

GESCHIEDKUNDIG WOORDENBOEK,

OF

BEKNOPTÉ LEVENSBESCHRIJVINGEN

VAN

MANNEN, DIE, VAN HET BEGIN DER WERELD TOT OP ONZEN
TIJD, ZICH DOOR VERNUFT, BEGAAFDHEDEN, DEUGDEN,
DWAALINGEN OF MISDADEN HEBBEN BEROEMD OF BERUCHT
GEMAAKT; VOORAFGEGAAN DOOR EENE TIJDREKENKUNDIGE
VERHANDELING, OM DE VERSCHILLENDE ARTIRELEN,
IN HET WOORDENBOEK VERSPREID, TOT EEN
GESCHIEDKUNDIG GEHEEL TE MAKEN,

door den Abt

F. X. DE FELLEER.

NAAR HET FRANSCH.

Meis een groot aantal nieuwe artikels verzijkt, en meer
deyftic vermeerderd, die eens meer onmiddellijke be-
teekking tot de Nederlanden hebben.

Convenientia cuique.

HORAT. Art. poet.

TWEE-EN-TWINTIGSTE DEEL.

TE 'SHERTOGENBOSCH,
BIJ J. J. ARKESTEYN EN ZOON.

1845.

GESCHIEDKUNDIG WOORDENBOEK.

R U A. — R U B.

RUAR (MARTINUS), een sociniaan, in 1576 te *Krempen*, in het hertogdom *Holstein* geboren, wilde liever zijn ouderlijk erfgoed verliezen dan zijne sekte te verlaten. Hij vestigde zich te *Racovic*, eene kleine stad in *Polen*, in het palatijnschap van *Sandomir*, waar de Socinianiën hunne beroemdste school hadden; hij werd er rector van dat collegie, ging van daar naar *Strassin* bij *Dantzic*, waar hij predikant der unitarissen werd, dat is te zeggen der socinianiën of arianen; (want het is te vergeefs dat een zekere SCHWARTZ heeft beweerd dat er een wezenlijk onderscheid tusschen deze namen bestaat). Van daar verjaagd, begaf hij zich naar *Amsterdam*, waar hij in 1657 overleed. Er bestaat van hem: 1.º *Aanteekeningen op den catechismus der sociniaansche kerken van Polen*, in 1665 en 1680 met

dezen catechismus gedrukt; — 2.º een deel met *Brieven*, door DAVID RUARUS zijn' zoon, te *Amsterdam*, in 1681, in 8.vo in het licht gegeven en gedrukt. JOACHIM en DAVID, zijne zonen met de gevoelens huns vaders ingenomen, hebben eene *Verzameling van brieven* van de hoofden hunner partij in het licht gegeven, *Amsterdam*, 1677.

* RUBBI (ANDREAS) een Jesuit, in 1739 te *Venetië* geboren, onderwees de schoone letteren aan het collegie der edelen te *Brescia*, en, na de vernietiging zijner orde, begaf hij zich naar zijne geboorteplaats, waar hij zich met letterkundige werken bezig hield, en waar hij in 1810 overleed. Er bestaat van hem: 1.º *Interpretatio et illustratio epitaphii graeci Ravennae reperti*, *Rome*, 1765, in 4.to; — 2.º *Rodi*

presa, Venetië, 1773, in 8.º, een treurspel dat door zijne kweekelingen te *Brescia* werd uitgevoerd, — 3.º *Eloggi Italiani, Venetië, 1781*, en volgende jaren 12 dl.ⁿ in 8.º Het is eene keuze van lofreden van verschillende hedendaagsche schrijvers, waaronder er zes van hem zijn: die van *PETRARCHA, LEONARDO DA VINCI, GALILEUS, CASTIGLIONE*, van *METASTASIUS* en *GINANNI*; — 4.º *Ugolino*, een treurspel, zonder naam des schrijvers in het vijfde deel van het *Teatro Italiano del secolo XVIII*, opgenomen, *Florence, 1784, in 8.º* — 5.º *Parnaso Italiano, Venetië, 1784—91, 56 dl.ⁿ in 8.º* Dit is eene keuze der beroemdste Italiaansche dichters sedert de wederopkomst der letteren tot in het begin der 18.º eeuw, waarbij hij op de hoedanigheid van elk werk critische aantekeningen en een *Kort begrip van het leven des schrijvers* heeft gevoegd. Men verwijt aan deze verzameling dat er evenredigheid in de verschillende soorten ontbreekt; en dat zijne *Aantekeningen* in eenen zoo afgebroken stijl zijn geschreven, dat de lezing er van moeilijk valt; hetwelk hem den bijnaam heeft doen geven van *Stile a singhiozzo* (stoot-stijl); — 6.º *Parnaso*

de' poeti classici d'ogni nazione tradotti in Italiano, 1793, en verv. 41 dl.ⁿ in 8.º Dit tweede gedeelte bevat een verzameling van oude gedichten, in het Italiaansch vertaald, met *Aantekeningen* op het leven en de werken van elken schrijver, waarvan de stijl hetzelfde gebrek als het voorgaande werk heeft. — 7.º *Il Genio nautico e militare, canti due, in 4.º*, een klein gedicht bij gelegenheid van den dood van *ANGELO EMO* eenen beroemden Venetiaanschen admiraal, die in 1774 *Tunis* beschoot, zamengesteld; — 8.º *la Vainiglia, poemello latino in 4.º* Een onvermoeibare verzamelaar zijnde, heeft hij onder anderen eenige *verhandelingen over oudheidkundige onderwerpen* in het licht gegeven. Men heeft hem ook te danken een *Tijdschrift van gewijde en ongewijde oudheden*, in het Italiaansch, 1793, in 8.º; eene periodieke verzameling onder den volgenden titel: *Il genio lett. d'Europa*; eene *Epistolario* of keuze van onuitgegevene brieven van verschillende schrijvers, 1795 — 96, 2 dl.ⁿ in 4.º *RUBBI* heeft het opzigt gehad over de uitgaven der werken van *MURATORI* en van *MAFFEI*, te *Venetië* in het licht gegeven. Men kan betrekkelijk meerdere bijzonderheden raad-

plegen, het *Aanhangsel op de bibliotheek van de schryvers der maatschappij van JESUS*, door pater CABALLERO; *Letteratura Veneziana del Secolo XVIII*, en het 56.^e dl. van den *Parnaso Italiano*, door RUBBI, waarin hij zelf de teregtwijzingen die hem betreffen heeft aangeeteekend.

* RUBEIS (JOANNES-BERNARDUS-MARIA), een beroemde dominicaner, in 1686 uit eene aanzienlijke familie van *Cividale-del-Friuli* geboren, trad in den ouderdom van 16 jaren in de congregatie der predikheeren *Salomoni* genaamd, en kwam in het klooster van *San-Miniato* in *Toskane* de wijsbegeerte beoefenen, die hij vervolgens te *Venetië* in het klooster van *Zattereging* onderwijzen, waar hij beroemde kweekelingen vormde. RUBEIS volgde kort daarna, in hoedanigheid van godgeleerde, eene buitengewone zending naar het hof van *Frankrijk*. Bij zijne terugkomst te *Venetië* vatte hij zijne studiën weder op. Van dien tijd af bragt hij het overige van zijn leven door met het onderwijzen en het werken aan onderwerpen van geleerdheid. Hij had daarenboven het beheer over de zeldzame en uitgebreide bi-

bliotheek van dat huis, die hij zelf nog verrijkte. Er waren bijna geene wetenschappen welke hij niet beoefende, en waarin hij geene groote vorderingen had gemaakt. Men heeft hem de ontdekking van kostbare handschriften, van magtbrieven, van gedenkpenningen en andere belangrijke geschiedkundige gedenkteekenen te danken. Hij was met de beroemdste geleerden van *Italië* in briefwisseling, zoo als met LAMI, MURATORI, MAFFEI, enz. Pater RUBEIS beoefende te gelijker tijd alle deugden van zijnen staat. Hij had naar de hooge waardigheden der Kerk kunnen dingen, doch hij verkoos boven dezelve zijn klooster; zijne nederige cel, zijne boeken, en de rust der eenzaamheid. Door den kardinaal DELFINO benoemd zijnde, om de regten van het patriarchaat van *Aquiléa*, hetwelk die kardinaal toenmaals bezat en dat men wilde vernietigen, te *Rome* te gaan verdedigen, was pater RUBEIS niet te bewegen, zich aan zijne zachte eenzaamheid te onttrekken. Het is te *Venetië* dat hij den 2 Februarij 1775 zijn lang leven eindigde; hij had den ouderdom van 88 jaren bereikt, waarvan hij er 72 als religieus doorbragt. Behalve zijne in *handschrift*

geblevene werken, beloopt diegene, welke hij in het licht heeft gegeven ten minste tot 40 boekdl.ⁿ De voornaamste zijn: 1.º *De fabula monachatus benedictini divi THOMÆ AQUINATIS*, Venetië, 1724; eene 2.^e vermeerderde uitgave, Venetië, 1726, in 8.vo; — 2.º *De una sententia damnationis in Acacium episcopum Constantinopolitanum, lata in synodo romana FELICIS papæ III*, dissertatio, enz. Venetië, 1729; — 3.º *De schismate Ecclesie aquileiensis dissertatio historica; accedunt acta synodi mantuanæ, pro causa sanctæ aquileiensis Ecclesie*, enz. Venetië, 1732; — 4.º *Monumenta ecclesie aquileiensis, commentario historico-cronologico critico illustrata*, enz. Straatsburg (Venetië), 1740; — 5.º *Divi THOMÆ AQUINATIS opera theologica*, enz. 28 dl.ⁿ in 4.to, Venetië; van 1745 tot 1760; — 6.º *De nummis patriarcharum aquileiensis Ecclesie*, Venetië, 1747 en 1749; — 7.º *De sectis et scriptis ac doctrina sancti THOMÆ AQUINATIS dissertationes criticæ et apologeticæ*, Venetië, 1750; — 8.º *De rebus congregationis sub titulo B. JACOBI SALOMONII, commentarius historicus*, Venetië, 1751; — 9.º *GEORGII*

seu GREGORII CYPRII, patriarchæ Constantinopolitani, vita, enz.; *accedunt dissertationes duæ historicæ, cum binis epistolis ejusdem CYPRII*, enz. Venetië, 1753; — 10.º *De THEOPHYLACTI BULGARIE archiepiscopi gestis, scriptis et doctrina*, enz., in het 1.^e dl. van de *Werken* van dezen aartsbisschop, Venetië, 1754; — 11.º *De peccato originali ejusque natura*, enz., *tractatus theologicus* enz. Venetië 1757; — 12.º *Dissertationis varicæ eruditionis*, enz. Venetië, 1762; — 13.º *De charitate, virtute theologica, ejusque natura*, Venetië 1758; — 14.º *Vita beatæ BENVENATÆ BOJANÆ, de civitate Austria, in provincia Forijulii*, enz. Venetië 1757. Monsignor FABRONI heeft het *Leven* van pater RUBEIS in het licht gegeven, en het zelve met eene naauwkeurige naamlijst van al zijne werken in het 2.^e dl. der *Vita Italorum*, blz. 99 doen opnemen. (Zie *Giornale de Letterati d'Italia*, Modena, 1776).

RUBEN, oudste zoon van JACOB en LIA. Terwijl JACOB in het land Kanaän bij de kudde was, onteerde RUBEN zijn bed, en schond BALA zijn bijwif; hetwelk hem

van het eerstgeboorterecht be-roofde, dat op JUDA werd overgebracht. Toen zijne broeders besloten om JOZEF om het leven te brengen, hield RUBEN, door medelijden getroffen, hen daarvan terug, terwijl hij hen overreedde hem liever in eenen put te werpen: hij was voornemens er hem heimelijk uit te trekken om hem aan zijnen vader weder te geven. Toen JACOB op het sterfbed, het woord tot zijnen oudsten zoon RUBEN rigtte, verweet hij hem zijne misdaad, en zeide hem dat dewijl hij » het bed zijns vaders bezoedeld had, hij niet in gezag zou toenemen." De stam van RUBEN onder-vond de gevolgen dier vervloeking. Hij werd nooit aanzienlijk noch talrijk in *Israël*. Hij had zijn deel aan gene zijde van de *Jordaan*, tus-schen de beken *Arnon* en *Jazer*, de bergen *Galaad* en de *Jordaan*. RUBEN overleed in het jaar 1626 voor J. C. in den ouderdom van 124 jaren.

RUBENS (PHILIPPUS), van *Antwerpen* oorspronkelijk, in 1574 uit eene adellijke familie te *Keulen* geboren, werd secretaris en bibliothe-karis van den kardinaal AS-CAGNE COLONNE, later secre-taris der stad *Antwerpen*,

waar hij in 1611, in den ouderdom van 37 jaren overleed. Hij is bekend, 1.º door Latijnsche *Gedichten*, aan JUSTUS-LIPSIUS gerigt; — 2.º *Electorum libri II in que-is ritus et censurae*; — 3.º B. ASTERII, *Amasice episcopi, Homeliæ*; het is een Latijnsch versch, *Antwerpen*, 1615, in 4.to

RUBENS (PETRUS-PAULUS), broeder van den voorgaande, werd den 29 Junij 1577 te *Keulen* geboren. Zijn vader bevorderde hem tot page bij de gravin DE LALAIN; maar zijn smaak deed hem tot de schilderkunst overhellen: hij vertrok naar *Italië*, nadat hij bij OTTO VAN VEEN lessen had genomen. (Zie VENNIUS). De hertog van *Mantua*, van zijne buitengewone verdiensten onderrigt, gaf hem huisvesting in zijn paleis. Het was daar dat RUBENS eene bijzondere studie op de werken van JULIUS ROMANUS maakte. De schilderijen van TITIAAN, van PAULUS VERONESUS en van TINTORET riepen hem naar *Venetië*. De studie welke hij op de meesterstukken van deze groote meesters maakte veranderde zijnen smaak, welke naar die van CARAVAGGIO overhelde, om er eenen aan te nemen die hem meer eigen

was. Deze beroemde kunstenaar begaf zich vervolgens naar *Rome*, en van daar naar *Genua*. Eindelijk werd hij naar *Vlaanderen* terug geroepen door het berigt dat hij ontving, dat zijne moeder gevaarlijk ziek was. Het was omtrent dezen tijd dat **MARIA DE MEDICIS** hem naar *Parijs* deed komen, om de galerij van haar paleis van het *Luxembourg* te schilderen. **RUBENS** vervaardigde de schilderijen te *Antwerpen*, en begaf zich in 1623 naar *Parijs* om dezelve in orde te stellen. Er moest eene evenwijdige galerij zijn, de geschiedenis van **HENDRIK IV** voorstellende. **RUBENS** had er zelfs reeds verscheidene gedeelten van begonnen; maar de ongenade der koningin belette er de uitvoering van. **RUBENS** bezat meer dan eene soort van verdiensten, welke hem door de grooten-deed opzoeken als zij zijne talenten noodig hadden. Nadat de hertog van **BUCKINGHAM**, hem al het verdriet had te kennen gegeven dat hem de oneenigheid tusschen de kroonen van *Spanje* en *Engeland* veroorzaakte, belastte hij hem om zijne bedoelingen aan de infante **ISABELLE**, weduwe van den aartshertog **ALBERT**, medetedeelen. **RUBENS** bewees bij die gelegenheid dat er geniën bestaan, die

altijd op hunne plaats zijn. Hij was een uitmuntend onderhandelaar, en de vorstin meende hem naar den koning van *Spanje*, **PHILIPPUS IV** te moeten zenden, met last van vredes-onderhandelingen voor te stellen en zijne instructiën te ontvangen. De koning werd door zijne verdienste getroffen, verhief hem tot ridder, en gaf hem den post van secretaris van zijnen geheimen raad. **RUBENS** keerde naar *Brussel* terug om aan de infante verslag te geven van hetgeen wat hij gedaan had; stak vervolgens naar *Engeland* over, met de voorstellen van zijne Catholijke majesteit; en eindelijk werd, tot genoegen der beide mogendheden de vrede gesloten. De koning van *Engeland*, **KAREL I**, verhief hem ook tot ridder; hij zette zijnen wapenen luister bij, door er een met een leeuw beladen kwartier bij te voegen, en trok voor het geheele parlement den degen dien hij aan zijne zijde had, om denzelfden aan **RUBENS** te geven; hij schonk hem daarenboven den diamant dien hij aan zijnen vinger had, en een evenzeer met diamanten verrijkt lint. **RUBENS** keerde op nieuw naar *Spanje* terug, waar hij met den gouden sleutel vereerd, tot edelman van de kamer des konings verheven, en tot

secretaris van den staatsraad in de *Nederlanden* benoemd werd. Eindelijk kwam hij, met eerbewijzingen en goederen overladen, te *Antwerpen* terug, waar hij met HELENA FROMENT, door hare schoonheid beroemd, in den echt trad. Hij verdeelde zijnen tijd tusschen de staatszaken en de schilderkunst. Hij overleed den 30 Mei 1640 te *Antwerpen*. Deze schilder leefde altijd als een persoon van den eersten rang; hij vereenigde in zich alle hoedanigheden die aanbeveling verdienen. Zijn gelaat en zijne manieren waren edel, zijne taal welsprekend, zijne woning prachtig en met datgene verrijkt wat de kunst, in alle vakken het kostbaarste aanbiedt. Hij ontving het bezoek van verscheidene vorsten, en de vreemdelingen kwamen om hem als een' zeldzaam man te beschouwen. Zijn vernuft maakte hem evenzeer geschikt voor al hetgeen wat tot de zamenstelling van eene schilderij behoort. Hij vond gemakkelijk uit; en als hij hetzelfde onderwerp bij herhaling moest beginnen, verschaftte zijne verbeeldingskracht hem dadelijk ordonantiën van eene nieuwe pracht. Zijne houdingen zijn natuurlijk en verscheiden, zijne hoofdhoudingen hebben

eene bijzondere schoonheid. Hij heeft een overvloed in zijne denkbeelden en eene verbazende levendigheid in zijne uitdrukkingen. Men kan zijne kennis van de dagschaduw niet genoeg bewonderen; geen schilder heeft zoveel luister in zijne schilderingen gebragt, en aan dezelve te gelijkertijd meer kracht, meer overeenstemming en waarheid medegedeeld. Zijn penseel is mollig, zijne streken vlug en ongedwongen, zijne vleeschkleuren frisch, en zijne kleedingen met veel kunst aangebragt. Hij had zich vaste en stelselmatige grondbeginselen gevormd, die hem in al zijne werken geleid hebben. Men heeft hem verweten van de kleederdragt niet genoeg gekend of geraadpleegd, van dikwijls eene grove teekening en eenige onnaauwkeurigheden in zijne beelden te hebben. De bewonderenswaardige vlugheid, waarmede hij schilderde, kan hem in dit laatste gebrek hebben doen vallen, dat men niet bespeurt in stukken, die hij met zorg bewerkt heeft. Uit zijne teekeningen kan men veel smaak en eene geleerde penseelstreek afleiden; het schoone coloriet en het kunstmatige van het geheel doet er zich in opmerken. Zijne schilderstukken zijn talrijk; men vindt de voornaamste

te *Brussel*, te *Antwerpen*, te *Gend*, in *Spanje*, te *Londen* en te *Parijs*. Men heeft veel naar dezen meester gegraveerd. Er bestaat van hem eene *Verhandeling over de schilderkunst*, *Antwerpen*, 1622, en de *Italiaansche bouwkunde*, *Amsterdam*, 1754, in fol. Hij had aan de Jesuiten van *Antwerpen* zijn portret geschenken, door hem zelven met de pen vervaardigd, men zag het in 1773 nog in de bibliotheek van het professiehuis (wij weten niet wat er van geworden is). Men las onder hetzelfde dit tweeregelig gedicht:

Hæc PETRI PAULI pictoris imago RUBENI est,
Ejus quo proprio facto fuit calamo.

Het *leven* van RUBENS heeft een aantal beschrijvers gehad.

RUBENS (ALBERTUS), een geleerd oudheidkenner, een der zonen van den voorgaande, in 1614 te *Antwerpen* geboren, genoot de achting van den aartshertog LEOPOLD WILLEM, landvoogd der *Nederlanden*; hij verdiende dezelve door zijne kunde, en nog meer door zijne schoone hoedanigheden. Hij liep nooit de eerbewijzen na, en stelde zich steeds met eene middelmatige fortuin te vreden. Hij overleed in het jaar 1657, nadat hij zijnen

eenigen zoon en daarna zijne vrouw had verloren. Er bestaat van hem: 1.º *De re vestiaria veterum, præcipue de lato clavo, libri II*, *Antwerpen*, 1665, in 4.to door GRÆVIUS in het licht gegeven; — 2.º *Diatribæ, de gemma tiberiana...*; *de gemma augustæ*; *de urbis Neocoris.. de natali die Cæsaris Augusti*, enz.: deze verhandelingen worden gevonden in de *Schatkamer der Romeinsche oudheden* van GRÆVIUS, 6.^e en 11.^e dl. — 3.º *Regum et imperatorum romanorum numismata*, *Antwerpen*, 1654, in fol. dit is eene met aanteekeningen verrijkte beschrijving van het kabinet van gedenkpenningen van den hertog van AERSCHOT door GASPARD GEVART, en vervolgens te *Berlijn* in 1700, met nieuwe aanteekeningen door LAURENTIUS BÉGER in het licht gegeven; — 4.º *De vita FLAVII MANLII THEODORI*, *Utrecht*, 1694 in 12.mo

RUBEUS (JOANNES-BAPTISTA), te *Ravenna*, uit eene adellijke familie geboren, werd karmeliet, en onderscheidde zich zoo zeer door zijne kunde, dat PAULUS III hem tot hoogleeraar in de godgeleerdheid aan het collegie *Sapiencia* te *Rome* benoemde. PIUS IV belastte

hem met onderscheidene belangrijke zendingen. Hij werd in het jaar 1562 vicaris-generaal, en in 1564 algemeen prioor. Terwijl hij de kloosters zijner orde in *Portugal* en *Spanje* ging bezoeken, ontmoette hij de heilige *THERESIA* te *Avila*, keurde de hervorming goed welke zij begonnen had in haar klooster in te voeren, en onderhield vervolgens eene briefwisseling met haar. Hij maakte zwaarigheid om dezelve hervorming in de mannenkloosters in te voeren, en verleende slechts aan twee kloosters dat verlot. *PIUS V* en *GREGORIUS XIII* gaven hem niet minder bewijzen van achting dan hunne voorgangers. Hij overleed te *Rome* den 5 September 1578. Er bestaan van hem *Leerreden*, *Commentariën* over de *Werken* van *THOMAS WALDENSIS*, *Venetië*, 1571, 3 dl.ⁿ in fol. enz.

RUBEUS. — Zie *ROSSI*.

* *RUBINI* (*PETRUS*), een geneesheer, in 1760 te *Parma* geboren, werd in den beginne tot den stand van grofsmid, welken zijn vader uitoefende, bestemd. Maar zich tegen den vaderlijken wil verzettende, besloot hij tot de geneeskunde, die hij met ijver beoefende en hij

werd in de universiteit zijner geboortestad tot het doctoraat bevorderd; hij oefende zich in de behandeling der zieken in het groot hospitaal van *Parma*, en nam de plaats van geneesheer met eene jaarwedde aan van een klein dorp *Compiano* genaamd. Nadat de hertog van *Parma* gunstiglijk over de talenten van *RUBINI* had hooren spreken, belastte hij hem om op kosten van zijn bestuur de voornaamste universiteiten van *Europa* te gaan bezoeken. *RUBINI* begaf zich eerst naar *Pavia*, waar hij de lessen van den beroemden *FRANK* volgde, ging vervolgens naar *Montpellier*, naar *Lyon*, naar *Parijs*, naar *Edimburg*, en geraakte met de kundigste hoogleeraren van dien tijd in betrekking. Bij zijne terugkomst in zijn vaderland, tot hoogleeraar der Clinische geneeskunde aan de universiteit van *Parma* benoemd, was het op dien voor hem gevestigden leerstoel dat hij zijn leerstelsel ontwikkelde, hetwelk eene wijziging van die van *BROWN* en *RASORI* is. In 1804 werkte hij krachtdadig mede aan de oprigting van de genees- en heilkundige maatschappij in die stad, volgens het ontwerp van die van *Edimburg* ingerigt. *RUBINI* overleed den 15 Mei 1819

aan eene longontsteking, verscheidene werken nalatende, waarvan er zich eenige in de *Gedenkschriften* van het Italiaansche genootschap bevinden: wij zullen aaphalen 1.º zijne *Riflessioni sulle febbri chiamata gialle e su contagi in genere*, Parma 1805, in 8.vo — 2.º *Riflessioni sulla malattia comunemente denominata crup*, 1813, in 8.vo; — 3.º *Verhandelingen over de vorderingen van de inënting der koepokken in het departement van Tarò*, in 1812, in het verslag over de vorderingen van de koepokinënting opgenomen, 1813, in 8.vo Er bestaan van RUBINI verscheidene werken in handschrift waarvan men aanhaalt *Lezioni di clinica medica; De studiorum commodis atque periculis*, enz. Hij was lid van verscheidene geleerde genootschappen, en in 1816 benoemde de aarts-hertogin MARIA LOUISA hem tot haren raadgevenden lijfarts en oppergeneesheer van Parma. De *Geschiedkundige lofrede* van RUBINI door M. PEZZANA, bibliothekaris te Parma, in 1822 in 8.vo in het licht gegeven, vindt men in het 19.^e dl. der *Gedenkschriften* van het Italiaansche genootschap van wetenschappen.

RUBRUQUIS (WILLEM VAN RUYSBROECK, bijgenaamd), minnebroeder der 13.^e eeuw, wiens vaderland men niet kent; de eene noemt hem een Engelschman, de andere een Brabander. Hij werd in het jaar 1253 door den heiligen LODEWIJK naar Tartarijë gezonden, om aan de bekeering dier volken te arbeiden, en bezocht al de hoven van verschillende vorsten dier landstroken, doch zonder er veel nut te stichten. Hij schreef in het Latijn een *Verlag* van zijne reis, en zond hetzelfde aan den heiligen LODEWIJK. Er zijn verschillende schriftelijke copijen van. RICHARD HAKLUYT heeft er een gedeelte van in het licht gegeven in zijne *Verzamelingen van de zeetogten der Engelschen*. PETRUS BERGERON heeft het volgens twee Latijnsche handschriften in het Fransch in het licht gegeven, *Parijs*, 1634, en in de *Reizen voornamelijk in Azië ondernomen*, 's Hage, 1735, 2 dl.ⁿ in 4.to.

RUBUS. Zie — BUISSON.

RUCCELLAI (BERNARDUS), in het Latijn *Oriccellarius*, in 1449 te Florence geboren, was bloedverwant van het geslacht der MEDICISSEN en werd tot de schoonste posten zijns vaderlands verheven. Hij ken-

de volkomen de fijnhedender latijnsche taal en schreef dezelve met eene groote naauwkeurigheid; maar niemand, zelfs ERASMUS niet, kon hem ooit tot het spreken bewegen. Pater MABILLON beschuldigt hem van in zijn *de Bello Italico, Londen, 1724*, in 4.to, met te veel partijdigheid over de krijgsverrigting van koning KAREL VIII in *Italië* geschreven te hebben. Maar misschien is dit verwijt zelf de vrucht der partijdigheid; want die oorlog was weinig vatbaar voor eene gunstige beschrijving.

RUCCELLAI (JOANNES), sproot uit eene der eerste familiën van *Florence*. Hij werd in 1475 in die stad geboren. Hij was, van zijns moeders zijde, een neef van LAURENTIUS DE MEDICIS bijgenaamd de *Prachtlievende*; hij omhelsde vroegtijdig den geestelijken staat, verscheen met onderscheiding aan het hof van *Rome*, en werd door LEO X, zijn bloedverwant, als nuntius naar *Frankrijk* gezonden. FRANCISCUS I bewees hem veel toegenegenheid; maar nadat de Paus met keizer KAREL V tegen dien vorst een verbond had aangegaan, werd RUCCELLAI genoodzaakt om naar *Italië* terug te keeren. CLEMENS VII benoemde hem tot Apostolisch opperge-

heimschrijver (*protonotarius apostolicus*), gouverneur van het kasteel *Sint-Angelo*. Men verwachtte hem met het purper vereerd te zien, toen hij in 1525 aan eene brandende koorts overleed. RUCCELLAI beoefende met roem de Italiaansche muzen. Er bestaat van hem: 1.º de *Roxemonde* in 8.vo, 1525, een treurspel gezamenlijk met de *Sophonisbe* van TRISSINI voor Paus LEO X uitgevoerd. Toen deze Paus in 1512 *Florence* doortrok, bezocht hij den schrijver op zijn buitengoed. Dit treurspel is verscheidene malen herdrukt, en men vindt er schoonheden in, die eenige onvolmaaktheden moeten doen vergeven. — 2.º *De Bijën*, 1539, in 8.vo, een gedicht in onberijmde verzen, dat eene vlugge verbeeldingskracht en eenen goeden stijl verraad, *Florence*, 1590, in 8.vo; — 3.º *ORESTES*, een treurspel lang in handschrift gebleven, en door den markgraaf SCIPIO MAFFEI in het licht gegeven in het 1.^e deel van het *Italiaansche tooneel, Verona, 1723*, in 8.vo

RUCHAT (ABRAHAM), in 1680 in het kanton *Bern* geboren, was langen tijd hoogleeraar der godgeleerdheid te *Lausanne*, waar hij in 1750 overleed. Er be-

staat van hem: 1.º *Vermaakelijkheden van Zwitserland, Leijden, 1714, 4 dl.ⁿ in 12.mo* onder den naam van **GOTTLIEB KYPSELER**; een belangrijk werk wegens het land dat er het voorwerp van uitmaakt, maar slecht ontworpen, zonder oordeel en zonder smaak: vol van de grofste vooroordeelen zijner sekte, de schrijver vergeet de *vermaakelijkheden* zijns lands om er de dwaasheden van te verhalen. — 2.º *Geschiedenis der hervorming in Zwitserland, Geneve, 1727, 6 dl.ⁿ in 12.mo* Hij heeft hierin aan zijne dweeperij beter den teugel kunnen vieren dan in het voorgaande werk; een voorregt, hetwelk hij ook heeft genoten in het *Kort begrip der kerkelijke geschiedenis van Waadland, Bern, 1707, in 8.vo*. Zijne *Hebreeuwsche spraakkunst* en zijne *Aardrijkskunde*, onder den naam van **ABRAHAM DUBOIS** in het licht gegeven, zijn armzalige zamenraapsels. Men vindt in het *Journal Helvétique*, Mei 1751, eene *Lofrede van RUCHAT*, door **J. ALPH. ROSSET**, rector der akademie van *Lausanne*, met een onvolledig verslag zijner werken.

* **RUCHS (N)**, geschiedschrijver des konings van *Pruissen*, in 1780 te *Greifs-*

wald in *Zweedsch Pommeren* geboren, in 1820 te *Livorno*, werwaarts hij zich begeven had om zijne gezondheid te herstellen, overleden, was langen tijd hoogleeraar in de geschiedenis aan de universiteit van *Berlijn* en lid van de akademie dier stad. Hij is bijzonder bekend door zijne *Geschiedenis van Zweden, 4 dl.ⁿ in 8.vo* te *Greifswald* in het licht gegeven, en die zijnen roem als geschiedschrijver heeft gevestigd. Er bestaat nog van hem: *Proeve van eene geschiedenis der godsdienst, des bestuurs en der beschaving van het oude Scandinavië, 1801; van Finland en zijne inwoners, 1809; Brieven over Zweden, 1814*. Op het tijdstip van zijnen dood; werkte hij aan eene *Geschiedenis van Byzantium*, volgens de oude Byzantijnsche schrijvers.

RUDBECK (OLAUS), in 1630 te *Arosen* in *Westermanland*, uit eene adellijke familie, geboren, werd hoogleeraar in de ontleed- en kruidkunde te *Upsal*, waar hij in 1702 in het 73.^e jaar zijns ouderdoms overleed. Zijne voornaamste werken zijn: 1.º *Exercitatio anatomica, Leyden, 1654, in 8.vo* Hij maakt in dit werk de ontleedkundige ontdekking der watervaten bekend. Hij

beweert dat die ontdekking hem toebehoort, en dat THOMAS BARTHOLIN hem dezelve heeft ontroofd. Het zekere hiervan, is dat de doctor JOLIFE deze vaten in *Engeland* had ontdekt. Het is waarschijnlijk dat de roem dier ontdekking hun elk in het bijzonder toekomt. — 2.º *Atlantica vera JAPHETI posterorum sedes ac patria*, 1679, 1689 en 1698, 3 dl.ⁿ in fol. Er moest nog een 4.^e dl. gevolgd zijn, dat in handschrift is gebleven. Men voegt er als 4.º deel bij een *Atlas* van 43 kaarten, met twee chronologische tafels; het portret van RUDBECK is aan het hoofd geplaatst. De schrijver beweert dat *Zweden*, zijn vaderland, de woonplaats der afstammelingen van JAPHET is geweest; dat het de ware *Atlantide* van PLATO is en dat het *Zweden* is waaruit de *Grieken* de *Romeinen* en andere volken zijn voortgekomen. Een zijner landgenooten, de heer BAER, heeft in zijne *Geschiedkundige en critische proeve over de Atlantiden*, beter bewezen dat *Atlantide Palestina* was. Voor het overige straalt er in het werk van RUDBECK vele geleerdheid door, en komen er aanmerkingen in voor die niet te verachten zijn. Hij bewijst vrij wel

dat de oude volken van het Noorden de oorspronkelijke overlevering beter bewaard hadden dan de Grieken en Romeinen, dat deze er vele denkbeelden en woorden van hebben overgenomen. (Zie GORUPIUS, STEVIN). — 3.º *Leges Wast-Gothicæ Upsal*, in fol., zeer zeldzaam, — 4.º eene *Beschrijving der planten*, in hout gegraveerd, 1701 en 1702, 2 dl.ⁿ in fol.: er moesten er 12 geweest zijn; — 5.º eene *Verhandeling over de Coomeet van 1667*; — 6.º *Laponia illustrata et iter per Uplandiam, Upsal*, 1701, in 4.to Hij levert er slechts de beschrijving van *Upland* in; het is waarschijnlijk het begin van een werk dat hij niet voltooid heeft. Eenige schrijven dit werk aan zijnen zoon toe, maar het is zeer waarschijnlijk dat deze er slechts de uitgever van is. — 6.º *Verhandeling over den vogel Selai, des Bijbels*, 1705, in 4.to, een werk dat sommigen aan den zoon toeschrijven. — Zijn zoon, OLAUS RUDBECK heeft in het licht gegeven; 1.º *Dissertatio de hedera*, 1716; — 2.º *Catalogus der planten van Lapland*, in 1695 waargenomen, in de *Verhandelingen* van de akademie van *Zweden* van het jaar 1720,

enz.; — 3.º *Specimen linguae gothicæ*, 1717, in 4.to

RUDIUS (**EUSTACHIUS**), een beroemd geneesheer, in de 16.^e eeuw, in *Dalmatië* geboren, onderwees zijne kunst te *Venetië* en daarna te *Padua*, waar hij bewonderenswaardige genezingen deed. Door de bekwame geneesheeren van *Italië* in gewichtige gevallen geraadpleegd, bedroog hij zich nooit, naar men zegt, in de soort der ziekten, hoe ingewikkeld er de kenteekens ook van waren, en zijne voorspelling was altijd zeker; waardoor het spreekwoord ontstond: »God beware u voor de voorspelling van **RUDIUS**.” Hij gaf een aantal werken in het licht, waarvan **VAN DER LINDEN** de catalogus heeft in het licht gegeven. Het eerste dat hij in het licht deed verschijnen is eene verhandeling de *Virtutibus et vitiis cordis*, *Venetië*, 1587, 1600, in 4.to **RUDIUS** overleed in 1612.

RUDOLF, graaf van *Rheinsfeld*, hertog van *Zwaben*, echtgenoot van **MATHILDA**, zuster van keizer **HENDRIK IV**, werd in het jaar 1077 door de Duitschers, tegen den Keizer zijnen schoonbroeder opgestaan, tot koning van *Germanië* verheven. De

fortuin was gedurende eenigen tijd twijfelachtig, daar zij zich nu voor de eene, dan voor de andere partij verklaarde. Maar zij verliet in 1080 **RUDOLF** geheel en al bij den slag van *Wolckenheim*, waar hij sneuvelde. Hij liet slechts ééne dochter na, die met **BERTHOLD**, hertog van *Zeringhen*, in den echt trad.

RUDOLF I van *Habsburg*, keizer van *Duitschland*, bijgenaamd de *Zachtmoedige*, was een zoon van **ALBERT den Wijze**, graaf van *Habsburg*, een kasteel tusschen *Bâzel* en *Zurich* gelegen. In 1218 geboren, werd hij in de legerplaatsen van keizer **FREDERIK II** wiens bloedverwant hij was, opgevoed, en muntte vroegtijdig in alle militaire oefeningen uit. Zijn vader in 1240 in *Palestina* overleden zijnde, werd hij alleen, als oudsté, de erfgenaam van het landgraafschap *Opper-Elzas*, van het burggraafschap *Rheinsfeld*, en, gezamenlijk met zijne beide broeders, van eenige domeinen in *Zwaben* en *Brisgau* en van het graafschap *Habsburg*. Deze erfenis stelde hem in staat een corps van gelukzoekers opterigten, waarmede hij aan verscheidene heeren zijne naburen den oorlog aandeed. Hij diende vervol-

gens onder OTTOCARIUS, koning van *Boheme*, en werd in andere vijandelijkheden gewikkeld zoowel in *Zwitserland* als in den *Elzas*. Later kozen de kantons *Uri*, *Unterwald* en *Schweitz* hem tot beschermer en chef. De roem, dien hij verworven had, bepaalde de keuze der keurvorsten van het Germaansche rijk, en hij werd, na eene lange tusschen-regering en bij besluit van den rijksdag van *Frankfort*, den 29 September 1273 tot keizer verheven. RUDOLF wilde niet naar *Rome* gaan om gekroond te worden; maar hij sloot in 1278 een verdrag met Paus NICOLAAS III, waardoor hij zich verbond om de goederen en voorregten der Roomsche Kerk te beschermen. Zijne regering werd verontrust door den oorlog tegen OTTOCARIUS, koning van *Boheme*, op wien hij eene roemvolle overwinning behaalde. De overwonnene werd genoodzaakt om *Oostenrijk*, *Stiermark* en *Carniole* aan den overwinnaar aftestaan. Hij stemde toe om aan den keizer op een eiland in het midden des *Donau's* een leenplichtige hulde te doen, onder een paviljoen, waarvan de gordijnen moesten gesloten zijn, om hem eene openbare verootmoediging te sparen.

OTTOCARIUS begaf zich derwaarts met goud en edel gesteenten bedekt. RUDOLF in eene verhevener pracht, ontving hem in het eenvoudigste gewaad gekleed. Te midden der plegtigheid, vallen de gordijnen van het paviljoen en doen voor de oogen van het volk en van de legers, die aan de oevers van den *Donau* geschaard lagen, den trotschen OTTOCARIUS zien, gekniel zijne gevouwene handen tusschen de handen zijns overwinnaars houdende. Eene schrijvers hebben deze gebeurtenis als een sprookje behandeld, maar dezelve is al te wel bekend. De vrouw van OTTOCARIUS over deze hulde verontwaardigd, spoorde haren echtgenoot aan om den oorlog weder te beginnen. De keizer trok tegen hem op, de slag werd te *Marchfeld*, nabij *Weenen*, den 26 Augustus 1278 geleverd, en OTTOCARIUS verloor denzelfden met het leven. RUDOLF verkocht de vrijheid aan de steden van *Italië* die dezelve wel wilden koopen. *Florence* gaf 40,000 gouden ducaten. *Lucca* 12,000, *Genua* en *Bologna* 6,000. Deze vrijheid bestond in het regt om overheden te benoemen, om zich volgens hare stedelijke wetten te besturen, om munt te slaan, en troepen te on-

derhouden. RUDOLF overleed te *Gemersheim*, bij *Spiers*, in 1291, in den ouderdom van 73 jaren, met den roem van een der dapperste krijgshelden en der grootste staatkundigen zijner eeuw te zijn geweest. Men verhaalt dat hij nog graaf van *Habsburg* zijnde, op jagt eenen priester ontmoette die langs eenen moeilijken weg midden door de bergen de teerspijs naar eenen zieke bragt: dat hij van het paard afsteeg, er den priester deed opstijgen, hem naar den zieke vergezeldde, en het paard niet weder terug wilde nemen. Eenige dagen daarna, voorzeide een vrome kluizenaar hem zijne verheffing tot den keizerlijken troon. Het is bij die gelegenheid dat men eene soort van voorzeggingen aanhaalt in de *Geschiedenis van het verval des keizerrijks*, door MAIMBOURG, 2.^e dl. blz. 256 opgeteekend.

» Groot voorbeeld (dat van RUDOLF VAN HABSBURG), hetwelk aan de vorsten van dat huis moet leeren, dat, daar de zaken niet dan door dezelfde grondbeginselen, die haar het bestaan hebben gegeven, kunnen behouden blijven, zoo ook de grootheid waartoe het aan God behaagd heeft hen ter belooning der vroomheid van keizer RUDOLF hun hoofd in deze wereld te verheffen,

niet van duur zal zijn, dan zoo lang hen een ware ijver voor de Godsdienst zal bezelen; en dat indien zij dezen ijver door eene valsche staatkunde verliezen, om slechts aan hunne tijdelijke vergroo-ting en aan hun eigenbelang te denken, terwijl zij dien van J. C. verlaten, zij zullen te gronde gaan." RUDOLF is twee malen gehuwd geweest, en hij is, volgens het gevoelen van den Jesuit BARRE (*Dagblad der geleerden*, Maart 1752) de stam van al de souvereine huizen van *Europa*, in het midden der 18.e eeuw bestaande. Er bestaat van dezen keizer eene *Verzameling van 140 brieven*. Men bewaart dat handschrift zorgvuldiglijk in de keizerlijke bibliotheek te *Weenen*. De geschiedenis van dezen keizer is vrij wel opgehelderd in de verzameling door den abbé van *St. Blasius*, GERBERT, onder dezen titel in het licht gegeven: *De translatis Habspurgo austriacorum principum etc. St. Blasius 1772* in 4.to Er bestaat een heldendicht getiteld RUDOLF VAN HABSBURG waarvan P. MOGENIGO de verklaring heeft geleverd, *Padua*, 1827. ADOLEF VAN NASSAU werd na hem tot keizer verheven.

RUDOLF II, in 1552 te

Weenen geboren, in 1572 koning van *Hongarijē*, in 1575 koning van *Boheme*, en den 27 October van hetzelfde jaar te *Regensburg* tot Roomsche koning verheven, was de zoon van MAXIMILIAAN II en van MARIA van *Oostenrijk*, dochter van KAREL V. Hij nam in 1576 na den dood zijns vaders de teugels van het Rijksbestuur in handen, doch hield dezelve met eene zwakke hand. *Hongarijē* werd in 1598 door de Turken bijna geheel overweldigd, zonder dat men hun zulks beletten kon. De openbare inkomsten waren zoo slecht bestuurd, dat men genoodzaakt was om aan alle kerkdeuren ambussen opterigten, niet om oorlog te voeren (gelijk VOLTAIRE zegt), maar om in de hospitalen de zieken en in den oorlog de gekwetsten te ondersteunen. RUDOLF zond een leger naar *Hongarijē* dat eerst na de inneming van *Agria* en van verscheidene andere belangrijke plaatsen, aankwam. Dit leger, zoowel als al degene die op dat tijdstip te veld togen tegen de Turken, die het enkele huis van *Oostenrijk* in *Duitschland* niet in staat was om afte weren, was een zamenraapsel van alle soorten van natiën, zonder krijgstuicht en zonder ondergeschiktheid, en waar-

van bijgevolg de nederlagen geenerlei verwondering baren. BARTHOLOMEUS GEORGIEWITZ spreekt er, in eene verhandeling door LONICER in zijne *Turksche kronijk* geplaatst; in dezer voege over: *Lactrocinatur Hungarus, praedatur Hispanus, potat Germanus, stertit Bohemus, libidinatur Italus, Gallus cantat, Anglus lucratur, Scotus helluatur, militem qui moribus miles sit, vix ullum reperias.* De hertog DE MERCOEUR, door een aantal Franschen vergezeld, herstelde in 1600 een weinig de zaken van dat koninkrijk. De keizer had nog ander verdriet te verduren. Nadat zijn broeder MATHIAS tegen hem was opgestaan, zag hij zich genoodzaakt aan hem de koninkrijken *Hongarijē* en *Boheme* afte staan. De verdeeldheden van zijn huis, gevoegd bij het levendige smartgevoel dat hem de keurvorsten veroorzaakten door het verzoek dat zij hem deden om eenen opvolger voor het rijksbestuur te verkiezen, dat alles verhaastte zijnen dood, in 1612, in den ouderdom van 60 jaren, voorgevallen. TYCHO-BRAHE, die zich met voorzegen ophield, had hem geraden om zijne naaste bloedverwanten te mistrouwen; welke raad door den opstand van MA-

THIAS geregtvaardigd werd, en dien RUDOLF niet dan al te zeer opvolgde, daar hij zijne bloedverwanten niet tot zijnen persoon liet naderen. Het is waar dat hij ten opzichte van vreemdelingen bijna op dezelfde wijze te werk ging, al degene die hem wilden zien waren genoodzaakt om zich in stalknechten te verkleeden, ten einde hem in zijnen paardenstal aftewachten, wanneer hij zijne paarden kwam zien, daar hij zeer veel van hield, en die hij in grooten getale en van het beste ras onderhield. Hij was voor het overige een goede vorst, een vijand van pracht- en ijdel praalvertoon, regtvaardig, kuisch, godvruchtig, een beschermer der geleerden, terwijl hij zelf de wetenschappen, voornamelijk de natuur-sterre- en scheikunde, beoefende. Hij wilde nooit in den echt treden. Hij moest ISABELLA, dochter van PHILIPPUS II ten huwelijk nemen; maar zijn afkeer voor het huwelijk deed dat ontwerp even gelijk vijf andere mislukken. De geschiedenis van RUDOLF is door pater BRACHEL in het licht gegeven onder den titel van *Fama austriaca, Keulen, 1627*, in fol. en door G. LONDORP in zijn vervolg van SLEIDAN (van 1555 tot 1610) *Frankfort, 1619*, in fol., in 3 dl.ⁿ in 8. vo

RUB (KAREL DE LA), in 1643, te *Parijs* geboren, begaf zich onder de Jesuiten, en werd er hoogleraar in de schoolwetenschappen en de rhetorica. Zijn talent tot de dichtkunst schitterde reeds met luister in zijne jeugd. Hij onderscheidde zich in 1667 door een Latijnsch *GEDICHT OP DE OVERWINNINGEN VAN LODEWIJK XIV*, dat de groote CORNEILLE in Fransche verzen overbragt. Toen de schrijver van den *Cid*, de vertaling den koning aanbod, zwaaide hij aan het oorspronkelijke en aan den jongen dichter zoo veel lof toe, dat hij aan dezen vorst veel achting voor denzelfden inboezemde. Pater DE LA RUB verzocht dringend het verlof om in de zendingen van *Canada* het Evangelie te gaan prediken; maar het werd hem geweigerd. Zijne oversten bestemden hem voor de kansel; hij werd op dien der hoofdstad en des hofs met toejuiching gehoord. Hij zou in geestigheden zijn vervallen, zonder het gesprek dat een hoveling met hem hield; » Mijne vader, zeide hij hem, ga voort met te prediken zoo als gij doet; wij zullen u altijd met genoegen aanhooren, als gij ons de rede, maar geene geestigheden zult voorstellen. Elk onzer is in staat meer gees-

tigheid in een paar liedjes te brengen, dan de meeste predikers in eene geheele reeks van vaste-predikatiën." Pater DE LA RUE was de prediker zijner eeuw die het beste voordroeg; desniettegenstaande, was hij, bij een voor de welsprekendheid zoo onderscheiden talent, van gevoelen om de predikers van de slavernij van het van buiten leeren te bevrijden. Hij dacht dat het even zoo goed was eene leerrede te lezen, als dezelve te prediken (Zie MASSILLON). Deze beroemde Jesuit werd gebruikt in de zendingen der *Cevennes*. Hij had het geluk van aan verscheidene protestanten de Catholijke godsdienst te doen omhelzen, en van dezelve door anderen te doen eerbiedigen. Hij overleed te *Parijs* in 1725, in den ouderdom van 82 jaren. Pater DE LA RUE was even zoo beminnelijk in den omgang als verschrikkelijk op den predikstoel. Zijn onderhoud was schoon, rijk en vruchtbaar. Zijn smaak voor alle kunsten schonk hem de gemakkelijheid om over alles juist te spreken. Hij behaagde aan de grooten door zijnen geest en aan de geringen door zijne liefaligheid. In het midden van het gewoel der wereld, wist hij

zich tot de eenzaamheid van de studeerkamer en tot het stille kloosterleven voor te bereiden. Er bestaat van hem: 1.º *Panegyriques etc.* (Lof- en *Lijkreden*), 3 dl.ⁿ in 12.mo en zedekundige *Leerreden* die eenen advent en eene vaste uitmaken, in 4 dl.ⁿ in 8.vo, *Parijs*; dezelve zijn in 4 dl.ⁿ in 12.mo herdrukt. De vernuftige verdeling, het nauwkeurig verband der verschillende deelen, de hevigheid des stijls en de bevalligheden der ongedwongenheid, schitteren in zijne werken. Het bezielt alles; maar zijne verbeeldingskracht maakt hem dikwijls meer dichter dan prediker. Dit gebrek doet zich minder in zijne advent- dan vaste-preken gevoelen. Zijn meesterstuk is de *Leerrede over de Algemeene rampen*. Onder zijne *Lijkreden*, zijn die van den maarschalk DE LUXEMBOURG en van BOSSUET de schoonste die hij vervaardigd heeft. — 2.º *Tooneelstukken*. Zijne Latijnsche treurspelen, getiteld *Lysimachus* en *Cyrus*, en die van *Lysimachus* en *Sylla*, in Fransche verzen, verdienen de goedkeuring van PÉTRUS CORNEILLE. De tooneelspelers van het hôtel van *Bourgondië* bereidden zich heimelijk voor, om dit laatste stuk te spelen; maar pa-

ter DE LA RUE, er van onderrigt zijnde, kwam zulks door zijnen invloed voor, daar hij niet wilde dat stukken, tot oefening der scholieren met oogmerk der bevordering van het goede onderwijs der jeugd zamengesteld, zouden schijnen bestemd te zijn, om voor een ontuchtig en bedorven tooneel te dienen. Men hield zich in zijnen tijd overtuigd dat de *Andrienne*, naar TERENTIUS gevolgd, en den 16 November 1703 ten tooneele gevoerd, van hem en niet van BARON was, en men is genegen het te gelooven, zoodra men dit stuk met die van dien schrijver heeft vergeleken. — 3.º Vier boeken *Latijnsche gedichten*, *Parijs*, 1668, 1680, in 12.mo, en *Antwerpen*, 1693; deze gedichten zijn vol kiesheid en gevoel en de schrijver verdient eenen onderscheiden rang op den Latijnschen *Parnassus*; — 4.º Eene uitgave van *VIRGILIUS* met duidelijke en naauwkeurige aantekeningen, tot gebruik van den dauphin, 1682, in 1 dl. in 4.to en in 4 dl.ⁿ in 12.mo en eene uitgave van *HORATIUS*, met aantekeningen en eene verklaring. Men bedient er zich gewoonlijk van in de collegiën der Jesuiten.

RUE (D. KAREL DE LA),

een benedictijner van de congregatie van *St. Maurus*, in het jaar 1684 te *Corbië* in *Picardijë* geboren, werd de kweekeling van den beroemden MONTFAUCON, en zijn mededinger voor de Grieksche letterkunde. Hij verwierf zich eenen naam door zijne nieuwe uitgave van *ORIGENES*. Hij leverde er de twee eerste deelen van, en hij was gereed om het 3.º in het licht te geven, toen hij in 1739 te *Parijs*, in den ouderdom van 55 jaren overleed. — Dom VINCEN TIUS DELA RUE, zijn neef, een benedictijner derzelfde congregatie, voleindigde, in 1752 die uitgave, welke uit 4 dl.ⁿ in fol. bestaat. Hij had aan de werkzaamheden van zijnen oom deel genomen en zijne achting verworven. Hij overleed in 1762 nadat hij de oude *Latijnsche Vertaling* van den *Bijbel* welke men *cur-sijfschrift (Italique)* noemt, in het licht had gegeven, *Reims*, 1743 — 49, 3 dl.ⁿ in fol.

RUEL (JOANNES), van *Soissons*, kanonik der kerk van *Parijs*, en geneesheer van FRANCISCUS I, in 1539 in den ouderdom van 60 jaren overleden, legde zijne kunde aan den dag door twee weinig gezochte werken: 1.º *De natura stirpium*, *Parijs*,

1536; in fol. dit is slechts eene compilatie; — 2.º *Veterinariae medicinae scriptores Graeci, Parijs, 1530*, in fol.

* RUELLE (JOZEF RENATUS), een bekwaam boekhouder, in 1742 te *Lyon* geboren, werd in 1801 in het atheneum van koophandel aangenomen, en vormde een aantal kweekelingen, welke in die kunst uitmuntten. Hij overleed in 1803. Er bestaan van hem de volgende werken: 1.º *Traité etc. (Verhandeling over de uitspraken door scheid-regters in Frankrijk)*, 1769, in 8.vo 1792; — 2.º *Nouvelles etc. (Nieuwe leerwijzen om den wisselhandel van Frankrijk met alle plaatsen te bewerkstelligen)*, 1777, in 8.vo; — 3.º *l'Art etc. (De kunst van het Italiaansch boekhouden)*, 1799, in 4.to

RUEUS (FRANCISCUS), een geneesheer, te *Rijssel* geboren, in 1585 overleden, is bekend door eene verhandeling getiteld: *De gemmis, iis praesertim quarum D. JOANNES in Apocalypsi meminit, etc.*, *Parijs*, 1547; men vindt dezelve ook met de verhandeling: *De occultis naturæ miraculus* van LEMNIUS. Men ontwaart uit

dit werk dat hij eene bijzondere studie van de natuurlijke geschiedenis had gemaakt, en dat hij in de schoone letteren ervaren was.

RUF of RUFUS (*heilige*), van Romeinschen oorsprong, bloeide in de derde eeuw, en was de eerste bisschop van *Avignon*. De bijzonderheden zijns levens zijn weinig bekend; maar het algemeene denkbeeld zijner deugden is onder de christenen bewaard gebleven. Hij wordt in het martelaars-boek van BEDA, ADON, USUARD, en het romeïnsch op den 12 November genoemd. Men bewaart zijne overblijfsels in de hoofdkerk van *Avignon*. Eene beroemde congregatie van reguliere kanoniken heeft zijnen naam gedragen; maar daar dezelve in deze laatste jaren, niet meer het toereikende aantal personen had om het kloosterleven te handhaven, werd zij vernietigd.

RUFFI (ANTONIUS DE), raadsheer in het landvoogdijschap van *Marseille*, waar hij in 1607 geboren werd, kweet zich met eene onomkoopbare regtschapenheid van zijne bediening. Zoowel zijne deugden, als zijne geleerdheid, verwierven hem in 1654 de waardigheid van staatsraad.

Hij overleed in 1689, in den ouderdom van 82 jaren. Er bestaat van hem: 1.º eene *Histoire etc. (Geschiedenis van Marseille)*, 1642, 1 dl. in fol. Zijn zoon heeft er eene tweede herziene en vermeerderde, en met opschriften, zegels en munten verrijkte uitgave, van in het licht gegeven, 1696, 2 dl.ⁿ in fol. — 2.º *Vie etc. (Leven van KASPER DE SEMLANE, bekend onder den naam van ridder de la Coste)*, Aix, 1655, in 12.^m°; — 3.º *Histoire etc. zeldzame (Geschiedenis van de generaals der galeijen)*; — 4.º *Histoire etc. (Geschiedenis der graven van Provence)* in fol. 1655: een even zoo naauwkeurig als geleerd werk; — 5.º *Histoire etc. (Geschiedenis van den heiligen LOUWIK, bisschop van Toulouse)*. De stijl zijner werken is dor en zenuwloos.

* RUFFIN (PETRUS JOANNES MARIA), een Fransche diplomaat, in 1742 te *Salonica* of *Thessalonica* geboren, waar zijn vader den post van eersten tolk der Fransche natie uitoefende, kwam vroegtijdig te *Parijs* waar hij onder PETIS DE LA CROIX, CARDONNE, LEGRAND, enz. de Oostersche talen beoefende. In 1758, door den heer DE MASSIAC, minister der ma-

rine, naar *Konstantinopel* gezonden, won hij er weldra de achting van den graaf DE VERGENNES, destijds afgezant, die hem nadrukkelijk aan het ministerie aanbeval. RUFFIN werd in het gevolg van den vrijheer TOTT, belast met eene zending naar den *Khan van Crimée*, CRYM-GUERAÏ, in hoedanigheid van tolk geplaatst. Deze Tartaarsche vorst in 1770 overleden zijnde, liet TOTT het bestuur der zaken aan zijnen tolk over, die den nieuwe Khan in zijne krijgsondernemingen tegen *Rusland* volgde. RUFFIN krijgsgevangen gemaakt zijnde, werd gedurende eenigen tijd in de citadel van *St. Petersburg* opgesloten. Na zijne loslating met den titel van tolk des konings bij de porte naar *Konstantinopel* teruggezonden, werd hij vervolgens in 1774 naar *Parijs* beroepen om er den post van verklarend secretaris des konings voor de Oostersche talen te bekleeden, en tot in 1779, werd hij met de geheele briefwisseling met *Turkije*, de regentschappen van *Barbarije* en de Indische mogendheden belast. De leerstoel voor het Turksch en Perzisch, die hem in 1784 aan het koninklijk collegie werd verleend, en brieven van adeldom, die hem in 1787 gegeven werden, waren de

belooning zijner gewigtige diensten. In 1788, werd RUFFIN belast om met de afgezanten van TIPPO-SAÏB te onderhandelen. In 1794 keerde hij als eerste gezantschapsecretaris en eerste geheimtolk naar *Konstantinopel* terug. In het jaar 6, had hij den titel van zaakgelastigde. Nadat *Egypte* door de Fransche legers overweldigd was, werd hij op bevel van den divan in de *Zeven torens* opgesloten, en verkreeg eerst in 1801 zijne vrijheid weder. Alhoewel hij tot in 1804 zonder openbaar karakter bleef, bewees hij aan zijne landgenooten groote diensten, waartoe hij door zijn aanzien geraakte om hen te beschermen; hij was zelfs nuttig aan den kolonel SEBASTIANI en aan den generaal BRUNE in de onderhandelingen die de herstelling van de goede verstandhouding tusschen de *Porte* en *Frankrijk* ten gevolge hadden. RUFFIN werd in 1804 tot gezantschaps-raad en in 1805 tot eersten legatie-secretaris benoemd: hij droeg bij om van REIS-EFFENDI te verkrijgen dat de titels van *Padischah* en van *Imperator* door den Turkschen staatsraad ten aanzien van BONAPARTE gebruikt werden; hij verdedigde in alle omstandigheden met veel ijver de belangen van *Frankrijk*. RUFFIN had

niet opgehouden onder de verschillende ministers door het keizerlijk bestuur naar *Konstantinopel* gezonden, aan het gezantschap van *Frankrijk* verbonden te zijn. Hij was als zaakgelastigde tijdens de afwezigheid van den afgezant, toen BONAPARTE van het eiland *Elba* terug kwam; hij deed de driekleurige vlag op het gezantschaps-hôtel uitsteken. Men wreef hem zulks als eene misdaad aan, en deze daad was oorzaak zijner ongenade die tot in 1818 voortduurde, op welk tijdstip hem zijne oude titels werden terug gegeven. Gedurende den tijd dat hij van het beheer van zaken, verwijderd was, was hij te *Konstantinopel* gebleven. Hij overleed in 1824 in die stad, na eene 66jarigediplomatische dienst. Om een volledig denkbeeld van zijne werken te hebben, moet men alle zaken nagaan die *Frankrijk* gedurende meer dan eene halve eeuw met *Turkijë* te behandelen had. Men kent van hems slechts eene *Vertaling in het Arabisch* van een *Adres der Conventie aan de Fransche natie van den 18 Vendémiaire Jaar 3, Parijs, 1795*, in folio, van 24 bladzijden: men weet nogtans dat er van hem in het dépot van het ministerie van buiten-

landsche zaken verscheidene *Verhandelingen* over belangrijke onderwerpen, bestaan. Den heer **BIANCHI** heeft een *Geschiedkundig Verslag* betrekkelijk den heer **RUFFIN** in het licht gegeven, *Parijs*, 1825, in 8. vo, van drie en een half blad.

* **RUFFINI (PAULUS)**, een geneesheer en wiskundige, in 1765 te *Valentano* in het hertogdom *Castro* geboren, waar zijn vader het beroep van geneesheer uitoefende, wijdde zich mede aan de geneeskunde toe, en volbragt te *Modena* zijne studiën, waar hij de doctorale waardigheid ontving. De beoefening der geneeskunde blette hem niet om zich op de wiskundige wetenschappen toe te leggen, waaraan hij voornamelijk zijne beroemdheid te danken heeft. Toen zijn meester, **CASSIANI**, door den ouderdom verzwakt, de noodzakelijkheid gevoelde van eenen plaatsvervanger, was het op hem dat de keus viel, en men gaf hem den leerstoel der ontleding en die van de grondbeginselen der wiskunde. In 1797, tijdens den inval der Franschen in *Italië*, weigerde hij om een gedeelte van den raad der *Juniori*, van het wetgevend ligchaam uittemaken; hij weigerde

evenzeer den burgereed af te leggen, die met zijne denkbeelden en zijne godvruchtige gevoelens strijdig was, en verloor om die reden zijne posten bij het onderwijs, die hij eerst in 1799, bij de terugkomst der Oostenrijkers, weder aanvaardde. Hij behield dezelve bij hun vertrek en in 1806 werd hij hoogleeraar der wiskunde op de militaire school toegepast. Toen de hertog van *Modena* weder in het bezit zijner staten trad, benoemde hij hem tot rector der universiteit, waar hij te gelijker tijd de leerstoelen der clinic, der praktische geneeskunde, en der toegepaste wiskunde, bekleedde. Geneesheer van het hof en voorzitter van het Italiaansche genootschap van wetenschappen zijnde, werd hij daarenboven honorair lid van bijna alle geleerde en letterkundige akademieën van *Italië* en andere gewesten van *Europa*. De *Zweetkoorts*, die zich in *Italië*, en voornamelijk te *Modena* had verspreid, stelde den ijver van **RUFFINI** op de proef. Terwijl hij alle gevaren trotseerde, scheen hij zich te vermenigvuldigen om de zieken ter hulp te snellen; zelf van deze verschrikkelijke ziekte aangetast, werd hij er slechts van genezen, om nog eeninge tijd een kwijnend bestaan

voortteslepen, en overleed den 10 Mei 1822, in den ouderdom van 57 jaren, in ware christelijke gevoelens. Zijn stoffelijk overblijfsel werd in de kerk van *St.^a MARIA de Pomposa* bijgezet, waar men hem eene graftombe tusschen die van *SIGONIO* en *MURATORI* oprigtte. Er bestaat van hem (in het Italiaansch): 1.º *Algemeene beschouwing der eveningen (equatiën) waarin men de onmogelijkheid bewijst van de algebraïsche oplossingen der algemeene equatiën boven den vierden graad, Bologna, 1798, 2 dl.ⁿ in 8.vo* — 2.º *Over de oplossing der bepaalde algebraïsche equatiën, en boven den vierden graad; deze verhandeling behaalde den prijs door het instituut van Milane uitgelooft; — 3.º Aanmerking over de gelijkmaking van de kwadratuur des cirkels; — 4.º Over de onoplosbaarheid der algebraïsche equatiën boven den vierden graad, in wederlegging van de door den graaf *ABATI* op het eerste werk des schrijvers gedane tegenwerpingen; — 5.º *Verhandelingen over de bepaling der wortels in de getal-vereveningen aller graden, Modena, 1804, in 4.to* door het instituut van *Milane* bekroond; — 6.º *Antwoord op de door MAL-**

FATTI voorgestelde twijfelingen over de algebraïsche onoplosbaarheid der equatiën boven den vierden graad; — 7.º *Aanmerkingen op de door MALFATTI voorgestelde wijze van oplossing der equatiën boven den vijfden graad; — 8.º Over de onstoffelijkheid der ziel, Modena, 1806, in 8.vo* In dit in alle opzigten bondige werk, bewijst de schrijver op eene wiskunstige wijze de onstoffelijkheid der ziel, en bestrijdt het bovennatuurkundig stelsel van *DARWIN*. Hij zond het aan de akademie der *Catholijke Godsdienst* te *Rome*, en droeg het aan *Pius VII* op, die den schrijver eenen gouden gedenkpenning ten geschenke gaf. — 9.º *Antwoord op de algemeene leerwijze door den heer WRONSKI voorgesteld, om de equatiën aller graden op te lossen; — 10.º Verhandelingen over de besmettelijke zweetkoorts; — 11.º Beoordeelende aanmerkingen over de wijsgeerige proeve der waarschijnlijkheden, door den heer LA PLACE, Modena, 1821, in 8.vo* Dit boek is in vier deelen gesplitst: in het eerste, onderzoekt de schrijver de grondslagen die de heer *LA PLACE* voor de berekening der waarschijnlijkheden bepaalt, zoowel ten aanzien van de zedelijke en vrijwillige han-

delingen, als ten opzichte van de natuur-verschijnselen, in het tweede, spreekt hij over de waarschijnlijkheids-wetten door den heer LA PLACE voorgesteld met betrekking tot de oorzaken en de uitwerkselen; in het derde deel, onderzoekt hij zijn stelsel over den oorsprong der planeten en kometen; en eindelijk in het vierde, wederlegt hij de grondbeginselen over de waarschijnlijkheden der getuigenissen. RUFFINI vergeet niet om als in het voorbijgaan den heer LA CROIX, schrijver der *Elementaire verhandeling van de berekening der waarschijnlijkheden*, niet minder strijdig met de Godsdienst dan die van den heer LA PLACE, te wederleggen. Een groot gedeelte der schriften van RUFFINI over de wiskundige wetenschappen zijn in de *Gedenkschriften* van het instituut van *Milane* opgenomen. Hij heeft verscheidene onuitgegevene werken nagelaten, die zoowel als de andere verdienen in het licht gegeven te worden.

* RUFFO (FABRICIUS), kardinaal, in *Italië* bijgenaamd de *Generaal-kardinaal*, werd te *Napels* den 16 September 1744 uit eene oude familie geboren, waarvan het hoofd den titel van *BARANELLO* droeg. Als jongste tot den geestelij-

ken staat bestemd, begaf hij zich naar *Rome*, behaagde aan PIUS VI, die hem tot zijnen algemeenen thesaurier benoemde, en hield zich met den besten uitslag met verscheidene deelen van het beheer bezig. Den 21 Februarij 1784, kardinaal diaken van *St. Maria in Cosmedino* geworden, keerde hij naar *Napels* terug, en de koning gaf hem het bestuur over het kasteel *Caserta*. Hij legde zich aldaar eerst op de landbouwkunde toe; maar nadat het Fransche leger zich van de Pauselijke staten meester gemaakt, en den koning van *Napels* genoodzaakt had om zich naar *Sicilië* te begeben, volgde hem de kardinaal derwaarts. Hij had zich tegen den oorlog verzet en de onheilen van het Napolitaansche leger hadden zijne vrees geregvaardigd. ACTON, toenmaals eerste minister, vreezende dat hij zich in den geest der koningin en des konings mogt indringen, zocht hem te verwijderen en stelde hem als geschikt voor om eenen opstand in *Calabrië* te bewerkstelligen, die reeds sedert eenigen tijd door de konings-gezinde partij was voorbereid, ten einde de Franschen te noodzaken om het koningrijk *Napels* te ont-ruimen. De kardinaal liet zich door den intrigant AC-

TON niet verschalken, maar met geestkracht en eene oorlogzuchtige inborst bezielde, durfde hij zich met deze gevaarlijke zending belasten, in de hoop van den koning zijnen meester op den troon zijner voorouders te herstellen. Van volmagten voorzien, vertrok hij met een geleide van vijf manschappen, weldra had hij er honderd; eindelijk, gelukte het hem om een leger van 25,000 onverschrokken mannen te vormen, waarmede hij zich eerst naar *Monteleone* begaf, waarin zich de republikeinen van de omliggende gewesten genesteld hadden. Deze stad werd met kloekheid aangevallen en met moed verdedigd; niettemin was zij genoodzaakt zich op genade overtegeven en werd aan de plundering ter prooi. Dit voorbeeld van gestrengheid vervulde het geheele land met schrik, en de kardinaal trok van de eene overwinning tot de andere tot voor de poorten van *Napels*, waar hij met behulp der Russen binnen drong, nadat hij de grootste gevaren had doorgestaan, en sloot met de Napolitaansche junta eene capitulatie, volgens welke de patriotten moesten ingescheept en naar *Marseille* gevoerd worden; hij schreef naar het hof om hetzelfde tot gematigde gevoelens

aantesporen jegens vijanden die niet meer te vreezen waren; maar men beschuldigde hem dat hij te veel toegevendheid voor de republikeinen, en zelfs te weinig ijver aan den dag gelegd had om het gezag der kroon te herstellen. De voorwaarden der capitulatie werden door de met den generaal NELSON ontscheete Engelschen, niet nagekomen, en er sneefde een aantal personen, als slagtoffers van staatkundige wraak en vijandschappen. De kardinaal wilde zich te vergeefs tegen die handelwijzen verzetten, hij verviel in ongenade, en FERDINAND gaf hem eenen opvolger. Intusschen kwam deze vorst weldra van zijne dwaling terug, en benoemde RUFFO tot gevolmagtigd minister aan het hof van *Rome*. Na de wegvoering van den heiligen Vader, deed BONAPARTE hem naar *Parijs* komen, gaf hem het kruis van eer, en scheen hem van de overige kardinalen te onderscheiden. Daar hij zich niet gehoorzaam genoeg toonde aan den wil van den despoot, werd hij naar *Bagneux*, bij *Sceaux* verbannen; hij woonde nogtans het huwelijk des keizers bij, en werd niet betrokken in de nieuwe gestrengheden, waarmede de kardinalen getroffen werden. Tijdens de restau-

ratie van 1814, keerde hij naar *Rome* terug, en PIUS VII ontving hem met welwillendheid; hij keerde vervolgens naar *Napels* terug, waar hij door den koning, die hem zijne kroon te danken had, slecht werd ontvangen. De kardinaal RUFFO trad weder in zijne bezittingen, legde zich op plantsoenen en andere landbouwkundige verrigtingen toe, en kwam eerst, in 1821 in den raad, na de herstelling der onafhankelijke magt te *Napels*. Hij is den 13 December 1827 in die stad overleden, den roem van een' bekwaam man, vol geestkracht nalatende. Hij was zeer geleerd, en zijn onderhoud was aangenaam en geestrijk. Hij was altijd slechts kardinaal-diaken, en hij ontving nooit de orde van het priesterschap. Men heeft hem in zijne verovering van het koninkrijk *Napels*, wreede straoefeningen te laste gelegd; maar men moet dezelve veeleer toeschrijven aan de bende van roovers die hij verplicht was in zijn leger optenemen; wat daarvan ten bewijze verstrekt, is dat hij zich sedert dien tijd altijd door de gematigdheid zijner denkbeelden heeft onderscheiden. Er bestaan van hem verscheidene werken in het Italiaansch *over de krijgsbewegingen der troepen*, en

de *uitrustingen der cavalerie*, over de *fonteynen, kanalen*, en over de *geaardheden der verschillende soorten van duiven*.

RUFINUS, staatsdienaar der keizers THEODOSIUS en ARCADIUS, te *Elusa*, hoofdstad van dat gedeelte van *Aquitanië* dat men toenmaals *Novempopulanie* en thans in *Armagnac (Gascogne)*, noemde, omtrent het midden der 4.^e eeuw van geringe ouders geboren; ontving van de natuur eenen listigen, buigzamen en beschaafden geest, geschikt om zich door de vorsten te doen beminnen. Hij begaf zich naar *Konstantinopel*, aan het hof van THEODOSIUS, en hij behaagde hem. Hij wist dezen eersten grondslag van fortuin zoowel in acht te nemen dat hij in korten tijd tot aanzienlijke ambten geraakte. De keizer gaf hem den post van grootmeester van zijn paleis, nam hem op in zijnen raad, vereerde hem met zijne vriendschap en zijn vertrouwen, en verhief hem eindelijk tot consul met zijnen eigen zoon ARCADIUS, aan wiens vriendschap RUFINUS zijne fortuin te danken had. Deze doorslepen hoveling handhaafde zich op dezelfde wijze als hij zich bevorderd had, veeleer door zijne list dan

door zijne deugd. Het was genoeg, eene buitengewone verdienste te bezitten om zijn vijand te zijn. Hij verrijkte zich met den buit dergenen die hij door zijne lasteringen onderdrukt had, en deed zich in 394 met eene groote pracht doopen. Na den dood van THEODOSIUS, besloot deze heerschzuchtige minister, die den invloed van STILICON, den zijnen overtreffende, benijdde, om zich op den troon te verheffen. Hij riep de Gothen en andere barbaren in het rijk, ten einde hij er zich, gedurende die verwoesting, van meester maken of hetzelfde met hen deelen kon; maar hij werd voor zijne trouweloosheid gestraft. Het leger, aangevoerd door een' Gothisch kapitein, GAYNAS genaamd, welken STILICON had omgekocht, doodde RUFINUS in 397. Zijn hoofd werd aan de punt eener lans gedragen, om hetzelfde aan de verguizing van het jegens dien laaghartigen, gierigen en moedwilligen minister, verbitterde volk bloot te stellen. Nadat een soldaat een zijner handen had afgesneden en zag dat de pezen die de gewrichten der vingers doen bewegen, er aan hangende waren, kwam hij op het denkbeeld om in naam van RUFINUS te gaan bedelen, terwijl hij die bloedige

hand opende en sloot, naarmate men hem iets gaf. De dichter CLAUDIANUS onderscheidde zich tegen dien ongelukkigen staatsdienaar door een smadelijk verwijt, vol bijtende trekken; maar als een goede staatkundige, wachtte hij tot dat hij het slagtoffer zijner trouweloosheid en mitterij was geworden. Men kan de brieven van SYMMACHUS en van den H. AMBROSIUS, SUIDAS, het 5.e boek van ZOZIMUS, het 15.e boek van NICÉPHORUS, enz. over RUFINUS raadplegen.

RUFINUS (TYRANNIUS), priester van *Aquiléa*, in het midden der 14.e eeuw, te *Concordia*, eene kleine stad van *Italië*, geboren. Hij oefende zijnen geest door de studie der schoone letteren en vooral door die der welsprekendheid. Het verlangen om zich bekwaam te maken deed hem te *Aquiléa* komen, eene toenmaals beroemde stad, welke men algemeen het *tweede Rome* noemde. Na zich in de menschelijke wetenschappen bekwaam te hebben gemaakt, dacht hij aan de middeelen om de wetenschap der Heiligen te verkrijgen, en begaf zich in die stad in een klooster. De H. HIERONYMUS, van *Rome* terugkeerende, trok door *Aquiléa*, en kwam in

naauwe vriendschap met RUFINUS; maar hij zeide hem vaarwel om de gewesten van *Frankrijk* en *Duitschland* te doorkruisen, van waar hij zich naar het Oosten begaf. RUFINUS, troosteloos over de verwijdering van zijnen vriend, besloot *Aquileá* te verlaten om hem te gaan opzoeken. Hij ging scheep naar *Egypte* en bezocht de kluzenaars die er de woestijnen bewoonden. Daar hij had hooren spreken van de deugd en de liefdadigheid van de heilige MELANIE, de oude, had hij den troost haar te *Alexandrië* te zien, werwaarts hij zich begaf om den beroemden DIDYMUUS te hooren. De godsvrucht die MELANIE in RUFINUS opmerkte, spoorde haar aan om hem haar vertrouwen te schenken, die hij gedurende den geheelen tijd dat hij in het Oosten verbleef, namelijk omtrent dertig jaren, genoot. De Arianen, die onder de regering van VALENTIUS heerschten, deden RUFINUS eene wreede vervolging lijden. Hij werd in eene gevangenis opgesloten, met ketenen beladen, door den honger en dorst gefolterd, en naar de onbewoonbaarste plaatsen van *Palestina* verbannen. MELANIE, die hare rijkdommen gebruikte om de geloofsbelijders die of in gevangenis of verban-

nen waren, te ondersteunen, kocht RUFINUS met verscheidene anderen vrij en begaf zich met hem naar *Palestina*. Daar de H. HIERONYMUS meende dat RUFINUS zich onmiddellijk naar *Seruzalem* zoude begeven, schreef hij aan een' zijner vrienden die er woonde, om hem geluk te wenschen, met het voorregt dat hij zou genieten, een' man van zoo groote verdiensten te bezitten: » In RUFINUS, schreef hij hem, zult gij de kenmerken der heiligheid zien schitteren, terwijl ik slechts stof ben. Het is mij genoeg met mijne zwakke oogen den glans zijner deugden te kunnen verduren. Daarenboven heeft hij zich nog in den smeltkroes der vervolging gelouterd, en is thans witter dan sneeuw, terwijl ik met allerlei zonden bezoedeld ben." Nadat RUFINUS in *Palestina* was aangekomen, besteedde hij zijn vermogen aan het bouwen eens kloosters op den *Olijfberg*, alwaar hij in korten tijd, een aantal kluzenaars bijeen verzamelde. Hij spoorde dezelve aan tot de deugd door zijne vermaningen; en behalve dezen arbeid, werd hij nog dikwijls door de eerste herders geroepen, om de volken te onderwijzen; want hij was door JOANNES, bisschop van *Seruzalem*, in 388 tot het

Priesterschap verheven. Hij bekeerde een aantal zondaars, vereenigde meer dan 400 kluizenaars, die deel hadden genomen aan descheuring van *Antiochië*, met de Kerk, en bewoog verscheiden Macedoniërs en Arianen hunne dwalingen te verzaken. Daar zijn verblijf in *Egypte*, hem in de gelegenheid had gesteld, om het Grieksch te leeren, vertolkte hij uit die taal in het Latijn verscheidene werken. Zijne verkleefdheid aan de partij van ORIGENES, bragt hem met den H. HIERONYMUS in oneenigheid, die niet alleen de afspraken, welke hij hem had toegezwaaid herriep, maar hem met verwijtingen overlaadde. Hunne verdeeldheden waren eene groote ergernis voor de zwakken. THEOPHILUS, hun beider vriend, verzoende hen weder; maar deze verzoening, was niet van langen duur. Nadat RUFINUS te *Rome* eene vertaling der *Grondbeginselen* van ORIGENES in het licht had gegeven, werd hij voor Paus ANASTASIUS geroepen; maar hij voerde eenige voorwendsels aan, om van deze opkoming ontslagen te zijn, en stelde zich te vreden met in het jaar 400 aan ANASTASIUS zijn verdedigschrift te zenden, waarin hij zich

op eene regtzinnige wijze, over de aan ORIGENES te last gelegde dwalingen verklaarde. De heilige HIERONYMUS schreef tegen de vertaling der *Grondbeginselen*, en RUFINUS vervaardigde eene welsprekende verdedigrede, in welke hij verklaarde, dat hij enkel beweerd had, eenvoudig vertaler van ORIGENES te zijn, zonder voor zijne dwalingen te willen instaan. De heilige CHROMACIUS van *Aquilea* en de heilige AUGUSTINUS schreven aan den H. HIERONYMUS, om hem tot den vrede te vermanen, dien het onbescheiden gedrag van RUFINUS gestoord had, daar hij den schijn had aangenomen van de dwalingen te begunstigen. De meeste der kerkelijke geschiedschrijvers zeggen dat RUFINUS door Paus ANASTASIUS geëxcommuniceerd is; maar dom CEILLIER, dom CONSTANT en FONTANINI schijnen het tegendeel te hebben bewezen. Het is waar dat er gewag wordt gemaakt van de excommunicatie van RUFINUS in eenige uitgaven des briefs van Paus ANASTASIUS aan JOANNES, Bisschop van *Jeruzalem*, maar het is klaarblijkelijk dat zulks eene vervalsching is: deze zinsnede wederspreekt het overige des briefs, waarin ANASTASIUS verklaart, dat hij

aan God de beoordeeling van de bedoeling des vertalers overlaat. In 407 keerde RUFINUS naar Rome terug; maar toen die stad, in het volgende jaar, door ALARICH bedreigd werd, stak hij naar Sicilië over, alwaar hij in het laatst van 410 overleed. Er bestaat van hem: 1.° eene *Vertaling* der *Werken* van den geschiedschrijver JOSEPHUS. — 2.° die van verscheiden geschriften van ORIGENES. — 3.° eene *Latijnsche Vertaling* van tien Redevoeringen van den heiligen GREGORIUS van Nazianze, en van acht van den H. BASILIUS. Bij de vergelijking zijner vertaling met den Griekschcn tekst, ontwaart men hoe vrij hij in zijne overzettingen was. — 4.° De heilige CHROMACIUS van Aquilea had hem aangespoord tot de vertaling der *Kerkelijke Geschiedenis* van EUSEBIUS, Utrecht, 1474, in fol. uitgave princeps, Rome 1746 in fol. Deze arbeid werd in minder dan twee jaren ten einde gebragt. Hij bragt verscheidene bijvoegselen in het werk van EUSEBIUS, en zette hetzelfde voort van het 20.° jaar van KONSTANTIJN, tot aan den dood van den grooten THEODOSIUS. Er komen verscheiden plaatsen in voor, die met niet veel zorg schijnen geschreven te

zijn, en daadzaken, die RUFINUS enkel op volksgeruchten schijnt verhaald te hebben: andere, zeer gewigtige heeft hij overgeslagen; maar men moet hem dank weten, van de eerste te zijn geweest, die eene aaneengeschakelde geschiedenis heeft zamengesteld van een tijdvak, waarin zoovele belangrijke zaken waren voorgevallen. — 5.° een *Geschrift* ter verdediging van ORIGENES. — 6.° Twee *Verdedigingschriften* tegen den H. HIERONYMUS. — 7.° *Commentariën* op de *Zegeningen* van JACOB, op OZEAS, JOEL en AMOS. — 8.° verscheiden *Levensbeschrijvingen* der vaders van de woestijn; dezelve maken het tweede en derde boek uit derzelfde *Levensbeschrijvingen*, door ROSWEIDE in het licht gegeven. — 9.° Eene *Uitlegging* van het *Symbolum*: dit is van al de werken door RUFINUS geleverd, datgene wat hem het meest tot eer heeft verstrekt, en wat der Kerk het nuttigste is geweest. Zijne werken zijn door LAURENTIUS DE LA BARRE, in 1580, te Parijs, in fol. gedrukt. DOM CEILLIER, de kardinaal NORIS, FONTANINI, in zijne *Letterkundige Geschiedenis* van Aquilea, en CAVE, hebben RUFINUS, op eene zeer belangwekkende wijze afgeschilderd. — Men

moet hem niet verwarren met RUFINUS, die in 399 uit *Pa-lestina* te *Rome* gekomen zijnde, zijne dwalingen betrekkelijk de genade aan PELAGIUS en aan COELESTIUS inboezemde. Deze RUFINUS, in *Syrië* geboren overleefde RUFINUS van *Aquilea*. Men vindt zijne *Geloofsbelijdenis*, in de verhandelingen van pater GARNIER over MARIUS MERCATOR. Hij was een leerling van THEODORUS van *Mopsueste* geweest, die als de eerste vader van het pelagianismus wordt beschouwd.

RUFUS van *Efeze*, volgens TZETZÈS, lijfarts van CLEOPATRA, of, volgens SUIDAS, een tijdgenoot van TRAJANUS, maakte zich zeer beroemd door zijne talenten. Van het groot getal zijner schriften, door SUIDAS aangehaald, zijn enkel tot ons gekomen eene kleine *Verhandeling over de Grieksche namen van de deelen des ligchaams*, *Venetïë*, 1552, in 4.to; eene andere *over de nier- en blaasziekten*, *Parïjs*, 1554, in 8.vo; en *Fragmenten* over de zuiverende geneesmiddelen. WILLEM RINCH heeft dezelve, met aantekeningen verrijkt, gezamenlijk in het licht gegeven, *Londen*, 1726, in 4.to

* RUGENDAS (GEORGE PHI-

LIPPUS), een beroemde schilder en graveur, te *Augsburg* in 1666 geboren, wordt als een der bekwaamste veldslagschilders beschouwd, die tot op onzen tijd bestaan hebben. De zucht voor zijne kunst deed hem alle gevaren trotseren; en, gedurende het beleg zijner geboorteplaats, stond hij bij herhaling op het punt van het leven te verliezen, om de uitwerkselen van het artillerie en musket-vuur, de verwarring eener bestorming, en de gruwelen des bloedbads te gaan bezigtigen. Zijne schilderijen worden zeer op prijs gesteld, zoowel als zijne gravures, waarvan de meeste marschen, schermutselingen en bivouakken voorstellen, in welke men vele verscheidenheid en vuur aantrest. Hij overleed in 1742.

RUGGERI (COSMUS), een Florentijnsche astrologist, begaf zich onder het bestuur van MARIA DE MEDICIS naar *Frankrijk*. Zijne horoskopen en zijne kuiperijen verwierven hem de abdij van *Saint-Mahé* in *Neder-Bretagne*. In 1574 beschuldigd van tegen het leven van koning KAREL IX te hebben zamengezworen, werd hij tot de galeijen veroordeeld waaruit de koningin hem kort daarna bevrijdde. In 1604

begon hij *Almanakken* in het licht te geven, eene soort van werk, die zich op eene buitengewone wijze in *Frankrijk* vermenigvuldigd heeft. Deze sterrekijker overleed in 1615. Zijn lijk werd naar de vilplaats gesleept, wyl hij de goddeloosheid had gehad te verklaren, dat hij als een godverzaker stierf. In 1615 gaf men in het licht de *Verschrikkelijke geschiedenis van twee door den duivel gewurgde tovenaars*. RUGGERI was de eene, en een zekere CÆSAR de andere.

* RUHL (PHILIPPUS JACOBUS), een lid der conventie, in het departement van den *Neder-Rijn* geboren, beoefende de godgeleerdheid te *Straatsburg*, en bekleedde den post van rector te *Durkheim*. Na de gelegenheid te hebben gehad van eenen nuttigen arbeid voor den regerenden graaf van *Leiningen Dachsburg* te hebben verrigt, werd hij hofraad, met het beheer zijner financiën belast, en aan het hoofd zijner kanselarij geplaatst; maar hij kon door deze gunstbewijzen op een zoo klein too-

neel niet terug gehouden worden. Toen de Fransche omwenteling losbarstte, kwam hij in *Frankrijk*, omhelsde met vuur de zaak derzelve, en werd in 1790 administrateur van zijn departement. Hij werd vervolgens afgevaardigde bij de wetgevende vergadering, daarna bij de conventie, en schaarde zich in deze beide vergaderingen, onder de meest opgewondene Jacobijnen. Tijdens het proces van LODWIK XVI in zending zijnde, stemde hij niet in hetzelfde. Hij werd bij herhaling in dergelijke betrekking gezonden, en alom gedroeg hij zich op de meest revolutionnaire wijze, terwijl hij allerlei goddeloosheden bedreef. Te *Reims*, verbrijzelde hij de heilige *ampoule* (*), en zond er de schaarden van naar de conventie. In *Parijs* teruggekeerd, stelde hij zich aan het hoofd van den opstand van den 1 Prairial (20 Mei 1795), werd in staat van arrest verklaard, en doorstak zich met eenen dolk ten einde niet op het schavot te sneven.

* RUHNEKEN (DAVID), in

(*) Een fleschje bevattende de olie, waarmede de koningen van Frankrijk bij hunne komst tot den troon gezalfd werden, en dat, volgens HINCMAR, bij den doop van CLOVIS of CLODOVEUS, van den Hemel zou gezonden zijn. Zie FLEURY, Hist. eccl. Tome XI, livr. 51, § 25.

het Latijn RUHNKENIUS, een beroemde Duitsche letterkundige en criticus, den 2 Januarij 1723, te *Stolpe*, in *Pruisisch-Pommeren*, geboren, bezocht eerst de universiteit van *Wittenberg*, alwaar hij de regtsgeleerdheid, de geschiedenis, de welsprekendheid en de oudheden beoefende; daarna die van *Leijden*, alwaar hij, onder den beroemden TIBERIUS HEMSTERHUIS, een' der beste philologen, die sedert het herleven der letteren zijn opgestaan, zich in de Grieksche taal bekwaamde. Deze hoogleeraar, wiens vriend hij werd, liet hem later tot zijnen medehelper op den leerstoel voor het Grieksch benoemen. RUHNEKEN, die vertrokken was, om de voornaamste bibliotheken van *Europa* te gaan bezoeken, en de handschriften derzelve natezien en te collationneren, haastte zich om den weg naar *Holland* weder in te slaan, en opende zijnen leergang in 1757, hij zette denzelven gedurende vier jaren met veel roem voort, en na den dood van OUDENDORP, die in 1761 voorviel, werd hij in zijne plaats tot hoogleeraar in de welsprekendheid en geschiedkunde benoemd. Toen in hetzelfde jaar de curatoren der hoogeschool van *Göttingen*, er bij hem

op aandrongen, den leerstoel te aanvaarden, dien GESSNER had vacant gelaten, wees hij denzelven uit zedigheid van de hand, terwijl hij HEYNE aanbeval, die denzelven werkelijk verkreeg. (Zie HEYNE, — C. G. —). In 1774 tot bibliothekaris der universiteit benoemd, vereenigde hij op zijne kosten eene volledige verzameling van classieke en oudheidkundige schrijvers, en een aantal kostbare handschriften, in welke men de afschriften hoopte te vinden, der verschillende in den laatsten brand van *Saint-Germain-des-Prés*, te *Parijs* verteerde werken. RUHNEKEN overleed te *Leijden*, in 1798, na gedurende 41 jaren verschillende leerstoelen aan dezelfde universiteit te hebben bekleed. Hij had zijne geheele fortuin in den aankoop zijner rijke bibliotheek besteed; ook liet hij eene dochter en eene nicht, beide behoeftig en blind, na. De Bataafsche republiek kwam haar te hulp, door het koopen der bibliotheek van RUHNKENIUS, voor eene lijfrente ten haren voordeele. Het *Leven* van dezen geleerde is beschreven door den hoogleeraar WIJTENBACH, *Leijden*, 1799, in 8.º; men vindt onder anderen in hetzelfde een naauwkeurig *Verslag*, van al de

door hem uitgegevene werken, en van de uitgaven, welke hij er van geleverd heeft. Onder de eerste noemt men de volgende: 1.º *Epistolæ criticæ in Homeridarum hymnos, Hesiodum, Callimachum et Apollonium Rhodium*, waarvan de eerste uitgave in 1749, en de tweede in 1781 in het licht verscheen, dezelve werden weinige jaren daarna herdrukt; — 2.º *Timæi sophistæ Lexicon vocum platoniarum*, Lejden, 1754, in 8.vo; Lyon, 1789, met nieuwe aantekeningen verrijkt. De kanonik HENDRIK GALLIS, een Engelschman, verschaftte aan den schrijver een door JOANNES CAPPERONIER vervaardigd afschrift van dit handschrift, hetwelk toenmaals aan de bibliotheek van *Saint-Germain-des-Prés* behoorde. — 3.º *De Græcia artium ac doctrinarum inventrice*, 1757; hij sprak deze verhandeling uit, bij zijne inwijding als hoogleeraar aan de universiteit van Lejden, den 16 Mei deszelfden jaars. Hij zwaait in dezelve hulde toe aan zijnen beroemden meester HEMSTERHUIS, wiens lofredde hij later schreef. — 4.º *Elogium Tiberii Hemsterhusii*, 1768, in 8.vo Hij heeft ook verscheidene uitgaven van klassieke schrijvers geleverd, te

weten: — 5.º *Rutilius Lupus, de figuris sententiarum et electionis*, gevolgd van kleine verhandelingen door AQUILA ROMANUS, en JULIUS RUFINIANUS over hetzelfde onderwerp, Lejden, 1768, in 8.vo met verschillende stukken van RUHNKEN. — 6.º *Historica critica oratorum Græcorum*, in 8.vo; — 7.º *Aantekeningen op CALLIMACHUS*, bij de uitgave van ERNESTI gevoegd, 1782, in 8.vo; — 8.º *Homeri hymnus in Cererem*, 1782, in 8.vo; — 9.º *De vita et scriptis Longini*, in 8.vo; — 10.º *Velleius Paterculæ* enz. — 11.º Het eerste deel der werken van APULEUS, dat de elf boeken der *Metamorphoses* bevat, Lejden, 1788, in 4.to Nadat de Fransche omwenteling geheel Europa had geschokt, leden er de letteren onder, en RUHNKENIUS was niet in staat de *Werken* van APULEUS voortzetten, waaraan de geleerde OUDENDORP, reeds eenen dertigjarigen arbeid had te koste gelegd, en hij overleed zonder eenen uitgever te hebben gevonden, die zich met den druk wilde belasten.

RUINART (dom DIEDERIK), een geleerde Benediktijner, te Reims den 10 Junij 1675 geboren, begaf zich zeer jong

in de congregatie van den H. MAURUS, en legde in 1675 zijne geloften af. Hij legde zich met zoo veel ijver op de beoefening der kerkvaders en der kerkelijke geschiedschrijvers toe, dat pater MABILLON, hem in 1682 verkoos, als medehelper in zijnen arbeid. Dom RUINART was een waardige kweekeling van zulk eenen meester. Hij bezat hetzelfde karakter van eenvoudigheid en zedigheid, denzelfden geest van regulariteit, een bondig oordeel, eene angstvallige nauwkeurigheid, eene gezonde critiek en eenen zuiveren stijl. Van daar de gunstige eigenschappen, die zijne werken onderscheiden van zoo vele andere compilatiën. De voornaamste zijn: 1.º *Acta primorum Martyrum sincera et selecta, Parijs*, 1689, in 4.to, *Amsterdam*, 1713, in fol; *Verona*, 1731, in fol. Hij heeft dit werk verrijkt met geleerde aanmerkingen, en met eene oordeelkundige voorrede, en legt zich in hetzelfde er voornamelijk op toe, om DODWELL (zie dat art.) te wederleggen, die, in eene zijner verhandelingen op den H. CYPRIANUS, had beweerd, dat er slechts weinige martelaars in de Kerk waren, terwijl hij daardoor het daadwerke-

lijk bewijs wilde vernietigen dat die *wolk van getuigen* ten voordeele van het christendom uitmaakt. Behalve het groote getal geloofwaardige acten, die dom RUINART tegen den Engelschen drogredenaar aanvoert, is een blik op de kerkelijke geschiedenis voldoende om hem te beschamen. De heidensche en christelijke schrijvers der drie eerste eeuwen, spreken slechts over de pogingen, welke de door het gezag der keizers ondersteunde afgoderij in het werk stelde; om de Godsdienst van J. C. te vernietigen, en om dezelve in het bloed harer aanhangers te verdrinken. Indien onder TRAJANUS, een' vorst van eene vrij zachte inborst, ANTONINUS, MARCUS AURELIUS, de christenen, zonder onderscheid ten dood werden gebracht, is het ligt te denken, hoe zij onder de NERO's, de DOMITIANUSSEN, de VALERIANUSSEN, de DIOCLETIANUSSEN, de MAXIMINUSSEN, enz. behandeld werden. De straten en openbare pleinen waren somtijds geheel bezet, met bloedige schavotten, met slagtoffers en lijken bedekt. EUSEBIUS van *Cæsarea* verhaalt, dat hij zelf van dertig, veertig, ja, tot honderd christenen te gelijktijd heeft zien folteren; en deze wreede

slagterijen duurden onafgebroken gedurende verscheidene jaren voort, hij haalt eene stad in Azië aan, waar alles christen zijnde, men de executie bespoedigde, door de stad met al hare inwoners te doen verbranden; hij deelt eenen brief mede van MAXIMINUS aan de overheden van Tyrus, in welke hij haar geluk wenscht, alle christenen uit hare muren en haar grondgebied verdelgd te hebben. De edicten van DIOCLETIANUS en zijne voorgangers zijn stukken, die men niet als ondergeschoven kan beschouwen. TACITUS, SÆTONIUS, SENECA, JUVENALIS, hebben over de Christenen gesproken, die onder NERO leden. TACITUS zegt dat het getal derzelve verbazend groot (*multitudo ingens*) was; dat zij de wreedste en uitgezochteste folteringen moesten verduren (*quæsitissimus tormentis*) enz. Indien men bij de menigte der martelaren hunne hoedanigheden voegt; indien men overweegt, dat er onder hen geleerden, wijsgeeren, overheden waren, in de het meest met het christendom strijdige vooroordeelen opgevoed; dat de eerste martelaren ooggetuigen der daadzaken waren, voor welke zij stierven, enz. zal men moeten bekennen, dat dit tafereel een bewijs aan-

biedt, dat slechts de Christenen ten voordeele van hun geloof kunnen inroepen. — 2.º *Histoire etc. (Geschiedenis van de vervolging der Wandalen)*, in het Latijn zamengesteld, door VICTOR, bisschop van Vite in Afrika, 1694, in 4.to Dom RUINART heeft deze uitgave verrijkt met een Latijnsch geschiedkundig commentarium, met een aantal, even zoo geleerde als bondige aanmerkingen, en met eenige gedenkstukken, die tot deze geschiedenis betrekking hebben. — 3.º eene nieuwe *Uitgave* der Werken van den heiligen GREGORIUS van Tours, met eene uitmuntende *Voorrede*, 1699, in fol. — 4.º *Abrégé etc. (Kort begrip van het Leven van PR. MABILLON)*, 1709, in 12.mo; — 5.º eene breedvoerige Latijnsche *Levensbeschrijving van Paus URBANUS II*, in de *Nagelatene werken* van MABILLON en dom RUINART gedrukt, en uitgegeven door dom VINCENTIUS THULLIER, 3 dl.ⁿ in 4.to; — 6.º Eene Latijnsche *Verhandeling over het pallium*. — 7.º *Iter litterarium in Alsatiæ et Lotharingiam*. — 8.º een werk tegen pater GERMON, om de opregtheid der diploma's van dom MABILLON te bewijzen, en dat hij zeer ongepast den

titel gaf van: *Ecclesia parisiensis vindicata*, en waarin hij ongelijk schijnt te hebben gehad, zoo wel met betrekking tot den vorm als tot den hoofdinhoud: het is ten minste eene stellige waarheid, dat onpartijdige scheidsmannen, de zaak aan zijnen tegenstrever hebben gewonnen gegeven (Zie GERMON en RAGUET). Dom RUINART overleed in 1709, in de abdij van *Haut-Villiers*, in *Champagne*.

RUISCH (FREDERIK), een beroemde ontleedkundige, te 's *Gravenhage* in 1638 geboren, oefende met het beste gevolg de geneeskunde uit. Het is aan hem dat men de kunst te danken heeft, van het behoud van lijken door middel van inspuitingen. Hij deed een gekleurd vocht, tot in de vertakkingen der slag- en kleinste aderen doordringen. De planten behandelde hij met hetzelfde goede gevolg als de lijken. Toen czar PETER in 1698 voor de eerste maal in *Holland* kwam, bezocht hij RUISCH, en was bij het zien van het kabinet van dien natuurkenner, even zoo verbaasd als opgetogen. Op zijne tweede reis in 1717, kocht hij het kabinet en zond het naar *Petersburg*. Sedert 1665 was RUISCH hoogleeraar der genees- en ontleed-

kunde te *Amsterdam* geweest. De akademie van wetenschappen van *Parijs* verkoos RUISCH, in 1727, tot een harer vreemde leden. Hij was ook lid der koninklijke maatschappij van *Engeland*, en overleed den 22 Februarij 1731, in den ouderdom van bijna 93 jaren, terwijl hij in die geheele lange levensloop naauwelijks ééne maand ziek is geweest. Behalve de uitgave der *Beschrijving van den plantentuin van Amsterdam*, door COMMERLIN, 1697 en 1701, 2 dl.ⁿ in fol. heeft men van hem verscheidene werken, gezamenlijk uitgegeven te *Amsterdam*, in 1737, 4 dl.ⁿ in 4.to De voornaamste zijn: 1.º *Dilucidatio valvularum in vasis lymphaticis et lacteis*; — 2.º *Observationum anatomico-chirurgicarum centuria*, *Amsterdam*, 1691, in 4.to, met platen. — 3.º *Epistolæ problematicæ sexdecim*. — 4.º *Responsio ad GODEFREDI BIDLOO libellum vindiciarum adversarium anatomico-medico-chirurgicarum, decades tres*, *Amsterdam*, 1717, in 4.to; — 5.º *Thesaurus animalium primus*. — 6.º *Thesauri anatomici decem*. — 7.º *Musæum anatomicum*. — 8.º *Curæ posteriores, seu Thesaurus omnium maximus*. — 9.º *Responsio de glan-*

dulis ad CL. BOERHAAVE.
 — 10.º *De musculo in fundo uteri observato, et a nemine antehac detecto, Amsterdam, 1728, in 4.to* Verscheidene geneeskundigen hebben het bestaan dier spieren bestreden. — Zijn zoon, HENDRIK RUISCH, onderscheidde zich mede in de natuurlijke historie, in de ontleed- en kruidkunde, en heeft eene uitgave bezorgd der verhandelingen van JOANNES JONSTON, *over de visschen, vogelen enz.*, met vermeerderingen onder den titel van *Theatrum animalium*, 1728, 2 dl.ⁿ in fol. Hij overleed in 1717.

RUISDAAL (JACOBUS), te *Haarlem* in 1636 geboren, en in dezelfde stad in 1681 overleden, werd, ofschoon oorspronkelijk tot de geneeskunde bestemd, een der beroemdste landschapschilders. Zijne schilderijen hebben een treffend uitwerksel. Hij heeft in de meeste, schoone fabrieken, zeegezigten, watervallen of stormen voorgesteld. Zijne plaatsliggingen zijn aangenaam, zijne penseelstreken los, zijn koloriet krachtvol; de kenners stellen zijne teekeningen ook op hoogen prijs. Deze kunstenaar was gewoon zijne beelden door VAN OSTADE, VAN DER VELDE of WOUWERMANS te doen schilderen.

Het museum van het *Louvre* bezit vier stukken van dezen schilder. — SALOMON, zijn broeder, te *Haarlem* in 1670 overleden, heeft zich evenzeer door zijne landschappen onderscheiden.

RUITER. — Zie RUYTER.

* RULHIÈRE (CLAUDIUS CARLOMAN DE), een geschiedschrijver en dichter, te *Bondi* bij *Parijs*, in 1735 uit eene beroemde familie geboren. Bij het verlaten van het collegie, begaf hij zich in dienst, en was eenigen tijd adjudant van den maarschalk DE RICHELIEU, landvoogd van *Guienne*. Hij legde zich ook eenigen tijd toe op de beoefening der diplomatie, en vergezeldde in 1760, als gezantschaps-secretaris den vrijheer DE BRETEUIL naar *Petersburg*. Getuige der omwenteling (1762), die den scepter aan PETER III (later in zijne gevangenis door ORLOFF gewurgd) ontveldigde, en die CATHARINA op den troon plaatste, schreef hij in weinige blad zijden, en in eenen SALLUSTIUS waardigen stijl, de *Geschiedenis* dezer bloedige gebeurtenis. CATHARINA II wordt er geenszins in gevleid, en zij verdiende zulks ook niet te zijn. RULHIÈRE durfde zijn werk niet in het licht geven en het-

zelve verscheen eerst na zijnen dood, in 1797. Het manuscript was in handen gesteld van de gravin van EGMOND, dochter van den maarschalk DE RICHELIEU. Ofschoon onuitgegeven, werd deze geschiedenis bekend: dezelve bekommerde de keizerin, die noch door verleidingen, noch door bedreigingen, de vernietiging van dit boek kon verkrijgen, voor welks uitgave zij zoo zeer vreesde. In 1768 belastte men hem, om voor het onderwijs van den dauphin (later LODEWIJK XVI), de geschiedenis der onlusten te schrijven, die de republiek van Polen beroerden, en in 1771 verbond men aan dezen arbeid eene jaarwedde van 6000 livres, welke hij tot aan zijnen dood genoten heeft. Hij bezocht verscheiden hoven van Europa, en vergezelde den maarschalk DE RICHELIEU in zijn landvoogdijenschap. RULHIÈRE deed omtrent dezen tijd zijne intrede in de letterkundige loopbaan, door twee Brieven, die den grondslag tot zijnen roem legden. In 1787 werd hij bij de Fransche akademie aangenomen, ofschoon hij geen enkel belangrijk werk had in het licht gegeven. Zijne Inwijdingsrede (*discours de reception*), werd zeer toegejuicht en scheen de keuze

der akademie te bilijken. RULHIÈRE was met filozofische grondbeginselen ingenomen, maar hij stelde ook veel belang in de gunst der grooten. Tijdens de omwenteling scheen hij zich voor hare partij te verklaren, zonder zich echter met de maatregelen van het nieuwe bestuur te vereenigen, dat is te zeggen dat hij als filozoof de omwenteling en als eerzuchtige de grooten beminde. Hij overleed den 30 Januarij 1791. Zie hier het portret dat zijn vriend CHAMFORT van hem schildert. » RULHIÈRE verborg eenen zeer scherpzinnigen geest, onder een vrij ruw uiterlijk, zeer arglistig met den toon der bevalligheid, zeer intrigant, onder het masker der zorgen en belangeloosheid. Terwijl hij alle aanmatigingen van den wereldling en den schoonen geest vereenigde, maakte hij zijne bevalligheden dienstbaar, aan zijnen letterkundigen opgang, en het geheimzinnige voorlezen zijner voortbrengselen aan zijnen toegang tot de schoone sekse. Zeer omzigtig met de mannen die hem konden beoordeelen, was hij in alle opzichten, zeer vermetel bij de vrouwen, die zijne verdiensten aan geenen twijfel onderhevig waanden. Geheel aan de gunst en aan de in aan-

zien geplaatste personen toegedaan, vermeed hij in zijne handelingen enkel de laaghartigheid, die hem belet zoude hebben zich te doen gelden; buigzaam en ingetogen, afgemeten behendig; valsch met den schijn van openhartigheid, loos met welgevallen, haatdragend en ijverzuchtig, was hij nooit zachter en honigzoeter, dan om zijnen haat en zijne aanmatigheden uittedrukken. Oppervlakkig geleerd, van alle grondbeginselen verstoken, was hem de dwaling even zoo goed als de waarheid, wanneer zij het beuzelachtige van zijnen geest kon doen schitteren. Hij beschouwde de groote zaken enkel onder de kleine betrekkingen, beminde van de staatkunde slechts de krateelen, werd slechts door vonken verlicht, en zag in de geschiedenis enkel datgene, wat hij in kleine vereenigingen of gezelschappen had gezien, enz." Indien dit portret naar waarheid is, zoo als alles zulks doet gelooven, schijnt het echter niet door eene vriendenhand geschetst te zijn. Er bestaat van RULHIÈRE: 1.º *Eclaircissemens etc.* (Geschiedkundige ophelderingen betrekkelijk de oorzaken der intrekking van het edikt van Nantes, en over den toestand der pro-

testanten in Frankrijk, sedert het begin der regering van *LODEWIJK XIV*), Parijs, 1788, 2 dl.ⁿ in 8.vo Dit werk, waarin de filosofische grondbeginselen des schrijvers ligtelijk op te merken zijn, is soms in eenen vrij duidelijken en vluggen stijl geschreven. Hij omhelst in hetzelfde openlijk de verdediging der protestanten, en spaart de Catholijken niet. Hij bezat het handschrift van den abbé DE MABLY over de *Geschiedenis van Frankrijk*, dat hij ten einde bracht en er het tweede gedeelte geheel van ontwierp. — 2.º *Discours etc.* (— berijmde — *Verhandelingen over de geschillen*); — 3.º *Brief over de omverwerping mijner fortuin*; — 4.º *Histoire etc.* (*Geschiedenis der omwenteling van Rusland in 1762*), Parijs, 1797, in 8.vo; — 5.º *Histoire etc.* (*Geschiedenis der regeringloosheid van Polen en der verdediging dier republiek, gevolgd door bijzonderheden over de omwenteling van Rusland*), Parijs, 1807, 4 dl.ⁿ in 8.vo en in 12.mo Deze geschiedenis bevat slechts de eerste verdediging van Polen, daar RULHIÈRE vóór de geheele verbrokkeling van dat rijk overleden was. Terwijl hij de ongelukken van den koning PONIATOWSKI, en de

moedige doch vruchteloze verdediging der Polen schildert, stelt hij alle middelen in het werk, om de verontwaardiging zijner lezers, tegen deze onregtvaardige verdrukking, en vooral tegen de heerschzuchtige CATHARINA II optewekken. Hij tracht daarenboven de ondeugden en ongeregelheden der regering van LODEWIJK XV te bewimpelen, en schijnt de regeringloosheid te voorzegen, die *Frankrijk* eenige jaren later verwoestte. De stijl is naauwkeurig en sierlijk; maar men herkent in denzelfen altijd de pen eens filozoofs der 18.^e eeuw, enz. Men heeft in 1791 de *Nagelatene werken* van RULHIÈRE in 12.mo in het licht gegeven, waarin men echter den stijl van dien schrijver niet anders erkent dan in de bijzonderheden, den maarschalk DE RICHELIEU betreffende. RULHIÈRE bezat dichterlijke bekwaamheid, en toen zijn brief over de geschillen in het licht verscheen, zeide VOLTAIRE aan zijne vrienden: » Leest dat, het is wat goeds, » en terwijl LA HARPE over hem sprak, heeft hij zich aldus uitgelaten: » Gepast boertig in zijne gedichten, was hij in verre na niet vermakelijk in den omgang, maar integendeel log en vol inbeelding. » Men heeft in 1819

de *Mengelwerken (Oeuvres diverses)* van RULHIÈRE in 2 dl.ⁿ in 8.vo herdrukt, en onder den titel van: *Nagelatene werken, de Geschiedenis der regeringloosheid van Polen, en de Bijzonderheden betrekkelijk de omwenteling van Rusland*. De heer DANNOU heeft eene der uitgaven van RULHIÈRE, door eene *Levensschets* van dien schrijver doen voorafgegaan.

* RULHIÈRE (A. J. A.), broeder van den voorgaande, en officier der nationale gendarmerie van *Parijs*. Hij voerde het bevel over dit corps, op den 10 Augustus 1792, en wilde hetzelfde dienstbaar maken aan de verdediging van den ongelukkigen LODEWIJK XVI; maar zijne soldaten weigerden hem te gehoorzamen, en hij zag zich genoodzaakt vóór den aanval des kasteels afteedeinzen. Zijne goede gezindheid ten gunste des konings kon bij de muitelingen niet onbekend blijven, die hem in hechtenis deden nemen, en in de gevangenissen der abdij opsluiten, alwaar hij een slagtoffer werd der moordtooneelen van 2 en 3 September.

RULLAND of RULAND (MARTINUS), een geneesheer te *Freisingen* in *Beijeren*, was hoogleeraar in de geneeskun-

de, te *Lawingen* in *Zwaben*, en lijfarts van keizer **RUDOLF II.** Men heeft van hem: 1.º *Medicina practica, Frankfort*, 1623, in 12.mo Dit is een woordenboek der ziekten, met geneesmiddelen. — 2.º *Over de insnijdingen en laatkoppen, en over de ziekten, die door middel derzelve te genezen zijn*, *Bazel* 1596, in 8.vo — 3.º *Appendix de dosibus, seu justa quantitate et proportione medicamentorum.* — 4.º *Curationem empiricarum et historicarum centuriæ X.* — 5.º *Thesaurus Rulandinus, Rouanen*, 1650. Dit is eene verzameling van eenige zijner werken. — 6.º *Lexicon alchemiæ, Neurenberg*, 1671, in 4.to — 7.º *Hydriatica, Dillingen*, 1568, in 8.vo; dit is eene verhandeling over de minerale wateren. De meeste der werken van dien geneesheer zijn naar scheidkundige gronden ingerigt. Hij overleed te *Praag* in 1602, in den ouderdom van 70 jaren.

RULLAND (MARTINUS), zoon van den voorgaande, te *Lawingen* in 1569 geboren, lijfarts des keizers, overleed te *Praag* in 1611. Hij heeft in het licht gegeven: 1.º *Geschiedenis eener gouden tand*, 1595. Hij wil in dit

werk bewijzen, dat hij een zevenjarig kind in *Silezië* een gouden tand was uitgekomen; maar hij is er enkel in geslaagd om zijne ligtgevoeligheid te bewijzen. — 2.º *De perniciosæ luis Hungaricæ tecmarsî et curatione, Frankfort*, 1600 in 8.vo — 3.º *Propugnaculum chymiatricæ, Leipsig*, 1608, in 4.to

RULMAN (AULNÉ). — Zie **FLÉCHIER.**

* **RUMFORD** (sir **BENJAMIN THOMPSON**, meer bekend onder den naam van graaf van), een beroemde natuurkundige, in 1753, in een klein kanton der *Vereenigde staten*, eertijds *Rumford*, thans *Concord* genaamd, in den staat van *New-Hampshire* geboren, openbaarde reeds vroegtijdig eenen bijzonderen aanleg voor de wiskundige wetenschappen; maar hij behoorde tot eene arme familie; en het vak, voor hetwelke hij zoo vele roeping gevoelde, was toenmaals in *Amerika* zeer onvruchtbaar. Na in den ouderdom van 19 jaren met eene rijke weduwe te zijn getrouwd, kon hij zijne neiging opvolgen; maar de onafhankelijkheids-oorlog kwam zijne studiën storen, en noodzaakte hem eene partij te kiezen; hij verklaarde zich voor

het moederland. In 1772 tot majoor der militie van het distrikt benoemd, hetwelk hij bewoonde, deelde hij in de tegenspoeden van het Engelsche leger, en trok met hetzelfde naar *Boston*, en, toen die stad, door de onafhankelijken belegerd, in de maand Maart 1776, ontruimd was, werd THOMPSON belast met het overbrengen dier treurige tijding naar *Londen*. Lord GEORGE GERMAIN gaf hem eenen post in zijne bureaux, en in 1780 werd hij met de gewigtige bediening van onderstaatssecretaris bekleed. Zijn verblijf te *Londen* was voor de wetenschappen niet verloren, en hij werd in 1778, opgenomen als lid der koninklijke maatschappij, aan welke hij proefnemingen over de kracht van het buskruid had medege-deeld. Hij kwam in 1782 in *Amerika* terug, met den rang van eskadron-chef; het gelukte hem de ruitery, toenmaals aan CHARLESTOWN toevertrouwd, te reorganiseren, en verdiende den rang van kolonel. De vrede, door de nederlaag van den graaf GRASSE (zie dat artikel) te weeg gebracht, gaf hem aan het burgerlijke leven terug; hij besloot alstoen zijne diensten aan den Duitschen keizer in den oorlog tegen de Turken

te gaan aanbieden. Bij zijne doorreize te *Munchen*, ging THOMPSON den regerenden keurvorst, KAREL THEODORUS bezoeken, die hem bij zich hield, hem trapsgewijze tot den rang van staatsraad, van luitenant-generaal bij zijn leger, en eindelijk tot minister van oorlog en directeur der policie verhief. THOMPSON voerde nuttige verbeteringen bij het leger in, en maakte zijnen naam voor altijd beroemd, door het edele gebruik dat hij van de wetenschap maakte. Hij rigtte fabrieken op voor de arme kinderen, deed de bedelarij verbieden, voerde de aankweeking des aardappels in, liet schoorsteen inrigten, geschikt om den warmte-grad te vermeerderen, en het verbruiken van hout te vermindern, en aan hem heeft men de eerste invoering der [naar zijnen naam genoemde] economische soepen te danken. De keurvorst van *Beijeren* was niet ondankbaar; hij verhief hem tot graaf van *Rumford*, en benoemde hem tot zijnen gezant aan het hof van *Londen* (1798). Oude gebruiken, waarvan het Engelsche ministerie niet wilde afwijken, lieten hem niet toe, den post, naar welken hij ge-haakt had, te bekleeden; maar gedurende zijn verblijf

te *Londen*, maakte hij zijne bezuinigings-uitvindingen bekend, droeg veel bij tot de oprigting van het koninklijk instituut dier stad, en stichtte twee prijzen, den eenen in *Engeland*, den anderen in *Amerika*, om nieuwe nasporingen betrekkelijk de warmte-stof aantemoedigen. Bij den dood van den keurvorst van *Beijeren*, keerde hij naar *Munchen* terug, om zijne zaken te regelen, en verslag en verantwoording van zijn beheer te geven; daarop kwam hij zich in 1799 in *Frankrijk* vestigen, alwaar hij met de weduwe van den beroemden en ongelukkigen *LAVOISIER* in den echt trad. Sedert lang was *RUMFORD* zelf weduwnaar. Hij overleed in zijn huis te *Auteuil*, den 21 Augustus 1814. Hij had de uitkomst zijner werkzaamheden en nasporingen publiek gemaakt, in een zeer verspreid werk, getiteld: *Essais etc. (Staatkundige, huishoudelijke en wijsgeerige proeven)*, *Geneve*, 1798, 2 dl.ⁿ in 8.vo, met platen. Deze verzameling bevat negen *Verhandelingen* of *Proeven*; men heeft er eene tiende bijgevoegd, in 1799 in het licht gegeven, en vijf andere, die in 1806 verschenen zijn, even als de voorgaande, door den markgraaf *DE COURTIVRON* vertaald. Nog heeft *RUMFORD*

in het Engelsch in het licht gegeven: 1.º *Verhandelingen over de warmte*; — 2.º *Nasporingen over het hout en de houtskolen*; — 3.º *Nasporingen over de in de verbranding en in de ineendringing der dampen ontwikkelde warmte-stof*. Zijne overige werken vindt men in de verzameling der gedenkschriften van het instituut, en andere geleerde maatschappijen. Eene der wandelplaatsen van *Munchen*, is met een monument versierd aan de nagedachtenis van *RUMFORD* toegewijd.

RUMOLDUS (heilige), beschermheilige der kerk van *Mechelen*, was een dier ijverige anglo-Saksische religieuzen, in *Engeland* en *Ierland* gevestigd, die in de 8.º eeuw hunne eenzame verblijven verlieten, om het licht des geloofs aan verschillende natiën van *Europa* over te brengen. Hij vereenigde zich met den heiligen *WILLEBRORDUS* (zie dat artikel), en werd tot bisschop gezalfd, zonder eenen bepaalden zetel te hebben. Hij bekeerde een aantal ongeloofigen in den omtrek van *Mechelen*, *Lier* en *Antwerpen*, en overleed als martelaar van zijnen ijver, wyl hij zich tegen de ergerlijke ongeregeldheden van eenen

inwoner des lands verzet had, den 24 Junij 775. Zijn in het water geworpen lijk werd op eene wonderdadige wijze ontdekt, en door de zorg van den graaf ADON begraven. De voornaamste gebeurtenissen zijns levens zijn door zeer schoone schilderijen in de hoofdkerk van *Mechelen* voorgesteld.

RUMPF of RUMPHIUS (GEORGE EVERARD), in 1626, te *Solm* in *Duitschland*, geboren; doctor in de geneeskunde aan de universiteit van *Hanau*, werd consul, en later handelsman te *Amboine*, een der *Moluksche eilanden*, waar hij zich gevestigd had. De kruidkunde had voor hem eene bijzondere aantrekkelijkheid, en ofschoon hij in deze wetenschap nooit eenig onderwijs had genoten, maakte hij zich, door zijne eigene nasporingen, zeer bekwaam in dezelve. Iets dat verwondering baart, is dat, ondanks hij het ongeluk had, van in den ouderdom van 43 jaren blind te worden, hij echter door den reuk en het gevoel, den aard en vorm eener plant van eene andere volmaakt wel wist te onderscheiden. Hij vereenigde in 12 boeken, alles wat hij met betrekking tot de planten verzameld had, en droeg de-

zelve, in 1690, aan den raad der Oost-Indische maatschappij op. Deze verzameling verscheen, door de zorg van JOANNES BURMAN, met eene bijlage in het licht, in 6 deelen in fol. onder den titel van *Herbarium amboinense 1755*. Nog bestaat er van hem: *Imagines piscium testaceorum, Leyden, 1711, 's Gravenhage, 1759*, in fol. de eerste uitgave wordt, wegens de platen, zeer gezocht. RUMPF had eene *Staatkundige geschiedenis van Amboine* zamengesteld, welke niet in het licht is gegeven: er bestaan twee exemplaren van, waarvan het eene op genoemd Aziatisch eiland, en het andere in het depot, der Oost-Indische maatschappij te *Amsterdam* bewaard wordt. RUMPF is in 1695 overleden.

* RUNG (PHILIPPUS), een Engelschman van geboorte, is den 11 Februarij 1823, in den ouderdom van 70 jaren, te *Halle* overleden, alwaar hij aan de universiteit de Engelsche taal onderwees. RUNG heeft verscheidene geschriften in het licht gegeven, de meeste onderscheiding verdient, een *Biographisch woordenboek der Joden en Jodinnen die zich in de loopbaan der letteren*

hebben onderscheiden, mede hieronder begrijpende de aartsvaders, profeten en beroemde rabbijnen, Leipzig, 1817. In 1820 had hij eene Engelsche vertaling van een Hoogduitsch blijspel van HELL in het licht gegeven.

RUNGIUS (DAVID), een lutheraan, in 1564, in Pommeren geboren, in 1604 overleden, onderwees met veel roem de godgeleerdheid te *Wittenberg*, en was in 1601, bij de bijeenkomst van *Regensburg* tegenwoordig. Men heeft van hem *Commentariën* op de boeken *Genesis*, *Exodus*, *Liviticus*, de beide *Brieven aan de Korinthiërs*, den *Brief van den H. JACOBUS* enz.

RUNGIUS (JOANNES KOENRAAD), een geleerde protestantsche letterkundige, den 22 Januarij 1786, te *Cappel*, in het graafschap *Lippe*, in *Westfalen*, geboren, volbragt zijne eerste studiën in het ouderlijke huis, waar hij de grondbeginselen der Latijnsche, Grieksche en Hebreeuwse taal enz. leerde. Hij legde zich op de verhevene wetenschappen toe, doch behield daarbij steeds eene groote neiging voor de schoone letteren. In 1714, vertrouwde men hem aan de univer-

siteit van *Harderwijk*, den leerstoel voor de geschiedenis, de welsprekendheid en de Grieksche en Latijnsche letterkunde toe; en in 1722 dien der welsprekendheid en geschiedenis te *Franeker*, hij overleed aldaar den 17 Januarij 1723. Hij heeft eene uitgave geleverd van het *Rationarium temporum* van pater *PETAU*, met een vervolg van 1633 tot 1710, en genealogische tafels, *Leyden*, 1710 in 8.vo Daarenboven heeft men nog van hem verscheidene akademische *Redevoeringen*, afzonderlijk gedrukt. Eene komt er onder dezelve voor, vol van eene uitmuntende zedeleer, eene gezonde staatkunde, en schitterende van geschiedkundige ervarenheid: *Oratio de Romanorum luxuria et corruptissimus moribus, quibus rempublicam, libertatem et amplissimum imperium corrumperunt et pessumdederunt*, *Harderwijk*, 1718, in 4.to

RUPELMONDE (N. gravin van), karmelitesse der straat *Grenelle* te *Parijs*, onder den naam van zuster *MARIA THERESIA THAÏS FÉLICITÉ* der *Barmhartigheid*, gaf het voorbeeld aller deugden, die natuurlijk hare hoogste vlugt nemen in de zielen van de grooten der wereld, die

zich van de ijdelheid der aardſche genietingen overtuigd hebben. Zij was een toonbeeld van godsvrucht, liefdadigheid en boetvaardigheid, en overleed den 11 November 1784. Men heeft tot ſtichting der geloovigen het taſereel van haar *Leven* in het licht gegeven, in eenen Brief te *Parijs* in 1787, in 12.mo gedrukt.

RUPERT (CHRISTOFFEL ADAM), te *Altorf* in 1610 geboren, was aldaar gedurende negen jaren, hoogleeraar in de geſchiedenis, en overleed in 1647. Men heeft van hem: 1.º *Commentariën* op *FLORUS*, *VELLEIUS-PATERCULUS*, *SALLUSTIUS*, *VALERIUS-MAXIMUS*, enz. — 2.º *Mercurius epistolicus et oratorius*; — 3.º *Orator historicus*, enz.

RUPERTUS (*heilige*), biſchop van *Worms*, uit eene doorluchtige, aan het koninklijke huis van *Frankrijk* vermaagschapte familie geſproten, predikte omtrent het einde der 7.^e eeuw het geloof in *Beijeren*, en bekeerde er *THEODON*, hertog van *Beijeren*, die hij met een aantal personen doopte. Hij verkondigde voornamelijk het *Evangelie* te *Lorch* en te *Juvave*, en vestigde

zijnen zetel in laatstgenoemde stad, die, bijna te gronde gerigt, zich door de Godsdienst, die alles verlevendigt, weder verhief, en den naam van *Salzburg* aannam. Hij overleed den 25 Maart 718. In *Oostenrijk* en in *Beijeren*, viert men zijn feest op den 25 September, dag van de vervoering zijner overblijfselen, die men te *Salzburg* in de kerk, welke zijnen naam draagt, vereert.

RUPERTUS, in het stadsgebied van *Iperen* geboren, omhelsde den regel van den *H. BENEDICTUS*, in de abdij van den *H. LAURENTIUS* bij *Luik*. Vandaar ging hij over in de abdij van den *H. LAURENTIUS* van *Oostburg* bij *Utrecht*, en spaarde noch nachtwaken, noch vlijt, om in de verklaring der *H. Schrift* vorderingen te maken. Zijne kunde en zijne godsvrucht, verwierven hem zulk eenen roem, dat *FREDERIK*, aartsbisschop van *Keulen*, hem uit zijn klooster te *Luik*, werwaarts hij was teruggekeerd, lokte, om hem in 1113 tot abt van *Deutz*, tegen over *Keulen*, te verheffen. Hij overleed in 1135. Zijne gezamenlijke werken zijn te *Parijs* in 1638 in 2 dl.ⁿ in fol. en te *Venetie* in 7 dl.ⁿ in fol. 1748.

— 1752, in het licht gegeven. Men vindt onder dezelve: 1.º *Commentariën* op de meeste der boeken van de H. Schrift, waarin hij zich ten doel stelt om alles wat dezelve bevatten, aan de werkingen van de drie personen der Drieëenheid toetschrijven. Men verwijt hem van in vreemde verbloemde uitdrukkingen te zijn vervalten, en van op eene plaats van zijn werk zeer onnaauwkeurig over de Eucharistie te hebben gesproken; maar in verscheidene andere, en voornamelijk in zijne *Brieven*, drukt hij zich over dit geheim op de meest regtzinnigste en naauwkeurigste wijze uit. — 2.º *Verhandeling over de goddelijke diensten*, waarin hij over de kerkplegtigheden spreekt, en er de geheimzinnige gronden van opgeeft. — 3.º *Verhandeling over de Drieëenheid*, en verscheidene andere. — 4.º *Brieven*; — 5.º *Geschiedenis van den brand van Deutz*; — 6.º *Leven van den H. HERIBERTUS*. Hetgene wat hij over de geschiedenissen der bisschoppen van *Luik* en der abten van het klooster van den *H. LAURENTIUS* heeft geschreven is opgenomen in het *Amplissima Collectio* der benedictijnen van den *H. MAURUS*, het 4.^e en 9.^e dl.

RUREMONDE (JOANNES WILLEM VON), een Duitsche dweeper, in 1540 geboren, waande zich door God ingegeven, om in *Munster*, zijne geboorteplaats, de *zuivere leer* te vernieuwen, door de herstelling der wederdooping, welker aanhangers hij het volk Gods noemde. Hij begon zijne valsche denkbeelden in 1580 te prediken, en verzekerde onder andere ongerijmde dingen, dat het koningrijk van het nieuwe *Jeruzalem* weldra gesticht zoude zijn, en dat de wederdoopers zich zouden meester maken van de landen dergenen, welke hunne gevoelens betrekkelijk de godheid niet zouden deelen, even gelijk eertijds de Israëlieten zich van het land der *Kanaan*ers hadden meester gemaakt. Hij schreef een boek in hetwelk hij trachtte te bewijzen, » dat na het voorbeeld van *MAHOMED*, men de meerderheid van vrouwen moest toestaan; en om dezelve te kunnen voeden, vergunde hij de diefstallen en bedriegerijen; terwijl hij zich hierin daarop beriep, dat alles aan *J. C.* en aan zijne leerlingen toebehoorde; dat hij het was, dien God gezonden had om eene gelijke verdeeling daart te stellen, en dat Hij hem ten dien einde het zwaard van *GEDEON* had toever-

vrouwd." Deze verslapte zedeleer en die grondbeginzelen van knevelarij wonnen hem verscheidene proselieten, die, onder zijne bevelen, de huizen der adellijken en rijken plunderden, en zoo talrijk en zoo verschrikkelijk werden, dat zij de verschrikking verspreidden in verscheidene deelen van *Duitschland*, welks bijzondere vorsten geen beradenheid of kracht genoeg bezaten, om hunne ongeregeldheden, die meer dan vijf jaren duurden, te keer te gaan. Eindelijk stelde men troepen om RUREMONDE te vervolgen, die toen hij zich eens bij zijne vrouwen en van de zijnen verwijderd bevond, gevangen genomen, en in het kasteel van *Duren* in *Gulicherland* opgesloten werd. Hij had door zijne diefstallen groote rijkdommen verzameld, waarvan hij het grootste gedeelte altijd bij zich droeg. Hij kon dus door geschenken zijne wachten omkopen, die hem toestonden, met zijne vrouwen in aanraking tekomen, zoodat hij gedurende langen tijd in de misdaad en den overvloed leefde. Zoodra de hertog van *Kleef* (WILLEM), zulks vernomen had, liet hij RUREMONDE naauwer opsluiten, en beval tevens dat men zijn proces zoude voortzetten: hij werd

tot de doodstraf veroordeeld. Volgens het gebruik van dien tijd, werd hij als ketter, langzaam verbrand en zijne asch in de lucht verspreid. Hij gaf geenerlei bewijs van berouw, twee zijner vrouwen ondergingen hetzelfde lot: de andere zwoeren hare dwalingen af, en werden in vrijheid gesteld. Langzamerhand gelukte het de voorstanders van dien dweeper die veel eer een hoofd van dieven en moordenaars dan van eene sekte was, uitteeroeijen of te verstrooijen.

RUSEBROEK. — Zie RUIJSBROEK.

RUSCA (NICOLAAS), te *Bedano* geboren, werd op kosten van den kardinaal BORROMEUS, in het Jesuiten-collegie, te *Milane* opgevoed, en maakte zulke snelle vorderingen in zijne studiën, dat hij in 1589, ofschoon pas 23 jaren oud zijnde, tot principaal der kerk van *Sondrio* werd benoemd. Hij onderscheidde zich dadelijk door zijnen ijver tegen de dwalingen van CALVYN en ZWINGLIUS, en was een dergenen, die in twee openbare conferentiën, in 1595 en 1596 te *Tirano* gehouden, het Catholijke geloof tegen de protestantsche predikanten ver-

dedigde. Daar de sectarissen er aan begonnen te wanhoppen, in *Vallentine* te heerschen, zoolang als RUSCA er hunnedwalingen bestreed, beschuldigten zij hem van in briefwisseling met *Spanje* te staan en van andere ingebeelde misdaden, en deden hem in 1618, te *Tunis*, onder vreeselijke folteringen sterven. In zijne *Geschiedenis der zoogenaamde hervorming van de kerk der Graauw-bunderlanders*, spreekt de protestant AGRIPPA met afgrijzen over dezen moord, en doet der onschuld van RUSCA regt wedervaren. Zijne landgenooten, verbitterd over de dwingelandij der Graauw-bunderlanders, schudden hun juk af, verdreven de protestanten, en hebben sedert dien tijd de Catholijke Godsdienst steeds standvastig gehandhaafd.

RUSCA (ANTONIUS), leeraar der godgeleerdheid van *Milane*, in 1645 overleden, werd door zijne verdiensten, met COLLIUS, VISCONTI en FERRARI, door den stichter van de Ambrosiaansche bibliotheek, FREDERIK BORROMEUS, in die beroemde boekerij geplaatst. Bij de verdeling der onderwerpen, welke genoemde kardinaal, aan de verschillende geleerden, welke hij bezig hield,

te behandelen gaf, viel dat der hel aan RUSCA ten deel. Hij volbragt zijne taak met vele geleerdheid, in één deel in 4.to, in 5 boeken verdeeld. Dit boekdeel, te *Milane* in 1611, onder dezen titel gedrukt: *De inferno, et statu daemonum ante mundi exitium*, is geleerd, belangrijk en niet zeer algemeen.

* RUSCA (F. DOMINICUS), veldheer in dienst van *Frankrijk*, in 1761, te *Dolce-Acqua*, in de staten van den koning van *Sardinië*, alwaar hij grondeigenaar en geneesheer was, geboren, verklaarde zich openlijk ten gunste der Fransche omwenteling, en werd weldra uit zijn land verbannen. Hij nam alstoen de wijk naar *Frankrijk*, alwaar hij in dienst trad, en weldra door zijnen moed en zijn beleid, tot den rang van generaal opklom. Hij onderscheidde zich voornamelijk, in het gevecht, dat den 14 Junij 1795, in *Spanje* aan de boorden der *Fluvia* plaats had, en door de inneming der wijkschans van *St. Jan de Muriatte*, bij de opening van den veldtocht in *Italië*, in 1796. Men gaf hem in 1802 het landvoogdijschap van het eiland *Elba*, van waar hij in 1805 terug geroepen werd. Hij bleef eenige

jaren zonder bestemming, voerde later het bevel in het binnenland, en sneuvelde in 1814, bij de verdediging der stad *Soissons* tegen de bondgenooten.

RUSCONI (JOANNES ANTONIUS), een beroemde bouwkunstenaar der 16.^e eeuw, in *Lombardijë* geboren. Men heeft van hem een zeer geacht werk ten titel voerende: *Regole di architettura, libri dieci, Venetië, 1590 — 1600*, in fol. De schrijver volgt in dit werk de grondbeginselen van **VITRUVIUS**, en toont zich in hetzelfde zeer ervaren in de theorie zijner kunst. Verscheidene Italiaansche levensbeschrijvers verzekeren dat hij de plans tot een aantal gebouwen leverde, de daarstelling van verscheidene anderen bestuurde, maar zij noemen dezelve niet; intusschen vindt de naam van **RUSCONI** nog eene loffelijke plaats onder die der Italiaansche kunstenaars.

* **RUSCONI (CAMILLUS)**, een beeldhouwer, te *Milane* in 1670 geboren: hij begaf zich reeds in zijne prilste jeugd naar *Rome*, alwaar hij **HERCULES FERRATA** en **KAREL MARRATTE** tot meester had. **RUSCONI** verzuimde de beoefening der oudheid niet, welke hem

dien gestrengen, uitdrukvollen en kieschen stijl geeft, welken men in zijne voortbrengselen gadeslaat. De voornaamste zijner werken zijn: het *Praalgraf van GREGORIUS XIII*, in de *St. PIETER's-kerk*; dat van **SOBIESKI**, in de *capucijner-kerk*; de *Engelen der kapel van den H. IGNATIUS*, in de kerk van den zoeten naam. Paus **CLEMENS XI** stelde veel belang in dezen kunstenaar, en overlaadde hem met weldaden. Hij overleed te *Rome* in 1728.

RUSHWORTH (JOANNES), een compiler, uit eene geachte familie van *Northumberland*, in 1607 geboren, werd in 1643, secretaris van **THOMAS FAIRFAX**, generaal der troepen van het parlement, en had verschillende andere posten, maar na de ontbinding van het laatste parlement, leefde hij geheel vergeten te *Westminster*, en overleed in 1690 in de gevangenis, waarin hij wegens zijne schulden was opgesloten. Men heeft van hem: *Geschiedkundige verzamelingen* van alles wat er in het parlement is voorgevallen, van 1618 tot 1644, 6 deelen in folio.

RUSSEL (JOANNES), graaf

van *Bedfort*, drong, door zijnen moed in de wapens; en door zijne bekwaamheid in de behandeling van zaken, zeer diep in de gunst van HENDRIK VIII. Hij vergezeldte dien koning bij de inneming van *Therouanne* en *Doornik*, droeg bij tot die van *Morlaix* in *Bretagne*, en streed in den slag van *Pavia* voor KAREL V. Hij werd in verscheidene onderhandelingen gebruikt bij dien keizer, in *Frankrijk*, te *Rome* en in *Lotharingen*. HENDRIK VIII benoemde hem tot ridder der orde van den kousenband, en tot raad van den prins zijnen zoon. Nadat EDUARD VI den troon had bestegen, zond hij RUSSEL tegen de muitelingen van *Devon*, die hij bij de brug van *Fennyton* versloeg; hij sprong *Excester* bij, en verdiende door zijne diensten, tot graaf van *Bedfort* verheven te worden. Hij overleed in 1555. — Er is een RUSSEL geweest, Bisschop van *Lincoln*, in 1484 overleden, die verscheidene werken heeft nagelaten, waarvan de voornaamste zijn: *In Cantica Canticorum*; *De potestate pontificis et imperatoris*. — RUSSEL, een beroemde Engelsche admiraal, onderscheidde zich door verscheiden roemwaardige daden, en vooral door de roemrijke overwin-

ning, te *la Hogue* in 1692, op de Fransche vloot, onder het bevel van DE TOURVILLE behaald.

RUST (GEORGE); in het *CHRISTUS-collegie* van *Cambridge* opgevoed, werd vervolgens deken van *Connor*, daarna Bisschop van *Dromore* in *Ierland*, en overleed jong in het jaar 1670. Men heeft van hem eenige werken over kerkelijke onderwerpen, volgens de anglikaansche grondbeginselen behandeld; eene verhandeling over het voorbestaan der ziel, eene andere over de *waarheid*, welke hij echter zelve miskende, *Londen*, 1682, in 8.vo

RUSTICI (JOANNES FRANCISCUS), een Florentijnsche beeldhouwer, kwam in 1528 te *Parijs*, alwaar FRANCISCUS I hem belangrijke werken opdroeg. ANDREAS VERROCHIO onderwees hem de grondregels zijner kunst. LEONARDO DA VINCI, die toenmaals in dezelfde school was, boezemde hem eenen eervolten najver in, hetwelk veel bijdroeg tot de volmaking zijner talenten. Zijne standbeelden zijn meestal in brons. Naar men meent is hij te *Parijs* in 1540 overleden.

RUSTICUS (*heilige*), be-

roemde Bisschop van *Narbonne* in de 5.^e eeuw, stond in briefwisseling met den heiligen *HIERONYMUS*, die hem eenen schoonen brief schreef, over de pligten des kloosterlevens, hetwelk *RUSTICUS* omhelsd had. Door zijnen Bisschop, die hem tot priester wijdde, uit zijn klooster getrokken, werd hij in 427 op den bisschoppelijken stoel van *Narbonne* geplaatst. Hij raadpleegde Paus *LEO* over verschillende zwarigheden; en deze opperpriester voldeed aan zijne twijfelingen, in eenen brief, waarin hij hem tevens afraadt zijn bisdom te verlaten, zoo als hij zulks uit ootmoed en uit zucht voor de afzondering besloten had. Hij overleed in 462. — Men moet hem niet verwarren met den heiligen *RUSTICUS*, Bisschop van *Auvergne*, in 423, die op het einde der regering van *VALENTINIANUS III*, overleed.

RUTGER. — Zie **ROGER**.

RUTGERS (JANUS), een letterkundige te *Dordrecht* in 1589 geboren, en te 's *Gravenhage* in 1625 overleden, is bekend: 1.º door Latijnsche *Gedichten*, met die van *HEINSIUS*, zijnen neef, gedrukt, *ELZEVIR*, 1653, in 12.mo, en 1618 in 8.vo; — 2.º door de *Aanteekeningen*,

waarmede hij verscheidene oude schrijvers, zoo als *HORATIUS*, *MARTIALUS*, *APULEUS*, *QUINTUS CURTIUS* enz. heeft opgehelderd; — 3.º door zijne *Variae lectiones*, 1628, in 4.to; — 4.º door zijn *Leven*, door hem zelve beschreven, en door *WILLEM GOES* in het licht gegeven, *Leyden*, 1646, in 4.to Hij was raadsheer geweest van *GUSTAAF ADOLF*, koning van *Zweden*.

RUTH, eene moabitische vrouw, die met *MAHALON*, een der kinderen van *NOËMI* en *ELIMELECH*, en later in 1254 vóór J. C. met *BOOZ* in den echt trad. Zij was de moeder van *OBED*, vader van *ISAÏ* en grootvader van *DAVID*. Het boek van *RUTH*, dat de geschiedenis dezer godvruchtige vrouw bevat, is geplaatst tusschen het *Boek der Regteren*, en het eerste *Boek der Koningen*, als een vervolg van het eerste en eene inleiding tot het tweede genoemde. Het is enkel daarom belangrijk, wijl het bijdraagt om het geslachtregister van J. C. vaststellen, waarop de oorsprong van *RUTH*, die eene vreemdelinge was, eenige duisterheid zou kunnen werpen. Het dient daarenboven om te bewijzen, dat de Heer, terwijl Hij de joden tot zijn geliefkoosd

volk verhief, daarom de andere natiën niet verworpen heeft. Men weet niet juist omtrent welken tijd deze geschiedenis is voorgevallen: dezelve kan niet beschreven zijn dan onder DAVID, over wien de schrijver op het einde van zijn boek spreekt, en het is waarschijnlijk dat het van denzelfden is, die het eerste Boek der Koningen heeft geschreven. Men is het ook niet eens omtrent den schrijver van dat boek, dat de getrouwste schildering is der landelijke zeden dier oude tijden. Wat de stijl betreft, waarin dit stuk is geschreven, zoo kan hij voor een der schoonste van dien verhaaltrant doorgaan. De handelingen, de gevoelens, de zeden, alles is er volgens de natuur in geschilderd, en met zulk eene treffende eenvoudigheid, dat men het niet kan lezen, zonder er door bewogen te zijn. In zijne *Introduct. ad lib. sacr. vet. foed.* blz. 238 plaatst JAHN de zamenstelling van het boek van RUTH onder de laatste koningen van *Juda* en RICHARD BERNARD heeft over de gebeurtenissen in dat boek verhaald, eene belangrijke verhandeling geschreven, getiteld: de *Belooning van RUTH, Londen, 1628*, in 12.mo DE FLORIAN, heeft in 1784 den prijs behaald

door de Fransche akademie uitgelooft, voor eenen gewijden *Herderszang*, RUTH genaamd. — Zie NOËM.

RUTH D'ANS (PAUL ERNST), een geestelijke, te *Verviers*, in de Belgische provincie *Luik* in 1653, uit eene oude familie geboren, begaf zich naar *Parijs*, en verbond zich aan ARNAULD, die sedert dien tijd zijn raadgever en vriend was. Hij was bij het afsterven van dien leeraar in 1694 tegenwoordig, en bragt zijn hart naar *Port-Royal-des-champs* over. Nadat RUTH D'ANS, in 1704, door een' *lettre de cachet* verbannen was, begaf hij zich naar de *Nederlanden*. PRECIPIANO, Aartsbisschop van *Mechelen*, steeds met ijver voor de regtzinnigheid bezielde, en overwegende welk nadeel hij aan zijne kudde kon toebrengen, trachtte hem te verwijderen. RUTH ontving bevel de *Catholijke Nederlanden* te verlaten. Hij begaf zich naar *Rome*, alwaar hij de behendigheid had zijne gevoelens te vermommen, zoodat hij door Paus INNOCENTIUS XII vrij wel ontvangen werd; maar CLEMENS XI, die hem beter had leeren kennen, verklaarde hem bij eene bijzondere breve, onbekwaam, om kerkelijke beneficiën en waardigheden te bezitten. Het

gelukte hem echter door kui-
perijen, tot kanonik der *Sin-
te Gudula-kerk* van *Brussel*
te worden verheven; in 1728
overweldigde hij, onder de
bescherming der Hollanders,
toenmaals meester van *Doornik*,
de waardigheid van kanonik
dier stad. Het kapittel,
dat weigerde hem te erken-
nen en toetelaten, was het
voorwerp van zijnen haat en
zijne vervolgingen: de door-
luchtige FENELON nam deel
aan de smart der kanoniken
van *Doornik*; de brief, welken
die groote prelaat, te dien
einde schreef, komt voor in
de *Histoire de Tournai*, in 4.to
door POUTRAIN. Nadat RUTH
te *Brussel* was ziek geworden,
werd de kardinaal d'ALSACE,
Aartsbisschop van *Mechelen*,
daarvan niet zoodra onder-
rigt, of hij begaf zich der-
waarts, om dit verdoolde
schaap tot den schaaftal te-
rug te brengen; gedurende
een geheel uur verzocht hij
den ingang zijner woning
en kon dezelve niet bekomen.
RUTH overleed in 1728
zonder de Sacramenten der
Kerk ontvangen te hebben.
Zijn lijk werd heimelijk des
nachts weggevoerd. Hij is
de schrijver van het tiende
en elfde deel van het *Année
Chrétienne* van LE TOUR-
NEUX. Hij heeft daarenbo-
ven nog eenige thans verge-

ten werken nagelaten. Wij
hebben de voornaamste om-
standigheden zijns levens ge-
put, uit een op de plaats,
met goedkeuring gedrukt ge-
schrift, 1728. Zie ook *Flan-
dria illustrata* van SANDERUS,
laatste uitgave, daar waar
over de *deken's* van *Doornik*
wordt gesproken.

RUTHERFORTH (THOMAS),
een Engelsche predikant, in
1712 te *Papworth Everard*,
in het graafschap *Cambridge*
geboren, werd in het St.
JANS-collegie te *Cambridge*
opgevoed, en na den geeste-
lijken staat omhelsd te heb-
ben, werd hij rector van
Schenfield, in *Essex*, en van
Barley, in het graafschap
Hertford: Hij had zich met
wijsbegeerte, godgeleerdheid
en zelfs met wiskunde bezig
gehouden, en bezat vele ge-
leerdheid. Er bestaat van
RUTHERFORTH: 1.º *Proeve
over de deugd, hare hoe-
danigheid, en de verplig-
tingen welke zij oplegt* enz.,
1744, in 8.vo; — 2.º *Stel-
sel van natuurlijke wijsbe-
geerte*, 1748, 2 dl.ⁿ in 4.to;
— 3.º *Brieven aan MID-
DLETON, ten gunste van
SHERLOCK, over de profete-
tiën*, 1750, in 8.vo; — 4.º
*Verhandeling over de won-
derwerken*, 1751, in 8.vo;
— 5.º *Adres aan de gees-
telijkheid van Essex*; — 6.º

twee *Brieven aan KENNICOTT*; — 7.º *Bewijs van regt der protestansche kerken, om van de geestelijkheid eene belijdenis van geloof en leer te vorderen*; — 8.º *Brief aan BLACKBURNE, over hetzelfde onderwerp*; — 9.º *Leerreden*. Hij is daarenboven de schrijver eener *belangrijke verbetering* eener plaats van PLUTARCHUS, waarin die schrijver de werktuigen schetst, die aangewend werden om het vuur der godin VESTA te onderhouden. RUTHERFORTH overleed in 1771.

RUTILIUS RUFUS (PUBLIUS), een Romeensch consul, in het jaar 105 vóór J. C. haalde zich door zijne zucht voor de regtvaardigheid, de vriendschap der Romeinsche ridders op den hals. Na van landdieverij beschuldigd, en uit Rome te zijn verbannen, begaf hij zich naar Azië, en hield zich bijna altijd te Smyrna op. Op zijnen togt van Italië naar Azië, beijverden zich alle steden, als om strijd, om hem afgevaardigden te zenden, belast, om hem eene veilige en eervolle schuilplaats aan te bieden. SYLLA wilde hem terugroepen; maar RUTILIUS weigerde om in zijn ondankbaar vaderland terug te keeren. Hij besteedde den tijd zijner bal-

lingschap aan de studie. Hij schreef de *Geschiedenis van Rome*, in het Grieksch, en die zijns *Levens* in het Latijn, en verscheidene andere werken. Hij was een werkzaam, geleerd en onderhoudend man, en een bekwaam regtsgeleerde; aldus wordt hij door CICERO afgeschilderd. Hij beroemde zich op zijne nauwgezette regtschapenheid. Na aan eenen zijner vrienden eene onregtvaardige zaak geweigerd te hebben, zeide hem deze. » Wat is er mij aan uwe vriendschap gelegen, indien gij niet wilt doen wat ik u vraag? » — » En, antwoordde RUTILIUS: wat gaat mij de uwe aan, indien ik om uwentwille iets moet doen, dat met de regtvaardigheid strijdt? »

RUTILIUS NUMATIANUS (CLAUDIUS), zoon van LACHANIUS, naar men meent te Toulouse of te Poitiers geboren, bloeide in de 5.º eeuw. Hij geraakte tot de eerste waardigheden van Rome; maar hij verliet die hoofdstad, om in 416 zijn verdrukt vaderland te hulp te snellen, en trachtte door zijne tegenwoordigheid, zijnen invloed en zijn gezag, de rampen te herstellen, welke de barbaren er hadden te weeg gebracht. Hij was een heiden en een hevige vijand der Christenen, Men

heeft van hem in treurverzen, eene *Reisbeschrijving*, welke slechts een zeer zwak licht over de aardrijkskunde verspreidt, doch die desniettegenstaande een belangrijk stuk is, waarin zeldzame bijzonderheden voorkomen. Men merkt er de bekentenis des schrijvers in op, van de verbazende vermenigvuldiging der christenen, gedurende de wreede vervolgingen, welke zij hadden te verduren gehad; hij spreekt ook over de gestrenge levenswijze der godvruchtige kluzenaars van het eiland *Crapraia* en van die van *Gorgone*, welke hij echter, als een ware epikurist, veroordeeldt. Deze reisbeschrijving die van het jaar 416 is, is te *Bologna* in 1520, en te *Amsterdam*, in 1687, gedrukt in 12.mo, met de aantekeningen van verscheidene geleerden, en in de *Poetae Latini minores*, *Leyden*, 1731, 2 dl.ⁿ in 12.mo; er bestaan nog verschillende uitgaven en vertalingen van dit werk.

* **RUTLIGE**. of **RUTLEDGE** (de ridder **JAMES**), een Engelschman, in 1750 geboren, werd te *Parijs* opgevoed, en was het Fransch, even zoo goed meester als zijne moedertaal. Hij beoefende de letterkunde met het beste gevolg, en stond in betrek-

king met de schoonste geesten der hoofdstad van *Frankrijk*. Vol filozofische denkbeelden, omhelsde hij de grondbeginselen der omwenteling, en bekleedde eene plaats onder de meest opgewondene demagogen. Zijne geliefkoosde bezigheid was de straten en openbare pleinen af te loopen, het volk bijeen te verzamelen en tot hetzelfde het woord te voeren. Men zag hem bijna altijd te midden van miltzieke groepen. Hij was de verklaarde vijand van den generaal **LA FAYETTE**, en spaarde hem niet in zijne redevoeringen. Nadat die veldheer op eenen zekeren dag bevolen had, eene bijeenscholing uiteen te drijven, bij welke zich ook **RUTLIGE** bevond, vraagde hij hem naar zijnen naam. Deze antwoordde hem: »Ik heet de helft het een' en de helft het andere." Hierbij zinspeelde hij op den naam des eersten **MOTIER LA FAYETTE**. Hij werd in hechtenis genomen, doch kort daarna weder in vrijheid gesteld. Onder het schrikbewind als deelgenoot aan eene zamenspanning tegen de conventie vervolgd, werd hij in 1795 gevangen genomen, en stierf het volgende jaar in den kerker. Er bestaan van hem een aantal werken, te weten: 1.º

Le retour etc. (De terugkomst van den wijsgeer, of het verlaten dorp), een dichtstuk, naar het Engelsch van OLIVIER GOLDSMITH gevolgd, Brussel, 1772, in 8.vo; — 2.º *Essai etc.* (Proeve over het karakter en de zeden der Franschen, met die der Engelschen vergeleken), Londen, 1776, in 12.mo; — 3.º *La Quinzaine etc.* (Het veertiendaagsch verblijf van eenen Engelschman te Parijs, of de kunst om zich in korten tijd te gronde te helpen), naar STERNE vertaald, Londen, 1776; in 12.mo — 4.º *Essai etc.* (Staatkundige proeve over de gesteldheid van eenige mogendheden), Londen en Geneve, 1777, in 8.vo; — 5.º *Premier etc.* (Eerste en tweede reis van MYLORD * * * naar Parijs, bevattende het Veertiendaagsch verblijf enz.), Yverdun, 1777, 2 dl.ⁿ in 12.mo, Londen, 1787, 2 dl.ⁿ in 8.vo; — 6.º *Supplément etc.* (Bijvoegsel tot het veertiendaagsch verblijf van eenen Engelschman te Parijs, of Gedenkschriften van den heer DE PROVENCE). Dit werk heeft verscheidene uitgaven gehad, bij voorkeur noemen wij die van Parijs, 1787, 2 dl.ⁿ in 12.mo; — 7.º *Le Babillard* (De Babelaar), een letterkundig tijd-

schrift, in Januarij 1778 begonnen, en tot den 30 Augustus van hetzelfde jaar voortgezet, Parijs, 4 dl.ⁿ in 8.vo: men vindt in hetzelfde eenige goede stukken. — 8.º *Le vice etc.* (De ondeugd en de zwakheid enz.), Lausanne en Parijs, 1785, 2 dl.ⁿ in 12.mo; — 9.º *ALPHONSINE, of de gevaren der groote wereld*, Parijs, 1789, 2 dl.ⁿ in 12.mo; — 10.º *La Vie etc.* (Het leven van den heer NECKER, directeur-generaal der geldmiddelen), ib. 1789, in 8.vo; — 11.º *Aventures etc.* (Lotgevallen van mylord JOHNSON, of de Gevaren van Parijs), 1798, 2 dl.ⁿ in 12.mo; enz. RUTLIGE heeft daarenboven twee Blijspelen geleverd: *le Bureau etc.* (het Verstandskantoor) in vijf bedrijven, Londen, 1777 in 8.vo en *Les Comédiens etc.* (De Tooneelspelers of de stookkamer), in een bedrijf, te Parijs ten tooneele gevoerd. Het ontbrak dezen schrijver niet aan geleerdheid; zijne werken zijn wel geschreven, en men verwondert zich er nu en dan gezonde denkbeelden en eene vrij zuivere zedeleer in aantetreffen; men kan echter niet hetzelfde zeggen van eenige zijner romans. De Proeve over het karakter der Franschen en Engelschen, eenige Staatkundige proe-

ven, en het *Leven* van NECKER, zijn zijne beste werken.

* RUTY (KAREL STEPHANUS FRANCISCUS, luitenant-generaal, graaf), te *Besançon*, den 4 November 1774, uit eene achtbare familie geboren, volbragt zijne studiën met den grootsten roem aan het collegie dier stad. Den 6 October 1792 werd de jonge RUTY in de artillerie-school van *Châlons* geplaatst. Na zich door zijne vorderingen te hebben onderscheiden, verliet hij dezelve den 17 Mei 1793, om als 2.^e luitenant, bij het 2.^e regiment artillerie te voet geplaatst te worden, en reeds in de maand *Ventôse* van het 2.^e jaar (1794), verwierf hem zijn schoon gedrag, den rang van kapitein bij hetzelfde corps. In deze hoedanigheid nam hij deel aan den togt naar *Egypte*, gedurende welken hij een eere-sabel en den rang van bataillons-chef, in het gevecht van *Lesbek*, verdiende. Kolonel in het jaar 10, brigade-generaal in 1807, nam hij deel aan al de veldtogten van het groote leger. Naar *Spanje* gezonden, om het bevel te voeren over de artillerie des 7.^{en} corps van het leger van het zuiden, wist hij door zijne bekwaamheid, met de plaatselijke hulp-

middelen een aanzienlijk materieel en middelen van proviandering daartestellen. Het was omtrent dezen tijd dat hij het denkbeeld openbaarde van eene nieuwe soort van hauwitser, onder den naam van *obusier RUTY* aangeduid, en die met eenen zeer goeden uitslag in de berg-oorlogen is gebruikt. Den 9 Januarij 1813 tot divisie-generaal benoemd, maakte RUTY den veldtogt van *Saksen* mede, de diensten, welke hij in denzelfden bewees, verwierven hem den titel van rijks-graaf. In 1814 voerde hij *en chef* het bevel over de artillerie van het groote leger. Omtrent dezelfden tijd werd hij met eene der neteligste missiën belast, welke men aan eenen staatsman kon toevertrouwen: hij was het, dien men den Vendeaschen legerhoofden toevoegde, om onder eenen zelfden standaard de krijgslieden te vereenigen, die de zaak van den vorst hadden gediend en degene, die *Frankrijk* voor hem hadden behouden. Het welgelukken dezer moeilijke onderhandeling verwierf hem het vertrouwen des konings. In 1817 tot algemeen directeur der buskruiden en salpeters benoemd, voerde hij bij dezelve de gelukkigste verbeteringen in, en werd

in 1819 tot pair van *Frankrijk* verheven. Hij werd ook staatsraad, vice-president der commissie van oorlog, en voorzitter der commissie, belast met het onderzoek der geschreven stukken de schatkist betreffende, een' post, welken hij tot aan zijnen dood behield. Op het einde zijns levens tot lid van den hoogen raad van oorlog benoemd, heeft hij aan deszelfs gewigtige werkzaamheden geen deel kunnen nemen. De graaf RUTY is den 24 April 1828 overleden. Hij was groot-officier van het legioen van eer, en commandeur der koninklijke en militaire orde van den heiligen LODEWIJK.

RUVIGNY (HENDRIK, markgraaf DE), een Fransch edelman, in 1647 geboren, was algemeen agent van den protestantschen adel in *Frankrijk*, tijdens de intrekking van het edikt van *Nantes*, stak hij naar *Engeland* over, alwaar hij zich deed naturaliseren, en den titel van graaf van GALLOWAY, aannam, welken hij sedert dien tijd voerde. Na den dood van den maarschalk DE SCHOMBERG, werd hij kolonel van het regiment ligte ruitery, hetwelk onder de regering van koning WILLIAM enkel uit Hugenootten had bestaan. Deze vorst gaf hem het be-

vel over de Engelsche troepen in *Piémont* met de hoedanigheid van gevolmagtigd afgevaardigde bij den hertog van *Savooije*, alvorens dat hij zijnen bijzonderen vrede in 1696 had gesloten. De koningin ANNA benoemde hem ook, gedurende den Spaanschen successie oorlog, tot opperveldheer harer troepen in *Portugal*. Hij verloor in 1707 den slag van *Almanza* in *Spanje*, en in 1709 dien van *Gudiana* in *Portugal*. Deze slechte uitslag deed hem naar *Engeland* terugroepen, en men beroofde hem van de hoedanigheid van onderkoning van *Ierland*. Hij werd echter later met lord GRASTON, tot lord geregtsheer van dat koninkrijk benoemd, en overleed in 1720.

RUYSBROEK of RUSBROECH (JOANNES), in 1294 geboren, in de plaats, waarvan hij den naam draagt en die tusschen *Brussel* en *Halle* gelegen is, was de eerste prior, der reguliere kanoniken van den H. AUGUSTINUS, in het klooster van *Groenendaal* (*vallis viridis*), in het bosch van *Soignies*, bij *Brussel*, en overleed aldaar in 1381, met de titels vereerd van zeer uitnemend, bespiegelend en goddelijke leeraar. Zijn roem lokte tot hem uit, met verscheiden aanzienlijke perso-

nen van beiderlei geslacht, eene menigte leeraars, onder welke men telt JOANNES TAULERUS. Deze godvruchtige en geleerde dominikaner, droeg hem eenen grooten eerbied toe, en ofschoon hij een veel grooter godgeleerde was dan RUYSBROEK, zeide hij echter veel bij hem gevorderd te zijn, in de wetenschap van het bespiegelend leven. Men bewaart de *Werken* van RUYSBROEK in het klooster van *Groenendaal*, in handschrift, 3 dl.ⁿ, op perkament. SURIUS heeft dezelve uit het Vlaamsch in het Latijn vertaald. De beste uitgave is die van *Keulen*, 1692, in 4.to Men vindt in dezelve zijne *Levensbeschrijving*, door HENDRIK DE POMÈRE zamengesteld. Deze *Werken* zijn gehegeld door JOANNES GERSON, BOSSUET en FLEURY; maar DIONYSUIS de *Karthuizer*, SIXTUS van *Sienna*, LESSIUS en verscheiden anderen hebben dezelve verdedigd. SURIUS zegt dat GERSON niet dan een slecht afschrift heeft gezien. Indien men bij het lezen dezer werken en andere van dien aard, de verhandeling van BOSSUET, *Mystici in tuto* voegt, zal men niet blootgesteld zijn om zich aan een overdreven geestelijk gevoel overtegeven, al te spitsvindig of al te bui-

tengewoon, dan dat God er vele zielen toe roepen zoude. Men kan echter gelooven, dat indien van den eenen kant de taal der Mystikers soms eene gunstige verklaring noodig heeft, van den anderen de geleerde prelaat, dezelve tot eene nauwkeurigheid wil brengen, die de buitengewone wegen schijnt uittesluiten, langs welke God soms de menschen geleidt, terwijl hij van de gewone regels afwijkt. GERSON zelf zeide, dat men in die soorten van werken niet altijd de gestrengte nauwkeurigheid der taal, noch zelfs de gewone begrippen der zedekunde moet vorderen. Hij verzekert dat *degenen die niet de ondervinding van het mystieke leven hebben, er even zoo min over kunnen oordeelen als een blinde over de kleuren.* — Zie ARMELLE, JOANNES D'YEPEZ, FÉNELON, MALAVAL (FRANCISCUS), TAULÈRE enz.

RUYSCH. — Zie RUISCH.

RUYTER (MICHIËL ADRIAANSZ. DE), een beroemde Nederlandsche zeeheld, den 24 Maart 1607, te *Vlissingen* geboren, was pas elf jaren oud, toen hij reeds naar zee vertrok. Hij onderscheidde zich in de verschillen-

de betrekkingen, in welke hij achtereenvolgend geplaatst werd. Na bootsmans-leerling, bootzman en stuurman te zijn geweest, werd hij scheepskapitein. Hij verdreef de Ieren die zich van *Dublin* meester maken en er de Engelschen uit verjagen wilden. Acht reizen naar de *West-Indiën* en twee naar *Brazilië*, verwierven hem in 1641 den rang van schout-bij-nacht. Het was alstoen dat hij ter hulp der Portugezen tegen de Spanjaards gezonden werd. Hij drong in den strijd tot in het midden der vijanden door, en gaf zoo vele bewijzen van dapperheid, dat de koning van *Portugal* zich niet kon onthouden, hem den grootsten lof toeteszwaaijen, en hem met eenen gouden gedenkpenning, hangende aan eene keten van het zelfde metaal, te vereeren. Hij verwierf nog grooter roem voor *Salé*, eene stad van *Barbarijë*. Ondanks vijf Algerijnsche kaper-schepen, drong hij alleen voor de reede dier stad door. De Mooren van *Salé*, aanschouwers dezer schoone daad, wilden dat **DE RUYTER**, op een prachtig paard gezeten, en te voet gevolgd, door de kapers-kapiteinen, zegevierend de stad zou binnen trekken. Een smal-deel van 70 schepen werd, in het jaar 1653, onder het be-

vel van den admiraal **TROMP**, tegen de Engelschen opgezonden. **DE RUYTER** ondersteunde op eene bekwame wijze dien vlootvoogd, in drie gevechten, welke den vijanden geleverd werden. Hij begaf zich vervolgens op het einde van het jaar 1655 naar de *Middellandsche zee*, en veroverde een aantal Turksche schepen, aan boord van een' van welke zich de beruchte renegaat **AMANDUS DE DIAS** bevond, welken hij deed ophangen. In 1659, ter ondersteuning van den koning van *Denemarken* tegen de Zweden gezonden, handhaafde hij zijnen ouden roem, en verwierf zich nieuwen. De Deensche vorst veradelde hem en zijne familie en gaf hem eene jaarwedde. In 1661, deed hij een schip van *Tunis* stranden, verbrak de kluiusters van veertig christen-slaven, sloot een verdrag met de Tunisanen, en bragt de Algerijnsche kapers tot rede. De posten van onder-admiraal en van luitenant-admiraal-generaal waren de belooning zijner heldendaden. Hij verdiende deze laatste waardigheid, de hoogste naar welke hij kon dingen, door eene roemrijke overwinning welke hij in 1672, op de vereenigde Fransche en Engelsche vloten behaalde. De vereenigde magt van twee

groote koningen had geene strijdkracht op zee kunnen brengen, bestand om zich met die der republiek van weinige en kleine provinciën te meten. Na deze zeegevechten, deed hij de rijkgeladene Indische koopvaardij-vloot, van welke de vijanden zich geveleid hadden, zich meester te maken, te *Texel* binnenloopen. In het volgende jaar hadden er drie zeeslagen, tusschen de Hollandsche en de vereenigde Fransche en Engelsche vloten plaats. In alle drie werd de admiraal DE RUYTER meer dan ooit bewonderd. D'ESTRÉES, onderadmiraal der Fransche schepen, schreef aan COLBERT: » Met mijn leven wenschte ik den roem te koopen, dien DE RUYTER zich verworven heeft.» DE RUYTER had er niet lang genot van; hij werd gekwetst voor de stad *Agusta* in *Sicilië*, in eenen zeeslag, welken hij aan de Franschen, onder hunnen vloot-voogd DUQUESNE leverde, en overleed 10 dagen daarna, te *Syracusa*, den 29 April 1676. Zijn lijk werd naar *Amsterdam* gevoerd, en aldaar in de nieuwe kerk bijgezet, alwaar de staten-generaal, hem een praalgraf oprigttten der algemeene erkenenis waardig;

maar hetgene wat niet even lofwaardig kan genoemd worden, is dat genoemd monument, het einde van het koor inneemt, de plaats des hoogaltaars, waar vroeger de Catholijken aan God het eeuwige offer opdroegen. » Dit, zegt een reiziger, moet echter geene verwondering baren, voor hen, die te *Scheveningen* eenen walvischkop en te *Zaandam* de schilderij eener vrouw in barensood, dezelfde plaats hebben zien innemen, ongetwijfeld om het gezegde van SAUMAISE te bewaarden: *Nostrī reserue-runt religionem usque ad vivum.*» [In onze dagen heeft ook de geboorteplaats van DE RUYTER, de stad *Vlissingen*, aan de nagedachtenis van haren heldhaftigen voedsterling, binnen hare veste, een prachtig standbeeld opgericht, en nog — 1844 — is men bezig hem een ander monument toetewijden, bestaande in eene prachtige geïllustreerde Levensgeschiedenis van den onsterfelijken zeeheld, waarvan de bewerking en uitvoering weinig te wenschen overlaten].

RUZANTES. — Zie BEOLCO.

RUZÉ. — Zie EFFIAT.

RYCKE of RYCOUIS (*Jus-*

tus), te *Gend* in 1587 geboren, legde zich met ijver toe op de beoefening der schoone letteren en oudheden. Hij reisde door *Italië*, en hield zich gedurende verscheiden jaren te *Rome* op. In zijn vaderland teruggekeerd, werd hij kanonik van *Gend*. De werken, welke hij er in het licht gaf, verwierven hem den titel van *Roomsch-burger*, en deden hem in 1624 naar de hoofdstad der christenheid terugroepen. Paus *URBANUS VIII* gaf hem eenen leerstoel voor de welsprekendheid te *Bologna*, alwaar hij in 1627 overleed. Hij heeft een aantal gedichten in het licht gegeven, welke op prijs worden gesteld. Zijn werk *Il Capitolio romano, Gend*, 1617, in 4.to, bewijst dat hij in de ongewijde oudheden zeer ervaren was. *JACOBUS GRONOVIUS*, heeft er eene uitgave met aantekeningen van geleverd, *Leyden*, 1696.

RYCKIUS (THEODORUS), een Nederlandsche letterkundige, in 1640, te *Arnhem* geboren, werd advokaat te 's *Gravenhage*, en daarna hoogleeraar in de geschiedenis te *Lejden*. Hij heeft in het licht doen verschijnen: 1.° eene *Uitgave* van *TACITUS*, met aantekeningen, *Leyden*, 1687, 2 dl.ⁿ in 12.mo, zeer

op prijs gesteld. — 2.° eene id. van *STEPHANUS BYZANTINUS*, 1684, in fol. Men vindt in dit werk zijne verhandeling, *De primis Italiae colonis*, vol nasporingen, welke den geschied- en aardrijkskundigen zeer nuttig zijn geweest, Hij overleed in 1690.

* *RYE (FERDINAND DE LONGWI*, meer bekend onder den naam van), aartsbisschop van *Besançon*, in 1556 geboren, stamde uit een oud huis van *Bourgondië* af. Hij was in het begin de militaire loopbaan ingetreden, diende eenigen tijd in de *Nederlanden*, legde vervolgens de wapens neder, om den geestelijken staat te omhelzen. Hij begaf zich naar *Rome*, en werd na den dood van den kardinaal *DE GRANVELLE*, door *SIXTUS V* tot aartsbisschop van *Besançon* verheven. Het diocees had hem verscheiden nuttige gestichten te danken. Gezamenlijk met het parlement van *Dôle*, met het bestuur van het graafschap *Bourgondië* belast, droeg hij bij tot de verdediging van *Dôle*, in 1636 door den prins van *Condé* belegerd, en overleed den 2 Augustus van hetzelfde jaar, door de vermoeyenissen, welke hij gedurende dat beleg had uitgestaan, afgemat en uitgeput.

RYER (ANDREAS DU), heer van *Malezair*, te *Marcigny*, in het oude Fransche gewest *Maconnais*, geboren, gewoon kamerheer des konings, en ridder van het heilige graf, verbleef langen tijd te *Konstantinopel*, werwaarts de koning van *Frankrijk* hem gezonden had. Hij was consul der Fransche natie in *Egypte*, en overleed in *Frankrijk*, omtrent het midden der 17.^e eeuw. Hij was de Oostersche talen volkomen meester. Men heeft van hem: 1.º *Turksche Spraakkunst*, *Parijs*, 1630, in 4.to; — 2.º eene *Vertaling* in het Fransch van den *Alcoran*, ELZEVIR, 1649, in 12.mo, *Amsterdam* 1770, 2 dl.ⁿ in 12.mo, ofschoon slordig en in eene veronderde taal vervat, wordt dezelve door de ware kenners boven die van SALE en SAVARI (zie die artikels) verkozen, wijl DU RYER slechts tracht te vertalen, en niet om schoone denkbeelden van het oorspronkelijke te geven. Men heeft hem ten onregte verweten van het tafereel der geloofsleer of der droomerijen van de Mahomedanen overdreven te hebben, door bij den *Alcoran* de denkbeelden der commentators te voegen. De heer PORTER, een in dit vak diep ervaren man, bekent zulks: » De vertaling

van DU RYER, zegt hij, is welligt ongetrouw, wat het taalgebruik betreft; maar ten opzichte van de geloofsleer is zij zeer naauwkeurig." *Observ. sur les Turcs* t. 1. pag. 125. — 3.º eene Fransche *Vertaling* van den *Gulistan*, of het rijk der rozen, zamengesteld door SAADI, vorst der Turksche en Perzische dichters, *Parijs*, 1634, in 8.vo GENTIUS heeft hetzelfde boek in het Latijn vertaald, onder den titel van *Rosarium politicum*. Deze laatste vertaling wordt boven die van DU RYER verkozen.

RYER (PETRUS DU), geschiedschrijver van *Frankrijk*, te *Parijs* in 1605 geboren, werd lid der Fransche akademie in 1646, en overleed in 1658, na secretaris des konings, en later van CAESAR, hertog van *Vendôme*, te zijn geweest. Een slecht gekozen huwelijk sloeg zijner fortuin den bodem in, en hij wilde dezelve door zijnen geest herstellen. Hij werkte met overijling, om zijne familie van de opbrengst zijner voortbrengselen te doen bestaan. Men verhaalt dat de boekverkooper SOMMANVILLE, hem eene Fransche kroon, voor elk blad zijner vertalingen gaf, die zeer talrijk zijn. Het honderdtal

groote dichtregels, werd hem met vier franken, en het honderdtal kleine met twee franken betaald. Dit had ten gevolge dat er eene menigte onbekoote werken van hem bestaan; en men kan van hem zeggen: *Magis fami quam famœ inserviebat*. Hij heeft 18 tooneelstukken zamengesteld. Die, welke hem het meeste tot eer hebben verstrekt, zijn de treurspelen *Alyonée, Saul, en Scévole*. Het laatste schijnt zelfs nog den prijs op de andere te behalen. De stijl van DU RYER is vrij vloeiend; hij schreef met gemakkelijke zoowel in dichtmaat als in onrijm; maar de noodzakelijkheid, om in zijne huisselijke uitgaven te voorzien, vergunde hem den tijd niet, om de laatste hand aan zijne werken te leggen. — Zijn vader IZAAK DU RYER, in 1631 overleden, had eenige weinig bekende *Herderszangen* vervaardigd.

RYMER (THOMAS), een geleerde Engelschman der 17.^e eeuw, in 1650, in het Noorden van *Engeland* geboren, legde zich toe op het algemeen regt en de geschiedenis. Aan zijnen arbeid hebben wij het begin eener belangrijke, en door de menigte boekdeelen en schoone uitvoering, kostbare verzameling te danken. Hij gaf

dezelve in het licht op bevel der koningin ANNA, en zij werd door ROBERT SANDERSON voortgezet. Zij bevat alle publieke akten, tractaten, overeenkomsten en zend-brieven der koningen van *Engeland*, met betrekking tot alle andere souvereinen, onder dezen titel: *Fœdera, conventiones, et cujuscumque generis acta publica etc. Londen, 1704*, en volgende jaren, 17 dl.ⁿ in fol. SANDERSON vermeerderde dezelve in 1726, met drie andere deelen. Deze uitgebreide en nuttige verzameling, werd in het volgende jaar in 20 deelen in fol. herdrukt, en te 's *Gravenhage*, in 1739, in 10 dl.ⁿ in fol. met eene kleinere letter dan die van het oorspronkelijke, nagedrukt. Ook bestaat er eene verkorte uitgave van in 1 dl. in fol. zonder jaartal of drukoord.

RYSSEN (LEONARDUS), een Hollandsche godgeleerde der 17.^e eeuw, bediende zich van de kunde, welke hij in de beoefening der godgeleerdheid had geput, om verschillende *Verhandelingen* dezelve betreffende in het licht te geven. De beste, welke men van hem kent is die tegen BEVERLAND: *De peccato originali*. Deze verhandeling van RYSSEN is niet

zeer algemeen; zij is getiteld: *Justa detestatio libelli BEVERLANDI, de peccato originali*, in 8.vo, 1680. Dit is eene goede wederlegging van de onbetamelijke en ongerijmde paradoxe stelling, welke BEVERLAND, volgens CORNELIS AGRIPPA had herhaald, en die, zoo als wij zulks hebben aangemerkt, niet alleen strijdt met de vastgestelde orde, ter voortplanting en voortdoring van het menschelijke geslacht (zie AGRIPPA-HENDRIK CORNELIS), maar met het bestendig en onveranderlijk geloof der Catholijke Kerk, die altijd in den letterlijken zin datgene heeft opgenomen, wat men in het boek *Genesis*, over de trouweloosheid van den eersten mensch vindt aangeteekend; zoo als zij zulks in hare geheele liturgie verklaart, en er zich in de Mis der passie bijzonder over uit laat: *Salutem humani generis in ligno crucis constituisti; ut unde mors oriebatur, inde vita resurgeret; et qui in ligno vincebat, in ligno quoque vinceretur.*

RZACINSKI (GABRIEL), een Poolsche geschiedschrijver der achttiende eeuw, door zijne landgenooten als hun' PLI-NIUS beschouwd, was uit

eene adellijke familie gesproten, en is de schrijver eener *Natuurlijke Geschiedenis van Polen*, in het Latijn, zeer op prijs gesteld, *Sandomir*, 1721, in 4.to Hij leverde een bijvoegsel tot zijn werk, onder den titel van *Auctuarium historice naturalis regni Poloniae*, 1738, 1742, in 4.to Zijne geschiedenis bevat zeer belangrijke bijzonderheden. Hij noemt in dezelve zijn vaderland *de korenschuur van Europa*, en het verdient dezen naam als men de volgende daadzaken in aanmerking neemt. *Polen* verschaftte in 1392 aan drie honderd Fransche en Engelsche schepen koren, in 1415 voorzag het de staten van *Duitschland*; in 1491 voedde het *Genua*, *Rome* en *Toskanen*, eindelijk bood zich in 1626, de Spaansche gezant aan, om al de granen te koopen, welke niet tot het onderhoud van *Polen* zelve noodzakelijk waren. De omwentelingen, de partijenschappen, de oorlogen, de invallen der verbondene mogendheden, en vooral de verschillende verbrokkelingen van dit schoone rijk, hebben veel nadeel aan de beoefening van den akkerbouw, en bij gevolg aan deszelfs vruchtbaarheid toegebracht.

S.

SA of SAA (EMMANUEL), een Jesuit, in 1530, te *Villa-do-Condé* in *Portugal* geboren, aanvaardde het gewaad van den heiligen IGNATIUS, in 1545. Na te *Coimbra* en te *Rome* onderwezen te hebben, wijdde hij zich aan den kansel toe, en predikte met den grootsten roem in de meeste steden van *Italië*, Pius V maakte gebruik van zijne dienst tot eene nieuwe uitgave des Bijbels. Hij overleed in 1596, te *Arona*, in het diocees van *Milane*, werwaarts hij zich begeven had, om van zijnen arbeid uitterusten. Er bestaat van hem: 1.º *Scholia in quatuor Evangelia*, *Antwerpen*, 1596, in 4.to; *Lyon*, 1610; *Keulen*, 1620; — 2.º *Notationes in totam sacram Scripturam*, *Antwerpen*, 1598, in 4.to, *Keulen*, 1610. Zijne aantekeningen op den Bijbel zijn kort en letterlijk. Er komen er een aantal in voor, die in hare korthed, meer licht over den gewijden tekst verspreiden, en groote moeilijkheden beter oplossen, dan breed.

voerige commentariën. — 3.º *Aphorismi confessoriorum*, *Barcelona*, 1609; *Parijs*, 1609; *Douai*, 1627, verbeterde uitgave; *Lyon*, 1612; *Antwerpen*, 1615; *Rouanen*, 1617. Men verzekert dat hij veertig jaren aan de samenstelling van dit werk besteedde, ofschoon het slechts uit één deel in 12.mo bestaat. De biechtvaders vinden er uitmuntende regels in, vruchten der ondervinding, des oordeels en der opregte godsvrucht des schrijvers. Het werk is niet uit zijne handen gegaan, juist zoodanig als het thans voor ons ligt, daar de meester van het heilig paleis, enige uitspraken, die hem van de gevoelens, onder de godgeleerden gewoonlijk aangemen, schenen afte wijken, er in had doen veranderen of er uit had doen vervallen.

SAA (CORREA DE). — Zie CORREA DE SAA.

SAA DO MIRANDA (FRANCISCUS), een beroemde Portugeesche dichter, ridder der

Christus-orde in *Portugal*, te *Coïmbra* in 1495 geboren, was in het begin hoogleeraar in de regtsgeleerdheid aan de hooge school zijner geboorteplaats. Hij had zich enkel uit inschikkelijkheid voor zijnen vader aan de regtsgeleerdheid toegewijd. Zoo dra hij denzelven verloren had, legde hij zich geheel en al toe op de zedekundige wijsbegeerte en op de dichtkunst. Na eene reis door *Spanje* en *Italië*, keerde hij met zeer uitgebreide kundigheden naar *Portugal* terug. Koning JOANNES III en de infant JOANNES vereerden hem met hunne toegenegenheid; maar SAA had het geluk niet dezelve te behouden. Hij verliet het hof en sloot zich op in een buitenverblijf, tot aan zijnen dood, in 1558 voorgevallen. Zijne dichtelijke werken bestaan in *Brieven*, *Klinkdichten*, *Herderszangen* en *Liederen*. Zij zijn in 1614, te *Lissabon* in 4.to gedrukt. SAA DO MIRANDA, is de eerste dichter zijner natie, die zich eenen naam heeft verworven. » In zijne *Herderszangen*, zegt een levensbeschrijver, komt MIRANDA, in toon en rythmus, dan de Italiaansche *Canzone*, dan het Latijnsche lier- en zelfs heldendicht nabij. Ondanks dit gebrek, vindt men in dezelve tafereel-

len vol bevalligheid en natuurlijkheid en bekoorlijke beschrijvingen." Maar meer bezorgd om de gebreken des harten te verbeteren, dan om vermaak aan den geest te verschaffen, legde hij er zich op toe om zedelijke grondbeginselen in dichtmaat te brengen, welke voor de dichtkunst soms niet vatbaar zijn: de zijne biedt steeds nuttige lessen aan.

SAADI of SADI, bijgenaamd MOSLIH-EDDIN, een beroemd Perzisch dichter, in de stad *Schiraz*, hoofdstad der provincie *Farsistan* in *Perzië*, in het jaar 1194 der Christelijke tijdrekening geboren. Hij werd door de Franken in het *Heilige-land* tot slaaf gemaakt en arbeidde in die hoedanigheid aan de vestingwerken van *Tripoli*. Een koopman van *Aleppo* kocht hem vrij voor den prijs van tien gouden kroonen, en gaf hem honderd andere als huwelijksgeschenk voor zijne dochter, met welke hij hem in den echt deed treden. Maar deze vrouw verwekte hem zoo veel verdriet, dat hij zich niet kon onthouden aan hetzelfde lucht te geven in zijne werken, en voornamelijk in zijnen *Gulistan*, welke in 1258, in dichtmaat en in onrijm in het licht verscheen. Eenigen tijd

daarna gaf hij zijnen *Bostan* in het licht, die geheel berijmd is, zoowel als een ander zijner werken, dat den titel van *Molamâat* voert. Het woord *Gulistan* beteekent in de Perzische taal een *tuin* of *bloemperk*, en dat van *Bostan*, wordt voor eenen *vruchttuin* genomen; dat van *Molamâat* beteekent in het Arabisch, *vonken*, *stralen*, *staaltjes*. Hij overleed in 1296 in den ouderdom van 102 jaren. VOLTAIRE stelde weinig belang in zijne dichtwerken; maar wijl hij met de Perzische taal onbekend was, is zijn gevoelen welligt niet gegrond. Indien men volgens de dichtregels oordeelt, welke hij zelf er van aanhaalt, kan men zich niet onthouden in den Perzischen dichter veel kracht en verhevenheid te erkennen. Zie hier hoe hij over God spreekt:

» Hij weet duidelijk hetgene wat nooit was:
Zijn oor is vol van hetgene men niet hoort,
Met de eeuwige etsnauld zijner Voorzienig-
heid
Heeft hij in den schoot onzer moeders onze
(geluustrekken gevormd.)
Hij draagt de Zon van het Oosten naar het
(Westen.)
Hij bezaait de Bergen met Robijnen,
Hij neemt twee druppelen water: van den
(eenen maakt hij een mensch,
Van den anderen vormt hij de parel in het
(diepste der Zee.)
Op het geluid zijner stem, werd het wezen
(uit het niet geroepen.)
Dat hij spreke, en oogenblikkelijk zal het
(heelal
In het onmetelijke van de ruimte en het le-
(dige terugkoeren:
Dat hij spreke, en oogenblikkelijk keert het
vernietigde heelal,
Tot de volheid van zijn bestaan terug.»

Men kan ligtelijk ontwaren hoe juist de denkbeelden van

den Perzischen dichter omtrent de Godheid waren (Zie KANG-HI). *Gulistan* is door den abbé GAUDIN, in 1791, en vroeger door DU RYER (zie dat artikel), in het Fraansch vertaald.

SAADIAS-GAON, een beroemde rabbijn, in 892 geboren, en in 942 overleden, was het hoofd van de akademie der joden, te *Sora*, bij *Babylon* gevestigd. Men heeft van hem: 1.º eene verhandeling, getiteld: *Sepher Haëmaunoth*, in welke hij over de voornaamste geloofsartikelen der joden handelt. — 2.º eene *Verklaring van het boek Jézira*. — 3.º een *Commentarium* op DANIEL. — 4.º eene *Vertaling* in het Arabisch van het Oude Testament, en andere werken.

SAAS. (JOANNES), in 1703, te *Saint Pierre de Franqueville*, in het diocees van *Rouanen* geboren, was lid der akademie dier stad, en overleed in 1774. Na secretaris van den Aartsbisschop en opziener der bibliotheek van het kapittel van *Rouanen* te zijn geweest, bekwam hij in 1742, de pastorie van *Darnetal*, en werd later in 1751, tot een kanonikaat in de hoofdkerk van *Rouanen* bevorderd. Eene onafgebrokene studie, maakte hem zeer

ervaren in de letterkunde, en een' der bekwaamste bibliographen van zijnen tijd. Doch meer den roem der letteren, dan zijnen eigen roem beoogende, legde hij nooit meer werkzaamheid aan den dag, dan wanneer het te doen was om anderen nuttig te zijn, het zij door lange en moeilijke nasporingen, het zij door het nazien hunner werken. Behalve belangrijke handschriften, welke hij heeft nagelaten, heeft hij verscheiden andere naamloos, of onder geleende namen doen drukken, onder anderen: 1.º *Catéchisme etc.* (*Catechismus van Rouanen*). — 2.º *Nouveau etc.* (*Nieuwe Beneficiën-lijst van Rouanen*), 1738, in 4.to; — 3.º *No-tice etc.* (*Lijst der handschriften der kerk van Rouanen*), 1746, in 12.mo; — 4.º *Lettre etc.* (*Brief over de catalogus van de bibliotheek des konings*), 1749, in 12.mo; — 5.º verscheiden *Beoordeelende brieven*, over het *Supplément* van MORÉRI, 1735, over de *Encyclopédie*, over het *Woor-denboek* van den abbé LADVOCAT, *Douai*, 1762, in 8.vo Deze brieven zijn vol wijze aanmerkingen, gewigtige verbeteringen, en verraden veel oordeel en kunde; de schrijver is een der eersten, die de mas-sive compilatie der *Encyclo-*

pédie op haren waren prijs hebben gesteld; hij toont niet alleen de grove dwalingen, maar ook de kwade trouw en de heillooze bedoelingen van derzelve bewerkers aan. — Zie DIDEROT. — De lof-rede van SAAS, door COTTON DESHOUSSAYES is te *Parijs*, in 1776, in 8.vo gedrukt.

SAAVEDRA. — Zie CER-VANTES.

SAAVEDRA FAXARDO (DIEGO DE), een letterkundige en diplomaat, in 1584, uit eene adellijke familie, te *Al-gezarès*, een vlek in het koningrijk *Murcië*, in *Spanje*, geboren. Na geheim-secretaris van den kardinaal BORGIA, onder-koning van *Napels*, te zijn geweest, werd hij afgezant te *Rome*, en gedurende vier-en-dertig jaren, tot verschillende onderhandelingen, in *Italië*, *Duitschland*, en *Zwitserland* gebruikt. In 1646 tot den hoogen raad van *Indië* benoemd, begaf hij zich later in een Augustijnen-klooster, en overleed in 1648. Er bestaat van hem: 1.º *Denk-beeld van een staatkundige vorst*. — 2.º *De Gothische kroon enz. Antwerpen*, in fol. — 3.º de *Letterkundige republiek*, een critisch werk, waarin eenige goede boert-rijen voorkomen. SAAVEDRA

was ridder der orde van den
H. JACOBUS.

SABACOS, een Ethiopiër, maakte zich, naar men zegt, meester van *Egypte*, en was de vader van THARACA, die EZECHIAS te hulp kwam, zoo als zulks in het 4.^e Boek der koningen 19.^e hoofdeel gezegd wordt. Zijne geschiedenis, zoodanig als dezelve door HERODOTUS wordt verhaald, verdient geenerlei geloof. Het schijnt dat zulks een roman is, naar de geschiedenis van SALOMON gefabriceerd, door dien Griek slecht begrepen en op eene belagchelijke wijze onkennelijk gemaakt, zoo als zulks de schrijver van de *Geschiedenis der fabelachtige tijden*, en die van HERODOTUS, *geschiedschrijver van het Hebreuwsche volk, zonder het te weten*, vrij wel bewezen hebben.

SABADINO DEGLI ARIENTI (JOANNES), een Bolonnees, tijdgenoot van BOCCACIO, die zoo vele slechte navolgers zijner beuzelachtige en wellustige vertelsels had. SABADINO behoorde tot dit getal. Hij vervaardigde zeventig *Geestige verhalen*, waarbij niets te winnen is noch voor den geest, noch voor het hart: hetwelk echter niet belette, dat zij eerst te *Bologna*, in

1483 in fol. en later te *Venetie* in 1504 en in 1510 herdrukt werden.

SABAS (*heilige*), een oorspronkelijke Goth, onder de regering van KONSTANTIJN den Groote geboren, onderscheidde zich in de legerschaaren, door zijnen moed en zijne Christelijke levenswijze. Nadat de Gothen het arianismus omhelsd hadden, bleef hij standvastig in het catholijke geloof. Nadat ATHANARICH, koning der Gothen, die een heiden was, een bevelschrift tegen de christenen had uitgegeven, werd SABAS, in 372, gevangen genomen, en, na verscheiden wreede mishandelingen, verdronken.

SABAS (*heilige*), abt en algemeen overste der kloosters van *Palestina*, werd in 439 te *Mutallosque*, een vlek in de nabijheid van *Cesarea* in *Cappadocië*, geboren. Huisselijke oneenigheden deden hem eenen afkeer voor de wereld opvatten; hij sloot zich in een klooster op, op eene mijl afstands van zijne geboorteplaats gelegen, en hij werd het sieraad deszelve. Hij verdedigde met ijver het geloof van het concilie van *Chalcedonië*, onder de regering van ANASTASIUS, en overleed in 531, vol deugden en zat van dagen. Zijn

Leven is met vele naauwkeurigheid beschreven door **CYRILLUS**, een' monnik van *Palentina*, en door **BOLLANDUS** onder den 20 Januarij in het licht gegeven. Het *Leven* van denzelfden Heilige, door **METAPHRASTUS** geleverd, is vervalscht.

* **SABATIER** (**ANDREAS HYACINTHUS**), een letterkundige, in 1726 te *Cavaillon* (dp.^t *Vaucluse*) geboren, volbragt zijne studiën te *Parijs*. Hij werd in den beginne belast met de opvoeding van eenen zoon van den prins van **SUBISE**, en onderwees, na de vernietiging der Jesuiten, de welsprekendheid in het collegie van *Tournon*. Hij kwam vervolgens te *Parijs*, alwaar hij van den koning eene jaarwedde verkreeg. In 1789 liet hij zich door de denkbeelden van den dag medeslepen, en aanvaardde den leerstoel van de schoone letteren, bij de toenmaals opgerigte centrale school van het *Var*-departement. Na de vereeniging van *Avignon* en het graafschap *Venaissin* met *Frankrijk*, werd hij tot hoogleraar der centrale school van *Carpentras* benoemd: maar daar hij dien post te midden der revolutionnaire stormen, niet had kunnen behouden, begaf hij zich naar zijne familie te *Avignon*, en over-

leed aldaar den 14 Augustus 1806. **SABATIER** was lid der akademie van *Marseille*. Hij heeft een aantal werken in het licht gegeven, die opgang hebben gemaakt, doch die hunnen schrijver slechts onder de middelmatige hebben geplaatst. Derzelve titels zijn: 1.º *Lettre etc.* (*Brief over den grooten ROUSSEAU*), waarin hij de lofspraken niet spaart. — 2.º *Epître etc.* (*Brief aan den abbé POULLE over de wijze om de redevoeringen te verdeelen*), 1754, in 8.vo; — 3.º *Conseils etc.* (*Raadgevingen van eenen ouden schrijver aan eenen jongen, of de kunst om in het gebied der letteren zijn geluk te maken*), 1758, in 8.vo; — 4.º *Poème etc.* (*Dichtstuk op den veldslag van Lutzelburg*), 1758, in 8.vo; — 5.º *l'Enthousiasme etc.* (*De geestdrift*), lierdicht, 1763, in 8.vo, verscheiden strophes dezer ode zouden de pen van **J. B. ROUSSEAU** niet ontwaardig zijn. — 6.º *La beauté etc.* (*De schoonheid en de bevolking*), ode, 1764. — 7.º *Le bonheur etc.* (*Het geluk der volken*), ode, 1766, in 4.to; — 8.º *Odes etc.* (*Nieuwe oden en andere Gedichten*), 1766, in 12.mo; — 9.º *Discours etc.* (*Verhandeling over de voor- en nadeelen der schoone lette-*

ren, met betrekking tot de provinciën), Lyon, 1768, in 4.to; deze verhandeling is zeer bekuischt en in eenen goeden stijl geschreven. — 10.º *Discours etc. (Verhandeling over het vooroordeel, dat schande doet kleven op de bloedverwanten der geregteijk ten dood gebragten, met eenen brief over de welsprekendheid)*, Lyon, 1769, in 4.to; — 11.º *Oraison etc. (Lijkrede van LODEWIJK XV)*, 1774, in 8.vo; — 12.º *La mort etc. (De dood van TRAJANUS)*, ode, 1774, in 8.vo; — 13.º *Eloge etc. (Lofrede van MARIA DE RABUTIN-CHANTAL, markgravin van SÉVIGNÉ)*, Avignon, 1777, in 8.vo; — 14.º *Ode aan de stad Marseille, wegens het standbeeld te paard van den koning (LODEWIJK XVI)*, 1781. — 15.º *Ode aan PIUS VI om de christen-vorsten, in een bondgenootschap tegen de Barbariysche mogendheden te vereenigen*, 1783, in 8.vo SABATIER is even zeer de schrijver van HUMBERT II, of *De vereeniging van Dauphiné met Frankryk*, treurspel in 5 bedrijven, en in verzen, 1774, in 8.vo; van een blijspel in één bedrijf. *De krooning van PETRARCHA*, 1782, in 8.vo, en van verscheiden *Verhandelingen* in den naam der centrale

school gedrukt, waar hij hoogleeraar was. De stijl van dezen schrijver is in het algemeen naauwkeurig, en schiet noch in warmte noch in sierlijkheid te kort. Zijne *verhandeling over het vooroordeel*, dat de bloedverwanten der teregtgestelden met schande belegd, is vol van eene diepe redeneerkunde, en zulke juiste bewijsreden, dat dezelve voor de critiek niet vatbaar is; men vindt in zijne oden, dichtvuur, losheid, welgeslaagde verzen, en dikwerf de ware dichterlijke bevalligheid. De volledigste uitgave zijner *Werken* is die van Avignon, 1779, 2 dl.ⁿ in 12.mo

* SABATIER (RAPHAËL BIENVENU), een bekwaam heilkundige, te Parijs, in de maand October 1732 geboren, werd reeds in den ouderdom van 17 jaren tot heilmeester bevorderd; 20 jaren oud zijnde, werd hij lid der heilkundige akademie, en in zijn 25.^e jaar adjunct hoofdchirurgijn der Invaliden, onder den beroemden MORAND, wiens opvolger en schoonzoon hij werd. Niet lang duurde het of hij verwierf eenen grooten roem, waartoe eene uitmuntende opvoeding nog veel bijdroeg: hij had zijnen leergang gemaakt, was bekend met de Grieksche,

Latijnsche, Italiaansche en Hoogduitsche talen. Zijne bescheidenheid en innemendheid maakten hem bemind bij al degene, die hem kenden: zijne talenten riepen hem tot eervolle posten, welke hij met roem bekleedde, zoo als dien van koninklijk-censor der akademie van wetenschappen, van hoogleeraar en demonstrator in de heilkundige scholen, van commissaris voor de correspondentiën, van chirurgijn-en-chef van het hotel der Invaliden, na MORAND. Behalve zijne openbare lessen, gaf SABATIER ook bijzondere, en hij deed de zwakte zijner stem vergeten, door duidelijke denkbeelden, eene zeer gepaste leerwijze, en eene beknopte en zuivere voordragt. Zijn leven was eenvoudig en enkel en alleen aan zijnen arbeid toegewijd. Hij was menschlievend, medelijdend met zijne zieken, vooral met de gekwetste soldaten; wanneer zij eene smartelijke operatie moesten ondergaan, hoorde men hem hun dikwijls zeggen: » Weent, stort uw hart uit; hoe meer gij mij uw lijden zult doen kennen, hoe meer ik mij zal beijveren, om hetzelfde te verminderen en te doen ophouden.» In zijne laatste ziekte viel hij eens in onmagt in de armen van zijn zoon; men waande hem

XXII. DEEL.

dood, maar tot zich zelve terug gekomen zijnde, zeide hij tot zijnen zoon: » Beschouw, kindlief! den staat van vernietiging, waarin ik zoo even gedompeld was, en leer sterven.» Na verscheiden maanden gekwijd te hebben, overleed hij te *Parijs*, den 21 Julij 1811; hij was versierd met het kruis van het legioen van eer, en heeft nagelaten: 1.º *Theses anatomico-chirurgicæ*, 1758, in 4.to; — 2.º *De variis cataractam extrahendi modis*, 1759, in 4.to; — 3.º *Abrégé etc. (Beknopte ontleedkunde des ligchaams)*, door CÆSAR VERDIER, met vermeerderingen, 1768, 2 dl.ⁿ in 12.mo; — 4.º *Traité etc. (Volledige verhandeling over de heilkunde)*, door MAUQUEST DE LA MOTTE, 3.e met aantekeningen vermeerderde uitgave. — 5.º *Traité etc. (Volledige verhandeling over de ontleedkunde)*, *Parijs*, 1775, 2 dl.ⁿ in 8.vo; 3.e uitg. 1791 3 dl.ⁿ in 8.vo Bij de uitgave der *Beknopte ontleedkunde*, had hij er, uit erkentenis den naam van VERDIER voor geplaatst; maar op aandrang zijner vrienden gaf hij onder den zijnen de *Volledige* door ons aangevoerde *verhandeling* in het licht. — 6.º *De la médecine etc. (Over de hoopgevende ge-*

F

neeskunde), 1796, 3 dl.ⁿ in 8.vo; — 7.º *De la médecine etc. (Over de bewerkende geneeskunde, of Over de meest gebruikelijke heilkundige operatiën)*, 1796, 3 dl.ⁿ in 8.vo, 1798, 3 dl.ⁿ in 8.vo enz. enz. SABATIER was sedert de oprigting van het instituut, lid van hetzelfde, en BONAPARTE had hem aan zich verbonden als raadplegend heelmester. Men vindt zijne *Levensschets* door SUARD, in het N.º 221 van den *Moniteur* van 1811, benevens de *Redevoering*, door PELLETAN op zijn graf uitgesproken. Ook heeft de vrijheer PEREY, de *Geschiedkundige Lofrede van SABATIER*, *Parijs*, 1812, in 4.to en in 8.vo in het licht gegeven.

* SABATIER DE CASTRES (de abbé ANTONIUS), een letterkundige, in 1742, te *Castres* geboren, volbragt zijne studiën te *Parijs* en aanvaardde het geestelijk gewaad; doch ontving nooit meer dan de kruinschering. Hij liet den geestelijken stand varen, om zich, door HELVETIUS beschermd, onder de banier der filozofen te scharen. Hij verliet hunne partij weder, en verkreeg verscheiden jaarwedden van het ministerie. Tijdens de omwenteling week hij uit, en be woon

de achtereenvolgend *Engeland* en *Duitschland*, alwaar hij verscheiden geschriften in het licht gaf. Volgens eenige levensbeschrijvers, zouden de voordeelen, welke hij van zijne werken bij de boekverkoopers trok, niet alle de toets der eer kunnen doorstaan. Hij verwierf niets van BONAPARTE, aan wien hij zijne vlei-gerijen aanbood, en kon eerst in 1814 naar *Frankrijk* terugkeeren. Eene jaarwedde van 3500 franken, welke hem werd toegestaan, scheen hem al te gering, hij begon dus tegen zijne oude meesters uitteveraren. SABATIER DE CASTRES, is te *Parijs*, den 15 Junij 1817, bij de barmhartige zusters, der parochie van den H. STEPHANUS, in eenen aan de armoede grenzenden staat; en in eene vergetelheid overleden, die een schrijver niet kon verwachten, welke, even als hij, den roem eenigen tijd had bezig gehouden. Men erkent in hem kunde, geest en eene verbazende vlugheid voor den arbeid. Zijne twist- en andere schriften zouden eene aanmerkelijke verzameling uitmaken. Het *Journal de la librairie (Dagblad voor den Boekhandel)* van 1817 heeft een zeer uitgebreid en zeer belangrijk verslag van zijne geschriften gegeven, die 51 artikels bevatten. Wij willen er eenige van

aanvoeren: 1.º *Trois etc.* (*Drie eeuwen der Fransche letterkunde, of Tafereel van den geest onzer schrijvers van af FRANCISCUS I, tot in 1772*). De laatste uitgave gaat tot in 1801, ofschoon er zeer weinig nieuwe artikels in voorkomen, 3 dl.ⁿ in 8.vo, en 4 dl.ⁿ in 12.mo zesde uitgave. Wij zullen ons niet bezig houden met het bekend maken van een zoo zeer bekend werk, dat in het begin veel opgang maakte, en zulks in zekere opzichten ook verdiende. SABATIER spaart in hetzelfde de hoofden der filozofische partij niet, en beoordeelt hen met gestrengheid. Hij neemt alle gelegenheden te baat om dezelve te bestrijden, en maakt somtijds met voordeel gebruik van het wapen der bespotting, maar zijn toon is al te hoogdravend, zijn stijl gezocht, vol gemaaktheid, en met tegenreden doorzaaid, die den lezer vermoeijen. Verscheiden artikelschijnen een uitvloeiSEL van den hartstogt te zijn; buiten deze gevallen, zijn zijne letterkundige beoordeelingen in het algemeen overeenkomstig de wetten van den goeden smaak. Toen de abbé SABATIER de *Drie letterkundige eeuwen*, in het licht deed verschijnen, beweerde men, dat zij niet

van hem waren, maar van eenen abbé MARTIN, kapellaan van *St. André-des-Arcs*, en sommige levensbeschrijvers hebben dit gevoelen vol gehouden. — 2.º *Les Eaux etc.* (*De wateren van Bagnères*), blijspel in onrijm, 1763, in 8.vo; — 3.º *Lettres etc.* (*Brieven van eene plattelands-dame aan eene hof-dame*), 1763; — 4.º *l'École etc.* (*De school der ouders, of de drie ongelukigen*), 1767 en 1769, in 12.mo; — 5.º *BETSI of de luimen des noodlots*, 1769 en 1788, 2 dl.ⁿ in 12.mo; — 6.º *Dictionnaire etc.* (*Woor-denboek der hartstogten, deugden en ondeugden of Verzameling der beste stukken van de praktische zedekunde*), 1769, 2 dl.ⁿ in 12.mo; — 7.º *Dictionnaire etc.* (*Letterkundig woordenboek, waarin gehandeld wordt over alles wat betrekking heeft, tot de welsprekendheid, de dichtkunst en schoone letteren*), 1770, 3 dl.ⁿ in 8.vo; — 8.º *Abrégé etc.* (*Beknopte geschiedenis van het leven van MARIA THERESIA, keizerin, koningin van Hongarijé, en van KAROL EMMANUEL III, koning van Sardinië*) 1773, in 8.vo; — 9.º *Derniers etc.* (*Laatste gevoelens der doortlichtigste ten dood veroor-*

deelde personen), 1775, 2 dl.ⁿ, in 12.mo; — 10.º *Siècles etc.* (*Heidensche eeuwen*), 9 dl.ⁿ in 12.mo; — 11.º *Lettres* (*Brieven*) in de dagbladen over verschillende onderwerpen. Nog schrijft men hem toe *Le tocsin etc.* (*De alarmklok der staatkundigen over de Fransche omwenteling*) en *Pensées etc.* (*Zede- en staatkundige gedachten en waarnemingen*). Betrekkelijk zijne overige geschriften, waarvan er eenige door den goeden smaak en de zeden veroordeeld worden, zoo als bijv. zijne vertaling der schandelijke vertelsels van BOCCACIO, raadplege men het *Journal de la librairie*, jaargang 1817, blz. 429 en 535.

SABBATHIER (dom PETRUS), een benediktijner der congregatie van den heiligen MAURUS, te *Poitiers*, in 1682, uit eene uit *Languedoc* oorspronkelijke familie gesproken, kwam te *Parijs* in het collegie der Vier natiën studeren. Daar hij, na zijne studiën volbragt te hebben, neiging voor het kloosterleven gevoelde, aanvaardde hij het gewaad van den H. BENEDICTUS, in de abdij van *Saint-Faron*, diocces van *Meaux*, en verbond zich den 30 Junij 1700, door plegtige geloften, aan de congregatie van den H.

MAURUS. Hij was alstoen 18 jaren. Zijne oversten zonden hem naar *Saint-Germain-des-Prés*, om er zijne leerzangen voor de wijsbegeerte en godgeleerdheid te maken. De aanleg, welken hij verreesde, en de snelle voordeelingen, welke hij in zijne studiën maakte, deden hem geschikt schijnen voor de werkzaamheden, met welke men zich in de congregatie bezig hield; dom RUINAT belastte zich, om hem met dezelve bekend te maken. Deze geleerde religieus hield zich toenmaals bezig met de laatste hand te leggen aan het vijfde deel der *Annales bénédictines*. Hij deed zich daarbij door SABBATHIER ondersteunen, wien zulks tot leerschool strekte. Nadat dom RUINART in 1709 overleden was, werd dom MASSUET met het afwerken van dat deel belast, en dom SABBATHIER werkte eenigen tijd met hem. Een grooter ontwerp hield hem bezig: hij wenschte de oude *Vertaling* der heilige schrift *cursief* (*italica*) of gewone genaamd, die de H. AUGUSTINUS boven alle andere verkoos, in het licht te geven. Hij wijdde er zijnen geheelen tijd aan toe, en kondigde dezelve openlijk aan in 1724. Hij dacht dezelve te *Parijs* aftewerken, toen de geschillen van het jansenis-

mus, hem naar *St. Nicaise* van *Reims* deden verbannen. Hij zette er zijnen arbeid voort, en stelde denzelven in staat, om gedrukt te worden. Het was echter eerst lang daarna, en door de edelmoedigheid van den hertog van *Orléans*, dat het publiek er genot van kon hebben. De abbé **SAL-
LIER**, opziener van de bibliotheek des konings, sprak op eene voordeelige wijze en over het werk en over den schrijver tot dien godvruchtigen en verlichten prins, die aan eenen boekdrukker van *Reims* wel eene aanzienlijke som wilde geven, om er den druk van te beginnen. Dom **SABBATHIER** smaakte de voldoening niet denzelven geëindigd te zien. Het tweede deel stond op het punt om in het licht te verschijnen, toen hij door eene smartelijke ziekte, het gevolg van eenen al te ingespannen arbeid, en welligt ook van de verstervingen, welke hij zich oplegde, werd aangetast. Hij gaf den geest na veertien dagen geleden te hebben, in groote gevoelens van godsvrucht, in de abdij van *Saint-Nicaise*, den 24 Maart 1742. Meer dan twintig jaren had hij aan den bijbel gearbeid. De congregatie zond naar *Reims*, dom **VINCENTIUS DE LA RUE**, die door dom **KAREL FRANCISCUS**

BALLARD D'INVILLE geholpen, het werk ten einde bragt, en hetzelfde onder dezen titel in het licht gaf: *Bibliorum sacrorum Latinae versiones antiquae, seu vetus Italica et caeterae quaecumque in codicibus manuscriptis et antiquorum libris reperiri potuerunt, quae cum vulgata latina ac cum textu graeco comparantur: accedunt praefationes, observationes et notae, indexque novus ad vulgatam e regione editam, idemque locupletissimus, opera et studio domini PETRI SABBATHIER, ordinis Sancti BENEDICTI e congregatione Sancti MAURI, Reims, apud REGINALDUM FLORENTINI, 1743, 3 dl.ⁿ in fol.* Het werk, zoo als het billijk was, is opgedragen aan **Z. D. H. Mgr.** den hertog van *Orleans*, aan wiens milddadigheid men de uitgave te danken had. De *opdragt* is het werk van dom **CLÉMENCE**. De beide eerste deelen bevatten het oude Testament; het nieuwe Testament is in het 3.e dl. bevat. Men heeft aan dom **SABBATHIER** nog een ander werk te danken, hetwelk verdient vermeld te worden: het is namelijk de *Catalogus* der bibliotheek van *Saint-Nicaise*, te *Reims*, welke hij, door dom **LOXAU**, zijnen ordebroeder, ondersteund, met eene

bijzondere zorg vervaardigde. Men vond er de verschillende artikels niet alleen in eene alphabetische orde in gerangschikt, maar daarenboven de namen der schrijvers, eene tijdrekenkundige lijst hunner werken, en het algemeen uittreksel, van al de onderwerpen, die er in behandeld waren; zoodat aan welk men ook werken wilde, men als ware het onder de hand, en in de kleinste bijzonderheid, alles had, wat er betrekking toe kon hebben.

* SABBATHIER (dom JOANES), een benedictijner der congregatie van den H. MAURUS, in 1670 te *Montpellier* geboren, legde zijne geloften af in het klooster van *Daurade* te *Toulouse* in 1691. Het was niet door de geleerdheid, dat hij zich onderscheidde, maar door eene andere soort van verdienste, welke de wetenschap en de arbeid niet altijd kunnen geven. Wij willen over den waarlijk christelijken moed spreken, met welken hij, toen de pest, in 1721 *Provence* verwoestte, met dom RAYMOND DE LA GORÉE, en eenige andere benedictijnen, zijne diensten aan den heer DE VINTIMILLE, Aartsbisschop van *Aix*, ging aanbieden, om de pestzieken te verzorgen. Deze prelaat deed hun

de ziekenhuizen openen alwaar zij zich aan die gevaarvolle verrigtingen met eenen ijver overgaven, welken de godsdienst en de christelijke liefde alleen in staat zijn in te boezemen. Dom DE LA GORÉE en twee andere religieuzen werden er de slagtoffers van: dom SABBATHIER ontsnapte. Mevrouw D'ORLÉANS, abdis van *Chelles*, met bewondering getroffen voor deze heldhaftige zelfopoffering, wenschte dom SABBATHIER te zien. Om aan deze prinses voldoening te geven, reisde hij naar *Parijs*. Zij hoorde met belangstelling het verhaal aan van alles wat er gedurende dit noodlottige tijdvak was voorgevallen, en verlangde van dom SABBATHIER, dat hij er een verslag van zou opmaken. Hetzelve werd gedrukt te *Aix*, 1722, in 12.mo en te *Parijs*, 1723. Men leest er in, dat de 21 Maart, feestdag van den H. BENEDICTUS, de eenige dag was van af het begin der pest, tot in de maand Junij, wanneer die geesel ophield, waarop er in de ziekenhuizen geen enkele zieke overleed, en waarop men er uit de stad geenén zieke inbragt. Het is niet om deze bijzonderheid als een mirakel te doen doorgaan, dat dom SABBATHIER dezelve verhaalt, maar als eene zaak die hem zonderling en der aan-

dacht waardig heeft toegeschenen, en om dezelfde reden, dat wij er gewag van maken. Deze liefdadige en godvruchtige religieus, overleed te *Nimes*, alwaar hij prioor van het klooster van den heiligen BAUZIL was, den 9 Januarij 1734.

* SABBATHIER (FRANCISCUS), een letterkundige, in 1735, te *Condom* geboren, was gedurende 16 jaren hoogleeraar in het collegie van *Châlon-sur-Marne*. Deze stad heeft hem de oprigting harer akademie te danken, waarvan hij gedurende dertig jaren de secretaris was. Deze schrijver had filozofische denkbeelden, hetwelk hem de toegenegenheid van den koning van *Pruissen* verwierf. Hij overleed in 1807, in den omtrek van *Châlons*. Hij was lid van het instituut en van verscheiden geleerde genootschappen. Er bestaan van hem de volgende werken: 1.º *Essai etc.* (*Geschiedkundige en critische proeve over den oorsprong van de wereldlijke magt der Paussen*), 1764, in 12.mo Dit eerste prödukt van SABBATHIER, werd door de akademie van *Pruissen* bekroond, zonder twijfel zoo wel uit hoofde der grondbeginselen des schrijvers, als om de ver-

diensten des werks. — 2.º *Manuel etc.* (*Handboek der kinderen enz.*), 1769, in 12.mo; — 3.º *Recueil etc.* (*Verzameling van verhandelingen over verschillende onderwerpen der geschiedenis van Frankrijk*), 1770, in 12.mo; — 4.º *Les moeurs etc.* (*De zeden, gewoonten en gebruiken der oude volken, om tot het onderwijs der jeugd te dienen*), *Châlons*, 1770, in 4.to, 1771, 3 dl.ⁿ in 12.mo, in het Hoogduitsch vertaald. *Praag*, 1777, 2 dl.ⁿ in 8.vo; — 5.º *Les Exercices etc.* (*De ligchaamsoefeningen bij de ouden*), *Parijs*, 1772, 2 dl.ⁿ in 8.vo; deze compilatie wordt veel gezocht. — 6.º *Recueil etc.* (*Verzameling van platen, tot opheldering der klassieke schrijvers*); — 7.º *Dictionnaire etc.* (*Woordenboek tot goed verstand der klassieke Griekse en Latynsche zoo wel gewijde als ongewijde schrijvers, bevattende de aardrijkskunde, de geschiedenis, de fabelleer en de oudheden*), *Châlons*, van 1766 tot 1814, 37 dl.ⁿ in 8.vo en 2 met platen. Deze groote collectie is met vele nuttelooze artikels overladen en al te beknopt in de laatste artikels. De omwenteling heeft de uitvoering der onderneming afgebroken, men bleef bij het

36.^e dl. dat slechts tot de letter R. ging. SABATIER DE CASTRES, die eerst deze compilatie geprezen had, hekelde dezelve later, en deed er in zijne *Heidensche eeuwen* eene beredeneerde critiek van in het licht verschijnen.

* SABBATI (LIBERATO), een Italiaansche kruidkundige, der 18.^e eeuw, wiens geboorteplaats, het tijdstip zijner geboorte en van zijn overlijden men niet kent, oefende te Rome de heekunde uit, toen hij tot opziener van den kruidkundigen tuin dier stad werd benoemd. Er bestaat van hem: 1.º *Synopsis plantarum quæ in agro Romano luxuriantur*, 1745, in 4.to; te Rome herdrukt onder dezen titel: *Collectio plantarum quæ luxuriantur in agro Romano, Rome*, 1754, in 4.to Deze catalogus is, met eenige veranderingen, volgens het stelsel van TOURNEFORT ingerigt. — 2.º met den arts BONELLI: *Hortus Romanus juxta systema Tournefortianum*, 7 dl.ⁿ gr. in fol., bevattende elk omtrent 30 blz. tekst, en 100 platen, 1772 tot 1784. De beide laatste deelen zijn van eenen anderen SABBATI, en het werk is niet ten einde gebracht: volgens TOURNEFORT is het slechts tot het tweede gedeelte gevorderd. Het behoort daarenboven tot

de meest middelmatige. Het papier en de druk van den tekst zijn vrij slecht de platen niet schoon uitgevoerd, zonder eenige ontwikkeling van bloemen en vruchten, en in een kleiner formaat dan dat des boekdeels; de tekst is nog onvollediger. Men vindt er echter eenige aanmerkingen van BONELLI in, over de classificatie van TOURNEFORT, die vrij juist zijn; en de schrijver heeft in de voorrede van het eerste, eene *Beknopte beschrijving* van den plantentuin van Rome gegeven, die belangrijk is.

* SABBATINI (JULIANUS), bisschop van *Modena*, werd te *Fano*, den 7 Januarij 1684 geboren, en volbragt zijne studiën bij de Jesuiten. Hij kwam uit de handen dier meesters, uitgerust met een bondig onderwijs en eenen reeds gevormden smaak voor de goede letterkunde. Zich te *Florence* onder de reguliere geestelijken der christelijke scholen begeven hebbende, onderscheidde hij zich bij dezelve, door zijne godsvrucht, zijnen ijver voor de studie, en zijne uitgebreide kundigheden. Hij werd er met verschillende gewigtige posten belast, en de wijze, waarop hij dezelve waarnam, verwierf hem den roem van wijsheid en ondervinding, die

hem de achting van doorluchtige personen verschaft, onder welke men den groot-hertog van *Toskanen* telde. Hij bezat de gave des woords, en predikte met veel roem in de voornaamste steden van *Italië*. Hij slaagde niet minder in de dichtkunde, zoo dat de beroemdste akademiën van *Rome* zich beijverden, om hem onder den dubbelen titel van dichter en redenaar, aan zich te verbinden. In 1725, zond REINOUD I hertog van *Modena*, hem naar *Weenen*, in hoedanigheid van raadsheer van prins JOANNES FREDERIK, zijnen tweeden zoon, die zich naar die stad begaf. SABBATINI wist aldaar zoo wel de gunst van keizer KAREL VI te winnen, dat de hertog hem tot zijnen minister bij dat hof verklaarde. BENEDICTUS XIV benoemde hem in 1726 tot Bisschop van *Apollonia*. In 1739, riep FRANCISCUS III, die hertog REINOUD, zijnen vader, was opgevolgd, SABBATINI naar *Modena* terug, en benoemde hem tot zijnen geheimraad. In 1741, zond hij hem in gezantschap naar *Frankrijk*. SABBATINI verbleef aldaar, tot in 1745. In het zelfde jaar

werd hij tot Bisschop van *Modena* benoemd. Gedurende twaalf jaren, dat hij die kerk bestuurde, gaf hij er het voorbeeld van alle christelijke deugden. Hij overleed aldaar den 3 Junij 1757 (*), den roem nalatende van eenen herder, even zoo wijs en godvruchtig als hij geleerd was. Hij heeft *Leerreden*, *Lofreden*, *Homiliën* en *losse stukjes* in dichtmaat en onrijm nagelaten, die op verschillende plaatsen gedrukt, en na zijnen dood, in 5 dl.ⁿ in 4.to gezamenlijk uitgegeven zijn. Men vindt in de *Annali letterari d'Italiana*, eene breedvoerige lofrede van dien bisschop in de Latijnsche taal. Een afschrift derzelve werd in zijne doodkist gesloten.

* SABBATINI (JOZEF), een geleerde Augustijner religieus, te *Ravenna* geboren, onderwees de godgeleerdheid in de voornaamste kloosters zijner orde, en werd bibliothekaris te *Rome* van de bibliotheek *St. Angelo*. Hij overleed tegen het einde der 17.^e eeuw, en liet na: 1.º *Monachus D. AURELIJ AUGUSTINI et originis fami-*

F 5

(*) De *Dictionnaire universel* (PRUDHONNE) zegt in 1767. Men heeft de dagteekening van de *Dizionario storico di Bassano* verzoeken.
Fransche Vervolgers.

licæ eremitarum vindiciæ, Weenen, 1650. — 2.º *Requesenius ad examen, seu contritio et attritio, pro LUPO libellus apologeticus, Aquilea*, 1675, onder den naam van ANANIA CAINET. — 3.º *Vita CHRISTIANI LUPI*, Leuven, 1682, en aan het hoofd der *Werken* van dien schrijver, *Venetië*, 1724.

* SABBATINI (pater LODERWIJK ANTONIUS), bijgenaamd *SABBATINI van Padua*, een Franciskaner en beroemde toonkunstenaar, was in den tegenzang de kweekeling van pater MARTINI, en werd kapelmeester der kerk van den H. ANTONIUS van *Padua*; hij overleed te *Rome* den 29 Januarij 1809. Zijne gewijde muziek, waarvan er nog een aantal stukken in handschrift bestaan, heeft een edel en verheven karakter. Hij heeft verscheiden werken over de theorie der toonkunst in het licht gegeven, die op prijs worden gesteld, ofschoon dezelve vele tegenspraak hebben geleden: 1.º *Vera idea delle musicali numeriche segnatura*, *Venetië*, 1799, in 4.to; — 2.º *Elementi teorici e pratici di musica*, *Rome*, 1790, in 4.to; — 3.º *Trattato delle fughe musicali*, *Venetië*, 1802, 2 dl.ⁿ in 4.to, met platen. Hij heeft ook de uitgave bestuurd der

Psalmen van MARCELLO, door pater VALLE in 1801 in het licht gegeven: deze is de schoonste en nauwkeurigste.

SABELLICUS (MARCUS ANTONIUS COCCEJUS), een geschiedschrijver, te *Vicovaro*, op de *Teverone*, in 1436, uit eene fatsoenlijke familie geboren. Toen hij als dichter gekroond werd, nam hij den naam van SABELLICUS aan, wjl hij in het oude land der Sabijnen geboren was. Hij begaf zich, nog zeer jong zijnde, naar *Rome*, legde zich aldaar met eenen ongelooften ijver, onder de geleerdste meesters, en in het bijzonder onder POMPONIUS-LÆTUS, en DOMITIUS van *Verona*, op de studie toe. Zijne talenten verwierven hem den hoogleeraars-stoel in de schoone letteren te *Udino*, alwaar hij eenen grooten roem verwierf. De senaat van *Venetië* ontnam hem aan die stad in 1484, om hem de bibliotheek van den heiligen *MARCUS* toetevertrouwen; maar zijne ongebondenheden haalden hem eene ziekte op den hals, waaraan hij in 1508 overleed. Naardien hij de beginselen van wijsheid, welke hij in zijne geschiedkundige werken ten toon spreidde, niet gevolgd was, zoo vervaardigde LATOMUS voor hem

een grafschrift, waarin hij zeide:

Quid juvat humanos scire atque evolvere
 Si fugienda facis, si facienda fugis?^{(casus,}

Er bestaat van hem: 1.º eene Algemeene geschiedenis, van ADAM, tot het jaar 1503, onder den titel van *Rhapsodiæ historiarum enneades*, 1498 en 1504, in 92 boeken, in fol. — 2.º *Geschiedenis der republiek van Venetië*; mede in het Latijn, in fol. 1487, en in de verzameling der geschiedschrijvers van Venetië, 1718, 10 dl.ⁿ in 4.to; er komen vele overdrevenheden en te verregaande lofspraken in voor. De vertaling in het Italiaansch door MATTHEUS VISCONTI DE SAN CANCIANO is zeldzaam. — 3.º *Epistolæ familiares, nec non orationes et poëmata*, Venetië, 1502, in fol. — 4.º *De Venetis magistratibus*, Venetië, 1488, in 4.to De volledige verzameling zijner werken in dichtmaat en onrijm, werd te Venetië in 1560, in 4 dl.ⁿ in fol. gedrukt.

SABELLIUS, een beruchte aartsketter der derde eeuw, te Ptolemaïs in Libyë geboren, leerling van NOËTUS van Smyrna, was even zoo stijfhoofdig als zijn meester. Hij stelde geen ander onderscheid tusschen de personen der Drieënheid, dan die welke tus-

schen de verschillende werkingen eener zelfde zaak bestaat: wanneer hij God beschouwde, als in zijnen eeuwigen raad besluiten nemende, en de menschen tot de zaligheid roepende, beschouwde hij Hem als vader; wanneer die zelfde God op aarde in den schoot der Maagd nederdaalde, dat Hij leed en aan het kruis stierf, noemde hij Hem Zoon; eindelijk wanneer hij God beschouwde, als zijne werkende genade in de ziel der zondaars uitstortende, noemde hij Hem heilige Geest. Volgens deze stelling was er geenerlei onderscheiding tusschen de goddelijke personen. De titels van Vader, Zoon en heiligen Geest waren slechts benamingen, aan de verschillende handelingen ontleend, welke God tot heil der menschen had verrigt. De heilige AUGUSTINUS merkt aan dat de veroordeeling dezer ketterij, zoowel als die van ARIUS, op eene bewonderenswaardige wijze bevat is, in deze woorden van JESUS CHRISTUS: EGO ET PATER UNUM SUMUS. — » Non dicit, *Ego et pater unum sum*; sed *Ego et pater unum sumus*. Quod dico unum, audiat ARIANUS; quod dico sumus, audiat SABELLIANUS: non dividat ARIANUS unum, non debeat SABELLIANUS sumus.” — De dwalingen van

SABELLIUS, in onderscheidene kerkvergaderingen, en in het bijzonder in die van *Alexandrië* (261) veroordeeld, verspreidden zich niettemin door *Italië* en *Mesopotamië*. De H. DIONYSIUS van *Alexandrië*, schreef uitmuntende *Verhandelingen* tegen SABELLIUS, wiens aanhangers *Sabellianen* werden genoemd. De heilige HIERONYMUS heeft op eene krachtvolle wijze den aard dezer ketterij uitgedrukt als hij in eenen zijner Brieven aan MARCELLUS zegt: *Nos Patrem et Filium et Spiritum sanctum in sua unumquemque persona ponimus; illi Trinitatem in unius personæ augustias cogunt*. Wijl de geest van dwaling altijd in uitersten vervalt, zoo baarde hij eenigen tijd daarna de ketterij der *tritheïsten*, lijnrecht strijdig met die van SABELLIUS. — Zie FAYDIT en JOANNES PHILOPONOS.

SABRO (FAUSTUS), SABÆUS, bij *Brescia*, in den Venetiaanschen staat geboren, onderscheidde zich reeds in zijne jeugd, door zijne be gaafdheid voor de Latijnsche dichtkunde. Eene reis, welke hij in de rijpheid der jaren naar *Rome* ondernam, boezemde hem den smaak voor de kerkelijke oudheden in. Hij legde zich toe op de beoefening der kerkvaders, en be-

schouwde de dichtkunst verder slechts als eene uitspanning. Men heeft van hem eene *Verzameling van latijnsche puntdichten*, *Rome*, 1556. Een aantal derzelve zijn vol geest. Het werk dat hem het meest tot eer heeft verstrekt is de *Uitgave* van ARNOBIUS, *Rome*, 1542, in fol.: dezelve wordt door de Boekenkenners gezocht. HENDRIK II, aan wien hij zijne puntdichten opdroeg, schonk hem eene gouden keten. Hij overleed in 1558, tachtig jaren oud zijnde.

SABIN (GEORGE), in 1508, in het markgraafschap *Brandenburg* geboren, werd met eene bijzondere zorg door MELANCHTHON opgevoed, die hem zijne dochter ten huwelijk gaf. Zijn dichtstuk getiteld: *Res gestæ Cæsarum Germanicorum*, dat hij in den ouderdom van pas 20 jaren in het licht gaf, verwierf hem den lof der geleerden en de bescherming der vorsten. Hij, werd hoogleeraar in de schoone letteren te *Frankfort aan de Oder*, daarna rector der nieuwe akademie van *Königsbergen*, en raad van den keurvorst van *Brandenburg*. Deze vorst gebruikte hem tot verschillende gezantschappen, in welke SABIN zijne welsprekendheid en zijne bekwaamheid in de behan-

deling van zaken deed bewonderen. Op den rijksdag te *Regensburg* in 1540, werd hij door keizer KAREL V tot den adelstand verheven, en overleed te *Frankfort aan de Oder* in 1560. Er bestaan van hem verscheiden *Latijnsche Gedichten*, 1597, in 8.vo; onder welke zijne *Treurzangen* onderscheiding verdienen.

SABINA (JULIA), echtgenoot van keizer HADRIANUS, was eene achternicht van TRAJANUS en de dochter van MATIDIA. De keizerin PLOTINA, die HADRIANUS begunstigde, deed haar met dien vorst huwen. Dit huwelijk was zeer ongelukkig. HADRIANUS, keizer geworden zijnde, behandelde zijne echtgenoot als eene slavin. SABINA bezat echter vele bevalligheden en waardigheid; maar zij was al te bits in de verwijtingen, welke zij aan haren echtgenoot deed. Zij beroemde zich, hem geene kinderen te hebben willen baren, uit vrees van gedrogten ter wereld te brengen, nóg hatelijker dan hun vader. De oneenigheid nam zoo zeer toe, dat HADRIANUS, door de ziekte getroffen, welke hem in het graf sleepte, haar dwong zich het leven te benemen, ten einde het genoeg niet te smaken, van hem te overle-

ven. Anderen zeggen, dat hij haar, na 38 jaren met haar gehuwd te zijn geweest, in het jaar 138 na J. C. door vergif van het leven beroofde; en, wel voldaan haar aan de aarde ontrukkt te hebben, haar in den hemel deed plaatsen.

SABINIANUS, diaken van de Roomsche-Kerk en nuntius van den H. GREGORIUS den Grooten, te *Konstantinopel* bij keizer MAURITIUS, volgde dien opperpriester den 13 September 604 op, en overleed den 22 Februarij 606. Hij bezat, ofschoon in eenen minderen graad, de deugden van zijnen voorganger. Sommigen schrijven hem het gebruik der klokken toe; doch het schijnt, dat zij zich bedriegen, en dat deze uitvinding vóór hem te *Nola* in het land van *Labour*, plaats had. Intusschen zijn de groote klokken niet veel ouder; want toen in 610 LUPUS (LOUP), bisschop van *Orleans*, te *Sens* was, terwijl CLOTARIUS die stad belegerde, verspreidde hij de verschrikking in de legerplaats, en dreef het geheele leger op de vlugt, door de klokken der kerk van den H. STEPHANUS te doen luiden: hetwelk bewijst dat zulks toenmaals nog geene zeer bekende zaak was. Wat er ook van wezen moge, indien SA-

BINIANUS de klokken niet uitvond, beval hij echter dat men de uren der getijden zoude onderscheiden, en dat men het volk door het gelui der klokken naar de kerk zou roepen.

* SABINIUS (FRANCISCUS FLORIDUS), een geleerde der 16.^e eeuw, bloeide na de herstelling der letteren in het Westen. Volgens de verzekering van VOSSIUS, en zijne tijdgenooten, was hij een wijze, werkzame met eene buitengewone geleerdheid begaafde, veel smaak en een uitstekend oordeel bezittende schrijver. Men heeft van hem verschillende werken, waarvan de voornaamste zijn: 1.º *In calumniatores PLAUTI et aliorum linguæ Latinæ scriptorum apologia*, Basiliæ, 1540. — 2.º *Lectionum successivarum libri III*, Frankfort, 1602, in 8.vo Hij is in 1547 overleden.

SABINUS (TITURIUS), luitenant van JULIUS CÆSAR, werd door AMBIORIX verslagen. — Zie COTTA (LUCIUS ARRUNCULEJUS).

SABINUS, bewindhebber van AUGUSTUS in Syrië, wilde, na den dood van HERODES den Grooten, dat men hem de schatkist van dien vorst zoude geven. Deze aanmatiging bragt eenen opstand te weeg. De

joden leverden slag aan de Romeinen, werden teruggedreven en de schatkist werd geplunderd. Nadat de overwonnenen zich talrijker hadden verzameld, dreven zij op hunne beurt SABINUS in het paleis terug, waarin zij hem belegerden. De bewindhebber vraagde hulp aan VARUS, landvoogd van Syrië. De joden gingen dezen te gemoet, regtvaardigden zich, en beklagden zich over het gedrag van SABINUS, die, om de verdiende straf te ontgaan, de vlugt nam.

* SABINUS (AULUS), een Latijnsch dichter, de vriend van OVIDIUS, volgens wien hij verscheiden werken zou hebben vervaardigd, welke zijn vroegtijdige dood hem belette te voltooijen. Het is aldus dat de schrijver der *Herscheppingen* over hem spreekt:

Quinque suam Træzen, imperfectumque die-
Deseruit celeri morte SANNUS opus. (rum.)

Intusschen schrijven verscheiden geleerden aan SABINUS, ten minste gedeeltelijk de zes volgende heldendichten toe, welke men onder die van OVIDIUS aantreft, namelijk PARIS aan HELENA, LEANDER aan NERO, ACONITUS aan CYDIPPUS met derzelver antwoorden. Hij overleed alvorens den onder-

dom van 25 jaren bereikt te hebben.

SABINUS. — Zie JULIA, dochter van keizer TITUS en AQUILLIUS SABINUS.

SABINUS (JULIUS), een Galisch heer, in het land van *Langres* geboren, nam den titel aan van *Cæsar* in het begin der regering van VESPASIANUS. Na den keizer tot den slag te hebben uitgelokt, werd hij overwonnen en op de vlugt gedreven. Om zich aan de vervolgingen des overwinnaars te onttrekken, begaf hij zich naar een zijner buitengoederen, en veinsde aldaar zich zelven aan de vlammen ter prooi te geven. Hij gaf aan al zijne bedienden hun ontslag, en behield slechts twee vrijgelatenen, in welke hij vertrouwen stelde. Daarop stak hij zijn huis in brand, en nam de wijk in een onderaardsch verblijf, aan elk ander dan aan zijne vertrouwelingen onbekend. Nadat het gerucht van zijnen dood verspreid was, diende de smart zijner vrouw EPONINA om hetzelfde te bevestigen. Maar toen SABINUS, door een' zijner vrijgelatenen vernam, dat deze teedere echtgenootte reeds drie dagen en drie nachten had doorgebracht zonder eenig voedsel te nuttigen, deed hij haar zijne schuil-

plaats kennen. Zij begaf zich naar dezelve, troostte hem, in deze soort van grafplaats, en bragt er tweelingen-zoons ter wereld. Na aldus negen jaren verborgen te zijn gebleven, ontdekten de menigvuldige bezoeken der vrouw de schuilplaats des mans. Hij werd gevangen genomen, en gekluisterd, met zijne vrouw en beide kinderen, naar *Rome* gevoerd. Vruchteloos smeekte EPONINA, terwijl zij zich voor de voeten des keizers wierp, en hem hare in de spelonk geboren kinderen aanbod, om genade; hij deed haar met SABINUS sterven: dit is een der hatelijkste trekken van dezen keizer, die voor het overige den schijn had van menschlievende gevoelens te koesteren. De teedere vereeniging en de rampspoeden dezer beide echtgenooten, hebben aan verschillende dichters het onderwerp tot een treurspel ingegeven: geen derzelve is er echter met bijval ingeslaagd.

* SABLIER (KAREL), een letterkundige, te *Parijs*, in 1693 geboren. Zijn vader, insgelijks KAREL SABLIER, tegenboekhouder der schatmeesters van het huis des konings, bestemde hem voor de pleitzaal; maar hij brak zijnen regtsgeleerden cursus af, voor eenen post dien hij bij de Oost

Indische maatschappij aanvaardde, en dien hij kort daarna weder verliet, om zich geheel en al aan de letterkunde toetewijden. Hij deed zich in die loopbaan kennen door eene critiek der fabels van LA MOTTE, getiteld: *Lettres etc. (Brieven van mevrouw de markgravin DE * * *)*, eene critiek, welke hij gezamenlijk met zijnen vriend LACHAUSSÉE vervaardigde, *Parijs*, 1719. SABLIER werkte voor het toneel; en gaf eenige *Blysspeelen* in het licht, die geen opgang maakten. Nog kennen wij van dezen schrijver: 1.º *Variété etc. (Ernstige en vermakelijke verscheidenheden)*, 2dl.ⁿ in 12.mo, 1764, en 4 dl.ⁿ in 12.mo, 1769; — 2.º *Essai etc. (Proeve over de talen)*, *Parijs*, 1779 of 1781, in 8.vo welke op prijs wordt gesteld, ofschoon de schrijver dezelve in den ouderdom van 82 jaren in het licht heeft gegeven; — 3.º eene vertaling (in het Fransch) der *Uitgelezene brieven van SENECA*. Ook heeft hij eene uitgave geleverd, der werken van LACHAUSSÉE, zijnen vriend, voorafgegaan van een *Leven* des schrijvers, 1763, 5 dl.ⁿ in 12.mo Hij was in 1744 onderwijzer van den hertog DE MAZARIN, zoon van den hertog D'AUMONT, van wien hij eenen goeden kweekeling vormde.

SABLIER is den 10 Maart 1786 overleden.

SABLIÈRE (ANTONIUS RAMBOUILLET DE LA), secretaris des konings van *Frankrijk*, was de zoon van eenen financier, eenvoudig RAMBOUILLET genaamd, en behoort niet tot de familie der ANGENNES DE RAMBOUILLET. Hij is te *Parijs*, zijne geboorteplaats, in 1680, in den ouderdom van 65 jaren overleden. Er bestaan van hem slechts *Punt-dichten (Madrigaux)*, na zijnen dood door zijnen zoon, in 12.mo in het licht gegeven. Dezelve zijn dikwerf herdrukt, en laatstelijk, in 1825, in 12.mo, in de *Collection des petits classiques Français*, uitgegeven door DELANGLE. Men vindt in deze uitgave eene *Levensschets* des schrijvers door K. NODIER. Deze dichtstukjes hebben hem tot veel eer verstrekt door de fijnheid der denkbeelden, en de kiesche naiviteit des stijls: men kan dezelve in dat vak als voorbeelden voorstellen. Zijne echtgenoot, HASSELIN DE LA SABLIÈRE, stond in betrekking met de schoone geesten van haren tijd. LA FONTAINE, die, gedurende bijna twintig jaren in haar huis eene vreedzame schuilplaats vond, heeft haar in zijne verzen bezongen. Eenige *Christelijke gedachten*, welke

zij geschreven had, zijn verscheiden malen achter de *Gedachten* van LA ROCHEFOUCAULD gedrukt.

* SABOUREUX DE LA BONNETERIE (KAREL FRANCISCUS, of, volgens de *Bibliothèque historique de la France*, KAREL LODEWIJK), een advocaat, in 1725 geboren, oefende dit beroep weinig uit, en hield zich bijzonder met de letterkunde bezig. Hij heeft goede *vertalingen* (in het Fransch) van oude Latijnsche werken, betrekkelijk de landbouw- en de vee-artsenijkunde geleverd, en dezelve met aantekeningen verrijkt, 1771 — 75, 1783, 6 dl.ⁿ, in 8.vo, en heeft afzonderlijk de vertaling van het uitmuntende werk van COLUMELLA over de *landhuishoudkunde* in het licht gegeven. Men heeft daarenboven van hem twee andere *vertalingen*, te weten over de *Constitutiën der Jesuiten*, met de verklaringen, 1762, 3 dl.ⁿ in 8.vo, en in 12.mo, en van het boek *Institutum societatis JESU*, Praag, 1757. Het is ten onregte, dat sommige levensbeschrijvers, aan hem het *Manuel etc.* (*Handboek der geloofsonderzoekers*), met aantekeningen, 1762 in 12.mo toekennen, dat van den abbé MORELLET

XXII. DEEL,

is. SABOUREUX overleed te *Parijs*, in 1781.

* SABUCO (OLIVA NAUTEZ DE), eene geleerde Spaansche dame, te *Alcala de Henarez*, in 1560 geboren, was de dochter van eenen niet zeer beroemden arts, van wien zij echter den smaak voor al de tot de geneeskunde betrekking hebbende wetenschappen opvatte. Zij studeerde onder de beste meesters der universiteit van *Alcala*, toenmaals eene der bloeiendste van *Europa*, en verwierf zeer uitgebreide kundigheden. Verscheiden jaren voor DESCARTES plaatste zij in den omvang der hersenen den zetel der ziel; maar zij sloot dezelve niet juist op in de hersenklier. Haar stelsel betrekkelijk het bloed werd door de Engelsche geneesheeren algemeen aangenomen. Volgens OLIVA is het die vloeistof niet, welke de lichamen voedt, derzelver buigzaamheid en welstand onderhoudt: zulks is de vloeistof die van de hersenen tot zenuwachtige deelen overgaat. Volgens deze grondbeginselen, bood zij aan, om openlijk te bewijzen, dat de natuur- en geneeskunde welke men in de scholen onderwees, vol dwaalingen waren; zij veroordeelde vooral de al te menigvuldige aderlatingen, die wer-

G

kelijk, vooral in *Spanje* een misbruik der kunst waren geworden. De maar van haren roem drong tot PHILIPPUS II door, die haar wilde kennen, en haar met onderscheiding ontving, hetwelk niet altijd de gewoonte van dien vorst was, zelfs niet ten opzichte van hen, die zulks het meeste verdiende. Hij schonk haar ook eene jaarwedde. Zij heeft verscheiden werken in het Latijn geschreven, waarvan de meeste in handschrift zijn gebleven, en overleed in 1622.

* SACCHERI (HIERONYMUS), een wiskunstenaar, in 1670, te *St. Remi* geboren, begaf zich in den ouderdom van 12 jaren onder de Jesuiten, en volbragt er met roem zijne studiën. Hetgeen wat buitengewoon zal schijnen, is dat hij in den ouderdom van 9 jaren volkomen ervaren was in de reken- stel- en meetkunst. Men zag hem altijd met eenen EUCLIDES in de hand, dan zelfs, wanneer hij zich met de aan de kindscheid passende spelen bezig hield. Na zich onder bekwaame meesters gevormd te hebben, bekleedde hij den leerstoel der wiskunde in verscheiden gestichten zijner orde, en vervolgens te *Pavia*, alwaar hij verscheiden jaren vertoefde. Hij bezat zulk een helder geheugen, en zulk

eenen werkzaamem geest, dat men van hem de volgende bijzonderheid verhaalt: hij ondernam te gelijkertijd drie schaakpartijen, en, zonder zelfs de schaakborden te zien, bestuurde hij zijne spelen met zulk een beleid, dat hij, zegt men, te gelijkertijd, zijne drie tegenpartijën schaakmat zette: pater SACCHERI hernieuwde dikwijls deze proef, en steeds met het beste gevolg. Hij heeft een aantal werken nagelaten, onder welke men bijzonder noemt: 1.º *Neos-tatica*, *Milane*, 1708. — 2.º *EUCLIDES ab omni ævo vindicatus*, ib. 1733, in 4.to Hij overleed hoog bejaard te *Milane*.

SACCHETTI (FRANCISCUS DE BENCI), te *Florence*, in 1335 geboren, bragt zijne eerste jaren in den handel door, en bekleedde verscheiden posten in zijne republiek. Hij schreef zeer ongedwongen in dichtmaat en in onrijm. Zijne *Novelle* (*Geestige verhalen*), *Florence*, 1724, 2 dl.ⁿ in 8.vo, bewijzen dat hij een gedeelte der genie van zijnen landgenoot BOCCACCIO bezat, en er geen beter gebruik van maakte. Hij overleed in 1408. Het *leven* van SACCHETTI wordt gevonden aan het hoofd der eerste uitgave zijner *Novelle*, door BORTARI.

SACCHETTI (JOANNES BAPTISTA), een beroemde bouwkunstenaar, te *Turin*, in het begin der achttiende eeuw geboren, heeft verschillende werken nagelaten, waarin smaak en een männelijke en gekuischte stijl wordt waargenomen. Nadat het koninklijk paleis te *Madrid* door de vlammen was verteerd, zette hij den wederopbouw van hetzelfde voort, die door **JUVARA**, zijnen meester, begonnen was. Hij volgde naauwkeurig deszelfs plannen, en dit paleis is een der prachtigste van *Europa*, zoowel door deszelfs uitgestrektheid, als door de schoonheid der bouwkunst; maar bij ongeluk vergaten de beide kunstenaars, eene geschikte plaats te kiezen, om er den hoofdtap aantebrengeu. Deze is tot viermalen veranderd, tweemaal onder **FERDINAND VI** en achtereenvolgend onder **KAREL III** en **KAREL IV**.

SACCHI (ANDREAS), een schilder te *Rome* in 1598 geboren, ontwikkelde zich onder **ALBANO**, na dat zijn vader hem de eerste grondbeginselen zijner kunst had medegedeeld. Men vindt in zijne voortbrengselen, de bevalligheden en het zachte koloriet weder, die men in de schilderijen van zijnen

meester bewondert. Hij heeft hem zelfs overtroffen in zijnen smaak voor de teekening; zijne beelden zijn vol uitdrukking; zijne kleedingen hebben eene schoone eenvoudigheid; zijne denkbeelden zijn edel, en zijne penseelstreken fijn, zonder gedwongen te zijn. Hij is vooral in de eenvoudige onderwerpen geslaagd; en men merkt op, dat hij geen enkel maal heeft geteekend zonder de natuur te hebben geraadpleegd. Zijne voornaamste stukken zijn te *Rome*, alwaar hij in 1661 overleed.

* **SACCHI (JUVENALIS)**, een geleerde Italiaan en Barnabiter-religieus, te *Milane* den 22 November 1726 geboren, was zeer ervaren in de schoone letteren, de oude talen, de wiskunde, en was de theorie der toonkunst volkomen meester. Nog jong zijnde werd hij te *Lodi*, vervolgens te *Bologna* tot hoogleeraar in de rhetorica benoemd, en eindelijk bekleedde hij den leerstoel der wiskunde in het collegie der adellijken te *Milane*, alwaar hij gedurende 40 jaren onderwijs gaf. Hij werd lid van bijna alle geleerde genootschappen van *Italië*, en genoot eenen grooten roem, welken zijne talenten en deugden hem billijkerwijze verworven. Men

heeft van hem: 1.º *Del numero e delle misure etc. of Over het getal, de maat en de overeenstemming der muzikale snaren*, Milane, 1761, in 8.vo; — 2.º *Della natura e perfezione dell' antica musica de' Greci, e dell' utilita che ci potremmo promettere della nostra, applicandola all' educazione de giovani*, Milane, 1778, in 8.vo; — 3.º *Delle quinte successive nel contrappunto, e delle regole degli accompagnamenti*, Milane, 1780, in 8.vo; — 4.º *Vita di FARINELLI*, Venetië, 1784, in 8.vo; — 5.º *Dialogo, ove cercasi se lo studio della musica al religioso convenga, o disconvenga*, Pisa, 1786, in 8.vo; — 6.º *Vita di BENEDETTO MARCELLO*, Venetië, 1789, naar het Latijn van FONTANA, met eenige aanmerkingen enz. Pater SACCHI overleed te Milane, den 27 September, 1789. Men heeft zijn borstbeeld in de galerij van het instituut (*La Specola*) van Bologna geplaatst, en er de volgende dichtregels onder gegraveerd:

En tibi, quem sacro extinctum fovero Ca-
(MENSE)
 Ille animo Saccus purus ut eloquio.

SACCHI. — Zie PLATINA.

SACCHINI (FRANCISCUS), een Jesuit, in 1570 te Paciono, bij Perosa geboren, en te

Rome in 1625 overleden; was in laatstgenoemde stad, gedurende verscheiden jaren hoogleeraar in de redeneerkunde, en gedurende zeven jaren secretaris van zijnen generaal VITTELESCHI. Zijne voornaamste werken zijn: 1.º de *Voortzetting* van de *Geschiedenis der maatschappij van JESUS*, 4 dl.ⁿ in fol. in eene zeer zuivere taal, en eenen edelen, verhevenen en welluidenden stijl, vol vuur en belangwekking: dezelve neemt den draad op van die van ORLANDINI (Zie dat artikel), vervolgt het bestuur van den H. FRANCISCUS DE BORGIA, en bevat dat van EVERARDUS MERCURIANUS, en een gedeelte van dat van CLAUDIUS AQUAVIVA, door JOUVENCY (Zie dat artikel) ten einde gebracht. — 2.º *De ratione libros cum profecti legendi*, in 12.mo aan het einde van welke men eene verhandeling vindt: *De vitanda librorum moribus noxiorum lectione*, door pater SACCHINI, in 1603, te Rome, in zijne klasse der rhetorica voorgedragen. Deze beide verhandelingen bieden zeer oordeelkundige en nuttige overwegingen aan. Zijn *Parænesis ad magistros* is vol uitmuntende inzigten voor het onderwijs der jeugd, zeer geschikt om de lessen over Godsdienst, wetenschap en deugd te

vereenigen; minder uitgebreid dan de verhandeling van pater JOUVENY over hetzelfde onderwerp, is zij met meer vluheid en kracht geschreven.

SACCHINI (ANTONIUS MARIA GASPARD), een toonkunsteenaar, te *Napels*, in 1735 geboren, heeft in de achttiende eeuw meer gerucht gemaakt, dan de SCIPIOS en de MARCELLUSSEN in de hunne. Na *Europa* doorkruist, en alle ooren bekoord te hebben, overleed hij te *Parijs*, den 7 October 1786. Een zijner vurige bewonderaars heeft zijn borstbeeld, met een verward opschrift in de kerk van O. L. V. der Rotonde, te *Rome* doen plaatsen. » Deze soort van afgoderij, zegt een christen schrijver, die in de kerken gedenkteekenen plaatst, welke geenerlei betrekking met de begraafplaats hebben, heeft in *Italië* niet dan al te veel veld gewonnen; maar gewoonlijk zijn het aanzienlijke personen, wier gedachtenis men wil in eere houden (ook dat is een misbruik), zoo als men te *Padua* het borstbeeld van den kardinaal BEMBO ziet en geene *Castraten* (ontmande zangers) of vioolspelers. » Nog speelt men met bijval den *OEdipe à Colonna* van SACCHINI. Hij onderscheidde

zich niet minder in de gewijde toonkunst, en nog heeft men van hem *missen*, *oratorio's* en *motetten* van de grootste verdiensten. Zijne *Lofrede* door FRAMERY is in het *Journal encyclopédique* van *Bouillon*, 15 December 1786 opgenomen; dezelve bevat een verslag van zijne *partituren*.

SAGCO (JOZEF POMPEJUS), hoogleeraar in de geneeskunde te *Parma*, zijne geboorteplaats, daarna te *Padua*. Zijn souverein riep hem in 1702 in zijne hoofdstad terug, en hield hem daar door den post van eersten hoogleeraar: hij practiseerde en schreef met den meesten roem. Zijne voornaamste werken zijn: 1.º *Medicina theorico-practica*, *Parma* 1707, in fol. — 2.º *Novum systema medicum ex unitate doctrinae antiquorum et recentium*, 1693, in 4.to; — 3.º *Medicina rationalis practica Hippocratis*. — 4.º *Nova methodus febres curandi*, *Venetie*, 1703, in 8.vo — Zijne werken zijn gezamenlijk uitgegeven te *Venetie*, 1730 in fol. Deze arts, een verdediger van de leer van het hoofdzout (*acidi*) en het alcadi-zout, had de grondslagen zijner praktijk op deze beide beginselen gelegd. Hij werd 84 jaren oud en overleed in 1718.

* SACHEWEREL (HENDRIK), een Engelsche godgeleerde, in 1672 te *Marlborough* geboren, volbragt zijne studiën op dezelfde banken als ADDISON, te *Oxford* in het *Magdalena-collegie*, alwaar hij in 1709 de doctorale waardigheid ontving. Als predikant van den *H. Verlosser* in *Southwark* benoemd, hield hij twee *Leerreden*, die gerucht maakten. Men beweert dat hij er lord GODOLLIN, onder den naam van VOLPONE, in aanrandde. Wat hier ook van wezen moge, dezelve gaven aanleiding van wege het lager huis tot eene beschuldiging tegen hem, waarvan de uitslag voor SACHEWEREL was, de schorsing in zijne bediening gedurende drie jaren, behalve dat zijne beide leerreden ten vure werden gedoemd. Hij onderging de hem opgelegde straf, en besteedde den tijd zijner schorsing, aan de poging om zich aanhangers te vormen en populariteit te verwerven. Naauwelijks waren de drie jaren verstreken, of hij werd tot een beneficie bij *Shrewsbury*, en bijna gelijktijdig tot het rijke rectoraat van den *H. ANDREAS*, te *Holborn* benoemd. De eerste leerrede, welke hij voordroeg, na aan zijne bedieningen terug te zijn gegeven, bragt hem, zegt men, honderd ponden sterlings op,

en er werden veertig duizend exemplaren van verkocht. Zie hier het afbeeldsel, hetwelk doctor BURNET, op wiens beoordeeling men zich kan verlaten, van SACHEWEREL schetst. » Hij was, zegt hij, een vermetel en onbeschaamd man, zonder opvoeding, zonder gezond verstand, evenzeer van godsvrucht als van godsdienst ontbloot; zijne spotternijen tegen de dissidenten en de geestelijkheid van den tweeden rang, in schaamteloze libellen, verschaften hem eene voorbijgaande populariteit en eene aanzienlijke fortuin.» SACHEWEREL overleed den 5 Junij 1724.

SACHS (PHILIPPUS JACOBUS), een geneesheer te *Breslau* lid van het genootschap der natuuronderzoekers, maakte in zijnen tijd, zijnen naam bekend door verschillende geleerde en zonderlinge werken: 1.° *Consideratio vitis viniferæ*, *Leipzig*, 1661, in 8.°; — 2.° *Gammarologia, sive gammarorum, vulgo cancrorum, consideratio*, 1665, in 8.°; — 3.° *Oceanus macro-microcosmicus, seu Dissertatio epistolica de analogo motu aquarum ex et ad oceanum, sanguinis ex et ad cor*, *Breslau*, 1664, in 8.°; — 4.° *De miranda lapidum natura*, *ibid.* SACHS

overleed in 1672, 44 jaren oud zijnde.

SACHS (JOANNES), van *Frau-stadt* in *Polen*, secretaris der stad *Thorn*, later afgevaardigde van *Holland* in zijn vaderland, is beroemd door eene verhandeling tegen **HERMAN CORINGIUS**, onder den naam van **FRANCISCUS MARINIUS**. Zij is getiteld: *De scopo reipublicæ polonicæ*, 1665. Deze schrijver overleed in 1670, in den ouderdom van 30 jaren; juist toen hij op het punt stond om zich naar het eiland *Ceylon* te begeven, waarmede hij zijne reizen, die zijn geheele verlangen uitmaakten, wilde beginnen.

SACKVILLE. — Zie **DORSET**.

SACRATO (PAULUS), *Sacratus*, kanonik van *Ferrare*, zijne geboorteplaats, en neef van den kardinaal **SADOLET**, was een der beste schrijvers van de 16.^e eeuw. Men heeft van hem, 1 dl. in 12.mo Latijnsche brieven, met sierlijkheid en in eenen Ciceroniaanschen stijl geschreven.

SACROBOSCO (JOANNES DE), ook *Holywood* genaamd, naar een vlek in *Engeland* van dien naam, in de provincie *York*, dat zijne geboorte-

plaats was, studeerde aan de universiteit van *Oxford*. Hij begaf zich naar *Parijs*, alwaar hij door zijne wiskundige talenten eenen grooten roem verwierf. Hij overleed in 1256, twee, vooral in zijne eeuw zeer achtenswaardige werken nalatende; het eene *de Sphæra munda*, het andere, *de Anni ratione, sive de Computo ecclesiastico*. Men vindt dezelve in één deel verenigd, *Parijs*, 1560, in 8.vo

SACY. — Zie **MAISTRE (LE)**.

SACY (LODEWIJK DE), advocaat bij het parlement van *Parijs*, en een der veertig leden van de Fransche akademie, werd te *Parijs* in 1654 geboren, en overleed in dezelfde stad in 1727, verscheen met roem in de pleitzaal, en beoefende te gelijkertijd de letteren. Men heeft van hem: 1.º eene goede *Vertaling* in het Fransch der *Brieven van PLINIUS den jonge*, 1669 — 1701, 2 dl.ⁿ in 12.mo, herdrukt door de zorg van **JULIUS PIERRROT**, die dezelve in 1826 herzien heeft, in de *Latijnsch-Fransche Bibliotheek* van **PANCKOUCKE**, en die van de *Lofrede van TRAJANUS*, 1709, in 12.mo; — 2.º *Traité etc. (Verhandeling over*

de *vriendschap*), in 12.mo; — 3.º *Traité etc.* (*Verhandeling over den roem*), in 12.mo, eindelijk. — 4.º *Recueil etc.* (*Verzameling van schriftelijke vertoogen*) en andere stukken, 2 dl.ⁿ in 4.to Zijn stijl is zuiver en sierlijk; in zijne denkbeelden straalt vele geestigheid, en in zijne gevoelens veel edels door. Men verwijt hem den toon van het puntlicht aantemen, en al te zeer in tegenreden te vervallen; doch dit gebrek heeft sedert dien tijd nog in eenen aanmerkelijken graad toegenomen, en is het kenmerk van hetgene men tegenwoordig welsprekendheid noemt.

† SACY (de vrijheer ANTONIUS ISAAC SILVESTRE DE), de beroemdste kenner der Oostersche talen en oudheden van *Europa*, was de zoon van JACOBUS ABRAHAM SILVESTRE, notaris te *Parijs*, alwaar hij den 21 November 1758 geboren werd. In den ouderdom van 7 jaren reeds ouderloos zijnde, werd hij in het moederlijke huis opgevoed, en volbragt er zijne studiën zonder eenige openbare school te bezoeken. In 1781 werd hij tot den post van raad bij het hof der munt bevorderd, en in Januarij 1785, werd hij tot eene der

leden benoemd, welke de koning bij de akademie van opschriften en schoone letteren had gevoegd. In 1791, door LODEWIJK XVI, tot den post van algemeenen commissaris der munt benoemd, legde hij die betrekking in de maand Junij 1792 neder: na ook zijn ontslag als vrij lid te hebben genomen, werd hij in hetzelfde jaar, tot de, door den dood van den abbé AUGER openstaande plaats van gewoon lid der akademie van opschriften verkozen. Gedurende de revolutionaire stormen, aan welke hij zonder twijfel door zijne onafgebroke werkzaamheden ontsnapte, leefde hij op het land in eene volslagene afzondering, in welke hij in 1793 zijne *Verhandelingen*, over verscheiden half-verheven beeldwerken, opschriften en gedenkpenningen, alle aan de dynastie der Sassanidische koningen van *Perzië* toebehorende, in het licht gaf. Bij het verklaren van het eerste dezer gedenkteeken, heeft hij eenige overblijfselen van de taal der Perzers, onder het laatste geslacht hunner koningen, tot aan de vernietiging hunner monarchie door de Arabieren, doen kennen. Reeds bij de oprigting tot lid van het instituut benoemd, zond SILVESTRE DE SACY, daar hij den

eed van haat aan het koningschap niet wilde afleggen, zijn ontslag in, alvorens dat genootschap zich had geïnstalleerd. Nadat hem in 1795, in zijne hoedanigheid van hoogleeraar voor het Arabisch, bij de nieuwelings opgerigte, bijzondere school der levende Oostersche talen, dezelfde eed was afgevraagd, verklaarde hij mondelings, dat hij denzelfden niet afleggen, maar desniettemin voortgaan zoude, zijne lessen te geven, tot dat hij op eene officiele wijze zou worden afgezet. Wyl het moeilijk was, hem te vervangen, zoo liet men hem met rust. Tijdens de reorganisatie van het instituut, onder het keizerlijk bestuur, behoorde DE SACY tot hetzelfde, en werd aan de klasse der geschiedenis en oude letterkunde verbonden. Op voorstel van dit geleerde genootschap, werd hij in 1806 naar *Genua* gezonden, om er nasporingen in de oude handvesten te doen, en hij bevond zich nog aldaar, toen hij zijne benoeming vernam, voor den leerstoel van het *Perzisch*, te zijne gunste, in het collegie van *Frankrijk* opgericht, alwaar het onderwijs dier taal steeds met dat van het Turksch was verbonden geweest. In 1808 werd hij door het Dep.^t der *Seine*

tot lid van het wetgevende ligchaam verkozen, en had zitting in hetzelfde, tot op de tweede terugkomst des konings in 1815. Hij was in 1814 tot de vervallenverklaring van *NAPOLÉON* toegetreden. Hij nam een zeer levendig deel aan de discussie der ontwerpen van wet, gedurende die zitting der kamer aangeboden. Den 30 Augustus stemde hij voor de aanneming van het budget. Den 20 September bragt hij verslag uit over het voorstel van wet, betrekkelijk de burgerlijke lijst. Den 3 October verdedigde hij op eene welspreekende wijze de uitgewekenen, en bestreed met vuur een additionneel artikel op het ontwerp van wet, betrekkelijk de teruggave hunner goederen. Den 8 verhief hij zijne stem tegen het verslag van den heer *RAYNOUARD*, wegens de amendementen der pairs-kamer betrekkelijk de wet op de drukpers. Den 28, sprak hij ten gunste van het door de commissie gewijzigde wetsontwerp, over de teruggave aan de uitgewekenen hunner niet verkochte goederen, en beweerde dat, daar de verbeurtverklaring onregtvaardig was geweest, het woord *restitutie* in de wet moest behouden blijven. In de verhandelingen betrekkelijk de

wet op de tolregten, keurde hij met nadruk het verbodstelsel af, toonde de onregtvaardigheid en de bezwaren aan van onderscheidene bepalingen van dit ontwerp, bestreed eenige artikelen van dit tarief, en stemde voor de wijziging van hetzelfde. DE SACY werd niet geroepen tot de in Julij 1815 georganiseerde, en zoo zeer onder den naam van *Chambre introuvable* (niet te vinden kamer) bekend. In 1813 tot vrijheer verheven, werd hij door den koning in 1814 tot koninklijk censor, in Februarij 1815 tot rector der universiteit van *Parijs* en in de maand April daaropvolgende, tot lid der commissie van openbaar onderwijs benoemd; welke commissie later door den koninklijken raad vervangen werd. Den 1 December 1822 nam hij zijn ontslag, gezondheidsbeweegredenen voorgevende; doch men twijfelde er niet aan of de nieuwe geest, onder het ministerie CORBIÈRE aan het openbaar onderwijs gegeven, en die niet met de inzichten van DE SACY strookte, gaf de ware aanleiding tot zijn besluit. Reeds bij de oprigting lid van het legioen van eer, ontving hij in 1814 van den koning den rang van officier, en den 18 December 1822 werd hij tot comman-

deur benoemd. Eenige jaren te voren, had de keizer van *Rusland*, hem de versierselen van de Ste ANNA-orde der 2.^e klasse gezonden. Tijdens de nieuwe organisatie van het instituut, in 1816, werd hij gehandhaafd, bij de akademie van opschriften en schoone letteren: en toen in de maand October van dat jaar het *Journal des Savants*, ingevolge een koninklijk bevelschrift, hersteld was, werd hij tot een der vier assistenten benoemd, die met de twaalf redacteurs, onder het voorzitterschap vanden zegelbewaarder, het bureau van dat tijdschrift uitmaakten. In April 1818 beklagde hij zich, in de dagbladen, dat men, bij de discussiën over het buitengewoon domein, in de kamer der afgevaardigden, valsche gevolgtrekkingen had gemaakt, door eene uit het verband gerukte aanhaling, der in 1814 door hem gedane verslagen, aangaande de wetsvoordragt betrekkelijk de burgerlijke lijst; en bij deze gelegenheid deed hij in den *moniteur* een gedeelte van dat verslag opnemen, ten einde men, aan de commissie, welker orgaan hij was, en aan de kamer, die het drukken zijner verslagen beval, geene zienswijze en grondbeginselen mogt aanwrijven, die haar vreemd waren. DE SACY was

lid der koninklijke maatschappij van wetenschappen te *Göttingen*, van de oudheidkundige maatschappij van *Londen*, der koninklijke akademiën van *Kopenhagen*, *Berlijn*, *Muncheu* en *Napels*, van de keizerlijke akademie van wetenschappen van *St. Petersburg*, van de Aziatische maatschappij van *Calcutta*, van de universiteit van *Casan*, van de koninklijke Aziatische maatschappij van *Groot-Brittannië* en *Ierland*, en van eenige andere geleerde genootschappen, zoo binnen als buiten *Frankrijk*. Een der stichters van de Aziatische maatschappij te *Parijs* zijnde, werd hij bij de inwijding derzelve, tot haren president benoemd, en jaarlijks tot die waardigheid herkozen. Bij bevelschrift des konings van 30 December 1823 werd hij tot administrateur van het koninklijk *Collège de France* benoemd, en bij een ander bevelschrift, volgde hij in 1824 *LANGLES* op, in den post van administrateur der koninklijke bijzondere school voor de Oostersche talen. Deze betrekkingen en al degene, welke *SILVESTRE DE SACY*, op verschillende tijdvakken bekleed heeft, hebben hem nooit belet, om steeds met even zoo veel ijver en vlijt, als met het beste gevolg; zijne leergangen voor

het Arabisch en Perzisch in die beide gestichten voort te dragen. Verscheiden zijner vreemde kweekelingen, zoo als *FREITAG*, *KOSEGARTEN*, *RASMUSSEN*, *HAUGHTEN* enz. bekleeden nog tegenwoordig leerstoelen voor de Oostersche letterkunde in *Duitschland* en in *Rusland*. Onder degene, die hem in *Frankrijk* de meeste eer hebben aangedaan, moet men noemen *CHEZY*, *STEPHANUS QUATREMERÉ*, *JAUBERT*, *GARCIN DE TASSY*, *REINAUD*, enz. Het is voornamelijk op zijne aanbeveling dat de regering, in 1814, bij het *Collège de France* eenen leerstoel voor het Sanskritsch, voor het Sineesch, en voor het Mandchou-tartaarsch, en in 1828 voor het Indostansch heeft opgericht. Het is ook grootendeels door zijnen invloed dat verscheiden jonge orientalist en geleerden, bij de akademie van opschriften zijn opgenomen. Indien *Frankrijk*, voor de Arabische letterkunde zoo veel heeft gedaan, als het geheele overige *Europa* te zamen, zoo als het verslag in 1810 door het instituut aan *NAPOLEON* aangeboden, zulks zegt, kan men er bijvoegen, dat *SILVESTRE DE SACY* voor deze zelfde letterkunde meer dan eenig ander geleerde heeft gedaan. — Deze geleerde van

den eersten rang is in Februarij 1838 te *Parijs* overleden. Van de talrijke door hem nagelatene werken, willen wij slechts de voornaamste aanvoeren, terwijl wij onze lezers, die begeerig mogten zijn, meer in het bijzonder met 'smans lettervruchten bekend te worden, tot de *Biographie universelle des Contemporains, Parijs, 1838* verwijzen: 1.º *Mémoires etc.* (*Verhandelingen over de verschillende oudheden van Perzië en over de gedenkenningen van de dynastie der Sassaniden, gevolgd door eene Geschiedenis dier dynastie, naar het Perzisch van MIRKHOND*), 1793, in 4.to, met 9 platen, en een *Vervolg*, in 1797 gedrukt. Deze verschillende *Verhandelingen* waren door hem in de akademie van opschriften en schoone letteren voorgelezen. — 2.º *Principes etc.* (*Grondbeginselen van algemeene taalkunde*), 1799, 1804 en 1815, in 12.mo; — 3.º *Chrestomatie etc.* (*Arabische Chrestomatie*), 1806, 3 dl.ⁿ in 8.vo; tweede zeer vermeerderde uitgave, 1825 — 1827, 3 zware deelen in 8.vo Dit werk bevat verscheiden onuitgegevene stukken, biedt voorbeelden van allerlei moeilijkheden aan, ten einde er de oplossing van te geven. Men

vindt in hetzelfde gepaard naauwkeurigheid, geschieden letterkundige critiek, geleerdheid, taalkundige ontleding, en de verklaring van een aantal woorden of beteekenissen van woorden door al de woordenboekschrijvers overgeslagen. — 4.º Latijnsche vertaling van de *Geschiedenis der Arabieren vóór MAHOMED*, door *ABOUL FEDA*, met den Arabischen tekst, *Oxford, 1806*, in 4.to; — 5.º *Rélation etc.* (*Reisbeschrijving door Egypte, door ABDALLATIF*), uit het Arabisch vertaald, en met aantekeningen verrijkt, 1810, in 4.to; dit is een der belangrijkste werken van DE SACY. — 6.º *Grammaire etc.* (*Arabische spraakkunst ten gebruike der kweekelingen van de bijzondere school der levende Oostersche talen*), 1810, 2 dl.ⁿ in 8.vo, met 8 platen. Het eerste deel bevat de geheele theorie der Arabische taal, het tweede levert de syntaxis, volgens de orde der algemeene spraakkunst verdeeld, en daarna, volgens het stelsel der Arabische taalkenners. Het is deze *spraakkunst*, die met zijne, onder N.º 3 vermelde *Chrestomatie*, door geheel *Europa* klassiek is geworden. — 7.º *CALIA en DIMNA, of fabels van BIDPAÏ*, in het Arabisch, voorafgegaan van

eene *Verhandeling over den oorsprong van dat boek, en over de verschillende vertalingen, die er in het Oosten van vervaardigd zijn, enz.* — 8.º *Opinions etc. (Gevoelens over de wet betrekkelijk de vrijheid der drukpers)*; 1818, in 8.vo, en verscheiden andere *verslagen* aan de kamer der afgevaardigden gedaan. — 9.º *Mémoires etc. (Verhandelingen over de Oostersche geschiedenis en letterkunde)*, 1818, in 4.to, met platen. — 10.º *Discours etc. (Redevoeringen, gevoelens en verslagen, over verschillende onderwerpen van wetgeving, openbaar onderwijs en letterkunde)*, 1823, in 8.vo — 11.º In het *Magasin encyclopédique* van MILLIN, 74 artikels welke een der kostbaarste gedeelten dier verzameling uitmaken, en die gezamenlijk 3 zware deelen in 8.vo konden uitmaken, benevens in een aantal andere letterkundige tijdschriften en verzamelingen; eene menigte hoogst belangrijke verhandelingen.

* SADE (HUGO DE), bijgenaamd *de Oude*, hoofd eener oude familie van *Provence*, is enkel bekend door de schoonheid zijner eerste vrouw LAURA DE NOVIS, en door zijnen grooten rijkdom, die

hem in 1335 in staat stelde, om 200 gouden florijnen, tot de herstelling van de brug te geven, welke de H. BENEZET, in 1177, te *Avignon* had doen bouwen. — Zijn zoon PAULUS DE SADE, was minister der koningin YOLANDE van *Aragon* en bisschop van *Marseille*, en overleed in 1433. HUGO III of HUGONIN DE SADE, 3.º zoon van HUGO *den Oude*, is de stam der drie takken van het huis van SADE, bekend onder den naam van MAZAN, EIGUIÈRES en TARASCON. — JOANNES DE SADE, zoon van HUGO III, was een bekwaam regtsgeleerde en leefde in de eerste helft der vijftiende eeuw. — PETRUS DE SADE bekleedde het eerst den belangrijken post van driejarig landregter van *Marseille* (1565—1568); degene die denzelven waarnam, werd, wanneer hij uitging, steeds door twintig geregtsdienaars vergezeld. — JOANNES BAPTISTA DE SADE-MAZAN, in 1707, in den ouderdom van 75 jaren overleden, bisschop van *Cavaillon*, heeft onder andere stichtelijke werken, nagelaten: *Reflexions etc. (Christelijke overweging op de Psalmen)*, *Avignon*, 1698, in 8.vo — HIPPOLYTUS, graaf van SADE - TARASCON, een zeevaarder, onderscheidde zich in het gevecht van *Oues-*

sant, en overleed op zee, op zijne terugreis van den Amerikaanschen oorlog, dien hij als schout-bij-nacht gevoerd had.

* SADE (JACOBUS FRANCISCUS PAULUS ALFONSUS DE), uit dezelfde familie als de voorgaande, in 1705 geboren, omhelsde den geestelijken staat, verkreeg de abdiij van *Ebreuil*, en werd vikaris generaal van den aartsbisschop van *Toulouse*, later van dien van *Narbonne*. De staten van *Languedoc* belasten hem met eene zending aan het hof, hetwelk voor hem aanleiding gaf tot een veeljarig verblijf te *Parijs*. Hij begaf zich vervolgens naar *Saumane* bij *Vaucluse*, alwaar hij in 1778 overleed. Hij beoefende de letterkunde en is meer bijzonder bekend door zijne *Aanmerkingen op de eerste Fransche dichters en de troubadours*; en door de *Uitgelezene werken van FR. PETRARCHA*, 1764, 3 dl.ⁿ in 4.to Behalve zijne *Aanteekeningen* betrekkelijk den Italiaanschen dichter, vindt men er zeer belangrijke bijzonderheden in, eigenlijk gezegd, is het werk van den abbé DE SADE een naauwkeurig tafereel van de burgerlijke, kerkelijke en letterkundige geschiedenis der 14.e eeuw. Hij heeft in het-

zelve geene enkele gewigtige gebeurtenis vergeten, en soms ontwikkelt hij dezelve met even zoo vele juistheid als duidelijkheid; hij herinnert in hetzelfde ook aan de beroemdste mannen, welke in die eeuw bloeiden: en als een bekwame criticus, verbetert hij verscheiden misslagen, waarin zijne voorgangers vervallen zijn. Zijn boek zou volmaakt wezen, indien hij zijn verhaal niet dikwerf had afgebroken, door verscheiden minne-dichten van PETRARCHA, in vrij middelmatige verzen vertaald, en die dikwerf van den waren zin des oorspronkelijken afwijken. Zijn oudste broeder, JOANES BAPTISTA FRANCISCUS JOZEF, graaf DE SADE, erfelijk stadhouder der steden en het kasteel van *Vaison*, voor den Paus, werd door den kardinaal FLEURY met verscheiden diplomatische zendingen belast. Hij deed afstand van de posten, welke hem aan den Paus verbonden, om zich in *Frankrijk* te vestigen, en werd tot luitenant-generaal der provinciën van *Bresse*, *Gex*, *Bugey* enz. benoemd. Hij overleed in 1767, eene verzameling van zeldzame anecdotes, en belangrijk oorkonden over den oorlog van 1741 — 1746 nalatende.

* SADE (DONATIANUS ALFONSUS FRANCISCUS, markgraaf DE), zoon van den graaf DE SADE, in het slot van het voorgaande artikel vermeld, begaf zich in den ouderdom van 14 jaren onder de ligt gewapende ruiters, van waar hij als onderluitenant bij het regiment des konings overging; daarna werd hij luitenant bij de carabinieri en eindelijk cavaleriekapitein. Bij deze verschillende corps maakte hij den zevenjarigen oorlog mede, en kwam in 1766, te *Parijs* terug, alwaar hij in den echt trad met eene Mejufvrouw DE MONTREUIL, dochter van eenen voorzitter bij het hof der gemeene landsmiddelen. Hij is enkel bekend door de afschuwelijkste ongeregelheden, en de meest bedorvene geschriften, welke de losbandigheid kan voortbrengen. Het parlement van *Aix* stelde een geregteijk onderzoek tegen hem in, en veroordeelde hem, met zijnen kamerdienaar, den medepligtige zijner uitspattingen, ten dood; maar hij nam de vlugt naar *Genoa*, vervolgens naar *Chambery*, alwaar een *lettre de cachet* van den koning van *Sardinië* hem te *Miolans* deed opsluiten, maar hij vond middel om te ontsnappen. Hij dwaalde langen tijd in

Frankrijk en *Italië* rond, werd op nieuw in hechtenis genomen, en bragt 29 jaren in elf verschillende gevangenissen door. In het begin der Fransche omwenteling, verkreeg hij tijdelijk zijne vrijheid terug, terwijl het hem gelukte zich te *Parijs*, tot secretaris van de sectie der Pieken te doen benoemen, en, ofschoon zeer revolutionair zijnde, werd hij als *gematigde* aangeklaagd, daarenboven als adellijke verdacht, werd hij op last der commissie van algemeene veiligheid in hechtenis genomen, en bekwam eerst in de maand October 1794 zijne vrijheid weder. Hij werd er op nieuw van beroofd den 5 Maart 1801, wegens eene nieuwe uitgave zijner schandelijke geschriften. Wij onthouden ons er de titels van aan te voeren. Hij is te *Charenton* den 2 December 1814 overleden. De oudste zijner zonen, LODEWIJK MARIA DE SADE die uitgeweken, en de loopbaan der wapens ingeslagen was, gaf bewijzen van eerenmenschlievendheid, hij keerde in 1794 in *Frankrijk* terug, oefende eenigen tijd, om veilig te kunnen leven, het beroep van graveur uit, trad in 1806 weder in dienst, en was luitenant in het regiment van *Isembourg*, toen hij den 9 Junij 1809, door

struikroovers op eenen openbaren weg vermoord werd. Hij had in het licht gegeven het 1.^e deel der *Histoire etc.* (*Geschiedenis der Fransche natie*), *Parijs*, 1805 in 8.vo, het eerste geslacht bevattende, terwijl men er nieuwe en belangrijke nasporingen in aantrof, die voor den schrijver den toegang tot de Keltische akademie opende.

SADELER (JOANNES), een graveur, te *Brussel* in 1550 geboren, leerde eerst het beroep van gieter en drijver, hetwelk zijn vader uitoefende; maar naarmate de jaren zijne neigingen ontwikkelden, legde hij zich op de teeken- en graveerkunst toe. Hij bezocht *Holland*, om onder de oogen der beste meesters te arbeiden. De keurvorst van *Beijeren*, stortte zijne weldaden over dezen kunstenaar uit. SADELER, met erkentenis bezielde, vervaardigde voor zijnen beschermer stukken, die zijnen roem nog vermeerderden. Hij vertrok naar *Italië*, en ontwikkelde al meer en meer zijne talenten, door de beoefening, die hij in staat was te doen, van de heerlijke stukken, welke dat rijke gewest bevat. Hij bood eenige zijner gravures aan CLEMENS VIII aan; maar die Paus scheen niet genegen, zijne hoop te vervullen. SADE-

LER begaf zich naar *Venetië*, alwaar hij, kort na zijne aankomst in 1610 overleed. Hij had een' zoon JUSTUS of JUSTINUS genaamd, van wien er ook eenige platen bestaan, die niet zonder verdiensten zijn. — Zijn broeder en leerling, RAPHAEL SADELER, te *Brussel* in 1555 geboren, en te *Venetië* in 1616 overleden, onderscheidde zich door de nauwkeurigheid der teekeningen en door het natuurlijke dat hij in zijne beelden verspreidde. Hij vergezelde zijnen broeder naar *Rome* en *Venetië*. Men vindt platen van hem in eene verhandeling *De opificio mundi*, 1617, in 8.vo

SADELER (GILLIS), een graveur, te *Antwerpen* in 1570 geboren, en te *Praag* in 1629 overleden, neef en leerling van JOANNES en RAPHAËL, verbleef eenigen tijd in *Italië* alwaar hij zich door de beoefening der oudheid ontwikkelde. Zijne uitstekende talenten deden hem door keizer RUDOLF naar *Duitschland* beroepen, welke vorst hem eene jaarwedde toestond. De keizers MATHIAS en FERDINAND II, opvolgers van RUDOLF, gingen voort zijne talenten in eere te houden. Zijne *Vestigi delle antichità di Roma, Rome*, 1660, in fol. worden op prijs gesteld.

SADI. — Zie SAADI.

SADLER of SADELER (JOANNES), uit eene oude familie van *Shropshire* in *Engeland*, legde zich toe op de beoefening van het regt en bekleedde onder het bestuur van CROWWELL aanzienlijke posten. Hij overleed in 1674, in den ouderdom van 59 jaren, na in het licht te hebben gegeven, een werk getiteld: *De regten des koningrijks*, en een ander dat ten titel voert *Oblia*.

SADOC, zoon van ACHITOB, hooge-priester uit het geslacht van ELEAZAR, oefende de hoofd-bedieningen van het hoogen-priesterschap beurte- lings van jaar tot jaar uit met ACHIMELECH, zoon van den hoogen-priester ABIATHAR, uit het geslacht van ITHAMAR. Toen ADONIAS den hoogen ouderdom zijns vaders tot voorwendsel wilde nemen, om zich tot koning te doen verklaren, gaf SADOC, op bevel van God, de koninklijke zalving aan SALOMON. Die vorst verklaarde hem, na den dood van DAVID, in het jaar 1014 vóór J. C. alleen tot hoogen-priester en

beroofte ABIATHAR III van zijne waardigheid en verban- de hem naar *Anathot* (Zie ABIATHAR). — Men moet hem niet verwarren met SA- DOC II, hooge-priester der joden, onder koning MANAS- SES, in 670 vóór J. C.

* SADOC, een berucht leer- aar onder de joden, en hoofd van de secte der Saduceërs (*), leefde, volgens den Talmud, in het jaar 248 vóór J. C., en had ANTIGONUS tot mees- ter, die leerde, » dat men de deugd om zich zelve moest uitoefenen, en zonder acht te slaan op eenige belooning.” SADOC leidde er deze kwade gevolgtrekking uit af, dat er in een ander leven noch be- looningen te hopen noch straf- fen te vreezen waren; even als of er in deze stelling deugd- den konden gelegen zijn (Zie EPICURUS). Deze goddeloo- ze leer had weldra een aantal aanhangers, die; on- der den naam van *Saddu- ceërs*, eene der voornaamste sekten onder de joden uit- maakten. Zij loochenden de opstanding en de onsterfelijk- heid der ziel, en erkenden noch engelen, noch geesten; zij verwierpen ook alle over-

XXII. DEEL.

II

(*) De geleerden zijn het echter niet eens of deze secte haren naam ontleende van dezen haren stichter SADOC, dan wel of zij naar hare gewaande regtgeloovigheid (Sadik), aldus genoemd werd.

leveringen en hielden zich enkel aan den tekst der heilige Schrift; maar het is valsch dat zij de profetiën en de mirakelen ontkenden, wyl zij, door eene onbegrijpelijke ongerijmdheid, en eene openbare tegenspraak met hunne leerstellingen, de boeken des ouden testaments aannamen; dat zij de wet van MOZES en de godsdienstgebruiken der joden opvolgden. Hunne zeden waren, volgens den geschiedschrijver JOSEPHUS, gestreng; maar het is waarschijnlijk, dat zij in de uitoefening beginselen opvolgden die hun zeer gemakkelijk vielen. Het is waar dat JESUS CHRISTUS, die hun verwijt de Schrift niet te verstaan, hun geenerlei berisping betrekkelijk hunne zeden doet; terwijl Hij integendeel de Farizeërs omtrent dat punt dikwerf doorhaalt; maar zulks was voornamelijk, wyl deze laatste, die de ware grondbeginselen verdedigden, de deugd uitkraamden, en beweerden onberispelijk te zijn, terwijl de ongeregelden der sadduceërs als ware het een natuurlijk uitvloeisel hunner geloofsleer was. De valsche leer der Sadduceërs belette hun niet, tot de aanzienlijkste posten, ja zelfs tot het hooge-priesterschap verheven te worden; en dit bewijst beter dan iets

anders, tot welken graad van bedorvenheid en verwaarloozing het joodsche volk en de synagoge eindelijk vervallen waren. De sekte dezer epikurische joden, bestaat nog in *Afrika*, en op verscheiden andere plaatsen.

SADOLETO (JACOBUS), kardinaal, te *Modena* in 1477 geboren, was de zoon van eenen hoogleeraar in de rechten te *Ferrara*, en had zijnen vader tot leermeester. Na onder hem het Grieksch en het Latijn te hebben geleerd, beoefende hij de wijsbegeerte onder NICOLAAS LEONICENE. Om zijne kunde uittebreiden, begaf hij zich naar *Rome*, alwaar de kardinaal OLIVIER CARAFFA, de beschermder der geletterden, hem in zijn huis opnam. LEO X, niet minder met geestdrift beziel, om de verdienste op te sporen, als om van dezelve partij te trekken, verkoos hem tot zijnen secretaris. Zijne sierlijke en vlugge pen leende zich tot elk onderwerp: godgeleerdheid, wijsbegeerte, welsprekendheid, dichtkunde. Met eene zeldzame geleerdheid paarde hij eene gematigdheid en zedigheid, die nog zeldzamer waren: LEO X moest zijn geheele gezag doen gelden, om hem het bisdom van *Carpentras* te doen aannemen. Na

den dood van dien Paus, begaf hij zich naar zijn diocees, alwaar hij zijnen tijd verdeelde tusschen de werkzaamheden van het episkopaat, en de vermaken der letterkunde. CLEMENS VII riep hem naar Rome terug; maar SADOLETO begaf zich enkel derwaarts, op voorwaarde van na verloop van 3 jaren naar zijn bisdom terug te kunnen keeren. Hij keerde werkelijk naar hetzelfde terug; maar nadat PAULUS III, hem in 1538 weder te Rome had doen komen, vergezelde hij dien Paus naar Nizza, alwaar eene bijeenkomst van den Koning van Frankrijk en den keizer moest plaats hebben. Eenigen tijd daarna zond dezelve opperpriester hem als nuntius naar Frankrijk, ten einde FRANCISCUS I te bewegen met KAREL V den vrede te sluiten. De Fransche vorst schepte veel vermaak in de bevalligheden van zijnen geest, en de Paus, niet minder voldaan over zijne onderhandeling, vereerde hem in 1539 met het purper. Deze beroemde kardinaal overleed te Rome in 1547, evenzeer door de Protestanten als door de Catholijken betreurd. In zijne jeugd beoefende hij met het beste gevolg de Latijnsche dichtkunde; doch op het einde zijner dagen zag

hij er geheel van af. Zijn stijl, zoowel in dichtmaat als in onrijm, ademt de sierlijkheid en zuiverheid der oude Romeinsche schrijvers. Hij had zich volgens CICERO gevormd; zelfs zou men hem kunnen verwijten er zich al te zeer op te hebben toegelegd, om dien redenaar natevolgen. Onder al degene welke in de 15.^e en 16.^e eeuw het schoone Latijn hebben doen herleven, is hij degene, welke het best geslaagd is. Zijne werken zijn gezamenlijk te Verona in 3 dl.ⁿ, in 4.to, in het licht gegeven; het 1.^e in 1737, het 2.^e in 1738 en het 3.^e in 1740. De voornaamste geschriften dezer verzameling zijn: 1.º verschillende Redevoeringen, waarvan de geheele verdienste in den stijl bestaat. — 2.º Zeventien boeken Brieven, de eene belangrijk, de andere minder aangenaam. — 3.º eene Verklaring der Psalmen en der Brieven van den H. PAULUS en andere godgeleerde werken, meer met sierlijkheid dan met bondigheid geschreven. — 4.º Zedelijk-wijsgeerige Verhandelingen over de opvoeding der kinderen, over de vertroosting in de ongelukken, en eenige andere dergelijke geschriften, die gezocht worden, ofschoon zijne redeneringen soms al te in-

gewikkeld en verward zijn. — 5.º verscheiden *Gedichten*, onder welke zijn CURTIUS en zijn LAOCOON eene eerste plaats bekleeden. De dichter schrijft in zijne verzen soms de volzinnen van VIRGILIUS af, even als in zijne proza die van CICERO; maar onder deze navolging, schitteren er soms trekken van vernuft, die hem geheel eigen zijn. Zijne theologische schriften zijn in eenen toon van zachtheid en gematigdheid, die de uitdrukking van zijn karakter was. Hij had eenige bijzondere gevoelens, doch naauwgezet regtzinnig. Men weet op welke wijze hij zich in zijn schrijven aan den kardinaal CONTARINI, geregtvaardigd heeft, van niet in alles van het gevoelen van den heiligen AUGUSTINUS te zijn, dien hij meende soms de verdediging der waarheid al te levendig en al te ver gevoerd te hebben. *Nec tamen, si non cum AUGUSTINO, idcirco ab Ecclesia catholica dissentio, quæ, tribus tantum Pelagii capitibus improbat, cætera libera ingenii disputationibusque reliquit.* Om de werken van SADOLETO volledig te hebben, moet men bij de drie reeds aangevoerde deelen voegen zijne *Brieven*, en die der geleerden, met welke hij in briefwisseling stond, *Rome*,

1764, 3 dl.ⁿ in 12.mo; benevens eene andere *Verzameling*, in 1759, in 12.mo gedrukt, die zijne *Brieven* bevat, in naam van LEO X, CLEMENS VII en PAULUS III geschreven, benevens eene beknopte *Levensschets* des schrijvers, door zijnen tijdgenoot FIORDBELLO.

SAGARI of SEGAREL (GERARDUS), te *Parma* geboren, was de stichter der sekte de *Apostolische* genaamd, welke in de 13.^e eeuw veel gerucht maakte. Hij vorderde dat zijne leerlingen, in het wit gekleed, met eenen langen baard, met losse haren en zonder hoofddeksel, van de eene stad naar de andere zouden gaan. Deze dweeper beweerde dat het geheele gezag, hetwelk JESUS CHRISTUS aan den H. PETRUS en zijne opvolgers had gegeven een einde had genomen, en dat hij zulks geërfd had; dat, wijl God overal was, men noch kerken noch goddelijke diensten noodig had; dat mengeene geloften moest doen, en dat de gehechtheid aan zijne leer, de misdadigste handelingen heiligde. Deze dweepachtige en goddelooze leer, deed hem in 1300 te *Parma* tot den brandstapel veroordeelen. » Wanneer de protestanten, zegt de abbé BERGIER, tegen de straffen uit-

varen, welke men aan deze sektarissen doet ondergaan, behoorden zij te bedenken, dat men hen niet heeft gestraft om hunne dwalingen, maar omdat zij de openbare rust en de orde der maatschappij stoorden. Eene onschuldige dwaling, die niemand kan benadeelen, is ongetwijfeld verschoonlijk; maar eene oproerige leer, die de hoofden verhit, de zeden bederft, de regering veront- rust, en door gistingen onder het volk gevolgd wordt, is eene staatsmisdad; men heeft regt er de bewerkers en hardnekkige sektarissen, over te straffen."

SAGAX LANDULPHUS. —
Zie PAULUS WARNEFRIDUS.

SAGE (DAVID LE), van *Montpellier*, in 1650 overleden, had bedorven zeden en eenig talent. Hij heeft zich eenen naam gemaakt door gaskonsche gedichten. Er bestaat van hem eene verzameling getiteld: *Les Folies etc.* (*De boerterijen van den heer LE SAGE*), 1650, in 8.vo Dezelve bestaan uit *klinkdichten, treurzangen, hekel- en puntdichten*, den titel dezer verzameling waardig.

SAGE (ALAIN RENÉ LE), een beroemde Fransche schrijver,

den 8 Mei 1668, te *Sarzeau* bij *Vannes*, geboren, studeerde bij de Jesuiten van *Vannes*, en bekleedde vervolgens gedurende verscheiden jaren eenen post in de landhoeven van *Bretagne*. In 1692 te *Parijs* gekomen zijnde, werd hij er tot advokaat bij het parlement bevorderd; weldra verliet hij die loopbaan, om zich uitsluitend op de letterkunde toe te leggen: het is op deze wijze, dat hij gedurende 45 jaren van de opbrengst zijner werken, en van eene jaarwedde van 600 livres leefde, die hem door den abbé DE LYONNE, zijnen vriend werd verzekerd; in 1745 begaf hij zich naar *Boulogne-sur-mer*, alwaar hij den 17 November 1747 ten huize van zijnen tweeden zoon, kanonik dier stad, overleed. Zijn eerste werk was eene omschrevene vertaling der *Brieven van ARISTENETUS*, een' Griekschen schrijver, 2 dl.ⁿ in 12.mo Hij leerde ook het Spaansch en vond veel behagen in de schrijvers dier natie, van welke hij vertalingen of liever navolgingen heeft geleverd, die veel bijval hebben gevonden. Zijne voornaamste werken in dat vak zijn: 1.º GUSMAN D'ALFARACHE, 1731 2 dl.ⁿ in 12.mo, een werk waarin de schrijver het ern-

stige doet doorstralen onder het beuzelachtige dat hetzelfde bevat. — 2.º *Le Bachelier etc.* (*De Baccalareus van Salamanka*), 1738, 2 dl.ⁿ in 12.mo; een wel geschreven roman, doorzaaid met eene nuttige critiek der zeden dier eeuw. — 3.º GIL-BLAS DE SANTILLANE, 1715 — 1724 — 1735, 4 dl.ⁿ in 12.mo Men vindt in dit werk op waarheid gegronde schilderingen, geestige en vermakelijke bijzonderheden, en oordeelkundige aanmerkingen; er komen uitgezochte en sierlijke uitdrukkingen, zuiverheid en ongekunsteldheid in de verhalen voor. Het is een getrouw tafereel van alle standen, en de beste zedelijke roman, door eenige natie voortgebracht. Dit boek is in bijna alle talen vertolkt. Men heeft eene uitgave van den GIL-BLAS, te *Lyon*, bij *RUSAND* in het licht doen verschijnen, waarin men eenige bijzonderheden van eenigzins vrije zeden, die het lezen van dit boek voor de jeugd gevaarlijk maakte, niet wedervindt (Zie de artikels *ISLA* en *LLORENTE*). — 4.º *Nouvelles etc.* (*Nieuwe lotgevallen van don QUICHOTTE*), 2 dl.ⁿ in 12.mo Deze nieuwe don *QUICHOTTE* kan niet tegen den oude opwegen; er komen echter eenige aangename boerterijen in voor.

— 5.º *Le Diable etc.* (*De linkende duivel*), *Parijs*, 1707, 2 dl.ⁿ in 12.mo, een werk dat trekken bevat, geschikt om den geest te vermaken, en de zeden te verbeteren (Zie *GUEVARA* — *LODEWIJK VELEZ* —) het had dadelijk zulk eenen buitengewonen aftrek, dat, naar men verhaalt, twee heeren de hand aan den degen sloegen, om het laatste exemplaar der 2.e uitgave te bekomen. — 6.º *Mélanges etc.* (*Vermakelijke mengelingen van kwinkslagen en der meest treffende geschiedkundige trekken*), in 12.mo: deze verzameling is, zoo als alle van dien aard, eene mengeling van goed en kwaad. — 7.º *ROLAND, etc.* (*de verliefde ROLAND*), 2 dl.ⁿ in 12.mo — 8.º *ESTEVANILLE of de lustige knaap*, 2 dl.ⁿ in 12.mo: een werk, waarin men steeds den geest van den bevalligen schrijver van *GIL-BLAS* wedervindt. Nog heeft men van *LE SAGE* *Blij- en Zangspelen*. Onder de eerste noemt men *TURCARET*, een stuk van den eersten rang, en *KRISPIJN*, medeminnaar van zijnen meester: deze worden nog ten tooneele gevoerd. Zijne opera's zijn geheel vergeten. Deze schrijver was niet zeer vindingrijk; maar hij bezat geest en smaak, en de kunst om

de denkbeelden van anderen te beschaven en te verfraaijen. [Men heeft in 1783 te *Parijs* zijne *Uitgelezene werken*, in 15 dl.ⁿ in 8.vo, met platen, en in 1810, in 16 dl.ⁿ in 8.vo, in het licht gegeven. Een der beste uitgaven der *Werken* van LE SAGE, is die van RENOARD, *Parijs*, 1821 — 22, 12 dl.ⁿ in 8.vo, met *fac simile*. Aan het hoofd van het eerste deel vindt men eene *Levensschets van LE SAGE* door AUDIFRET, en onder de typographische meesterstukken der laatste jaren, verdienen vooral genoemd te worden de geïllustreerde uitgaven van LE SAGE'S, GILBLAS, *Parijs*, 1836, en van zijnen *Diable boiteux*, *Parijs*, 1840. — In 1821 heeft de Fransche akademie de *Lofrede van LE SAGE* als onderwerp eener prijsvraag uitgeschreven, waarvan de prijs in 1822 is behaald door de heeren PALIN en MALITOURNE.] — LE SAGE had twee zonen, die zich aan het tooneel toewijdden, en die eenige blijspelen hebben nagelaten. De oudste onder den naam van MONTMENIL bekend, muntte uit in de rollen van knecht, boer, financier, enz.

* SAGE (GEORGE LODEWIJK LE), een letterkundige, in

1676, te *Couches*, in *Bourgondië* geboren, ging te *Genève* eene kostschool oprigten, alwaar hij goede kweekelingen vormde. Gedurende zijn geheel leven wijdde hij zijne talenten aan het onderwijs der jeugd toe, voor welke hij verschillende werken in het licht gaf, die door het publiek zeer wel onthaald werden. De voornaamste werken zijn: 1° *Le mécanisme etc.* (*De werktuigelijke zamenstelling des geestes of de natuurlijke zedeleer in hare bronnen*). — 2° *Aphorismata philosophica*. — 3° *Pensées etc.* (*Gewaagde denkbeelden over de studiën*) enz. Hij overleed te *Genève* in 1759. — GEORGE LODEWIJK LE SAGE had eenen zoon, die dezelfde voornamen heeft gedragen, te *Genève* in 1724 geboren werd, en in dezelfde stad in 1803 overleed. Hij was een geleerde natuurkundige, die zeer beroemd is geweest, ofschoon ons van hem slechts eenige verhandelingen of weinig beduidende werken zijn overgebleven, in eene *Levensschets*, in 1805 te *Genève* gedrukt, opgegeven. Hij was lid der koninklijke maatschappij van *Londen*, en correspondent der akademie van wetenschappen van *Parijs*, hij is vooral be-

kend door ontdekkingen over de zwaartekracht, en door zijne theorie der elastieke vloeistoffen.

* SAGE (BERNARDUS MARIA LE), in 1792 afgevaardigde van het Fr. Dep.^t *Eure et Loire* bij de Conventie, verbond zich aan de partij der Girondijnen, en verdedigde steeds met ijver derzelve zaak. LE SAGE vertoonde zich in het begin als een der minst heethoofdigen onder de republikeinen, en om het getal der bannelingen niet te vermeerderen, verzette hij zich den 14 December, tegen het door de municipaliteit van *Parÿs* bevolen drukken der lijsten, genaamd der acht-duizend en twintig duizend zoo wel als van die der leden van de verschillende clubs, welke zich ten voordeele des konings hadden verklaard. Hij werd den 10 Januarij 1793 tot secretaris verkozen, en den 10 Maart daaropvolgende, droeg hij een ontwerp van besluit voor ter organisatie eener revolutionnaire regtbank. Weinig dacht hij alstoen, dat hij reeds in de maand Junij zelf zou bedreigd zijn, een der slagtoffers derzelve te worden. Getrouw aan de partij der Girondijnen, werd hij den 31 Mei in hunnen val betrokken, en den 2 Junij

buiten de wet gesteld: Hij kon zich echter aan de vervolgingen der Jacobijnen onttrekken, en trad, na den 9 thermidor weder in den boezem der Conventie. Hij was steeds de vijand van ROBESPIERRE geweest, en na diens dood, hield hij niet op zijne stem tegen de terroristen te verheffen. Toen men bij de conventie een schimpschrift, de *Nationale alarmklok (Toscin national)* genaamd, aanklaagde, verklaarde hij deze aanklagt als onregtvaardig, en drong te gelykertijd op de vrijheid der drukpers aan. Weinige dagen daarna randde hij de wet van den 17 *Nivose* aan betrekkelijk de verdeeling der nalatenschappen, en bewees dat zij strijdig was met de verklaring der regten. Na tot lid der commissie van algemeen welzijn, en der commissie te zijn benoemd, belast met de redactie der organieke wetten der constitutie, bestreed hij den 30 April 1795, het ontwerp strekkende om de commissie van algemeene veiligheid te ontbinden, en om die van algemeen welzijn, uit vier-entwintig leden bestaande, op te rigten, en zeide, dat hij dit ontwerp als het graf der vrijheid beschouwde. Hij stelde den 20 Mei, ten gevolge van den opstand van den 1.^e *Prai-*

rial, voor, om der militaire commissie enkel militaire vergrijpen te doen beoordeelen; en ROMME en zijne medepligtigen alzoo naar de crimineele regtbank te verwijzen. Hij drong er op aan dat men eene commissie zoude benoemen, die een verslag moest aanbieden, betrekkelijk de afgevaardigden die op hunne zending, het onschuldige bloed gestort, of de penningen der republiek verspild hadden. Den 23 Junij droeg hij het ontwerp der nieuwe constitutie voor. Tot lid der commissie van algemeen welzijn herkozen, lokte hij een besluit uit, waarbij de vertegenwoordiger DUPIN, wegens zijn hevig verslag over de algemeene pachters, in staat van beschuldiging werd gesteld. Hij verzette zich, ofschoon vruchteloos, in September, tegen de vereeniging van *België* met *Frankrijk*; en om de Parijzenaars tegen de bewegingen te wapenen, welke zich voorbereidden, deed hij den 25 dier maand, eene proclamatie aannemen, die aan hen gerigt was, en een besluit nemen, dat zij de natie het behoud der nationale vertegenwoordiging waarborgden. Sedert dat tijdstip had hij slechts weinig gelegenheid om zich te doen op-

merken. Hij werd in den raad der vijfhonderden herkozen, en overleed den 9 Junij 1796.

* SAGE (BALTHASAR GEORGE), een scheikundige te *Parijs*, den 7 Mei 1740 geboren, was de zoon van eenen apotheker dier stad, welke hem zijne studiën, in het collegie *des Quatre-Nations* deed volbrengen. Hij volgde daarop den leergang der natuurkunde van den abbé NOLLET, zoo wel als die der scheikunde van ROUELLE, en was weldra in staat, om zelf openbare en kostelooze leergangen te openen, die hem rijke en vermogende beschermers verwierven. In 1770 werd hij tot de akademie van wetenschap beroepen, om zijnen meester ROUELLE te vervangen; in 1778 werd er voor hem een leerstoel van proefondervindelijke delfstofkunde opgericht, en in 1783, werd hij, door den minister CALONNE, tot directeur der mijnen benoemd; maar hij verloor deze posten in het begin der Fransche omwenteling, wjl hij weigerde de nieuwe scheikundige benamingen aan te nemen. Ook toonde hij zich de gezworen vijand der omwenteling; hetwelk hem in de gevangenis deed werpen,

op het tijdstip, waarop de ongelukkige LAVOISIER het leven op een schavot verloor. Onder het Directorium, werd hij aan het hoofd van het delfstoffelijk kabinet, van het hôtel der mijnen geplaatst, waarvan hij de stichter was; en hij legde voor de nieuwe bespiegelingen van HAÛY, dezelfde minachting aan den dag als voor de ontdekkingen der scheikunde. SAGE had gedurende tien jaren een groot gedeelte zijner fortuin aangewend, tot het bijeenbrengen der eerste verzameling van delfstoffen voor het openbaar onderwijs. Zijn rijk kabinet, in de schoonste zaal van het hôtel der munt bewaard, en op meer dan 100,000 livres begroot is een der schoonste gedenkstukken van dien aard. Men merkte bij zijne leergangen eenen grooten toevloed van hoorders op, onder welke zich al wat het hof en de stad het meest beroemd kon aanwijzen, kwam scharen. In 1808 verloor hij, door eene scheikundige bewerking het gezigt, maar dit verlies belette hem niet zijne lessen voort te zetten, noch zich met zijne werkzaamheden bezig te houden. De inspecteurs der mijnen deden in 1816 aan de kamer der afgevaardigden eene *Memorie* ronddceelen, in welke zij be-

weerden dat SAGE, sedert 1788, op het budget der mijnen voor 20,000 francs aan traktement was aangebragt. SAGE, hiervan onderdijgt zijnde, reclameerde door middel der dagbladen tegen deze bewering, en verklaarde, » dat hij sedert 1783, nooit meer dan 5,000 francs had genoten, welke hem door een raads-besluit waren toegekend." In het voorbijgaan deed hij opmerken, » dat hij, ofschoon oprigter van het corps der mijnen, sedert 25 jaren geenerlei betrekking met diegene had gehad, uit welke het tegenwoordige was zamengesteld, *wijl zij hem bewijzen van eene verregaande kwaadwilligheid hadden gegeven.*" Het was juist sedert 25 jaren, dat men het stelsel van LAVOISIER volgde. Den 8 Jauuarj 1817, benoemde hem koning LODEWIJK XVIII, tot ridder der orde van den H. MICHAËL. SAGE is den 9 September 1824, na een professoraat van meer dan 50 jaren, overleden. Hij heeft een aantal werken en vlagschriften in het licht gegeven, waarvan men de lijst in het *Journal de la librairie* en in het *Annuaire nécrologique* van 1824, door MAHUL aantrest. De voornaamste zijn: 1.º *Examen etc.* (*Scheikundig onderzoek*

der verschillende delfstof-felijke zelfstandigheden), 1769, in 12.mo in het Hoogduitsch vertaald met aantekeningen, 1769, in 12.mo — 2.º *Éléments etc.* (Grondbeginselen van de proefkunst der delfstoffen), 1772 en 1777, 2 dl.ⁿ in 8.vo, mede in het Hoogduitsch met aantekeningen en in het Italiaansch vertaald. — 3.º *Mémoires etc.* (Scheikundige verhandelingen), 1773 in 8.vo; — 4.º *Analyse etc.* (Ontleding der granen, en proefnemingen, geschikt om de hoedanigheid der tarwe, en voornamelyk die der zemel van dat graan te doen kennen), 1776, in 8.vo; — 5.º *Expériences etc.* (Proefnemingen, geschikt om te doen kennen, dat het vlugtige vloeibare loogzout, het krachtdadigste middel in de plotselyke beroerten is), 1777, in 8.vo, 3.e uitgave 1778; in het Hoogduitsch, Spaansch en Engelsch vertaald. — 6.º met PERTHUIS *l'Art etc.* (De kunst om potasch te vervaardigen, gevolgd door proefnemingen om dezelve te vermenigvuldigen), 1777 en 1794, in 8.vo; in het Hoogduitsch vertaald. — 7.º *l'Art etc.* (de kunst om edelgesteenten nate bootsen), 1778; — 8.º *l'Art etc.* (De kunst, om goud en zilver te toetsen),

1780, in 8.vo in het Hoogduitsch vertaald. — 9.º *Analyse etc.* (Scheikundige ontleding der overeenstemming van de drie rijken der natuur), 1786, 3 dl.ⁿ in 8.vo; — 10.º *Des mortiers etc.* (Over de mortels ofseementen), 1808, nieuwe uitgave met bijvoegsel, 1809; — 11.º *Théorie etc.* (Bespiegeling over den oorsprong der bergen, en de dagelijksche aangroeying der vaste massa des aardbols, met gissingen, over de oorzaak der omkeeringen, welke hy heeft ondervonden), 1809, in 8.vo; 12. *Moyen etc.* (Middelen om de vergiften uit het plantenrijk schadeloos te maken), 1811, in 8.vo 2.e uitg. — 13.º *Traité etc.* (Verhandeling over de edelgesteenten), 1814, in 8.vo enz.

* SAGE (HERVÉ JULIANUS LE), oud premonstratenser religieus, en laatstelyk, kanonik van *Saint-Brieuc*, werd in 1757 te *Ussel* (in het Fr. Dep.^t *Côtes-du-Nord*) geboren, en begaf zich in den ouderdom van 20 jaren in de abdij van *Beauport*, van de premonstratenser-orde in het diocees van *Saint-Brieuc* gelegen. De heer LE MINTIER, bisschop van *Tréguier*, benoemde hem in 1783, tot prior-pastor van *Boqueho*, bij *Chatelaudren*. Geduren-

de de omwenteling, gaf LE SAGE, bij gelegenheid van den door de geestelijken gevorderden eed, eenen *Brief in het licht van eenen pastoor die niet zal zweren, aan eenen pastoor die gezworen heeft*, gerigt aan den heer DELAUNAY, prior-pastor van *Chatelaudren*, die lid der constituerende vergadering was, en mede tot de premonstratenser-orde behoorde. Als onbeëdigd priester genoodzaakt *Frankrijk* te verlaten, ging LE SAGE scheid, en begaf zich naar *België*, alwaar hij eene schuilplaats vond onder zijne orde-broeders, der beroemde abdij van *Tongerloo*, in de provincie *Antwerpen*. De zegepraalen der Fransche legerbenden; noodzaakten hem naar *Duitschland* te vlugten, en hij ging zelfs tot in *Silesië*, alwaar verscheiden gestichten zijner orde bestonden. Hij bragt aldaar den overigen tijd der emigratie door, zich met nuttige studiën, en godvruchtige oefeningen bezig houdende, en hij ondernam aldaar de vertaling in het Fransch; van een Hoogduitsch werk, dat hij later in het licht gaf, onder den titel van *Exposition etc. (Verklaring der Christelijke zedeleer)*. In 1802, in *Frankrijk* teruggekeerd, belastte LE SAGE zich weder met het bestuur

zijner voormalige parochie van *Chatelaudren*, en werd vervolgens tot kanonik van *Saint-Brieuc* benoemd. Hij predikte met bijval te *Saint-Brieuc* te *Nantes* en in de meeste der voornaamste steden van *Bretagne*, vooral te *Quimper*, alwaar hij gedurende vier vasten predikte. De eerwaardige SANZAR D'AVIAU, beriep hem in 1808, om ook het woord Gods te *Bordeaux* te doen hooren. LE SAGE is in 1832, aan de cholera morbus, die toenmaals een groot gedeelte van *Frankrijk* teisterde, overleden. Hij had in 1805 eene *Verhandeling* doen drukken, voor de oprigting van het seminarie van *Saint-Brieuc*, Zijne *Verklaring der Christelijke zedeleer*, verscheen in 1817, zonder naam des schrijvers, in 2 dl.ⁿ, in 12.mo Deze verklaring maakte slechts het vervolg uit, van een dogmatisch werk, dat ten titel moest hebben: *Manuel etc. (Handboek van den in de waarheden en pligten der godsdienst onderwezen Catholijke)*, en uit vijf deelen zou bestaan. Hij deed in 1830 in het licht verschijnen eene *Levensschets van den heer LE CLETH*, pastoor van *Plouha*, zijnen vriend, en heeft in handschrift nagelaten, *memoriën* over den staat

van het diocees van *Saint-Brieuc*, aan welke memoriën de satirieke toon, die er in heerscht grootendeels de belangstelling doet verliezen, welke dezelve zouden kunnen aanbieden. Men noemt nog van hem een handschrift, uit *Brieven* bestaande, die aanmerkingen en overwegingen bevatten op de Fransche omwenteling en hare oorzaken, met bijzonderheden over de uitwijking des schrijvers. Deze brieven, zegt men, zouden twee boekdeelen kunnen uitmaken.

SAGITTARIUS (GASPARUS), een lutersche godgeleerde, geschiedschrijver van den hertog van *Saksen*, en hoogleraar in de geschiedenis aan de universitet van *Halle*, te *Luneborg* in 1643 geboren, en in 1694 overleden. De geleerde talen, de geschiedenis, de oudheden waren hem zeer gemeenzaam. Zijn geheugen was eene uitgebreide bewaarplaats, waarin zich de meest omvattende kundigheden verzameld hadden; maar zij waren in dezelve niet altijd in de duidlijkste orde. Zijne voornaamste werken zijn: 1.º *Verhandelingen over de godspraken, de schoenen*, in 4.to en over de *deuren der ouden*, in 8.vo; — 2.º *De opvolging der prinsen van ORANJE*

tot *WILLEM III.* — 3.º *Geschiedenis der stad Harderwijk*, in 4.to; — 4.º *Geschiedenis van den heiligen NORBERTUS*, welke hij in 1683, in het licht gaf. — 5.º *Historia antiquae Noribergæ*, geleerd en oordeelkundig. — 6.º *Oorsprong der Hertogen van Brunswijk*, in 4.to; — 7.º *Geschiedenis van Lubek*, in 4.to; — 8.º *De oudheden van het rijk van Turingen*, in 4.to; een werk vol geleerde nasporingen, even als de overige lettervruchten dezes schrijvers, waarvan men de lijst kan zien in zijne *Levensbeschrijving*, door *SCHMIDIUS* in het Latijn zamengesteld, *Jena*, 1717, in 8.vo; — 9.º *Geschiedenis der markgraven en keurvorsten van Brandenburg*, in 4.to en een aantal andere.

SAGREDO (JOANNES), een geschiedschrijver te *Venetië* in 1616 geboren, was afgezant der republiek in *Engeland* onder *CROMWELL*, in *Frankrijk* onder *LODEWIJK XIV* en in *Duitschland*; in *Venetië* teruggekeerd werd hij procurator van den *H. MARKUS*. Hij behoorde tot eene der oudste adellijke familiën van *Venetië*, en die groote mannen heeft voortgebracht. In 1675 werd hij tot doge der

republiek verkozen; maar daar zijne verkiezing aan het volk niet aangenaam was geweest, legde hij zijne waardigheid vrijwillig neder. In 1691 werd hij algemeen proveditor in de zeeën van den *Levant*. Deze bekwame man gaf in 1677, te *Venetie*, in 4.to eene geschiedenis van het Ottomanische rijk, in het licht, onder dezen titel: *Memorie istoriche de monarchi Ottomani*. De schrijver begint met het jaar 1300, en zet zijne geschiedenis voort, tot in 1644, onder de regering van IBRAHIM I, die in 1640 den troon beklom. Deze geschiedschrijver is bezadigd, onpartijdig en geheel doordrongen van het onderwerp, hetwelk hij ondernomen had te behandelen. Zijn stijl is bondig in den smaak van TACITUS; en de schrijver strooit, volgens omstandigheden, de oordeelkundigste en meest gepaste aanmerkingen in zijn verhaal uit. Er bestaat geene betere geschiedenis van het Ottomanische rijk, voor zoo ver het tijdvak betreft, hetwelk de schrijver behandeld heeft: dezelve is in het Fransch vertaald door LAURENT, *Parijs*, 1724, 6 dl.ⁿ in 12.mo Het tijdstip van het overlijden van SAGREDO is onbekend.

* SAGUNDINO (NICOLAAS),

een beroemde Grieksche letterkundige, te *Negropont* in 1390 geboren, was in bijna alle wetenschappen ervaren, en de Oostersche talen volkomen meester. De keizer JOANNES PALEOLOGUS beriep hem aan zijn hof; SAGUNDINO vergezelde hem naar *Ferrare*, met JOZEF, patriarch van *Konstantinopel*, en diende tot tolk aan de kerkvaders, in het concilie, in 1438 in die stad begonnen, doch wegens de pest, die in dezelve uitbarstte naar *Florence* verlegd. Hij begaf zich vervolgens naar *Venetie*, alwaar hij tot hertogelijk secretaris werd benoemd. Op eene reis, welke hij naar *Negropont* deed, had hij het ongeluk zijne vrouw, zijne kinderen en zijne geheele fortuin door de golven te zien verzwelgen. In *Venetie* teruggekeerd, schonk hem deze republiek, om hem voor zijne verliezen eenigzins schadeloos te stellen, 600 dukaten, toenmaals eene vrij aanzienlijke som, en herstelde hem, in den post van secretaris, van welke hij afstand had gedaan. Hij ging vervolgens over in de dienst van PIUS II, en overleed te *Rome* den 23 Maart 1463. Hij heeft geschreven: 1.º *Brieven* over verschillende wetenschappelijke onderwerpen. — 2.º *Verscheiden Vertalingen* van

Grieksche classieke schrijvers en kerkvaders. — 3.º een uitmuntend *Geslachtregister* der Turksche prinsen.

* SAHUC (N. vrijheer DE), in het Fr. *Oise*-dep.^t geboren, begaf zich in het begin der omwenteling, onder het 1.º jager-regiment, en klom weldra op tot den rang van kolonel bij hetzelfde corps. Hij onderscheide zich in de veldtogten van 1794 en 1795 en werd in 1798, tot brigade-generaal benoemd. Hij zette zijne dienst voort aan den *Rijn*, tot in 1802, in welk jaar hij tot het tribunaat werd toegelaten. Hij stemde er in 1804 voor om BONAPARTE tot keizer uitte roepen. In 1805 verkreeg hij het bevel over een corps ruitery, trok met AUGEREAU over den *Rijn*, en droeg door zijne dapperheid veel bij tot den goeden uitslag van dezen veldtocht. Na den slag van *Austerlitz* werd hij tot divisie-generaal benoemd. In 1809 begaf hij zich naar *Italië*, van daar naar *Duitschland*, drong in *Hongarijè* door, en gaf bewijzen van eenen onversaagden moed in den slag van *Raab*, en in dien van *Wagram*, in welken laatste hij gewond werd; eindelijk werd hij door het dep.^t der *Rhône* tot lid van het wetgevendende ligchaam ver-

kozen, waarin hij zitting had, tot aan zijnen dood, in 1815 voorgevallen. De generaal SAHUC was dapper en bezat wezenlijke militaire talenten.

SAHUGUET. — Zie ESPA-GNAC.

† SAILER (JOANNES MICHAËL), bisschop van *Regensburg*, den 17 November 1751 te *Artsing*, in den *Isarkreits* (*Beijeren*) geboren, eene door zijne talrijke, meestal uitmuntende schriften, beroemd prelaat, bekleedde van 1784 tot 1794 een professoraat aan de hooge school van *Dillingen*. Na tot doctor en hoogleeraar aan de universiteit van *Landshut* te zijn verkozen, werd hij in 1822 tot coadjutor van *Regensburg* benoemd, en in het consistorie van den 27 September deszelfden jaars, tot bisschop van *Germanicopolis, in part. inf.* gepreconiseerd; later volgde hij M^{sg.}r WOLFF als bisschop van *Regensburg* op, doch heeft dien zetel slechts korten tijd bekleed, daar hij den 30 Mei 1832, in den ouderdom van ruim 80 jaren overleed. Kort voor zijn overlijden (15 April 1832) vaardigde hij aan zijne geestelijkheid eenen herderlijken brief uit, waarin hij den voortgang des onge-loofs, de dwalingen en uit-

spattingen der jeugd en de toenemende verbastering der zeden betreurde. Hij wees der geestelijkheid hare middelen aan, om die noodlottige gezindheden te keer te gaan, namelijk de afzondering, de studie, den ijver in de herderlijke bedieningen, het onderwijs der jeugd, het gebed, het goede voorbeeld, enz. Deze herderlijke vermaning verraad eenen prelaat, vol van den priesterlijken geest, in wien de wijsheid zich met den ijver vereenigde, en het verstand met de godsvrucht gepaard ging. Bij de aankondiging van zijnen dood in een Hoogduitsch dagblad, voegde de inzender er bij:

Hunc virum nominasse sat est; avo sancta
(anima)

In het N.º 1109, van den Franschen godsdienstvriend (*Ami de la religion et du Roi*) wordt SAILER eenigzins gegispt, wegens eene door hem uitgevaardigde circulaire bij gelegenheid van het jubilé in 1823; later echter bekende dat tijdschrift hierin te ver te zijn gegaan, en dat de inhoud van genoemde circulaire ook gunstig kon worden uitgelegd. De menigvuldige door SAILER nagelatene werken zijn, na dikwerf afzonderlijk uitgegeven en in verschillende talen vertolkt te zijn, eindelijk ook bijeenverzameld

gezamenlijk in het licht verschenen, onder dezen algemeensten titel: *JOHANN MICHAËL SAILER'S sämmtliche Werke, unter Anleitung des Verfassers herausgegeben von JOSEPH WIDMER, Sulzbach, 1830 — 1841, 40 deelen gr. in 8.º, met een register band, voorzien met de privilegiën der regering van bijna alle Duitsche staten. Wij willen ons bepalen de voornaamste derzelve, naar rangorde dier verzameling alhier aan te voeren: 1.º *Vernunftlehre*, 3 dl.º; — 2.º *Glückseligkeitslehre*, 2 dl.º; — 3.º *Allgemeine Pädagogik*, 2 dl.º; — 4.º *Spezielle Pädagogik* 1 dl.; — 5.º *Grundlehren der Religion*, 1 dl.; — 6.º *Reliquien, das ist: Auserlesene Stellen aus den Vätern und Lehrern*, enz., 1 dl. mede in het Nederduitsch vertaald, en in het licht gegeven, Lejden, 1830. — 7.º *Briefe aus allen Jahrhunderten der christlichen Zeitrechnung*, zes bundels, in drie deelen; ook deze verzameling bezitten wij in het Nederduitsch, in 6 bundels, en is thans het eigendom van de uitgevers dezes. — 8.º *Handbuch der christlichen Moral*, 3 dl.º; — 9.º *Vorlesungen aus der Pastoraltheologie*, 3 dl.º; — 10.º *Neue Beiträge zur Bildung des Geistlichen*, 2*

dl.ⁿ; — 11.º *Früchte der echten Pastoraltheologie*, 1 dl.; — 12.º *Das kleinere Gebetbuch*, 1 dl. — ook hiervan bestaan twee Nederduitsche uitgaven. *Zalt-Bommel* en *Venlo*, waarvan de eerste door den hoogleeraar J. M. SCHRANT is bewerkt. — 13.º *Vollständiges Lese und Gebetbuch für katholische Christen*, 3 dl.ⁿ Het is zeer te betreuren, dat de uitmuntende Nederduitsche vertaling van dit wezenlijk *volledig* Leer- en Gebedenboek door den verdienstelijken M. A. VAN STEENWIJK bewerkt, uitverkocht is, en men zich bezwaarlijk met het vooruitzicht op eene nieuwe uitgave mag vleijen. — 14.º *Übungen des Geistes u. s. w.* 1 dl.; — 15.º *Blicke des heiligen PAULUS in die Tiefen der Weisheit*, 1 dl.; — 16.º *Das Heiligthum der Menschheit*, 2 dl.ⁿ; — 17.º *Vertraute Reden, zunächst an Jünglinge*, 1 dl.; — 18.º *Christliche Reden an's Christenvolk*, 1 dl.; — 19.º *Homilien auf alle Sonn- und Festtage des Kirchenjahres*, 2 dl.ⁿ; — 20.º *Predigten bei verschiedenen Anlässen*, 3 dl.ⁿ; — 21.º *Der christliche Monat enz.*, 1 dl. in het Nederduitsch vertaald, te *Deventer* in het licht gegeven. — 22.º *Biographische*

XXII. DEEL,

schriften, 2 dl.ⁿ; — 23.º *Vermischte Schriften*, 1 dl. — Het heerlijk door T. HANFSTAENGL, naar eene schilderij van AUGUST G. VON SEINSHHEIM in 1826 gelitographieerd portret van SAILER, prijkt met een *fac simile* van den prelaat van dezen inhoud:

Ist das Gesicht der Seele Schatten nur und
(Schein:
 Kann das Porträt nichts als des Schattens
(Schatten seyn.
 J. M. v. SAILER.

* SAILLANT (N. graaf DU), in het voormalig Fransch gewest *Gévaudan*, uit eene adellijke familie geboren, was in den beginne page des konings, hij trad vervolgens in de krijgsmacht, en onderscheidde zich in dezelve. Aan zijnen koning getrouw en het lot voorziende dat hem bedreigde, trachtte hij in 1790 eene tegen-omwenteling te bewerken; te dien einde begaf hij zich naar het kasteel van *Sales*, bij *Mende*, alwaar het hem gelukte, om onder voorwendsel van een bondgenootschap, 20,000 nationale gardes bij een te zamelen die der koninklijke zaak toegedaan waren, en zich bij het kasteel legerden. Het is dit leger, dat onder den naam van *Kamp van Jales* bekend werd. DU SAILLANT wilde met zijne schaar op *Parijs* aan marcheren, maar op het punt staande

om dit ontwerp ten uitvoer te brengen, werd hij door een gedeelte der zaamverbondenen verlaten. Bij gebrek aan geld en wapenen, werd hij kort daarna door het Henegouwer regiment geslagen, en met vier personen van zijn gevolg gevangen genomen. Naar *les Beaux* gevoerd, werden DU SAILLANT en zijne lotgenooten op het openbare plein meêdoogenloos vermoord.

SAILLY (THOMAS), een Jesuit, in 1553 te Brussel geboren, vergezelde pater POSSEVIN naar *Rusland*. In zijn vaderland teruggekeerd, legde hij de grondslagen tot eene militaire missie, wijdde zich geheel aan die betrekking toe, in welke hij oneindig veel te lijden had, bragt bijna zijn geheele leven onder de soldaten en in de hospitalen door, en overleed te Brussel in 1623. Zijne aanhoudende werkzaamheden belletteden hem niet een aantal zintwistende en stichtelijke werken in het licht te geven.

SAINCTES (CLAUDIUS DE), SANCYESIUS, in 1525 in het voormalige Fransche gewest *Perche* geboren, werd in den ouderdom van 15 jaren regulier kanonik in de abdij van *St. Cheron*, bij *Chartres*. De kardinaal DE LORRAINE

plaatste hem in het collegie van *Navarre*, alwaar hij zijne humaniora, zijnen wijsgeerigen en godgeleerden leergang ten einde bragt. In 1555, werd hij tot docter der *Sorbonne* bevorderd en nam hij zijnen intrek in het huis van den kardinaal zijnen weldoener, die hem in 1561, in de bijeenkomst (*colloque*) van *Poissy* gebruikte, en hem door koning KAREL IX, met elf andere leeraars, naar de Kerkvergadering van *Trente* deed zenden. Het is hij en SIMON VIGOR, later aartsbisshop van *Narbonne*, die ten huize van hertog de *Nevers*, in 1566, met twee calviniste predikanten redetwistten. Hunne zegepraal was volkomen en DE SAINCTES liet twee jaren later de *Acten* dezer conferentie drukken. Zijne geschriften, zijne leerreden en zijn ijver tegen de ketters verwierven hem in 1575 het bisdom *Evreux*. Hij was in het volgende jaar bij de staten-vergadering van *Blois*, en in 1581 bij de kerkvergadering van *Rouanen* tegenwoordig. Zijn ijver voor de ligue wikkeld hem, zegt men, in onaangenaamheden. Hij werd te *Louviers* door lieden van koning HENDRIK IV gevangen genomen. Men beweerde onder zijne papieren een geschrift te hebben gevonden, waarin hij den

moord aan HENDRIK III gepleegd, regtvaardigde, en aanspoorde om dezelfde misdaad op den persoon des konings van *Navarre* te bedrijven. Deze door de calvinisten aangedane beschuldigingen werden niet bewezen. Hij werd desniettemin gevankelijk naar *Caën* gevoerd, alwaar hij de doodstraf zou hebben ondergaan, indien de kardinaal DE BOURBON en eenige andere prelaten zich niet voor hem in de bresse hadden gesteld; zij konden echter niet beletten, dat hij in het kasteel van *Crèvecoeur*, diocées van *Lisieux*, werd opgesloten, alwaar hij, zegt men, in 1591 aan vergif overleed. Men heeft van hem een aantal werken. Het belangrijkste en zeldzaamste is eene *Verhandeling over de Eucharistie*, in het Latijn, in fol. vol geleerde aanmerkingen, en die de Hugenootsche predikanten zeer tegen hem verbitterde. Nog bestaat er van hem: *Liturgie JACOBI APOSTOLI, BASILII, MAGNI, JOANNES CHRYSOSTOMI etc.* Antwerpen, PLANTYN, 1560, in 8.vo en in het zelfde jaar te *Parijs*, in fol.; een zeer gezocht werk, wegens de belangrijke en gewigtige bijzonderheden, die het bevat, betrekkelijk de *Mis*: men voegt hetzelfde ge-

woonlijk bij de *Missa Latina antiqua* van FRANOWITZ (Zie dat artikel).

SAIN JURE of SAINT-JURE.
— Zie JURE.

* SAINT-ADON (FRANCISCUS PICARD DE), doctor der *Sorbonne* en priester van het diocées van *Rhodes*, in de stad *Saint-Côme* (Fr. Dep.^t *Aveyron*) geboren, werd denken van het koninklijk kappittel van het heilige kruis en der Christenheid van *Etampes*, diocées van *Sens*; hij was een vroom en geleerd geestelijke, die bij zijnen aartsbisshop den heer LANGUET in groote achting stond. Hij is schrijver van de navolgende werken: 1.º *Verités etc.* (*Tastelijke waarheden der Godsdienst*), een stukje van 180 blz. — 2.º *Maximes etc.* (*Grondregels van een' Christelyken wijsgeer*) van 40 blz. — 3.º *Gémissemens etc.* (*Weeklagten van een' jongen kluzenaar over de ongeregeldheden van de meeste der Christenen*), *Parijs*, 1768, in 12.mo; — 4.º *Traité etc.* (*Verhandeling over de middelen om de waarheid in de H. Schrift te erkennen*), 1759; een werk, dat de h^r. LANGUET bij een mandement, zijnen diocesanen aanbeval. — 5.º *Lettre etc.* (*Brief van eenen*

kanonik aan eenen prior).— Hij overleed in 1773. De lijst der werken van dezen schrijver is bijna geheel verschillend, in het woordenboek van CHAUDON en DELANDINE.

— SAINT-AMAND. — Zie TRISTAN.

— SAINT-AMOUR. — Zie AMOUR.

* SAINT-ANGE (ANGE FRANCISCUS FARIAU DE), een dichter, den 13 October 1747, te Blois, geboren, was de zoon van eenen raadsheer des konings, oud-officier van het kiescollegie dier stad, en begon zijne studiën in het Jesuiten-collegie te Blois. Na de vernietiging der maatschappij, verkreeg de jonge DE SAINT-ANGE, eene beurs in het collegie *Sainte-Barbe*, te *Parijs*, en in 1768, gedurende het verblijf des konings van *Denemarken* in de Fransche hoofdstad, bood hij dien vorst eene Fransche ode aan, waarin zich een gelukkige aanleg openbaarde. OVIDIUS was de schrijver naar wien hij zich bij het verlaten van het collegie vormde, en zijne eerste proeven werden door LAHARPE geprezen. TURGOT werd zijn beschermer, en de SAINT-ANGE verkreeg weldra eenen post bij het algemeen tegenboek, die later met eene jaarwedde op den

koninklijken almanak werd verwisseld. Tijdens de omwenteling, welker grondbeginselen hij verwierp, bevond hij zich zonder middelen van bestaan en zonder steun, en welligt had hij het aan zijne ontblooting te danken van niet in de vogelvrijverklaringen betrokken te worden. Na den 9 *Thermidor*, werd hij bij het agentschap van de kleeding der troepen tot eenen post van twee duizend franken benoemd. Later werd hij hoogleeraar der algemeene spraakkunst, daarna der schoone letteren bij de centrale school der straat *St. Antoine* (thans collegie van *KAREL den groote*.) Daar zijne zwakke gezondheid hem niet toestond langen tijd zijnen leerstoel te bekleeden, verkreeg hij eenen plaatsvervanger, met behoud van zijn tractement. Tijdens de oprigting der keizerlijke universiteit, beijverde FONTANES zich om zijnen naam bij die van DELILLE, van LARCHER enz., op de lijst der hoogleeraren der akademie van *Parijs* te voegen. Hij verving DOMERGUE, den 5 September 1810, bij de Fransche akademie, en overleed te *Parijs*, den 8 December van hetzelfde jaar, aan de gevolgen van eenen val, die den laatsten slag aan zijne reeds ondermijnde gezondheid toebragt.

Er bestaat van hem: 1.º *Épître etc. (Brief aan DAPHNÉ)*; welke naar den prijs der Fransche akademie dong, 1774, in 8.vo; — 2.^a begin van den *Ilias*, in Fransche verzen, dat mede naar den prijs van 1776 streefde, *Parijs*, 1776, in 8.vo; — 3.º *de Gevoelvolle mensch*, uit het Engelsch vertaald, van BROOK, *Parijs*, 1776, in 12.mo; — 4.º *de Herscheppingen van OVIDIUS*, in Fransche verzen vertaald; volledige uitgave, met commentariën, 1805, 2 dl.ⁿ in 8.vo Deze vertaling is zijn ware titel van roem; — 5.º *de Jaarboeken en de kunst om te beminnen*, van den zelfden schrijver, mede in Fransche verzen vertaald, 1804 2 dl.ⁿ in 8.vo, en 1808, 1 dl. in 12.mo; — 6.º het *Geneesmiddel der liefde*, 1811, in 12.mo, met eene keuze van *Heldendichten en Treurzangen*, in Fransche verzen vertaald; — 7.º *École etc. (School der vaders)*, blijspel, in 3 bedrijven en in verzen, 1782, in 8.vo — 8.º Verschillende artikels in den Franschen *Muzen-almanak*, in het *Journal encyclopédique*, en in den *Mercur de France* enz. In 1823 heeft men eene uitgave der *Volledige werken van SAINT-ANGE* in het licht

doen verschijnen, verbeterd volgens de handschriften des schrijvers, *Parijs*, 9 dl.ⁿ in 12.mo

* SAINT-AUBIN (AUGUSTINUS DE), een graveur, in 1736 te *Parijs* geboren, was een der laatste kweekelingen van LAURENTIUS CARs. Hij verwierf eene groote vermaardheid in het vak van portretten; men onderscheidt vooral die van NECKER, van LEKAIN, van HELVETIUS en van FÉNELON. Hij bezat veel smaak, en wist in zijne voortbrengselen vele zachtheid te brengen. Men heeft ook van hem vele *vignettes*, die met smaak en geest zijn behandeld, en de *Verzameling der gegraveerde steenen* van het kabinet *Orleans*. De oude schilder-akademie, had hem, in 1771 als lid aangenomen; in 1804, werd hij tot graveur der nationale bibliotheek benoemd. Hij overleed te *Parijs* in 1807.

SAINT-AULAIRE (FRANCISCUS JOZEF DE BEAUPOIL, markgraaf DE), te *Limousin* in 1643 geboren, droeg in zijne jeugd de wapens, doch legde dezelve in eenen meergevorderden ouderdom weder neder, om zich geheel aan het gezellige verkeer en de letterkunde toetewijden. De

hertogin DU MAINE beriep hem aan haar hof, waarvan hij gedurende 40 jaren door zijnen geest en zijn aangenaam onderhoud, het vermaak uitmaakte. Deze dichter werd in 1706 als lid der Fransche akademie aangenomen, en overleed den 17 December 1742, bijna honderd jaren oud. BOILEAU weigerde hem op eene vrij onheusche wijze zijne stem als academicus. Hij grondde zijne weigering op hetzelfde stuk, dat hem den toegang verschaftte :

O muse légère et facile. . .

Hij antwoordde aan degene die hem voorstelden, dat men eerbied voor eenen man van dien rang moest hebben: » Ik betwist hem zijne brieven van adeldom niet; maar ik betwist hem zijne aanspraak op den *Parnassus*. » De gedichten van dezen negentigjarigen ANACREON, zijn in verschillende verzamelingen verspreid, doch nooit gezamenlijk uitgegeven.

SAINT-CYR (TANNEGUI DU BOUCHET, bijgenaamd), een edelman van *Poitiers*, en een der beruchtste hoofdlieden der calvinisten onder de regering van KAREL IX, was ook een der aanvoerders van de zamenzwering van *Amboise*, en werd gouverneur van *Orleans* na den slag van *Dreux*. Hij sneuvelde in dien

van *Moncontour* in 1569, 85 jaren oud zijnde.

* SAINT-CYR (ODET JOZEF DE VAUX-DU-GIRY DE), tweede onderwijzer van den dauphin, zoon van LODEWIJK XV, en vader van LODEWIJK XVI, werd in 1694 te *Bagnols* geboren. Hij omhelsde den geestelijken staat en verkreeg vroegtijdig een kanonikaat in de stift-kerk van den H. JUSTUS te *Lyon*, hetwelk hem echter niet belette te *Parijs* zijne godgeleerde studiën ten einde te komen brengen. Hij bragt twee jaren in het groot seminarie van *Saint-Sulpice* door, en volbragt zijn licentiaat in het gesticht van *Navarre*. Tot doctor in de godgeleerdheid bevorderd zijnde, verbond hij zich aan den heer DE RASTIGNAC, aartsbisschop van *Tours*, die hem tot zijnen groot-vikaris en kanonik zijner hoofd-kerk benoemde. De abbé DE SAINT-CYR toonde in verschillende gelegenheden zijnen ijver, tijdens de geschillen, door de tegenstrevers der besluiten van den heiligen Stoel te weeg gebragt, en den 1 Junij 1730, onderwierp hij zich aan het besluit der theologische faculteit van *Parijs* van 15 December 1729, waarbij de bulle *Unigenitus* werd aangenomen. Zijne verdienste verwierf hem eenen even zoo

eervollen als moeilijken post. In December 1735, werd hij tot onder-leermeester van den dauphin, zoon van **LODEWIJK XV** benoemd; de jonge prins was zijn zevende jaar ingetreden. Het was op den 15 Januarij 1736, dat hij in handen zijner leermeesters (*) werd gesteld. De abbé **DE SAINT-CYR** schijnt het voor naamste deel aan zijne opvoeding te hebben gehad; hij won het vertrouwen van zijnen kweekeling, niet door deszelfs luimen te vleijen, maar door hem steeds de taal der rede en der waarheid te doen hooren. Hij paarde, zegt **PROYART**, met eene waarlijk deugdzaame ziel, eenen met alle nuttige kundigheden uitgerusten geest. Dezelfde geschiedschrijver heeft eenige bijzonderheden over de betrekkingen tusschen den meester en den kweekeling bijeenverzameld. Standvastig en goed, bleef de abbé **DE SAINT-CYR** zich altijd gelijk in zijne handelwijze met het kind; hij gewende hetzelfde juist te redeneren, en terwijl hij den dauphin den arbeid voorschreef, wist hij hem denzelven aangenaam en gemakkelijk te maken. Toen

zijne opvoeding was afgelopen, behield de dauphin, die nieuwe kundigheden wilde opdoen den abbé **DE SAINT-CYR**, die alstoen meer moeite had, om zijnen ijver te matigen, dan hij vroeger had gehad om denzelven optewekken. Hij liet hem in zijne vertrouwelijkste gemeenzaamheid toe, en zijne studeerkamer was altijd voor hem geopend. De abbé **PROYART** heeft eenige hunner brieven voor ons bewaard; die des prinsen zijn in den toon des vertrouwens en der vriendschap, en die van den abbé **DE SAINT-CYR** vol wijsheid en gezonde rede. Ofschoon hij een vriend der letteren was en dezelve beoefende, was hij de eerste die den dauphin deed opmerken, dat hij zich niet al te zeer aan de letterkunde moest hechten, naardien er voor eenen koning veel noodzakelijker kundigheden bestaan. Hij boezemde hem vooral eerbied en liefde voor de Godsdienst in, en eenen grooten afkeer voor de stelsels der ongelovigen. Hij had de schrijvers weten te waarden, die in dien tijd den titel van filosofen hadden aangenomen,

I 4

(*) De graaf, later hertog van *Châtillon*, was gouverneur: de bisschop van *Mirepoix*, **BOYER**, leermeester, de graven van **Mux** en **POLASTRON**, onder-gouverneurs, en de abbé de **MARBEUF**, lector.

en had beproefd hunne geloofs- en zedeleer, in een werkje te doen kennen, getiteld: *Cathechisme etc. (Catechismus en besluiten over de gewetenszaken, enz.) Capopolis*, 1758, in 8.vo; dit is eene verzameling van grondregels en gedachten, uit de werken der nieuwere ongelooovigen ontleend. De abbé DE SAINT-CYR plaatste er zijnen naam niet voor, en het schijnt dat dit het eenige geschrift is, hetwelk hij in het licht heeft gegeven. Deze achtenswaardige man overleed den 13 Januarij 1761. Hij was staatsraad en gewoon aalmoezenier der dauphine. Hij was in 1726 tot abt van *Val-Benoite*, in 1733 van *la Clarté Dieu*, en in 1741 van den H. MARTINUS van *Rouanen* benoemd. In 1749 deed hij afstand van die abdijen, en verkreeg die van *Troarn*, in het diocees van *Bayeux*. In 1742 was hij in de plaats van den kardinaal DE POLIGNAC, tot lid der Fransche akademie aangenomen. Zijne opnemingsrede, die den 10 Maart werd uitgesproken, is even zoo vol wijsheid als zedigheid. De redenaar wijdt in dezelve natuurlijk in den lof van den prins zijnen kweekeling uit, en deelt eenige bijzonderheden over zijne gelukkige inborst mede. Hij eindigde al-

dus zijne voordragt: » Maar welk gezag de letteren, ook op den geest en de zeden uitoefenen, is het toch van een verhevener beginsel, dat wij de vervulling van een zoo groot werk verwachten. Gij weet het, mijne heeren, dat het alleen aan de Godsdienst toebehoort, om aan de wereld, koningen volgens Gods hart, en volgens het hart der menschen te geven. Mogten deze heilzame grondbeginzelen, *tot dusverre bereidwillig aangenomen*, al meer en meer ingang vinden, en nimmer uit het hart gewischt worden!" Als directeur, antwoordde DESTOUCHES; hij prees in den recipiendaris de *zachtheid zijner inborst, de kieschheid van zijnen geest, zijne uitgebreide geleerheid, en zijne diepe ervarenheid in de Grieksche en Romeinsche letteren*. De abbé DE SAINT-CYR werd bij hetzelfde genootschap vervangen door den abbé LE BATTEUX, wiens inwijdingsrede is van den 9 April 1761. Hij deed gevoelen hoezeer de filozofie van zijnen voorganger wijs, redelijk en godsdienstig was geweest, en de hertog van NIVERNAIS zeide, in zijn antwoord, dat de grootste lof van den abbé DE SAINT-CYR, het welgelukken zijner zorgen bij zijnen doorluchtigen kweekeling was, en sprak

over het *levendig en vereerend leedwezen* der akademie. De abbé DE SAINT-CYR bekleedt zijne plaats in de *Histoire etc. (Geschiedenis der leden van de akademie van 1700 tot 1771 overleden)*, strekkende tot vervolg op de *Éloges etc. (Lofreden der academici)*, door D'ALEMBERT. Maar de blijvende secretaris heeft zich wel gewacht eenen man te prijzen, die de inzichten der filozofen op derzelve juiste waarde had geschat: zijn geheele artikel is niets dan eene critiek en bijtende spotternij; hij vooronderstelt dat de abbé DE SAINT-CYR niet getracht had om aanden dauphin afkeer in te boezemen tegen de filozofie, *dien veiligsten schutswal der koningen*, zegt hij: het vervolg heeft getoond, hoe *veilig* deze *schutswal* was. D'ALEMBERT beweert, dat de dauphin *zich dikwijls beklaagde slecht te zijn opgevoed*; en in de daad een prins, door eenen aan de Godsdienst verkleefden priester opgevoed, een prins die zelf godvruchtige gevoelens openbaarde, en die zijne afkeerigheid van de grondbeginselen van D'ALEMBERT en zijne vrienden niet ontveinsd had, kon in hunne oogen niet anders dan *slecht opgevoed zijn*. Doch deze klach-

te, welke men den dauphin in den mond legt, wordt genoegzaam gelogenstraft, door het vertrouwen, de achting en de vriendschap, welke hij steeds voor zijnen ouden leermeester aan den dag legde. Hij gaf hem verslag van zijne lectuur, en vraagde hem naar zijnen raad. De goedkeuring van een' zoo oordeelkundigen, zoo deugdzaam prins die de ware verdienste zoo juist op prijs wist te stellen, moet ten minste even zoo veel gewigt hebben, alsdat van den partijdigen academicus. De *Mémoires de Trévoux* zeggen in de weinige woorden, welke zij aan den abbé DE SAINT-CYR toewijden: » dat hij de letteren en de wijsbegeerte beoefende, alsof hij wilde, dat niemand hem zijne verdiensten zijne talenten en zijne werkzaamheden zou dank weten, en dat hij zelfs in den maalstroom des hofs die gelijkheid van zeden, studiën en handelwijze behield, die de begeerte uitsluit en de aanmatigheden veroordeelt.

SAINT-CYRAN. — Zie VERGER DE HAURANNE.

SAINT-EVREMONT (KAREL MARGUETEL DE SAINT DENYS, heer van), in 1613 te *Saint Denys le Guast*, drie

mijlen van *Coutances*, uit een adellijk en oud huis van *Neder-Normandijë* geboren, volbragt zijne studiën te *Parijs*. Na een jaar aan de beoefening der regtsgeleerdheid te hebben toegewijd, nam hij de wapens op, en diende bij het beleg van *Atrecht* in 1640, als kapitein der infanterie. De prins van CONDÉ over zijn onderhoud bekoord, benoemde hem, ten einde hem altijd bij zich te hebben, tot luitenant zijner lijfwacht. Onvoorzigtige uitdrukkingen deden hem die betrekking en de gunst van den prins verliezen. Daar hij voortging aan zijne hekelachtige inborst den teugel te vieren, werd hij wegens eenige beleedigende spotternij, aan tafel tegen den kardinaal MAZARIN (met wien hij zich echter kort daarna weder verzoende) uitgebragt, voor drie maanden in de *Bastille* opgesloten. Nadat de burgeroorlog was uitgebarsten, bleef SAINT-EVREMONT getrouw aan den koning, die hem, met eene jaarwedde van 3000 livres tot veldmaarschalk benoemde. Het verdrag der *Pyreneën*, dat een einde aan al de vijandelikheden maakte, mishagde aan vele lieden: SAINT-EVREMONT schreef te dien einde aan den maarschalk DE CRÉQUI, en zijn brief was het hekelschrift van

dat verdrag. Daar de koning, zegt men, geheime redenen had, om zich over hem te beklagen, zoo nam hij aanleiding uit dezen brief, om zijne opsluiting in de *Bastille* te bevelen (1662). Hij werd er in het bosch van *Orleans* van onderrigt, en nam de wijk naar *Engeland*, waar KAREL II hem wel onthaalde. Verscheiden personen stelden zich in de bres, om zijne terugroeping te erlangen; maar hunne pogingen bleven vruchteloos. Nadat de hertogin DE MAZARIN met haren echtgenoot in oneenigheid was geraakt, verliet zij het Fransche hof, en stak naar *Engeland* over. SAINT-EVREMONT bezocht haar dikwijls, zoowel als verscheiden geletterden, die zich in haar huis vereenigden. Het is aan deze dame, dat hij een groot gedeelte zijner werken opdroeg. Hij overleed in 1703, en werd in de kerk van *Wesminster*, te midden der koningen en groote mannen van *Engeland* begraven. Hij behield tot aan het einde van zijn negentigjarig leven, eene levendige verbeeldingskracht, en een gelukkig geheugen. Hij was zeer gezet op de vermaken der tafel, en onderscheidde zich door zijne bedrevenheid in het aanleggen van smul-partijen; maar hij zocht minder de pracht

en den overvloed, dan het smakelijke en zindelijke. Hij beroemde zich niet op eene gestrengede zedeleer; bezat echter zeer achtenswaardige deugden. Hij was regtvaardig, edelmoedig, erkentelijk, vol zachtheid en menschlievendheid. Wat zijne godsdienstige gevoelens betreft, zoo heeft hij altijd openlijk de catholieke Godsdienst beleden, in welke hij geboren was. Vele lieden hebben hem als eenen vrijgeest voorgesteld, zich beroepende op zijne laatste ziekte, waarin hij, zich welligt nog buiten gevaar wanende, geweigerd had, priesters te ontvangen. Maar indien men over zijne denkwijze in een zoo gewigtig onderwerp, volgens zijne gewone gesprekken mag oordeelen, zal dit gevoelen niet aannemelijk schijnen. Er ontsnapte hem nooit iets lichtzinnigs tegen de Godsdienst, en hij kon niet dulden, dat men er een onderwerp van spotternij van maakte. Men vindt in zijne schriften verscheiden plaatsen, die het ongelooft zeer ongunstig zijn, en zijn antwoord op de critiek van COTOLENDI (zie dat artikel) levert zeker niet het denkbeeld op van eenen door stelselzucht verdwaalden geest; hetwelk ons beweegt, om te vooronderstellen, dat het uit dwaling is, dat men hem een niet zeer godsdienstig werk

toeschreef, hetwelk ten titel voert: *Examen etc.* (*Onderzoek der Godsdienst, waarvan men te goeder trouw de opheldering zoekt*). Men ziet uit zijne werken, dat hij geleerdheid bezat; maar het was eene oppervlakkige, weinig gegronde en weinig nut stichtende geleerdheid. Deze schrijver bezat slechts geest; want men kan hem noch genie, noch gevoel, noch welligt een waar talent toekennen, ten zij het dat van te schrijven mogt zijn. Dit is het oordeel wat DELEYRE van hem velt in zijnen *Esprit etc.* (*Geest van SAINT-EVREMONT*), een in 1761, in 12.mo gedrukt werkt. Zijne letterkundige voortbrengselen maakten echter zulk eenen verbazenden opgang, dat de boekhandelaar BARBIN schrijvers betaalde om hem van *SAINT-EVREMONT te vervaardigen* (*pour lui faire du SAINT-EVREMONT*). Zijne *Gedichten* bestaan voornamelijk in Rustgedichten, Treurzangen, Herderzangen, Puntgedichten, Op- en Grafchriften. Dezelve zijn gezamenlijk met zijne Blijspelen, Brieven enz. in het licht gegeven, te Londen, 1705, 3 dl.ⁿ, in 4.to; te Parijs, 1740, 10 dl.ⁿ, in 12 mo; en 1753, 12 dl.ⁿ DESSESARTS heeft in het licht gegeven: *OEuvres choisies etc.*

(*Uitgelezene werken van SAINT-EVREMONT*), 1804, in 12.mo

* SAINT-FELIX (GASPARD DE), oud overste van het seminarie van *Toulouse*, werd in die stad den 25 Maart 1741, uit eene overheids-familie geboren, en omhelsde den geestelijken staat. Hij begaf zich in de congregatie der priesters van *Saint-Sulpice*, en na directeur en hoogleeraar in de godgeleerdheid aan verscheiden seminariën vooral te *Lyon* te zijn geweest, werd hij overste van de vereeniging der Robertijnen te *Parijs*, daarna van het seminarie *Saint-Charles* te *Toulouse*, hetwelk was opgericht voor de geestelijken der verschillende naburige diocesen, welke aan de universiteit dier stad studeerden. De omwenteling ontrok hem aan zijne betrekkingen, en noodzaakte hem de wijk naar *Spanje* te nemen. In *Frankrijk* teruggekeerd, werd hij na het concordaat van 1801, aan het hoofd van het diocesaan seminarie van *Toulouse* geplaatst, hetwelk hij tot in 1811 bestuurde, in welk jaar BONAPARTE de heeren van *Saint-Sulpice* uit de seminariën verdreef, waarmede zij belast waren. De abbé de SAINT-FELIX, begaf zich naar *Parijs*, alwaar hij zich

met ter woon vestigde, en alwaar hij den 1 Januarij 1832 is overleden, na tot aan zijnen laatsten oogenblik door zijne godsvrucht en zijnen ijver voor al de oefeningen van het seminarie, het voorbeeld der congregatie te zijn geweest.

SAINT- of SAINTE-FOIX (HERMANUS FRANCISCUS POUILLAIN DE), een edelman uit *Bretagne*, te *Rennes* in 1698 of 1703 geboren, en te *Parijs* in 1776 overleden, bezat de levendigheid en dapperheid, zijnen landaard eigen. Na gedurende eenigen tijd de wapens te hebben gedragen, kwam hij in de hoofdstad de muzen beoefenen, en opende zich eene nieuwe loopbaan als kluchtspeler. Hij beoefende te gelijkertijd de geschiedenis van *Frankrijk*, en zijne kunde in dat vak, verwierf hem de betrekking van geschiedschrijver der orde van den heiligen Geest, Men heeft zijne werken gezamenlijk uitgegeven, in 6 dl.ⁿ in 8.vo, *Parijs*, 1778, met eene *Geschiedkundige Lofrede*. Dezelve bevatten: 1.º *Lettres etc.* (*Turksche brieven*) 1 dl. in 12.mo een in brieven geschreven roman, in den smaak der *Perzische brieven*, welke tot meer dan eene critiek heeft aanleiding gegeven. — 2.º *Essais etc.*

(*Geschiedkundige proeven over Parijs*), 7 dl.ⁿ in 12.mo; een werk dat eene vrij aangename lectuur aanbiedt, doch zonder orde, en waarin de schrijver vele gewaagde en valsche beweringen en andere die geenerlei betrekking tot den titel hebben, heeft doen voorkomen. Het was aan SAINT-FOIX niet onbekend, hoe weinig waarheden er in zijne *Proeven* voorkwamen; maar met eene Gaskonjesche dapperheid, schrikte hij de beoordeelaars af, die zijne dwalingen of bedriegerijen aan den dag durfden brengen; hij bedreigde hen, daagde hen voor de burgerlijke regtbanken, en deed eindelijk alles wat er vereischt werd, om in het vreedzame voorregt te blijven, van strafeloos te kunnen snateren; hetwelk hem niet dan al te wel gelukt is. Het werk eindigt met geschiedkundige verhandelingen over het beruchte IJZEREN MASKER, welke de schrijver gist te zijn de herzog van MONTMOUTH; zijne bewijzen zijn niet overtuigend (Zie IJZEREN MASKER). Deze *Proeven* zijn in 1786 door den ridder DU COUDRAY voortgezet. Den voorstanders van SAINT-FOIX schijnt het zeer te hebben gespeten, het vervolg van zijn werk in zulke handen te hebben gezien; maar welligt is het

gesnap van den goeden ridder voor eene dergelijke compilatie meer passende. — 3.º *Histoire etc.* (*Geschieden der orde van den heiligen Geest*); eene compilatie van daadzaken en anecdoten, betrekkelijk de groote heeren met dit orde-lint versierd. — 4.º *Comédies (Blijspelen)*, 4dl.ⁿ in 12.mo, vol van de begoochelingen der tooverij. Slechts het *Orakel* is gedurende eenigen tijd gespeeld; hetzelfde is herdrukt in het *Répertoire etc.* met eene levensschets des schrijvers door FIÉVÉE. SAINT-FOIX bezat eene opregte inborst, maar was moeilijk te vreden te stellen, had groote aanmatigheden, was wispelturig en ligt beleedigd. Men moest in zijne tegenwoordigheid de schrijvers niet prijzen, welke hij niet beminde; en al betroffen die lofspraken ook de eerste schrijvers der natie, zou hij zich niet hebben kunnen onthouden zijne ontevredenheid aan den dag te leggen. Indien de *Turksche brieven*, en eenige plaatsen zijner overige schriften, eenigen twijfel omtrent zijne godsdienstige gezindheid hebben doen ontstaan, zoo is het zeker dat dezelve in geene stelselmatige afwijking bestond, en dat hij de nieuwere filozofie weldra kende en op prijs wist te stellen. » Arend-

jes zeide hij, die met zulk eene minachting, boven uwe zwakke landgenooten zweeft, nieuwe verschijnsels in de letterkunde, ik neem de vrijheid, u, in uw toppunt te beschouwen, en ik vermeen te ontdekken, dat de stralen uwer heerlijkheid enkel uit tegenstrijdigheden, zonderlinge denkbeelden, bespottingen uwer natie en uiterlijken schijn van ongodsdienstigheid bestaan. Zou het niet koddig zijn, dat terwijl men allerlei verachtelijke werken builde, overzifte en bedilde, men zich ging inbeelden, dat de filozofie der zeden sedert eenige jaren groote vorderingen onder ons maakte. . . . ? Het komt mij voor dat de oude zedeleer van het Evangelie wel tegen de nieuwe filozofie kan opwegen." *Essais etc.* 4.e dl.

SAINT-FOND (BARTHOLOMEUS FAUJAS DE). — Zie FAUJAS.

SAINT-GELAIS (OCTAVIANUS DE), bisschop van *Angoulême*, te *Cognac* in 1466 geboren, was de zoon van PÉTRUS DE SAINT GELAIS, markgraaf van *Mont-lieu* en van *Saint-Aulaye*, volbragt zijne studiën te *Parijs*, omhelsde den geestelijken staat, en gaf zich aan den minnenhandel over. Na reeds vroeg-

tijdig aan het hof te zijn gekomen won hij de gunst van koning KAREL VIII, die hem door PAUS ALEXANDER VI, in 1494 tot het bisdom van *Angoulême* deed benoemen. OCTAVIANUS DE SAINT-GELAIS, begaf zich in 1497 naar den zetel van zijn diocees, en hield zich verder niet anders dan met bedieningen van zijn herdersambt, de beoefening der H. Schrift en der kerkvaders bezig. Hij overleed in 1502. Men heeft van hem *Gedichten* en andere werken, in het Fransch. *De Vergier etc.* (*Eere-boomgaard*) werd afzonderlijk gedrukt, in 8.vo, in 4.to en in fol. *Het Château etc.* (*Kasteel van Labour*) werd zulks in 1532, in 16.mo Eene vertaling der zes blijspelen van TERENTIUS zag het licht in 1538, in fol.; en de *Heldendichten* werden vertaald, in den *Eere-boomgaard* geplaatst. — MERLIN DE SAINT-GELAIS, die door sommigen voor zijnen natuurlijken zoon wordt gehouden, in 1491 geboren, en te *Parijs* in 1558 overleden, abt van *Péclus*, aalmoezenier en bibliothecaris des konings, maakte zich als dichter bekend, en werd vrij ongepast, de *Fransche OVIDIUS* genaamd. Zijne gedichten zijn *Treurzangen*, *Brieven*, *Rondeellen*, *Vierlingen*, *Liederen*,

Klink- en Puntgedichten. Hij heeft ook zamengesteld *Sophoniste*, een treurspel in proza. De laatste uitgave dezer verschillende werken, is die van *Parijs*, 1719, in 12.mo.

SAINT-GENIEZ (JOANNES DE), te *Avignon*, in 1607, uit eene adellijke familie geboren, kweekte vroegtijdig de bloemen van den Latijnschen *Parnassus* aan. Hij kwam te *Parijs* en maakte zich aldaar beroemde vrienden. In *Avignon* teruggekeerd, werd hij tot het priesterschap verheven, en verkreeg een kanonikaat te *Orange*, alwaar hij in 1663 overleed. Men heeft van hem gedichten vol vuur en genie, en eene uitmuntende versificatie. Dezelve zijn in 1654, te *Parijs* gezamenlijk in 4.to uitgegeven. Men vindt onder dezelve: 1.º Vier *Herderszangen*, waarvan het 3.^e en 4.^e eene verdediging der dichtkunst bevatten. — 2.º acht *Heheldichten*, vol uitmuntende raadgevingen en eene oordeelkundige zonder gal of hartstogt voorgedragene critiek. — 3.º Zeven *Treurzangen*, alle over nuttige onderwerpen. — 4.º een boek *Puntgedichten*. — 5.º een boek *Mengeldichten*.

genaamd *ridder DE*), een *Mulat*, in 1745 te *Guadeloupe* geboren, was de zoon van eenen algemeenen pachter van *Boulogne* en van eene negerin; reeds zeer vroeg werd hij naar *Parijs* gebracht, alwaar hij bewijs van veel aanleg voor de schoone kunsten openbaarde, die hij dan ook beoefende, zonder daarom de ernstige studien te verzuimen. Hij begaf zich onder de zwarte musketiers, en werd schildknaap van mevrouw **DE MONTESSON**, hertogin van *Orleans*, later kapitein der lijfwacht van den Hertog van *Chartres*. Zijne talenten voor de toonkunst en zijne bekwaamheid in de schermkunst verwierven hem eenen grooten roem. Met geestdrift omhelsde hij de zaak der Fransche omwenteling, en nam deel aan alle staatkundige kuiperijen, waarvan het *Palais-Royal* het brandpunt was. Toen *Frankrijk* zich van alle zijden wapende, rigtte hij een corps jagers te paard op, waarvan hij tot kolonel benoemd, en naar het leger van het Noorden onder **DUMOURIEZ** gezonden werd. Hij gaf aldaar, zegt men, bewijzen van lachhartigheid, klaagde dien veldheer na zijnen afval aan, en te *Parijs* teruggekomen zijnde, werd hij er, als verdacht,

* **SAINT-GEORGE** (***) , bij-

in hechtenis genomen. Na den 9 Thermidor, weder in vrijheid gesteld, leefde hij sedert dien tijd in de vergeetelheid, en overleed in 1801, aan de gevolgen eener verwaarloosde blaasverzwinging, in eenen aan de behoefte grenzenden staat. Hij had de partituren van verscheiden boertige opera's zamengesteld, die geenen bijval vonden, er werd wel eenen vluggen geest, maar geene verbeeldingskracht in waargenomen. Hij is gelukkiger geweest in zijne *Flugtige of losse werken*: verscheiden derzelve hebben opgang gemaakt, onder anderen de *Menuet*, die zijnen naam draagt. LA BOESSIÈRE, de zoon, heeft aan het hoofd zijner *Verhandeling over de schermkunst eene Geschiedkundige Levensschets van SAINT-GEORGE* geleverd.

SAINT-GERAN. — Zie GUI-CHE.

SAINT-GERMAIN (CLAUDIUS LODEWIJK DE) — Zie GERMAIN. — Graaf van SAINT. —

* SAINT GERMAIN (N., graaf DE), een kwakzalver, die even gelijk de beruchte CAGLIOSTRO, zijn tijdgenoot, de ligtgeloovige lieden door zijne geheimen en zijne bedriegerijen misleidde. Even

gelijk de Italibansche bedrieger, bezat hij welsprekendheid en een verbazend geheugen, dat bij hem de plaats van onderwijs bekleedde. Hij sprak verscheiden oude en nieuwere talen, en beweerde twee duizend jaren geleefd te hebben. Om deze reden wilde hij nooit aan iemand noch zijnen oorsprong, noch zijne geboorteplaats, noch zijnen onderdom noemen. Hij dreef zijne onbeschaamdheid zoo ver, dat toen hij in zeker huis het afbeeldsel des Verlossers zag, hij vraagde: » Van wien is dit beeld? » en men hem antwoordde: » van JESUS CHRISTUS. » hij er bijvoegde: » het heeft geenerlei gelijkenis met JESUS van Nazareth, dien ik op de bruiloft van Kana heb leeren kennen. » Met dezelfde schaamteloosheid schetste hij de trekken van HERODES, PILATUS, TITUS, zoon van VESPASIANUS, van den geschiedschrijver JOSEPHUS, hij beschreef de verwoesting van *Jeruzalem* en die des tempels, als ooggetuige. Hij was zeer bekwaam in de gezichts-begoocheling (*fantasmagorie*), door middel van welke, hij aan diegene, welke de zwakheid hadden, van zich op zijne woorden te verlaten, deed gelooven, dat de schimmen, welke hij

door een spiegelkundig (*catoptrisch*) uitwerkfel verschenen, hunne overledene bloedverwanten waren, die hij uit hunne graven te voorschijn riep. CAGLIOSTRO gaf hetzelfde tooneel, te *Londen*, te *Amsterdam* en te *Parijs*. Even als hij, kende hij verscheiden geneeskundige kruiden, door welker wegschenking hij ligtelijk de volksgunst won. Hij verzamelde vele rijkdommen, telde de doorluchtigste personen onder zijne beschermers en vrienden, en bragt de laatste jaren zijns levens bij den vorst van *Hessen-Cassel* door. Gelukkiger dan BALSAMO (zie CAGLIOSTRO), die zijne levensbaan in het fort *St. Leo* bij *Rome* eindigde, stierf SAINT-GERMAIN gerustelijk, en te midden zijner bewonderaars, te *Sleeswijk*, in Febr. 1784. De *Gedenkschriften* van mevrouw DU HAUSSET, die van den vrijheer VON GLEICHEN, GROSLEY in zijne *Onuitgegevene werken* deelen belangrijke bijzonderheden, betrekkelijk dien persoon mede. Men meent dat het middel, waardoor deze gelukzoeker, zich genoeg geld verschaft, om het volk door zijne rijkdommen en zijne pracht te misleiden, was, dat hij door onderscheidene ministers als verspieder werd gebruikt.

XXII, DEEL.

SAINTE-GERMAIN. — Zie MOURGUES (MATTHEUS DE) en VERGNE.

SAINTE-GILLES. — Zie GILLES.

SAINTE-HAOUEN. — Zie LECOAT.

SAINTE-HEREM (de graaf MONTMORIN). — Zie MONTMORIN.

* SAINTE-HILAIRE (N. LEBLOND, graaf van), divisiegeneraal, was tijdens de Fransche omwenteling, hoezaren-officier, en werd in 1791 naar het Graafschap *Venaisin* gezonden, om JOURDAN *Coup-tête* te beteugelen. Op eenige mijlen afstands van *Avignon* maakte hij zich van hem meester. Tot brigadegeneraal benoemd, deed hij zich onderscheiden in het gevecht van *Gibraltar* en in dat van *Pinal*, in welk laatste hij gekwetst werd. In 1799 werd hij tot den rang van divisiegeneraal verheven, en voerde in het begin van 1800 het bevel te *Marseille*. In den Oostenrijkschen veldtocht onderscheidde hij zich bij verschillende gelegenheden, voornamelijk in den slag van *Austerlitz*. Ofschoon gekwetst bleef hij den geheelen dag op het slagveld tegen-

K

woordig, en droeg veel bij tot de nederlaag van den linker vleugel des vijandelijken legers. Hij handhaafde zijnen roem te *Jena*; te *Eylau*; te *Heilsberg*, en onderscheidde zich op nieuw in de veldslagen van *Tann* en *Essling*. In den laatsten werd hij doodlijk gewond, na wonderen van dapperheid aan den dag te hebben gelegd. Een besluit beval dat zijn standbeeld op de brug *Louis XV*, zou worden geplaatst; maar het is niet ten uitvoer gebracht.

* **SAINT-HILAIRE** (N. . . . **BARAUD DE**), een Vendeesch officier, uit eene adellijke familie geboren, was bij het begin der Fransche onwenteeling, officier in een infanterie-regiment, en bleef getrouw aan de zaak der **BOURBONS**. In 1793, vereenigde hij zich met de Vendeërs, werd hoofd-officier, en legde bij elke gelegenheid even zoo veel ijver als dapperheid aan den dag. Na zich, aan het hoofd van een detachement naar het eiland *Noirmoutier* te hebben begeven, viel hij in de handen der republikeinen, en werd den 7 Januarij 1794 ten dood gebracht.

* **SAINT-HURUGE** (N. . . . de markgraaf **DE**), revolutionair agent, in 1750, in het voormalige Fransche ge-

west *Mâconnais*, uit eene adellijke familie geboren, volgde eerst de militaire loopbaan, en reisde vervolgens door verschillende deelen van *Europa*. Hij verkwistte weldra eene aanzienlijke fortuin hem ten erfdeel gevallen, en gaf een ondubbelzinnig bewijs zijner ongeregelde zeden, door met een openbaar ontuchtig vrouwspersoon in den echt te treden, die, zijn wan-gedrag en de mishandelingen, welke zij dagelijks van hem ondervond, moede, een' *lettre de cachet* verzocht en verkreeg, om hem te *Vincennes* en later te *Charenton* op te sluiten. In 1784 losgelaten, nam hij de wijk naar *Engeland*, alwaar hij zijnen haat tegen het bestuur van zijn land lucht gaf. Tijdens de onlusten van 1789 kwam hij in zijn vaderland terug, en werd een der voornaamste aanvoorders der muiterijen van het *Palais-Royal*. Hij onderscheidde zich ook den 5. October te *Versailles*, en voerde met **SANTERRE**, den 20 Junij 1792, de gewapende bende aan, die den koning en de koningin in de *Tuilleriën* ging beleedigen. Kort daarna werd hij als hebbende moord en brandstichting gepredikt, in hechtenis genomen, en eenigen tijd te *Péronne* opgesloten. Hij bepaalde er zich vervol-

gens toe met in koffijhuizen redevoeringen te houden, en overleed in 1810, door alle partijen veracht.

SAINT-HYACINTHE (THÉMISEUIL DE), wiens ware naam is HYACINTHUS CORDONNIER, te Orleans, den 27 September 1684 geboren, was de zoon van JOANNES JACOBUS CORDONNIER, heer van *Belair* en van ANNA MARIA MATHÉ. Anderen geven aan zijnen vader den naam van HYACINTHUS DE SAINT-GELAIS, en maken hem Mr. schoenmaker. Nadat BOSSUET, bisschop van Troyes, hem eenigen tijd bij zich had gehad, strooide de laster uit dat hij de zoon was van zijnen oom, den grooten BOSSUET; doch het verstandige publiek sloeg er geen acht op. Na militair te zijn geweest, bezocht hij een gedeelte van *Europa*, daarna vestigde hij zich te *Breda*, alwaar hij met eene aanzienlijke dame in den echt trad. Hij overleed in die stad in 1746. VOLTAIRE, zijn vijand, zegt dat hij monnik, soldaat, boekverkooper, koffijhuis-houder was geweest, en dat hij van de voordeelen van het dobbelspel leefde. (*Lettres secrètes* N.º 50)... Elders zegt hij: » Te Londen heeft hij enkel van mijne aalmoezen en van zijne li-

bellen geleefd." Men weet dat de grofste beledigingen, zoowel als de lasterlijkste sprookjes, steeds het geliefkoosde wapen van den filosoof van *Ferney* zijn geweest; men moet zich alzoo niet verwonderen over de vlugt, welke hij aan zijne gal geeft, ten opzichte van eenen vijand, die hem beschaamd had; maar men moet bekennen dat SAINT-HYACINTHE een gelukzoeker was, wiens geest naar kuiperijen overhelde. Er bestaat van hem: 1.º *Chef-d'oeuvre etc.* (*Meesterstuk van eenen onbekende*), 's Gravenhage 1714, 2 dl.ⁿ in 8.º en in 12.º Dit is eene critiek der uitleggers van schriften die geleerdheid uitkramen en verveling verwekken, maar zij is zelve zeer vervelend, en bestaat slechts uit eene soort van koddige verklaring van een klein, niet zeer betamelijk lied. Ofschoon dit werk welligt niet al de verachting verdient, welke VOLTAIRE er over aan den dag legt, kan men echter niet begrijpen hoe het zulk eenen bijval heeft kunnen vinden. De geestige trekken worden er in verzwolgen in een door deszelfs langdradigheid, met grof- en uitgelatenheden doorkneed geschr. p. De Vergoeding van den Doctor ARIS-

TARCHUS MASSO, die in het tweede deel voorkomt, verdient nog meer deze verwijtingen. *VOLTAIRE* noemt dit stuk een *schandaal*; het is veeleer eene zoutelooze taal. — 2.º *Mathanasiana*, 's *Gravenhage*, 1740, 2 dl.ⁿ Dit zijn letter- en geschiedkundige verhandelingen, die weinig belang wekken. — 3.º Verscheiden *Romans*, zeer middelmatig. De heer *DE BURIGNY* heeft eenen *Brief* geschreven over de geschillen van *VOLTAIRE* met *SAINT-HYACINTHE*, 1780, in 8.vo De zaak wordt in denzelfven met openhartig- en onpartijdigheid behandeld. De oorsprong des geschils is niet ongunstig voor den schrijver van den *Mathanasius*. » Hij is met mij, zegt *DE BURIGNY*, in bijzonderheden getreden, die ik niet zal aanvoeren, wjl dezelve kunnen overdreven zijn. Wat er ook van wezen moge, *SAINT-HYACINTHE*, deed aan *VOLTAIRE* weten, dat, indien hij niet van gedrag veranderde, hij zich niet zou kunnen onthouden, van openlijk te verklaren, dat hij hetzelfde afkeurde: hetwelk hij meende te moeten doen voor de eer van de Fransche natie, opdat de Engelschen zich niet mogten verbeelden, dat de Franschen zijne medepligtigen, en de blaam waardig waren, die hij verdiende.

Men kan zich ligtelijk voorstellen dat *VOLTAIRE* over eene dergelijke berisping zeer ontevreden was. Hij beantwoordde *SAINT-HYACINTHE* enkel door minachtingen; en deze laakte openlijk, en zonder eenig ontzag het gedrag van *VOLTAIRE*.”

SAINT-IGNACE (HENDRIK), een karmelieten-religieus, te *Ath*, in *Henegouwen* geboren, onderwees gedurende verscheidene jaren de godgeleerdheid in de kloosters zijner orde; hij is bekend door een werk getiteld: *Ethica amoris*, of *Volledige verhandeling der zedekundige godgeleerdheid*, dat te *Rome* in 1714 en 1722 veroordeeld werd. Hij is ook de schrijver van eenige schriften, onder andere van het *Molinisme renversé (Omverworpen molinismus)*, waarin hij zich tegen de Jesuiten verklaart. In het algemeen bevelen zich zijne werken noch door bondigheid, noch door vorm aan. Deze religieus in de 17.º eeuw geboren, eindigde zijne loopbaan in 1720.

SAINT-JOZEF. — Zie *ANGE DE ST. JOSEPH (Pater)*.

SAINT-JURE, of, volgens *PRUDHOMME*, *SANJURE*, en, volgens dom *CALMET*, *SAIN-*

JURE (JOANNES BAPTISTA). —
Zie JURE.

* SAINT - JUST (ANTONIUS
LODEWIJK LEO), lid der con-
ventie, in 1768, te *Bleran-*
court bij *Noyon*, uit eene
adellijke familie geboren, had
naauwelijks zijne studien ten
einde gebracht, toen de Fran-
sche omwenteling uitbarstte.
Met geestdrift omhelsde hij
de grondbeginselen derzelve,
en na zich in het dep.^t der
Aisne, alwaar zijn vader,
een oud officier, zijn ver-
blijf hield, door zijnen revo-
lutionnair ijver te hebben
onderscheiden, werd hij,
naauwelijks 24 jaren oud zijnde;
door dat dep.^t tot afge-
vaardigde bij de nationale
conventie benoemd. ROBES-
PIERRE, die inzag van welk
nut hem een zoodanig mensch
kon zijn, verbond hem aan
zich, maakte hem tot zijnen
voornaamsten vertrouweling,
en hunne onderlinge ver-
kleefheid duurde voort tot
op het schavot. Zoodra het
proces van LODEWIJK XVI
begonnen was, sprak SAINT-
JUST, den 13 November 1792,
eene hevige redevoering te-
gen dezen ongelukkigigen vorst
uit, en eischte eene spoedige
en bloedige bestraffing van
hetgene, wat hij zijne *mis-*
daden noemde. Hij beweerde
dat de koning moest gevon-

nisd worden niet als *burger*
maar als *vijand*, als *muite-*
ling, en dat elke Fransch-
man voor zich het regt had,
hetwelk BRUTUS ten opzigte
van CAESAR uitoefende. Ge-
durende al de verhandelinge-
n van dit noodlottig proces,
openbaarde hij dezelfde
verwoedheid, ten opzigte van
den doorluchtigen gevangene-
n, voor wiens *dood* hij
stemde zonder beroep en zon-
der uitstel. Door eene on-
verklaarbare ongerijmdheid,
hoorde men hem zich met
vuur verzetten tegen de uit-
drijving der BOURBONS, zich
beroevende op » het bestaan
van een ontwerp, om hen
door andere TARQUINIUSSEN
te doen vervangen." Steeds
stelde hij de hevigste maat-
regelen voor, of ondersteunde
dezelve, en beklom bijna
nooit het spreekgestoelte, dan
om zamenzweringen aan te
kondigen, of om slagtoffers
naar de strafplaats te doen
voeren. Zonder zich vooraf
met het onderwerp bekend
te hebben gemaakt, behan-
delde hij op de tribune de
gewichtigste en moeilijkste
vraagstukken van staatkunde
en beheer. Zoo als men zulks
in zijne redevoeringen ziet,
had hij een bepaald plan:
hij wilde het gezag in de
conventie *concentreren*, en
hetzelve door de verschrik-

king aan *Europa* opleggen, Hij was het die aan de leden der vergadering voorstelde, zelve de krigsverrigtingen te besturen, of, ten minste, er zich door den minister van oorlog verslag van doen geven, en hij ondersteunde het ontwerp door **DUBOIS DE CRANCÉ** voorgedragen, betrekkelijk de organisatie van het leger, terwijl hij echter zijne pogingen aanwendde, om de troepen aan de wetgevende magt te onderwerpen. Ook was hij het die het beruchte verslag tegen de afgevaardigden der *Gironde*, wier gezworen vijand hij was, aanbod. Na den val dier partij, werd hij dikwerf in missie gezonden, en, als een waardige handlanger van **ROBESPIERRE**, deed hij in de departementen, aan zijne demagogische woede toevertrouwd, stroomen bloeds vloeijen. De *Elzas* vooral werd met schavotten bedekt, en hij zette er de proscriptiën voort, door **GUYARDIN**, **BAUDOT** en anderen begonnen. Later (1794) begaf hij zich met **LEBAS**, naar het leger van het Noorden, alwaar, volgens de bevelen van den laatlunkenden landvoogd, de geringste misslagen met den dood werden gestraft. In zijn verslag over de zending van **SAINT-JUST**, zeide **ROBESPIERRE**: » **SAINT-**

JUST heeft de gewichtigste diensten bewezen, door eene volks-commissie aantestellen, die zich op de hoogte der omstandigheden weet te plaatsen, door alle aristocraten, overheden, regtsbeambten en militairen naar het schavot te zenden: zijne patriotische verrigtingen hebben de revolutionnaire kracht opgewekt." In *Parijs* teruggekeerd, werd zijn invloed bij de conventie nog grooter. Den 19 Februarij 1794 tot president benoemd, verkreeg hij van toen af eene onmetelijke magt in het bestuur. *Durven*, zeide hij eens in een verslag, dat hij in den naam der commissie van algemeen welzijn deed, *durven*: dit woord bevat de geheele staatkunde onzer omwenteling. Degene, die slechts omwentelingen ten halve maken, doen niet anders dan zich graven delven. Daar hij zag dat de partij van **DANTON** zich verlief, en door hare magt die van **ROBESPIERRE** bedreigde, was hij dezen laatste behulpzaam, om dezelve met alle middelen, die in zijne magt stonden, te bestrijden. Hij was het die het verslag aanbod, waarin **DANTON** werd aangeklaagd, en die, gezamenlijk met zijnen beschermer, hem de hevigste slagen toebragt, tot dat zij hem

met verscheiden zijner aanhangers op het schavot hadden doen sneven. Hij toonde dezelfde vijandschap, en bragt bijna gelijklopende verslagen uit, tegen HÉRAULT DE SÉCHELLES, PHÉLIPPEAUX en CAMILLUS DESMOULINS. Dezen laatste haatte hij bijzonder, wyl hij in zijn tijdschrift *Le Vieux Cordelier*, terwijl hij van eene niet zeer eerbiedige vergelijking gebruik maakte, gezegd had, dat SAINT-JUST het hoofd droeg als een heilig Sacrament, waarop de wreede tienman antwoordde: *Ik zal hem het zijne als de heilige DIONYSIUS doen dragen.* (Zie DIONYSIUS (H.) eerste bisschop van *Parijs*). Geheel opgeblazen met eene half-geleerdheid, kraamde hij op de tribune eene menigte staatkundige grondregels en zedespreuken uit, die dikwerf zijne voordragt verwarden en dezelve duister en schoolmeesterachtig maakten. Volgens zijne grondbeginselen had men uit *Frankrijk* alle maatschappelijke welvoegelijkheden, de zeden, alles eindelijk wat den beschaafden mensch van den wilde of het redeloze dier onderscheidt, behooren te verbannen, terwijl hij beweerde dat zulks enkel voor de aristocratie voordeelig was. Een zijner geliefkoosde ont-

werpen was de vernietiging der kunsten en des handels, terwijl hij zeide, dat het niet het geluk van *Persepolis*, maar dat van *Sparta* was, hetwelk men aan *Frankrijk* moest geven." Hij schepte er behagen in te voorspellen dat *Frankrijk*, eenmaal gelukkig zoude zijn, » en dat elk zijner zonen, bij het enkele bezit eener hut en eens ploegs, de genietingen des rijkdoms niet meer benijden en in de eenvoudige behoeften der natuur berusten zoude." Volgens hem, » was eene privaattrouw nutteloos," terwijl » eene openbare trouw, waarvoor de natie zich als waarborg stelde" hem voldoende toescheen. Hij veroordeelde de gevoeligheid, wanneer zij niet door vaderlandsliefde werd opgewekt. » Het was zamenzweren in het openbaar niet te weenen, en het was eene misdaad, tranen op het graf van eenen vader, eenen echtgenoot of eenen zoon te storten." Na den dood van DANTON verhief men hem tot het driemanschap, en van dien tijd af, werd hij ingewijd in de heerschzuchtige geheimen van ROBESPIERRE, en deelde met hem het opzigt der algemeene policie. Toen hij zag dat er zich eene zamenspanning smeedde, om zijnen vriend

te doen vallen, raadde hij hem bij herhaling aan, zijne vijanden voortekomen; maar middelerwijl brak de 9 Thermidor (27 Julij) aan. SAINT-JUST was de eerste, die het spreekgestoelte beklom, om nieuwe slagtoffers onder zijne eigene ambtgenooten te vragen, en, te midden van verscheiden stemmen, die hem tot stilzwijgen wilden brengen, begon hij zijne rede met deze woorden: » Al zou de tribune voor mij de *Tarpejische rots* worden, zal ik niettemin mijn gevoelens uitdrukken: *ik behoor tot geenerlei partij*. Ik kom u zeggen dat de leden des bestuurs den weg der regtvaardigheid hebben verlaten. De commissiën van openbaar welzijn en algemeene veiligheid hadden mij belast een verslag te geven over de oorzaken, die sedert eenigen tijd het algemeen gevoelens schijnen te kwellen. maar ik wend mij slechts tot u. . . . Men heeft willen uitstrooijen dat het bestuur verdeeld was. Het is zulks niet. . . . » Het geschreeuw nam alhier zoo zeer toe, dat hij niet kon voortgaan. Terwijl ROBESPIERRE, van zijnen kant vruchteloos trachtte om zich te doen hooren, hield SAINT-JUST zich steeds in eenen hoek der tribune tot dat eindelijk de worsteling

met den val des tirans en zijner medepligtigen eindigde. Hij scheen ongevoelig voor de tooneelen, die rondom hem plaats hadden, en waarvan hij de eerste aanlegger was, en bepaalde zich in de diepste stilte, met blikken van verachting op diegene te werpen, welke in smadelijke verwijten tegen ROBESPIERRE uitvoeren. In staat van beschuldiging gesteld, gelukte het hem echter te ontsnappen, en zich naar het stadhuis te begeven, alwaar hij zich tot hoofd der executiën verhief en zich gereed maakte, om de bewerkers der omwenteling, die zijnen beschermer hadden doen vallen, naar het schavot te zenden; maar hij werd te gelijk met ROBESPIERRE in hechtenis genomen. Hij bood niet den minsten tegenstand, verloor nooit zijne koelbloedigheid, en verzocht slechts aan degene, die zich van zijnen persoon meester maakten, hem geene pijn te veroorzaken, wijl het zijn doel niet was om te ontsnappen. Den volgenden dag den 10 Thermidor (28 Julij 1794) werd hij op de noodlottige kar geplaatst, alwaar hij het voorwerp der vervloeking van een talloos graauw werd. Hij verloor geen oogenblik zijne gewone ongevoeligheid; en men had de smart eenen

schuldigen, en met het bloed zijner slagtoffers geheel bezoedelden man, met de kalmte van eenen weldadigen en deugdzaamen man te zien sterven. Hij had slechts den ouderdom van 26 jaren bereikt. Men heeft van hem: 1.º *Organt*, een dichtstuk, in 20 zangen, 1789, 2 dl.ⁿ in 8.vo eenige exemplaren bevatten eenen sleutel van het onderwerp en de personen van dit schandelijk werk. — 2.º een aantal *Verslagen*, aan de nationale conventie gedaan. — 3.º *Mes passe-temps etc.* (*Mijne tijdverdrifven of de Nieuwe Organt van 1792*), een losbandig dichtstuk in 20 zangen, eene waardige navolging der *Pucelle* (maagd van Orleans), 1792, 2 dl.ⁿ in 8.vo — 4.º zijne *Nagelatene werken*, 1800 in 12.mo zijn onvolledig en langdradig over de *Instellingen*, waarmede hij zich nog kort voor zijnen dood bezig hield. De gebroeders BAUDOUVIN hebben in 1828 in het licht gegeven: *Papieren bij ROBESPIERRE, SAINT-JUST en anderen in beslag genomen*, 4 dl.ⁿ in 8.vo — Een andere SAINT-JUST (LODEWIJK LEO), die den titel aannam van markies DE FONTVIEILLE heeft in het licht gegeven: *Esprit etc.* (*Geest der omwenteling en der staatsre-*

geling in Frankrijk), zonder jaartal. Het tijdstip van zijnen dood is onbekend.

SAINT-JUST. — Zie DUGAS DE BOIS-SAINT-JUST.

* SAINT-LAMBERT (KAREL FRANCISCUS, markgraaf DE), een Fransche dichter, te Nancy den 16 December 1717 geboren, werd opgevoed in het collegie der Jesuiten van Pont-à-Mousson, en maakte er zeer goede studiën. Nadat zijne opvoeding was afgelopen, trad hij in het corps der Lotharingsche garde, diende verscheiden jaren, en bij den vrede van Aken, in 1748, nam hij zijn ontslag, om zich aan het hof te verbinden dat STANISLAUS, koning van Polen, te Luneville, had opgericht, en waar die vorst er behagen in schepte, om de grootste vernuften van zijnen tijd te vereenigen. SAINT-LAMBERT kwam in vertrouwelijke vriendschap met mevrouw DU CHÂTELET, eene der aanzienlijkste dames van het hof van STANISLAUS. Hij stond ook in briefwisseling met VOLTAIRE, in wiens lof hij deelde, door hem te verklaren:

Vainqueur des deux rivaux qui partagent la
(Scène.

een belagchelijk vers, waarin hij den schrijver van *Zaïre*, boven de beide geniën, die

Palyeucte en *Athalie* hebben geschreven, durft verheffen. Na mevrouw DU CHÂTELET verloren te hebben, kwam hij te *Parijs*, en knoopte betrekkingen aan met de filozofen en schrijvers van den dag, DUCLOS, DIDEROT, GRIMM, JEAN JACQUES ROUSSEAU, enz. Na den dood van koning STANISLAUS verkocht hij den post van officier der lijfwacht, welken hij bij dien vorst bekleedde, verkreeg een brevet van kolonel in dienst van *Frankrijk*, en maakte in die hoedanigheid de veldtogten mede van 1756 en 1757. Na vervolgens de krijgsdienst verlaten te hebben, wijdde hij zich uitsluitend aan de letteren en aan de vermaken der groote wereld toe. Hij las in verschillende kringen eenige zijner *gedichten* voor, werd een der medewerkers van de *Encyclopedie*, en gaf in 1769, zijn dichtstuk der *Jaargetijden*, eenige *Vertelsels*, *Oostersche fabels* enz. in het licht, die door de filozofische partij met geestdrift werden toegejuicht, en voor den schrijver de deuren der Fransche akademie openden (23 Junij 1770). Tot in 1793, tijdstip der ontbinding van dit letterkundige ligchaam, woonde hij deszelfs zittingen zeer vlijtig bij. Hij mengde zich niet in de staatkundige aangelegenheden, en de om-

wenteling eerbiedigde zijne dagen. Hij had zich naar *Eaubonne*, in het dal van *Montmorency*, begeven, alwaar hij eene woning bezat in de nabijheid van die van mevrouw D'HOUDETOT, met wie hij reeds sedert lang in eene naauwe vriendschapsbetrekking stond. In 1800 verliet hij deze schuilplaats, om bij de vergaderingen tegenwoordig te zijn, die te *Parijs* plaats hadden, met oogmerk om de Fransche akademie te herstellen. Bij de oprigting van het instituut, werd hij tot lid van hetzelfde benoemd, en hij overleed, geheel verkinderd, den 9 Februarij 1803, twee dagen vóór LAHARPE. Tot opvolger bij de akademie had hij den heer MARET; hertog van *Bassano*. SAINT-LAMBERT heeft de volgende werken nagelaten: 1.º *Essai etc. (Proeve over de pracht)*, 1764, in 8.vo; — 2.º *Le Matin etc. (de Morgen en de avond)*, dichtstuk, 1769, in 8.vo, dat opgang maakte. — 3.º *Les Saisons (de Jaargetijden)*, een dichtstuk, waarvan men een aantal uitgaven heeft gehad; de eerste is van 1769; in 1795 heeft men er eene prachtige uitgave van geleverd. VOLTAIRE kende aan dit gedicht den voorrang toe, boven dat van THOMPSON; dit is alles wat hij kon doen

voor eenen vriend, die hem het eerst dien voorrang boven CORNEILLE en RACINE had waardig gekeurd. Het dichtstuk van SAINT-LAMBERT schittert ontegensprekelijk door een aantal schoonheden; maar degene die de ware dichtelijke bekoorlijkheid, het dichtvuur, natuurlijke en treffende schilderingen, eenen even zoo kernachtigen, beknopten als sierlijken stijl, verscheidenheid van beelden nieuwe en verhevene denkbeelden be-
 minnen, zullen zich steeds voor het Engelsche dichtstuk verklaren. — 4.º *Fables etc.* (*Oostersche Fabels*), 1772, in 12.mo Dezelve zijn zeer wel geschreven, en strekken het talent des schrijvers tot eer. Hij heeft een gedeelte derzelve uit de *Bibliotheek* van D'HERBELLOT ontleend. — 5.º *Discours etc.* (*Rede bij zijne opneming in de Fransche akademie*), 1770, in 4.to — 6.º *Memoires etc.* (*Gedenkschriften uit het leven van milord BOLINGBROKE*), Parijs, 1796, in 8.vo De Engelsche letter- en staatkundigen, onder de regering van koningin ANNA, worden er zeer wel in afgeschilderd, en het geheele werk is belangwekkend. — 7.º Verscheiden artikels in de *Encyclopedie* zoo als *Genie*, *Pracht* en *Wetgevers*. — 8.º *Losse stukjes* in den

(*Franschen*) muzen-almanak en in dagbladen opgenomen. Het laatste, dat ten titel voert *Les Consolations etc.* (*De vertroostingeng des ouderdoms*) is wel doordacht, en vol bevallige beelden, of schoon SAINT-LAMBERT het had geschreven toen hij bijna 80 jaren oud was. Hij heeft ook verhalen in onrijm geschreven, zoo als ZIMÉO, ABÉNAKI, SARA enz. die eene treffende gevoeligheid ademen. Het werk echter, dat hem de meeste inspanning kostte, waarmede hij zich verscheiden jaren bezig hield, en dat hij in 1788 ten einde bragt, is dat hetwelk hij tot titel gaf: *Principes etc.* (*Zedelijke grondbeginselen bij alle natiën, of Algemeene Catechismus*); het werd eerst bij opeenvolgende gedeelten uitgegeven van 1798 tot 1801, onder den titel van *OEuvres philosophiques* (*Wijsgeerige werken*), 5 dl.n, in 8.vo; dit werk vond weinig bijval, en het publiek deed aan hetzelfde regt wedervaren. Men vindt in hetzelfde eenige goede grondbeginselen over de eer en de regtschapenheid, maar er heerschen in dit werk een geest van philosophimus, een tegenstrijdig stelsel en gewaagde uitdrukkingen, die het prijzenswaardige in hetzelfde doen vergeten, en de aandacht des lezers vermoeijen.

GAILLARD zwaait dezen schrijver grooten lof toe, en in de daad, hij zou, en door zijne talenten en door zijne zeden, een beminnenswaardig letterkundige zijn geweest, indien hij zijne denkbeelden, door de filozofie van den dag, waarvan hij een ijverige voorstander was, niet had doen verbasteren. De *Wijsgeerige werken* van SAINT-LAMBERT, werden door den Juri, in 1806 benoemd, om de tienjarige prijzen toetekennen, den grooten prijs voor de zedekunde waardig gekeurd, en die keuze bragt niet weinig toe, om over deze prijsuitdeeling, waarvan de keizer reeds had afgezien, een belagchelijk licht te verspreiden.

* SAINT-LAURENT (de luitenant-generaal vrijheer DE), den 29 Junij 1763, te *Duinkerken* geboren, behoorde tot eene familie, die in de marine gewigtige diensten had bewezen. Na achtereenvolgend te zijn benoemd, tot directeur van het centraaldepot van artillerie, tot luitenant-kolonel, brigade-generaal, werd hij in 1807 tot den rang van divisie-generaal verheven. In *Spanje* werd hij met gewigtige diensten belast, in de treurige maar onsterfelijke veldtogten, die den val des keizerrijks reeds aanduiden. Toen hij als chef

over het park artillerie van het leger van *Italië* het bevel voerde, behield hij voor *Frankrijk* een materieel ter waarde van verscheiden miljoenen, dat zonder zijne bekwaamheid en zijnen moed verloren zou zijn geweest. Gedurende den roemrijken veldtogt, die de Franschen naar *Berlijn* voerde, deed hij bij herhaling aanzienlijke uitleeningen aan Pruisische officiers, en gebruikte op die wijze, zijn geheele tractement en zijne gespaarde penningen om de ellende der overwonnenen te verzachten. De vrijheer DE SAINT-LAURENT, luitenant-generaal der artillerie, groot-officier der koninklijke orde van het legioen van eer, commandeur der orde van de ijzeren kroon, en met verschillende vreemde orden versierd, is den 1 September 1832, in zijn huis van *Saint-Mandé* overleden.

SAINT-MARC (KAREL HUGO LE FEBVRE DE), te *Parijs* in 1698 geboren, trad de loopbaan der wapens in; maar in 1718 ontving hij de kruinschering, en legde zich toe, op de kerkelijke geschiedenis der laatste eeuw, en trad voor het eerst op als letterkundige door het *Vervolg op de Necrologie van Port-Raval*, 1735 (Zie DESMARES — TOUSSAINT —); hij werkte ver-

volgens aan de *Geschiedenis van PAVILLON*, bisschop van *Aleth*, een werk dat duidelijk genoeg zijne verbindtenissen met de janseniste partij ver-raadt. Na het geestelijke ge-waad afgelegd, en verschei-den ontwerpen, waarop hij zijne fortuin grondde, te heb-ben zien mislukken, hield hij zich bezig met de uitgave van verscheiden werken, die hij met vele nuttelooze stukken en aanmerkingen overladen heeft. De 17.e en 18.e deel-len van het *Pour et contre* (*Voor en tegen*) en een ge-deelte van het 19.e zijn van hem, en hebben noch de verscheidenheid, noch de be-valligheden, der deelen door den abbé PRÉVÔT in het licht gegeven. Hij heeft ook gele-verd *Vie etc.* (*Leven van PHILIPPUS HECQUET*) en *Abrégé etc.* (*Beknopte tijd-rekenkunde der geschiedenis van Italië*), waarvan het 1.e dl. in 1761, in 8.vo, in het licht verscheen, en dat hij tot het 6.e deel heeft voortge-zet, dat in 1770, na den dood des schrijvers, in 1769, te *Parijs* voorgevallen, is uit-gegeven. Deze geschiedenis is vermoeijend om te lezen, zoo wegens de zonderlinge spelling, als wegens de me-nigte tabellen die het bevat, en eindelijk uit hoofde van de gezochte pogingen, welke de schrijver in het werk stelt,

om de gebeurtenissen ten voor-deele der *kleine kerk* te doen keeren. Men heeft ook van hem eenige Fransche dicht-stukken.

SAINT-MARC (Abbé DE). — Zie GUENIN.

SAINT-MARD. — Zie RE-MOND DE SAINT-MARD. (TOUS-SAINT).

* SAINT-MARTIN (JOZEF), een bekwaam regtsgeleerde, in 1710 te *Bordeaux* gebo-ren, alwaar hij met roem de betrekking van advokaat ver-vulde, hij was zeer ervaren in het Romeinsche regt, en bekleedde den leerstoel des-zelven gedurende verscheiden jaren. Hij schreef eene uit-muntende *Verhandeling* over de regtsgeleerdheid, ten ge-bruike van de studenten der universiteit, welke hij in het licht gaf onder den titel van *Scholastico-forenses Jus-tiniani institutiones. Bor-deaux, 1771, in 4.to* Hij is de uitgever geweest van het werk van LAPEYRÈRE, 1749, waarin hij verscheiden zijner verhandelingen heeft ge-plaatst, die de verdiensten van dit boek aanmerkelijk ver-meerderden. Hij gaf ook nog andere stukken over belang-rijke onderwerpen in het licht, en overleed in zijne geboor-teplaats in 1780.

* SAINT-MARTIN (LODEWIJK CLAUDIUS DE), bijgenaamd de *onbekende wijsgeer*, te *Amboise*, den 18 Januarij 1743 geboren, behoorde tot eene in de wapens beroemde familie, maakte goede studiën, en was verscheiden oude en levende talen meester. Hij had vroegtijdig het werk van den protestantschen godgeleerde ABBADIE, *Over de kunst om zich zelven te kennen*, gelezen, en het is daarin dat hij de grondbeginselen van wijsbegeerte, zedekunde en godsdienst putte, waaraan hij zich gedurende zijn geheele leven vasthield. Door zijne ouders tot de magistratuur bestemd, beoefende hij de regsgeleerdheid, maar later de loopbaan der wapens verkiezende, die hem meer tijd overliet, om zich met zijne wijsgeerige overwegingen bezig te houden, trad hij in den ouderdom van 22 jaren, als luitenant in het regiment van Foix. Hij werd alstoen door formulieren, plegtigheden en gebruiken in de sekte, naar MARTINEZ-PASQUALIS, die er hoofd van was, *Martinisten* genaamd, ingewijd. Hij nam de leerstellingen dier sekte niet geheel en al aan, maar het was daardoor dat hij tot het spiritualismus geraakte. Daar de militaire stand geenszins met zijne neigingen strookte, verliet hij denzel-

ven na verloop van zes jaren. SAINT-MARTIN, met eene zachte inborst begaafd, beemide de studie en de afgetrokkenheid, waarin hij zich in zijne bovennatuurkundige bespiegelingen verdiepte. Na door *Zwitserland*, *Duitschland*, *Engeland* en *Italië* gereisd te hebben, kwam hij te *Lyon* terug, alwaar hij gedurende drie jaren bijna onbekend in afzondering verbleef, slechts een klein getal vrienden bezoekende en ontvangende. Hij leidde hetzelfde vergeten en vreedzame leven te *Parijs*, verwaarts hij zich na dit tijdstip had begeven; ongevoelig te midden van de gebeurtenissen der omwenteling, kon hij er de gevolgen van vermijden. Hij laakte noch prees met buitensporigheid, en zijne ziel in zich zelve opgesloten, voedde zich enkel met wijsgeerige denkbeelden, terwijl hij de gruwelijke tooneelen, die rondom hem plaats hadden, slechts als onvermijdelijke of verdiende onheilen beschouwde. Hij week niet uit tijdens de omwenteling, in welke hij de *verschrikkelijke oogmerken der Voorzienigheid* herkende, even gelijk hij later in BONAPARTE een *groot tijdelijk werktuig* zag. Als adellijke in 1794 uit *Parijs* verdreven, werd hij kort daarna, in de door hem

gekozene schuilplaats in hechtenis genomen, als deelhebber aan de gewaande zamenzwering der *Moeder Gods*, *CATHARINA THEOS*. De 9 Thermidor gaf hem aan de vrijheid terug, en tegen het einde van hetzelfde jaar (1794), werd hij door het distrikt *Amboise*, als een der kweekelingen van de Normaalschool benoemd. Hij gaf achtereenvolgend te *Parijs* een aantal werken in het licht, die met aantekeningen verrijkt en gedeeltelijk overgezet zijn, voornamelijk in de talen van het Noorden van *Europa*. SAINT-MARTIN overleed ten gevolge van eenen aanval van beroerte, te *Aunay*, een dorp bij *Parijs*, den 13 October 1803, ten huize van zijnen vriend, den senator *LENOIR LA ROCHE*. Van zijne geschriften willen wij de volgende aanhalen: 1.º *Des Erreurs etc. (Over de dwalingen en de waarheid, of de menschen tot het algemeen grondbeginsel der wetenschappen teruggeroepen)*, door eenen onbekenden wijsgeer, *Edimburg (Lyon)*, 1775, in 8.º Dit werk maakte in den tijd veel geruchts; ofschoon het, en welligt *wijl* het onverstaanbaar is. Wat is de wetenschap? Volgens hem is zij de natuurlijke openbaring, en wat is in wezenlijkheid

deze openbaring? Dit heeft SAINT-MARTIN niet kunnen begrijpen, of hij heeft het slecht verklaard. » Zijn stelsel, zegt de heer *TOULET*, heeft ten doel om alles door den mensch te verklaren. De mensch is volgens SAINT-MARTIN de sleutel van elk raadsel, en het beeld van elke waarheid: terwijl hij vervolgens de beruchte godspraak van *Delphos*, *nosce te ipsum*, letterlijk opneemt, beweert hij, dat om zich niet te bedriegen betrekkelijk het bestaan en de harmonie der wezens, die het heelal uitmaken, het voor den mensch genoeg is, zich zelven wel te kennen, wijl het menscheelijke ligchaam eene noodzakelijke betrekking met alles heeft wat zichtbaar is, en wijl zijn geest het zinnebeeld van al het onzichtbare is; dat de mensch moet beoefenen, en zijne natuurlijke vermogens, die van de samenstelling zijns ligchaams afhangen, en zijne geestvermogens, waarop de zintuigen of de uitwendige voorwerpen dikwerf invloed uitoefenen, en zijne zedelijke vermogens of zijn geweten, dat in hem eenen vrijen wil vooronderstelt; het is in deze studie dat hij de waarheid moet zoeken, en hij zal in zich zelven al de noodzakelijke middelen vinden om er toe te geraken. Ziedaar wat

SAINT-MARTIN de *natuurlijke openbaring* noemt. Bij voorbeeld, de geringste opletendheid is voldoende, zegt hij, om ons te leeren, dat wij geen enkel denkbeeld mededeelen of zelfs vormen, of het is voorafgegaan van een tafereel of een beeld door ons verstand voortgebracht. Het is op deze wijze dat wij het plan tot een gebouw of tot eenigerlei werk vormen. Ons scheppend vernuft is veel omvattend, werkzaam, onuitputbaar; maar indien wij het van nabij beschouwen, zien wij dat het bijkomend, tijdelijk, afhankelijk is, dat is te zeggen, dat het zijnen oorsprong aan een scheppend vermogen te danken heeft, aan een vermogen, dat verheven, onafhankelijk en algemeen, en waarvan het onze slechts een flauw afbeeldsel is. De mensch is dus een zinnebeeld, (*type*) dat zijn voorbeeld (*prototype*) moet hebben; hij is een afdruksel, eene munt, die eene matrijs of vorm vooronderstelt, en, daar *de Schepper niet dan in zijn eigen wezen kon putten*, zoo heeft Hij zich in zijne werken moeten afschilderen, en in ons zijn beeld en zijne gelijkenis, den hoofdzakelijken grondslag aller wezenlijkheid, moeten schetsen. Ondanks de betrekking en strekking, welke wij

naar dit algemeen middelpunt behouden, hebben wij er echter, krachtens onze vrijen wil toe kunnen naderen of er ons van verwijderen. De wet der natuur leidt ons gestadig tot onze eersten oorsprong terug, en streeft om het afdruksel van het oorspronkelijke beeld in ons te bewaren; maar onze wil kan weigeren, aan deze wet te gehoorzamen; en wanneer alzo de natuurlijke keten verbroken is, gelijkt ons afbeeldsel niet meer naar zijn oorspronkelijk beeld, het hangt er niet meer van af, en het ziet zich geplaatst onder den invloed der lichamelijke wezens, die enkel moeten dienen, om onze scheppende vermogens te oefenen, en door welke wij natuurlijk moeten opklimmen tot de bron van alle heil en van alle genot. Deze ongeregelde toestand, eenmaal door onze schuld aangenomen, kan even als de andere werktuigelijke vermogens, door de voortplanting overgebracht worden: op deze wijze erven wij de gebreken en ondeugden onzer ouders. Maar de deugd, de studie en goede wil zullen altijd deze bedorven neigingen kunnen verminderen of uitroeijen en deze vervalschingen van het beeld der Godheid in ons verbeteren; wij kunnen in één woord

ons doen herboren worden, en alzoo medewerken aan de herstellende inzigten van den *Godmensch*." Ondanks deze ontleding, die wij in haar geheel hebben aangevoerd, ziet men nog niet geheel duidelijk, welke de leer van SAINT-MARTIN was. » Ik heb mij veroorloofd, zeide hij, in dit geschrift voorbehoudingen te nemen, en mij in hetzelfde dikwijls met eenen sluijer te omhullen, ondoordringbaar voor de minst gewone oogen, te meer daar ik in hetzelfde soms over eene geheel andere zaak spreek, dan die welke ik schijn te behandelen." Met eene dergelijke verklaring kan men duister en onverstaanbaar zijn, zoo veel als men wil. Desniettegenstaande vindt men te midden van een aantal valsche stellingen, er eenige die geheel waarheid zijn, zoo als bijv. deze: *Het is goed de oogen gestadig op de wetenschap te vestigen, om zich niet in den waan te brengen, dat men iet wete; op de gerechtigheid, om zich niet onberispelijk te achten; op alle deugden, om niet te denken, dat men dezelve bezit.* Het werk van SAINT-MARTIN heeft vele voorstanders in Engeland gevonden, en men heeft te Londen in 1784, een vervolg op het-

XXII, DEEL.

zelve in het Engelsch, in 2 dl.ⁿ in 8.vo gedrukt; maar de Fransche schrijver heeft er geenerlei deel aan gehad, en het wijkt van de grondbeginselen zijns stelsels af. — 2.º *Éclair etc. (Blik op de menschelijke zamenleving)*, 1797, in 8.vo Hij zoekt in hetzelfde de grondslagen van het maatschappelijk verdrag in de Godsregering; en in de openbaringen tusschen God en den mensch. — 3.º *Le Livre etc. (het Roode Boek; Ecce Homo)*, Parijs, 1796, in 12.mo; — 4.º *l'Homme etc. (De begeerlijke mensch)*, Lyon, 1790 in 8.vo, nieuwe uitgave, Metz, 1802, in 12.mo; — 5.º *Le Cimitière etc. (het Kerkhof van Amboise)*. — 6.º *Le Crocodile etc. (De Krokodil of de Oorlog van goed en kwaad, onder de regering van LODEWIJK XV gevoerd)* tooverheldendicht, in 102 zangen, Parijs, 1799, in 8.vo Dit is het onverstaanbaarste werk wat de duistere verbeeldingskracht des schrijvers heeft voortgebracht en dat zijn dichttalent geenszins tot eer verstrekt. Men ziet er in optreden een *Jof* (het geloof), een *Seder* (de begeerlijkheid), en een *Ourdeck* (het spel), die de slentel van het geheele dichtstuk zijn; zonder dat zulks het noch minder ver-

L

velend noch meer verstaanbaar maakt. — 7.º *Tableau etc. (Natuurlijk tafereel der betrekkingen, die tusschen God, den mensch, en het heelal bestaan)*, 2 deelen, *Edimburg, (Lyon, 1782)*, even als het boek der *Dwaalingen*, in het Hoogduitsch vertaald. — 8.º *Le Nouvel homme (De Nieuwe Mensch)*, 1796, 8.vo — 8.º *de l'Esprit etc. (Over den geest der dingen, of Wijsgeerige blik op de natuur der wezens)*, *Parijs*, 1800, 2 dl.ⁿ in 8.vo — 11.º *Lettre etc. (Brief aan eenen vriend, of Staatskundige, Wijsgeerige en Godsdienstige beschouwingen over de staatsomwenteling)*, *Parijs*, 1795, in 8.vo — 10.º *Réflexions etc. (Bedenkingen van eenen waarnemer over de door het Instituut voorgestelde prijsvraag: Welke zijn de meestgeschikte instellingen om de zeden des volks te leiden en te bevestigen)*, 1798, in 8.vo, 12.º *Discours etc. (Verhandeling in antwoord aan den burger GARAT, over het bestaan van eenen zedelijken zin)*, 1801. — 13.º *Essai etc. (Proeve over deze door het Instituut voorgestelde prijsvraag: den invloed bepalen der teekens op het vormen van denkbeelden)*, 1799 in 8.vo SAINT-MARTIN heeft uit het Hoogduitsch van BÖHM

vertaald de *Drie beginselen van het Goddelijk wezen*, 1802, 2 dl.ⁿ, in 8.vo; en de *Ontluikende dageraad of de Wortel der wysbegeerte* enz. 1800 in 8.vo Hij bezat, zegt men, eene zachte en weldadige inborst; zijne kundigheden waren zeer verscheiden; hij was een vriend der kunsten en vooral der toonkunst. Zijne geliefkoosde schrijvers waren BURLAMAQUI en RABELAIS; hij las den eerste te zijner oefening, en het is uit hem, zeide hij, dat hij den smaak voor de overweging putte; den tweede las hij voor zijne uitspanning. Intusschen is het uitgemaakt dat deze beide schrijvers voldoende zijn, om zich geest en hart te bederven. De *Nagelaten werken* van SAINT-MARTIN zijn in 1807, te *Tours*, in 2 dl.ⁿ, in 8.vo in het licht gegeven.

* SAINT-MARTIN (JOANNES DIDIER DE), een missionaris, te *Parijs*, in 1743, geboren, onhelsde den geestelijken staat, en werd directeur van het seminarie van den H. LODEWIJK. In 1772 tot doctor in de godgeleerheid bevorderd, vertrok hij in hetzelfde jaar naar de missie in *Sina*, en zoodra hij te *Macao* was aangekomen, werd hij door zijne oversten in de provincie *Sse-Tchouan* ge-

bruikt, alwaar hij de landtaal zoo wel leerde, dat hij er in kon prediken en vertalingen in het licht geven. In 1784 werd de abbé SAINT-MARTIN tot coadjutor van den apostolischen vicaris der provincie benoemd, en tot bisschop van *Caradre, in partibus*, gezalfd. Na in het volgende jaar in de vervolgingen te hebben gedeeld, welke verscheiden missionarissen ondergingen, en die hem noodzaakten zich eenigen tijd naar *Manilla* te begeven, kwam hij in 1789 in de provincie *Sse-Tchouan* terug, van welk gewest hij drie jaren later tot apostolisch-vikaris werd benoemd. Het is in die moeilijke betrekking, dat deze geleerde en deugdzame zending, in 1801, zijn leven heeft geëindigd. Hij heeft meer dan dertig godsdienstige werken in het Sineesch geschreven of vertaald, onder anderen de *Navolging van J. C.* en de *Catechismus van Montpellier*. Men vindt achttien brieven van hem, in de drie eerste deelen der *Nouvelles lettres édifiantes*, en de abbé LABOUDERIE heeft er 23 andere onder dezen titel in het licht gegeven: *Lettres etc.* (Brieven van den heer de SAINT-MARTIN bisschop van Caradre, aan zijne ouders, en aan zijnen

broeder, benediktijner religieus enz.), met eene *Levensschets en aanteekeningen, Parijs, 1822, in 8.º*

* SAINT-MARTIN (LODEWIJK PETRUS), eerst geestelijke, daarna overheidspersoon, den 10 Januarij 1753, te *Parijs* geboren, werd in 1781, geestelijk raadsheer bij de regtbank het *Châtelet* en droeg, vijf jaren later voor de Fransche akademie de *Lofrede* van den H. LODEWIJK voor. Door den stroom der Fransche omwenteling medegesleept, vergat hij zijne eeden, trad in den echt met eene van haren man gescheidene vrouw, welke laatste hij op zijne beurt, bij echtscheiding mede verliet. Hij legde zich vervolgens toe op de beoefening der wetten, en werd achtereenvolgend regter bij het hof van *Cassatie*, lid der herzieningsregtbank te *Trier*, voor de vier departementen van den linker-Rijn-oever, regter bij het hof van appèl, en eindelijk raadsheer bij het hooger gerechtshof te *Luik*. Toen men *Rome* en *Italië* van derzelver kostbare gedenkstukken van kunst wilde berooven, was SAINT-MARTIN een der leden van de commissie, die dezelve moesten inzamelen. Bij de restauratie werd hij door den ko-

ning der *Nederlanden* in zijnen post van raadsheer bij het hof van appel te *Luik* gehandhaafd, en hij overleed in die stad, den 13 Januarij 1819. Hij had verzocht om begraven te worden in den tuin der vrijmetselaars-loge dier stad, waarvan hij lid was. Intusschen verzochten zijne ambtgenooten voor hem de kerkelijke begravenis; daar zij deze echter niet konden erlangen, gaven zij aan den overledene buitengewone eerbewijzen, met alle plegtigheden bij de vrijmetselaars in gebruik. Bij deze gelegenheid gaf men eene brochure in het licht getiteld: *Honneurs etc. (Lijkplegtigheden bewezen in de loge der Volmaakte eendragt, aan de nagedachtenis van den eerwaardigen broeder de SAINT MARTIN), Luik, 1818, in 8.º SAINT-MARTIN* heeft nagelaten: *Réflexions etc. (Bedenkingen in beantwoording van die van den abbé D'ESPAGNAC, betreffende SUGER en de gestichten van ST. LOUIS, met aantekeningen)*, 1786 in 8.º

* *SAINTE-MARTIN* (JOANNES ANTONIUS), een kenner der Oostersche talen, te *Parijs*, den 17 Januarij 1791 geboren, legde zich, dadelijk na het verlaten van het collegie, op de beoefening der Oos-

tersche talen toe, en na den leergang voor het Arabisch van den heer *SILVESTRE DE SACY* te hebben bijgewoond bevljigde hij zich bijzonder op de armenische en georgische talen, die hem minder mededingers aanboden. Toen in 1814 de keltische akademie van *Parijs* zich reorganiseerde, en den naam van koninklijke maatschappij van oudheidkundigen aannam, werd *SAINTE-MARTIN* tot secretaris derzelve benoemd; doch na verloop van eenige maanden, nam hij zijn ontslag. De moed, dien hij in 1815 aan den dag legde, door het weigeren der onderteekening van de additonneele acte, zou hem, zonder de terugkomst der *BOURBONS*, genoodzaakt hebben, *Frankrijk* te verlaten. Hij had de beweegreden zijner ontkennende stem doen drukken. Eenige fragmenten over de geschiedenis en de armenische aardrijkskunde, welke hij in 1818 vertaalde en aan den heer *SILVESTRE DE SACY* opdroeg, openden voor hem, in September 1820, de deuren der akademie van opschriften en schoone letteren, en in Januarij 1824, werd hij tot tweeden bewaarder der bibliotheek van *MONSIEUR* (het Arsenaal) benoemd; ook verkreeg hij in 1825, bij de koninklijke boekdrukkerij

het opzigt over de Ooster-
sche typographie, en de sie-
raden van het legioen van
eer. Bij de stichting van de
aziatische maatschappij, in
1822 was SAINT-MARTIN lid
van den raad, en werd met
de redactie van het door
haar uitgegeven maandwerk
belast. Na de omwenteling
van 1830, verloor hij zijnen
post bij de bibliotheek van
het Arsenal, en eene jaar-
wedde, welke hij genoot,
en zag zich verstooten van
den leerstoel der geschiedenis
in het collegie van *Frankrijk*,
openstaande door den dood
van zijnen vriend ABEL RE-
MUSAT (zie dat artikel), en
voor welken post, hij door
het collegie zelf, en door
het instituut was voorgedra-
gen. Deze geleerde orientalist
is als slagtoffer der cholera-
morbus, den 10 Julij 1832
overleden. SAINT-MARTIN was
zeer dienstvaardig: toen na
de eerste jaren der restau-
ratio de heeren DAUNOU,
ANDRIEUX en THUROT op het
punt waren, zich van hunne
leerstoelen beroofd te zien,
beplette hij hunne zaak bij
het ministerie van onderwijs
zoo wel, dat enkel de heer
THUROT het voorwerp van
een kortstondig ontslag werd.
Onder de talrijke schriften
van SAINT-MARTIN voeren
wij aan: 1.° *Mémoires etc.*

(*Geschied- en aardrijkskun-
dige verhandelingen over
Armenië*), 1818 — 1819,
2 dl.ⁿ gr. in 8.vo Dit is het
belangrijkste werk van den
schrijver. Het eerste deel
bevat de beschrijving van
Armenië, volgens de Griek-
sche, Latijnsche en Ooster-
sche schrijvers, een kort be-
grip van deszelfs geschiedenis,
en tijdrekenkundige tafels.
Het tweede bevat de verta-
ling tegen over den tekst van
de *Geschiedenis der Orpeli-
anen*, van de aan MOZES DE
KHOREN toegeschrevene Aard-
rijkskunde, van die van VAR-
TAN en, en aardrijkskundige
tabellen. SILVESTRE DE SACY
heeft er in het *Journal des
Savans* een zeer gunstig ver-
slag van gegeven. — 2.° *Nou-
velles etc.* (*Nieuwe naspo-
ringen over het tijdstip van
den dood van ALEXANDER
en over de tijdrekening der
PTOLEMEUSSEN*), konink-
lijke boekdrukkerij, 1820,
in 8.vo — 3.° *Notice etc.*
(*Verslag over den dieren-
riem van DENDERAH*), in
de akademie van opschriften
voorgelezen, 1822, in 8.vo
In dit werk trest men vele
wijsheid en eene bondige cri-
tieck aan; de schrijver we-
derlegt de gissingen van DU-
PUIS. — 4.° *Notice etc.* (*Ver-
slag over het leven en de
werken van THOCHON D'AN-*

NECY), — dien hij bij de akademie van opschriften ver-ving, — 1822, in 8.vo — 5.º *Histoire etc.* (*Geschiedenis van Palmyre*), waarin gehandeld wordt, over alles wat de Oostersche schrijvers ons over deze beroemde stad hebben medegedeeld, 1823, in 8.vo met eene kaart. — 6.º *Choix etc.* (*Keuze van fabels van VERTAN*), in het Armenisch en in het Fransch, 1825, gr. in 8.vo — 7.º *Rélation etc.* (*Verslag eener reize, op het einde der vijfde eeuw, onder de regering van KAROL VIII, door MARTYR, bisschop van Arzendjan in Europa en door den Atlantischen oceaan gedaan*), uit het Armenisch vertaald, met den oorspronkelijken tekst, 1827, in 8.vo Behalve een aantal artikels in verschillende wetenschappelijke verzamelingen opgenomen, heeft SAINT-MARTIN voor de *Biographie universelle* van MICHAUD verscheiden artikels geleverd, onder welke men onderscheidt die van HORMISDAS, JEZDEDJERD, MAZOUY, MITHRIDATES. De *Moniteur* bevat van hem ook eenige letterkundige artikelen. Op het graf van zijnen kweekeling en vriend, sprak SILVESTRE DE SACY de lofreden van SAINT-MARTIN uit.

* SAINT-MARTIN (LEANDER DE) — Zie JONES (JOANNES.)

* SAINT-MAURICE. — Zie MONTBARREY.

* SAINT-MÉRY. — Zie MOREAU DE SAINT MÉRY.

* SAINT-MORYS (STEPHANUS BOURGEVIN VIALART, graaf van), veld-maarschalk, te Parijs in 1772 geboren, was de zoon van eenen raadsheer bij het parlement, volgde zijnen vader in de uitwijking, nam dienst in het leger van CONDÉ, reisde, na de ontbinding van hetzelfde door Zweden en Engeland, en hield zich met natuurkundige wetenschappen bezig. In 1803 te Parijs teruggekeerd, werd hij, wegens zijnen gemeenzaamen omgang met de heeren DE POLIGNAC, betrokken in de zaak van GEORGE CADOUAL, en in *la Force* opgesloten; hij werd echter weder in vrijheid gesteld. Den 31 Maart 1814, droeg hij uit al zijn vermogen bij tot de restauratie, en verkreeg dienst in het militaire huis des konings. Hij volgde LODEWIJK XVIII te Gend, met een detachement der lijfwacht, waarover hij het bevel voerde. Bij zijne terugkomst had hij met eenen kolonel van het oude leger, die een gedeelte zijner goederen had gekocht, onder-

scheidene geschillen, die op een tweegevecht uitliepen, waarin DE SAINT-MORYS, den 21 Julij 1817 bezweek. Zijne weduwe heeft in deze zaak eene Raadplegende Memorie in het licht gegeven, die veel geruchts heeft gemaakt, zonder echter aanleiding tot geregteijke vervolgingen te geven. De graaf DE SAINT-MORYS heeft in het licht gegeven: 1.º *Voyage etc.* (Schilderachtige reis door Scandinavië), Londen, 1802, in 4.to — 2.º *Tableau etc.* (Letterkundig tafereel van Frankrijk in de 18.^e eeuw), 1809, in 8.vo, een zeer middelmatig gewrocht, waarin hij zich als een overdreven voorstander van de filozofie der eeuw verklaart. — 3.º *Description etc.* (Beschrijving van een Romeinsch gedenkstuk te Parijs, straat Vivienne gevonden), 1806, en eenige andere stukken opgenomen in het 2.e dl. der *Mémoires de l'académie celtique*. — 4.º *Réflexions etc.* (Bedenkingen van eenen onderdaan van LODEWIJK XVIII, openbaar ambtenaar in het departement der Oise) 1814, in 8.vo; — 5.º *Aperçu etc.* (Overzicht der staatkunde van Europa en des inwendigen beheers van Frankrijk), 1815 in 8.vo, waarin hij eene groote

bewondering voor de Engelsche constitutie aan den dag legt. — 6.º *Proposition etc.* (Voorstelling van eenen enkelen maatregel, om de schuld van den staat te ont-heffen en de belastingen in 1817 te verminderen), 1816, in 8.vo; — 7.º *Mémoire etc.* (Verhandeling over de middelen, om de braaklanden en onbebouwde kusten, door dezelve te beplanten, nuttig te maken), 1810. Hij heeft ook eenige artikels aan de *Biographie universelle* geleverd.

* SAINT-NON (JOANNES CLAUDIUS RICHARD, abbé de), een ijverig beminnaar der schoone kunsten, te Parijs in 1727 geboren, was de zoon van eenen algemeenontvanger der geldmiddelen. Hij omhelsde den geestelijken staat, beoefende de regten, en werd geestelijk raadsheer bij het parlement dier stad. Na, tijdens de zaak van de bulle *Unigenitus*, in de ongenade van dit opper-geregtshof te hebben gedeeld, werd de abbé DE SAINT-NON naar Poitiers verbannen. Hij verstrooide de langwijligheid zijner afzondering, door het beoefenen der toon-, teeken-, schilder- en graveerkunst. Door zijn ontslag van den post van raadsheer, vrij ge-

worden zijnde, reisde hij door *Engeland*, vervolgens door *Italië*, en meer bijzonder door de staten van *Napels* en *Sicilië*, alwaar hij verscheiden maanden vertoefde, welke aangewend werden om met ROBERT en FRAGONARD, de gedenkteekenen en schoon-zigten van dat koninkrijk te bezoeken. De abbé DE SAINT-NON gaf de vrucht zijner waarnemingen in het licht in een werk, getiteld: *Voyage etc. (Schilderachtige reis door Napels en Sicilië)*, Parijs, 1781 — 86, 5 dl.ⁿ in fol. met een aantal platen. Dit werk, dat veel bijval vond, bevorderde den schrijver tot lid der akademie van schilder- en beeldhouwkunde.

* SAINT-OURS (N.), een beroemde schilder, te Geneve in 1752 geboren, ontving in zijne kunst de eerste lessen van zijnen vader, een uitmuntend teekenmeester. In den ouderdom van 16 jaren kwam hij te Parijs, en had VIEN tot meester. In 1772 behaalde hij de eerste medaille bij de akademie, en in 1780, den grooten schilderkundigen prijs voor de schilderij van den *Sabijschen vrouwen-roof*, een onderwerp door DAVID en andere bekwame meesters behandeld. Hij begaf zich naar Rome

om zich verder te ontwikkelen, beoefende de meesterstukken, welke men in menigte in deze wereldstad aantreft, en bragt onderscheidene stukken ten uitvoer, die alle aan zijne talenten tot eer verstrekten; het belangrijkste is: *Het worstelgevecht in de Olympische spelen*, eene rijke samenstelling, welke de goedkeuring van alle kenners wegdroeg. Na zich langen tijd in Rome te hebben opgehouden, kwam hij in Frankrijk terug, vestigde zich in 1792 in zijne geboorteplaats, en vervaardigde nieuwe stukken. Het geschiedkundige tafereel, waarin hij de geheele vruchtbaarheid zijner verbeeldingskracht, de geheele kracht en uitdrukking van zijn penseel ten toon spreidt, is dat, hetwelk eene *Aardbeving* voorstelt, en dat men in den rang der schoonste schilderstukken van de nieuwere school heeft geplaatst. Deze kunstenaar overleed in 1805, in zijne geboorteplaats.

* SAINT-PARD (PETRUS NICOLAAS VAN BLOTAQUE, meer bekend onder den ontleenden naam van), een Jesuit den 9 Februarij 1734, te Givet-Saint-Hilaire, in het diocces van Luik, geboren, begaf zich reeds in den ouderdom van 10 jaren in het

collegie dier orde, en toen hij op het portaal van de kerk der Jesuiten een opschrift zag, hetwelk te kennen gaf dat die maatschappij bestemd was, om aan het zielenheil te arbeiden, nam hij het besluit, om zich aan dezelve toetewijden. Hij kwam te *Parijs* om er zijn noviciaat te volbrengen, en werd volgens het gebruik in verscheiden collegiën als hoogleeraar gezonden; hij bevond zich te *Vannes* tijdens de besluiten van het parlement tegen de sociëteit, en kwam onverwijd te *Parijs* terug, alwaar hij om zijne bediening te kunnen uitoefenen, den naam van SAINT-PARD aannam, welken hij sedert dien tijd steeds behouden heeft. De heer DE BEAUMONT plaatste hem in de parochie van *Saint-Germain-en-Laye*, en hij ontsnapte aldaar aan de proscriptie- en verbannings-besluiten. In 1775 werd hij benoemd tot directeur van de religieuzen der visitatie, in de *St. Antonius*-straat. Gedurende de omwenteling verliet hij *Frankrijk* niet, en hield zich verborgen in onderscheidene schuilplaatsen; doch steeds gereed zijnde, zijne bedieningen waartenemen, hetwelk hem onder het Directorium gedurende zes maanden in de gevangnissen van

Versailles, en kort daarna gedurende denzelfden tijd te *Parijs* deed opsluiten. Tijdens het concordaat (1801), benoemde de heer DE BELLOY aartsbisschop van *Parijs*, hem tot honorair kanonik; hij bepaalde zich tot de parochie van den H. JACOBUS, alwaar hij zijnen ijver in den biechtstoel en op den kansel aan den dag legde. Hij is den 1 December 1824 overleden, en heeft nagelaten: 1.º *Le Livre etc.* (*Het Boek der uitverkorenen enz.*), *Parijs* 1771, in 12.mo; — 2.º *De la Connaissance etc.* (*Over de kennis en de liefde tot J. C. om te dienen tot vervolg op het Boek der uitverkorenen*). — 3.º *Retraite etc.* (*Tiendaagsche afzondering ten gebuik der geestelijken en religieuzen, volgens de H. Schrift en de kerkvaders*), 1773 in 12.mo; — 4.º *l'Ame etc.* (*de Christelijke ziel, volgens de grondregels des Evangelies gevormd enz.*), 1774, in 12.mo; — 5.º *La Vie etc.* (*Het leven en de leer van J. C. enz.*), naar het Latijn van pr. AVANCINUS, *Parijs*, 1775, 2 dl.ⁿ in 12.mo, en meer andere stichtelijke werken.

SAINT-PAVIN (DIONYSIUS SANGUIN DE), een Fransche dichter, te *Parijs*, in het

begin der 17.^e eeuw geboren, was de zoon van eenen president der onderzoeksge-regtskamer, eenen man van verdienste, die ook hoofdman der kooplieden was. Hij omhelsde den geestelijken staat, en werd tot de abdij van *Livry* benoemd, die voor hem eene wellustige afzondering was, waar hij deed wat hij wilde, en zeide wat hij dacht. Hij dreef de vrijheid des geestes zoo ver dat dezelve de eerbiedwaardigste voorwerpen bereikte, hetwelk *BOILEAU* bewoog zijne bekeering onder de onmogelijkheden te plaatsen. Men zegt, niettemin, dat hij zich op het gedruisch eener verschrikkelijke stem, welke hij bij den dood van den dichter *THEOPHILUS*, zijnen meester, had gemeend te hooren, bekeerd had. Sommigen echter beweren dat hij tot aan zijnen dood, den 8 April 1670, in eenen hoogen ouderdom voorgevallen, in zijne boosheid volhardde. Er bestaan van *SAINTPAVIN* verscheiden dichtstukken, met die van *CHARLEVAL* gezamenlijk uitgegeven, 1759, in 12.mo Dezelve zijn zamengesteld uit Klink- en Puntdichten, Brieven, Rondeelen, meestal vruchten der lichtzinnigheid en ongebondenheid. Hij was de bloedverwant van *CLAUDIUS SANGUIN*. (Zie *SANGUIN*).

SAINTPHILIPPE (de markgraaf van). — Zie *BACCALARY-SANNA*.

SAINTPIERRE (EUSTACHIUS DE), een der aanzienlijkste burgers van *Calais*, in 1371 overleden, onderscheidde zich door zijne edele zelfopoffering, toen die stad in 1347, door *EDUARD III*, koning van *Engeland*, belegerd werd. Deze vorst, door den langen tegenstand der belegerden verbitterd, wilde geen verdrag met hen aangaan, indien men hem niet zes der voornaamste tegenstanders uitleverde, om er naar goedvinden mede te kunnen handelen. *EUSTACHIUS* bood zich aan om een der zes slagtoffers te zijn. Naar zijn voorbeeld bevonden er zich dadelijk anderen, die het getal aanvulden, en die met den strop om den hals, en naakt tot op het hemd, aan *EDUARD* de sleutels gingen brengen. Deze vorst wilde hen volstrekt doen sterven, hij had reeds den beul tot de straf-oefening ontboden, en al de tranen en gebeden zijner echtgenooten waren noodig, om hen aan zijne woede te onttrekken. *Du BELLOY* heeft aan dit onderwerp zijn treurspel ontleend, getiteld: *Het beleg van Calais*. » Onze geschiedschrijvers, zegt *VOLTAIRE*, wijden uit over de

grootheid van ziel, der zes inwoners (van *Calais*), die hun leven veil hadden. Maar eigenlijk moesten zij wel vooronderstellen, dat indien EDUARD III, wilde, dat zij met den strop om den hals kwamen zulks niet was om dien toe te trekken. Hij behandelde hen zeer menschelijk, en schonk aan elk hunner zes gouden kroonen, *rozenobels* genaamd." EUSTACHIUS DE SAINT-PIERRE werd de vertrouwing van EDUARD, die de vaderlandsliefde en den moed in hem hoogschatte. Ziedaar hetgene wat men in de *Kronijk van FROISSARD* leest: levensbeschrijvers onzer dagen, beschouwen deze geschiedenis als eene fabel en beweren dat deze EUSTACHIUS, voor het minst slechts een bloohartig man was, die zich met zijnen geheelen invloed tegen eene laatste verdediging der stad verzette: men kan, zeggen zij, zich niet onthouden van te gelooven, dat hij geheime verstandhoudingen met EDUARD, den koning van *Engeland*, had, die hem met weldaden en eerbewijzen overlaadde; zoodanig dat hij hem zelfs tot bevorderaar zijner belangen, bij de aan *Frankrijk* getrouw geblevene inwoners van *Calais* aanstelde. HUME en LÉVÊQUE hadden reeds twijfelingen geopperd omtrent de

trouw van EUSTACHIUS. [De president HÉNAULT, heeft betrekkelijk deze aangelegenheid, een stilzwijgen in acht genomen, dat door den heer WALKENAER, in de laatste uitgaven van dien geschiedschrijver verklaard is. Men zie te dien einde de *Mémoires de l'académie des Inscriptions et belles lettres*, 37.e dl. Wat hier ook van wezen moge, het bestuur heeft in 1819, aan de stad *Calais*, het standbeeld van EUSTACHIUS DE SAINT-PIERRE, door CORTOT vervaardigd, toegezonden.]

SAINTE-PIERRE (KAREL IRENEUS CASTEL DE), op het kasteel van *Saint-Pierre-Eglise*, in *Normandië*, in 1658 geboren, omhelsde den geestelijken staat. Zijne beschermers verschaften hem in 1702, den post van eersten aalmoezenier van MADAME, en de H. Drievuldigheids-abdij van *Tiron*. Reeds in 1695 had hij eene plaats in de Fransche akademie verkregen. De kardinaal DE POLIGNAC nam hem met zich naar de vredesonderhandelingen van *Utrecht*. Na den dood van LODEWIJK XIV, werd hij van de Fransche akademie uitgesloten, wijl hij in zijne *Poly-synodie*, de regeringswijze van den regent geprezen, en die van LODEWIJK XIV ge-

laakt had, en om nog eenige andere meer bestraffenswaardige redenen. Deze uitsluiting was eenparig, slechts de onverschillige FONTENELLE weigerde er zijne stem aan te geven; maar de hertog van *Orléans* wilde niet dat de plaats bezet werd, en zij bleef open tot aan zijnen dood in 1743 voorgevallen. BOYER, oud-bisschop van *Mirepoix*, belette dat men in de akamie de lofrede van eenen man uitsprak, wiens gedachtenis niet veilig was voor het verwijt van ongodsdienstigheid. De abbé DE SAINT-PIERRE schitterde niet in het onderhoud; doch daar hij zelf dit gevoelde, haastte hij zich ook niet om te spreken. Zijne voornaamste werken zijn: 1.° *Projet etc.* (*Ontwerp van eeuwigdurenden vrede tusschen de Europesche Mogendheden*), *Utrecht*, 1713, 3 dl.ⁿ in 12.mo een ontwerp, waarvan de beruchte burger van *Genève*, een uittreksel heeft vervaardigd. Om aan zijne denkbeelden kracht bij te zetten, beweert de abbé DE SAINT-PIERRE, dat de Europesche landdag, welken hij ter beslechting der geschillen wilde daarstellen, door den dauphin, hertog van *Bourgondië*, goedgekeurd en geregeld was, en dat men het ontwerp van denzelfden in de papieren van

dien prins gevonden had; maar deze list vond bij geen kiesch mensch ingang, wijl dezelve strekte om een' wijzen en oordeelkundigen prins, voor eenen grilzieken en'opgewonden geest te doen doorgaan. Terwijl de kardinaal DE FLEURY op zijne voorstellingen antwoordde, zeide hij hem onder anderen. » Gij hebt, mijnheer, als preliminair artikel vergeten, te beginnen met eene schaar missionarissen uitzezenden, ten einde het hart en den geest der vorsten voor te bereiden." — 2.° *Mémoires etc.* (*Verhandelingen om de policie der openbare wegen te verbeteren*); — 3.° *Mémoires etc.* (*Verhandelingen over de policie tegen het tweegevecht*); — 4.° *Mémoires etc.* (*Verhandelingen over de invoering der evenredige belastingen*), in 4.to, een werk dat *Frankrijk* van de willekeurige hoofdgelden bevrijdde. — 5.° *Mémoire etc.* (*Verhandeling over de bedelende armen*), 1724, in 8.vo; — 6.° *Projet etc.* (*Ontwerp ter hervorming van de Spelling der talen van Europa*), waarin vele zonderlinge denkbeelden voorkomen. Hij stelt er eene wijze van spelling in voor, die hij zelf volgde, en die het lezen zijner werken onverdragelijk maakt. — 7.° *Réflexions etc.*

(*Critische bedenkingen op de werkzaamheden der Fransche akademie*). — 8.º een aantal andere schriften, onder welke eene verhandeling over de *Aanstaande vernietiging van het Mahometismus*, waarin verscheiden trekken tegen deze valsche godsdienst voorkomen, welke de schrijver tegen de ware schijnt te willen terugkaatsen; en de *Staatkundige jaarboeken van LO-DEWIJK XIV*, 2 dl. in 12.mo en in 8.vo, 1757, in welke de schrijver op de beleedigendste wijze, de nagedachtenis schendt van dien grooten vorst, ongetwijfeld al te godsdienstig en al te ijverig tegen allerlei dwalingen, dan dat hij de goedkeuring der ijskoude filozofie zou wegdragen. De abbé DE SAINT-PIERRE deed zijne werken op zijne kosten drukken, ten einde dezelve te geven, aan degene, welke in staat waren, om aan het welgelukken zijner ontwerpen mede te werken. In alles speelde hij den zonderlinge. Zijne schrijfwijze was even zoo buitengewoon als zijne denkwijze. » Men zou zeggen, zegt een schrijver, dat nadat zijne staatkundige stelsels zijn uitgefluit, zijne woede op de spelling is gevallen.” Men heeft een uittreksel der verschillende geschriften van den abbé DE ST. PIERRE onder dezen titel

in het licht gegeven: *Rêves etc.* (*Droomerijen van een weldenkend man*), in 12.mo [Al zijne tijdgenooten hebben zijne weldadigheid geroemd. Ofschoon hij in den beginne slechts een inkomen van 1800 franken had, stond hij er bij contract 300 van af, aan den wiskunstenaar VARIGNON, zijnen vriend » Rijk, met eene geringe fortuin (zegt een levensbeschrijver), gebruikte hij, wjl hij geene behoeften had, bijna al zijne inkomsten, tot de ondersteuning van ongelukkigen, en om aan weezen waarlijk nuttige handwerken te doen leeren. Hij kende geenen anderen hartstogt dan dien van het algemeene welzijn”].

* SAINT-PIERRE (JACOBUS HENDRIK BERNARDIN DE), gewoonlijk BERNARDIN DE SAINT-PIERRE genaamd, een beroemde Fransche schrijver, in 1737 te *Havre* geboren; sproot uit eene aanzienlijke familie, die, naar men zegt van EUSTACHIUS DE SAINT-PIERRE afstamde. Hij had zijne eerste studiën te *Caen* begonnen, toen een oom, kapitein van een koopvaardij-schip, hem, in den ouderdom van twaalf jaren, mede naar *Martinique* nam. Daar zijne zwakke gezondheid tegen den invloed van het kli-

maat niet bestand was, kwam hij in *Frankrijk* terug, en hervatte zijne studiën in het Jesuiten-collegie van *Caen*. Hij maakte er zulke snelle vorderingen, legde zulk eenen goeden aanleg en zoo veel vlijt aan den dag, dat de paters Jesuiten, die de kunst verstaan om lieden van verdiensten te onderscheiden, al hunne pogingen in het werk stelden, om hem aan hunne orde te verbinden. Hun kweekeling zou gaarne aan hunnen aandrang hebben toegegeven, maar zijn vader verzette er zich tegen: en, terwijl hij hem van het collegie afnam, deed hij hem bij de administratie der bruggen en wegen plaatsen. In den ouderdom van 20 jaren afgedankt, nam hij, onder den heer DE SAINT GERMAIN dienst als ingenieur, en begaf zich naar het door de Turken bedreigde *Malta*. Weldra kwam hij echter vol lusteloosheid, terug, en begaf zich in den ouderdom van 22 jaren naar *Rusland*. Hij werd aan CATHARINA II voorgesteld, die hem op eene zeer innemende wijze ontving, hem eene gratificatie schonk, en hem tot luitenant bij de genie benoemde. BERNARDIN DE SAINT-PIERRE doorgrondde de bedoelingen van het Petersburger kabinet, ten opzichte van *Polen*; hij

zond zelfs naar *Frankrijk* aan de bureaux van buitenslandsche zaken, eene *Memorie* betrekkelijk die ontwerpen, waarin hij de op handen zijnde verdeeling van *Polen* aankondigde. Intuschen werd, zoo als hij zelf in zijne *Etudes* zegt, dit werk niet op prijs gesteld. De dienst in *Rusland* moede, vraagde en verkreeg hij zijn ontslag, Door *Polen* trekkende, ontmoette hij den vrijheer DE BRETEUIL, minister van *Frankrijk* te *Petersburg*. Deze heer spoorde hem aan, zegt men, om zijne talenten aan de zaak van *Polen* toetewijden; een denkbeeld dat BERNARDIN DE SAINT-PIERRE dadelijk tot het zijne maakte; om hetzelfde ten uitvoer te brengen, begaf hij zich, in 1765, naar de legerplaats van den prins VAN RADZIWILL; maar hij werd door de Russen gevangen genomen. Deze kenden de geheime berigten, welke hij had gehad, terwijl hij bij het leger der Czarin diende, en zij waren niet onbekend met zijne betrekkingen met de ministers van *Frankrijk* en *Oostenrijk*; zij konden hem als eenen overlooper behandelen. Hij wist zich uit dezen hagchelijken toestand te redden, begaf zich naar *Pruissen*, en bood den grooten FRE-

DERIK zijne diensten aan; maar de gestrengheid der Pruisische tucht verontwaardigde hem. Hij kwam in *Frankrijk* terug, en de vrijheer DE BRETEUIL verwierf voor hem den post van kapitein-ingenieur op *Ile-de-France*. Het is onder dat gelukkig klimaat dat hij zijn bekoorlijk werk van *PAUL et VIRGINIE* ontwierp. Maar in geen gewest stond zijne inborst hem toe, om rust te vinden. Deze kolonie scheen geschikt om eene militaire standplaats, en een steunpunt te worden, om den Indischen handel te beschermen. Hij verklaarde zich tegen dit gevoelen, beklaagde het lot der slaven, kwetste bijzondere belangen, en vergrootte alzoo het getal zijner vijanden. In *Frankrijk* teruggekeerd, stelde men hem niet eens schadeloos, voor de door hem gelede verliezen, bij de stranding op het eiland *Bourbon*. Hij gaf in 1773 het *Verhaal zijner reis naar Ile-de-France* in het licht. Dit was zijn proefstuk in de letterkundige loopbaan: men ontdekte er de kiem eener be-gaafdheid in, die zich weldra zoude ontwikkelen. Hij had zijnen naam voor dat werk dat uit 2 dl.ⁿ in 8.vo met platen bestond, niet geplaatst. Omtrent dezen tijd

werd hij door D'ALEMBERT, bij mevrouw DE L'ESPINASSE ingeleid, wier huis de verzamelaarsplaats der schoone geesten en der filozofen van den dag was; maar zijne moedige onverschrokkenheid, om de ongodsdienstige stellingen, welke men aldaar huldigde, te bestrijden, haalde hem weldra de bijtende aanmerkingen en spotreden, van dit gezelschap op den hals, waaronder hij pas verschenen was; hij verbond zich aan ROUSSEAU, en leefde in de afzondering. Geheel aan zijne letterkundige bezigheden toegewijd, schreef hij de *Etudes etc.* (*Studiën der Natuur*), die in 1784 in het licht verschenen, vijf uitgaven hadden, en hem van regeringswege eene jaarwedde van 1000 franken verschaften. Hij behield er voor zich slechts 600 van, stond er 300 aan zijne zuster en 100 aan eene oude dienstmeid af, en ging voort een leerzaam en afgezonderd leven te leiden. In 1792 benoemde LODEWIJK XVI hem tot opziener van den plantentuin, terwijl hij hem zeide: » Ik heb uwe werken gelezen, zij zijn van een regtschapen man, en ik geef in u, aan den heer DR BUFFON eenen waardigen opvolger." In 1789, tijdens de algemeene staten, deelde hij in het begin de grondbegin-

selen der nieuwigheid-predikers, dewijl hij zich voorstelde, dat het slechts om de verbetering eeniger misbruiken te doen was. Hij openbaarde zijne gevoelens in een werk getiteld: *Vœux etc. (Verlangen van eenen kluisenaar)*, waarin hij zich echter de vriend der orde en der wetten toont. — Tijdens de vlugt van **LODEWIJK XVI**, deed hij, onder denzelfden titel zijne gevoelens op nieuw kennen, en verklaarde zich den voorstander der monarchie. Men had hem tot president van het distrikt van *Parijs* benoemd, waar hij woonde; maar hij wees deze betrekking van de hand, en wilde nooit eenigen openbaren post bekleeden. Van zijne betrekking bij den plantentuin en van zijne jaarwedden beroofd, leefde hij van de opbrengst zijner werken, tot dat hij tot hoogleeraar der zedekunde bij de normaal-school werd benoemd. Bij de oprigting van het Instituut werd hij onder de leden van dat genootschap begrepen. Zijn toestand werd gelukkiger. Hij bewoonde het schoone buitengoed *Eragny* bij *Pontoise*. Onder het keizerlijk bestuur, viel hem het eere-kruis en eene jaarwedde van 2000 francs ten deel; **JOZEF BONAPARTE** schonk hem op zijne cassette eene andere

jaarwedde van 6000 francs; In 1806 gaf hij bij inteekeening eene pracht-uitgave van *PAUL et VIRGINIE* in het licht. Men weet dat dit werk, hetwelk zijnen letterkundigen roem bevestigde, een episode zijner *Studiën der natuur* is, waarin men ook vindt *Arcadië, Verlangen van eenen kluisenaar*, de *Indische hut* enz. **BERNARDIN DE SAINT PIRRE** trad tweemaal in den echt, voor het eerst in den ouderdom van vier-en-vijftig jaren, met mejufvrouw **DIDOT**, die hem met twee jonge kinderen als weduenaar naliet; voor de tweede maal, in den ouderdom van vier-en-zestig jaren met mejufvrouw **DE PELLEPORC**. Zijne gezondheid was vrij zwak, en dikwijls was hij aan zenuw-toevallen onderhevig, die met eene levendige verbeeldingskracht gepaard, dikwerf zijn verdriet vermeerderden. Zonder daarom juist het nitwerkseel zijner verbeeldingskracht te zijn. De laatste jaren zijns levens waren echter gelukkig, en hij overleed in zijn landhuis *Eragny*, den 21 Januarij 1814. Zijne werken hebben een aantal uitgaven gehad. De heer **AIMÉ-MARTIN** trad met zijne weduwe in den echt, en gaf in 1815, eene schoone uitgave der *Harmonies etc. (Overeen-*

stemmingen der natuur) in het licht. Dezelfde uitgever heeft ook eene uitgave geleverd van de *OEuvres complètes etc.* (Volledige werken van BERNARDIN DE SAINT-PIERRE), in 12 dl.ⁿ in 8.vo, en 19 dl.ⁿ in 18.mo Parijs, 1818 — 1820 beide uitgaven verrijkt met aantekeningen en het *Leven* des schrijvers. Van deze uitgave bestaat een zeer schoone Brusselsche nadruk, 1820, in 8 zware dl.ⁿ in 8.vo aan het hoofd waarvan men eene opdracht vindt, door de weduwe van BERNARDIN, aan den toenmalig regerenden koning der Franschen; LODEWIJK XVIII gedaan. Zie hier de lijst zijner werken: 1.º *Voyage etc.* (Reis naar Ile de-France), met onuitgegeven *Waarnemingen* betrekkelijk *Holland, Pruissen, Polen en Rusland.* — 2.º *Etudes etc.* (Studiën der natuur), 1784, die, behalve de boven reeds aangevoerde werken, een onuitgegeven *fragment* over *Arcadië* en een ander over den roman der *Amazone* bevatten. — 3.º *Éloge etc.* (Lofrede van mijnen vriend, Reize van CODRUS en de Poolische boer), evenzeer onuitgegeven. — 4.º *Harmonies etc.* (Overeenstemmingen der natuur), — Zie boven; — 5.º *Voeux etc.* (Verlangen

van een' kluisenaar), 1789, met een *Vervolg* op dat werk. — 6.º *Essai etc.* (Proeve over J. J. ROUSSEAU); gevolgd door eene *Vergelyking* van den Geneefschen filosoof met VOLTAIRE. — 7.º *Discours etc.* (Verhandeling over de opvoeding der vrouwen), onuitgegeven. — 8.º *Dialogues etc.* (Wijsgeerige zamenkomsten), bevattende den *Dood van SOCRATES, EMP-SAËL, den Steen van ABRAHAM*, onuitgegeven. — 9.º *Mélanges* (Mengelingen), waarin men vindt: *Zedekundige Fragmenten, Theorie des geheelals, Verhandeling over het getij, Verhandeling over de noodzakelijkheid, om bij den koninklyken tuin eene diergaarde te voegen*, verschillende losse stukken. Men heeft den stijl van BERNARDIN DE SAINT-PIERRE met dien van JEAN JACQUES ROUSSEAU vergeleken; maar hij heeft meer overeenkomst met FÉNÉLON, door dat teedere en hartelijke kenmerk, hetwelk men in al zijne geschriften waarneemt, die de sierlijkheid en de harmonie van die des aartsbischops van *Kamerijk* verleenigen. Men kan zich niet onthouden den schrijver van de *Studiën der natuur* op dezelfde wijze te beminnen, als men zich aan den schrijver van den *Telemachus* verbindt.

SAINT-POL. — Zie CHATILLON (GAUCHER H. v.), FRANCISCUS VAN BOURBON, LUXEMBOURG (LODEWIJK DE), en LODEWIJK XI.

SAINT-PREUIL (FRANCISCUS DE JUSSAC D'EMBLEVILLE, heer van), landvoogd van *Atrecht* of *Arras* en veldmaarschalk, was een heer vol dapperheid. Hij was het, die in den slag van *Castelnaudari*, den hertog van MONTMORENCY gevangen nam. Deze daad verwierf hem de bescherming van den kardinaal DE RICHELIEU, en de belooningen van het hof. Hij legde zijnen moed aan den dag te *Corbië*, welke stad hij in 1636 tegen de Spanjaards verdedigde, en hij maakte in 1640 de inneming van *Atrecht* gemakkelijk. In het volgende jaar ontmoette hij de Spaansche bezetting, die *Bapaume* bij capitulatie verliet, en zich naar *Douai* begaf. Hij viel haar aan, zonder haar, zooals hij beweert, te kennen, en plunderde haar uit: deze hatelijke handelwijze deed hem in hechtenis nemen. Zoodra men meester van zijnen persoon was, beschuldigde men hem van knevelarijën, en men verweet hem een aantal gewelddadigheden: onder anderen van eene jonge molenaars-vrouw, aan haren echtgenoot, die

zich als zijn beschuldiger opwierp, te hebben ontweerdigd. SAINT-PREUIL werd naar de citadel van *Amiens* vervoerd, alwaar door het hof benoemde commissarissen, zijn proces opmaakten, en hem veroordeelden om onthoofd te worden. Dit vonnis werd te *Amiens* den 9 November 1641, ten uitvoer gebracht: hij was in het 40.^e jaar van zijnen ouderdom.

* SAINT-PRIEST (FRANCISCUS EMMANUEL GUIGNARD, graaf van), minister van LODEWIJK XVI, pair van *Frankrijk* onder LODEWIJK XVIII, te *Grenoble*, in 1735 geboren, kwam, nog zeer jong zijnde, in het militaire-huis des konings, en begon zijne veldtogten in 1760. Hij diende in *Duitschland* onder de maarschalken DE BROGLIÉ en DE SOUBISE, in *Spanje* onder den prins DE BEAUVEAU, en werd vervolgens gevolmagtigd minister te *Lissabon*. In 1768 ging hij tot het gezantschap van *Konstantinopel* over, alwaar hij 15 jaren verbleef, en zich door de bekwaamheid zijner onderhandelingen onderscheidde. Gedurende zijn verblijf in *Turkië*, ontwierp, schreef en zond SAINT-PRIEST naar *Frankrijk* het plan van eenen krijgsgtogt naar *Egypte*, dat, zegt men, aan het directorium en aan

BONAPARTE van zeer veel nut is geweest. Door den graaf DE CHOISEUL-GOUFFIER vervangen, werd hij gedurende eenigen tijd met het gezantschap in *Holland* belast. Daarna kwam hij zitting nemen in den raad des konings, en na de inneming der *Bastille*, vertrouwde LODEWIJK XVI hem het ministerie van binnenlandsche zaken toe. Deze keuze vond in het begin bijval, en men noemde SAINT-PRIEST de *minister-patriot*. Maar de maatregelen, welke hij aanraade, met oogmerk om de pogingen der muitelingen te doen mislukken, veranderden te zijnen opzichte de toenmaals zoo wispelturige publieke opinie, en dezelfde verklaarde zich tegen hem. Nadat LAFAYETTE hem geschreven had, om de vijandelijke bedoelingen van het gepeupel van *Parijs* kenbaar te maken, deed hij het regiment, van *Vlaanderen* genaamd, te *Versailles* komen, en spoorde den koning aan, om geweld met geweld te keer te gaan. Hij raadde ook aan om de koninklijke familie naar *Rambouillet* te zenden. Zijn raad werd niet opgevolgd; van toen af zonder invloed in 's konings-raad, werd hij niet te min beschuldigd, een der hoofden van de hof-partij te zijn. Er wer-

den in de constituerende vergadering zelfs, aanvallen tegen hem gerigt. Hij trotseerde den storm, tot in 1790, in welk jaar hij zijn ontslag nam en *Frankrijk* verliet. Van dit tijdstip af zag men hem steeds getrouw aan de zaak zijner meesters, beurtelings in *Pruissen*, in *Zweden*, in *Rusland*, in *Oostenrijk*, hulpmiddelen voor de *BOURBONS* verzoeken, en aan den voorspoed hunner wapens werkzaam zijn. SAINT-PRIEST vergezelde LODEWIJK XVIII, naar *Verona*, naar *Blankenburg* en naar *Mitau*, en hij was het die de staatkundige briefwisseling van dien vorst aanhield, en het huwelijks contract der dochter van LODEWIJK XVI met den hertog van *ANGOULEME* ontwierp. Hij nam eene jaarwedde van *Rusland* aan, en zijne drie zonen zijn in de dienst van dien staat geweest. Hij kwam eerst in 1814 en 1815 met de prinses in *Frankrijk* terug, en werd tot pair van *Frankrijk* verheven. SAINT-PRIEST is, hoog bejaard, op een landgoed bij *Lyon*, in 1821 overleden, en liet *memoriën* in handschrift na, welke men zegt zeer belangrijk te zijn. Zijne *Lofrede*, in de kamer der pairs door den graaf DE SEZE uitgesproken, komt voor

in den *Moniteur* van den 14 Junij 1821.

SAINT-RAMBERT. — Zie **RAMBERT (GABRIËL DE SAINT-)**.

SAINT-RÉAL. — Zie **RÉAL (CÆSAR RICHARD DE SAINT-)**.

SAINT-SIMON (LODEWIJK DE ROUVROY, hertog van), te *Parijs*, den 16 Junij 1675 geboren, stamde af van de graven van **VERMANDOIS**, en werd door **LODEWIJK XIV**, en de koninginne, zijne echtgenoot, ten doop gehouden. Na de militaire loopbaan te zijn ingeslagen, diende hij in 1692 onder den maarschalk **DE LUXEMBOURG**, en legde veel moed aan den dag bij de belegering van *Namen*, en in de veldslagen van *Fleurus* en *Neerwinden*. Hij werd in het volgende jaar tot kapitein der ruitery, daarna tot kolonel en eindelijk tot overste benoemd. Nadat zijn vader in 1693 overleden was, erfde **LODEWIJK DE ROUVROY** zijne titels van hertog en pair, en zijn landvoogdijschap van *Blaye*. De hertog **DE SAINT-SIMON** wijdde zich vervolgens aan de diplomatie toe, voor welke hij uitstekende talenten bezat. De regent stelde veel belang in hem, raadpleegde hem in de neteligste aangelegenheden; maar daar hij niet dezelfde vastheid van

karakter als de hertog **DE SAINT-SIMON** bezat, volgde hij ook altijd zijnen raad niet. In 1721 benoemde die prins hem tot gezant bij het hof van *Spanje*, alwaar hij de hand der infante voor den toenmaals nog minderjarigen **LODEWIJK XV** ging vragen. In *Parijs* teruggekeerd, verbleef hij nog eenige jaren aan het hof van **PHILIPPUS van Orléans**; maar het ergerlijke tooneel, dat hetzelfde aanbod, moede, begaf hij zich naar zijne landgoederen, waar hij zich enkel met de studie en het geluk zijner leenpligten bezig hield, en in 1755 overleed. In zijne afzondering schreef hij zijne *Mémoires*, die door geheel *Europa* bekend zijn. Zij bleven langen tijd in handschrift, en in 1788, gaf men eene onvolledige verkorte uitgave derzelve in het licht, in 3 dl.ⁿ in 8.vo, die in het volgende jaar, door eene eenigzins minder verminkte bijlage in 4 dl.ⁿ gevolgd werd. Eindelijk verscheen het echte oorspronkelijke onder den titel van *OEuvres etc. (Volledige werken van SAINT-SIMON, hertog en pair van Frankrijk, ridder der orden des konings, door den abbé SOULAVIÈ, den oude, in het licht gegeven), Straatsburg, 1791, 13 dl.ⁿ in 8.vo, en bevattende: 1.º Mémoi-*

res etc. (*Staat- en krijgskundige gedenkschriften der regering van LODEWIJK XIV*). — 2. *Mémoires etc.* (*Geheime gedenkschriften des regentschaps van PHILIPPUS van Orleans*). — 3. *Histoire etc.* (*Geschiedenis der beroemde mannen der regeringen van LODEWIJK XIV en LODEWIJK XV*), tot aan den dood des schrijvers. — 4. *Mémoires etc.* (*Verhandelingen over het openbare regt in Frankrijk*). Dit werk is in eenen mannelijken en bondigen, maar dikwerf duisteren en onnauwkeurigen stijl geschreven. Men merkt in hetzelfde die gestrengheid van zeden en zedeleer, en eindelijk dien grondslag van jansenismus op, welke den schrijver kenmerken. De hertog van SAINT-SIMON zag alles in het zwartgallige; zijn natuurlijk wantrouwen, deed hem de menschen beschouwen als booswichten, arglistig, en gereed om alles opteofferen, ten einde aan hunne heb- of eerzucht te voldoen. Het hof aan hetwelke hij geleefd had, diende enkel om hem in dat gevoelen te versterken, en hij verbergt zulks niet in den geheelen loop van zijn werk. Hij brengt niet de minste matiging in hetzelfde, spaart geen enkel der personen, wier

beeld hij schetst, en gaat zelfs zoo ver, dat hij den deugdzamen FENÉLON van arglistigheid beschuldigt. Buitengemeen naijvering op het pairschap en den adel van zijn geslacht, behoudt hij dezen naijver zelfs in zijne afzondering. Daar hij zeer achterdochtig was, ziet hij vergiftigingen in natuurlijke sterfgevallen, beweeggronden van eer- en hebzucht in eerlijke bedoelingen, en veinszerij en valsheid, in datgene wat slechts behoedzaam en voorzigtigheid was. Zelfs MARMONTEL, ofschoon hij SAINT-SIMON slechts afgeschreven heeft, door hem in beter Fransch overtebrengen, bekent dat in zijne *Memoriën*, de haat het zwartste venijn uitstort. » Hij schildert hem met die partijdigheid, welke in zijne oogen alles vergroot, en hem alles zonder maat doet prijzen of laken, met die zoo zwakke ijdelheid, met dat soms zoo hartstogtelijk karakter, met die vergiftigde gal, welke hij met stroomen op al de voorwerpen van haat, of zijne trotsche wraakzucht uitstort, met dat eigenbelang, hetwelk hem beheerscht, enz." De uitgever der *Memoriën*, zwaait hem geen grooten lof toe; hij stemt toe » dat men af de aanmerkingen van SAINT-

SIMON niet moet aannemen; dat deze hertog met een ijverzuchtig, ergdenkend, eerzuchtig karakter geboren was, hetwelk steeds tot de critiek en zelfs tot de bitterste hekeling overhelde, dat zijne geschriften, den stempel van den hartstogt dragen, en dat, indien zijne pen de gal uitstort, het al te vermete, het twijfelachtige, het valsche zelfs wat zij voordraagt, den lezer beweegt, het overige niet dan met vele behoedzaamheid te gelooven." Een onpartijdige levensbeschrijver, drukt zich aldus over deze memoriën uit, » Hetgene, wat SAINT-SIMON van den kweekeling van FÉNELON (den hertog van Bourgondië) gezegd heeft, de treffende wijze waarop hij zijnen dood en die der dauphine verhaalt, is niet minder belangrijk door het gevoel, de kracht der schildering, en vooral door eene bewondering, eene opgetogenheid voor de deugd, welke men zelfs in de strengste zedemeesters niet aantreft. De portretten, welke hij geschetst heeft van CATINAT, VAUBAN, SAINT-AIGNAN en van al de deugdzaame mannen van dien tijd, zijn niet minder nauwkeurig en minder gelijkend, en getuigen van denzelfden ijver, denzelfden eerbied voor de zedeleer en de waarheid.

Maar wanneer het te doen is, om de belagchelijkheden van VILLEROI, de knevelarijen van VILLARS, de schandelijke ondeugden van VENDÔME en DUBOIS, de ergerlijke uitspattingen van den hertog van Orléans en de hertogin van Berri te doen kennen, dan worden deze memoriën ongetwijfeld somberder, maar houden daarom niet op naar waarheid te zijn." [Eene nieuwe, beter geordende, maar onvolledige uitgave, is te *Parijs*, 1818, in 6 dl.ⁿ in 8.vo, door F. LAURENT in het licht gegeven. De *Mémoires etc.* (Volledige en geloofwaardige gedenkschriften van den hertog de SAINT-SIMON over de eeuw van LOUDEWIJK XIV en het regentschap), zijn in 1829, voor de eerste maal, door den markies de SAINT-SIMON in het licht gegeven. In dat jaar verschenen er 4 dl.ⁿ in 8.vo; het werk bestaat uit 21 dl.ⁿ, waarvan het laatste, dat het inhoudsregister bevat, in 1830 is uitgegeven].

* SAINT-SIMON (CLAUDIUS FRANCISCUS VERMANDOIS DE ROUVROY SANDRICOURT DE), bloedverwant van den voorgaande, Bisschop van *Agde*, te *Parijs*, in 1727 geboren, was eerst grootvikaris van den bisschop van *Metz*, en reis-

de vervolgens in *Italië* om de door hem opgedane kundigheden verder te ontwikkelen. Bij zijne terugkomst (1759) werd hij tot Bisschop van *Agde* benoemd. Het is aldaar dat hij de volledigste verzameling van kerkelijke boeken, de beste uitgaven van Grieksche schrijvers, en eene talrijke reeks van oudheidkundige werken, voornamelijk over de volken van het Noorden bijeenbragt. Zijne geleerdheid verleende hem in 1785 toegang tot de akademie van opschriften en schoone letteren. In het begin der omwenteling kwam hij te *Parijs*, eene schuilplaats zoeken, tegen de vervolgingen, waarvan hij het voorwerp was; maar hij kon aan de proscriptiën niet onsnappen. In hechtenis genomen en gedurende verscheiden maanden gevangen gehouden, werd hij voor de revolutionnaire regtbank gevoerd, die hem den 23 Julij 1794 ten dood veroordeelde. Zijne bibliotheek, die aan zijne familie werd teruggegeven, werd aangekocht door den geneesheer *Barthez*, en deze heeft dezelve aan de geneeskundige school van *Montpellier* gelegateerd. Men vindt in het *Magasin encyclopédique*, jaargang 1808, 5.e dl. blz. 377—384,

eene *Levensschets* van dezen prelaat.

* *SAINT-SIMON* (*MAXIMILIAAN HENDRIK*, markies *DE*), een achtbare doch weinig bekende schrijver, in 1730 geboren, sloeg de loopbaan der wapens in, en werd tijdens de Italiaansche oorlogen adjudant van den prins van *CONTI*. Later gaf hij zich aan zijnen smaak over, ging in 1758 een landgoed bij *Utrecht* bewonen, en overleed aldaar in 1799. Er bestaan van hem de navolgende werken: 1.º *Des Jacinthes etc.* (*Over de hiacinten, hunne ontleding, voortteling en aankweking*), *Amsterdam*, 1768, in 4.to de schrijver had er tweeduizend verscheidenheden in vereenigd. — 2.º *Histoire etc.* (*Geschiedenis van den Alpischen oorlog, of Veldtocht van 1744*), *Amsterdam*, 1769, in fol. en 1770, in 4.to; — 3.º *Histoire etc.* (*Geschiedenis van den oorlog der Batavieren en Romeinen, volgens CAESAR, TACITUS, enz.*), 1770, gr. in fol. met pl. — 4.º *Essai etc.* (*Proeve van letterlijke vertaling van de Proeve over den mensch van A. POPE*), *Haarlem*, 1771, in 8.vo. Er komen in deze vertaling zeer wel overge-

bragte stukken voor. — 5.° TEMORA, een heldendicht van OSSIAN, volgens de Engelsche uitgave van MACPHERSON vertaald, *Amsterdam*, 1774, in 8.°; — 6.° *Absurdités etc.* (*Bespiegelende ongerijmdheden*), zonder jaartal. De stijl van dezen schrijver is ongedwongen en soms sierlijk, hij heeft verscheiden andere werken in handschrift nagelaten.

* SAINT-SIMON (CLAUDIUS HENDRIK, graaf van), stichter der politico-filozofische school, de *industrieele* genaamd, te *Parijs* in 1760, uit dezelfde familie als de voorgaande geboren, was de naaste bloedverwant van den hertog DE SAINT-SIMON, en toonde zich reeds vroegtijdig een voorstander der vrijzinnige denkbeelden, welke tot in het hof van LODEWIJK XVI waren doorgedrongen. D'ALEMBERT was zijn leermeester. In 1777 in dienst getreden, maakte hij twee jaren later, eerst onder DE BOUILLÉ en daarna onder WASHINGTON den Amerikaanschen oorlog mede, werd in 1782 met DE GRASSE krijsgévangen gemaakt, en ontving van de Amerikanen, de republikeinsche decoratie van *Cincinnatus*. In het volgende jaar in *Frankrijk* teruggekeerd, werd hij tot kolonel van het *Aquitanische regi-*

ment benoemd. In 1789 verliet hij den militairen stand, en wikkeld zich in aanmerkelijke speculatiën, met de nationale domeinen. Gedurende de omwenteling nam hij geenerlei deel aan de staatkundige gebeurtenissen. Desniettegenstaande werd er ten gevolge van gelijkvormigheid van naam, een mandaat van gevangenneming tegen hem uitgevaardigd, en, om zijnen huiswaard niet in de waagschaal te stellen, liet hij zich zelve gevangen nemen; eerst na elf maanden gevangenschap, verkreeg hij op den 9 Thermidor (27 Julij 1794) zijne vrijheid weder. In 1807, na zijne handelbetrekkingen verëvend te hebben, kwam SAINT-SIMON tot het besluit, eene nieuwe maatschappelijke leer te prediken: hij ontwikkelde in hetzelfde jaar, in zijne *Introduction etc.* (*Inleiding tot de wetenschappelijke werken der 19.° eeuw*), 2 dl.ⁿ in 4. to, de grond-denkbelden van zijn stelsel. Daar, volgens dezen nieuwen apostel, de bestemming des menschen op aarde was om door den arbeid voorttebrengen, zoo verklaart deze theorie, die in de toepassing noodzakelijk in den materielen kring van het nuttige is omschreven, de nijverheid (*industrie*) als het bepaald doel der menschelijke maatschappij, en

de *industriëlen* als de voornaamste klasse der maatschappij: met andere woorden, zijn stelsel is slechts dat der quakers, zonder geestelijke strekking en zonder uitwendige oefeningen. Na de overblijfselen zijner fortuin tot geld te hebben gemaakt, wilde SAINT-SIMON, zoo als hij zeide, zijne opvoeding op nieuw beginnen, en bragt tien jaren door, om zich met de verschillende takken van wetenschap bekend te maken, terwijl hij op zijne verschillende reizen door *Engeland, Duitschland en Zwitserland*, talrijke betrekkingen met de beroemdste geleerden dier landen aanknoopte. In 1810 gaf hij een' prospectus in het licht van eene *Nieuwe Encyclopedie*, een werk, welks zonderlingheid aan eenige beoordeelaars heeft doen gelooven, dat de schrijver niet vrij van krankzinnigheid was: hij beweert onder anderen, van KAREL den Groote afstammen, dien hij zegt in eenen droom gezien te hebben. Zijne leer vond weinig bijval, en SAINT-SIMON kon er zijne spijt niet over verbergen. Het is ongetwijfeld aan eene dergelijke oorzaak, dat men het wanhopende besluit moet toeschrijven, waartoe hij kwam, om zich

met een pistool door het hoofd te schieten, waarbij hij echter slechts een oog en niet het leven verloor. In 1817 gaf hij eene verzameling in het licht *Industrie* genaamd. SAINT-SIMON verklaarde in dezelve den oorlog zoo wel aan de monarchie als aan de godsdienst: ook werd het afgekeurd door degene die hunnen naam op de intekenlijst hadden geplaatst. Na dikwijls wegens zijne uitgaven, waarin eene onbegrijpelijke stoutheid doorstraalde, het voorwerp van vervolgingen te zijn geweest, is SAINT-SIMON den 19 Mei 1825 te *Parijs* overleden; zijn lijk werd niet in de kerk aangeboden, en een zijner leerlingen bekostigde zijne begravenisplegtigheden. Aan degene, welke de Saint-Simoniste leer, die ondanks de versche dagtekening harer stichting, reeds vele omwentelingen heeft ondergaan, wenschen te kennen, kunnen wij de volgende afleveringen van den *Ami de la religion etc.*, als 13.^e dl. N.º 336; — 63.^e dl. blz. 274; — 65.^e dl. blz. 539; — 66.^e dl. blz. 209; — 68.^e dl. blz. 257, enz., aanbevelen. — De verbetering van het lot der lagere klassen van de maatschappij schijnt het voornaamste voorwerp der

zorg van de Saint-Simonisten te zijn; de maatschappelijke hiërarchie zou, volgens hetgene wat zij prediken, op de betrekkelijke bekwaamheden gegrond worden; de familie-gevoelens, de denkbeelden van eigendom worden door hen vernietigd enz. SAINT-SIMON heeft in het licht gegeven: 1.º *Lettres etc.* (*Brieven van SAINT-SIMON*), 1808, in verscheiden afleveringen. — 2.º *Introduction etc.* (*Inleiding tot de wetenschappelijke werken der 19.e eeuw*), 1808, 2 dl.ⁿ in 4.to; — 3.º Met den heer AUGUSTIN THIERRY, zijnen kweekeling en aangenomen zoon. — *De la réorganisation etc.* (*Over de reorganisatie der Europeische maatschappij* enz.), 1814, 2.e uitgave, in 8.vo; — 4.º — Even zeer met AUGUSTIN THIERRY. — *l'Industrie etc.* (*de Nijverheid of staat- en zedekundige en wijsgeerige verhandelingen in het belang van alle menschen, die zich aan nuttige en onafhankelijke werkzaamheden toewijden*), 1817 1818, 4 dl.ⁿ in 8.vo; — 5.º *Le Défenseur etc.* (*De Verdediger der eigenaars van nationale domeinen* enz.), 1815, in 8.vo, hiervan zijn enkel prospectussen in het licht gegeven. — 6.º *Profession etc.* (*Geloofsbelijde-*

nis der schrijvers van den Verdediger der eigenaars van nationale domeinen, bij gelegenheid van den inval op het Fransche grondgebied door N. BONAPARTE), 1815, in 8.vo; — 7.º — Met AUGUSTIN THIERRY — *Opinion etc.* (*Gevoelen over de te nemene maatregelen tegen de coalitie van 1815*), Parijs, 1818, in 8.vo enz. In alle deze schriften ziet men te midden van wonderspreuken, overdreven gedachten waaraan orde en aaneenschakeling mangelt, eenige welgevormde derkbeelden schitteren. Het schijnt dat SAINT-SIMON bij eene eerste ingeving schreef; maar, in dat geval, was zij niet gelukkig.

SAINT-SORLIN (JOANNES DESMARETS DE). — Zie MARETS.

* SAINT-VINCENT (de Burggraaf JOHN. JERVIS DE), Engelsche admiraal, lid van het hooger-huis, geheim-raad, bevelhebber der zee-troepen, groot-kruis der *Bath-orde* enz. was de zoon van den admiraliteitsraad, Sir JOHN. JERVIS, en werd den 7 Junij 1734 te *Medford* geboren. Reeds in den ouderdom van 10 jaren begaf hij zich onder de marine, volbragt zijne eerste wapenfeiten onder lord HAWKE, en verliet in 1748

de dienst om eenigen tijd te *Parijs* te komen doorbrengen. In 1756, toen de vijandelikheden op nieuw begonnen, in zijn vaderland teruggekeerd, begaf hij zich andermaal onder de marine werd in 1760 tot scheepskapitein benoemd, en in die hoedanigheid in de *West-Indiën* gebruikt. In den slag van *Ouessant* (27 Julij 1778, door de Engelschen verloren, voerde hij het bevel over den *Foudroyant*, en nam nadrukkelijk de verdediging op zich van den admiraal *KEPPEL*, die ten gevolge van dit gevecht voor eenen krijgsraad betrokken werd. In 1782, maakte hij zich meester van den *Pegasus*, die eene Fransche vloot begeleidde, en deze daad verwierf hem het Bath-orde-lint. In 1787 verkreeg hij den rang van schout-bij-nacht; kort daarna werd hij tot lid van het parlement benoemd, en schaarde zich aan de zijde der oppositie; maar nadat de oorlog op nieuw was uitgebarsten, nam hij weder dienst, en den 16 Maart 1794, maakte hij, ondanks den hardnekkigsten tegenstand van den generaal *ROCHAMBEAU*, zich meester van *Martinique*, en van de overige Fransche volkplantingen. De vermoeijenissen van dezen krijgsgot, noodzaakten hem,

tot herstel zijner gezondheid naar *Engeland* terugtekeeren. Doch weldra stak hij weder in zee, en verving den admiraal *POPHAM*, in het bevel over de vloot der *Middellandsche zee*, uit 15 linieschepen en eenige fragatten bestaande. Na eenig kruisen, behaalde hij den 14 Februarij 1797 eene volkomene overwinning op den admiraal *CORDOVA*, die 27 linieschepen had, waarvan hij er hem vier ontweldigde. De stad *Londen* schonk hem bij deze gelegenheid eenen degen ter waarde van 200 guinies, en de koning verleende hem den titel van *Vrijheer JERVIS DE MEDFORD*, plaats zijner geboorte en van Graaf van *SAINT-VINCENT*, naar de kaap van dien naam, die het tooneel zijner zegepraal was geweest, met eenen gouden gedenkpenning, en eene jaarwedde van 3,000 ponden sterlings. Lord *SAINT-VINCENT* bombardeerde vervolgens de haven van *Cadix* in de hoop van de vloot te verdelgen; maar dit bombardement had geenerlei gevolg; door de schoone verdediging van den admiraal *MASSAREDO*. Hij was het, die in 1798, den generaal *NELSON*, met een groot gedeelte zijner strijdkrachten detacheerde, om te *Aboukir* de Fransche vloot te gaan

verdelgen, welke den generaal BONAPARTE naar *Egypte* had overgebracht. Hij ging voort in 1799 en 1800, het bevel te voeren of in de *Middellandschē zee* of op den *Oceaan*: intusschen gaf hij, onder voorwendsel van eenen slechten staat van gezondheid, bij herhaling het bevel aan andere admiralen over. In 1801 werd hij tot eersten lord der admiraliteit benoemd; na dat er op de vloot, die ter hoogte van *Cadix* geankerd lag, opstand was ontstaan, beteugelde hij denzelven door zijne onverschrokkenheid, terwijl hij oogenblikkelijk de belhamels deed knevelen, vonnissen en ten dood brengen. Toen PITT in 1805 het ministerie weder op zich nam, deed hij afstand van zijnen admiraalsrang; maar in het volgende jaar verving hij lord CORNWALLIS in het bevel over de vloot in het *Kanaal*. Kort daarna werd hij van nalatigheid in zijne betrekking van eersten lord beschuldigd; maar de beschuldiging werd verworpen, en hij trad uit dezelve te voorschijn met bewijzen van goedkeuring overloden. In 1810, laakte hij openlijk, de tegen *Denemarken* gerigte onderneming door den admiraal JOHN. MOORE, en hij sloot met aantekondigen, dat *Engeland* in eenen toestand

verkeerde, welke den vrede met *Frankrijk* onvermijdelijk maakte. Hij overleed den 15 Mei 1823, vol roem, hem door de schitterende diensten verworven, welke hij aan zijn vaderland had bewezen.

SAINTE-YVES (KAREL), een bekwame oculist, in 1667 te *la Viette*, bij *Rocroy* geboren, kwam in 1686 in het gesticht van *Saint Lazare* te *Parijs*, en legde er zich toe op de genezing der oogziekten. Zijn opgang in dat vak, noodzaakte hem dat huis te verlaten: hij begaf zich bij zijnen broeder, en had weldra eene menigte zieken. Zijne *Verhandeling over de oogziekten*, 1722, in 4. to, *Amsterdam*, 1736, in 8. vo werd zeer op prijs gesteld. SAINTE-YVES overleed in 1736. Zijne verhandeling werd aangerand door MAUCHARD, die in den *Mercure* eenen beoordeelenden *Brief* van dat werk, en eene *Verdediging* zijner critiek deed plaatsn.

SAINTE-ALBINE. — Zie **REMOND DE SAINTE-ALBINE.**

SAINTE-ALDEGONDE. — Zie **MARNIX.**

* **SAINTE-AMARANTE (J. F. L. DEMIER DE)**, was een der talrijke slagtoffers van de

Fransche omwenteling. Deze dame was te *Saintes* geboren, en woonde te *Crécy*. Hare verkleefdheid aan de zaak des konings had haar *verdacht* gemaakt; en tijdens het schrikbewind werd zij in hechtenis genomen en met hare beide kinderen naar de gevangenis gesleurd. Naar *Parijs* vervoerd, en in *la Force* opgesloten, bood zich een booswicht, ARNAUD genaamd, bij haar aan, en mevrouw DE SAINTE-AMANTHE veinsde hem niet te kennen. Hij wreekte zich op eene zeer wreede wijze over die minachting, en liet haar met hare beide kinderen op de lijst der zoogenaamde moordenaars van COLLOT D'HERBOIS brengen. Voor de revolutionnaire regtbank gevoerd, werd zij ten dood veroordeeld. Al de gevangenen beweenden deze belangwekkende familie, en de beide kinderen vooral persten de tranen uit de minst gevoelige harten; toen zij vernomen hadden, dat zij het lot hunner moeder zouden deelen, riepen zij, in vervoering van vreugde uit, terwijl zij haar in hunne armen drukten: » Ach! moeder, wij mogen dan met u sterven!" Een dezer kinderen was een meisje; en de woeste FOUQUIER-TAINVILLE, die getuige van hun vertrek wilde

zijn, door de onverschrokkenheid der beide vrouwen verontwaardigd, zeide: » Zie eens hoe onbeschaamd zij zijn! Ik moet hen het schavot zien beklimmen, om mij te verzekeren of zij die stemming zullen behouden, zelfs al moest zulks met opoffering van mijn middagmaal geschieden." De moeder en de kinderen werden den 17 Julij 1794, tien dagen voor den val van ROBESPIERRE ten dood gebracht, en legden tot op den laatsten oogenblik den grootsten moed aan den dag.

SAINTE-AULAIRE. — Zie SAINT-AULAIRE.

SAINTE-BEUVE (JACOBUS DE), te *Parijs*, in 1613 geboren, werd in 1638 tot doctor in de godgeleerdheid bevorderd. Vijf jaren later werd hij verkozen, om een' der theologische leerstoelen der *Sorbonne* te bekleeden, welken post hij verloor, wegens zijne weigering om de censuur van ARNAULD te onderteekenen, en wjl zijne leer vele overeenkomst met die der partij had. In 1656 verbood men hem te prediken maar daar hij later meer onderwerping aan de besluiten der Kerk toonde, en het formulier van ALEXANDER VII onderteekende, werd hij tot godgeleerde der geestelijkheid

verkozen, en verkreeg eene jaarwedde van 1000 livres. Sedert dien tijd hield hij zich aanhoudend bezig met leesoefeningen, of met het beantwoorden, der raadplegingen, welke hem in gewetenszaken, in zedeleer of in kerkrecht gedaan werden. — Zijn broeder HYRONYMUS, de *prior* DE SAINT-BEUVE genaamd, verzamelde na zijnen dood, in 1677 voorgevallen, zijne *Uitspraken* (*Decisions*), 3 dl.ⁿ in 4.to en in 8.vo Deze verzameling verraadt vele kunde, oordeel en rechtschapenheid. Nog bestaan er van hem twee *Verhandelingen* in het Latijn, de eene over het *Vormsel*, en de andere over het *Laatste Oliesel* in 1686, door de zorg zijns broeders, in 4.to gedrukt. Zie het slot van het artikel RICHER (EDMUND).

* SAINTE-CROIX (WILLEM EMMANUEL JOZEF GUILHEM DE CLERMONT LODEVE, vrijheer van), een geleerde criticus, te *Mormoiron*, in het graafschap *Venaissin*, den 5 Januarij 1746, uit eene adellijke en zeer oude familie geboren. Na zijne studiën in het Jesuiten collegie te *Grenoble* te hebben volbragt, verkreeg hij, uit aanmerking der diensten, welke een zijner oomen, den ridder DE SAINTE-CROIX, in de verde-

diging van *Belle-Ile* had be-
wezen, een brevet van kapitein. Hij vertrok in die hoedanigheid, in 1761, naar *Sint-Domingo*, van waar hij in zijn vaderland terugkwam, zich onder het corps der Fransche grenadiëren begaf, waarbij hij omtrent zeven jaren diende. Zijne zucht voor de studie deed hem de loopbaan der wapens verlaten, waarin alles hem deed hopen van te slagen, en hij behaalde achter-eenvolgend verscheiden prijzen, door de akademie van opschriften en schoone letteren uitgelooft. In 1777 nam dat genootschap hem onder het getal harer vreemde vrije leden op. De gebeurtenissen gedurende de omwenteling in het graafschap *Venaissin* voorgevallen, bewogen hem zich met ter woon naar *Parijs* te begeven, alwaar hij in 1802 tot lid van het instituut werd aangenomen. SAINTE-CROIX overleed den 11 Maart 1809. Het is in de Grieksche en Latijnsche classische schrijvers, en in het beoefenen der geschiedenis, dat hij die uitgebreide geleerdheid pütte, welke men in zijne werken waarneemt. Terwijl hij tot de grootste oudheid opklimt, onderzoekt hij alle takken derzelve, die hij door eene even zoodiepzinnige als onpartijdige critiek opheldert. Zijne geschrif-

ten zijn door bijna geheel *Europa* verspreid, alwaar de grootste geleerden, den weinig gewonen talenten des schrijvers regt doen weder- varen. De voornaamste der- zelve zijn: 1.º *Examen etc.* (*Critisch onderzoek der oude geschiedschrijvers van ALEX- ANDER den Grooten*), *Pa- rijs*, 1775, in 4.º Dit werk was in 1772 door de aka- demie van opschriften en schoone letteren bekroond. De schrijver legt zich in het- zelve er niet alleen op toe om de verschillende geschied- schrijvers van ALEXANDER te onderzoeken, maar hij wordt zelf geschiedschrijver van dat beroemde tijdvak, waarover hij een zeer helder licht ver- spreidt. Zijn oordeel is scherp- en diepzinnig, en hij be- wijst in de aardrijks- en tijdre- kenkunde zeer ervaren te zijn. De schrijver heeft er in 1804 eene nieuwe uitgave van ge- leverd, en dit herziene en verbeterde werk is het voor- naamste gedenkteeken zijner geleerdheid. — 2.º *Exour- Vedam of Oude verklaring van het Vedam*, bevattende de uitlegging der *Godsdiens- tige gevoelens der India- nen*, *Yverdun*, 1718, 2 dl.º in 12.º Toen SAINTE-CROIX dit werk in het licht gaf, en aan het hoofd deszelve, inleidende aanmerkingen had geplaatst, stelde hij zich voor

om aan te toonen, hoe twij- felachtig, de zoo hoog ge- roemde oudheid, der gods- dienstige leerstellingen en der gewijde boeken der India- nen is. — 3.º *De l'État etc.* (*Over den toestand en het lot van de volkplantingen der oude volken*), *Phila- delphia (Parijs)*, 1779, in 8.º; — 4.º *Observations etc.* (*Aanmerkingen op het vredesverdrag in 1773 tus- schen Frankrijk en Enge- land gesloten*), *Amsterdam*, 1780, in 12.º; — 5.º *Mé- moires etc.* (*Verhandelingen om te dienen tot de ge- schiedenis der geheime gods- dienst van de oude volken, of Geschiedkundige naspor- ingsen over de geheimen des heidendoms*), *Parijs*, 1784, in 8.º Deze verhan- deling werd vervaardigd bij gelegenheid eener prijsuitlo- ving der akademie van schoone letteren, en in 1790 in het Hoogduitsch vertaald, met weglating echter der bij- voegselen, welke ANSSE DE VILLOISON, uitgever van dit werk, zich veroorloofd had, zonder voorkennis van SAINTE- CROIX, in hetzelfde te voe- gen, 2.º verbeterde en ver- meerderde uitgave, 1817, 2 dl.º in 8.º; — 6.º *Des anciens etc.* (*Over de oude bondgenootschappelijke re- geringen, en over de wet- geving van Creta*), *Parijs*,

1798, 2 dl.ⁿ in 8.vo Dit zijn twee vereenigde *Verhandelingen*, welke SAINTE-CROIX in de akademie van schoone letteren voorlas. De eerste dient om te bewijzen dat *Griekenland* geene bondgenootschappelijke staatsregeling voor het verbond der Achejers had; en de tweede handelt over de Cretensers, over hunne wetgeving, en over de overeenkomst hunner instellingen met die van *Sparta*; — 7.º *Verhandelingen*, in de Verzameling der akademie van schoone letteren en in het Encyclopedischmagazijn opgenomen; — 8.º eindelijk gaf DE SAINTE-CROIX in het licht, eene *Geschiedkundige lofrede van den abbé POULLE*, die van den kardinaal DU BERNIS, in de *Annales Catholiques*, aan welke hij verscheiden belangrijke stukken heeft geleverd, en eene uitgave der Verhandeling over de *Klaarblykelykheid der Christelyke godsdienst*, van JENNYNGS. Hij heeft ook eene uitgave in het licht gegeven van *verschillende werken van J. J. BARTHÉLEMI, Parijs, 1798, 2 dl.ⁿ in 8.vo* — Deze academicus was opregt godsdienstig; hij laat de gelegenheid niet voorbijgaan, om in verscheiden zijner werken het Christendom hulde toe te zwaaijen.

* SAINTE-MARIE (FRANCIS-CUS ANNET DE MIOMANDRE DE), een koningsgezinde en getrouw officier, in het voormalige Fransche gewest *Marche* geboren, begaf zich onder de Luxemburgsche compagnie der lijfwacht van LODEWIJK XVI. In den nacht van den 5 op den 6 Octo-1789, onderscheidde hij zich door zijne zelfopoffering. Aan eene bende razenden was het gelukt, in het kasteel van *Versailles* door te dringen, deze zochten, onder het uitbraken van moordkreten, de koningin in alle apartementen. Reeds was eene wacht aan de deur dier vorstin (de heer DUREPAIRE), onder de slagen der muitelingen bezweken. SAINTE-MARIE neemt zijne plaats in, versloot de deur der kamer, welke zij wilden binnendringen met zijn musketon, terwijl hij tegelijkertijd eene vleugel-deur opent, en uitroept: *Redt de koningin*. Dadelijk vielen zij op hem aan, en wierpen hem neder. » Een hunner, zegt de heer HUE, gaf hem na de menigte verwijderd, en koelbloediglijk den afstand gemeten te hebben, eenen zoo hevigen slag met de kolf des geweurs, dat de haan hem in het hoofd bleef zitten. Bewusteloos bleef hij liggen. De struikroovers achtten hem dood, en verlieten

hem, na hem uitgeplunderd te hebben." SAINTE-MARIE had de koningin gered: geene zijner wonden was doodelijk, toen deze edelmoedige officier genezen was, werd hij met de meeste onderscheiding bij den koning ontvangen, die het kruis van den H. LODEWIJK van zijn kleed losmaakte, en er hem mede versierde. Hij week in 1791 uit, maakte in de garde des konings, den veldtocht van 1792 mede, en na de afanking van dat corps, ging hij als officier bij het regiment van *Castries*, in de soldij van *Engeland* over, en kwam te *Iersey* in garnizoen: hij overleed aan de gevolgen zijner wonden in 1796. — Zijn broeder DE MIOMANDRE DE SAINT-PARDOUX, week gedurende de omwenteling uit, kwam in *Frankrijk* terug als agent der prinsen van het huis van BOURBON, en werd in 1814, raadsheer bij het koninklijke hof van *Angers*, en bekleedde dien post nog in 1828.

SAINTE-MARIE. — Zie HONORÉ DE SAINT-MARIE.

SAINTE-MARTHE, een door het aantal harer leden, die zich in de godgeleerdheid, de wetenschappen, de letteren en alle openbare ambten

XXII. DEEL.

onderscheiden hebben, beroemde familie. In zijne *Bibliotheek van Poitou* geeft DREUX DU RADIER er 45 op. Zie hier de voornaamste derzelve: SAINTE-MARTHE (GAUCHER DE), schatmeester van *Frankrijk* in de generaliteit van *Poitiers*, meer bekend onder den naam van SCÉVOLA DE SAINT-MARTHE, werd in 1536, uit eene in mannen van verdienste, vruchtbare familie geboren. Hij bekleedde aanzienlijke ambten, onder de regering van HENDRIK III en HENDRIK IV, die hem met hunne achting vereerden, en werd onder den hertog DE MONTPENSIER bewindhebber van het leger van *Bretagne*. Hij verscheen in 1588 bij de staten van *Blois*, werwaarts HENDRIK III hem had beroepen. Deze vorst zond hem naar *Poitou* om er de *ligue* en de calvinisten door zijne welsprekendheid te ontwapenen, en hij had het geluk daarin te slagen. Even zoo getrouw aan HENDRIK IV, als aan HENDRIK III, bragt hij de stad *Poitiers* onder de gehoorzaamheid van dien vorst terug, en verdedigde diens belangen, in de vergadering der notabelen te *Rouanen* gehouden. Hij overleed te *Loudun*, zijne geboorteplaats, in 1623. De beruchte GRAN-

DIER sprak zijne lijkrede uit; de Fransche en Latijnsche *Parnassus* vereenigde zich met hem om bloemen op zijn graf te strooijen. Men heeft van SCEVOLA DE SAINTE-MARTHE: 1.º lofreden getiteld: *Gallorum doctrina illustrum, qui sua patrumque memoria florere, elogia; Isenaci*, 1622, in 8.vo; — 2.º Een aantal *Latijnsche gedichten*; 3 boeken over de *Pædotrophie*, of over de wijze om kinderen aan de borst te voeden en op te kweeken, 2 boeken lierdichten, 2 mengedichten, 1 treurzangen, 2 puntgedichten; gewijde gezangen. — 3.º Verscheiden *Fransche dichtstukken*, die verre beneden de Latijnsche zijn. De laatste vonden algemeenen bijval, zonder de verbeeldingskracht van VIRGILIUS te bezitten, had de schrijver iets van de zuiverheid en sierlijkheid van zijnen stijl. Zijne *Werken* werden in 1632 en 1633 in 4.to gezamenlijk uitgegeven.

SAINTE-MARTHE (ABEL DE), oudste zoon van den voorgaande, ridder, heer van *Estrepied*, staatsraad, en opziener der bibliotheek van *Fontainebleau*, in 1652 in den ouderdom van 82 jaren overleden, bezat eene natuurlijke en gelukkige genie voor de latijnsche dichtkunde; hij

is echter minder dan zijn vader. Zijne gedichten zijn de *Laurierboom*, de *Salische wet*, treurzangen, oden, puntgedichten, gewijde gezangen, lofzangen; dezelve zijn in 4.º met die van zijnen vader gedrukt. Hij is daarenboven de schrijver van eenige andere werken, minder bekend dan zijne gedichten. Hij heeft een' zoon nagelaten, even als hij ABEL genaamd, die in 1698, eene Fransche vertaling van de *Pædotrophie* in het licht gaf, en in 1706 overleed.

SAINTE-MARTHE (GAUCHER DE, even als zijn vader, meer bekend onder den naam van SCEVOLA, en LODEWIJK DE), tweelingsbroeders, zonen van GAUCHER DE SAINTE-MARTHE, den 20 December 1571 te *Loudun* geboren. Zij geleken elkander volkomen naar lichaam en geest: hunne eensgezindheid was een voorbeeld voor bloedverwanten en vrienden. Zij waren beide geschiedschrijvers van *Frankrijk*, en arbeidden gezamenlijk aan werken, die hunne namen beroemd hebben gemaakt. GAUCHER, ridder, heer van *Méré-sur-Indre*, overleed te *Parijs* in 1650; en LODEWIJK, raad des konings, heer van *Greley*, overleed in 1656. Men heeft van deze beide geleerden: 1.º *His-*

toire etc. (Geslachtrekenskundige geschiedenis van het huis van Frankrijk), 1647, 2 dl.ⁿ in fol. — 2.º eene voortzetting van het *Gallia Christiana*, door CLAUDIUS ROBERT ondernomen, Parijs, 1666, 4 dl.ⁿ in fol. — 3.º *Histoire etc. (Genealogische geschiedenis van het huis van Beauveau)*, in fol. enz,

SAINTE-MARTHE (CLAUDIUS DE), zoon van FRANCISCUS, advocaat bij het parlement van Parijs, en klein-zoon van SCYOLA DE SAINTE-MARTHE, over wien in het vorige artikel wordt gesproken, werd te Parijs in 1620 geboren. Hij omhelsde den geestelijken staat, en was gedurende langen tijd gewensbestuurder der geestelijke zusters van Port-Royal. Tot tweemaal op bevel des konings verbannen, begaf hij zich in 1675 naar Courbeville, en overleed aldaar in 1690. Er bestaat van hem: 1.º een *Brief* aan den aartsbisschop van Parijs, PÉREFIXE, waarin hij zijne verkleefdheid aan de partij van JANSENIUS uitdrukt. — 2.º *Traité*s etc. (Godvruchtige verhandelingen), 2 dl.ⁿ in 12.mo; — 3.º *Recueil etc. (Verzameling van Brieven)*, 2 dl.ⁿ in 12.mo, waarin zijn geest en zijne inborst op eene

natuurlijke wijze worden afgeschilderd. — 4.º *Mémoire etc. (Verhandeling over het nut der lagere scholen enz.)* — 5.º twee *Défenses etc. (Verdedigingen der religieuzen van Port-Royal)*.

SAINTE-MARTHE (DIONYSIUS DE), zoon van FRANCISCUS DE SAINTE-MARTHE heer van Chandoiseau, en generaal der Benediktijnen van de congregatie van den H. MAURUS, in welke hij zich in 1667 begeven had, werd te Parijs in 1650 geboren, en overleed in 1735. Hij strekte aan zijn genootschap tot eer door zijne deugden en zijne werken. De voornaamste zijn: 1.º *Traité etc. (Verhandeling over de oorbiecht)*. — 2.º *Réponse etc. (Antwoord op de klagten der Protestanten)*, die zich in Frankrijk vervolgd noemden. — 3.º *Entretiens etc. (Gesprekken betrekkelijk de onderneming van den prins van Oranje)*. — 4.º *Quatre etc. (Vier brieven aan den abbé DE RANCE)*. — 5.º *Vie, etc. (Leven van CASSIODORUS)*, in 12.mo, 1705. — 6.º *Histoire etc. (Geschiedenis van den H. GREGORIUS den groote)*: deze beide werken zijn geleerd en belangrijk. — 7.º eene *Uitgave der Werken* van den H. GREGORIUS,

4 dl.ⁿ in fol. Op verzoek van de vergadering der geestelijkheid van 1710, had hij eene nieuwe uitgave ondernomen van het *Gallia Christiana*, in fol. en hij deed er 3 dl.ⁿ van in het licht verschijnen. Dit werk werd na zijnen dood voortgezet, en het 13.^e dl. verscheen in 1785. Er ontbreken vier aartsbisdommen aan, *Tours, Vienne, Besançon* en *Utrecht*; er waren verscheidene bouwstoffen verzameld om dit belangrijke werk ten einde te brengen, toen de omwenteling dezelve kwam verstrooijen. — Zie BRICE (D. STEPHANUS GABRIËL) en ROBERT (CLAUDIUS):

SAINTE-MARTHE (ABEL LODEWIJK DE), overste der vaders van het Oratorium, legde in 1696 die waardigheid neder, en overleed in het volgende jaar in den ouderdom van 77 jaren, te *St. Paul-au-Bois*, bij *Soissons*. Hij liet verscheiden handschriften na over de godgeleerdheid en letterkunde. Deze religieus kan als eene der voornaamste oorzaken beschouwd worden van het verval der congregatie van het Oratorium, en wel door zijne verkleefdheid aan de gevoelens van JANSENIUS en ARNAULD, en door het vertrouwen dat hij stelde in pater QUESNEL. Hij was de zoon

van SCÉVOLA DE SAINTE-MARTHE, in 1650 overleden. — Zijn oudste broeder, PETRUS SCÉVOLA DE SAINTE-MARTHE, geschiedschrijver van *Frankrijk*, in 1690 overleden, trad in het voetspoor zijner voorvaders. De koning beloonde zijne verdiensten door eenen post van raadsheer en hofmeester. Men heeft van hem: 1.º een niet zeer naauwkeurig werk, getiteld: *État etc. (Staat van Europa)*, 4 dl.ⁿ in 12.mo; — 2.º *Traité etc. (Geschiedkundige verhandeling over de wapens van Frankrijk)*, in 12.mo, waarin men nasporingen vindt. — 3.º *Histoire etc. (Geschiedenis van het huis van la Trimouille)*, 1688, in 12.mo

SAINTE-MAURE (KAREL DE), hertog van *Montausier*, pair van *Frankrijk*, ridder der koninklijke orden, en gouverneur van LODEWIJK, dauphin van *Frankrijk*, behoorde tot een oud uit *Touraine* oorspronkelijk huis, en onderscheidde zich vroegtijdig door zijne dapperheid en zijn beleid. Gedurende de burgeroorlogen der *Fronde*, handhaafde hij de gehoorzaamheid en onderwerping in *Saintonge* en *Angoumois*, waarvan hij landvoogd was. Zijne gestrengte regtschapenheid deed hem verkiesen om de opvoeding van den dauphin te be-

sturen. Hij sprak steeds tot dien prins, als een christelijk wijsgeer en een deugdzaam man, die alles aan de waarheid en aan de rede offerde. Toen zijne betrekkingen als gouverneur op-hielden, zeide hij tot den dauphin: » Monseigneur, indien gij een braaf man zijt, zult gij mij beminnen; indien gij het niet zijt, zult gij mij haten, en ik zal er mij over getroosten." Toen die prins *Philisburg* had ingenomen, schreef hem de hertog: » Monseigneur, ik maak u geen compliment over de inneming van *Philisburg*; gij hadt een goed leger, eene uitmuntende artillerie, en VAUBAN. Ik maak er u ook geen, over de bewijzen van dapperheid en onverschrokkenheid, die gij aan den dag hebt gelegd, dit zijn eigenschappen, die erfelijk in uw huis zijn. Maar ik verheug mij met u dat gij milddadig, edelmoedig, menschlievend zijt, terwijl gij uwe eigene diensten vergeet, om die van anderen te doen uitblinken. Dit is het, waarover ik u mijn compliment maak." Deze heer overleed in 1690, in den ouderdom van 80 jaren, betreurd door alle weldenkenden, wier toonbeeld hij was. Zijne *Levensbeschrijving*, is te Pa-

rijs, in 1731, in 12.mo in het licht gegeven.

SAINTE-PALAYE. — Zie PALAYE.

SAINTE-SOPHIE (MARSILIUS DE), een beroemde geneesheer, te *Padua* in 1340, uit eene aanzienlijke familie geboren. Hij was de kweekeling van zijnen vader NICOLAAS geweest, die van 1311, tot aan zijnen dood in 1350 voorgevallen, met roem den hoogleeraarstoel aan de universiteit van *Padua* had bekleed. MARSILIUS was ook gedurende verscheidene jaren hoogleeraar aan de universiteit van *Parijs*, van waar JOANNES GALEAS, eerste hertog van *Milane*, hem naar *Lombardijë* beriep; en hij onderwees achtereenvolgend te *Piacenza* en te *Bologna*, alwaar hij in 1403 overleed. Men heeft van hem eene *Verhandeling over de koortsen, Venetië*, 1454, *Lyon*, 1517. — JOANNES DE SAINTE-SOPHIE, zijn broeder, onderwees te *Padua* en te *Bologna*: hij liet eene *Praktijk der geneeskunde*, en *Commentariën op AVICENNA* na. — GALEAS DE SAINTE-SOPHIE, zoon van JOANNES, mede een arts; bekleedde den leerstoel der logica te *Bologna*, en werd vervolgens

naar *Weenen* beroepen, om er de geneeskunde te onderwijzen. Hij onderwees eenigen tijd daarna te *Parijs*, zijne geboorteplaats, alwaar hij in 1440 overleed.

SAINTRAILLES (JOANNES-POTON DE), opper-landvoogd van *Limousin*, uit eene adellijke familie geboren, onderscheidde zich door zijne diensten onder **KAREL VI** en **KAREL VII**. Hij maakte in 1429 in den slag van *Patay* den beruchten **TALBOT**, en in 1435, in dien van *Gerberoy* den graaf van *Arondelet* krijgsgevangen. Hij werkte met ijver in al de ondernemingen, welke *Normandyë* en *Guyenne* aan de Engelsen ontweldigden. Hij ontving in 1454 den maarschalkstaf van *Frankrijk*. Hij werd er door **LODEWIJK XI** in 1461 weder van beroofd, en overleed twee maanden daarna, in het kasteel *Trompette*, waarvan hij gouverneur was. Zijn moed was even als zijn karakter, openhartig, edel en standvastig.

SAJANELLI (JOANNES BAPTISTA), een religieus der orde van den **H. HIERONYMUS** van de congregatie van den gelukzaligen **PETRUS** van *Pisa*, werd den 5 October 1700, te *Cremona* geboren. Na zijne humaniora bij de Jesui-

ten volbragt te hebben omhelsde hij in 1716, te *Venetië*, het instituut der **Hieronymiten**. Deze orde was steeds vruchtbaar geweest in groote mannen, en pater **SAJANELLI** was bestemd om het getal derzelve te vermeerderen. Hij was pas 22 jaren oud, toen zijne oversten hem met het onderwijs der wijsbegeerte te *Venetië* belastten. Zijn schrandere geest deed hem ontdekken, dat de leergangen welke mentot dusverre gevolgd was, met onbeduidende en nuttelooze vraagstukken overladen waren, en hij was de eerste, die dezelve uit zijne lessen durfde verwijderen. Hij begaf zich in 1729 naar *Paduë*, om er de godgeleerdheid te onderwijzen, welke betrekking hij gedurende negen jaren waarnam, en waarbij hij veel roem verwierf. Hij predikte tegelijkertijd met algemeenen bijval. Zijne bezondere bezigheden benadeelden zijne bijzondere studiën in geen een deele. De oversten der orde, trachtten van zijn onvermoeid nachtwaken partij te trekken voor den roem van hun Instituut. Tot dusverre had men er niet aan gedacht om de geschiedenis deszelfen te beschrijven; zij waren van gevoelen, dat niemand er zich beter van zoude kwijten dan pater **SAJA-**

NELLI. Hij belastte er zich mede, en slaagde volkomen. In 1758 werd hij tot algemeen overste zijner congregatie verkozen. Hij bediende zich van het gezag, hetwelk hem die betrekking gaf, om verschillende zijner orde tot eere verstrekkende letterkundige werken ten uitvoer te doen brengen. Pater AUGUSTINUS BAJOMEZ verzamelde al hetgene wat betrekking had tot den gelukzaligen PETRUS van Pisa, en schreef de *Geschiedenis van zijn leven*; en pater JOANNES BAPTISTA GOBATTI, verzamelde in een deel al de bullen, breven, diploma's en privilegiën, door de Paussen aan de congregatie verleend, en gaf dezelve te Padua, in 1775 in het licht. Pater SAJANELLI begaf zich in 1772 naar Ferrare, en nam aldaar zijne geliefkoosde studiën weder op. Na in 1777 op reis te zijn gegaan, om zich naar het algemeen kapittel der orde te begeven, noodzaakte hemeene ziekte, die hem op dertig mijlen afstands van Ferrare overviel, zich aldaar optehouden. Hij overleed aan dezelve den 28 April, door zijne orde-broeders, zijne vrienden en al degene, die hem gekend hadden, diep betreurd. Er bestaat van hem:

- 1.° *Historica monumenta*

ordinis Sancti HIERONYMI, B. PETRI de Pisis documentis nunc primum editis illustrata, Venetië, 1758 en 1762, 3 dl.ⁿ in fol. — Onuitgegeven heeft hij nagelaten: 2.° *Cronica di tutti i dogi e delle famiglie patrizie di Venezia colla loro origine, e nomi celebri usciti dalle medesime.* — 3.° *Bibliotheca del teatro Italiano profano non musicale.* — 4.° *Bibliotheca del teatro Italiano sacro non musicale.* Men vindt zijne lofreden in het *Giornale di Modena*, 14.^e dl. blz. 66.

* SALA (ANGELO), een geneesheer en scheikundige der 17.^e eeuw, te Vicenza, in 1570 geboren, en te Gustrów, in 1645 overleden, was een der eersten die de scheikunde en geneeskunde beoefenden. Wegens zijne godsdienstige gezindheid verliet hij zijn vaderland, en oefende zijne kunst achtereenvolgend te Zurich, te 's Gravenhage en te Hamburg uit. Verre verheven boven de artsen van zijnen tijd, randde hij met de wapens der spotternij, de ingewijden in de geheime wetenschap, zoowel als de Galenisten (aanhangers der leer van GALENUS) aan. De scheikunde had toenmaals voornamelijk ten onderwerp de verande-

ring der delfstoffen, en de nasporing van een algemeen geneesmiddel. Desniettegenstaande maakte SALA hoogst belangrijke waarnemingen, en hij heeft deze wetenschap met veel wetenswaardigs verrijkt. Bij voorkeur nam hij bij de behandeling van ziekten het gebruik van geneeskundige kruiden aan. Zijn roem verspreidde zich door geheel *Europa*, en de bekwaamste artsen raadpleegden hem in de ernstigste gevallen. BOERHAVE zwaait hem grooten lof toe, en haalt hem aan als zeer geleerd en zeer nauwkeurig in de keuze en toebe-reiding der geneesmiddelen. De hertog van *Mecklenburg* beriep SALA naar *Gustrow*, en benoemde hem tot zijnen lijfarts. Zijne werken zijn gezamenlijk uitgegeven, onder den titel van *Opera medico-chimica quae extant omnia*, *Frankfort*, 1647 — 1712, in 4.to, *Rotterdam*, 1650, in 4.to

* SALA (JOANNES DOMINICUS), een beroemde arts der 17.^e eeuw, te *Padua*, in 1583 geboren, onderwees van 1607 tot 1644, in welk jaar hij overleed, met roem de geneeskunde in zijne geboortestad. De drie door ons aan te halene werken bewijzen de uitgebreidheid zijner bekwaamheid in de geneeskunde: dezelve worden in *Ita*.

lië nog geraadpleegd en voer ten titel: 1.º *Ars medica, in qua methodus et praecepta omnia medicinae curatricis et conservatricis explicantur*, *Padua*, 1614, 1641, 1659, in 4.to, *Venetie*, 1620, in 4.to; — 2.º *De natura medicinae libellus*, *Padua*, 1628, in 4.to; — 3.º *De alimentis et eorum recta administratione liber*, *ibid.* 1628, in 4.to

SALA (De abt MANUËL LAS-). — Zie LASSALA.

SALABERGE of SALEBERGE (*Heilige*), in de 17.^e eeuw, abdis van St. JAN van *Laon*, was in *Champagne* geboren. Tegen hare neiging gehuwd, en haren man na verloop van twee maanden verloren hebbende, trad zij in den echt met BLANDIN, met wien zij op eene zeer stichtelijke wijze leefde, hare kinderen aan God toewijdde, en, met toestemming van haren echtgenoot, zich in een klooster begaf, hetwelk zij in het *Vosges*-gebergte gesticht had; maar daar deze plaats al te zeer aan de strooptogten van krijgslieden was blootgesteld, bragt zij haar klooster, in 640 naar *Laon* over, en bestuurde hetzelfde tot aan haren dood, in 655 voorgevallen. Dit klooster werd in 1112, aan de religieuzen van den H. BENEDICTUS gegeven.

SALADIN of SALAH-EDDYN (MALEK-NASSER-YOUSOUF), Sultan van *Egypte* en *Syrië*, een oorspronkelijke *Curde*, werd te *Tekrit* aan den *Tiger*, in het jaar 1137 na J. C. (532 der *Hegira*) uit eene familie van krijgslieden in dienst der Vorsten van *Mesopotamië* en *Aleppo*, geboren. Zijne eerste levensjaren werden in ongebondenheid doorgebracht, en hij onderscheidde zich eerst toen hij den ouderdom van 30 jaren bereikt had. Hij was alstoen landvoogd zijner geboorteplaats, en begaf zich met zijnen broeder in dienst van NORADIN, soeverein van *Syrië* en *Mesopotamië*. Zij onderscheidden zich zoo zeer door hunne dapperheid, dat toen ADAD, kalief der *Fatimers* in *Egypte*, aan NORADIN om hulp gevraagd had, deze vorst aan het hoofd des legers, dat hij naar *Egypte* zond, geen bekwaamer veldheeren dan deze beide *Cardische* kapiteins meende te kunnen plaatsen. Bij zijne aankomst ontving SALADIN de posten van vizier en veldheer der legerbenden. ADAD, eenigen tijd daarna, overleden zijnde, deed hij zich als soeverein van *Egypte* uitroepen, en was het hoofd van de dynastie der *Mammelukken*, die in dat land regeer-

den. Hij deed zich vervolgens tot voogd van den zoon van NORADIN verklaren, welke laatste ADAD niet lang overleefde. Hij veroverde *Syrië*, *Arabië*, *Perzië* en *Mesopotamië*, en vormde het ontwerp om al de *Franken* uit *Palestina* te verdrijven. RENAUD DE CHÂTELLON, heer van *Karak*, had zich van eene rijke *Muzelmansche* karavaan meester gemaakt, welke in vollen vrede over zijn grondgebied trok. SALADIN vraagde voldoening en werd niet gehoord; en wijl hij slechts op een voorwendsel wachtte om de wapens weder op te vatten, rigtte hij zich tegen *Jeruzalem*, en leverde den *Christenen*, wier getal boven de vijftig duizend bedroeg, bij het meer van *Tiberias*, in 1187, slag. Hij had de eer van te overwinnen, en verscheiden doorluchtige krijgsgevangenen te maken, waaronder zelfs GUIDO VAN LUZIGNAN, koning van *Jeruzalem*. De Grootmeester der *Templieren*, RENAUD DE CHÂTELLON, en zelfs het hout van het ware *Kruis* vielen in de magt der ongeloofigen. De gevangen Vorst werd door den overwinnaar zeer wel behandeld, die hem eenen beker met in de sneeuw verkoelden wijn aanbood; maar toen de koning na gedronken te heb-

ben, den beker aan RENAUD DE CHÂTILLON wilde overgeven, sloeg SALADIN aan dezen laatste met eenen sabelhouw het hoofd af. SALADIN trok eenige dagen daarna op *Jeruzalem* aan, dat zich den 2 October deszelfden jaars bij verdrag overgaf; hij stond aan de echtgenoot van LUZIGNAN toe, zich te begeven werwaarts zij wilde. Hij vorderde geenerlei losprijs van de Grieken, die in de stad woonden. Toen hij zijne intrede in *Jeruzalem* deed, kwamen zich verscheiden vrouwen aan zijne voeten werpen, terwijl de eene hem hare echtgenooten, de andere hare kinderen of hare vaders, die in de kluisters waren terugvraagd. Hij gaf haar dezelve met eene edelmoedigheid terug, die onder deze barbaren nog geen voorbeeld had gehad. Maar zijne wreedheid en dweepzucht beheerschten hem op hare beurt. Hij deed met rozewater, en zelfs door de handen der Christenen de moskee wasschen, die in eene kerk veranderd was. Hij plaatste er een gestoelte in, waaraan NORADIN, Soudaan van *Aleppo*, zelf gewerkt had, en liet op de deur deze woorden graven: *Koning SALADIN, dienaar Gods, plaatste dit opschrift, nadat God Jeruzalem door zijne handen had ingenomen.* Om van zijne

veroverde stad geene woestijn te maken, gaf hij den Oostersche Christenen de kerk van het heilige Graf terug; maar hij wilde tegelijkertijd dat de bedevaartgangers er ongewapend zouden komen, en dat zij zekere regten betaalden. Het gerucht zijner overwinningen had de verschrikking in *Europa* verspreid. Paus CLEMENS III spoorde *Frankrijk*, *Engeland* en *Duitschland* aan, om zich tegen hem te wapenen. De Christenen, die de wijk naar *Tyrus* hadden genomen, gingen de stad *St. Jean d'Acre* (*Akko* of *Akka*) belegeren, sloegen de Muzelmanen, en maakten zich van die stad, van *Caesarea* en van *Jaffa*, in 1191, in het gezigt van SALADIN meester. Zij maakten zich gereed om *Jeruzalem* te gaan belegeren; maar ten gevolge van verdeeldheid onder hen ontstaan, zag RICHARD I, koning van *Engeland*, zich genoodzaakt, met den sultan eenen wapenstilstand van drie jaren en drie maanden te sluiten, bij welken SALADIN zich verbond, de zeekusten van *Tyrus* tot *Joppe* in het bezit der Christenen te laten. De sultan overleefde dit verdrag niet lang, daar hij in het volgende jaar te *Damascus*, in den ouderdom van 57 jaren overleed, nr 24

jaren in *Egypte*, en omtrent 19 in *Syrië* te hebben geregeerd. Hij liet zeventien zonen na, die zijne staten onder elkander verdeelden. Al te laat de ijdelheid der menschelijke grootheden inziende, wilde hij dat men, in zijne laatste ziekte, in plaats van den standaard dien men voor zijne deur oprichtte, het lijklaken zou brengen, waarin hij na zijnen dood moest gewikkeld worden. Degene die dezen standaard des doods in de hand hield, moest met luider stemme uitroepen: *Ziet daar alles wat SALADIN, overwinnaar van het Oosten, van zijne veroveringen medeneemt.* De heer MARIN, heeft in 1758, in 2 dl.ⁿ in 12.mo eene *Geschiedenis* van SALADIN in het licht gegeven, waarin die krijgsheld met eenigzins romaneske kleuren wordt afgeschilderd, daar de bewondering en de geestdrift de pen van den schrijver schijnen bestuurd te hebben. Men moet echter bekennen, dat hij meer menschlievendheid, regtvaardigheid en verstand bezat, dan eenig veroveraar der sekte van MAHOMED. —

* SALAMON (LODEWYK SIFRÈN JOZEF), bisschop van *Saint-Flour*, den 22 October 1759, te *Carpentras*

uit eene adellijke familie geboren, kwam zeer jong te *Parijs*, alwaar hij eenen post kocht van geestelijken raad bij het parlement. In 1791, correspondent van zijne Heiligheid te *Parijs* geworden; bekleedde hij die bedieningen, tot in de maand Julij 1792, op welk tijdstip hij in hechtenis genomen en in de abdij-gevangenis opgesloten werd. Zijne welsprekend- en koelbloedigheid, reddden hem van de moordtooneelen van September. In vrijheid gesteld zijnde, zette hij zijne briefwisseling met den Heiligen Stoel voort. Op nieuw door de Terroristen vervolgd, leefde hij langen tijd verborgen in de omstreken van *Parijs*. Hij was zelfs genoodzaakt de wijk in het bosch van *Bologne* te nemen, alwaar eenige boombladeren bij hem de plaats van bed bekleedden. Onder het directorium in hechtenis genomen, en zelfs met verbanning bedreigd, werd hij echter vrijgesproken. Paus Pius VII benoemde hem in 1806 tot bisschop in *partibus* van *Orthosia* in *Carië*, en de koning gaf hem in 1814 den post van bijzitter der rota. Maar daar de Paus begreep dat Mgr. ISOARD, die met deze waardigheid bekleed was, niet kon ontslagen worden, nam hij hem

niet aan. Na een verblijf van 3 jaren te *Rome*, kwam SALAMON te *Parijs* terug, werd in 1817 tot bisschop van *Belly*, en in 1820, tot bisschop van *Saint-Flour* benoemd. Deze prelaat is den 11 Junij 1829 overleden. Men heeft in 1815 *Brieven uit Rome* in het licht gegeven, die aan dezen prelaat worden toegeschreven, en aan DE TALLEYRAND-PÉRIGORD, groot-aalmoezenier gerigt zijn: dezelve zijn belangrijk wegens de bijzonderheden die zij bevatten over de gesteldheid der geesten te *Rome*, tijdens het eerste bericht der ont-schepping van BONAPARTE.

* SALAS (GREGORIUS FRANCISCUS DE), een Spaansch dichter, in 1738 te *Badajoz*, geboren, volbragt zijne studiën te *Salamanka*, en legde zich voornamelijk toe, op het burgerlijk en kerke-lijk regt. Hij werd in 1763 tot priester gewijd. Zijn hekelachtig karakter benadeelde zijne bevordering in den gees-telijken stand. Zijne geleerdheid was zeer uitgebreid, en hij verwierf als dichter en als regtsgeleerde den groot-sten roem. Na in 1780 den leerstoel van het regt der vol-ken, aan de universiteit van *Salamanka* te hebben be-komen, predikte hij aldaar grondbeginselen van onafhan-kelijkheid, die aan het be-

stuur mishagden. De leer-stoel werd afgeschafft, en SALAS naar *Madrid* beroepen, alwaar men hem zijn proces opmaakte. Gedurende eeni-ge tijd gevangen gehouden, ontsloeg men hem uit zijnen kerker, op voorwaarde dat hij de hoofdstad niet verla-ten, en geene bijzondere les-sen geven zoude. Zijne hekelachtige schimpschoten op eenige in gunst staande per-sonen gerigt, deden op nieuw de aandacht der overheden ontwaken: eenige vrije, en zijnen stand weinig passende redevoeringen, haalden hem tegelijkertijd de berispingen van de hoofden der inquisi-tie op den hals. Voor die regtbank gedaagd, kwam hij op den inval, om zijne ver-dediging in voor de vuist gemaakte verzen voortdra-gen; doch ondanks derzelve verdiensten, deed de groot-inquisiteur, den dichter in zijne gevangnissen opsluiten, waarin hij gedurende ver-scheiden maanden verbleef. Men gebruikte echter met hem alle toegevendheid, en legde hem geene andere straf op, dan eene herroeping: SALAS stemde er in toe; doch deed dezelve andermaal in dichtmaat; hetwelk hem eene nieuwe opsluiting van eenige maanden berokkende. Na-dat eindelijk verscheiden ver-mogende heeren, zich zijner

hadden aangetrokken, verkreeg hij zijne vrijheid weder, nadat hij zijne dwalingen niet in rijn, maar in proza had herroepen. Hij leidde te *Madrid* een even zoo zonderling als eenzaam en armoedig leven. Het grootste voedsel, nu op dit, dan op een ander uur genuttigd, gesprekken met de geringste onder het gepeupel, aanhoudende wandelingen, zie daar zijne gewoonten: de meeste zijner werken vervaardigde hij al wandelende. Een der geestigste en pikantste is dat, waarin hij in tienlingen, de zeden van *Madrid*, van de hoogste tot de geringste klasse van inwoners beschrijft. Hij geeft aan elk wijk dier stad bijzondere zeden en gewoonten, en besluit dezelve in den beknopten omvang van tien dichtregels, zonder dat er iets aan de nauwkeurigheid of de kracht van het beeld ontbreekt. Deze zamenstellingen waren zijn laatste arbeid, men bewaart er verscheiden in handschrift; maar dezelve werden nooit gedrukt, uit hoofde van eenige al te bijtende of te vrije trekken. Verscheiden aanzienlijke personen hadden in de behoeften van de SALAS willen voorzien; maar hij wees steeds de geringste dienst van de hand, terwijl hij zeide: » Als men leeft om te sterven, is het

voldoende planten te zoeken." Aan eenen aanzienlijke gelukte het hem in zijn huis te lokken, waarin hij hem een vertrek afstond, maar na verloop van eenige dagen verliet hij hetzelfde weder » wijl, zeide hij, zijn prachtig bed, zijn schoon vertrek, en vooral zijne uitmuntende tafel, hem ziender oogen vermagerden." Hij keerde tot zijne geliefkoosde levenswijze terug, en men zag hem op de straten van *Madrid*, met eenen ouden hoed op het hoofd, bijna verscheurde kleederen, steeds mijmerend, en steeds gereed om de geringste vraag met een bits antwoord te bejegenen, terwijl hij een stuk brood of eenige vruchten at. Deze nieuwe cyniker was echter zeer levendig van onderhoud, bezat een deftig voorkomen en beschaafde manieren. De bisschop van *Madrid*, ontbood hem dikwijls, om hem te bewegen eene levenswijze te laten varen, welke met het priesterlijke karakter zoo weinig strookte: » Monseigneur, antwoordde hij hem, ik heb het u reeds gezegd, ik kan, zonder mijne gezondheid te ondermijnen, mijne gewoonten niet laten varen: wijl dezelve u mishagen, zoo doe mij opsluiten, en met brood, groenten of vruchten, eene plaats, waarop ik kan wandelen, en de

noodige schrijfbehoeften, zal ik te vreden leven en sterven." Op het laatst van zijn leven verbeterde hij zijne hekelzucht in het spreken en schrijven, liet de verzen varen, en verliet zelden zijn huis. Hij overleed in zeer godsdienstige gevoelens, in de maand September 1808. Men vond bij hem geen ander geld dan één en een halve reaal (omtrent zeventien cents): hij was liefdadig en gaf alles aan de armen. SALAS was lid der akademie van *Madrid*, en corresponderend lid van verscheiden geleerde genootschappen. Alvorens tot hoogleeraar te *Salamanka* te zijn benoemd, had hij eenigen tijd op het land doorgebracht, alwaar hij de beide volgende werken schreef: 1.° *Landelijk observatorium of Beschrijving van het landleven en de voorregten van hetzelfde, Madrid, 1772, Valencia, 1773; Madrid, 1777, 1779*; dit werk is al te didactisch. — 2.° *Dalmire en Sylvanus*, een herderszang tot lof van het landleven, *Madrid, 1780*, in 8.° Deze herderszang was eenen MELENDEZ (zie dat artikel) waardig. Zijne overige werken zijn: — 3.° *Dichterlijke droomen, aan de koninklijke akademiën, en aan die der schoone kunsten opgedragen, ib. 1778*, in

8.°; — 4.° *Nieuwe gedichten bevattende de lofspraken, der in de tegenwoordige eeuw overledene groote mannen van Spanje, Madrid, 1776 — 1779*. — 5.° *Lofzang aan den vrede, 1783*, in 8.° De schrijver vervaardigde denzelven bij gelegenheid van den, na het beleg van *Gibraltar*, tuschen *Engeland* en *Spanje* gesloten vrede. SALAS neemt in dezen lofzang eene geheel pindarische vlugt, en blijft zich van af het begin tot het einde gelijk. In het algemeen vereenigen zijne gedichten de zuiverheid en sierlijkheid des stijls; men treft in dezelve alom, kracht, warmte, een levendig koloriet en een onuitputtelijk dichtvuur aan, welke eigenschappen hem naast de beste dichters van zijn tijdvak plaatsen, en hem dikwerf met de oude klassieke schrijvers zijner natie gelijk stellen.

SALATHIEL, zoon van JERONIAS en vader van ZOROBABEL, vorst der joden, die na de Babylonische gevangenschap, den wederopbouw der stad en des tempels van *Jeruzalem* bestuurde. SALATHIEL overleed te *Babylon*,

SALDEN (WILL.), te *Utrecht* geboren, oefende het protestantsche predikambt in ver-

scheiden kerken van *Holland* uit; zijne laatste standplaats was 's *Gravenhage*, alwaar hij in 1694 overleed. Zijne werken zijn: 1.º *Otia theologica*, in 4.ta; dit zijn verhandelingen over verschillende onderwerpen van het oude en nieuwe Testament. — 2.º *Concionator sacer*, in 12.mo; — 3.º *De libris, varioque eorum usu et abusu*, *Amsterdam*, 1668, in 12.mo Deze schrijver bezat een gezond oordeel en kunde.

SALE. — Zie SALLE.

SALE (GEORGE), een geleerde Engelsche letterkundige, in 1680 geboren, was een der voornaamste leden, der maatschappij, die zich met de taak belaste van het leveren eener *Algemeene Geschiedenis*, omtrent welke men verscheiden aanmerkingen kan vinden in het *Journal hist. et litt.* van 15 Januarij 1781, blz. 93. Hij overleed te *Londen* in 1736. Er bestaat van hem eene *Engelsche vertaling van den Alcoran*, *Londen*, 1734, in 4.to Hij heeft aan het hoofd dezer vertaling eene *Inleiding* geplaatst, die in het Fransch is vertaald; en ook gevonden wordt, in de Fransche uitgave van den *Alcoran*, *Amsterdam*, 1770, 2 dl.ⁿ in 12.mo (Zie MAHOMED

en MARACCI). Het kenmerk der geschriften van SALE, is dat van het genootschap, waarvan hij lid was, vele nasporingen, maar weinig oordeel, weinig smaak, weinig sierlijkheid, weinig nauwkeurigheid, en dikwerf weinig opregt- en openhartigheid. Aan MARACCI heeft hij zijne geheele Arabische geleerdheid ontleend; en, om zijne letterdieverij te vermommen, onderneemt hij, volgens het gebruik der nieuwere geleerden, hen te hekelen, hetwelk hij steeds op eene zeer onhandige wijze doet. Men is zelfs van gevoelen dat zijne vertaling naar de Latijnsche overzetting van MARACCI gevolgd is, behalve dat dezelve veel meer fouten en onnauwkeurigheden aanbiedt.

SALEL (HUGO), van *Casals*, in het voormalige Fransche gewest *Quercy*, verwierf de achting van koning FRANCISCUS I, en vervaardigde op last van dien vorst, eene *Vertaling* in Fransche verzen, der twaalf eerste boeken van den *Illias* van HOMERUS, 1574, in 8.vo; hij overleed te *Saint-Cheron*, bij *Chartres*, in 1553, in den ouderdom van 50 jaren. Er bestaat nog van hem eene verzameling van gedichten, door zijne tijdgenooten zeer geprezen. Zijn stijl is echter

verward, onduidelijk en slepend.

* SALEON (JOANNES D'YSE DE), aartsbisschop van *Vienne*, in 1669 geboren, onderscheidde zich door zijne gehechtheid aan de bulle *Unigenitus*. Nadat de heer DE SOANEN, bisschop van *Sénez*, in het concilie van *Embrun*, in 1727 van zijne waardigheid was vervallen verklaard, werd de abbé DE SALEON, die nog geen bisschop was, door het concilie tot vikaris-generaal en administrateur van dat diocees benoemd. Hij vond hier eene netelige en moeilijke taak te vervullen, vooral wjl het den bisschop van *Sénez* niet aan voorstanders ontbrak, en de nieuwe groot-vikaris vele tegenkantingen had te verduren. Hij werd echter niet lang in deze worsteling gelaten; maar in 1728 tot het bisdom *Digne* benoemd, en daarna, zonder nog bezit van dien stoel te hebben genomen, naar dien van *Agén* verplaatst, en den 16 April 1729 gewijd. In 1735 bragt eene nieuwe verplaatsing hem op dien van *Rhodes*. Hij vond in deze stad gelegenheid om zijnen ijver voor de constitutie aan den dag te leggen. Pater VION, een dominikaner, onderwees te *Rhodes*, in het klooster zijner orde, de godgeleerd-

heid. Bij een *mandement*, veroordeelde de bisschop, de afgeschrevene dictaten van dien religieus, als bevattende de dwalingen van JANSENIUS. Voor zijne veroordeeling had VION te zijner verdediging aan den prelaat, eene *memorie* ter hand gesteld, die niet voldoende was bevonden. Hij verbeeldde zich, dat hij met minder gevaar en met meer voordeel op een grondgebied zoude verdedigen, hetwelk niet tot de jurisdictie van zijnen tegenstrever behoorde. Hij verliet dus *Rhodes* en begaf zich naar *Puy*, alwaar hij tegen het mandement des bisschops een geschrift in het licht gaf, dat zeker weinig gematigd en berispelijk was, wjl het als beleedigend voor de bisschoppelijke waardigheid, verboden werd. Pater VION ging verder, hij stelde zijne zaak aan *Rome* voor. Van zijnen kant schreef ook de bisschop van *Rhodes* aan den Paus. Zijn brief is van den 25 April 1742. BENE-DICTUS XIV, die toenmaals den Pauselijken Stoel bekleedde, antwoordde hem bij eene breve, van den 5 Julij daaropvolgende. Zonder de hoofdzak van het geschilpunt te behandelen, bepaalde zich deze voorzigtige Opperherder tot het schetsen van eenige regels in dergelijke omstandigheden te volgen, en, ter

wijl hij den ijver des bisschops lof toezwaaid; maande hij hem echter aan tot behoedzaamheid en omzigtigheid. Het gedrag van pater VION scheen aan zijne oversten niettemin laakbaar toe. Een besluit van den 15 Maart 1743, van hun gezag uitgegaan, sloot hem voor altijd van de orde uit, en verbood hem in eenig klooster optenemen. Hij beriep zich op het parlement, hetwelk oordeelde dat er voor het tegenwoordige geen grond van appèl bestond. Intusschen vervolgde de heer DE SALÉON het jansenismus, overal waar hij het meende te ontdekken. Hij gaf in het licht, en zond aan den Paus twee geschriften getiteld: *Het baianismus en het jansenismus herrezen*, tegen de vaders BRELLELLI en BERTI, Italiaansche Augustijnen, en beroemde godgeleerden. Hij had bij deze toezending eenen brief gevoegd, waarin hij den H. Vader aanspoorde, de werken dezer paters te veroordeelen. Men oordeelde het te Rome niet van pas, om aan dit verzoek gevolg te geven. Het schijnt dat DE SALÉON de leer van JANSENIUS met het Augustijnsche stelsel verwarde, dat zeer van dezelfde verschilt, en met de leer der bulle *Unigenitus* vol-

maakt wel overeentebrengeu is; welk stelsel, met goedkeuring der Kerk, door de school van den heiligen THOMAS, en door de scholen aller religieuze orden, die onder den regel van den H. AUGUSTINUS leefden, voorgestaan werd. DE SALÉON werd in 1746 tot het aartsbisdom *Vienne* benoemd, en overleed den 1 Febr. 1751. Behalve de boven aangevoerde schriften, heeft men nog van hem: *Instruction etc. (Herderlijk onderrigt over den woeker)*; hij verdedigt hierin de oude leer tegen het nieuwe gevoelen dat later, met betrekking tot de *leening op interest* is aangenomen.

SALERNE (FRANCISCUS), een geneesheer van *Orleans*, legde zich bijzonder op de natuurlijke historie toe, en werkte met ARNAULT DE NOBLEVILLE aan de voortzetting der verhandeling *de la Matière médicale* van GEOFROI. Zij leverden het *Dierenrijk*, vervolgens de *Natuurlijke historie der dieren*. De ontleedkundige beschrijving, neemt het grootste gedeelte van dit laatste werk in. Nog bestaat er van SALERNE eene vertaling van het *Synopsis avium* van RAY, onder den titel van *Proeve over de natuurlijke geschie-*

denis der vogelen enz. *Parijs*, 1766, 2 dl.ⁿ in 12.mo
Deze geneesheer overleed in 1760.

SALES. — Zie FRANCISCUS VAN SALES (Heilige).

* SALES (LODEWIJK graaf van), oudste broeder van den H. FRANCISCUS VAN SALES, den 3 Julij 1577, op het kasteel van *Brens*, in *Chablais*, geboren, werd naar het collegie van *Annecy* gezonden, alwaar hij groote vorderingen in de letteren en in de christelijke deugden maakte. Hij vergezeldde naar *Italië*, den president ANTONIUS FAVRE, met eene onderhandeling met den H. Stoel belast; bij zijne terugkomst werd hij door den hertog van *Savooje* bestemd, om de grenzen te bewaken, elken oogenblik door de Spaansche troepen bedreigd, die in *Franche-Comté* lagen, en hij behoedde de stad *Annecy* voor eene overrompeling. Prins THOMAS van *Savooje*, haastte zich hem in zijnen kriegsraad te beroepen, en hij verwierf aldaar eenen grooten invloed. De hertog van *Nemours* had hem ook benoemd tot ridder van den raad van *Geneve*, en in die betrekking bewees hij gewigtige diensten aan zijn land. Hij noodzaakte de Spanjaarden verscheiden dor-

pen te ontruimen, waarvan zij zich zonder oorlogsverklaring hadden meester gemaakt, en hij onderhandelde het verdrag van *Dôle*, dat een einde aan de onlusten maakte. Hij liet ook op zijne kosten de vestingwerken van *Annecy* herstellen, en verdedigde die stad in 1630, tegen LODEWIJK XIII, die haar in persoon kwam belegeren. Nadat de vrede hem had vergund tot het stille leven terug te keeren, bragt hij zijnen overigen levenstijd in het gebed en in godvruchtige oefeningen door. In zijne jeugd had hij de Fransche dichtkunst beoefend, en zijne proeven mogten de goedkeuring der kenners wegdragen; maar hij liet deze bezigheid varen die hem van ernstiger studiën, waarmede hij zich in de wisen vestingbouwkunde bezig hield, zou hebben kunnen aftrekken. Na zelf zijne goederen onder zijne kinderen verdeeld te hebben, overleed hij den 24 November 1654. Zijne *Levensbeschrijving* maakt het tweede deel uit van het *Maison etc.* (*Natuurlijke huis van den heiligen FRANCISCUS VAN SALES*) door NICOLAAS DE HAUTEVILLE, *Parijs*, 1669. Zijn leven is ook beschreven, door pater BUFFIER, *Parijs*, 1718 en 1737, in 12.mo Hetzelve is in het Italiaansch

vertaald door den markies ORSI, *Padua*, 1720, in 8. vo — Zijn zoon, KAREL VAN SALES, te *Thorens* in 1725 geboren, die de dapperheid eens krijgsmans met de eenvoudige zeden eens christens vereenigde, begaf zich in de orde van *Malta*, en onderscheidde zich in verscheiden oorlogen tegen de Turken, en de Barbariÿsche zeeroovers. In 1650 droeg hij bij tot de verdediging van *Candia*; vervolgens werd hij door zijne orde tot gouverneur van *Saint Christophe*, een der *Antillische eilanden*, benoemd. Nadat die eilanden aan *Frankrijk* waren afgestaan, bevestigde hem LODEWIJK XIV, in 1655, met den titel van onder-koning in het bevel derzelve, en hij sneuvelde in het volgende jaar na de Engelschen in verscheiden bijzondere gevechten terug gedreven te hebben.

SALES. — Zie DELILLE DE SALES

* SALFI (FRANCISCUS), een Italiaansche letterkundige, den 1 Januarij 1759, te *Cosenza* in *Neder-Calabrië*, geboren, legde zich vroegtijdig en zonder meester op de beoefening der wijsbegeerte en schoone letteren toe, en trad het eerst in

het publiek op met eene 1.º *Proeve van Anthropologische verschijnselen*, betrekkelijk de aardbevingen, die in 1783 *Calabrië* verwoestten. De schrijver had zich in dit geschrift voorgesteld, om de geschiedenis te doen kennen van den mensch, onder den invloed dier verschrikkelijke gebeurtenissen waargenomen. De stoutheid zijner gevoelens haalde hem bijna vervolgingen op den hals. Daar deze brochure hem met eenige geleerden van *Napels* in betrekking had gebracht, zoo begaf zich SALFI naar die hoofdstad, alwaar hij in 1788 eene — 2.º *Economische Verhandeling* in het licht gaf, ten einde het beheer van het gasthuis van *Cosenza* te verbeteren. Hij gaf daarenboven in het licht eene *Allocutie* in naam van een' der kardinalen, aan den Paus gericht, en betrekkelijk de geschillen van het hof van *Napels* met den Paus over het regt van het telpaard of de hakkenei, hetwelk de H. Vader reclameerde; — 3.º *Aanmerkingen op het hof van Rome*, onder het rubriek *Londen*, en *Verlangen eens burgers, aan zijnen koning gericht*, die te *Florence* werden gedrukt, en bij welke gelegenheid, de regering hem

met een kommandeurschap vereerde. SALFI schreef ook tooneelstukken, waarvan er eenige opgang maakten. Toen de Fransche omwenteling was uitgebarsten, oordeelde SALFI voorzigtig *Napels* te verlaten, en nam de wijk naar *Genoa*, van waar hij zich later naar *Milane* begaf. Hij werd achtereenvolgend benoemd door het gouvernement van *Brescia*, tot secretaris der commissie van wetgeving, en door het Cisalpisch-bestuur, tot secretaris van het openbaar onderwijs; en eindelijk, in 1799, tot lid en algemeen secretaris der Napolitaansche regering. Tijdens den tweeden inval der Franschen in *Italië*, in 1800, kwam hij te *Milane* terug en daar hij zich uitsluitend aan letterkundige studiën wilde toewijden, wees hij alle hem aangeboden administratieve posten van de hand. Hij werd echter in 1801, tot inspecteur der groote schouwburgen van *Milane*, en tot hoogleeraar der *idéologie* en der geschiedenis aan de universiteit van *Brera* benoemd. In 1807 werd hem de leerstoel der *diplomatie*, en in 1809 die van het openbare regt gegeven. Omtrent dezen tijd gaf SALFI eenige losse stukjes in het licht, zoo als *Lofrede op ANTONIUS SERRA*; *Lessen over de wijsbegeerte der*

geschiedenis; en eene *Verhandeling* over de vrij-metselarij, volgens LESSING, onder het oogpunt der menschelijke volmaakbaarheid (*perfectibiliteit*) beschouwd; dit is een hekelschrift der nieuwere metselarij. Hij deed vervolgens eene vertaling in het licht verschijnen van PAUSANIAS, eene andere in Italiaansche verzen van den TIBERIUS van CHENIER, en der *Tempeliers* van RAYNOUARD; eindelijk een klein dichtstuk in drie zangen, getiteld: *Iramo*. Bij de ontbinding van het koninkrijk *Italië* in 1814, werd SALFI naar zijn vaderland terug geroepen, en ontvinger eene jaarwedde en eenen post bij de universiteit; maar daar hij nieuwe omwentelingen vreesde, kwam hij zich te *Parijs* vestigen, alwaar hij zich uitsluitend met letterkunde bezig hield. Het is in die stad, dat hij in 1832, als slagtoffer der cholera-morbus overleden is. Behalve eenige artikels, aan de *Algemeene Biographie* van MICHAUD geleverd, bestaat er van hem: 1.° *Su la Storia dei Greci discorso* *Parijs*, 1817, mede in het Fransch vertaald. — 2.° *Lofrede van FILANGIERE*, aan het hoofd der werken van dien schrijver, te *Parijs*, in 1822, in 6 dl.ⁿ in 8.vo

in het licht gegeven. — 3.º *Histoire etc.* (*Letterkundige geschiedenis van Italië door den heer GINGUENÉ, door F. SALFI voortgezet*), 10.e dl.; *Parijs*, 1823, in 8.vo — 4.º *Résumé etc.* (*Hoofdinhoud der geschiedenis van de Italiaansche letterkunde*), *Parijs*, 1828 2 dl.ⁿ in 18.mo enz.

SALIAN of SALLAN (JACOBUS), een Jesuit van *Avignon*, in 1557 geboren, onderwees met veel roem. Hij werd rector van het collegie van *Besançon*, en overleed te *Parijs*, den 23 Januarij 1640, na verscheiden godvruchtige werken in het licht te hebben gegeven, alsmede *Jaarboeken van het oude Testament*, *Parijs*, 1625, 1641, 6 dl.ⁿ in fol. in het Latijn, in welk werk hij vele geleerdheid heeft aan den dag gelegd.

* SALICET (WILLEM), in het Latijn DE SALICETO of PLACENTINUS, een geneesheer te *Placenza*, in het begin der 13.^e eeuw geboren, omhelsde den geestelijken stand terwijl hij tevens de geneeskunde beoefende. Hij oefende zijne kunst uit te *Bologna*, te *Milane* en te *Venetie*. Hij wordt als de eerste practicus beschouwd, die zich

bij de zieken van uit de scheikunde — in welke wetenschap hij zeer ervaren was — ontleende geneesmiddelen bediende. Hij onderwees ook de heilkunde, en oefende dezelve bij verkiezing boven de geneeskunde uit. Zijne physiologische, ontleeden scheikundige bekwaamheden plaatsden hem verre boven zijne tijdgenooten. Naar het voorbeeld der Grieken en Arabieren, wendde hij in heilkundige gevallen, in plaats van de uitwendige middelen, in zijnen tijd in gebruik, het staal en het vuur aan. Hij vond een nieuw middel uit tot uithaling van den steen, en beschreef het eerst de ziekte der kinderen, onder den naam van *melkborst* bekend: 1.º *Liber in Scientia medicinali, et Specialiter perfectis, qui Summa conservationis et curationis appellatur*, *Piacenza*, 1475, *Venetie*, 1476, in fol. — 2.º *Cirurgia*, ib. 1476, in fol., eerste uitgave, zeer zeldzaam, 1502, in 4.to Deze werken zijn in eenen origineelen, soms onduidelijken stijl geschreven; maar men ontwaart in dezelve wijze inzichten, en eene leerwijze welke te verkiezen is boven die der schrijvers, welke SALICETO zijn voorafgegaan. Hij overleed, naaz

men meent te *Verona* in 1280.

* SALICETI (CHRISTOFFEL), minister van politie te *Napels*, onder JOZEF BONAPARTE, werd in 1757 te *Bastia*, uit eene der eerste familiën dier stad, geboren. Hij volbragt zijne studiën aan de universiteit van *Pisa*, alwaar hij den graad van doctor in de regten ontving, en werd advokaat bij den hoogen raad van *Corsika*. In 1789, benoemde hem zijne provincie tot afgevaardigde bij de algemeene staten. Hij verzocht en verkreeg de vereeniging van zijn vaderland met *Frankrijk*. Na lid der commissie van beheer en vervreemding der nationale domeinen te zijn geweest, bekleedde hij den post van procureur-generaal-syndicus van zijn departement. SALICETI was een der opgetogen bewonderaars der Fransche omwenteling. In 1793, door zijn departement tot afgevaardigde bij de nationale conventie benoemd zijnde, schaarde hij zich onder de hevigste vijanden der koninklijke familie, en stemde voor den dood van LODERWIJK XVI, zonder beroep en zonder uitstel. Bij herhaling in missie naar *Corsika* en het zuiden gezonden, droeg hij uit al zijn vermogen bij tot het welgelukken

der revolutionnaire maatregelen in die landen door BARRAS, FRERON en andere landvoogden van het schrikbewind genomen. Na op den 9 Thermidor (27 Julij 1794), ROBESPIÈRE en zijne medeplichtigen, naar het schavot geleid te hebben; werd SALICETTI naar de hoofdstad teruggeroepen, maar het schijnt dat men hem geene zeer naauwkeurige rekening van zijn gedrag afvraagde. Hij vereenigde zich met de Jacobijnen, en ondersteunde de pogingen, welke zij in het werk stelden, om op nieuw het gezag in handen te bekomen; maar nadat de zamenspanning van deze tegen de conventie mislukt was, werd er een bevel van in hechtenisneming tegen hem uitgevaardigd, doch het gelukte hem te ontsnappen. In de amnestie van den 3 Brumaire, jaar 4, begrepen, werd hij gouvernements commissaris bij het leger van *Italië*, en verbond hij zich aan den generaal BONAPARTE. Hij was het, die eene wapenschorsing met den Paus onderhandelde. In 1797 werd hij als afgevaardigde in den raad der vijfhonderden verkozen, alwaar hij zich openlijk voor geene partij verklaarde; op den 18 Brumaire echter scheen hij tot het directorium over te hellen, en tegen de omwen-

teling gestemd, die zijnen landgenoot BONAPARTE tot het consulaat verhief. Hoe zwak het deel ook was, dat hij aan de oppositie nam, welke zich in het wetgevend ligchaam — door de wapens van dien generaal te *Saint-Cloud* uiteengedreven — openbaarde, werd SALICETTI echter onder het getal der bannelingen begrepen; maar hij had het aan den eersten consul te danken, dat zijn naam van deze lijst geschrapt, en hij oogenblikkelijk door het consulaire-bestuur geëmploijeerd werd. Hij werd in 1800 naar *Corsika* gezonden, en twee jaren later begaf hij zich als buitengewoon minister naar *Lucca* ten einde de invoering eener nieuwe staatsregeling te besturen. Van daar begaf hij zich in dezelfde hoedanigheid naar *Genua*, en kort daarna werd hij commandeur van het legioen van eer. Vóór de vereeniging van dien staat met het Fransche keizerrijk kwam hij te *Parijs* terug, en bij zijnen togt over de *Alpen* werd hij door strikroovers uitgeplunderd. NAPOLEÓN zond hem in 1806 naar *Napels*, alwaar JOZEF hem tot minister van algemeene policie van dat koningrijk benoemde. Hij werd ook eenigen tijd met de porte-

feuille van oorlog belast. MURAT wilde zich niet onderwerpen, aan den invloed, dien hij op zijnen voorganger uitoefende, en liet hem buiten betrekking. Maar BONAPARTE zorgde voor deszelfs behoud in den raad van zijnen zwager, dien hij niet naar zijnen wil kon besturen, en bij wien SALICETTI hem als opzigter diende. SALICETTI had zich te *Napels* zoo vele vijanden op den hals gehaald, dat er eene zamenzwering ontstond om zijn *hôtel* in de lucht te doen springen, en het was eene toevallige omstandigheid, die hem aan de uitbarsting deed ontsnappen. Hij overleed te *Napels*, den 23 December 1809; men waande dat hij vergeven was, maar de opening van zijn lijk bewees dat die verdenking ongegrond was.

SALIER (JACOBUS), een Franciskaner religieus, hoogleeraar in de godgeleerdheid provinciaal en definitior, overleed te *Dijon*, in 1707, in den ouderdom van 92 jaren. De schoolsche godgeleerdheid was zijne voornaamste bezigheid. Er bestaat van dien schrijver 1.º *Historia scolastica de speciebus eucharisticis*, *Lyon*, 1687, 3 dl.ⁿ in 4. to *Dijon*, 1692 en 1704. — 2.º *Ca-*

cocephalus sive de Plagiariis opusculum, 1694, in 12.mo; — 3.º *Pensées etc.* (*Gedachten over de zedelijke ziel*), in 8.vo In al deze geschriften stralen geleerdheid en bovennatuurkundige bekwaamheid door.

* SALIERI (ANTONIUS), een bekwame komponist, den 29 Augustus 1750, te *Legnano* in de Venetiaansche staten geboren, verkreeg in 1775 den post van kapelmeester der keizerlijke kamer en van het tooneel van *Weenen*. In 1784 kwam hij in *Frankrijk*, alwaar hij verscheiden *opera's* deed uitvoeren, die veel bijval vonden. In 1788 te *Weenen* teruggekeerd, leverde hij *ASSUR*, *koning van Ormus*, een stuk, dat aan keizer JOZEF II zeer behaagde, welke vorst aan den schrijver 200 dukaten schonk, en hem eene jaarwedde van 300 verzekerde. Kort daarna ging SALIERI een rijk huwelijk aan, en werd directeur van de zangschool te *Weenen*, vreemd lid van het instituut van *Frankrijk* en corresponderend lid van het toonkunstig conservatorium van *Parijs*. Hij is te *Weenen* den 7 Mei 1825 overleden. Hij heeft een aantal *opera's* in het Italiaansch, in het Hoogduitsch en in het Fransch gecomponeerd. Onder de laat-

sten hebben den meesten opgang gemaakt, de *Danaïden*, in 5 bedrijven, in 1784 bij de koninklijke akademie van toonkunst uitgevoerd; met veranderingen in 1817 op nieuw uitgegeven: *Tarare* in vijf bedrijven, mede in 1787 in de opera uitgevoerd, en bij herhaling en met verschillende veranderingen ten tooneele gevoerd. Hij heeft daarenboven een aantal losse stukjes zamengesteld, zoo als *Serenade's*, *symphoniën*, *concerto's* voor de *forte-piano* en andere instrumenten, en verscheiden stukken kerkmuziek.

* SALIG (CHRISTIAAN AUGUSTUS), een protestantsche godgeleerde, en zoon van eenen predikant dier sekte, werd in 1622 te *Domesleben*, een dorp bij *Maagdenburg* geboren. Onder het opzigt van zijnen vader, eenen geleerden man, opgevoed, maakte hij snelle vorderingen in de letteren. Men zegt dat, hij in den ouderdom van 12 jaren reeds ervaren was in de Grieksche en Hebreeuwsche talen, en dat hij den oorspronkelijken tekst van het oude en nieuwe testament verstond. Na zijne studiën te *Halle* en *Jena* volbragt te hebben, begaf hij zich naar *Wolfenbüttele*, alwaar hij zich verder oefende, en nuttige hulpbronnen

in de bibliotheek des hertogs vond. Daar hij zich weldra in staat gevoelde om te schrijven, leverde hij artikels aan verschillende Duitse dagbladen, en gaf hij eene verhandeling in het licht, *over de gevoelens der Ouden en Nieuweren, betrekkelijk de onsterfelykheid der ziel*. Hij stelde zich voor om eene *Geschiedenis van het eutychianismus* in het licht te geven; hij opende de baan daartoe reeds, door eene verhandeling, getiteld: *Over het eutychianismus, ouder dan EUTYCHES*. Hij tracht daarin te bewijzen, dat het nestorianismus en het eutychianismus, onverschillende gevoelens, enkel woordgeschillen waren, waarbij men slechts uit misverstand niet van het zelfde gevoelen is; waaruit men moest afleiden, dat de Kerk, bij het bestrijden dier beide ketterijen, enkel hersenschimmen vervolgd had: dit gevoelen deed aan SALIG de gunst van den hertog van *Brunswyk* verliezen. JABLONSKI, de zoon, deelde het zelfde gevoelen, hetwelk hij in een werk over het nestorianismus ontwikkelde. SALIG en hij werden, in eene akademische verhandeling, door HOFFMANN bestreden. Het schijnt dat SALIG aan zijne *Geschiedenis van*

het eutychianismus, werkte en zelfs dat hij dezelve ien einde bragt, maar hij gaf haar niet in het licht. Men heeft van hem: 1.º een werk over de *Naamregisters (dip-tichen) der ouden*. — 2.º *Geschiedenis der geloofs-belydenis van Augsburg*, in het Hoogduitsch, 3 dl.ⁿ in 4.to Er zijn er later twee andere in het licht verschenen. — 3.º *Nodus praedestinationis solutus*, een nagelaten werk. SALIG overleed in 1739.

* SALIN (MAURITS), een beroemde beeldhouwer, in 1760 in *Savooije* geboren, verliet, nog zeer jong zijnde, zijn vaderland, kwam te *Lyon*, alwaar hij het beroep van schoorsteenveger uitoefende. Met eenen bepaalden smaak voor de kunsten geboren, begon hij zich in het teekenen te oefenen. Nadat iemand zijnen eersten arbeid gezien had, moedigde hij hem aan om er partij van te trekken. SALIN werd metaalgieter, en kwam in dienst bij eenen beeldhouwer; hij leerde te gelijktijd lezen en schrijven, en beoefende de Latijnsche en zelfs de Grieksche taal; een bewonderaar der oudheid zijnde, leerde hij van buiten HOMERUS, PLINIUS, HERODOTUS,

STRABO, VIRGILIUS, OVIDIUS enz. en deed zich tevens door zijne bekwaamheid in de beeldhouwkunde opmerken. Hij werkte met eene bijzondere vlugheid, en behield in zijne matig- en spaarzaamheid de levenswijze van zijnen eersten staat. Hij verwierf eenige fortuin, deed zich door zijn goed gedrag beminnen, en overleed te *Lyon* in 1809.

SALINAS of SALINES (FRANCISCUS DE), geboortig van *Burgos*, verloor het gezigt in den ouderdom van 10 jaren. Dit ongeval belette hem niet zich bekwaam te maken, in de Grieksche en Latijnsche talen, in de wis- en toonkunst. Hij telde onder zijne beschermers Paus PAULUS IV, en den hertog van *Alba*, die hem een beneficie deed geven. Hij overleed in 1590. Men heeft van hem: 1.º eene uitmuntende *Verhandeling over de toonkunst*, in het Latijn, *Salamanka*, 1592, in fol. — 2.º eene *Vertaling*, in Spaansche verzen, van eenige puntdichten van MARTIALIS.

SALINGUERRA, hoofd der Gibellijsche factie, maakte zich in 1195 meester van het prinsdom *Ferrare*. Hij werd zoo vermogend dat hij het gezag van den legaat des

Pauses, en van den markgraaf AZZON D'ESTE, hoofd der *Guelfen*, verachtte, en al hunne aanhangers uit *Ferrare* verdreef. Daar de markgraaf D'ESTE zich hierover wilde wreken, bragt hij een leger op de been en belegerde *Ferrare*. SALINGUERRA deed voorstellen tot den vrede, en liet hem de stad binnen komen; maar wjl de markgraaf D'ESTE de vredesvoorwaarden niet had willen aannemen, werd hij met zijn gevolg er weder uit verdreven. Later echter trok hij er weder binnen, en SALINGUERRA op zijne beurt verjaagd, en door RAMBERTI, zijnen luitenant verraden, stierf te *Venetië* in de gevangenis, in 1240, in den ouderdom van 80 jaren.

* SALIO (JOZEF), een letterkundige, te *Padua*, in 1700 uit eene adellijke familie geboren, heeft de volgende werken nagelaten: 1.º *PENELOPE*, treurspel, *Padua*, 1724; — 2.º *OTTO*, treurspel, *ib.*, 1730; — 3.º *Critisch onderzoek van eenige schrijvers*, *ibid*, 1738; — 4.º *God als Verlosser*, een dichtstuk in zes zangen. Ofschoon zijne beide treurspelen bijval hebben gevonden, heeft hij echter zijnen roem aan zijn dichtstuk te danken gehad: hetzelfde is in

achtlingen (octaven), in een zuiveren buitengemeen dichtertlijken stijl geschreven, vol zalving en nieuwe en schitterende beelden. Ofschoon de schoonheden van dit dichtstuk, in het algemeen beneden die van de *Messiede* van KLOPSTOCK zijn, overtreft echter het werk van SALIO het Hoogduitsch, door het plan, de orde, de samenhang van al deszelfs deelen. SALIO was blijvend secretaris der akademie der vlugtelingen van *Padua*, en hij overleed in 1737.

* SALIS, naam eener oude Zwitsersche familie, die eertijds eenige Souvereiniteitsregten, in *Graauwbunderland* genoot, en waarvan het geslachtregister onder dezen titel bestaat: *Stemmatographia rhætice familiae salicæorum, vulgo A SALIS ex authenticis documentis deducta, Chur, 1782*, in fol., waarvan slechts 36 afdrucken zijn genomen. Dit huis heeft verscheiden in de wetenschappen en in de wapens beroemde mannen voortgebracht. Wij willen er eenige van aanvoeren. — ULYSSES, vrijheer van SALIS, door HALLER (*Bibl. helv.*) den POLYBIUS der *Graauwbunders* bijgenaamd, werd in 1594 geboren, verkreeg in de onlusten van *Valteline* (*Val-*

lis Felina) den rang van kolonel, en deed zich bij verschillende gelegenheden, door zijne dapperheid, zijne regtschapenheid en zijne trouw opmerken. Hij onderscheidde zich bij het beleg van *la Rochelle* in *Frankrijk* en bij het leger der *Nederlanden*, alwaar hij het brevet van veld-maarschalk ontving, en werd vervolgens naar *Italië* gezonden. Door den graaf D'HARCOURT, die *Coni* op de troepen van den prins THOMAS-FRANCISCUS van *Savooje* had ingenomen, tot gouverneur dier vesting benoemd, verzekerde ULYSSES DE SALIS zijne gemeenschappen, door de onderwerping der naburige plaatsen, en ofschoon ziek, onderscheidde hij zich nog bij de belegeringen van *Nizza, Tortona* enz. Hij verkreeg zijn ontslag in 1643, en overleed in 1674. Zijne *Memoriën*, in het Italiaansch geschreven, worden door zijne familie bewaard, en maken 2 dl.ⁿ in fol. uit. — KAREL ULYSSES DE SALIS, te *Marschins* in *Graauwbunderland*, in 1728 geboren, verkreeg eerst eenen post van podestaat of burgemeester te *Tirano* in *Valteline* en deed zich vervolgens benoemen, tot zaakgelastigde van *Frankrijk* bij de *Graauwbunders*, welken post hij gedurende 24

jaren, met een groot gezag bekleedde. Hij was met vele geestdrift voor het nieuwe opvoedingsstelsel van BASSOW ingenomen, en beproefde om een dergelijk gesticht in zijn kasteel van *Marschlins* op te rigten; maar na een gedeelte zijner fortuin er aan te koste te hebben gelegd, zag hij zich genoodzaakt dit plan te laten varen. Deze poging om nieuwigheden in te voeren berokkende hem vele vijanden, welker getal door de Fransche omwenteling nog vermeerderd werd. Hij werd beschuldigd den heer DE SÉMONVILLE, gezant van *Frankrijk*, in hechtenis te hebben doen nemen, en hem aan de Oostenrijkers te hebben overgeleverd. Men maakte zijn proces op, en hij werd ten dood veroordeeld; doch hij had de wijk naar *Weenen* genomen, en overleed aldaar den 6 October 1800. Hij heeft in het licht gegeven: 1.° *Verhandelingen om te dienen tot de kennis der natuurlijke historie en de huishoudkunde der Beide Siciliën, Zurich, 1790, 2 dl. n in 8. vo*; — 2.° *Fragmenten der staatkundige geschiedenis van Valteline, enz., 1792, 4 dl. n in 8. vo*; — 3.° *Reizen door verschillende gewesten van het koningryk Napels, 1793. De schrijver breidt zich in de-*

zelve veel uit over de landbouwkunde en de natuurlijke historie, en vergelijkt de schriften der oude landbouwkundigen met de tegenwoordige praktijk. — 4.° *Dagblad voor het bondgenootschap der Graauwbundlers, voornamelijk ook voor de natuurlijke historie en den landbouw, 6 afl. n, te zamen 1 dl in 8. vo, 1799, — 5.° Geschied- en staatkundige oorkonden voor de Graauwbundlers, 1799, 3 dl. n in 8. vo*; — 6.° *Nagelatene werken, 1803, 2 dl. n in 8. vo enz.* — RUDOLF TONIUS HUBERTUS, vrijheer DE SALIS, in 1732 geboren, begaf zich in dienst van *Frankrijk*, werd in 1780 tot veldmaarschalk bevorderd, en verkreeg het groot kruis van militaire verdiensten. Nadat de minister ACTON hem bewogen had, om in de dienst van *Napels* overtegaan; organiseerde RUDOLF ANTONIUS aldaar; het leger op beteren voet, en begaf zich in 1790 weder naar zijn vaderland; in 1799, wierf hij voor *Oostenrijk* een door *Engeland* bezoldigd leger aan, en hij overleed in 1807. — RUDOLF DE SALIS, vrijheer ZITZERS, regiments-adjutant bij de Zwitschersche garde, in dienst van *Frankrijk*, werd in 1736 geboren. Daar hij zich op den noodlottigen dag van den

10 Augustus in de *Tuileries* bevond, vergezeld hij **LODEWIJK XVI** naar de wetgevende vergadering, werd in hechtenis genomen, naar de gevangenis der abdij vervoerd, en den 2 September deszelfden jaars vermoord. — **JOANNES GAUDENTIUS**, vrijheer **DE SALIS**, kwam tot den rang van kapitein, bij de Zwitsers der garde te *Versailles*, en ging vervolgens, als hoofd-officier onder de linie-troepen over. Hij maakte, onder den generaal **MONTESQUIOU**, den veldtocht mede van 1792, en keerde in het volgende jaar naar zijn vaderland terug. Hij werd aldaar tot algemeen-inspecteur der Zwitsersche krijgsmagt benoemd; maar hij deed zich in de militaire gebeurtenissen van dat tijdvak weinig opmerken. **JOANNES GAUDENTIUS** overleed in 1804. Men heeft van hem geachte *Gedichten*, *Zurich*, 1793, dikwerf herdrukt. De laatste uitgave, *Weenen*, 1815, bevat verscheiden nieuwe stukken, en talrijke verbeteringen. — De vrijheer **DE SALIS SAMADE**, in 1755 geboren, was, bij het begin der Fransche omwenteling, majoor bij het regiment van *Château-Vieux*; hij had onder zijne soldaten, die te *Nancy*, in garnizoen lagen, de orde en de krijgstuicht weten te handhaven. Het

vertrek van den heer **MALSEIGNE** in 1790, die zich naar de karabiniers van *Lunneville* begaf, mishagde aan de soldaten, die aan het muiten sloegen, en hunne officieren gevangen kwamen nemen. Na dezelve op het koningsplein te hebben gevoerd, vielen zij op hen aan, om hen te ontwapenen. Een hunner naderde den majoor, die zich in verdediging stelde, en zeide: » Nader niet; slechts met mijn leven zal men mijnen degen hebben." Zijne onverschrokken houding deed de soldaten verbaasd staan; maar door de aanhitters opgemerkt, stonden zij op het punt om den heer **DE SALIS** te ontwapenen, toen de luitenant-kolonel hem toeriep: » wat doet gij majoor? wij zijn hier alle gevangen; geef uwen degen over. — Gij zijt mijn chef, antwoordde **SALIS**; gij beveelt het mij, maar ik zal hem slechts aan u overgeven." Op den oogenblik dat hij denzelfden ging overgeven, riepen duizend stemmen: » Hij is al te onverschrokken, dat hij zijnen degen behoude!" Inderdaad, hij was de eenige, die hem behield. Een zoo moedig gedrag deed hem tot luitenant-kolonel benoemen, in het regiment van **DIESBACH**, dat te *Rijssel* in garnizoen lag,

en hij had, tijdens den moord van den generaal THÉOBALD DILLON, eene nieuwe gelegenheid om zijne onverschrokkenheid aan den dag te leggen. Nadat de Zwitsersche regimenten in dienst van Frankrijk afgedankt waren, begaf hij zich naar zijn vaderland. In 1803 kwam hij in Frankrijk terug, om er de overblijfselen zijner fortuin bijeen te verzamelen, en hij overleed in het zelfde jaar te Montargis, aan eene besmettelijke ziekte.

SALISBURI. — Zie SARISBÉRY.

SALLE (JOANNES BAPTISTA DE LA), stichter der christelijke scholen, te Reims in 1651 geboren, onderscheidde zich reeds in zijne kindsheid door zijne godsvrucht, ombelsde den geestelijken staat, ontving te Parijs den doctoralen hoed der godgeleerdheid, en wijdde zich in zijne geboorteplaats aan de opvoeding der jeugd toe. Hij rigtte er in 1679, kosteloze scholen op, huisvestte de meesters in zijne woning, bestuurde deze nieuwe inrigting aan welke hij wijze reglementen gaf. Men gevoelde weldra het nut van dit gesticht; verscheiden steden haastten zich, om van zijne onderwijzers te vragen. Hij

rigtte een noviciaat op, eerst te Reims, daarna te Parijs, vervolgens te Rouanen. In 1684, deelde hij zijn vaderlijk erfdeel onder de armen uit, en legde er zich geheel op toe, om zijne ontlukende congregatie, die zich met snelheid uitbreidde te bevestigen. In 1717 legde hij zijne waardigheid van overste neder, en hield zich verder enkel met zijne voorbereiding tot den dood bezig. Hij overleed te Rouanen in 1719. De abbé DE LA SALLE heeft verscheiden werken ten gebuike der scholen en der broeders nagelaten. Zijn instituut werd goed gekeurd door BENEDICTUS XIII, onder den naam van *Broeders der christelijke scholen*. Zijn Leven is in 1733, te Rouanen, in 2 dl.ⁿ in 4, to in het licht gegeven. Pater GARREAU en de abbé DE MONTIS, hebben een ander geleverd, *Parijs*, 1760 en 1785, elk 1 dl. in 12.mo De abbé CARRON had er een in handschrift nagelaten, het is onbekend of het gedrukt is.

* SALLE (J. B.), te Vésélize geboren, was aldaar geneesheer tijdens de Fransche omwenteling. De burgerstand van Nancy benoemde hem, in 1789 tot afgevaardigde bij de algemeene staten, alwaar hij zich een gematigd

voorzitter der hervormingen toonde. In de maand Augustus van het zelfde jaar, verzette hij er zich tegen, dat men aan den vorst het onbepaald *veto* toestond, en stelde in de volgende maand voor, om door eene wet de gevallen en de wijze te bepalen, bij welke de nationale vergadering kon ontbonden worden. Gedurende deze zitting, verscheen hij weinig op de tribune; zijne gevoelens schenen zelfs zeer dubbelzinnig, en men beschuldigde hem, een der bewerkers van den opstand van *Nancy* te zijn geweest. In Mei 1790 deed hij een verslag over de onlusten van den *Elzas*, en beschuldigde den heer *DIETRICH*, den abbé *D'EXMAR* en anderen er eene geest van tegenkanting tegen de besluiten op te wekken. Den 13 December, verdedigde hij het volksgenootschap van *Dax*, door de municipaliteit dier stad beschuldigd, en den 26 Februarij 1791 werd hij tot secretaris verkozen. Hij bestreed in Mei het ontwerp, om het wetgevende ligchaam in vier sectiën te verdeelen, en lokte het besluit uit tegen de bewerkers der godsdienstige onlusten te *Colmar* ontstaan. In Junij sprak hij eene krachtvolle redevoering uit tegen degene, die aan *LODEWIJK*

XVI de onschendbaarheid wilden ontnemen: men merkte er dezen volzin in op: » Liever zal men mij met dolken doorsteken, dan dat ik dulde dat de regering in handen van velen overga." In zijn verslag van den 22 Julij, verhief hij zich tegen de petitionarissen van het *Marsveld*. Hij stelde dezelve voor als vijanden des vaderlands, keurde het gedrag goed der municipaliteit en van *LA FAYETTE*, die hen verstrooid hadden. Hij stelde de oprigting van buitengewone regtbanken voor, ten einde de tegenstrevers van het koninklijk gezag, te vervolgen en te vonnissen. Gedurende de werkzaamheden der herziening, sprak hij steeds volgens dezelfde grondbeginselen, en stelde hij al zijne pogingen in het werk, om datgene uit de constitutie te doen wegnemen, wat naar het revolutionnaire geleek. Hij behield dezen geest van gematigdheid, zelfs na den 10 Augustus, dag van de vernietiging der monarchie. In September 1792, door het *Meurthe*-departement tot de nationale conventie benoemd; stelde hij al zijne middelen in het werk, om het besluit te doen intrekken, door hetwelke de conventie zich als regter van *LODEWIJK XVI* stelde; naardien hij daarin

niet kon slagen, vroegde hij dat de bekrachtiging van het vonnis voor de primaire vergaderingen mogt verzonden worden. In de maand September 1792, beschuldigde hij MARAT eenen dictator te hebben gevraagd; en den 26 Februarij 1793, klaagde hij hem aan, als in een dagblad, het volk te hebben uitgenoodigd, om de opkoozers aan de deuren hunner magazijnen optehangen, en als onophoudelijk de menigte tot plundering en moord aantesporen. Den 8 Februarij verzette hij zich nadrukkelijk tegen de schorsing der vervolgingen tegen de bewerkers en handlangers der September-moordtooneelen. SALLE had zich in den rang der *Girondijnen* geschaard en toonde bestendiglijk de vijand der *bergpartij* te zijn. Den 31 Mei 1793, in den val der eersten begrepen, den 2 Junij in staat van beschuldiging en den 28 Julij buiten de wet gesteld, vlugtte hij met GUADET en andere Girondijnsche afgevaardigden naar *Evreux*. In die stad vervolgd, en genoodzaakt dezelve te verlaten, nam hij de wijk naar *Bretagne*, alwaar hij te *Quimper* scheep ging, en zich naar *Bordeaux* begaf. Daar hij zich in deze stad niet zeer veilig achtte, dwaalde hij langentijd van de eene schuilplaats

naar de andere en van de eene spelonk naar de andere rond: eindelijk nam hij zinnen intrek bij den vader van GUADET. Hij werd aldaar ontdekt, en den 19 Junij 1794, in hechtenis genomen, denzelfden dag ten dood veroordeeld, en den volgenden geexecuteerd. Hij was 34 jaren oud.

* SALLE (PHILIPPUS DE LA), een teekenaar en kunstwerker of machinist, te *Seissel*, in 1723 geboren, leerde de teekenkunst in de school van eenen *Lyonneschen* schilder, SARRABAT genaamd, en nam vervolgens lessen van FRANCISCUS BOUCHER. Hij vestigde zich te *Lyon*, en bragt in de fabrieken dier stad talrijke verbeteringen. Hij slaagde voornamelijk in het schilderen van bloemen, en om dezelve op stoffen te brengen. Hij vervaardigde ook met de weversspoel bewonderenswaardige tafereelen van dieren; het gelukte hem zelfs om verheven portretten op zijdenstoffen te maken, die de meeste gelijkenis aanboden: men noemt vooral de portretten van LODEWIJK XV en van de keizerin van *Rusland*. Het is aan hem, dat men het denkbeeld van zijdenstoffen voor meubels te danken heeft. Hij was het die de vliegende weversspoel uitvond, ter ver-

vaardiging van gazen en andere stoffen van allerlei grootte; en hij gaf daarvan de proeve in het paleis der *Tuileriën* in tegenwoordigheid van **LODEWIJK XVI.** **TURGOT** deed hem in 1775 het ordelint van den **H. MICHAEL** bekomen, met eene jaarwedde van zes duizend livres, en in 1783, ontving hij de groote gouden medaille, tot belooning bestemd der voor den handel nuttigste ontdekkingen. Nadat gedurende het beleg van *Lyon*, zijne werkplaatsen geplunderd, en zijne kunstwerktuigen vernield waren, verkocht hij zijne meubels en kostbare voorwerpen, ten einde zijne machines weder tot stand te kunnen brengen. In de laatste jaren zijns levens verbeterde hij de zijdemolens. **SALLE** overleed te *Lyon*, den 27 Febr. 1804.

SALLE. — Zie **SALE**.

SALLENGRE (**ALBERTUS HENDRIK DE**), raad van den prins van *Oranje*, in 1694 te 's *Gravenhage*, uit eene Fransche familie van protestantsche uitgewekenen geboren. Na de geschiedenis en de wijsbegeerte te *Leyden* te hebben beoefend, legde hij zich op de regsgeleerdheid toe, en verdedigde openlijk eene thesis tegen het gebruik van het

aanwenden der pijnbank, ten opzichte van beschuldigten, die hunne misdaden blijven ontkennen; eene thesis, welke men kan toejuichen, indien het te doen is, om de pijnbank, welke tot het volledig maken der bewijzen wordt aangewend, maar welke men moet verwerpen, ten opzichte van het aanwenden der pijnbank, om na de volkomene overtuiging des misdadigers, ook zijne bekentenis te bekomen; eene bekentenis, die steeds noodzakelijk is, om de vonnissen des gerechts in de oogen der menigte als billijk te doen beschouwen, om de misdadigers in de behoorlijke gemoedsgesteltenis te brengen, ten einde de uitvoering van hun vonnis te ondergaan, om van hen de voor de openbare veiligheid noodzakelijke inlichtingen te bekomen, enz. Hij begaf zich na den vrede van *Utrecht* naar *Parijs*, reisde door *Engeland*, en werd aldaar in 1719 tot lid der maatschappij van *Londen* aangenomen. In 's *Gravenhage* teruggekeerd, werd hij door de kinderziekte aangestast, en overleed den 27 Julij 1723. Zijne voornaamste werken zijn: 1.° *Histoire etc.* (*Geschiedenis van MONTMAUR, koninklijk hoogleeraar in de Grieksche taal te Parijs*), 1715, 2 d.ⁿ in

8.vo; dit is de verzameling der hekelschriften, tegen dezen beruchten tafelschuimer voortgebracht. — 2.º *Mémoires etc. (Letterkundige verhandelingen)*, 1715 — 17, 2 dl.ⁿ in 12.mo, later door pater DESMOLETS voortgezet. — 3.º *Novus thesaurus antiquitatum romanorum*, 1716 — 19, 3 dl.ⁿ in fol.: eene verzameling, welke vele losse stukken bevat, die aan de nasporingen van GRÆVIUS ontsnapt waren. — 4.º *Eloge etc. (Lof der dronkenschap)*, 1714, in 12.mo, eene geestspeling, waaruit men geen kwaad denkbeeld van zijne zeden moet afleiden, herdrukt in 1798, met bijvoegsels en veranderingen, die er een nieuw werk van maken. — 5.º eene *Uitgave* der gedichten van LA MONNOYE.

SALLIER (CLAUDIUS), priester, opziener der bibliotheek des konings van *Frankrijk*, lid der Fransche akademie en van die der opschriften, in 1685 te *Saulieu*, diocees van *Autun* geboren, en te *Parijs* in 1761 overleden. Na den geestelijken staat te hebben omhelsd, kwam hij te *Parijs*, en bezorgde aldaar eene bijzondere opvoeding. Tegelijkertijd zocht hij zich gemeenzaam te maken met de oude talen van *Europa* en *Azië*, zonder daar-

om de levende talen te verwaarloozen. In 1715 lid der akademie van opschriften, in 1719, hoogleeraar van het Hebreuwsch bij het koninklijk collegie, tolk-secretaris van den hertog van *Orléans*, voor het Hebreuwsch en het Syrisch geworden zijnde, verving hij, in 1721, BOVIN in den post van bewaarder der handschriften van de bibliotheek des konings, en werd in 1729 lid der Fransche akademie. Er bestaat van hem: 1.º *Histoire etc. (Geschiedenis van den heiligen LODEWIJK)*, door JOINVILLE, met een toelichtend woordenboek — *glossaire* — 1761, in fol. — 2.º gezamenlijk met MELOT (*Examen etc. (Critisch onderzoek van het leven van CASTRUCCIO door MACHIAVEL)*): hij ontsluit in dit geschrift de logens en valsche grondbeginselen van dien schrijver, en toont aan, dat zijn held slechts een verfoeijelijke struikroover was; — 3.º geleerde *Verhandelingen*, welke de *Gedenkschriften der akademie van schoone letteren verrijken*, nuttige en belangrijke nasporingen, door eene naauwkeurige critiek geschraagd; bondige overwegingen en aanmerkingen, in eenen voor het onderwerp passenden stijl: zie daar hetgene wat men in de wer-

ken van den abbé SALLIER aantreft. Hij heeft ook medegewerkt aan de bereedeerde *Catalogus* van de bibliotheek des konings, uit 10 dl.ⁿ in fol. bestaande, waarvan 4 over de handschriften, 3 over de godgeleerde werken, 2 over de schoone letteren, 1 over de regtsgeleerdheid. Men vindt in het 31.e dl. der *Verzameling* van de akademie van opschriften de *Lofrede van SALLIER*, door LE BEAU.

SALLO (DIONYSIUS DE), heer van *Coudraye*, te *Parijs* in 1626 geboren, werd in 1652 tot lid van het parlement van *Parijs* benoemd, en is de uitvinder der *Letterkundige Tijdschriften*. Hij kwam op het denkbeeld van het *Journal des savans* (*Dagblad der geleerden*), dat hij, in 1665, onder den naam van HÉBOUVILLE, een' zijner bedienden, in het licht gaf. Naauwelijks waren de eerste bladen van dit tijdschrift in het licht verschenen, of er verhieven zich klagten tegen hetzelfde, die het deden verbieden. SALLO, genoodzaakt zijn werk te staken, liet er de zorg van over aan den abbé GALLOIS, die zich enkel tot uittrekselen bepaalde, zonder de schrijvers noch hunne voortbrengselen te be-

oordeelen. SALLO overleed te *Parijs* in 1669. Behalve zijn *Journal*, waarvan hij slechts 13 N.^{os} heeft uitgegeven, heeft men nog van hem: 1.º *Traité etc.* (*Verhandeling over de Legaten à latéré*), 1665, 1669, in 12.mo; — [2.º *Traité etc.* (*Verhandeling over de namen en bijnamen*). — 3.º *Mémoire etc.* (*Verhandeling over het vraagstuk, om te weten of men de koningin moet noemen MARIA THERESIA van Spanje, of wel MARIA THERESIA van Oostenrijk*). SALLO heeft in handschrift nagelaten eene verzameling van aanteekeningen en uittrekselen, bestaande in 9 dl.ⁿ in fol. waarvan 7 over de geschiedenis en 2 mengelingen. Gedurende den hongersnood van *Parijs*, in 1662, in eene afgelegene straat, door eenen ongelukkige aangerand, die hem zijne beurs vraagde, gaf SALLO hem dezelve; maar liet den dief door zijnen knecht volgen, die hem bij eenen bakker een brood zag koopen en het vervolgens aan zijne uitgehongerde kinderen brengen: den volgenden dag begaf SALLO zich naar het huis van dien man, die, toen hij hem zag, zich verloren waande: het was een arme schoenmaker zonder werk, en met een

talrijk gezin belast. *Stel u gerust*, zeide hem SALLO, *ik kom niet om u ongelukkig te maken: ziedaar 30 pistolen, die ik u schenk; koop leder en werk, om uwe kinderen brood te geven*].

SALLUSTIUS-CRISPUS (CAJUS), een Latijnsche geschiedschrijver, in het jaar 668 van Rome, 86 vóór J. C. onder het 7.^e consulaat van MARIUS, en het 2.^e van CORNELIUS CINNA, geboren: hij was van *Amiterne*, eene stad in het land der Sabijnen, thans *San Vittorino*, in *Abruzzo* genaamd. Hij werd te Rome opgevoed alwaar hij tot de eerste waardigheden geraakte. Zijne zeden waren zoo bedorven, dat hij eerloos verklaard en van den Senatorsrang beroofd werd. Door MILO in overspel betrapt met FAUSTA, zijne vrouw, dochter van den dictator SYLLA, werd hij gegeeseld en tot eene boete veroordeeld. Hij verteerde zijn geheele vermogen door zijne losbandigheden. JULIUS-CÆSAR, wiens partij hij omhelsd had, deed hem weder in de orde der Senatoren opnemen, en gaf hem het landvoogdijschap van *Numidië*, alwaar hij door de schreuwendste onregtvaardigheden onnoemelijke rijkdommen verzamelde. Hij liet te Rome

een prachtig huis bouwen; en tuinen aanleggen, welke men diegene meent te zijn, thans nog onder den naam van *Tuinen van SALLUSTIUS* bekend. Nooit heeft iemand sterker dan hij zijne stem verheven tegen de weelde, de gierigheid en andere ondeugden van zijnen tijd; maar zijne deugd beantwoordde niet aan het gegronde zijner hekelingen. » SALLUSTIUS, zegt DE BROSSES, werd in eene hoofdstad opgevoed, alwaar de weelde den toon voerde; zijn hart nam de geheele verwijfdheid derzelve aan, de voorbeelden van bedorvenheid, waarmede zijne jeugd omringd was, verleidden hem, zonder hem te verblinden. Hij had altijd zeer nauwkeurige denkbeelden van het goed en het kwaad; terwijl hij zijne geheele gestrengheid voor zijne redeneringen behield, bragt hij eene volslagene losbandigheid in zijne zeden; ofschoon hij een meedoogenlooze bestraffer der ondeugden van anderen was, veroorloofde hij zich zelve de verregaandste uitspattingen." Zoodanig was de ongerijmdheid van al die oude zedemeesters, van wien de hedendaagsche filozofie den lof uitbazuint, overtuigd dat zij, even als de eerste van de deugd niets anders heeft dan den dikwerf herhaalden

naam, en derzelve opgesmukte lofrede. Hij overleed gehaat en veracht, in het jaar 35 vóór J. C. SALLUSTIUS had eene *Romeinsche Geschiedenis* zamengesteld, die met de stichting van Rome begon; maar er zijn slechts fragmenten derzelve tot ons overgekomen, door DE BROSSES in verband gebracht, en in 4. dlⁿ, in 4. to in het licht gegeven, *Parijs*, 1777. Er bestaan van hem nog twee geheele werken: de *Geschiedenis der zamenzwering van CATELINA*, en die der oorlogen van *JUGURTHA*, koning van Numidië. Dit zijn twee meesterstukken. MARTIALIS vond zoo veel behagen in dezelve, dat hij den schrijver den *eersten der Romeinsche Geschiedschrijvers* noemde. Hij schreef ook *Brieven aan CAESAR over het bestuur van den staat*: alles in dezelve ademt de vleijerij, den partijgeest en den hartstogt. EUSEBIUS SALLUSTIUS heeft dezelve afzonderlijk uitgegeven met eene vertaling, 1 dl., in 18. mo Zijn stijl is bondig, vol waardigheid en nadruk. » Hij denkt sterk en edel, zegt ROLLIN, en hij schrijft zoo als hij denkt. Men kan hem met die stroomen vergelijken, die terwijl zij hunne beddingen nauwer hebben dan de andere, daar-

door ook dieper zijn." [De beste uitgaven van SALLUSTIUS zijn die van ELZEVIR, 1634, in 12. mo, *Cum notis variorum, Amsterdam*, 1674 en 1690, in 8. vo; *ad usum Delphini*, 1679, in 4. to; *Cambridge*, 1710, in 4. to; *Parijs*, BARBOU, 1744 en 1761, in 12. mo; die der verzameling van LEMAIRE, door BURNOUF bezorgd, met een *Letterkundig verslag over de voornaamste uitgaven en vertalingen van SALLUSTIUS in verschillende tongvallen*, door A. A. BARBIER, *Parijs*, 1821, in 8. vo, en eindelijk die van PLANCHE, *Parijs*, 1825. — Ook maken de *Werken van SALLUSTIUS*, met bijgevoegde vertaling in het Fransch, een gedeelte uit van de prachtige uitgave der *Collection des auteurs latins*, onder opzigt van M. NISARD, *Parijs*, 1840, royal in 8. vo] — Hij had een neef, mede SALLUSTIUS genaamd, aan wien HORATIUS, de tweede ode van zijn tweede boek opdroeg.

SALLUSTIUS-PROMOTUS (SECUNDUS), een Gallisch veldheer, die zich door zijne dapperheid onderscheidde. JULIANUS, in 360 Augustus verklaard, benoemde hem tot landvoogd van Gallië, en nam hem in 363 tot ambtgenoot in

het consulaat aan. Men weet niet in welk jaar hij stierf. Men schrijft hem toe eene *Verhandeling over de Goden en de Wereld, Rome, 1638*, in 12.mo, Grieksch en Latijn, *Leyden, 1639*, in 12.mo, en in de *Opuscula mythologica-physica*, van TH. GALE, *Cambridge, 1671*, en *Amsterdam, 1688*, in 8.vo FORMEY heeft er in zijnen *Philosophe paënen, 1759*, 3 dl.ⁿ in 12.mo, eene Fransche vertaling van geleverd.

SALMANASAR, zoon van TEG-LATH-PHALASAR, volgde zijnen vader in het koninkrijk van *Assyrië*, in het jaar 729 vóór J. C. op. Deze vorst verdelgde *Samarië* tot in deszelfs grondslagen, beaalde OSEE of OSEAS, koning van *Israël*, met kluis- ters, en zond hem gevanke- lijk weg (Zie OSEAS). Na dezen krijgstogt, ondernam de koning van *Assyrië* den oorlog tegen de Tyriërs en maakte zich meester van bij- na al de steden van *Phenicië*. Maar na in een zeegevecht de nederlaag te hebben be- komen, liet hij een gedeelte van zijn leger achter, om de stad *Tyrus* intesluiten, be- gaf zich weder naar *Assyrië*, en overleed aldaar in 714 vóór J. C.

SALMERON (ALFONSUS), een godgeleerde, te *Toledo*, in 1515 geboren, kwam te *Pa- rijs*, om zijne studiën te vol- brengen. Hij voegde zich al- daar bij den H. IGNATIUS VAN LOYOLA, en was een der eerste leerlingen van dien be- roemden orde-stichter. SAL- MERON werd door verscheiden Paussen belast met gewigtige aangelegenheden in *Duitsch- land*, in *Polen*, in de *Ne- derlanden* en in *Ierland*. Hij verscheen met luister in de kerkvergadering van *Tren- te*, alwaar hij als godgeleerde van den heiligen Stoel bijzat; en hij droeg veel bij tot de oprigting van het collegie van *Napels*, alwaar hij in 1585 overleed. Deze Jesuit liet eenen door zijnen ijver en zij- ne werken beroemden naam na. Men heeft van hem *Vraag- stukken* en *Verhandelingen* over de Evangelien, de Han- delingen der Apostelen en de kanonieke Brieven, in 16 dl.ⁿ in fol, waarvan de 8 eerste te *Madrid* in 1601 en 1602 en de 8 overigen te *Keulen*, in 1604 in het licht versche- nen. Zijne kunde is uitgebreid doch slecht bekoekt; zijn stijl los, doch al te vol woorden. Hij is een der verdedigers van de genoegzaamheid der uit- wendige meening bij de be- diening der Sacramenten.

* SALM-KIRBURG (FREDERIK

III; Wild- en Rijngraaf van), een zonderling persoon, in 1746, te *Limburg*, in de Belgische provincie *Luik*, geboren, sproot uit het oude huis der Rijngraven, en vestigde zich reeds vroegtijdig te *Parijs*, alwaar hij zich een prachtig hôtel liet bouwen, hetwelk het paleis van het legioen van eer is geworden. Tijdens de omwenteling in *Holland*, in 1787, schaarde hij zich aan de zijde der patriotten. Op eene reis naar *Frankrijk*, bood hij zich bij den heer DE CALONNE aan, roemde den invloed dien hij in 's *Gravenhage* genoot, en toonde zich der belangen van *Frankrijk* toegedaan. Deze minister deed hem een brevet van veld-maarschalk, met een tractement van 40,000 livres bekomen; hij was er dadelijk op uit, dit inkomen te doen realiseren, en men was zwak genoeg hem 400,000 livres te geven. In *Holland* teruggekeerd, maakte hij zijne handelwijze verdacht in de oogen aller partijen. De verdediging van *Utrecht* was hem toevertrouwd; maar, ofschoon hij 8000 man onder zijne bevelen had, gaf hij deze plaats zonder slag of stoot aan de Pruiszen over, hetwelk vrij wel schijnt overeentstemmen, met hetgene wat

mevrouw DU DEFFANT in hare *Briefwisseling* van hem zegt, die hem van lafhartigheid beschuldigt, en een niet zeer gunstig denkbeeld van de jeugd van dien prins geeft. De wijk naar *Parijs* genomen hebbende, bewoonde hij het schoone door hem gebouwde hôtel, omhelsde de revolutionnaire grondbeginzelen, en werd tot bevelhebber der nationale garde benoemd; maar gedurende het schrikbewind werd hij betrokken in de zoogenaamde zamenzwering, in de gevangenis van het karmelitenklooster gesmeed, waarin hij was opgesloten. Voor de regtbank van *Coffinhal* gevoerd, werd hij door dezelve ten dood veroordeeld en den 23 Julij 1794 geëxecuteerd. Krachtens een besluit van den 17 September 1795, werden zijne goederen aan zijne familie teruggegeven. Zijne zuster, de prinses AMELIA van *Hohenzollern*, deed nasporingen doen om zijn lijk te vinden: deze omstandigheid heeft aan TRENEUIL het onderwerp tot eenen treur-zang geleverd, getiteld: AMELIA, of de *Heldhaftigheid der zusterliefde*, *Parijs*, 1807 en 1808.

SALMON (FRANCISCUS), leeraar en bibliothekaris van het

gesticht en het genootschap der *Sorbonne*, in 1677 te *Parijs* uit eene gegoede familie geboren, maakte zich bekwaam in de geleerde talen en vooral in het Hebreuwsch, en overleed plotseling te *Chaillot* in 1736. Men heeft van hem eene *Traité etc.* (*Verhandeling over de beoefening der kerkvergaderingen*), *Parijs*, 1724, in 4.to Deze, om hare geleerde aanmerkingen algemeen geachte verhandeling, is door eenen Duitscher in het Latijn vertaald, *Leipzig*, 1729. Er bestaat een *Catalogus* der bibliotheek van SALMON, 1737, in 12.mo: aan het hoofd van welke men zijne *Lofrede* vindt.

SALMON (THOMAS), een Engelsche geschiedschrijver, te *Londen*, in 1743 overleden; is de schrijver van het *Onpartijdig onderzoek der geschiedenis des tijds van G. BURNET*, *Londen*, 1724, 2 dl.ⁿ in 8.vo Hij bewijst er in, dat BURNET, als geschiedkundige veel gewaagds voordroeg, en de waarheid der daadzaken verminkte. SALMON is een der leden geweest, die aan de beuzelachtige en onbekookte compilatie der *Algemeene Geschiedenis* (Zie SALE) hebben medegewerkt. — Men moet hem niet verwarren met NATHANAEL SAL-

MON, zijn' oudsten broeder, die in het licht heeft gegeven: 1.º *De volkplantingen der Romeinen in Engeland*, 1731, 2 dl.ⁿ in 8.vo; — 2.º *Geschiedenis van het graafschap Hertford*, 1728, in fol; — 3.º *De oudheden van Surrey*, 1736.

* SALMON (ROBERT), een Engelsche werktuigkundige, in 1763 te *Stratford-op-Avon*, in het graafschap *Warwick*, geboren, was de zoon van eenen timmerman en aannemer van gebouwen. Hij ontving slechts eene zeer onvolledige opvoeding, en begon met afschrijver, bij eenen regtsgeleerde te zijn. Later door den heer HOLLAND, aannemer van gebouwen, aan de herstelling van het paleis van *Carlton-House* gebruikt, werd hij ook belast met de groote herstellingen en smaakvolle verfraaijingen, welke de hertog van BEDFORD, te *Woburn-Abbey* liet ten uitvoer brengen, en deze heer verbond hem aan die residentie, in hoedanigheid van bouwen werktuigkundige. HOLLAND had te *Woburn* een' Franschen werkman doen komen, om in dat land, hetwelk gebrek aan steenen heeft, de bouwwijze aantewenden, in zekere streken van het vaste land gebruikelijk, en die in een mengsel van aarde

en gehakt stroo bestaat. SALMON maakte zich met deze wijze bekend, bragt dezelve tot meerdere volkomenheid, en het gelukte hem door middel van een weinig natte kalk, in de binnen deelen aangebragt, in sterkte en schoon voorkomen, de gebouwen te evenaren die van den besten steen waren opgerigt. Men vindt eene ontwikkeling zijner handelwijze, in het 27.^e dl. van de *Verzameling der maatschappij van kunsten*. De hertog van BEDFORD was zoo voldaan over zijnen arbeid, dat hij hem met het beheer zijner uitgestrekte domeinen belastte. SALMON die zich steeds met nieuwe verbeteringen bezig hield. bewees, tegen een zeer algemeen vooroordeel, hetwelk wilde dat men het hoog-stammig hout niet zoude snoeijen, dat eene wel-aangebragte snoeijing, voordeelig is voor de belangen des eigenaars, en dat zij de hoedanigheid des houts, door de knoesten die zij er in vermenigvuldigt, verbetert en versfraait. Hij heeft in de verzameling der maatschappij van kunsten eene *Verhandeling* met platen, over dat onderwerp in het licht gegeven. SALMON is te *Woburn-Abbey*, den 9 October 1821 overleden. Zijne voornaamste nit-

vindingen zijn een *menschen strik of klem*, om de wildstrovers en andere boschvernielers te vangen, zonder hen ernstig te bezeren; eene handelwijze, om op een nieuw doek, de schilderstukken van beschadigde muren of houtwerken overtebrengen: deze handelwijze is beschreven in de *Dagboeken der maatschappij van kunsten*; eene weegschaal, die de graden des gewigts, op eene wijzerplaat aantoot gelijk aan die der uurwerken; een werktuig om de voorwerpen op te visschen, die op den bodem der diepste wateren gevallen zijn; een nieuwe breukband, waarvoor hij een uitvindingspatent bekwam, en ten opzichte waarvan hij in het licht heeft gegeven: *Analysis of the general construction of trusses*, 1807, in 8.vo De landbouw heeft hem ook eenen stroohakker te danken; waarvan de lemmetten regt in plaats van krom zijn, hetwelk aan dezelve eene gelijkmatige kracht geeft; een zaaierwerktuig dat altijd de regte lijn volgt, welke de uitwijkingen van het paard ook zijn, dat hetzelfde voorttrekt, en verscheiden andere vernuftige uitvindingen. Van eenige zijner werktuigen heeft men eene afbeelding in de *Encyclopédie van REES*.

SALOMÉ, zuster van *HERODES den Grooten*, niet minder wreed dan haar broeder, oefende een onbepaald gezag uit op zijnen geest. Het was op hare noodlottige inblazingen, dat hij *MARIAMNE*, zijne echtgenoot, en twee bij haar verwekte zonen, *ARISTOBULUS* en *ALEXANDER*, die hij hartstogtelijk beminde, deed omkomen. Nadat *SALOMÉ* weduwe van twee echtgenooten, *JOZEF* en *COSTOBARUS* was geworden, welke die wreede vorst aan zijne wraak had opgeofferd, beproefde zij vruchteloos om met *SYLLEUS* in den echt te treden. *HERODES* deed haar een derde huwelijk aangaan met *ALEXAS*. Slechts korten tijd overleefde zij den koning, haren broeder. — Men moet haar niet verwarren met *SALOMÉ*, hare nicht, door *HERODES* bij *ELPIDE*, zijne negende vrouw, verwekt.

SALOMÉ (*MARIA*), vrouw van *ZEBEDEUS*, moeder van de heilige Apostelen *JACOBUS den Meerdere* en *JOANNES den Evangelist*, was gewoon den Zaligmaker op zijne reizen te volgen en Hem te dienen. Zij verzocht aan *JESUS CHRISTUS* dat wanneer Hij in zijn rijk zou zijn gekomen, hare beide zonen, de eene aan zijne rechter- en de andere aan zijne linker-

zijde mogten gezeten zijn. *SALOMÉ* vergezelde *JESUS* naar den *Kalvarieberg* en verliet Hem niet aan het Kruis. Zij behoorde ook tot het getal dergenen die specerijën kochten om Hem te zalven, en die des Zondags vroegtijdig aan het graf kwamen. Zie daar alles wat ons het Evangelie van *SALOMÉ* vermeldt, en alles wat men er verder bijvoegt is *apocryphe*.

SALOMON of de *Vredelievende*, zoon van *DAVID* en *BETHSABEE*, werd in het jaar 1033 vóór J. C. geboren. De Heer beminde hem, en deed hem door den profeet *NATHAN* den naam van *Jedidiah*, dat is *door God bemind*, geven. Zijn vader liet hem bij zijn leven tot koning van *Juda* en *Israël* kroonen, en reeds toen gaf hij bewijzen van eene volmaakte wijsheid. Na den dood van *DAVID* bevestigde hij zich op den troon door den dood van *ADONIAS*, die niet ophield er naar te dingen, en van *JOAB*, eenen onrustigen en woeligen geest, die zijne diensten als eenen titel beschouwde om over koningen te bevelen. Hij huwde met de dochter van eenen *PHARAO* van *Egypte*. Ofschoon dergelijke verbindtenissen in het algemeen verboden waren, schijnt het echter niet,

dat de Heer deze afkeurde, en men moet dezelve als eene goedgekeurde uitzondering beschouwen, te meer daar de prinses, de dienst van den waren God, had omhelsd, en er toe kon bijdragen Hem ook in *Egypte* te doen aanbidden. Het is waar, dat in het 3.^e Boek der koningen, de dochter van PHARAO, onder de vreemde vrouwen genoemd wordt, die SALOMON tegen de wet huwde; maar, daar het doel van den geschiedschrijver was, de lijst der vrouwen van dien Vorst optegeven, zoo kon hij de eerste niet overslaan, ofschoon zij niet in het geval der overigen verkeerde. Kort daarna verscheen God aan SALOMON in den droom, en beval hem te vragen, al wat hij wenschen zoude. SALOMON bad Hem, hem een leerszaam hart te geven, genegen om de goede raadsgevingen aan te hooren en optevolgen. God, door de bede van dien jeugdigen vorst bewogen, gaf hem niet alleen meer wijsheid, dan aan alle andere menschen, maar maakte hem tevens den rijkste en heerlijkste aller koningen. SALOMON legde deze buitengewone wijsheid aan den dag, in het vonnis dat hij velde, om te ontdekken, welke de ware moeder van een kind was, hetwelk twee vrouwen elkan-

der betwistten. Terwijl SALOMON eenen ongestoorden vrede genoot, ondernam hij den Heer eenen tempel, en voor zich zelve een paleis te bouwen. Hij sloot een verbond met HIRAM, koning van *Tyrus*, van wien hij ceder- en mastboomen ontving, ten einde zijn ontwerp op eene waardige wijze ten uitvoer te kunnen brengen. Hij gebruikte meer dan twee honderd vijftig duizend lieden, tot den opbouw van den tempel, welke in schoonheid en pracht al degene overtrof, die tot dusverre ter vereering van het Opperwezen waren opgericht. Na eenen zevenjarigen arbeid, was het werk voltrokken, en SALOMON wijdde den tempel met plegtigheid in. De ouden van *Israël* en het geheele volk werden tot deze heerlijke inwijding uitgenoodigd. Nadat SALOMON den tempel voltooid had, liet hij een prachtig paleis voor zich zelve en voor zijne vrouwen bouwen; hij herstelde de muren van *Jeruzalem*; vergrootte het plein van *Mello*, dat tusschen het koninklijk paleis en den tempel lag; verfraaide verscheiden steden, in de geheele uitgestrektheid zijner staten, en deed verscheiden andere versterken. Niet te vreden het inwendige van zijn rijk verfraaid

te hebben, deed hij zich buitenslands eerbiedigen. Hij noodzaakte de Amorrhiten, de Hethiten, de Pheresiten, de Heviten en de Jebusiten hem schatting te betalen. Hij breidde de grenzen zijner staten tot aan den *Euphraat* uit, en rustte te *Asiongaber* eene vloot uit, die hij naar *Ophir* zond, van waar dezelve eene groote hoeveelheid gouds medebragt. Zijn gebied strekte zich uit over alle rijken, van af den *Euphraat* tot aan het land der Philistheërs, en tot aan de grenzen van *Egypte*. Zijne jaarlijksche inkomsten beliepen 666- gouden talenten, zonder de schattingen te rekenen, welke de Israëlitien opbragten, en de regten, welke de koopwaren betaalden. De luister zijner hofhouding, de weelde zijner tafel, de ontelbare menigte zijner officieren, de rijkdom hunner kleeding, de pracht van zijn paleis, de wijsheid van zijn bestuur verwierven hem eenen beroemden naam in vreemde landen. De koningin van *Saba* kwam hem hulde bewijzen als aan den wijste der mannen en den heerlijkste der koningen. SALOMON handhaafde den door hem verworven roem niet. Zijn hart opende zich voor allerlei ondeugden. Hij had tot 700 vrouwen en 300

bijwijken. Hij bouwde tempels voor *ASTARTÉ*, godin der Sidoniërs; voor *MOLOCH*, god der Ammoniten; voor *CHAMOS*, afgod der Moabiten. Sommige kerkvaders zijn van gevoelen, dat hij voor zijnen dood boetvaardigheid pleegde over zijne ongeregeldheden; maar de H. Schrift verklaart zich duidelijk over zijnen val, en zegt niet dat hij weder is opgestaan. Sommigen beweren dat hij den *Ecclesiastes* of *Prediker* (*Coheloth*) schreef, om een blijvend gedenkteeken zijner bekeering te zijn; waar is het dat dit boek het werk is van eenen man, teruggekomen van alle dwalingen, waarin zijn geest en zijn hart zich hebben kunnen wikkelen; maar het schijnt niet, dat zulks het voortbrengsel is van eenen boetvaardige, die levendig getroffen is, en gebukt gaat onder den last zijner mislagen. Intusschen spreekt hij in het laatste hoofdstuk zoo uitdrukkelijk over de zwakheid en de gevaren der menschen in zijnen ouderdom, van den val der sterken, van de onbestendigheid der opperhoofden en bestuurders der volken, dat men zich niet kan onthouden te gelooven, dat hij van zich zelve spreekt: hij voert de vreeze Gods aan als het eenige

middel, om zich voor dit alles te behoeden: *Memento Creatoris tui in diebus juventutis tuæ antequam veniant dies afflictionis et appropinquent anni de quibus dicas: Non mihi placent. Quando commovebuntur custodes domus et nutabunt viri fortissimi* (*). Men kan raadplegen de verhandeling van dom CALMET over de zaligheid van SALOMON, en een Latijnsch werkje van pater GILLES MARTIN, premonstratenser in de abdij *Bonne-Espérance: SALOMON pœnitens, Bergen, 1727, in*

12.mo » Zonder, zegt een ascetisch schrijver, vertroostende denkbeelden te willen wederstreven, moet men bekennen, dat de bekeering van een' mensch, die, met zulk een verheven verstand, en met zulk eene buitengewone genade begunstigd, zulk eenen diepen en blijvenden en door zoo vele openbare en ergerlijke gruwelen gekenmerkten val heeft gedaan, niet in de gewone orde der Voorzienigheid is, ofschoon dezelve altijd beneden hare barmhartigheid blijft, en zij schijnt aftehan-

(*) Men zegt dat de jeugd het tijdvak der hartstogten is, vooral van dien, welke te gelijkertijd het ligchaam en de ziel aanrandt. Maar de waarneming leert ons dat juist deze, nog verschrikkelijker is in den ouderdom. Indien hij als dan minder hevig is, indien hij minder met zijne toerusting en middelen is omgeven, heeft hij alsdan ook een blijvender uitsluitender en vermoeijender indruk. De jeugd heeft voor zich de gezeggenheid, de verstroojing, de menigte, de verscheidenheid, de ongestadigheid harer aandoeningen en harer voorwerpen; die trotschheid der deugd, welke zich geheel anders ten toon spreidt, wanneer zij wordt aangerand, of in het geval is zulks te zijn, dan wanneer zij in zich zelve verontrust, zij uitwendig geene offers meer heeft te doen, en dat hare zegepraal enkel op gedwongene onthoudingen uitloopt. De geïsoleerde, werkeloze grijsaard, die geene andere gezellen dan zijne verbeeldingskracht heeft, vernederd van eene, sedert lang vrijwillige, deugd tot eene noodwendigheid te zien gebracht, verkeert werkelijk in een' neteliger toestand. Sterk door overweging, door hoop en door den eerbied, dien hij zich zelve verschuldigd is, zou hij nog zeer zwak zijn, indien de godsdienst in zijn hart geene diepe wortelen had geschoten, en dat hij er met vaardigheid en levendigheid, zich de denkbeelden er niet van kon te binnen brengen, en de gevoelens doen herleven: indien hij zich in de jaren der kracht en des genots, geene wapens had bereid tegen eene wereld, die nog gevaarlijker is, wanneer zij ontvlugt, dan wanneer zij ons te gemoet komt. Laat ons hier bijvoegen dat het natuurlijk gestel de grijsaards wanneer zij niet behoorlijk hebben geleerd zich eene wet te stellen zoo verre onder het juk brengt, dat zij zelfs ongebonden worden, en door de onmatigheid hunne dagen verkorten, en dat zij in dien staat weinig geschickt zijn voor den strijd der deugd. Zij worden laatdunkend, opgeblazen, twistziek, ongezeggenlijk, nalatig in het waarnemen der godsdienstpligten, en rusten als het ware uit, op hunne werken en hun verloopenen leven, dit alles opent voor den bekoorder ver-

gen van die groote moeilijkheid, welke de heilige PAULUS als eene soort van onmogelijkheid beschouwde, niet met betrekking tot de goddelijke goedertierenheid; maar ten opzichte van de bedorvenheid, de verblinding van een verzadigd hart, dat afkeerig is van, en walgt voor gevoelens en denkbeelden, die het tot God kunnen terugbrengen. *Impossibile est eos qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum caeleste, et participes facti sunt Spiritus sancti, gustaverunt nihilominus bo-*

num Dei verbum, virtutesque saeculi venturi, et prolapsi sunt, rursum renovari ad poenitentiam." Wat er ook van de boetvaardigheid van SALOMON wezen moge, God, teregt vergramd, liet hem aankondigen, dat Hij zijn rijk verdeelen en tien stammen aan JEROBOAM geven zoude. SALOMON overleed in het jaar 975 vóór J. C. in den ouderdom van 58 jaren, na eene veertigjarige regering. Behalve den door ons genoemden *Ecclesiastes*, in 12 hoofdstukken, bestaan er van hem, nog twee, onder de kanonieke

scheidene deuren. Zij verwijderen het denkbeeld des doods, en worstelen tegen deze redelijke noodzakelijkheid, met eene hardnekkigheid, die aan de jeugd in het schitterend Saizoen des levens onbekend is. Een oude heeft wel gelijk gehad te zeggen: *Multa senem circumveniunt incommoda*. Het is de ouderdom, die het voorbeeld van groote struikelingen aanbiedt, struikelingen, die verbazend en onverklaarbaar zijn, in mannen, die sinds eenen zoo langen tijd, met al het licht der godsdienst, en met de zachte gevoelens der deugd gevoed zijn. Ja, het is de noodlottige ouderdom, waarin men eenen SALOMON, eenen TERTULLIANUS, eenen OSIUS, eenen LIBERIUS en, indien men een voorbeeld onzer eeuw behoeft, eenen POMPIGNAN zag vallen. Men moet zich niet verwonderen, indien christelijke wijsgeeren dit tijdvak des levens gevreesd, en zeer opregtelijk gewenscht hebben hetzelfde niet te bereiken. » Ik begon alstoen, zegt een hunner dat alles te vreezen; en, nog jong zijnde, wenschte ik voor dat tijdvak te sterven, waarin mij allerlei kracht welligt ontbreken zoude. Maar daar ik mij met betrekking tot deze ongerustheid, zoo wel als ten opzichte van alle andere, op de goddelijke goedheid verliet, herhaalde ik het gebed van dien koning, welke door dezelfde vrees gekweld werd: *Ne projecias me in tempore senectutis, cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me. Et usque in senectam et senium, Deus, non derelinquas me.* Ps. LXX, 9 enz. Met dat alles betreurde ik het mijne levensbaan te zien verlengthen, en dezelve niet op het tijdstip te kunnen eindigen, waarop ik, nog geheel met mijne kracht en middelen bekleed, door het leven vaarwel te zeggen, het genoegen van een vrijwillig offer kon ondervinden, en deze wereld te verlaten, met het regt en de magt, er nog gebruik van te maken. Maar behalve dat de goddelijke wil mij de wet stelde, troostte ik mij *ut PAULUS senex* te worden, en zeide met DAVID: *Juvenes et virgines senes cum juniori ut laudent nomen Domini.*"

Fransche vervolgers.

boeken opgenomen, werken : 1.° de *Spreuken (Misle)* in 31 hoofdstukken, eene verzameling der uitmuntendste grondregels van godsdienst en zedekunde, waarbij sommige schrijvers voegen het *Boek der wijsheid*, als eene verzameling der grondbeginzelen van SALOMON en de uitdrukking zijner leer, ofschoon de schrijver des boeks onbekend zij. Men vindt in hetzelfde, zoowel als in de *Spreuken* eene kracht en eene zalving, welke de ongewijde zedemeesters aan hunne lessen niet kunnen geven. » Wanneer men slechts oppervlakkig, zegt een godgeleerde, de grondregels van het *Boek der wijsheid*, de *Spreuken*, den *Ecclesiastes* leest, zou men gedrongen zijn, dezelve als oordeelkundige en nuttige zedelessen te beschouwen, tot welke de ingeving niet gevorderd wordt, en die de natuurlijke vrucht van een' regtschapen geest zijn. Maar wanneer men dezelve doorgrondt, wanneer men dezelve met het licht der ondervinding, door de plooijen van het hart doet gaan, en vooral wanneer men dezelve vergelijkt met de dorre en oppervlakkige grondregels der *Filozofen*, begrijpt men ligtelijk dat dezelve van hooger oorsprong zijn." — 2.° Het *Hooglied (Sir Hasirim)*, in

acht hoofdstukken, een geheimzinnig werk, vol ongekunstelde en teedere uitdrukkingen, dat onder den sluier der *metaphora*, volgens eenige Kerkvaders, de vereeniging van J. C. met zijne Kerk voorstelt, en volgens anderen de vereeniging der regtvaardige ziel met God. Onder het aantal commentariën, tot welke hetzelfde heeft aanleiding gegeven, moet men onderscheiden dat van BOSSUET, van PETRUS NANNI, en een Hoogduitsch werk, te *Bremen*, in 1776, door RUNGE, volgens de handschriften van eenen beroemden protestant in het licht gegeven. Bij de Hebreërs was het lezen van dit boek enkel aan diegene veroorloofd, welke den ouderdom van 30 jaren bereikt hadden. De wulpsche verbeeldingskracht der ligtzinnigen heeft er dikwijls misbruik van gemaakt; maar waarvan maakt de bedorvenheid des geestes en des harten, geen misbruik? » Dit boek, zegt een schrijver, drukt de gevoelens uit eener heilige ziel, voor den oorsprong van haar bestaan; deze gevoelens kunnen noch te levendig, noch te teeder zijn: degene, die er de ondervinding van gemaakt hebben, zijn door het lezen van hetzelfde niet beledigd; en degene die er niets van weten,

kunnen zich van dit lezen onthouden." Een der beste bewijzen, dat men ten gunste van dit boek kan aanvoeren, is dat de Joden, ten allen tijde van hun bestaan, zoo zeer genegen, om aan de Goddelijke schriften vleeschelijke verklaringen te geven (getuige hunne denkbeelden betrekkelijk den MESSIAS), met ons omtrent de geestelijke strekking van het *Hooglied* instemmen. Men moet hierbij voegen, dat de uitdrukkingen, die in de nieuwere talen berispelijk schijnen, zulks in de oude niet zijn, en dat het de *verbeeldingskracht* is, zoo als de president DE BROSSES zegt, *die de talen bedorven heeft* (Zie EZECHIËL.) De H. Schrift vermeldt ook dat SALOMON 3000 *Gelijkenissen* en 1005 *Gezangen* had zamengesteld (*), en dat hij verhandelingen over alle planten had geschreven, van af den ceder des *Libanons* tot aan de hyzop-plant, en over alle dieren der aarde, de vogelen, kruipende dieren en visschen; maar deze werken zijn niet tot ons gekomen. Men beschouwt als van SALOMON zijnde, een *gebed* in het 3.^e Boek der Koningen, VIII, 23 — 53, en de Psalmen 72 en 127. De

overige boeken, welke men aan SALOMON toeschrijft zijn niet van hem, maar in latere tijden zamengesteld. De meest gezochte der onderzienen naam in het licht gegeven werken, zijn: 1.º *De sleutels van SALOMON*, waarvan de oude handschriften zeer gezocht worden. — 2.º *De Lapide philosophorum*, in de verzameling van RHENANUS, *Frankfort*, 1625, in 8.vo; — 3.º *De kwinkslagen van SALOMON met de Antwoorden van MARCON*, een zeer ligtzinnig werkje, in Fransche verzen, in 16.mo zonder jaartal, gothisch, in zeven bladen, zeldzaam. Behalve deze boeken, hebben de rabbijnen de meeste hunner droomerijen onder den naam van dien zoo wijzen koning geplaatst. Wijze critici zijn van gevoelen dat de vermaarde LOCMAN der Arabieren, niemand anders dan SALOMON is, en hunne bewijzen zijn van dien aard, dat dezelve dienaangaande geenen twijfel overlaten (Zie LOCMAN). Men heeft van den abbé DE CHOISY eene eenigzins romaneske *Levensbeschrijving van SALOMON*, *Parijs*; 1687, in 8.vo [Ook heeft het leven van Israëls koning aan den Nederduit-

(*) De Zeventigen zeggen 5000; maar de Hebreuwsche en Chaldeeusche teksten zijn overeenkomstig de Vulgata.

schen dichter W. H. SELS tot onderwerp van een zoon genaamd heldendicht gediend, dat onder den titel van SALOMON, *Koning van Israël*, in XII Boeken, te Amsterdam, in 1765, in 4.to is in het licht verschenen]. Onder de *Geschiedenissen*, of liever de *Romans*, zoowel in onrjm als in dichtmaat, die men bij de *Oosterlingen*, over dezen vorst, de typus der Aziatische wijsheid, vindt; willen wij het beruchte boek aanvoeren, door FERDOUCY geschreven, en getiteld *Soliman-Nameh*.

SALOMON BEN VIRGA, een Spaansche rabbijn en kundige arts, in het begin der 16.^e eeuw, is de schrijver van een belangrijk werk getiteld: *Schebet Juda*. Men vindt in hetzelfde eene *Geschiedenis der Joden*, van af de verwoesting des tempels van Jeruzalem tot op den tijd van dien rabbijn. DAVID GANZ, een andere rabbijn, heeft hem eenige onnaauwkeurigheden verweten. Er hebben verscheiden uitgaven van deze *Geschiedenis der Joden* plaats gehad, als te Mantua, te Venetië, te Konstantinopel, te Salonichi en te Amsterdam; en in het Hoogduitsch te Krakau, in 1591, te Praag, XXII. DEEL.

in 1619, en te Amsterdam, in 1640; en eindelijk in het Portugeesch te Amsterdam, in 1656. GENTIUS heeft er eene Latijnsche vertaling van geleverd, Amsterdam, 1651, in 4.to; en BASNAGE heeft er gebruik van gemaakt, in zijne geleerde *Geschiedenis der Joden*.

SALOMONI (PETRUS MARIA), een geleerde natuurkundige, te Verzo of Averzo, den 29 April 1696 geboren, begaf zich onder de vaders der maatschappij van JESUS, bij welke hij zich voornamelijk op de natuurkundige wetenschappen toeleegde. Hij onderwees de wijsbegeerte te Pistoja, te Florence en te Prato, alwaar hij in 1763 overleed. Hij heeft nagelaten: 1.º *Dissertationum compendia de fontium origine*, Florence, 1747; — 2.º *Selectæ theses ex logica et physica*, ibid. 1748; — 3.º *Compendiaria dissertatio de coloribus* ibid. 1740; — 4.º *Selecta problemata ex cosmographiæ elementis*, ibid. 1753; — 5.º een aantal *Verhandelingen* over de sterren en wiskunde.

SALONINA (PUBLIA LICINIA JULIA CORNELIA), vrouw van keizer GALLIENUS, in het jaar 243, vergezelde dien Vorst

op zijne krijgstogten, en weinig scheelde er aan of zij werd door de Gothen gevangen genomen, toen GALLIENUS hen uit *Illyrië* verdreef. Terwijl zij zich bij *Milane* ophield, alwaar de tiran AUREOLUS de vaan des oproers had geplant, werd zij in eene tegen GALLIENUS gevormde zamenzwering gewikkeld, en zij sneefde in den zelfden nacht, waarin haar echtgenoot en de prinses harer familie ten dood werden gebragt. Zulks had plaats den 20 Maart 268. SALONINA, wier romaneske geest, met geestdrift de wijsgeerige ontwerpen omhelsde, had voor PLOTINIUS de vergunning bekomen, eene stad te bouwen, die volgens de wetten van PLATO zoude bestuurd worden. Deze stad moest PLATONOPOLIS genoemd worden. Dit plan had den uitslag, welken het moest hebben.

SALONINUS (PUBLIUS LICINIUS CORNELIUS SALONIUS), oudste zoon van keizer GALLIENUS en van SALONINA, werd door VALERIANUS, zijnen grootvader in 255 tot *Cæsar* verheven. Men zond hem in het volgende jaar, met ALBINUS, zijnen gouverneur, naar *Gallië*, om er in de krijgskunst opgevoed te worden. Zijn verblijf in die ge-

westen, hield hem tot in 261, in de gehoorzaamheid. Toen POSTHUMIUS, aan het hoofd van een zegepralend leger, zich tot keizer had doen uitroepen, noodzaakte hij de inwoners van *Keulen*, hem SALONINUS uitteleveren, dien hij deed sterven. Deze jonge prins had pas den ouderdom van tien jaren bereikt.

SALONIUS, zoon van den heiligen EUCHERIUS, die bisschop van *Lyon* werd, werd met zijnen broeder VERANUS, in het klooster van *Lerins* opgevoed, en de Voorzienigheid deed hen beide hetzelfde verlaten, om met de bisschoppelijke waardigheid te worden bekleed. VERANUS werd zulks van *Vence*; maar men weet niet wel welke kerk door SALONIUS bestuurd werd; men gist dat het die van *Vienne* of van *Geneve* was. Hij was in 441 bij de kerkvergadering van *Orange* tegenwoordig. Er bestaan van dezen beroemden bisschop twee werken: 1.° eene zedelijke *Verklaring* van het boek der *Spreuken*, bij wijze van zamenpraak tusschen de beide broeders; — 2.° een *Commentarium op den Ecclesiastes*; beide te *Hagenau*, in 1532, in 4. to gedrukt, en ook voorkomende in de

Bibliotheek der kerkvaders.

SALVAGIO.—Zie PORCHETTI.

SALVAN DE SALIEZ (ANTONIA DE), te *Albi* in 1638 geboren, was lid der akademie der *Ricovrati* van *Padua*, en overleed in 1730 in hare geboorteplaats; zij heeft zich beroemd gemaakt, door haren smaak voor de schoone letteren, van welken zij geen misbruik maakte. Men heeft van haar *Omschrijvingen* der Psalmen van Boetvaardigheid, verscheiden *Brieven en Gedichten*, waarvan een groot gedeelte gedrukt is in de *Nieuwe Pandora* of de *Beroemde vrouwen der regering van LODEWIJK den Groote*. Nog heeft men van haar *Geschiedenis der graven van Isemburg*, 1678, in 12.mo, welk werk in verschillende talen is vertolkt.

SALVATOR ROSA. — Zie ROSA.

SALVEMINI (JOANNES FRANCISCUS), een wis- en letterkundige, te *Castiglione*, in *Toskanen*, in 1708 geboren. Hij onderwees eenigen tijd te *Pisa* de wiskundige wetenschappen en de letteren; maar verscheiden onaangenaamheden, welke hij aan die Univer-

siteit ondervond, noodzaakten hem *Italië* te verlaten. Hij bezocht *Zwitserland* en *Holland*, hield zich te *Utrecht* op, alwaar hij den leerstoel voor de wiskunde bekleedde. De roem zijner talenten kwam ter oore van FREDERIK II, koning van *Pruissen*, die hem naar *Berlijn* beriep, hem tot lid van de akademie dier stad benoemde, en hem tevens als onderwijzer der wiskunde bij het collegie der artilleristen aanstelde. Hij werd door dezen Vorst steeds met de meeste onderscheiding behandeld, en zijn opvolger, bevestigde hem in zijne jaarwedden en posten. Hij overleed te *Berlijn* in October 1791. Er bestaat van hem: 1.º *Arithmetica universalis*, een der volledigste werken, welke men in die wetenschap kent, hij gaf ook verscheiden andere werken over de Algebra, de Aardrijkskunde enz. in het licht; — 2.º *de Mensch*, eene vertaling uit het Engelsch van POPE; — 3.º *Aanmerkingen* op een boek getiteld: Stelsel der natuur; deze aanmerkingen zijn zeer bondig, en strekken niet tot lof van de grondbeginselen des Franschen schrijvers; — 4.º *Leven van APPOLLONIUS van Tyane*; — 5.º *Akademische boeken van CICERO*, in het Fransch vertaald, enz.

SALVI (NICOLAAS), te Rome in 1690 geboren, beoefende de bouwkunde onder ANTONIUS CANNEVARI en overtrof zijnen meester. Men ziet te Rome verscheiden gedenkstukken, die de vruchten zijner kunst zijn. Het belangrijkste is de *fontein van Trévi*, op last van CLEMENS XII vervaardigd. In dat vak is zulks het edelste en grootste gedenkstuk van Rome. SALVI overleed in 1751.

SALVIANI (HIPPOLYTUS), in 1514, te *Citta-di-Castello* in *Umbrië*, uit eene adellijke familie geboren, onderwees en oefende de geneeskunde uit te Rome, en overleed aldaar in 1572. Men heeft van hem eene Latijnsche *Verhandeling over de Vissen*, met platen, Rome 1554, 1593, in fol. Men vindt er bijzonderheden in, meer geschikt om liefhebbers te vermaken, dan om de natuurkundigen toetelichten. Men heeft er te *Venetië* eene uitgave van geleverd onder dezen titel: — 1.º *De aquatiliū animalium curandorum formis*, 1600, 1602 in fol. — 2.º eene andere getiteld: *De Crisibus ad Galeni censuram*, Rome, 1558, in 8.vo; en 1589 in 4.to; men vindt in dit werk eenige oordeelkundige aanmerkingen. Nog heeft men van hem ver-

scheiden Italiaansche *Dichtstukken* en *Blijspelen*.

SALVIANUS, een priester van *Marseille*, sproot uit doorluchtige ouders van *Keulen* of *Trier*, of uit die omstreken. Hij leefde, zelfs vóór dat hij tot het priesterschap was verheven, met zijne vrouw PALLADIA, in onthouding, en behandelde haar, alsof zij zijne zuster ware geweest. In het jaar 430 tot de priesterlijke waardigheid bevorderd, betreurde hij met zoo veel smart de ongeregheden van zijnen tijd, dat men hem den JEREMIAS der 5.de eeuw noemde. Wegens zijne kunde en deugden werd hij ook de *meester der bischoppen* genoemd. Hij overleed te *Marseille*, in het jaar 484. Er bestaat nog van hem: — 1.º eene *Verhandeling over de voorzienigheid Gods*, vol bondige overwegingen, en treffende en waarachtige denkbeelden; — 2.º eene andere tegen de *gierigheid*; — 3.º eenige *Brieven*: deze werken zijn in eenen zuiveren, sierlijken, zielroerenden, aangename stijl geschreven. Men heeft er een aantal uitgaven van bezorgd; onder de laatste onderscheidt men, die van pater MAREUIL, *Parijs*, 1734, in 12.mo Er bestaat eene goede vertaling derzelve in

het Fransch door pater BONNET van het *Oratorium*, 1700, 2 dl. n in 12. mo Het blijkt niet uit zijne geschriften dat SALVIANUS bisschop is geweest, zoo als eenige schrijvers zulks beweerd hebben.

SALVIATI (FRANCISCUS of CRESCO ROSSI DE), een schilder, te *Florence*, in 1510 geboren, en te *Rome* in 1563 overleden, verbond zich aan den kardinaal SALVIATI, van wien hij den bijnaam heeft ontleend, onder welchen hij bekend is. Deze kunstenaar was van natuur vindingrijk en bragt veel bevalligs in zijne denkbeelden; maar hij schilderde uit praktijk, en men zou meer zachtheid in zijne omtrekken wenschen. Zijne beste stukken zijn: *De Veldslagen en de zeegeprelen van CAMILLUS*, in de salon van het oude paleis te *Florence*; *de Afneming van het kruis*, in de kerk van dien naam, in dezelfde stad, enz.

SALVIATI (BERNARDUS), Kardinaal, uit een der beroemdste huizen van *Florence* gesproten, alwaar hij op het einde der 15. de eeuw geboren werd, was ridder van *Malta* en werd prioor van *Capua*, later groot-prioor van *Rome*,

en admiraal zijner orde. Hij kenmerkte zijnen moed, en maakte zijnen naam geducht voor het Ottomanische rijk. Hij vernielde de haven van *Tripoli*, stevende het kanaal van *Fagiera* binnen, en verdelgde alle forten, die zich tegen zijnen doortogt en zijne wapens verzetteden. Generaal van het Godsdienst-leger geworden zijnde, nam hij het eiland en de stad *Coron* in, drong tot in de zee-engte van *Gallipoli* door, en verbrandde het eiland *Scio*. PAULUS JOVIUS zegt dat de groot-prioor SALVIATI was *constanti compositoque ingenio, vir militiae maritimae assuetus*. SALVIATI omhelsde den geestelijken staat, en verkreeg het bisdom van *St. Papoul* in *Frankrijk*, en in 1561, dat van *Clermont*. De koningin CATHARINA DE MEDICIS, zijne bloedverwante, verkoos hem tot haren aalmoezenier, en verschaftte hem den kardinaals-hoed, waarmede Paus PIUS IV hem in 1561 vereerde. Deze beroemde prelaat overleed te *Rome*, in 1568. Hij was een der afgevaardigden der geestelijkheid bij de algemeene staten van 1567 geweest. Zijne familie heeft verscheiden andere, door hunne talenten en waardigheden wijd beroemde personen opgeleverd.

* SALVIATI (LEONARDUS), een Italiaansche letterkundige en redenaar, in 1540 te Florence, uit de beroemde familie der voorgaande geboren, en in September 1589 overleden, legde zich te gelijker tijd op de beoefening der letteren en der staatkunde toe. Hij was het die TASSO vervolgde (zie TASSO.) De gewichtige diensten, welke hij aan zijn land bewees, verwierven hem in 1569 het kruis van den H. STEPHANUS, en zijne letterkundige talenten, deden hem tot consul van het genootschap *della Crusca* benoemen. Hij sprak dikwerf in het openbaar, en drukte zich vloeiend en welsprekend uit. Hij heeft veel geschreven; wij willen van hem aanhalen: 1.º *Zamenspraak over de vriendschap, Florence, 1564*; — 2.º *Akademische verhandelingen, ibid 1566*; — 3.º *Gevoelens over het Decameron (*)*, 1584 — 86, 2 dl. n in 4.to; — 4.º twee *Blijsspeelen*, dat zijne beste werken niet zijn. — 5.º de *Infarnato*, een akademische naam, onder welken hij het *Verlost Jeruzalem* van TASSO hevig gehokeld heeft. De *vertaling der Jaarboeken van TACITUS*, door G. DATI, Florence, 1582, in 4.to,

bevat eene zijner verhandelingen getiteld: *Waarom was het voor Rome gemakkelijker vrij te worden, en waarom was het aan hetzelfde onmogelijk om de vrijheid terug te bekomen, toen het haar verloren had, enz.?* Het *Orazione*, dat hem PIER FRANCESCO CAMBI heeft toegewijd, Florence, 1590 in 4.to bevat al de bijzonderheden, welke men omtrent zijn leven en zijne werken kan verlangen.

SALVINI (de abbé ANTONIUS MARIA), een beroemde hoogleeraar in het Grieksch te Florence, alwaar hij in 1653 geboren werd, was eenman van aanzien, beschaafd en buitengemeen werkzaam. Weinig schrijvers hebben meer dan hij bijgedragen tot de herstelling van den goeden smaak in Italië. Hij overleed te Florence, in 1729; en heeft in Italiaansche verzen vertaald: 1.º den *Ilias*, de *Odyssea*, de *Batrachomyomachie* en de *Hymnussen* van HOMERUS, Florence 1723, 2 dl. n in 8.vo; — 2.º HESIODUS, Padua, 1747, in 8.vo, en een aantal oude en nieuwere dichters geheel of gedeeltelijk. Behalve deze vertalingen hebben wij van denzelfden schrijver: 1.º *Klinkdichten*, 1 dl.

(*) *Verhaal eener tiendaagsche geschiedenis.*

in 4.to; — 2.º *Gewijde Proza's en Toskaansche proza's*, Florence, 1715, 2 dl.ⁿ in 4.to; — 3.º *Honderd Akademische verhandelingen*, over verschillende vraagstukken, door de akademie der *Apatisti* voorgesteld; — 4.º *Lijkrede van ANTONIUS MAGLIBECCHI*, in de akademie van Florence uitgesproken, en in dezelfde stad, in 1715, in fol. gedrukt. — 5.º eene *Vertaling* in onrijm van het *Leven van den H. FRANCISCUS VAN SALES* door MARSOLLIER. De abbé SALVINI was lid der akademie *della Crusca* (op last van den groot-hertog LEOPOLD, in 1783 vernietigd, en door de *Florentijnsche akademie* vervangen), en hij heeft meer dan eenig andere bijgedragen tot de samenstelling van het *Woor-denboek della Crusca*, Florence, 1729, 6 dl.ⁿ in fol. LAMI heeft in de *Memorabilia Ital.* 1 dl. bijzonderheden over zijn leven en zijne werken medegedeeld.

SALVINI (SALVINO), te Florence, in 1667 geboren, maakte onder de leiding van ANTONIUS MARIA SALVINI, zijnen oudsten broeder, groote vorderingen in de schoone letteren, en in het beoefenen der oudheden zijner geboorteplaats. In 1743 werd

hij aarts-consul der akademie van Florence, welke titel ook gegeven was aan den kardinaal QUIRINI en aan den beroemden MURATORI. Hij overleed hoog bejaard, den 29 November 1751. Het werk, dat hem het meest tot roem heeft verstrekt, is getiteld: *Fasti consolari dell' academia fiorentina*. Nog heeft men van hem: *La vita di LORENZO MAGOLLOTTI* en van BENEDETTO MIGLIORUCCI, in het *Letterkundig dagblad van Italië*; eene *lofrede* van COSMUS I, groot-hertog van Toskanen.

* SALVINO DEGLI ARNATI, uitvinder der brillen, in 1245, te Florence geboren, en in 1313 overleden, behoorde tot eene in de openbare ambten beroemde familie. Hij beoefende met het beste gevolg de natuurkunde, en legde zich voornamelijk toe op de straalbreking, en de spiegel- of weerschijnkunde. Hij beminde de studie en zijne onafgebrokene inspanning, verzwakte hem, nog jong zijnde, het gezigt. Terwijl hij in dit gebrek zocht te voorzien, gelukte het hem in 1292, twee glazen te ontdekken, die, volgens eenen zekeren graad van dikte, de letters vergrootten, en aan het gezigt een zeker rustpunt

aanboden, maar hij wilde zulks geheim houden. ALEXANDER SPINA, zijn landgenoot en vriend, aan wien hij het niet wilde toevertrouwen, raadde hetzelfde, en maakte het openbaar. De bijzienden en grijsaards, verkregen dus een zintuig terug, dat, en voor de studie, en voor het geluk des levens onontbeerlijk was. De ouden kenden het gebruik der brillen niet, en men kan slechts uit eenige stukken afleiden, dat zij zich om te lezen van kleine bolronde glazen flesschen of van een stuk van glazen of kristallen sphaer bedienden welke men op de letteren plaatste om dezelve te vergrooten. Dit stelde de schrandere RUTGER of ROGER BACO (zie dat artikel) voor, aan wien men op eene onbillijke wijze, de eer der ontdekking van SALVINO toekent. De abbé DE FONTENAY beweert ook dat de brillen reeds op het einde der 11. de eeuw in Frankrijk bekend waren, doch hij voert geenerlei overtuigende bewijzen ter bekrachtiging dier bewering, aan. Daar de uitvinding, welke SALVINO heeft beroemd gemaakt, hem betwist is, zoo heeft zulks aanleiding tot verschillende verhandelingen gegeven, waaronder voornamelijk opmerking verdienen. *Trattato de-*

gli occhiali da naso, door MANNI, Florence, 1738, in 4. to, en *Lettera in torno all' invenzione degli occhiale*, in het 2. de dl. der werken van REDI, Venetië, 1742 in 4. to

+ SALZMANN (CHRISTIAAN GOTHILF), in 1744 te Sommerda, bij Erfurt, waar zijn vader predikant was, geboren, studeerde te Jena, werd in 1768 predikant te Rohrborn, in 1772 diacon te Erfurt, wendde zich in 1781 naar Dessau tot BASEDOW, dien hij echter reeds in 1784 weder verliet, en lag de grondslagen tot het opvoedings-gesticht te Schnepfenthal, waar hij in 1788 ook eene eigene boekdrukkerij en eenen boekhandel aanlegde, en door ANDRÉ, BECHSTEIN, GLATZ, LENZ, BLASCHE, GUTSMUTH en anderen ondersteund, aan de ontwikkeling eener oordeelkundige opvoeding der kinderen werkzaam was. Hij had wel is waar, het ongeluk, door den inval der Franschen, zijn gesticht bijna vervallen te zien, maar ook nog het geluk, hetzelfde met het begin van den vrede, weder frisch en krachtvol te zien herbloeijen. Hij overleed in 1811. Van zijne schriften verdienen vooral genoemd te worden: 1.º *Un-*

terhallungen für Kinder und Kinderfreunde, Schnepfen-thal, 1778; — 2.º *Krebsbüchlein*, eene hekeling der ondoelmatige opvoeding van kinderen, *ib.* 1780; — 3.º *der Himmel auf Erden*, *ib.* 1797; — 4.º *der Thüringer Bote*, een volksboek, *ib.* 1788; — 5.º *Reisen mit meinen Zöglingen*, *ib.* 1785, enz.

* SAMANIEGO (*dom* FELIX MARIA), een Spaansche dichter, te *Bilbao* in 1742 geboren, en te *Madrid* in 1806 overleden, beoefende met het beste gevolg de letterkunde. Hij had zich bekend gemaakt door eenige vlugtige dichtstukken, toen hij zijne berijmde *Fabels*, ten gebruike van het koninklijk seminarie *Bassongado* in het licht gaf; eerst te *Bilbao*, en later te *Madrid*, in 1787, in 2 dl.ⁿ, in 8.vo gedrukt. Deze verzameling, waarin men eene eenvoudige, en voor de kinderen bevattelijke zedeleer aantrest, verwierf hem den bijnaam van *Spaansche LA FONTAINE*. Verscheiden zijner fabels zijn ontleend aan *ÆSOPUS*, aan *PHEDRUS*, aan *LA FONTAINE*, aan *MOORE* en *GAY*. Vele zijn van eigene vinding, en deze hebben eene wezenlijke verdienste.

SAMARITAANSCH VROUW (de): het is onder dezen naam dat de vrouw bekend is, aan welke J. C. op zijnen doortogt van *Sichem*, eene stad van *Samaritë*, zich naar *Galileë* begevende te drinken vraagde. Terwijl de leerlingen van den Godmensch naar de stad waren gegaan, om levensmiddelen te koopen, hield Hij zich, door den dorst gekweld, bij eenen put op, alwaar Hij eene vrouw zag, die water putte. Verwonderd dat een Jood tot haar durfde spreken (want de Joden vermeden allen omgang met de Samaritanen), gaf zij aan den Verlosser hare bevreemding daarover te kennen. J. C. had medelijden met haar; Hij verlichtte haar door zijne levendmakende genade, en bekeerde haar tot zich. Niets is treffender, en de verhevene eenvoudigheid van het heilige Evangelie waardiger, dan het verhaal van deze Zamenpraak, zoodanig als men hetzelfde vindt bij den H. JOANNES, in het IV Hoofddeel.

SAMBUCUS (JOANNES), een geneesheer, in 1531, te *Tirnavu* in *Hongarië* geboren, bezocht de hooge scholen van *Duitschland*, *Italië* en *Frankrijk*. Hij maakte

zich zeer bekwaam in de geneeskunde, de schoone letteren, de dichtkunde de geschiedenis en de oudheden. Zijne talenten deden hem veel bijval vinden aan het hof der keizers MAXIMILIAAN II en RUDOLF II, wier raadsheer en geschiedschrijver hij werd. Hij overleed aan eene beroerte te *Weenen*, in 1584. Er bestaat van hem: 1.º *Levensbeschrijvingen der Romeinsche Keizers*; — 2.º *Latijnsche Vertalingen* van HESIODUS, THEOPHYLACTUS, en van een gedeelte der werken van PLATO, van XENOPHON en van THUCYDIDIS. Dezelve zijn meer getrouw dan sierlijk; — 3.º *Commentariën* op de *Ars poetica* van HORATIUS, en *Aanteekeningen* op verscheiden Grieksche en Latijnsche schrijvers. — 4.º *Eene Geschiedenis van Hongarijè*, welke het vervolg uitmaakt van die van BONFINIUS. Men vindt er een gedeelte in der regering van LADISLAUS, een kort begrip van die van LODEWIJK II, en andere aanmerkelijke fragmenten. Dezelve is naauwkeurig en op eene belangwekkende wijze geschreven; ISTUANFI heeft haar voortgezet; — 5.º *Emblemata*, 1576, in 16.mo; — 6.º *Icones medicorum*, *Leyden*, 1603, in fol. Deze verzameling bevat 67 afbeeld-

sels van geneesheeren en eenige wijsgeeren, met een kort overzicht van hun leven. SAMBUCUS had met groote kosten eene rijke verzameling van gedenkpenningen bijeengebragt, en had zich vele moeite gegeven om oude schrijvers op te sporen. In al zijne werken herkent men den geleerden en regtschape man, den wijzen en christelijken letterkundige. Men kan raadplegen de uitmuntende *Letterkundige geschiedenis van Hongarijè*, door pater AL. HORANYI, 3.e dl. blz. 196, *Presburg*, 1777. Zijne wijze van reizen was zonderling. Hij doorkruiste een groot gedeelte van *Europa*, steeds alleen, te paard, door twee bulhonden vergezeld, in welker lof hij uitweidt in zijne *Emblemata*.

SAMERIUS (HENDRIK), een Jesuit, bij *Marche* in het Hertogdom *Luxemburg* geboren, was de biechtvader van de ongelukkige MARIA STUART, en later een ijverige missionaris in zijn vaderland. Hij overleed te *Luxemburg*, in 1610, in den ouderdom van 70 jaren. Hij was zeer ervaren in de Kerkelijke geschiedenis en vooral in de tijdrekenkunde. Er bestaat van hem: *Chronologia sacra ab orbe condito, ad Christum natum*,

Antwerpen, 1608, in fol. Hij legt in dit werk eene menigte misslagen bloot, die aan verschillende schrijvers ontsnapt zijn.

SAMOSATENUS. — Zie PAULUS SAMOSATENUS.

* SAMPIERI (DOMINICUS), een geleerde Romeinsche prelaat, te *Bologna*, den 23 April 1739 uit eene adellijke familie geboren, die sedert de 12.^e eeuw zich had beroemd gemaakt door hare ervarenheid in de wetkunde en door de eervolle posten, welke zij had bekleed. SAMPIERI begon zijne studiën in zijne geboorteplaats. Na zijnen wijsgeerigen leergang ten einde gebracht, en dien der regtsgeleerdheid in de scholen van *Bologna* begonnen te hebben, kwam hij te *Rome* zijne opvoeding voltooijen; hij legde zich voornamelijk op de regtsgeleerdheid toe onder de hoogleraars PISONI en AN TOMARI. In 1764, werd hij tot kerkelijk advokaat benoemd, en aanvaardde hij het prelaatsgewaad. GANGANELLI, onder den naam van CLEMENS XIV, tot de Pauselijke waardigheid verheven zijnde, door zijne verdiensten getroffen, benoemde hem tot bevorderaar des geloofs. SAMPIERI overleed den 12 Januarij

1784. Men heeft van hem: 1.º *Dissertatio de emancipatione liberorum*, *Rome*, 1767, in 4.to; — 2.º *Allocuzione detta nel teatro anatomico di San-Spirito*, *Rome* 1781; — 3.º *Animadversioni nella causa del venerabile De Giovanni di Palafox*, *Rome*, 1772. Pater FAURE, een Jesuit heeft bij deze *Animadversioni*, vier deelen als *Bijlagen* geleverd, in 1774 gedrukt. SAMPIERI heeft in handschrift nagelaten, verscheiden boekdeelen, betreffende de zaken, welke hij als geloofsbevorderaar te behandelen had gehad. Deze geschriften worden in de bibliotheek van het instituut van *Bologna* bewaard. De graaf FANTUZZI maakt gewag van dezen beroemden prelaat in zijne *Scrittori bolognesi*.

SAMSON, dat is *Zon*, zoon van MANUE, uit den stam DAN, werd op eene wonderdadige wijze van eene onvruchtbare moeder in het jaar 1155 vóór J. C. geboren. De geest Gods openbaarde zich weldra in hem, door de buitengewone kracht waarmede hij begaafd werd, na dat hij op eene bijzondere wijze volgens die der Nazareërs, aan den Heer was toegewijd. Hij had pas den ouderdom van 18 jaren be-

reikt, toen hij zich naar *Thamnata* begaf, aldaar een meisje zag dat hem behaagde, en hij verzocht zijne ouders hem toetestaan, met haar in den echt te treden. Nadat MANUE en zijne vrouw zich tegen zijn voornemen verzet hadden, gingen zij met hem om haar voor hem ten huwelijk te vragen. Op weg zijnde, zag SAMSON, die eenigzins van hen verwijderd was, eenen woedenden jongen leeuw op hen aankomen, dien hij, ofschoon ongewapend aangreep en verscheurde. Hij verkreeg de jonge dochter die hij verlangde: en toen hij eenigen tijd daarna naar *Thamnata* terugkeerde, om zijne bruiloft te vieren, wilde hij het dood lichaam van den door hem verscheurden leeuw nog eens bezien, en hij vond eenen zwerm bijen en eene honigraat in hetzelfde. Hij ontleende aan deze ontdekking, het volgende raadsel: *Het voedsel is uitgegaan van den genen die at, en de zoetheid van den sterke.* De inwoners van *Thamnata*, aan welke hij hetzelfde voorstelde, wendden zich tot de vrouw van SAMSON, die door hare tranen overwonnen, haar de beteekenis des raadsels bekend maakte. Deze trouwelooze vrouw ging zulks oogenblikkelijk aan de jonge lieden

ontdekken, die er zich bij den Joodschen held op beroemden. Oogenblikkelijk begaf hij zich naar *Ascalon*, eene stad der Philisteërs, de meest verbitterde natie tegen de Hebreërs, alwaar hij 30 mannen doodde, wier klederen hij, zoo als hij zulks beloofd had, aan diegene gaf, die het raadsel hadden opgelost. Hij ging voort deze onrustige, trouwelooze en woeste natie af te matten door onderscheidene heldendaden, waarin de sterkte met het beleid gepaard, steeds met eenen goeden uitslag bekroond werd, en waarvan het wonderdadige, terwijl het aan de Israëlitien een zichtbaar onderpand der oneindige goedheid Gods gaf, hun te gelijkertijd den heilzamen indruk zijner magt, en der geduchte uitwerkselen zijner gramschap naliet. » Deze daden, zegt een godgeleerde, schijnen ons zeer buitengewoon toe, maar zij moesten zulks wel zijn, om de oogen van een onbeschaafd volk te treffen. Om de trotschheid der Philisteërs te beschamen, oordeelde God het dienstig, tegenover een geheel volk slechts een' enkel man te stellen, dien hij met eene bovennatuurlijke kracht begaafde, zulks was onder de bestaande omstandigheden, het geschiktste middel om de vij-

anden zijns volks te vernederen, en om zijne bijzondere Voorzienigheid ten opzichte van dat zelfde volk te doen uitblinken." (Zie GÉDEON en het einde van het artikel LOTH). Daar de Philisteërs SAMSON niet meer openlijk durfden aanranden, zochten zij hem te overrompelen. Eens dat hij zich naar de stad *Gaza* had begeven, welke aan hen toebehoorde, sloten de inwoners de poorten en stelden er wachten in, om hem gevangen te nemen. SAMSON stond te midden des nachts op, nam de poorten weg met de hengsels en sloten, en droeg dezelve op eenen hoogten berg tegen over *Hebron*. De magt had hem niet kunnen ten onder brengen, de liefde overwon hem. DALIA, eene Philistijnsche vrouw, op welke hij smoorlijk verliefd was, perste hem het geheim zijner sterkte af, deed hem terwijl hij sliep de hoofdharen afsnijden, en leverde hem over aan de Philisteërs. Men stak hem de oogen uit en gebruikte hem om eenen molen te draaijen. Nadat zijne kracht met zijne haren was teruggekomen, deden 3000 in den tempel van DAGON vergaderde Philisteërs, hem komen, om den spot met

hem te drijven. Maar de beide sterkste zuilen die den tempel ondersteunde, genaderd zijnde, rukte hij dezelve weg, en verpletterde door de instorting des tempels zich zelve met de Philisteërs, in het jaar 1117 vóór J. C. Door eene aan den partij- en dwalingsgeest gewone ongerijmdheid, heeft men filozofen, de heldendaden van SAMSON, door het eerbiedwaardigste gezag bevestigd, zien verwerpen, en geenerlei twijfel voeden omtrent die van MILO van *Croton*, die op zich zelve veel ongelooftwaardiger schijnen, en ontbloomt zijn van eenig vertrouwen waardige getuigenissen. (Zie ATHANATUS en MILO). De *Geschiedenis van SAMSON* is in 40, door FRANCISCUS VERDIER geteekende bladen, gegraveerd.

* SAMSON (*Heilige*), Bisschop van *Dol* in *Bretagne*, was in het jaar 490 van adellijke ouders, in dat gedeelte van *Souht-Wales* geboren, dat thans onder den naam *Glamorgan* bekend is. Reeds in den ouderdom van 7 jaren werd hij onder de leiding gesteld van eenen heiligen abt ILLUT of HELLUT genaamd (*), welke men voor

(*) MORERI noemt hem HIDULPHUS. Het Roomsche martyrologium, maakt van geen en heilige gewag HIDULPHUS genaamd; maar hij wordt vermeld in de kalenders van *Frankrijk*, van *Duitschland*, en

eenen leerling van den heiligen HERMANUS van *Auxerre* houdt, toen deze zich naar *Groot-Brittanië* begaf. De jeugdige SAMSON maakte groote yorderingen in de godsvrucht en in de letteren, en werd priester gewijd door den heiligen DUBRICIUS, tot bisschop van *Landaff* gezalfd door den heiligen HERMANUS, en vervolgens tot bisschop van *Caërléon*. In 512 trok SAMSON naar een eiland, alwaar hij, onder het opzigt van eenen heiligen priester PYRONGenaamd, een kluzenaars-leven leidde. Hij werd abt van een klooster door den H. HERMANUS gesticht. In 516 deed hij eene reis door *Ierland*, om er de heilige personen te bezoeken, welke dat eiland bewoonden, en er zich door hun voorbeeld te stichten. Men zegt dat hij zich bij zijne terugkomst in eene spelonk begaf, om zich ongestoorder aan het gebed, en aan de gestrengheden van een boetvaardig leven te kunnen overgeven. Nadat de heilige

DUBRICIUS hem tot eene kerkvergadering had beroepen, welke in 520, te *Caërléon* gehouden werd, zalfde hij hem aldaar tot bisschop, zonder hem echter aan eenige kerk te verbinden. Zijn ijver voor de bekeering der zielen bewoog hem naar *Armorica* (*Fransch Bretagne*) over te steken, alwaar zich nog vele afgodendienaars bevonden. Hij bekeerde een groot gedeelte derzelve, en bouwde een klooster bij een kasteel, *Dol* genaamd, rondom hetwelke zich later de stad van dien naam gevormd heeft. PELLAGIUS I verhief dit klooster met toestemming der bisschoppen van *Bretagne*, tot een bisdom, en zond, op verzoek van JUTWAL, koning des lands, aan wien SAMSON uitstekende diensten had bewezen, het *pallium* aan den nieuwen Bisschop van *Dol* (*). SAMSON was tegenwoordig bij de tweede kerkvergadering van *Parijs* in 557 gehouden, en onderteekende de handelingen derzelve. Na gedurende eenige jaren de kerk van

van de orde van den H. BENEDICTUS. De H. HIDULPHUS was aartsbisschop van *Trier*, stichter en abt van het klooster *Moyen-Moutier* in het *Vosges-gebergte*. Hij kan alzoo niets gemeens hebben met den heiligen SAMSON. Zie HIDULPHUS in het *Woordenboek*.

(*) Eenige schrijvers, door MORERI gevolgd, maken van den heiligen SAMSON, vóór dat hij naar *Bretagne* overstak, eenen aartsbisschop van *York*, en verklaren daardoor waarom hij het enkel voor de aartsbisschoppen bestemde *pallium* ontving; maar FLEURY en andere levensbeschrijvers, namen omtrent deze omstandigheid het stilzwijgen in acht; ofschoon dezelve wel de moeite waardig zou zijn geweest, aangevoerd te worden.

Dol bestuurd te hebben, en er een voorbeeld van godsvrucht en boetvaardigheid te zijn geweest, overleed hij heiliglijk in het jaar 564 of 565. Men schrijft hem verscheiden wonderen toe. **MORERI** bepaalt het tijdstip van zijnen dood op het jaar 607, en zegt dat hij 112 jaren oud was, hetwelk zijne geboorte op het jaar 495 zoude stellen. De dagteekeningen van den abbé **FLEURY** zijn ons verkieslijker voorgekomen. Het Roomsche Martyrologium maakt gewag van den heiligen **SAMSON** op den 28 Julij. In de 9.e eeuw, tijdens de invallen der Noormannen in *Frankrijk* door *Bretagne*, kwamen de Bisschoppen van *Dol* en van *Saint-Malo*, de vlugt nemen te *Parijs*, en bragten aldaar de reliquien van den heiligen **SAMSON**, van den heiligen **MACLOU** of **MALO**, en van den heiligen **MAGLOIRE**. Dezelve werden geplaatst in de kerk van den **H. BARTHOLOMEUS**, toenmaals de kapel des paleizes. Nadat **HUGO de Groote** een klooster van Benediktijnen had gesticht, waarvan deze kapel de kerk was geworden, en nadat de religieuzen die dezelve bedienden, achtereenvolgend in de straat *Saint-DENYS*, en in de straat *Saint-JACQUES* waren overgegaan, zijn de

overblijfselen dier heiligen, welke zij medenamen, bepaaldelijk in *Saint-Magloire* te rust gesteld, alwaar zij tot op de omwenteling gebleven zijn.

SAMUEL (door *God aangesteld*), zoon van **ELCANA** en van **ANNA**, uit het geslacht van **LEVI**, werd in de kleine stad *Ramatha*, in het gebergte *Ephraïm* geboren. Hij was gedurende verscheiden jaren profeet en regter van *Israël*. **ANNA** zijne moeder was sedert langen tijd onvruchtbaar, toen zij door eene bijzondere gunst van *God* dit kind ontving, en in het jaar 1155 vóór **J. C.** ter wereld bragt. Zoodra zij het gespeend had, bragt zij den jongen **SAMUEL** naar *Silo*, in het huis des Heeren, en bood hem **HELI** aan, ten einde de geloften te vervullen, welke zij had gedaan van hem aan de dienst des tabernakels toetewijden. Nadat de bedreigingen des Heeren aan **HELI** en zijne kinderen waren vervuld, werd **SAMUEL** als regter over Gods volk aangesteld: hij was alstoen 40 jaren oud. Hij ging *Ramatha*, zijne geboorteplaats bewonen, doch van tijd tot tijd begaf hij zich naar verschillende steden, om er regt te doen. Nadat deze heilige man was

oud geworden, stelde hij JOËL en ABIA zijne zonen, als regters over *Israël* aan. Zij oefenden dien post te *Bersabee* uit, welke stad aan de uiterste zuidelijke grenzen van het land *Kanaän* gelegen was. In plaats van in de voetstappen huns vaders te treden, deden zij hunne regtvaardigheid door de gierigheid omkopen. Hun bestuur verbitterde de geesten. De ouden van *Israël* begaven zich naar *Ramatha* tot SAMUEL, om hem eenen koning te vragen. Na hun te hebben doen gevoelen, dat zij niet wisten wat zij vraagden, zalfde SAMUEL, op Gods bevel SAUL tot eersten koning over *Israël*. Ziet hier, zeide hij hun, *den koning die over u zal regeren: hij zal uwe kinderen nemen, en dezelve in zijne dienst gebruiken; hij zal zich meester maken van uwe landerijen, en van het beste wat gij hebben zult, om het aan zijne dienaars te geven, enz.* Waarop BOSSUET aanmerkt: » Zal hij het regt hebben dit alles op eene geoorloofde wijze te doen? In geenen deele, want God geeft zulke magt niet; maar hij zal ten opzichte van de menschelijke regtvaardigheid, het regt hebben zulks straffeloos te doen." God toonde dat weldra zijne regtvaardigheid, omtrent den nieuwen

koning niet sluimerde. De ongehoorzaamheden van dien vorst vergramden den Heer die hem van den troon wierp, en aan SAMUEL, beval, DAVID tot koning te gaan zalven. SAMUEL was gevoelig getroffen over het ongeluk van SAUL, beweede hem zijne overige levensdagen en verscheen hem lang na zijnen dood, in het jaar 1057 vóór J. C. voorgevallen, toen de tooveresse of waarzegster van *Endor*, zijne schim opdaagde: hij voorzeide hem, dat hij met zijne kinderen zoude sneven in den slag, welken hij aan de Philistheërs op het gebergte *Gelboé* zou leveren. De abbé LA CHAPELLE heeft in dit gezegde van SAMUEL een buiksprekers-kunstgreep meenen te vinden: een middel van verklaring al te zeer gelijkende naar die, welke men bij verschillende gelegenheden heeft aangewend om verslag te geven van de bovennatuurlijke gebeurtenissen, en dat alhier volstrekt onverdedigbaar is, niet alleen wijl het de verschijning niet verklaart, maar wijl het regtstreeks in strijd is met den gewijden geschiedschrijver, die ons zegt dat SAMUEL in persoon verscheen, zonder twijfel niet door eenig uitwerksel der tooverkunst, maar door den bijzonderen wil Gods. Degene, die van

gevoelen zijn, dat de tooveresse, slechts een naarden profeet gelijkend spooksel voortbragt, zijn evenzeer met de gewijde boeken in strijd. Al kon men zelfs de kracht dezer woorden van het eerste boek der Koningen verijdelen: *Cum autem vidisset mulier SAMUELEM*. . . . *Dixit autem SAMUEL ad SAUL* (I Reg. XXVIII, 12 en 15), zou men echter op dezen tekst van den *Ecclesiasticus* niet kunnen antwoorden: *Et post hoc dormivit: et notum fecit regi finem vitæ suæ, et exaltavit vocem suam de terra in prophetia delere iniquitatem gentis.* (Eccl. XLVI, 23.) De regering van SAMUEL was die der rechtvaardigheid en wijsheid, der gematigdheid en belangeloosheid: niets treffender, dan de soort van vaarwel, die hij aan de natie deed, terwijl hij haar aan alles herinnerde, wat hij voor haar gedaan had, en allen uitdaagde, hem van eene enkele daad te beschuldigen, die heerschzucht of eigenbaat vooronderstelde: » Ziet toe, zeide hij, of gij mij iets hebt te verwijten, sedert dat ik met u ben; zegt openlijk voor den God, die ons aanhoort; of ik u eenig nadeel heb berokkend, of ik de eer

van iemand heb geschonden, of ik den zwakke heb verdrukt, of ik van de rijken eenige geschenken heb aangenomen: dat diegene, welke mij iets gegeven heeft, spreke, en oogenblikkelijk zal ik hem vergoeding schenken." De kreten en tranen des volks waren een ondubbelzinnig bewijs van de zuiverheid van zijn bestuur, dat het laatste was van die bewonderenswaardige Godsregering (*Théocratie*), onder welk de Hebreërs tot dus verre geleefd hadden. Men schrijft vrij algemeen aan SAMUEL het *Boek der Regteren*, dat van RUTH en het *Eerste Boek der Koningen* toe, ten minste de vier-en-twintig eerste hoofddeelen van het laatstgenoemde, welke niets bevatten, wat hij niet op eenige bijvoegselen na, die er na zijnen dood schijnen te zijn ingelascht, zou hebben kunnen schrijven. Wat de laatste hoofdstukken betreft, zoo kan hij dezelve niet geschreven hebben, wijl zijn dood er in is aangeduid, zoowel als de door ons vermelde verschijning.

SANADON (NATALIS STEPHANUS), een Jesuit, te Rouanen in 1676 geboren; onderwees met roem de huma-

niora te *Caen*. Het was daar, dat hij HURT, Bisschop van *Avanches*, leerde kennen, met wien de smaak voor de letter- en dichtkunde hem naauw verbond. Pater SANADON werd in het Collegie van *Parijs* met de *Rhetorica* en met de opvoeding van den prins van CONTI belast, in welke hij door Pater DU CERCEAU vervangen werd. In 1728 werd hij Bibliothecaris van het Collegie van *LODEWIJK den Groote*, welken post hij tot aan zijnen dood, in 1733 voorgevallen, heeft waargenomen. De zachtheid en zuiverheid zijner zeden maakten hem gezocht en geacht. Hij vereenigde met de hoedanigheden van eenen goeden Religieus, die van een' beminenswaardigen letterkundige. Er bestaan van hem: 1.º *Latijnsche gedichten*, 1715, in 12.mo, en te *Parijs* herdrukt, 1754, in 8.vo Pater SANADON heeft in zijne verzen den smaak der beroemdste dichters uit de schoone eeuw van *AUGUSTUS* doen herleven. Zijne gedichten zouden wellicht, wegens derzelver kracht en de zuiverheid der uitdrukkingen, de wending en de harmonie der verzen, de keuze en de kieschheid der denkbeelden, door die groote meesters niet miskend zijn geweest; maar het ontbreekt

dezelve aan verbeeldingskracht. Hij heeft Oden, Treurzangen, Puntdichten en andere dichtwerken over verschillende onderwerpen vervaardigd. — 2.º *Vertaling* (in het Fransch) *der Werken van HORATIUS*, met aanmerkingen, 2 dl.ⁿ, in 4.to *Parijs* 1728. De exemplaren, waaryan *Amsterdam* als drukoord wordt opgegeven, zijn niet verbeterd geweest, er bestaat eene uitgave van in 8 dl.ⁿ, in 12.mo De vertaler schrijft met sierlijkheid en smaak; indien hij het oorspronkelijke niet evenaart, is zulks wyl geene vertaling van werken van dien aard zulks kan doen. Verscheiden geleerden hebben de vrijheid gelaakt welke hij genomen heeft, om aanmerkelijke veranderingen in de orde en zelfs in den versbouw der Oden te brengen. Men heeft niet minder aanstoot genomen over zijne zonderlinge spelling, en hetgene wat hij zegt, om dezelve te verdedigen is niet voldoende geweest: dergelijke nieuwigheden kunnen geene goede uitwerkselen hebben, en dienen enkel om den bloei der schoone letteren en wetenschappen te belemmeren. — 3.º *Redevoeringen*, hij verschillende gelegenheden uitgesproken, en waarvan men eene verzameling heeft. Zij

bewijzen dat hij een niet minder goed redenaar dan dichter was. — 4.º Men schrijft hem toe *Prières etc* (*Christelijke gebeden en onderrichtingen*), Lyon, 1752, in 12.º, en in 8.º, vol zalving en Godsvrucht; een werk dat niet van hem is, maar van zijnen oom een' Jesuit van het professie-huis te *Parijs*. Men vindt zijne *Lofrede*, in den *Mercur*, December 1733.

* SAN-CARLOS (*dom JOZEF MICHAEL DE CARVAJAL Y VARGAS*, hertog van), groote van *Spanje* der eerste klasse, te *Lima* in 1771 geboren, stamde in eene rechte lijn af van de beroemde familie van CARVAJAL, aan welke KAREL V zoo vele eerbewijzen schonk. Hij maakte goede studiën, kwam in den ouderdom van 14 jaren in *Spanje*, alwaar hij in dienst trad als tweede kolonel, bij het regiment van *Majorca*, en onderscheidde zich bij de belegering van *Oran*, hij maakte in 1793 den oorlog van *Katalonië* mede, en vertrok vervolgens als vrijwilliger, met het op *Toulon* gerigte smaldeel. De moed, welken hij bij verschillende aanvallen aan den dag legde, verwierf hem den rang van titulair kolonel van zijn re-

giment, en het brevet van brigadier. In die hoedanigheid maakte SAN-CARLOS den oorlog mede in *Roussillon*, en diende onder de bevelen van den graaf der *Unie*, zijnen oom, die de aanvallen van DUGOMMIER afweerde. Tot veldmaarschalk, en kamerheer van den prins van *Asturië* verheven, werd hij later, in den ouderdom van 25 jaren, tot gouverneur van dien prins en van de infanten benoemd. Later werd hij opper-hofmeester der koningin, grootmeester van het huis van koning KAREL IV (1805), en bij gelegenheid van het huwelijk van den prins van *Asturië*, ontving hij het gróote lint der orden van den H. JANUARIUS en van den H. FERDINAND. In 1807 droeg men hem de waardigheid op van onderkoning van *Navarre*. Hij bleef slechts 3 maanden in dat koninkrijk, werd, na het proces van het *Eskuriaal*, verbannen, en begaf zich naar *Alfaro*, tot op den oogenblik, waarop prins FERDINAND den troon beklom. Deze Vorst benoemde hem tot grootmeester van zijn huis, en tot lid van zijnen geheim-raad en hij vergezelde zijnen meester eerst naar *Bayonne*, en daarna naar *Valençay*; maar de

menigvuldige reizen, welke SAN-CARLOS toenmaals naar *Parijs* deed, verontrustten de keizerlijke policie, en hij werd naar het stadje *Lons-le-Saulnier*, in *Franche-Comté*, gezonden, alwaar hij, gedurende vijf jaren de vervelingen zijner ballingschap bekoorlijk maakte, door de studie, die hem reeds de deuren der akademie van *Madrid* geopend had. Hij was de eerste die aan FERDINAND VII aankondigde dat hij vrij was, en hij ontving bij deze gelegenheid de insigniën van het gulden vlies, welke de koning als toen droeg. Bij zijne aankomst in *Spanje* werd de hertog van SAN-CARLOS tot eersten minister en secretaris van staat verheven. Zijn beheer strookte niet, met de verlangens van eenige raadsheeren, en ofschoon hij de schatkist der kroon, van dien des staats had doen scheiden, dat hij de voortzetting der begonnen werken en de herstelling der akademiën en der bank van den H. CAROLUS had bevolen, zag hij zich echter genoodzaakt zijn ontslag te vragen; hij werd tot afgezant te *Weenen*, en daarna te *Londen* benoemd. De hertog van SAN-CARLOS nam, gedurende de onlusten, die in 1821 *Spanje* teisterden,

eerst de vlugt naar *Bordeaux*, en daarna naar *Geneve*. Na de zegepralen des Franschen legers, keerde hij naar *Spanje* terug, werd gezant in *Frankrijk*, en daarna, ter bijwoning der zalving van keizer NICOLAAS, buitengewoon afgevaardigde in *Rusland*. De hertog had weder sedert een jaar zijne bedieningen van gezant bij den koning der Franschen waargenomen, toen het verlies van eene zijner dochters, mevrouw de gravin DE L'ESPINE, hem den doodslag toebragt (1828). Zijn dood was die eens Christens.

SANCASSANIE (DIONYSIUS ANDREAS), in het *Modenesche*, in 1659 geboren, legde zich met ijver toe op de beoefening der geneeskunde, en gaf daarvan bewijzen, bij het uitoefenen van zijn beroep, in verscheiden steden van *Italië*, alwaar hij eenen grooten roem verwierf. In 1727 vestigde hij zich te *Spoletto*, en overleed te *Comacchio*, in 1739. Men heeft van dezen arts: 1.º *Dilucidazioni fisico-mediche*, Rome, 1731 — 1738, 4 dl.ⁿ, in fol. Deze ophelderingen zijn afschrikkend wijdloopig. — 2.º *Algemeene grondregels over de wijze, om wonden volgens het*

stelsel van *MAGATUS* te genezen, *Venetië* 1713, in 8.vo in het Italiaansch; en verscheiden andere werken, waarin hij al de levendigheid van zijnen ijver ontwikkelt, om aan de heelemeesters de wijze raadgevingen van *COESAR MAGATUS* te herinneren. *ELOY* heeft in zijn *Geneeskundig Woordenboek*, en *MAZUCHELLI*, in de *Scritt. d'Italia*, de *Catalogus* der werken van dien geneesheer, medege-deeld, en zijn *Leven* is in *Italië* verscheiden malen beschreven.

SANCERRÉ (LODEWIJK DE *CHAMPAGNE*, graaf van), heer van *Charenton* enz. in 1368 maarschalk van *Frankrijk*, en connestabel in 1397, werd in 1342 uit een doorluchtig huis geboren; hij bewees groote diensten aan koning *KAREL V*, behaalde verscheiden voordeelen op de Engelschen, droeg veel bij tot den goeden uitslag van den slag van *Rosbeck*, en overleed in 1402, als een der drie groote veldheeren der regering van *KAREL V*: de beide anderen waren *DU GUESCLIN* en *CLISSON*. Men heeft opgemerkt dat *SANCERRÉ*, zoowel als laatstgenoemde eenoogig was.

SANCHA (*Dona*). — Zie *OGNA SANCHA*.

SANCHEZ (*FRANCISCUS*), *SANCTIUS*, van *Las-Brozás*, in *Spanje*, werd als de vader der *Latijnsche taal* en de leeraar aller geleerden beschouwd. Deze waren de titels, waarmede de groot-sprekers hem in zijn land vereerden. Men heeft van hem: 1.º eene uitmuntende verhandeling getiteld: *Minerva, sive de causis linguae Latinae*, *Amsterdam*, 1714, in 8.vo De heeren *DE PORT-ROYAL* hebben in hunne *Leerwijze der Latijnsche taal* veel gebruik van dit werk gemaakt (Zie *LANCELOT*); [dezelve is herdrukt te *Leipzig* 1801 — 1804, 2 dl.ⁿ in 8.vo]. — 2.º *De Kunst om te spreken, en over de wijze om de schrijvers te verklaren*. — 3.º verscheiden andere geleerde werken over de spraakkunst. Al deze werken, behalve het eerste zijn gezamenlijk in 4 dl.ⁿ, in 8.vo, met eene breedvoerige *Levensbeschrijving* des schrijvers, door *GREG. MAYANS*, te *Geneve*, 1766 uitgegeven. *SANCHEZ* overleed in 1601, in den ouderdom van 78 jaren. — Hij moet onderscheiden worden van eenen anderen *FRANCISCUS SANCHEZ*, eenen geneesheer, te *Tot-*

louse in 1632, 70 jaren oud zijnde, overleden. Deze laatste achtereenvolgend, hoogleeraar in de wijsbegeerte en in de geneeskunde, was een christen en te *Braga* van joodsche ouders geboren. Men heeft zijne werken gezamenlijk uitgegeven, onder dezen titel: *Opera medica. His juncti sunt tractatus quidam philosophici non insubtiles, Toulouse, 1636.* Zijne verhandeling getiteld: *Quòd nihil scitur liber, Frankfort, 1618, in 8. vo, Rotterdam, 1649;* is de eenige vrucht eener treurige twijfelzucht (*pyrrhonisme*). **ULRICH WIDDIVS** heeft er eene goede wederlegging van geleverd, *Leipzig, 1661.*

SANCHEZ (GASPARUS), of **SANCTIUS**, een Jesuit, in 1544, te *Cienpoçuelos*, een dorp of vlek in *Nieuw-Kastilië*, op eenen kleinen afstand van *Aranjuez*, geboren, was hoogleeraar in de H. Schrift te *Alecala*, en in verscheiden andere steden van *Spanje*. Hij overleed te *Madrid*, den 16 November 1628. Er bestaan van hem uitmuntende *Commentariën*, op het boek *JOB*, op *ISAÏAS*, de *Boeken der Koningen*, *Paralipomenon*, de *Handelingen der Apostelen* enz. De letterlijke zin wordt in dezelve bondig ontwikkeld,

terwijl de schrijver daarom noch den mistieken, noch den verbloemden zin over het hoofd ziet. Zijn *Commentarium* op den profet *ISAÏAS*, is ongetwijfeld het beste wat er dien aangaande bestaat.

SANCHEZ (THOMAS), te *Cordova*, in 1551 geboren, begaf zich in den ouderdom van 16 jaren onder de *Jesuiten*, bekleedde er verscheiden posten, en overleed te *Grenada* in 1610, den roem van een gestreng zedelijk man nalatende. Men heeft van hem: 1.° vier deelen in fol. over de *Tien Geboden*, de *Klooster-geloften*, en over verscheiden zedekundige en regtsgeleerde onderwerpen, op eene wijdeloopige wijze behandeld. — 2.° eene verhandeling *De matrimonio, Genua, 1592*, in fol. De schrijver heeft in dit werk, al de vraagpunten, die over dit moeilijk onderwerp kunnen voorkomen, verzameld; hij schreef enkel voor biechtvaders en gewetensbestuurders, en, onder dit gezigtspunt, bevat zijn werk niets dan wat redelijk is, ofschoon het te wenschen ware dat hij in de bijzonderheden en in de uitspraken met meerdere behoedzaamheid hadde te werk gegaan. (Zie **BUSENBAUM**,

ESCOBAN — ANTONIUS —, PASCAL). Hetgene wat waar is, maar wat geene verwondering verwekt, voor degene welke bij onderyinding het uitwerksel eener zuivere beoefening en eens heiligen ijvers kennen, is dat zulke teedere bijzonderheden, nooit den minsten indruk op zijne zeden maakten. Het is aan den voet van het crucifix dat hij zijne boeken schreef. De meest gezochte uitgave van dit werk is die van *Antwerpen*, 1607; daarna die van 1614. Hetgene wat genoegzaam getuigt, van de schijnheiligheid der filozofische sekte, van dien nagebootsten ijver, welke de misdaad en de ondeugd voor de deugd aan den dag leggen, dit zijn de beleedigingen van allerlei aard tegen den Spaanschen Jesuit uitgebraakt, door lieden, wier bedorvenheid van ziel zelfs de veerkracht des ligchaams heeft verlamd, welke aan hunnen geilen wellust voedsel geven, door boeken en platen, waarin de uitgezochte, beestachtigste wulpschheid, met de trekken eener walgelijke onbeschaamdheid, zelfs voor de verregaandste losbollen, zijn uitgedrukt.

* SANCHEZ (ANTONIUS NUNEZ RIBEIRO Y), een beroem-

de arts, den 9 Maart 1699, te *Pegnamecor*, in *Portugal*; geboren, volbragt zijne geneeskundige leetgangen te *Coimbra* en *Salamanka*; en werd in laatstgenoemde universiteit, in 1724 tot doctor bevorderd. Hij begaf zich naar *Londen*, alwaar hij twee jaren vertoefde; vervolgens naar *Leyden*, alwaar hij de lessen van BOERHAVE volgde. Nadat ANNA, keizerin van *Rusland*, aan laatstgenoemden beroemden arts, drie in zijne kunst ervaren personen had gevraagd, koos hij in de eerste plaats SANCHEZ, die bij zijne aankomst te *Petersburg*, door D. r. BIDLÖÖ, eersten lijfarts der keizerin, in het ziekenhuis van *Moskau* werd geplaatst. Hij verbleef aldaar tot in 1734, in welk jaar hij tot geneesheer bij het leger werd benoemd. Hij was bij de belegering van *Azof* tegenwoordig. Al de talen van *Europa* waren hem even zoo gemeenzaam als zijne moedertaal. In 1740 tot hofmedicus bestemd, werd hij over eene slepende ziekte der keizerin geraadpleegd, en SANCHEZ deelde zijn gevoelen over deze ziekte aan den eersten minister mede; welke hij aan eenen steen in de nieren toeschreef. De keizerin zes maanden daarna

overleden zijnde, deed men de ontleding van het lijk, en bevond men het gevoelen van SANCHEZ geheel en al bewaarheid. Hij verkreeg kort daarna van den regent den titel van eersten lijfarts, welken hij echter slechts korten tijd genoot, daar de omwenteling van 1742, te gunste van ELIZABETH PETROWNA, hem van al zijne betrekkingen beroofde. Men vermoedt dat SANCHEZ zich tegen deze gebeurtenis verklaard had, maar dat hij voorzigtig genoeg was, om zich niet in de waagschaal te stellen. Verscheiden zijner vrienden sneefden op het schavot; en het was niet dan met vele moeite, dat men hem vergunde, zich uit *Rusland* te verwijderen. Hij schonk zijne bibliotheek aan de akademie van *Petersburg*, waarvan hij honorair lid was. SANCHEZ keerde naar *Portugal* terug, hij verbleef aldaar gedurende 3 jaren, en in 1747 kwam hij zich te *Parijs* vestigen. Hij werd als vreemd lid aangenomen bij de omtrent dezen tijd opgerigte koninklijke maatschappij, van geneeskunde. De keizerin CATHARINA II, bragt zich de diensten te binnen welke SANCHEZ gedurende 16 jaren aan *Rusland* had bewezen, en gaf hem eene jaarwedde van 1000

roebels; het hof van *Portugal* verleende hem eene andere van 800 *cruzades* (omtrent 2000 gld.^s), en hij verkreeg eene derde van den prins GALLITZIN. Hij overleed te *Parijs* den 11 September 1783. SANCHEZ bezat eene uitgebreide geleerdheid, en heeft verscheiden zeer gezochte geneeskudige werken nagelaten. Gedurende zijn verblijf in *Rusland*, was hij in briefwisseling met de Jesuiten zijner natie, die zich in *Sina* beyonden, en aan welke hij sterrekundige boeken zond; hij ontving daarentegen zaden en andere voorwerpen der natuurlijke historie, waarvan hij een zeer belangrijk kabinet vormde. SANCHEZ heeft in *Europa* de eerste zaden van het ware rabarber verspreid: hij had dezelve aan PETRUS COLLINSON gezonden.

* SANCHEZ (don THOMAS ANTONIUS), een geleerde Spaansche levensbeschrijver, te *Burgos* in 1752 geboren, en te *Madrid* in 1798 overleden, was bibliothecaris der koningen KAREL III en KAREL IV. Men heeft hem den herdruk te danken van verscheiden oude schrijvers welke hij met belangrijke en leerzame aantekeningen heeft verrijkt, alsmede ver-

scheiden geschriften, over de *Letterkundige Geschiedenis van Spanje*, onder welke men onderscheidt de *Verzameling van Kastiliaansche gedichten van vóór de vijftiende eeuw*, voorafgegaan van verhandelingen betrekkelijk het leven van den eersten markies van *Santillana*, en zijnen brief aan den connestabel van *Portugal* gerigt, over den oorsprong der Spaansche dichtkunde, met aantekeningen, vol geleerde nasporingen over de *Letterkundige Geschiedenis* der natie, in de meest duistere eeuwen der taal; *Madrid*, 1775 — 1790, 5 dl.ⁿ, in 8.vo

* **SANCHEZ** (PETRUS ANTONIUS), kanonik van *St. Jago de Compostella*, te *Vigo*, in *Gallicië*, in 1740 geboren, maakte zich evenzeer beroemd als prediker en als schrijver. Zijne voornaamste geschriften zijn: 1.º *Verhandeling over de verdraagzaamheid in het stuk van Godsdienst*, 1785, 3 dl.ⁿ in 4.to; — 2.º *Verzameling van leerreden*, *Madrid*, 3 dl.ⁿ, dezelve werden vertaald, en te *Venetië* in het licht gegeven. — 3.º *Kort begrip der gewijde godgeleerdheid*, 1789, in 4 dl.ⁿ in 4.to; — 4.º *Ge-*

schiedenis der kerk van Afrika, *Madrid*, 1784, in 8.vo, een werk vol geleerde nasporingen. — 5.º *Annales sacri*, *Madrid*, 1784, 3 dl.ⁿ in 4.to; — 6.º *Verhandeling over de gewijde welsprekendheid in Spanje*, *Madrid*, 1788 in 8.vo Hij is in 1806 overleden.

SANCHO II of **SANCTIUS**, bijgenaamd *de sterke*, koning van *Kastilië*, kon zonder rijd, de verdeeling niet aanzien, welke zijn vader **ERDINAND**, met betrekking tot zijne overige staten, tusschen zijne broeders en zusters gedaan had. Hij veinsde gedurende eenigen tijd; maar na den dood der koningin, zijne moeder, openbaarde hij in 1067 zijne heerschezuchtige bedoelingen. **GARCIAS** was koning van *Gallicië*, en **ALFONSUS**, koning van *Leon*: de meedoogenlooze **SANCHO** onttronde den eerste, en dwong den tweede zich in een klooster op te sluiten. Na zijne broeders te hebben uitgeplunderd, ondernam hij zijne zusters van de plaatsen te berooven, dië haar tot huwelijksgift gegeven waren. Hij ontwel digde de stad *Toro*, aan **ELVIRA**, de jongste, en wendde vervolgens zijne wapens tegen *Zamora*, dat aan de oudste toebehoorde. Maar

deze vermetele en teugellooze vorst vond er, in plaats van welgelukken, dat hij, niet verdiende; het einde zijner aanslagen en zijns levens in 1072, daar hij gedurende het beleg dier stad verraderlijk vermoord werd.

SANCHO D'AVILA. — Zie THOMAS VAN JESUS, karmeliet.

SANCHONIATON, een phenicisch geschiedschrijver, te *Beryte* geboren, leefde volgens sommigen onder SEMIRAMIS, volgens anderen kort na MOZES; en nog volgens anderen, tijdens den Trojaanschen oorlog of kort te voren. De heer DE ST. MARTIN heeft in de weinige fragmenten, die ons van dezen geschiedschrijver zijn overgebleven, voldoende redenen meenen te vinden, om te bevestigen, dat hij in de 14.^e eeuw voor onze tijdrekening leefde. Hij schreef in het Phenicisch eene *Geschiedenis*, in welke hij verslag deed van de godgeleerdheid en oudheden van zijn land. PINLO VAN BIBLOS, een tijdgenoot van HADRRIANUS, vervaardigde er, zegt men, eene Griekse vertaling van, waarvan er nog eenige fragmenten in PORPHYRUS, en in EUSEBIUS bestaan. DODWEL en RUPIN

verwerpen deze fragmenten als zijnde ondergeschoven, maar FOURMONT en eenige anderen nemen dezelve als geloofwaardig aan. » Een aantal geleerden, zegt de abbé PARA DU PHANJAS, zijn van gevoelen, dat de geschiedschrijver SANCHONIATON, een ingebeeld wezen is, dat niet meer heeft bestaan dan DON QUICHOT: en SANCHO PANCA; en dat zijne Phenicische geschiedenis, die volkomen onbekend was, vóór den tijd, waarop de ongodsdienstige wijsgeer PORPHYRUS, dezelve begon aan te halen, en in zwang te brengen, een door de voorstanders der afgoderij en ongodsdienstigheid in de eerste eeuwen des christendoms gefabriceerd werk is. Maar zonder ons de moeite te geven om te onderzoeken of SANCHONIATON een ondergeschoven schrijver is of niet, is het zeker, dat het hem toegeschreven werk, en dat men vooronderstelt uit de boeken van TRAUT en uit de gewijde archiven der Egyptenaren en Pheniciers, ten tijde van JOZUË of DAVID ontleend te zijn, eene het dolhuis waardige speculatie is. » Dit gevoelen van den abbé PARA zal vrij gewaagd toeschijnen, als men in aanmerking neemt, wat EUSEBIUS in zijne *Evangelische*

voorbereiding (1 Bk. 9 en 10.º Hfdl. en 10 Bk.) zegt. Hij beschouwt SANCHONIATON als den oudsten schrijver na MOZES.

SANCIO of liever SANCHO (RODRIGUEZ), in 1404, te *Santa-Maria da Nieva*, in het diocees van *Segovia* geboren, maakte zich vroegtijdig bekend; door zijnen smaak voor de godsyruucht en de letteren. Zijne verdienste verhief hem tot het bisdom *Zamora*, tot dat van *Calohorra* en tot dat van *Palencia*; maar terwijl hij de zorg voor zijne dioceesen aan zijne groot-vicarissen overliet, bragt hij zijn leven te *Rome* door, alwaar hij gouverneur van het kasteel *St. Angelo* was. Hij onderscheidde zich door zijne onderhandelingen, en door verscheiden geschiedkundige en stichtelijke werken. De voornaamste zijn: 1.º *Historia hispanica*. Deze geschiedenis bevat alles wat er in deze monarchie is voorgevallen, van af hare stichting; tot op het midden der 15.º eeuw. Men heeft dezelve opgenomen in de *Verzameling der geschiedschrijvers van Spanje*, door SCHOT, 4 dl.ⁿ in fol. — 2.º *Speculum vitæ, humanæ*, in fol. *Rome*, 1468. Dit is een der eerste gedenkstukken

van de boekdrukkunst, en om deze reden, wordt hetzelfde buitengemeen gezocht, is zeer duur en zeldzaam. (Men moet het *Speculum vitæ humanæ*, niet verwarren met het *Speculum humanæ salvationis*, in fol. zonder jaartal, uit 63 bladen bestaande) SANCIO overleed te *Rome* in 1470.

SANCTES PAGINI, te *Luca*, in 1470 geboren, begaf zich in den ouderdom van 16 jaren in de orde van den H. DOMINICUS. De beoefening der talen; de godgeleerdheid, de geschilpunten, de prediking, hielden al de oogenblikken zijns levens bezet, hetwelk hij in 1541 te *Lyon* eindigde. Zijn ijver en zijne Leerreden, deden vele zondaars en ketters den weg des ondergangs verlaten. Er bestaat van hem: 1.º *Thesaurus linguæ sanctæ*, waarvan de schoonste uitgaven zijn die van ROBERT ETIENNE, *Parijs*, 1548; in fol.; en *Geneve*, 1614, in fol., met aantekeningen van JOANNES MERCIER, en ANTONIUS CAVALLERIUS. Deze laatste uitgave is niet de beste, wijl de uitgever den tekst verminkt heeft; dezelve komt voor op den *Index* der verbodene boeken. — 2.º *Feteris et novi Testamenti translatio*, *Lyon*, 1542,

in fol. met aantekeningen van SERVET. In de geleerde *Verhandeling over de Oostersche letterkunde*, opgenomen in het eerste deel zijner *Verklaring van het boek Leviticus*, verkiest de heer CONTANT DE LA MOLETTE de vertaling van SANCTES-PAGNINI, na de *Vulgata*, boven alle andere vertalingen, die later in het licht zijn verschenen. — 3.º Verscheiden andere *Werken over den Bijbel*.

* SAND (KAREL LODEWIJK), demoordenaar van KOTZEBUE, den 5 October 1795, te *Wunsiedel*, in het land van *Bayreuth* (Opper-meinische kreits in *Beijeren*) geboren, was de zoon van eenen ouden Pruisischen gerechtsraad, en volbragt zijne studiën aan de school van *Hof*, en later aan het gymnasium van *Regensburg*. In 1815 volgde hij zijnen godgeleerden leergang aan de universiteit van *Tubingen*; de terugkomst van BONAPARTE te *Parijs* deed hem met al de overige studenten, zich tot een corps vrijwilligers verbinden. Bij de herstelling van den vrede ging hij te *Erlangen* zijne studiën voortzetten. Tot dus verre had hij zich zachtzinnig, leergierig en ordelijk getoond, maar sterk vooringenomen, met de door hem

aangenomene staatkundige denkbeelden, was hij, bij het lezen der werken van KOTZEBUE met verontwaardiging bezielde geworden: hij beschuldigde dien schrijver betrekkelijk *Duitschland* hatelijke berigten te verspreiden, ten gevolge van welke het Petersburger-kabinet, aan het Germaansch bestuur gestrengere maatregelen aanraade. Men heeft gemeend, dat hij tot een dier geheime genootschappen behoorde, welke in de universiteiten van *Duitschland* zoo algemeen zijn, en dat de dood van KOTZEBUE hem als eene vaderlandslievende daad werd opgelegd. Wat hier ook van wezen moge, SAND beschouwde dezen laatste als zijnen persoonlijken vijand: zijne zwakke verbeeldingskracht stelde hem eene misdaad als eene wraak der nationale eer voor. Van *Jena* begaf hij zich naar *Manheim*, en den 23 Maart 1819, bragt hij zijn gruwelijk opzet ten uitvoer. De moordenaar bragt zich zelve daarop met het van het bloed van KOTZEBUE nog rookende moordtuig onderscheidene, doch geene doodelijke, wonden toe. Men koesterde in het begin de hoop, zijne medeplichtigen te ontdekken, en zijn proces werd langzaam voortgezet, maar alle navorschingen ble-

ven vruchteloos. Een vonnis van den 5 Mei 1820, door het oppergeregts-hof van *Mannheim* geveld, veroordeelde hem om onthoofd te worden, en dit vonnis werd den 20 derzelfde maand aan hem voltrokken. SAND ging onverschrokken naar de geregtshofplaats, en zijne overblijfselen werden naast die van zijn slagtoffer begraven.

SANDÆUS (MAXIMILIAAN), of VAN DEN SANDEN, te *Amsterdam* in 1578 geboren werd in 1597, te *Rome*, Jesuit, onderwees de wijsbegeerte en de godgeleerdheid in verscheidene universiteiten van *Duitschland*, bragt de laatste jaren zijns levens te *Keulen* door, en overleed aldaar den 21 Junij 1656. Hij heeft een aantal ascetische en polemische werken in het licht gegeven alle in het Latijn, met orde ongedwongenheid en zuiverheid geschreven, doch in te groote getale, om altijd nauwkeurig en bondig te zijn. Men stelt op prijs hetgene wat hij tegen de Calvinisten heeft geschreven. De catalogus zijner werken is te *Keulen*, in 1653 in 4.to, in het licht gegeven.

SANDE (FREDERIK VANDEN), een beroemde regtsgeleerde te *Arnhem*, in 1577 gebo-

ren, werd burgemeester zijner geboorteplaats, raad en fiscaal in het hof van *Gelder en Zutphen*, curator der akademie van *Harderwijk*, ambassadeur van de republiek der *Vereenigde Provinciën*, aan verscheiden hoven, en eindelijk afgevaardigde ter vergadering der algemeene staten te 's *Gravenhage*, toen hij aldaar in 1617 overleed. Men heeft van hem: 1.º *Commentarius in Gelricæ et Zutphanicæ consuetudines feudales*, 1637, in 4.to; — 2.º *Commentatio in consuetudinem Gelricæ de effestuatione*, *Arnhem*, 1638. — Zijn broeder JOHAN VAN DEN SANDE, 1579 geboren, hoogleeraar der pandecten, te *Franeker*, regeringsraad te *Leeuwarden*, overleed in 1638. Zijne werken over de regtsgeleerdheid, die eerst afzonderlijk waren in het licht gegeven, zijn later vereenigd en gedrukt met die van zijnen broeder FREDERIK, *Antwerpen*, 1674, in fol. Er bestaat van hem eene *Nederlandsche Historie, dienende tot het vervolg van Ev. VAN REIJD*, van 1566 tot 1638, *Amsterdam*, 1650: in het Latijn vertaald, *Utrecht*, 1652, in 12.mo Dezelve zou meer op prijs worden gesteld, indien de schrijver zich beter tegen nationale vooringenomenheden gewa-

pend had. Zijne regtsgeleerde werken zijn in zeker opzigt aan dezelfde aanmerking onderhevig.

* SANDEN (BERNARD VON), een luthersche godgeleerde, den 4 October 1636, te *Intersburg* in *Pruissen* geboren, studeerde aan verschillende hooge scholen van *Duitschland* en nam zijne graden aan die van *Koningsbergen*. Hij reisde door *Zwitserland*, *Holland*, *Frankrijk* en *Engeland*, zich steeds bezig houdende met de zorg om nieuwe kundigheden op te doen, en zijn onderwijs te voltoojen. In zijn vaderland teruggekeerd, werd hij deken in *Lobenicht* en begon te prediken. Hij deed zulks met begaafdheid en werd daardoor beroemd. Hij werd in 1667 kapellaan der *Oude Stad*, en in 1682 gewoon hoogleeraar in de godgeleerdheid. In 1688 eerste hoogleeraar, eerste hofprediker en opperbewindhebber in *Pruissen* geworden zijnde, bestuurde hij in deze laatste hoedanigheid, en gezamenlijk met den bisschop *URSINUS*, den 25 Februarij 1701; de plechtigheid der krooning, van *FREDERIK*, eersten koning van *Pruissen*. Men gaf hem bij deze gelegenheid den titel van bisschop, en zond hem van *Berlijn* eene bis-

schoppelijke kleeding; maar hij ontving dezelve niet, daar hij in het zelfde jaar vóór derzelve aankomst overleed. Hij had in 1696 het genoegen gehad, zijne drie zonen op denzelfden dag, het doctoraat in de drie faculteiten te zien erlangen. Hij heeft nagelaten: 1.º *Theologia homilitica*. — 2.º *Theologia symbolica*. — 3.º *Theologia positiva*. — 4.º *Formula catechisandi*. — 5.º Latijnsche *Verhandelingen* en verschillende werken in het Hoogduitsch.

* SANDEN (BERNARD VON) een luthersche godgeleerde; en een der zonen van den voorgaande, werd te *Lobnitz* in *Pruissen*, in 1666 geboren. Hij studeerde te *Koningsbergen* en te *Leipzig* alwaar hij in 1687 tot meester in de vrije kunsten bevorderd werd. Hij reisde door *Duitschland* en *Italië*, werd lid bij de akademie der *Ricovrati* te *Padua*, reisde door *Holland* en *Engeland* terug, en kwam weder in zijn vaderland na zeventien universiteiten bezocht te hebben. Hij ontving in 1696, den doctoralen hoed der godgeleerdheid uit de handen zijns vaders, werd predikant van *Lobnitz*, hofprediker en eerste hoogleeraar in de godgeleerdheid. Hij is de

schrijver van verscheiden werken in het Hoogduitsch en in het Latijn. Onder deze laatste zijn de voornaamste: 1.º *Theologiae controversae spicilegium, Koningsbergen*, 1706, in 4.to; — 2.º *Instructio ministrorum verbi, illustrata et aucta*, 1707, in 4.to Dit werk is van zijn vader hij vermeerderde het slechts. — 3.º *Disputationum anti-papisticarum fasciculus*, in 4.to; — 4.º *Prima fundamenta theologiae positivae*, 1713, in 4.to; — 5.º *Quaestionum biblicarum e Genesi illustratum fasciculi*, 1716, in 4.to; — 6.º *Præjudicia contra bullam CLEMENTIS XI, Unigenitus dictam*, 1719, in 4.to; — 7.º *Theologia positiva auctior et plenior*, 1720, in 4.to Dit is mede het werk van zijn vader, hetwelk hij herzag en met vermeerderingen verrijkte. Hij overleed in 1721.

* SANDERS (ROBERT), een Engelsche letterkundige, in 1727, te Breadalbane in Schotland, uit eene arme en vergetene familie geboren, ontving eene zorgvuldige opvoeding. Zijn eerste beroep was dat van kammenmaker; maar na vele verliezen te hebben ondergaan trachtte hij van zijne goede opvoeding partij te trekken.

Na een gedeelte van *Engeland* doorkruist te hebben, kwam hij zich te *Londen* vestigen, en verbond zich met geletterden. Zelf een letterkundige geworden zijnde, gaf hij verschillende werken in het licht; maar hij leefde meestal van de bezoldiging der boekverkoopers, van welke hij maandelijks nauwelijks vier guinies ontving. Dikwijls arbeidde hij aan de werken van anderen, en zag de zijne onder vreemde namen, met bijval in het licht geven. Hij leefde in de armoede, en bezweek aan eene langdurige ziekte in de maand Maart 1783. Hij heeft nagelaten: 1.º *De volledige Engelsche reiziger, Londen*, 1761, in fol., zijnde het verhaal zijner reis door het Noorden van *Engeland*. Dit in eenen, eenigzins onbeschaafden stijl geschreven boek, bevat vrij belangrijke bijzonderheden; verscheiden personen hebben zich dit werk toegeeeigend; — 2.º *Almanak van Newgate of Verslag der ongelukkigen, die te Tyburn de aanslagen hebben geboet, aan welke zij zich jegens de wetten van hun land hebben schuldig gemaakt*, 1764, 5 dl.ⁿ in 8.vo, met platen. Dit onbekookte werk kan niet gelezen worden, dan door de weinige lieden, die behagen

mogten scheppen, in een langdradig verhaal der laagste en hatelijkste misdaden; men vindt er echter eenige aanmerkingen eener zeer zuivere zedeleer in. — 3.º *Romeinsche geschiedenis, bij wijze van brieven van eenen vader aan zijnen zoon*, 2 dl.ⁿ in 12.mo Dit is een naauwkeurig kort begrip; de stijl van hetzelfde is natuurlijk en bekuischt, en schiet noch in afgemetenheid noch in sierlijkheid te kort. — 4.º *Gaffer Grey-Bear*, 4 dl.ⁿ in 12.mo Dit hekel-schrift tegen de niet conformiste godgeleerden gerigt, is het belangrijkste werk des schrijvers, en dat wat hem beröemd maakte, zonder hem echter aan de ellende te onttrekken. Genoodzaakt te werken om in zijn levensonderhoud te voorzien, verkocht hij voor honderd guinies, zijne aantekeningen op den bijbel aan HENDRIK SOUTHWEL, met de vergunning aan dezen er zijnen naam voor te plaatsen. SANDERS was de ware compiler der zwaarlijvige voortbrengselen van GUTHRIE, en men kent van hem twee Geschiednissen van *Engeland*, de eene in fol., de andere in 4.to onder verschillende namen gedrukt. Hij had het ontwerp eener algemeene tijdrekenkunde aller natiën gevormd; maar de

dood belette hem de uitvoering dezer veelomvattende onderneming.

SANDERSON (ROBERT), een godgeleerde en casuist, te *Sheffield*, in het graafschap *York*, in 1587 geboren, overleed in 1662, hij was gewoon hof-kapellaan van koning KAREL I, kanoniek der *CHRISTUS-kerk*, en hoogleeraar der godgeleerdheid te *Oxford*. Gedurende de burgeroorlogen in *Engeland*, werd hij van al zijne beneficiën beroofd, en had veel te verduren; maar kort na de herstelling van KAREL II, viel hem het bisdom *Lincoln* ten deel. Deze door de zuiverheid zijner zeden, de zachtheid zijner inborst, en de gematigdheid van zijnen geest zich evenzeer aanbevelende prelaat, had de kerkvaders en scholastieke schrijvers gelezen, en de oogen geopend voor de meeste dwalingen der protestanten, ofschoon hij zijne oogen niet geheel voor de waarheid heeft geopend. Hij was met de geschiedenis zijner natie bekend, een goede oudheidkundige en ging vooral voor eenen uitmuntenden Casuist door. Zijne voornaamste werken zijn: 1.º *Logicæ artis compendium*, *Oxford*, 1618, in 8.vo; — 2.º *Leerreden*, in fol. — 3.º negen gewetenszaken: *De*

juramenti obligatione, *Londen*, 1647, in 4.to; — 4.º *Physicæ scientiæ compendium*, *Oxford*, 1671 in 8.vo; — 5.º *Pax Ecclesiæ*, etc. — 6.º *Geschiedenis van KAREL I*, in fol., in het Engelsch. — Men moet hem niet verwarren, met eenen anderen ROBERT SANDERSON, deurwaarder der kanselarij van *Engeland*, in 1741 overleden. Deze heeft de verzameling der *Acta* van RYMER voortgezet. — (Zie dat artikel).

SANDERSON. — Zie SAUNDERSON.

SANDERUS of SANDERS of SAUNDERS (NICOLAAS), een godgeleerde, te *Charlewood*, in het graafschap *Surrey*, in *Engeland* geboren, geraakte door zijne verdiensten tot den post van koninklijk hoogleeraar, in het kerkelijke regt aan de hooge school van *Oxford*. Nadat de Catholijke Godsdienst door ELIZABETH uit dat rijk verbannen was, begaf hij zich naar *Rome*, alwaar hij tot de priesterlijke waardigheid verheven werd. De kardinaal HOSIUS nam hem met zich naar het concilie van *Trente*, en op zijn gezantschap naar *Polen*. Bij zijne terugkomst verkreeg hij den leerstoel der godgeleerd-

XXII. DEEL.

heid te *Leuven*, van waar Paus PIUS V hem beriep, om hem in gewigtige aangelegenheden te gebruiken. GREGORIUS XIII zond hem als nuntius naar *Spanje*, en vervolgens naar *Ierland*, om de Catholijken te troosten, die in hunne wanhoop de wapens hadden opgevat. De vrees van in de handen der Engelschen te vallen, deed hem gedurende eenigen tijd in de bosschen rond dwalen, waarin hij in 1583 aan honger en gebrek bezweek. Zijne voornaamste werken zijn: 1.º *Verhandeling over het Avondmaal des Heeren*, en over zijne wezenlyke tegenwoordigheid in de eucharistie, in het Engelsch, *Leuven*, 1566, in 4.to; — 2.º *Verhandeling over de beelden*, tegen de beeldstormers, onder dezen titel: *De typica et honoraria imaginum adoratione*, *Leuven*, 1569, in 8.vo; — 3.º *De schismate anglicano*, *Keulen*, 1628, in 8.vo; een treurig en al te waarachtig tafereel der gruwelen dier bloedige scheuring. MAUCROIX heeft hetzelfde in het Fransch vertaald, *Parijs* 1678, 2.^{dl} in 12.mo; — 4.º *De Ecclesia CHRISTI*, *Leuven*, 1571 in fol.; — 5.º *De martyriis quorundam sub ELIZABETH regina*, in 4.to; — 5.º *De*

S

explicatione missæ ac partium ejus, in 8.vo; — 6.º *De visibili monarchia Ecclesiæ, Wurzburg*, 1592, in fol. waarin, indien men eenige onbesliste en vrij onverschillige gevoelens uitzondert, hij het gezag, de zichtbaarheid en de onfeilbaarheid der Kerk aantoot. — 7.º drie *Latijnsche Redevoeringen*, over de zelfstandigheidsverandering, de Liturgische talen, en de meerderheid van missen in dezelfde kerk op te dragen, met eene opdracht aan den kardinaal HOSIUS, *Antwerpen*, 1566, in 12.mo

SANDERUS of SANDER (ANTONIUS), een Belgisch geschiedschrijver, geboren in 1586 te *Antwerpen*, waar zijne ouders zich toevalliger wijze bevonden, want hij was oorspronkelijk van *Gend*. Hij werd pastoor in het diocees van *Gend*, daarna kanonik van *Iperen*, onderwijzer der godgeleerdheid (*écolâtre*) en penitentiarius van *Térouane*. Hij legde in 1657 al deze bedieningen neder, ten einde met meer rust zijne studiën te kunnen waarnemen. Na een zuiver en noest leven te hebben geleid, overleed hij te *Afflighem* in 1664. Men heeft van hem een aantal werken in dichtmaat en in onrijm. De voornaamste zijn: 1.º *Flandria illustrata*,

Keulen (Amsterdam), 2 dl.ⁿ in fol. 1641 — 1644; — herdrukt te 's *Gravenhage*, 1730 — 1735, 3 dl. in fol. De eerste uitgave van *Keulen*, werd met de boekdrukkerij van JOANNES BLAEU door de vlammen verteerd, de weinig geredde exemplaren zijn zeer gezocht. VAN LOM, die de tweede uitgave heeft geleverd, heeft er het *Hagiologium Flandriæ* bijgevoegd; benevens *De Gandavensibus*. . . ; *Dè Brugensibus eruditiones fama claris*; *De Scriptoribus Flandriæ*; alle werken van SANDERUS, die afzonderlijk waren gedrukt. — 2.º *Chorographia sacra Brabantiae, Brussel*, 1659, 2 dl.ⁿ in fol. en vermeerderd. 's *Gravenhage*, 1726, 3 dl.ⁿ in fol.; — 3.º *Bibliotheca belgica manuscripta, Rijssel*, 1641—1643, 2 dl. in 4.to Dit zijn de catalogussen der handschriften van de meeste der abdijen van *Vlaanderen, Brabant, Henegouwen* en het land van *Luik*. — 4.º *Opuscula minora, Leuven*, 1651. Dit is eene verzameling zijner gedichten, leerreden enz. — 5.º *Elogia cardinalium, Leuven*, 1626 in 4.to; — 6.º *Disertationes biblicæ, Brussel*, 1650, in 4.to Deze werken bewijzen dat SANDERUS zeer werkzaam was. Hij was de Grieksche en Latijn-

sche talen meester, en was een goede dichter en redeenaar. Hij heeft veel licht verspreid over de geschiedenis van zijn vaderland. De schrijver heeft op zijne kosten de meeste zijner werken laten drukken, en daardoor zijne beurs uitgeput even gelijk hij zulks zijne gezondheid reeds gedaan had.

SANDEUS (FELINUS), een rechtsgeleerde van *Ferrare*, in 1503 overleden, is de schrijver van een *Leven van ALFONSUS, koning van Aragon*, en van eene verhandeling *De jure patronatus*.

SANDHAGEN (GASPARUS), een luthersche godgeleerde, en opperbewindhebber der kerken van het hertogdom *Holstein*, is de schrijver eener *Inleiding tot de Geschiedenis van J. C. en de Apostelen*, uit de vier Evangelien, de Handelingen der Apostelen en het Boek der Openbaring ontleend, een werk vol geleerde aanmerkingen en vooroordeelen. Hij heeft er eene verhandeling bijgevoegd over den tempel van *Jeruzalem*.

SANDINI (ANTONIUS), in het *Vicentijnsche*, den 13 Junij 1692 geboren was bibliotheecaris en hoogleeraar

der kerkelijke geschiedenis in het Seminarie van *Padua* alwaar hij den 23 Februarij 1751 plotselijk overleed. Hij stond zeer in achtiging bij den kardinaal **REZZONICO**, toenmaals zijn bisschop, en later Paus onder den naam van **CLEMENS XIII**. Er bestaat van hem: 1.º *Vita pontificum romanorum*, waarvan de beste uitgave is die van *Ferrare*, 1748; de bisschop van *Augsburg* heeft het in hetzelfde jaar doen herdrukken onder den titel van *Basis historiae ecclesiasticae*. Dit werk is diepzinnig en vol nasporingen. — 2.º *Historia familiae sacrae; Historia sanctorum apostolorum*, in de tweede uitgave zijner werken wederlegt hij pater **SERRY**, die dezelve aangerand had. — 3.º *Disputationes XX ex Historia ecclesiastica ad vitas pontificum romanorum*, een werk dat met het derde jaar van het pontificaat van **BENEDICTUS XIV** eindigt, voortgezet door eenen dweepzieken en onkundigen schrijver. **SANDINI** is des te meer lofwaardig, daar hij niets in zijne geschiedkundige werken aanvoert, hetwelk hij niet met geloofwaardige getuigenissen bevestigt.

SANDIUS (CHRISTOFFEL), een beruchte sociniaan, in

1644 te *Koningsbergen* geboren en te *Amsterdam* in 1680 overleden, was meer ervaren in de kerkelijke geschiedenis dan de overige *antitrinitarissen*, en maakte misbruik van zijne kundigheden, om verschillende werken zamentestellen, die in zijne sekte veel bijval vonden. De voornaamste zijn: 1° *Bibliothek der antitrinitarissen of socinianen*, in het Latijn, 1684, in 8.vo: een boek zeer gezocht door degenen die de dwalingen der leerlingen van SOCINUS kennen willen. — 2° *Nucleus historicæ ecclesiasticæ, Cosmopoli (Amsterdam)*, 1669 in 8.vo; en vermeerderd *ibidem*, 1676, in 4.to SANDIUS tracht in dit werk aan te toonen, dat al de kerkvaders der drie eerste eeuwen van gevoelen zijn geweest, dat het woord noch medezelfstandig aan God, noch eeuwig was, enz. Hij is wederlegd door SAMUEL GARDINER, JOANNES SCHERTZER, STEPHANUS LE MOINE (zie dat artikel), den geleerden BULL en door pater PETAU, dien hij in zijne dwaling had durven betrekken. — 3° *Interpretationes paradoxæ quatuor evangeliorum*, zoodanig als men dezelve van eenen sociniaan moet verwachten, *Amsterdam* 1670, in 12.mo; — 4° *De origine animæ*,

door BALTHASAR BEBELLUS wederlegd. — 5° *Scriptura sanctæ Trinitatis revelatrix*; — 6° *Notæ et animadversiones in GERARDI VOSSI libros de historicis Latinis, Amsterdam*, 1677. Eenige dezer aanteekeningen zijn nauwkeurig; de meeste echter zijn vleijend en verwaand.

SANDRART (JOACHIM), een schilder, te *Frankfort aan den Mein*, in 1606, geboren, overleed te *Neurenberg* in 1683. Hij is meer bekend door de *Levensbeschrijvingen der beroemdste kunstenaars*, welke hij in het licht heeft gegeven, en door de akademie welke hij te *Neurenberg* heeft opgericht, dan door zijne schilderwerken. Het schijnt echter, dat men hem bij zijn leven in den rang der beste kunstenaars plaatste. Nadat de koning van *Spanje* twaalf schilderijen verlangd had van de beroemdste schilders, die te *Rome* bloeiden, was SANDRART een dergenen, die er aan arbeidden. Hij bevond zich in wedstrijd met GUIDO, GUERCINO, JOSEPHINO, MASSINI, GENTILESCHI, PETRUS VAN CORTONA, VALENTINO, ANDREAS SACCHI, LANFRANC, DOMENICHINO en POUSSIN. Men kent van dezen schilder de *Twaalf Maanden des jaars*, die in *Holland* zijn

gegraveerd, met verklarende Latijnsche verzen. SANDRART heeft ook groote geschiedkundige onderwerpen behandeld; en vele portretten vervaardigd. Men kanniet meer zucht voor de schilderkunst aan den dag leggen, dan deze kunstenaar gedurende den geheelen loop van zijn leven gedaan heeft. — Zijn neef, JACOBUS SANDRART, heeft zich in het graveren van portretten onderscheiden, welke hij met vele gelijkenis en ongedwongenheid heeft voorgesteld. Zijne etsnaald is zeer bevallig. JOACHIM had eene dochter SUSANNA SANDRART genaamd, die zich door hetzelfde talent als haar vader heeft onderscheiden. De voornaamste werken, door JOACHIM SANDRART betrekkelijk zijn beroep in het licht gegeven, zijn: 1.º *Akademie van Bouw-, beeldhouwen en schilderkunst*, in het hoogduitsch, 2 dl.ⁿ in fol., *Neurenberg*, 1675 en 1679; — 2.º *Academia artis pictoriae etc.*, de Latijnsche vertaling van het voorgaande werk, 1683, in fol.; — 3.º *Admiranda sculpturae veteris*, 1680 in fol.; — 4.º *Romae antiquae et novae theatrum...* 1684 in fol.; — 5.º *Romanorum fontinalia*, 1685 in fol.; — 6.º *Verklaring der zinnebeelden*

der goden en herscheppingen van OVIDIUS, 1680 in fol., in het Hoogduitsch. Al deze werken bewijzen dat deze schrijver de grondbeginselen zijner kunst had beoefend; zij worden gezocht door degene, die er de kennis van willen opdoen. Slechts zeldzaam worden dezelve gezamenlijk aangetroffen.

SANDRAS. — Zie COURTILZ.

SANDYS (GEORGE), een Engelsche dichter, tweede zoon van EDWIN SANDYS, aartsbisschop van *York*, werd te *Worcester* in 1577 geboren. Na zijne studiën te *Oxford* volbragt te hebben, reisde hij door de verschillende deelen van *Europa*. In zijn vaderland teruggekeerd, werd hij door koning JACOBUS I, in verschillende gewigtige aangelegenheden gebruikt, waarvan hij zich met roem kweet. Hij mishaagde aan dien vorst in 1621 terwijl hij zich in het volle parlement tegen den wil van het hof verzette; en JACOBUS I deed hem voor eene maand gevangen zetten. SANDYS overleed in 1643, na in de universiteit van *Oxford* eenen leerstoel voor de bovennaaturkunde te hebben gesticht. Er bestaat van hem: 1.º *Europæ speculum*, of *Beschrij-*

ving van den staat der godsdienst in het *Westen*, vol van die denkbeelden, welke de nieuwe sekten hadden doen ontluiken; de beste uitgave van dit werk is die van 1635, in 4.to — GEORGE SANDYS, de jongste zijner broeders in 1641 overleden, liet eene *Beschrijving* na, van het *heilige Land*, in het Engelsch, in fol., en andere werken in dichtmaat en in onrijm. Nog gaf hij in het licht: 1.º eene berijmde *vertaling* der Herscheppingen van OVIDIUS. — 2.º *Omschrijving der psalmen van DAVID*, en der *gezangen van het oude en nieuwe Testament*, 1636, die veel bijval vond. — 3.º Het *Lijden van CHRISTUS* (volgens het latijn van GROTIUS), 1640, in 12.mo, 1688, in 8.vo — 4.º *Metrische omschrijving van het Hooglied*, 1641, in 12.mo, 1648. DRYDEN zegt dat SANDYS de beste berijmer van zijnen tijd was.

SANGALLO (ANTONIUS), in de omstreken van *Florence* geboren, werd in den beginne tot het sobrijnwerkers beroep bestemd; maar na zich naar *Rome* te hebben begeven, bij twee ooms, die aldaar bouwkunstenaars waren, legde hij zich onder hunne leiding op de bouwkunde toe. Hij was ook een leerling van BRAMANTE, en

weldra gelukte het hem in zijne kunst eenen naam te verwerven. De PAUSSEN LEO X, CLEMENS VII, PAULUS III maakten gebruik van zijne talenten. Na BRAMANTE was hij architect van de St. Pieterskerk, en werd hij met de versterking van verscheiden plaatsen belast, een gedeelte der kunst, hetwelk hij bijzonder wel verstond. Deze kunstenaar onderscheidde zich door de hechtheid zijner bouwingen. Hij overleed in 1546. Men ziet te *Rome* een houten-model, hetwelk hij van de St. Pieterskerk vervaardigd had, en hetwelk men zegt 4,184 Romeinsche kroonen gekost te hebben. Maar MICHAEL ANGELO, die na hem, het opper-toezigt over dit gebouw had, oordeelde niet van pas hetzelfde ten uitvoer te brengen.

* SAN-GIORGIO (BENVENUTO DA), ridder van *Malta*, in *Montferrat* in 1450 geboren, was zeer ervaren in de regtsgeleerdheid, en werd algemeen vikaris van den bisschop van *Casal*, dien hij verliet, om gedurende eenigen tijd de loopbaan der wapens te volgen. Hij onderscheidde zich bij het beleg van *Rhodes*, en begaf zich in dienst van den markgraaf van *Montferrat*, die hem naar *Rome* zond om ALEXANDER VI, bij

zijne verheffing tot de Pauselijke waardigheid, geluk te wenschen; hij deed zich onderscheiden in zijn gezantschap bij MAXIMILIAAN I. Nadat de markgraaf de *Montferrat* overleden was, werd SAN-GIORGIO voogd zijner kinderen, en voorzitter van den raad van *Casal*. Hij is den 8 September 1527 overleden. Men heeft van hem: 1°. *Geslacht-register der markgraven van Montferrat*, 1486; — 2°. *Redevoering aan Paus ALEXANDER VI*, Rome, 1493; — 3°. *De origine Guelphorum et Gibelinorum*, Basilië, 1519; dit is zijn beste werk.

SANGUIN (ANTONIUS), bijgenaamd de *Kardinaal van Meudon*, wjl hij heer van die plaats was, waarvan hij het kasteel liet beginnen, werd op het einde der 15de eeuw geboren, was bisschop van *Orleans* en Aartsbisschop van *Toulouse*, groot-aalmoezenier van *Frankrijk* (hij is de eerste welke dien titel heeft gevoerd), en werd eindelijk met het Roomsche purper versierd. Hij genoot eene groote gunst onder de regering van FRANCISCUS I, die hem het bestuur van *Parijs* gaf.

SANGUIN (CLAUDIUS), ge-

boren te *Peronne*, uit de familie van den voorgaande, was hofmeester des konings en van den hertog van *Orleans*. Hij wijdde zijne be-gaafdheden aan de godsdienstige Fransche dichtkunde toe, en deed in het licht verschijnen *Heures etc.* (*Getijdenboek in Fransche verzen*), *Parijs*, 1660, in 4to. Het geheele Boek der Psalmen is er in vertaald, doch vrij slecht. Hij overleed tegen het einde der 17de eeuw.

SANLECQUE (LODEWIJK DE), zoon van JACOBUS DE SANLECQUE, zeer bekwaam in de kunst, om stempels te graven, en klein-zoon van JACOBUS DE SANLECQUE, die zich in hetzelfde beroep heeft onderscheiden, werd te *Parijs* in 1652 geboren, begaf zich nog zeer jong zijnde in de congregatie der kanoniken van de heilige GENOEVVA, en werd hoogleeraar der humaniora in hun collegie van *Nanterre*, bij *Parijs*; hij verbond zich vervolgens aan den Hertog van *Nevers*, die hem tot het bisdom van *Bethlëem* benoemde; maar de koning door godvruchtige lieden aangespoord, die over zijne gedichten, en vooral over zijn *Hekeldicht tegen de gewetens bestuurders*, geërgerd waren, ver-

zette zich tegen de registratie zijner bullen en belette hem, in het bezit zijner nieuwe waardigheden te treden. SANLECQUE begaf zich naar zijn prioraat van *Garnai*, bij *Dreux*, en overleed aldaar in 1714. De beste uitgave van datgene wat men van zijne gedichten heeft kunnen verzamelen, is die van *Lyon*, onder den aangenomen naam van *Haarlem*, 1726, in 12mo. Dezelve bevat twee brieven aan den koning, vijf hekeldichten, drie andere brieven, een dichtstuk *over de ongepaste gebaarden der predikers*; verscheiden puntgedichten, verzoekschriften en madrigalen; en een Latijnsch dichtstuk *op den dood van pater LALLEMANT, regulier kanonik van de heilige GENOVEVA*. De verzen van pater SANLECQUE bieden eenige geestige invallen aan, doch zijn in het algemeen ongekuischt: er straalt in dezelve weinig verbeeldingskracht door, en de stijl benadeelt dikwijls de denkbeelden. Men vindt de meeste zijner gedichten, achter de *werken* van BOILEAU, *Parijs*, 1765, in 8vo.

SANNAZAR (JACOBUS), een beroemde Latijnsche en Italiaansche dichter, te *Napels*, in 1458 geboren, sproot uit

eene Spaansche familie, te *S. Nazarro*, in het landschap *Lamosso*, tusschen den *Po* en de *Tesino*, gevestigd. De bevalligheden zijner inborst behaagden aan FREDERIK, koning van *Napels*, die hem verscheiden bewijzen zijner achting gaf. Daar deze Vorst wanhoopte den troon weder te bestijgen, zoo begaf hij zich naar *Frankrijk*, waarwaarts SANNAZAR hem vergezeld en met hem verbleef, tot aan zijnen dood, in 1504 voorgevallen. In *Italië* teruggekeerd, verdeelde hij zijnen tijd tusschen den wellust en de dichtkunst. Zijne neiging sleepte hem zoo zeer tot de minnarijen mede, dat hij, tot zelfs in zijnen ouderdom, zich altijd voordeed, in het gewaad en met de houding en den toon van eenen saletjonker. Het ging hem zoo zeer ter harte, dat PHILIBERT VAN NASSAU, prins van *Oranje*, veldheer van het leger des keizers, zijn landgoed had verwoest, dat hem zulks eene ziekte op den hals haalde, waaraan hij in 1530 overleed. Hij werd in de kapel van een zijner landgoederen begraven. Hij had zijn praalgraf, ofschoon met de beelden van APOLLO en MINERVA versierd, achter het altaar doen plaatsen. Om deze ontheiliging te verzachten, had men boven het

beeld van APOLLO den naam van DAVID, en boven dat van MINERVA dien van JU-DITH geplaatst. Er bestaan van hem: *Latijnsche en Italiaansche gedichten*. De Latijnsche zijn door de ALDE's, te Venetië, 1535, in 8.vo gedrukt. Men vindt in deze verzameling: 1.º drie boeken *Treurzangen*; — 2.º een *klaaglied op den dood van J. C.*; — 3.º *Herderszangen*, Amsterdam, 1728, in 8.vo; — 4.º een dichtstuk *De partu Virginis*. Het is op dit werk dat zijn roem als uitmuntend Latijnsch dichter rust; maar men laakt hem, de heiligheid van zijn onderwerp onteerd te hebben, door de gedrogtelijke vermen- ging der buitensporigheden van het heidendom, met de verhevene geheimen onzer Godsdienst. Alles is er vol van bosch- en waternimfen. Hij stelt in de handen der H. Maagd, niet de psalmen, maar de liederen der *Sibyl- la's*. Het is noch DAVID, noch ISAIAS, maar de PRO- TEUS der fabel, die het geheim der menschwording voorzeft. De naam van JESUS CHRISTUS komt er geen en enkelen maal in voor, en de Maagd MARIA wordt in dit werk de *Hoop der Goden* genoemd. Ziedaar het hoofdgebrek van dit dicht- stuk, dat voor het overige

uitmunt door sierlijkheid en zuiverheid van stijl, door de harmonie der dichtregels door eene menigte schitte- rende beelden en schoone gedachten; en het is uit dat oogpunt beschouwd, dat hem de lofspraken der geleerden en zelfs eervolle breven van wege LEO X en CLEMENS VII ten deel vielen. Onder zijne Italiaansche stukken, wordt het meest geroemd zijn *Ar- cadië*, door PACQUET in het Fransch vertaald, 1737, in 12.mo De verzen en het onrijm van dit werk beko- ren door de kieschheid en ongekunsteldheid der beelden en uitdrukkingen. Hetzelve werd te *Napels*, in 1502, in 4.to gedrukt, en met zijne overige Italiaansche gedich- ten, te *Padua* in 1723, in 4.to, en te *Napels*, in 1720, in 12.mo herdrukt. DUCHAT zegt dat SANNAZAR een Ethio- piër van geboorte was; maar dit is een romanesk denk- beeld, zoo als zulks de mees- te van dien schrijver zijn. Hetzelve wordt voldoende wederlegd, door de kleur van SANNAZAR, welke men nooit heeft gezegd die van eenen neger te zijn. Zijn *Leven* is beschreven door CRISPO, VOLPI enz. en men vindt zeer breedvoerige bi- bliographische bijzonderhe- den over zijne werken, in

het *Manuel du libraire*, van BRUNET.

SANPIETRO, of SAMPIETRO, naar de plaats zijner geboorte, bijgenaamd BASTELICA, een berucht Corsikaansch veldheer, in dienst van FRANCISCUS I en HENDRIK II, koningen van Frankrijk, te Bastelica in 1501 geboren. Hij onderscheidde zich door verscheiden heldendaden, en meer nog door de onlusten, die hij in Corsika verwekte, en door zijnen haat tegen de Genuezen. Zijne romaneske en woeste inborst spoorde hem aan tot vreemde tooneelen, zelfs tot het verwurgen zijner vrouw, VANONA D'ORNANO, uit een der beroemdste geslachten van Corsika, wyl zij te Genua, werwaarts hij verbannen was, genade voor hem had gevraagd. Hij werd den 17 Januarij 1566, in een gevecht met de Genuezen, door één zijner officieren vermoord.

SANREY (ANGELUS BENIGNUS), te Langres van arme ouders geboren, moedde tot in den ouderdom van 14 jaren de schapen van eenen slagter. Na al de hinderpalen, welke de fortuin tegen zijne studiën stelde, overwonnen te hebben, werd hij te Lyon tot priester gewijd. Hij predikte in die stad, in

tegenwoordigheid der koningin ANNA van Oostenrijk, die hem een brevet gaf van gewoon prediker harer majesteit. Tot eene der kapelaniën, van St. MARTIN van Langres benoemd zijnde, verliet hij Beaune alwaar hij onderwijzer der godgeleerdheid (*théologal*) was, en keerde naar zijne geboorteplaats terug. Hij overleed aldaar in 1659, in den ouderdom van 70 jaren. Hij was bekwaam niet alleen in de Griekse en Latijnsche schoone letteren, maar ook in de geschiedenis en de godgeleerdheid. Hij had al de kerkvaders gelezen, en eene bijzondere studie van den H. AUGUSTINUS gemaakt, dien hij bijna van buiten kende. Men heeft van hem verscheiden werken, onder anderen eene belangrijke en zeldzame verhandeling, getiteld: *Paracletus, seu de recta illius pronuntiatione*, 1643, in 12.mo Deze verhandeling met het oogmerk geschreven, om te bewijzen dat de ware uitspraak van dat woord *Paracletus* is, werd in 1669 door THIERS aangerand, die wilde dat het *Paraclitus* zou zijn. Het schijnt echter dat SANREY gelijk heeft gehad, en de naauwkeurige taalkenners volgen zijne uitspraak. » Dit werk is belangrijk, zegt BRUNET, ofschoon deszelfs titel,

slechts eene onbeduidende verhandeling schijnt aan te wijzen."

SANSAC (LODEWIJK PREVOT, vrijheer van), uit een adellijk huis van *Angoumois*, te *Cognac*, in 1486 geboren. Na edeljonker bij den connestabel ANNA VAN MONTMORENCY te zijn geweest, begon hij in *Italië* te dienen onder den admiraal BONNIVET en bevond zich in 1525, bij den slag van *Pavia*, alwaar hij krijgsgevangen werd gemaakt, het gelukte hem echter te ontsnappen, en hij kwam in *Frankrijk* terug, van waar hij door de koningin moeder verscheiden malen naar *Spanje* werd gezonden alwaar FRANCISCUS I gevangen werd gehouden. Nadat SANSAC den maarschalk STROZZIE naar *Italië* had vergezeld, werd hij in 1554 belast met de verdediging van *Mirandola* tegen de Spanjaarden en de Pauselijke troepen. Hij hield een beleg van acht maanden uit, dat de vijanden eindelijk genoodzaakt waren op te breken. Bij zijne terugkomst werd hij door HENDRIK II tot ridder verheven, en tot gouverneur der kinderen van dien vorst benoemd. Op het einde zijner dagen verliet hij het hof en overleed in 1566 te *Cognac*. Hij was bij 15 belegeringen

en bij 11 geregelde veldslagen tegenwoordig geweest.

† SANSEVERINO (*Heilige PACIFICUS VAN*), werd in 1653 te *Septempeda* in *Piceno* uit ouders geboren, wier godsvrucht hunner adellijke afkomst tot luister verstrekte. Naauwelijks was hij vier jaren oud en begon hij eenigzins zijn verstand te gebruiken, of hij wist zich zelve te bedwingen en mengde meermalen zijne spijs met asch, daarbij in zijne onschuld het woord des koninklijken profets vervullende: *in assche heb ik mijn brood gegeten*. Hij was steeds ernstig, althans meer dan men in zijne kinderjaren van hem verwachten kon, ontweek de kinderlijke vermaken en vond zijn grootste genoegen, wanneer hij te huis of in de kerk, voor het beeld van eenigen heilige zijne gebeden kon storten. Welk een voorbeeld voor kinderen, die helaas! maar al te dikwijls in hunne vroegste jaren, reeds ijdele vermaken zoeken, die voor hen in later tijd de bitterste vruchten opleveren! Spoedig trof den H. PACIFICUS een zware slag, daar hij weldra zijne beide godvruchtige ouders verloor; hij werd nu opgenomen door eenen com, die hem zeer hardvochtig behandelde en zwaar werk liet verrigten,

terwijl hij niet alleen door de dienstmaagden van zijnen bloedverwant werd bespot en vernederd, maar zelfs, hoe onschuldig ook, de verwijtingen moest hooren van hen, die van die bedienden onaangenaamheden hadden ondergaan en PACIFICUS deden boeten voor eene schuld, waaraan hij geen het minste deel had. Hij droeg echter alles met geduld en stelde als verlaten wees, slechts zijn betrouwen op Hem, *die den weezen een helper en schutsman is.* Op zijn zeventiende jaar gevoelde hij eene sterke neiging om het kloosterleven te omhelzen, en meende aan die begeerte niet beter te kunnen voldoen, dan door in de orde van den H. FRANCISCUS te treden, welker leden hij op eene voortreffelijke wijze, de uitstekende deugden van hunnen heiligen stichter zag navolgen. Hij werd weldra aangenomen bij de minder-broeders, hervormde observantengenoemd, en legde na zijnen proeftijd met ijver volbragt te hebben, in het klooster te *Forano* de plegtige geloften af. Thans gevoelde hij zich gelukkig, want hij was nu van alle aardse zorgen en besommeringen ontslagen, kon aan zijnen ijver den teugel vieren en onbekommerd maar de verlangens van zijn hart. God

in vrede dienen en tevens zijnen naasten nuttig wezen. De door hem afgelegde beloften waren hem heilig, en niets verzuimde hij om die stipt tot aan zijnen dood te volbrengen. Armoede en gehoorzaamheid, deugden die zoo zeer met 's menschen aangeboren hebzucht en hoogmoed strijden, werden door hem ten stipste beoefend, en niettegenstaande zijn vroegere stand in de maatschappij hem aan alle gemakken en de gewoonte van aan anderen te bevelen gewend had, vond hij thans slechts zijn geluk in niets te bezitten, zijnen wil te verloochenen en denzelven geheel, aan dien van zijne oversten te onderwerpen. Niet minder muntte hij uit door de deugd van kuischheid en dreef zijne bezorgdheid om dien heiligen schat, welken wij, gelijk de Apostel zegt, *in broze valen omdragen*, ongeschonden te bewaren, zoo verre, dat hij de wonden zijner beenen altijd zelf verbond, ten einde nimmer eenig gedeelte van zijn ligchaam, aan iemand ontbloot te vertoonen, zoo als het geval ware geweest, indien hij de hulp van vreemden zou hebben moeten bezigen. O hoe verre zijn wij van die heilige gevoelens verwijderd! Bij de deugden van armoede, gehoorzaamheid en

zuiverheid, voegde onze beroemde heilige ook nog die van nederigheid, want hij wist dat God zoo als de H. JACOBUS zegt, den hoogmoedigen weerstand biedt, en alleen aan nederigen zijne genade schenkt. Hij verhief zich niet in zijn eigen oog, en bekommerde zich niet wat de menschen van hem denken of zeggen zouden; hij leefde alleen voor God en achtte het zaliger door de menschen vergeten te worden en bij God genade te vinden, dan in groot aanzien te zijn en zijne ziel te verliezen. Bij de nederigheid voegde hij den geest van boetvaardigheid en niet te vreden met de gestrengheden, welke de voortreffelijke regel van den H. FRANCISCUS voorschreef, wist hij altijd nog gelegenheid te vinden, ja zocht die met ijver, om nieuwe verstervingen, door vasten, kastijding van zijn ligchaam, het dragen van een haren boetkleed, het stilzwijgen, enz. te beoefenen. Dan bij al die uitstekende deugden voegde de H. PACIFICUS ook datgene, wat alleen den deugdzame tot het einde kan doen volharden, namelijk het gebed. Hij begreep dat wij uit ons zelve niets vermogen, maar alleen door Hem die ons versterkt, en dat wij geene aanspraak op Gods hulp kunnen

maken, ten zij wij die nederig en aanhoudend afsmeeken. De dag was te kort om aan die behoefte van zijn hart te voldoen, en daarom besteedde hij dikwijls een gedeelte van den nacht, om God te danken, te loven en van Hem nieuwe gunsten af te smeeken. Menigmaal trof hem dan de gedachte: hoe in dit nachtelijk uur, verschrikkelijke zonden werden bedreven, door onzuiverheid, achterklap, brasserijën, dronkenschap enz; dan werd de ziel van PACIFICUS met diepe droefheid vervuld en terwijl hij zich tuchtigde, om voor de zonden van anderen te voldoen, rees in stilte zijn gebed ten hemel, om Gods straffenden arm te wederhouden en de bekeering der zondaars af te smeeken. Tot dat einde droeg hij ook dikwerf het H. Misoffer op en wanneer hij God, zijnen JESUS, dien hij innig beminde voor zich zag liggen onder de nederige gedaante van brood en wijn, ja! dan werd hij in den geest verrukt, dan was hij geheel in God verslonden en dan gebeurde het meermalen, dat de omstanders hem van den grond zagen opgeheven en verstomd stonden over de heilige verrukkingen, die den godvruchtigen PACIFICUS ten deel vielen; dan blonk zijn gelaat

en scheen als omstraald van een goddelijk licht, dan scheen hij geen mensch meer te zijn, maar reeds tot de rijen der Engelen te behooren. God vindt behagen om zielen welken aan zijne eerste genaden gunsten beantwoorden, steeds met nieuwe weldaden als te overstromen en dit was ook het geval met den H. PACIFICUS. Immer daalden er nieuwe gunsten van den hemel op hem neder en hij werd beloond met de gave der voorzegging, ja met die van wonderen te verrigten. Zoo ging hij eens droogvoets door eene rivier, die door de regens opgezwollen, geheel buiten hare oevers was getreden en wier wateren zich bij zijne aankomst van een scheidden. Meer andere wonderen werden door hem verrigt en weldra was zijn naam als die van eenen heilige overal bekend en ieder sprak met lof van de hemelsche gaven, waarmede de eenvoudige, nederige PACIFICUS begiftigd was geworden. Zulk een heilig leven moest ook door een heilig afsterven bekroond worden. Eene ernstige ziekte overviel hem in het klooster te *Septempeda* en gaf hem nieuwe gelegenheid, om door zijne onderworpenheid, anderen te stichten. Zijn einde voelende naderen, was hij verheugd, want hij hoopte wel-

dra bij God te zijn, dien hij immer bemind had. Hij wilde zich niettemin tot dien vreeselijken overgang voorbereiden en verzocht de H. Sacramenten der stervenden te ontvangen. Onbeschrijfelijk was de godsvrucht, welke hij daarbij aan den dag legde. Na door die H. Teerspijze versterkt te zijn, was zijn gemoed geheel opgeruimd en hij verlangde, hoezeer met volstreckte onderwerping aan Gods welbehagen, naar den oogenblik, dat hij van de banden des ligchaams zoude ontslagen worden. Nog eenmaal onderzocht hij zijn' geheelen levensloop; hij zag langs de baan terug welke hij had afgelegd, doch vond slechts stof om God te loven voor de talloze weldaden, waar mede hij hem begenadigd had. Hij hief dan ook dankbaar zijne oogen ten hemel, kruiste rustig zijne handen op de borst en ontsliep toen zacht in den Heer, den 24 September 1721. Weldra was de mare van zijnen dood overal verspreid en ieder was in rouw over het verscheiden van den heiligen kloosterling; doch dat gevoel maakte spoedig plaats voor de aangename herinnering aan zijne deugden. Ja zulk een vertrouwen koesterde men nopens zijne zaligheid, dat zijne voor spraak spoedig werd ingeroe-

pen met dat gelukkig gevolg, dat er menigvuldige wonderbare genezingen plaats hadden. Nadat dezelve ten strengste waren onderzocht, zoo als de H. Kerk bij die gelegenheden immer met de meeste omzigtigheid te werk gaat, gevoelde de waardige Paus PIUS VI zich bewogen, om PACIFICUS onder het getal der gelukzaligen te plaatsen, bij eene breve van den 17 September 1785, terwijl GREGORIUS XVI, na het erkennen van twee mirakelen, door God op de voorspraak van den H. PACIFICUS verrigt, hem bij eene bulle van den 7 der kalenden van Junij 1839, onder het getal der Heiligen heeft geplaatst wier voorspraak met vrucht door de geloovigen kan worden ingeroepen.

SANSON (NICOLAAS), te *Abbeville* in 1600 geboren, legde zich gedurende eenigen tijd op den handel toe; maar na aanmerkelijke verliezen te hebben ondergaan, liet hij die betrekking varen, en begaf zich in 1627 naar *Parijs*, alwaar hij zich als krijgswaardkundige en wiskunstenaar onderscheidde. Het was MRLCHIOR TAVERNIER, die hem in aanmerking bragt. LODEWIJK XIV vereerde hem met den titel van hoogsteszelfs krijgswaard- en aardrijkskun-

dige, met eene jaarwedde van 2000 livres. Toen die vorst *Abbeville* doortrok, nam hij hem op in zijnen raad, en gaf hem een brevet van staatsraad; maar de zedige ingenieur wilde deze hoedanigheid nooit aannemen, uit vreeze, zeide hij, van in zijne kinderen de zucht voor de studie te verzwakken. Hij werd aan het Fransche hof als een groot man beschouwd, en had de eer om gedurende, verscheiden maanden aan LODEWIJK XIV de aardrijkskunde te onderwijzen. De prins van *Condé*, die hem beminde, begaf zich dikwijls naar zijne woning, om er zich over de wetenschappen te onderhouden. Deze beroemde man, door zijnen onvermoeiden arbeid ondermijnd, overleed te *Parijs* in 1667, eene eervolle gedachtenis nalatende. Hij had een zeer hevig geschil met pater LABBE, die hem in zijn *Pharus Galliae antiquae*, te *Moulins*, in 1644, in 12mo, in het licht gegeven, had aangerand. SANSON antwoordde hem door zijne *Disquisitiones geographicæ in Pharam Galliae, etc.* 1647 en 1648, 2 dl.ⁿ in 12mo. Behalve dit geschrift, heeft men van hem verscheiden andere stukken over de oude en nieuwere aardrijkskunde, en een oneindig aantal *Kaar-*

ten. Men vindt de lijst zijner verschillende werken in de *Méthode etc.* (*Wijze om de aardrijkskunde te beoefenen*) door den abbé LENGLET DU FRESNOY. Hij had drie zonen: de oudste, NICOLAAS, werd in 1648 terwijl hij den kanselier SÉGUIER verdedigde, bij de *Barricades* gedood. De beide andere, WILLEM en ADRIANUS, gaven een aantal kaarten in het licht. WILLEM overleed in 1703, en ADRIANUS in 1718. » De aardrijkskunde, zegt dom VAISSETTE, heeft aan de SANSON'S groote verplichtingen, daar zij het zijn, die begonnen hebben haar te ontwarren, en de stellingen aan vaster regels te verbinden, dan die welke hunne voorgangers gevolgd hadden; maar zij heeft ook groote vorderingen sedert hunnen dood gemaakt."

SANSOVINO (JACOBUS TATTI, bijgenaamd), een beeldhouwer en bouwkundige, te Florence, in 1479 geboren maakte zich in beide deze kunsten zeer beroemd. Rome en Venetië zijn de steden, waar hij zijne talenten het meest heeft geoeffend. De *Munt*, de *Bibliotheek van den H. MARCUS*, het *Paais Cornaro*, en de *Kerk van den heiligen Verlosser*, te Venetië, zijn prach-

tige gebouwen, die hem veel tot eer hebben verstrekt. Hij genoot in die stad, alwaar hij het grootste gedeelte zijns levens doorbragt, zulk een aanzien, dat, bij eene algemeene belasting, door de regering opgelegd, TITIAAN en hij de eenige waren, welke de senaat waardig oordeelde er van uit te zonderen. Hij overleed aldaar in 1570. VASARI heeft zijne *Lofrede* vervaardigd. — Hij liet eenen zoon na, FRANCISCUS genaamd die zich in de dichtkunde, de geschiedenis en de schoone letteren, onderscheidde, te Venetië eene boekdrukkerij oprigtte, en aldaar in 1586, in den ouderdom van 65 jaren overleed.

SANTACILLA. — Zie JUAN (don GEORGE).

SANTA-CRUZ DE MARCENADO (DON ALVARO DE NAVIA-OSORIO, burggraaf van Puerto, markgraaf van), hoofd van het huis *Navia-Osorio*, eender voornaamste uit het prinsdom van Asturië, sloeg reeds in den ouderdom van 15 jaren de loopbaan der wapens in. Hij onderscheidde zich bij verschillende gevechten, en werd in 1727, naar het congres van Soissons gezonden, alwaar hij de achting en het vertrouwen van alle onderhandelaars verwierf. Na-

dat zijne verdienste met den rang van luitenant-generaal was beloond, werd hij naar *Ceuta* tegen de ongeloofigen gezonden. Hij onderscheidde zich aldaar en behaalde op hen verschillende voordeelen; maar hij werd door een gewerschot aan de dij gekwetst, en den 21 November 1732, bij eenen uitval van het paard geworpen. De Mooren, in wier handen hij was achtergelaten, hieuwen hem het hoofd af, en sneden voorts zijn ligchaam in stukken. Men heeft van hem *Staat-en krijgskundige overwegingen*, 14 dl.ⁿ in 4.to in het Spaansch. Te midden eener menigte vrij gewone, aanhalingen, voorbeelden en zedekundige trekken, vindt men in dit werk goede staatkundige lessen, en zaken even zoo nuttig voor den krijgsman als voor den onderhandelaar.

* SANTANDER (KAREL ANTONIUS LASERNA DE), een geleerde boekenkenner, den 1 Februarij 1752, te *Colindres* in *Biskaaije*, uit eene oude en beroemde familie geboren, in welke men moet onderscheiden don SIMON DE SANTANDER, zijnen oom, eenen anderen zeer bekwamen boekenkenner, die, na bibliothekaris van den koning van *Spanje* te zijn geweest, zich

XXII. DEEL.

te *Brussel* had gevestigd, en hem zijne bibliotheek, eene der rijkste en uitgebreidste der *Nederlanden*, legateerde. In den ouderdom van 20 jaren, begaf hij zich naar dien oom te *Brussel*, en vestigde zich op zijne beurt in dezelve stad. KAREL SANTANDER werd in 1795 tot opziener der Bibliotheek van *Brussel* benoemd, welke hij aanmerkelijk heeft verrijkt, en die onder zijne handen, eene der schoonste van *Europa*, is geworden. Hij heeft ook medegewerkt aan de oprigting van eenen botanischen tuin, van een museum van schilderijen, en overleed te *Brussel* in 1813. Het Instituut van *Frankrijk* had hem onder zijne correspondenten opgenomen. Men heeft van hem 1.º *Catalogus der boeken der bibliotheek van don SIMON DE SANTANDER. Brussel, 1792, 4 dl.ⁿ in 8.vo met nieuwe titelbladen en een bijvoegsel, 1803. — 2.º Note etc. (Additionneele aantekening, op het uittreksel van het onderrigt over de wijze om eenen inventaris van letterkundige verzamelingen te maken), 1794 in 8.vo; — 3.º *Dictionnaire etc. (Bibliographisch en alphabetisch woordenboek, der meest gezochte uitgaven van de 15.^e eeuw)*,*

T

Parijs, 1805 — 7, 3 dl.ⁿ in 8.vo waarin men vindt eene *proeve over den oorsprong der Boekdrukkunst* (*Histoire critique de l'imprimerie*), een werk, dat als classiek beschouwd wordt.

SANTAREL of SANCTARELUS (ANTONIUS), een Italiaansche Jesuit, te *Adria*, in 1569 geboren, onderwees de schoone letteren en de godgeleerdheid te *Rome*, alwaar hij in 1649 overleed. Het was in die stad dat hij in 1625, in 4.to in het licht gaf, eene verhandeling getiteld: *De haeresi, schismate, apostasia, sollicitatione in sacramento poenitentiae; et de potestate summi pontificis in his delictis puniendis*. Volgens de toenmaals in *Italië*, en elders gewoonlijk aangenomene regtsgeleerdheid, kent SANTAREL in dit werk, aan den Paus eene magt toe, die zich zelfs tot de troonen der vorsten uitstrekt. De *Sorbonne* censureerde zijn werk in 1626, en het parlement van *Parijs* veroordeelde het den 13 Maart deszelfden jaars, om openlijk verscheurd en verbrand te worden. De Jesuiten van *Frankrijk* gaven eene openlijke verklaring tegen het gevoelen van SANTAREL in het licht. De beruchte Dr. EDMOND RICHER (die zich toen-

maals echter bezig hield om al de mogendheden te verbasteren en te democratiseren), gaf in 1629, in 4.to, het *Verhaal* en de *Versameling* der stukken in het licht, tot welke deze zaak had aanleiding gegeven. »Indien eenige godgeleerden, zegt een billijk schrijver, in sommige opzigten de koningen aan den Paus hebben onderworpen, zoo onderwerpen hen de filozofen aan de luimen en razernijen, van een in opstand gebragt gepeupel. Dit lees ik in hunne geschriften, dit zie ik in de verschrikkelijke tooneelen, door hen in de duisternis gesmeed en uitgelokt en openlijk aangevoerd. Na dit alles schijnt het, dat de ijver, welken de filozofen tegen de leer dier theologen hebben aan den dag gelegd, een geheel ander doel had, dan de waardigheid en de onafhankelijkheid der troonen.» — Zie JOUVENCY.

* SANTA - ROSA (SANTORRE graaf van), minister van oorlog der Sardijnische staten gedurende den volksopstand, die in 1821 in *Italië* uitbarstte, was den 18 September 1783 te *Savillano* geboren. Reeds in den ouderdom van 11 jaren soldaat zijnde, klom hij spoedig tot hoogere rangen op; doch hij verwisselde de krijgs-

dienst met de administrative loopbaan, en bekleeddé in die betrekking aanzienlijke posten. Hij was betrokken in de zamenzwering, die in 1821 in *Piémont* uitbarstte, en in de staatsomwenteling, die dezelve na zich sleepte, werd hij tot minister van oorlog benoemd. Het op de constitutie der cortez gevestigde bestuur was niet bestand tegen de komst der Oostenrijkers in dat land, hetwelk *SANTA-ROSA* zich verplicht zag te verlaten: een doodvonnis trof hem en zijne geheele familie; hij ontsnapte en ging voor de zaak der Grieken strijden, hij stierf op het slagveld, den 9 Mei 1825, op het eiland *Sphacterie*, bij *Navarino*. Er bestaat van hem een werk getiteld: *De Piémonteesche omwenteling*.

SANTE (GILLES ANNA XAVERIUS DE LA), een Jesuit, den 22 December 1684, bij *Redon*, in *Bretagne* geboren, en in de maand Julij 1762 overleden, onderwees met roem de schoone letteren in het collegie van *LODEWIK den Grooten*. Er bestaan van hem *Latijnsche redevoeringen*, 1741, in 12.mo, waarin zeer schoone stukken voorkomen, en eene verzameling van dichtstukken, getiteld: *Musæ rhetorices*; 2

dl.ⁿ in 12.mo; verscheiden malen, en laatstelijk in 1805 herdrukt. » Men ontwaart in dezelve, zegt de abbé *DES FONTAINES*, alom den geleerden en geestigen pater *DE LA SANTE*; altijd zijne puntdichterlijke uistheid, zijne levendigheid in het aanwenden van tegenstellingen, zijne soms koddige, doch altijd geestige tegenstellingen. Zij, die de nieuwere Latijnsche gedichten nog beminnen, zullen deze met vermaak lezen. Zij zullen er soms het edele van *VIRGIlius*, en meer nog het losse en vloeiende van *OVIDIUS* in aantreffen.”

SANTEN (*LAURENTIUS VAN*), een nieuwere Latijnsche dichter, te *Amsterdam* in 1746 geboren. Hij was de zoon van eenen rijken koopman, die stad, en had *P. BURMAN* tot onderwijzer, die zijnen smaak voor de Latijnsche dichtkunde bestuurde. Zijne begaafdheid in dat vak, ontwikkelde zich zeer vroegtijdig, en reeds in zijne prilste jeugd, vervaardigde hij verzen in navolging van *OVIDIUS EN VIRGIlius*, die zijne volkomene kennis van het Latijn verraadden. Men drukte te *Parijs* eene verzameling zijner gedichten onder den titel van *LAURENTII SAN-*

TENII Batavi carmina juvenilia, waarbij de dichter verscheiden *Treurzangen* voegde, waarin men evenzeer de zuiverheid des stijls, als de welluidendheid en bondigheid der verzen bewonderde. Hij maakte zich gereed om eene uitgave van **TERENTIUS MAURUS** te leveren, toen hij in 1798 te *Leyden* door den dood ver-rast werd.

SANTERRE (JOANNES BAPTISTA), een schilder, te *Magny*, bij *Pontoise*, in 1651 geboren, en te *Parijs*, in 1717 overleden, heeft eenen welverdienden roem verworven. Hij heeft geene groote stukken vervaardigd, voor dergelijken arbeid was zijne verbeeldingskracht niet levendig genoeg: hij stelde zich te vreden met de vervaardiging van geschiedkundige stukjes, en voornamelijk studiën van hoofden en halve beelden. Hij bezat een verleidend penseel, eene nauwkeurige teekening, fijne penseelstreken, en gaf aan zijne hoofden eene bevallige uitdrukking. Zijne tint is schitterend, zijne vleeschkleuren bewonderenswaardig frisch, zijne houdingen geheel natuurlijk: het koele zijner inborst is soms in zijne werken overgegaan.

* **SANTERRE (CLAUDIUS)**, een bierbrouwer uit de voorstad *Saint-Antoine* te *Parijs*, en bevelhebber der nationale garde dier stad gedurende de Fransche omwenteling, was in 1743, uit een gering gezin geboren. Eene natuurlijke grootspraak en eene matige fortuna hadden hem in zijn wijk eenig aanzien gegeven. Reeds bij het begin der omwenteling toonde hij een der vurigste voorstanders derzelve te zijn, en speelde in de volksbewegingen dezelfde rol als de markies **DE SAINT-HURUGUE**, de slagter **LEGENDRE** enz. predikende voor het graauw den haat tegen het hof en tegen alles wat eerbiedwaardig was. De factie van *Orleans* haastte zich zulk eenen man tot hare partij te trekken, die haar ter bereiking harer oogmerken zoo nuttig kon zijn, ook werd **SANTERRE** in het *Palais-Royal* en te *Mousseaux* met geestdrift onthaald. Hij begon zich meer bijzonder openlijk te onderscheiden; bij de inneming der *Bastille*, waarbij hij een der voor-naamste aanvoorders was, en werd kort daarna bataillonscommandant, der Parijsche nationale garde. Hij regelde den opstand, waarin het volk zich naar het kasteel van *Vincennes* begaf om hetzelfde te sloopen; en **LA FAYETTE**

beschuldigde hem, van bij deze gelegenheid op een zijner adjudanten te hebben geschoten. SANTERRE was later altijd in strijd met dien veldheer en bij gelegenheid der volksverzameling in het *veld van Mars*, was hij een dergenen, die het gepeupel aanzetten, om de vervallen verklaring des konings te vragen. In staat van beschuldiging gesteld, gelukte het hem te ontsnappen, doch weldra verscheen hij weder te midden der muitelingen. Den 20 Junij 1792 trok hij aan het hoofd van een gedeelte zijner voorstad, naar het kasteel der *Tuileries* op, alwaar hij het hek gesloten, en de lijfwacht des konings op het plein voor het kasteel gewapend vond; hij spoorde het graauw aan, alle hinderpalen te overwinnen. De menigte maakte zich meester van eenen balk, dien zij op het *Carousel-plein* vond, en brak met behulp deszelven het hek af, en verspreidde zich in de appartementen, na een stuk geschut in de groote galerij te hebben geplaatst. SANTERRE gedoogde dat dit teugelloos graauw **LODEWIJK XVI** en zijne familie met beleedigen overlaadde. Hij had echter aan **Z. M.** gezegd: »Sire, wees gerust, gij zijt te mid-

den uwer kinderen, die *zich alle voor u zouden offeren*; maar ik moet u te kennen geven, dat degene, die uw hof uitmaken, u bedriegen, en u als lafaards zullen verlaten; slechts onder het volk zult gij veilig zijn." Hij gaf in de *Champs-Élysées* ook aanleiding tot een geschil tusschen de *Marseillanen* en *grenadiëren* van het bataillon der dochters van den **H. THOMAS**, bekend door hunne verkleefdheid aan **LODEWIJK XVI**. Na den 10 Augustus benoemde de gemeente hem tot algemeen bevelhebber der nationalegarde. Door de *Jacobijnen* tot dien post verheven, wijdde hij zich geheel en al aan hunne partij toe, en ondersteunde dezelve uit al zijn vermogen. Hij geleidde den koning met zijne familie naar den *Temple*. Door de gemeente van *Parijs*, den 31 Augustus, met het houden eener monsterring te *Versailles* belast, kwam hij eerst den 4 September van daar terug, en kon dus bij de moordtooneelen, welke gedurende dien tijd hadden plaats gehad, noch in de eene noch in de andere dier beide steden tegenwoordig zijn. Hij verscheen niettemin, den 18 dierzelfde maand voor de balie der wetgevende verga-

dering, en zeide dat » deze gestrengte maatregelen het gevolg der laatste pogingen van de stervende aristocratie waren.” Hij geleidde den 11 December 1792 LODERWIJK XVI voor de balie der Conventie, en, den 21 Januarij 1793 was hij aan het hoofd der troepen, die zijne executie beschermden. Toen het doorluchtige slagtoffer beproefde om tot het volk te spreken, deed SANTERRE zijne stem door een algemeen getrommel verdooven; en toen iemand hem deze onmenschlievende daad verweet, antwoordde hij: » Wel ik begon waarlijk den moed te verliezen.” — Daar SANTERRE krijgskundige talenten waande te bezitten, zoo wilde hij zich ook bij het leger voordoen en bood der Conventie den 1 Junij een plan van veldtocht tegen de *Vendée* aan, en dat ligchaam had de zwakheid, hem 14,000 man toe te vertrouwen. In plaats van de koningsgezinden te overwinnen, zoo als hij er zich op beroemd had, werd hij onophoudelijk geslagen, en men strooide zelfs uit dat hij in een gevecht gesneuveld was; het was alstoen dat men het volgende grafschrift voor hem vervaardigde:

Ci-gît le général SANTERRE
Qui n'avait de MANS quo la bière.

Deze nederlagen haalden hem

onder de Jacobijnen den titel van *gematigde* op den hals, en als zoodanig werd hij gevangen gezet. Na den 9 Thermidor (27 Julij 1794) werd hij in vrijheid gesteld, doch niet weder in eenige betrekking geplaatst. Van *gematigdheid* beschuldigd, kon het niet missen of hij moest *verdacht* worden. Het Marktenwijk beschuldigde hem in Junij 1795, de man aller partijen, en meer bijzonder die van ORLEANS te zijn. Deze beschuldiging had geene gevolgen, en den 18 Fructidor, jaar 3 (4 September 1795), dag van zegepraal van het Directorium op het schrikbewind, voerde SANTERRE een aantal inwoners der voorstad *St. Antoine* aan, en ging in *Luxemburg* zijne diensten aanbieden; maar het Directorium had dezelve niet noodig. Daar hij openlijk de omwenteling van den 18 Brumaire had afgekeurd, stond hij op het punt om in hechtenis te worden genomen; eindelijk kon hij tijdens het consulaat zijne *retraite* en den rang van divisie-generaal bekomen. Wel verre van hem te verrijken, had zijne republikeinsche gezindheid hem bijna zijne geheele fortun doen verliezen, en voor het overschot dat hij er van kon redden, kocht hij het besloten terrein van den *Tem-*

ple, om er te doen bouwen. Maar deze speculatie had hetzelfde kwade uitwerksel als die, welke hij had ondernomen op de gebouwen der hoofdkerk van *Reims*. In de laatste jaren zijns levens verviel hij in eené soort van krankzinnigheid, en overleed geheel vergeten in 1808, terwijl hij niet de gelukkige gerustheid van zijn eerste beroep, maar zijne vervlogene grootheden betreurde.

SANTEUL (JOANNES DE), gewoonlijk **JOANNES BAPTISTA SANTEUIL** genaamd, te *Parijs*, den 12. Mei 1530 geboren, volbragt zijne studiën, eerst in het collegie van *Sainte-Barbe*, en later in dat van *LODEWIJK den Grooten*. Toen hij in de klasse der rhetorica was, voorzeide de beroemde pater **COSSART**, zijn regent, over zijnen gelukkigen aanleg voor de Latijnsche dichtkunde verbaasd, dat hij een der grootste dichters zijner eeuw zoude worden: hij beoordeelde voornamelijk zijne talenten naar een toenmaals reeds door hem vervaardigd stuk, *de Zeepblaas* genaamd. Zijne zucht voor de studie deed hem in den ouderdom van 20 jaren zich begeven onder de reguliere kanoniken der abdij van *St. Victor*. Zijn naam prijkte weldra

onder de voornaamste van den Latijnschen *Parnassus*. Hij bezong den roem van verscheiden groote mannen, en verrijkte de stad *Parijs* met eene menigte even zoo aangename als gelukkige opschriften. Nadat **BOSSUET** hem verscheiden malen had aangespoord de ongewijde muzen te laten varen, wijdde hij zijne talenten toe aan het bezingen der geheimen en heiligen des christendoms. Hij vervaardigde in de eerste plaats verscheiden Lofzangen (*Hymnussen*) voor het getijdeboek van *Parijs*. De clunisten verzochten er hem ook voor het hunne, en deze orde was er zoo zeer over te vreden, dat zij hem filiatie-brieven gaf, en hem met eene jaarwedde begunstigde. Ofschoon **SANTEUL** zijne talenten tot gewijde onderwerpen had aangewend, kon hij zich echter niet onthouden, van tijd tot tijd geheel wereldsche onderwerpen te bezingen. Nadat **LA QUINTINIE** zijn werk *Onderrigting over de tunen* had in het licht gegeven, versierde **SANTEUL** hetzelfde met een dichtstuk, waarin de goden des heidendoms de voornaamste rol speelden. **BOSSUET**, aan wien hij beloofd had nimmer de namen van de godheden der fabelleer te zullen gebruiken,

noemde hem een' meenedige. SANTEUL, gevoelig voor dat verwijt, verschoonde zich in een dichtstuk, aan het hoofd van hetwelk hij een vignet liet plaatsen. Men zag hem op hetzelfde geknield, den strop om den hals en eene toorts in de hand, op de trappen der kerkdeur van *Meaux*, eene soort van openbare boetpleging verrigten. Dit gedicht voldeed den grooten BOSSUET; maar de dichter had bij eene andere gelegenheid een geschil dat moeilijker te vereffenen was. Toen Dr. ARNAULD in 1694 overleden was, beijverden zich verscheidene dichters, om een grafschrift voor hem te vervaardigen, en SANTEUL was niet de laatste. Degene die de partij des overledenen niet waren toegedaan, en vooral de Jesuiten, schenen er ontevreden over. Om zich met hen te verzoenen rigtte hij eenen brief aan pater JOUVENCY, waarin hij grooten lof aan de maatschappij toezwaide, zonder dien te herroepen, welken hij aan ARNAULD gegeven had. Zulks voldeed niet, en hij zag zich verplicht een nieuw stuk in het licht te geven, hetwelk nog eenige dubbelzinnigheid scheen te bevatten. De weifeling en litzinnigheid des dichters deden verscheiden stukken tegen hem ontstaan.

Pater COMMIRE gaf zijn *Linguarium* in het licht, een jansenist in zijn *Santolius paenitens*, spaarde hem niet meer. Ondanks deze kleine vernederingen, genoot SANTEUL den luister, waarmede de Latijnsche muzen waren omgeven, in een tijdvak, waarin de goede studiën en de geleerde talen zelfs onder de grooten in aanzien waren. De beide prinsen van CONDÉ vader en zoon, behoorden tot het getal zijner bewonderaars; bijna al de grooten des rijks vereerden hem met hunne achting, en LODEWIJK XIV gaf hem doorslaande bewijzen der zijne, door hem eene jaarwedde te verleenen. De hertog van BOURBON, landvoogd van *Bourgondië*, nam hem gewoonlijk mede naar de vergadering der staten van dat gewest. SANTEUL vond er den dood den 3 Augustus 1697. » Op zekeren avond, zegt de hertog DE SAINT-SIMON, bij een dier maaltijden, schepte men er vermaak in SANTEUL tot het drinken van champagne-wijn aan te sporen, en van de eene vrolijkheid tot de andere overgaande, vond men het aardig eene snuifdoos vol Spaansche snuif, in een groot glas wijn uit te storten, en dit mengsel aan SANTEUL te doen drinken, ten einde te zien, wat er van gebeuren zou. Niet lang

duurde het of men zag er het uitwerksel van. Brakingen en koortsen overvielen hem: en binnen twee maal vier-en-twintig uren stierf de ongelukkige onder de hevigste smarten; maar de gevoelens eener groote boetvaardigheid, waarmede hij de Sacramenten ontving, stichtten evenzeer als hij betreurd werd door een gezelschap, dat niet zeer voor stichting vatbaar was, maar dat eene zoo wreede proefneming verfoeide." — Zijn lijk werd van *Dijon* naar *Parijs*, in de abdij van *St. Victor*, vervoerd, alwaar men in het klooster zijn graf zag, [met dit door *ROLLIN* vervaardigde opschrift:

Quem superi præconem, habuit quem sancta
poetam
Religio, latet hoc marmore *SANTOULUS*.
Illi etiam heros fontasque et flumina et hortos
Dixerat: at cineres quid juvat iste labor?
Fama hominum merces sit versibus æqua pro-
fanis;
Mercedem poscunt carmina sacra Deum.

Toen in 1800 de abdij *Saint-Victor* werd gesloopt, werden de overblijfselen van *SANTEUL*, in eene looden kist besloten, naar de Jesuitenkerk der straat *Saint-Antoine* vervoerd. Aldaar hebben dezelve gerust tot den 16 Februarij 1818,] als wanneer dezelve naar de kerk van *Saint-Nicolas-du-Char-donné* werden overgebracht, waarin zij werden bijgezet,

en aan dezelve dit grafschrift gegeven: *Hic jacet J. B. SANTEUL, qui sacros hymnos piis æque ac politis versibus ad usum Ecclesie concinnavit.* Men heeft zoo veel kwaads en zoo veel goeds van *SANTEUL* verhaald, dat het moeilijk is hem volgens de wezenlijkheid af te schilderen; *LA BRUYÈRE* heeft hem aldus geschetst: » Wilt gij een ander wonder? Stel u voor een' man, genaakbaar, zacht, innemend, voorkomend, en eensklaps oplopend, driftig, onstuimig, eigenzinnig. Verbeeld u een eenvoudig, openhartig, ligtgeloovig, kortswijlig en wuft man, een kind met grijze haren; maar sta hem toe in stille overweging te treden, of liever zich aan eene genie over te geven, die, ik durf het zeggen, in hem werkt, zonder dat hij er deel aan neemt, en als buiten zijn weten; welk dichtvuur! welke verhevenheid! welke beelden! welk schoon Latijn! Spreekt gij over denzelfden persoon? zult gij mij vragen. Ja, over denzelfden, over *THEODAS*, en over hem alleen. Hij schreeuwt, hij beweegt zich, hij werpt zich op den grond neder, hij rigt zich weder op, hij dondert, hij barst los; en uit het midden van dezen storm straakt er

een licht te voorschijn, dat schittert en verblijdt. Laat het ons zonder beelden zeggen: Hij spreekt als een dwaas, en denkt als een wijs man. Hij zegt belagchelijk ware dingen, en dwaasselijk oordeelkundige en redelijke dingen. Men staat verbaasd het gezond verstand te zien ontluiken uit den schoot der klucht, en onder de grijnzigen en misselijke gebaren. Wat zal ik er meer bijvoegen? Hij zegt, en doet beter dan hij weet. Het zijn in hem als twee zielen, die elkander niet kennen, die van elkander niet afhangen, die elk hare beurt of hare afzonderlijke bedieningen hebben. Er zou nog een trek aan deze zoo verbazende schets ontbreken, indien ik vergat te zeggen, dat hij tegelijkertijd gretig naar, en onverzaadbaar in den roem, en steeds gereed is om zijne hekelaars in het aangezicht te vliegen, en toch even gedwee, om zich hunne hekelingen ten nutte te maken. Ik begin mij zelve te overtuigen, dat ik het afbeeldsel van twee geheel verschillende personen heb vervaardigd; het zou zelfs niet onmogelijk zijn, in THEODAS eenen derden te vinden, want hij is een goed man." — De hertog DE SAINT-SIMON schildert hem op eene eenvoudigere, doch evenzeer

nauwkeurige wijze: » Vol vuur, geest en de koddigste eigennigheden, die hem in den omgang deden zoeken, een goede gast, vooral een vriend van den wijn en de smulpartijen, doch zonder ongebondenheid; en die, ofschoon met eenen geest en talenten begaafd, die weinig voor het klooster geschikt waren, in de daad toch zulk een goede religieus was, als hij dit met zulk eenen geest kon zijn." SANTEUL nam de raadgevingen niet altijd even gedwee aan, en beantwoordde dezelve dikwijls met oplopendheid. Nadat BOSSUET hem eenige verwijtingen had gedaan, eindigde hij met hem te zeggen: » Uwe levenswijze is niet zeer stichtelijk; en indien ik uw overste was, zou ik u naar een klein klooster zenden, om er uwe getijden te lezen." — » En ik, hernam SANTEUL, indien ik koning van *Frankrijk* was, zou ik u uw *Germigny* doen verlaten, en u naar het eiland *Pathmos* zenden, om er eenen nieuwen *Apocalypsis* te vervaardigen." SANTEUL wachtte niet tot dat men zijne verzen prees; hij zelf was altijd de eerste bewonderaar derzelve. Dikwerf herhaalde hij in zijne geestdrift: Ik ben slechts een stofje, ik ben niets; maar indien ik wist slechts éénen slech-

ten dichtregel vervaardigd te hebben, ging ik dadelijk naar het *Grève-plein* om mij op te hangen." Eenige zijner mededingers hebben beweerd dat de vinding zijner gedichten niet rijk was; dat de orde er aan ontbrak, dat de hoofdinhoud derzelve dor, en de stijl soms plat was, dat er te dikwerf kinderachtige tegenreden, gallicismen, en vooral eene onverdragelijke hoogdravenheid in voorkwamen. Maar wat die bedillers er ook van mogen gezegd hebben, SANTEUL is waarlijk *dichter* volgens de geheele beteekenis van dat woord. Zijne verzen doen zich bewonderen door het edele en verhevene der gevoelens, door de stout- en schoonheid der verbeeldingskracht, door de levendigheid der denkbeelden, door de kracht en den nadruk der gezegden. In zijne geestdrift drukte hij op eene gelukkige en verhevene wijze de waarheden der Godsdienst uit. Toen hij eens eene oude kerk van eene schoone gotische bouworde binnen trad, en er alom voorwerpen zag, door de nieuwere sectarissen veroordeeld, omhelsde hij eenen pilaar, terwijl hij uitriep: *Dit is te oud, om valsch te zijn.* Toen er in zijne laatste oogenblikken, een page gekomen was, om van *wege*

zijne *Hoogheid* (Altesse), *monseigneur den hertog van Bourbon*, naar zijnen toestand te vernemen, sloeg SANTEUL de oogen hemelwaarts, terwijl hij uitriep: *Tu solus ALTISSIMUS!* Hij heeft gewijde en ongewijde gedichten vervaardigd. De laatste bestaan uit *opschriften*, *puntgedichten*, en andere uitgebreider stukken. Zijne gewijde gedichten bevatten een aantal *lofzangen* (*hymnussen*); waarvan er eenige dichterlijke meesterstukken zijn. Verscheidene dezer stukken zijn in Fransche verzen overgebracht. Deze vertalingen zijn bijeenverzameld, in de uitgave zijner *Werken*, in 3 dl.ⁿ in 12.mo, *Parijs*, 1729. Zijne *Hymnussen* maken een 4.^e dl. in 12.mo uit, dat afzonderlijk verkocht wordt. DINOUART heeft onder den titel van *Santoliana*, zijne lotgevallen en kwinkslagen in het licht gegeven. LA MONNOYE heeft mede eene verzameling in denzelfden smaak vervaardigd. De religieuzen van *Saint-Victor* zijn tegen dit werk uitgevaren, het welk op de rekening van SANTEUL verscheiden ergerlijke en belagchelijke bijzonderheden plaatst, aan welke hij geenlei deel heeft gehad. Hij weigerde zich priester te doen wijden, en bleef zijn geheele leven sub-diacon. Zijn broe-

der, **CLAUDIUS SANTEUL**, te *Parijs* in 1628 geboren, en in 1684 overleden, verbleef langen tijd als ongeordend geestelijke in het seminarie van *Saint-Magloire*, hetwelk hem den naam van **SANTOLIUS MAGLORIANUS** deed geven. Ook hij heeft *Hymnussen* vervaardigd, welke bij zijne familie in handschrift, 2 dl.ⁿ in 4.to, nog bewaard worden, benevens een ander dichtstuk, met de werken zijns broeders gedrukt. Een andere **CLAUDIUS SANTEUL**, bloedverwant der voorgaanden, koopman en schepen te *Parijs*, in 1729 overleden, heeft almede *Hymnussen* zamengesteld, te *Parijs*, in 1723, in 8.vo gedrukt.

SANTHONAX. — Zie **SANTHONAX**.

* **SANTI (KAREL)**, ook wel **SANTINI** genaamd, een geleerde Italiaansche Jesuit, den 29 Mei 1708, op het kasteel *Lama* in *Corsika* geboren. Reeds in zijne vroegste jeugd kwam hij in het collegie van de paters der maatschappij, begaf zich vervolgens naar *Rome* alwaar hij zijne studiën ten einde bragt. Hij was zeer ervaren in de gewijde en ongewijde wetenschappen; en onderwees de rhetorica in het

seminarie van *Sobiaco*, te *Florence* en te *Rome*, alwaar hij prefekt der geestelijke oefeningen was in het Duitsch- en later in het Romeinsch-collegie. Pater **SANTI** was doorvoed van het lezen der Latijnsche en Italiaansche classieke dichters, en bezat eene buitengewone begaafdheid voor de dichtkunde. In den ouderdom van 22 jaren, gaf hij, in navolging van het *Verlost Jeruzalem* van **TASSO**, een heldendicht in het licht, **KONSTANTIJN** genaamd; en ofschoon, ongetwijfeld verre beneden dat van den onsterfelijken zanger van **BOUILLEON**, ontwaart men in hetzelfde een beredeneerd plan, eenen goeden zamenhang, belangwekking, eenen naauwkeurigen en warmen stijl, verhevenheid in de denkbeelden, en een steeds aangewakkerd dichtvuur. Hij heeft daarenboven verscheiden *Lierdichten*, en zeer gezochte *Latijnsche dichtstukken* nagelaten. Hij overleed te *Rome*, den 5 Mei 1762.

* **SANTI (GEORGE)**, een Italiaansche natuurkundige, was, onder het keizerlijk bestuur inspecteur der studiën en hoofd van den geneeskundigen jury te *Florence*, en was hoogleeraar in de scheikunde en de natuurlijke historie aan de universiteit van

Pavia geweest. Hij is te *Pienza*, zijne geboorteplaats den 22 December 1822 overleden. Er bestaat van hem: 1.º *Reize naar Montamiata en in het Siennesche*, in het Italiaansch, *Pisa* 1795, in 8.vo, in het Fransch vertaald door *BODARD*, *Lyon*, 1802, 2 dl.ⁿ in 8.vo; — 2.º eene geachte verhandeling over het *Laurus nobilis*. — 3.º eene scheikundige *Ontleding* der warme minerale wateren van *Santo-Juliano*, bij *Pisa*.

* *SANTINELLI* (*STANISLAUS*), een beroemde religieus, van de congregatie der Somaskers, te *Venetië* den 12 Mei 1672 geboren, onderscheidde zich door zijne kunde en zijne zeldzame geleerdheid. Hij was bij de Arkadische akademie, onder den herderlijken naam van *OPALGO* aangenomen. Hij is de schrijver van een aantal werken en losse stukjes, waarvan er verscheidnen voorkomen, in het groote *Giornale d'Italia*, en in de *Bijlagen* tot dat dagblad, en andere in de *Raccolta* van pater *CALOGERA*. Het afzonderlijk gedrukte, bestaat voornamelijk: 1.º in twee deelen *Leerreden*, in 1739 in het licht gegeven. — 2.º eene geleerde *Dissertatio de veterum Romanorum nobilitate*, *Venetië*, 1717, —

3.º eene verzameling van *Verhandelingen, Redevoeringen, Brieven en Dichtstukken, Venetië*, 1734; sommige zijn in handschrift gebleven. Pater *JACOBUS MARIA PAITONI*, neef van pater *SANTINELLI*, heeft het *leven* van zijnen oom beschreven, onder dezen titel: *Memorie storiche per la vita del P. D. STANISLAO SANTINELLI, chierico regolare somasco, Venetië*, 1749. Pater *SANTINELLI* overleed te *Venetië*, den 8 November 1748.

* *SANTONINI* (de graaf *CÆSAR*), een beroemde advocaat van *Venetië*, alwaar hij den 23 December 1714 geboren werd, was diep ervaren in de wetten, met eene mannelijke en bondige welsprekendheid begaafd; en, in een land vruchtbaar in uitmuntende redenaars, was hij een dergenen, die in de pleitzaal den eersten rang bekleedden. Hij drukte zich daarenboven met eene zeldzame gemakkelijke, en met eene zuiverheid uit, die men in de beste schrijvers zou bewonderd hebben. Men heeft opgemerkt dat hij nooit dan regtzaken verdedigde, waarin hij bijna altijd overwinnaar bleef. Men noemt van hem *Geregtelijke Constitutiën*, die in *Italië* nog met vrucht geraadpleegd

worden. Deze geleerde advokaat overleed te *Venetie* den 26 Mei 1774.

SANTORINI (JOANNES DOMINICUS), te *Venetie* in 1680 geboren, was hoogleeraar in de genees- en betooger in de ontleedkunde in die stad. Hij heeft zich in het begin der 18de eeuw door zijne anatomische ontdekkingen beroemd gemaakt. Hij heeft zijne nasporingen, vooral betrekkelijk de spieren, tot een punt gedreven, hetwelk de bekwaamste ontleedkundigen niet hebben kunnen bereiken. Zijne werken zijn: 1.º *Opuscula medica de structura et motu fibræ, de nutritione animali etc*, 1705, te *Venetie* herdrukt, 1740, in 8. vo; — 2.º *Observationes anatomicæ, Venetiæ*, 1724, in 4. to; *Lejden*, 1739, in 4. to met platen. **HALLER**, die met lof van **SANTORINI** spreekt, noemt zijne waarnemingen *minutas, doctas et divites*. Hij overleed te *Venetie*, den 7 Mei 1736. Een zijner zonen heeft in het *Diarium* van pater **ORTESCHI**, zijne *Levensgeschiedenis* doen plaatsen.

SANTORIUS, hoogleeraar in de geneeskunde aan de universiteit van *Padua*, was te *Capo-d'Istria*, in 1561 geboren. Na lang de natuur

te hebben beoefend, erkende hij, dat het overtollige des voedsels in het ligchaam opgehouden wordende, eene menigte ziekten te weeg bragt; eene onbetwistbare waarheid, even bevriend met de matigheid als met de gezondheid. De uitwaseming door de zweetgaten, scheen hem toe, het beste herstelmiddel te zijn, dat de geneeskunde bij dergelijke gelegenheden kon aanwenden. Dit bewoog hem om proefnemingen te doen, om de geesten van deze waarheid te overtuigen. Hij stelde zich in eene weegschaal, na het voedsel gewogen te hebben, hetwelk hij gebruikte, en door dit middel meende hij het gewigt en de hoeveelheid der ongevoelige uitwaseming te kunnen bepalen. Zijn stelsel bewaarheidt zich niet zoo algemeen als hij het heeft willen doen voorkomen, wijl de verscheidenheid van luchtstroken, en luchtgestellen, van jaargetijden en van voedsel, op de ongevoelige uitwaseming zeer verschillende uitwerkselen te weeg brengt; en alzoo de gevolgtrekkingen, welke hij uit zijne waarnemingen afleidt, niet naauwkeurig zijn. Er ontspruiten echter zeer belangrijke afleidingen uit voort; bijvoorbeeld dat een ligchaam ligter is na dan voor den maaltijd, wijl de vermeerde-

ring der stof wordt opgewogen en te niet gedaan, door eene toeneming van werkzaamheid en snelheid in de organische beweging (dit moet echter verstaan worden van den mensch die zich met het noodzakelijke te vreden stelt, en de levens-geesten door overdadig voedsel niet verlamt.) Hij ontwikkelde zijne beginselen in eene kleine verhandeling getiteld: *de medicina statica aphorismi*, Venetië, 1614, in 12.mo Men heeft er een aantal uitgaven van geleverd; voornamelijk stelt men op prijs die van Padua, 1715, in 12.mo met de aantekeningen van LISTER en BAGLIVI, en die van Parijs, 1725, 2 dl.ⁿ in 12.mo met de vermeerderingen door NOGUEZ; die van 1770, in 12.mo, door LORRY wordt ook zeer gezocht. Men heeft er ook eene Fransche Italiaansche, Engelsche en Hoogduitsche vertaling van. Nog bestaat er van dezen arts: *Methodus vitandorum errorum qui in arte medica contingunt*, Venetië, 1630, in 4.to en verscheiden andere werken, waarvan de verzameling is in het licht gegeven te Venetië, 1660, 4 dl.ⁿ in 4.to Deze schrijver overleed te Venetië, in 1636, na een aanzienlijk vermogen aan het collegie van geneesheeren van Venetië te

hebben gelegateerd, welk collegie, uit erkenning, jaarlijks eene lofrede te zijner gedachtenis doet uitspreken.

* SANUTO (MARINUS), bijgenaamd *Torsello* of de *Oude*, was van Venetië en bloeide in het begin der 14de eeuw. Na verscheiden reizen door *Palestina* en het *Oosten* gedaan te hebben, bood hij Paus JOANNES XXII, in 1321, 4 *Aardrijkskundige Kaarten*, aan, de eene van de *Middellandsche Zee*, de tweede van het *Land en de Zee*, de derde van het *Heilige-land*, en de vierde van *Egypte*. Te gelijker tijd bood hij een werk aan, getiteld: *Libro secretorum fidelium crucis super Terræ Sanctæ recuperatione et conservatione*, door BONGARS, in 1611, te *Hanau*, in fol. in het licht gegeven, het komt ook voor in het 2.^e dl. der *Gesta Dei par francos*. SANUTO ontwikkelt in hetzelfde, de beweegredenen en de wijze om het *Heilige Land* te veroveren, en geeft eene beschrijving van dat land. Hij was vol ijver voor de herovering dier gewesten, zoo dierbaar aan de Christenen. Nog bestaan de *Brieven*, welke hij over dat onderwerp aan verscheiden mogendheden heeft geschreven; zij zijn vol van eene levendige geestdrift voor

de vereeniging der Grieken met de Roomsche Kerk, en belangrijk voor de Geschiedenis van dien tijd. — Zie FLEURY, *Hist. eccl. livr.* 92 en 93.

SANUTO (MARINUS), [bijgenaamd *de Jonge* uitdezelfde familie als de voorgaande], was de zoon van eenen Senator van Venetië, en werd in 1466 in die stad geboren. Hij werd in zijne republiek met gewigtige aangelegenheden belast, waarvan hij zich met eere kweet, zijne voornaamste werken zijn: 1.º *Geschiedenis der Venetiaansche overheidspersonen*, in het Latijn. — 2.º eene Geschiedenis of verhaal *de Bello Gallico*, in het Latijn en in het Italiaansch. — 3.º *Levensbeschrijvingen der dogen van Venetië*, van 421 tot 1493. Dit belangrijk werk komt voor in het 22ste dl. der Verzameling van MURATORI, die veel belang stelt in dezen schrijver. Hij overleed in 1535.

* SANUTO (LIVIO), een Venetiaansche aardrijkskundige en edelman, in 1650 geboren, en zoon van den senator SANUTO, die hem naar de beroemdste universiteiten van Italië en Duitschland zond om er te studeren; hij werd aldaar zeer bekwaam in de wijsbegeerte, de regtsge-

leerdheid en de wiskunde, en bekleedde verscheiden gewigtige posten in zijne geboorteplaats. Hij heeft nagelaten: 1.º *Aardrijkskunde, verdeeld in twaalf boeken, in welke, behalve de ophelderingen, op verscheiden plaatsen van Ptolomeus, over het kompas, over de met zeilsteen bestreken naald, men leert kennen, de gewesten, de volken, rijken, steden, havens, bergen, rivieren, meren, en gebruiken van Afrika*, met twaalf op koper gegraveerde kaarten, een werk, waarbij men drie registers heeft gevoegd, door JOAN KAREL SARACENI zamengesteld, *Venetië*, 1588, in fol. — 2.º eene goede vertaling in vrije verzen, van de *Schaking van Proserpine*, door CLAUDIANUS, *ibid*, 1551. De graaf SANUTO overleed in zijne geboorteplaats, in den ouderdom van 56 jaren. Het is ten onregte, dat men hem eene *Geschiedenis van Afrika* heeft toegeschreven, welke niet anders zoude zijn dan het boven door ons aangehaalde werk.

SANVITALI (FREDERIK), een geleerde wiskunstenaar, den 19 Mei 1704 te Parma geboren, studeerde bij de Jesuiten, onder welker orde hij zich begaf. Hij heeft zeer welsprekende redevoe-

ringen, over al de moeilij-
 kste punten der gewijde en
 ongewijde wetenschappen ge-
 schreven of voor de vuist
 gemaakt, en heeft zich voor-
 al onderscheiden, door zijne
 kunde in alle takken betrek-
 kelijk de wijsbegeerte en wis-
 kunde. Hij was daarenbo-
 ven een der beste *dichters*
 van zijnen tijd, schreef met
 de grootste gemakkelijheid,
 zoo wel in onrijm als in vers-
 maat, zoo wel in het Itali-
 aansch als in het Latijn, ook
 was hij zeer ervaren in het
 Grieksch. Na den leerstoel
 voor de wiskunde in het *St.*
Maria-collegie van *Brescia*
 te hebben bekleed, werd hij
 tot bibliothekaris van het in-
 stituut der maatschappij be-
 noemd, waarvan hij later de
 eerste waardigheden bekleede.
 Onder zijne talrijke wer-
 ken, noemt men voorname-
 lijk de volgende: 1: *Arith-*
meticæ elementa, adolescenti-
tium matheseos studium in-
redientium commodo, ex-
plicata et demonstrata,
Brescia, 1750, in 8.vo; —
 2.° *Compendiaria arithmeti-*
cæ et geometriæ elementa. ib.,
 1756, in 8.vo; — 3.° *ANGLI*
MARIÆ QUIRINI S. R. E.
cardinalis bibliothecarii etc.
Epistolæ tres ad nobilem vi-
rum ANDREAM QUIRINUM,
senatorum venetum, ex ita-
lico sermone in Latinum con-

versæ, Brescia, 1753. Deze
 brieven hebben ten onder-
 werp het geleerde werk van
 den procurator MARCO FOS-
 CARINI, *over de Venetiaan-*
sche letterkunde; — 4.° Lijk-
rede van Z. Em. den kardina-
naal ANGELO MARIA QUI-
RINI, Brescia, 1755; — 5.°
Dissertazione sopra il modo
d'insegnare ai muti il par-
lare; — 6.° Elementi d'ar-
chitettura civile, Brescia,
 1765, in 4.to Pater SANVI-
 TALI overleed te *Brescia*,
 in 1761. — Nadat zijn va-
 der, LODEWIJK SANVITALI,
 zijne echtgenoot in 1707
 had verloren, aanvaardde hij
 in 1729 het Jesuiten-gewaad,
 en overleed in 1753. — SAN-
 VITALI (JACOBUS), een andere
 Jesuit, te *Parma*, in 1688
 geboren, is de schrijver van
 de *Levens der Heiligen*,
 en van verscheiden godge-
 leerde en ascetische werken.
 Hij overleed in 1763.

SANZ (N...), een Spaan-
 sche dominikaner, wijdde
 zich toe aan de missiën, kwam
 in 1715, in *Sina*, predik-
 te er het Evangelie geduren-
 de 19 jaren, werd tot bis-
 chop van *Mauriscaster* be-
 noemd, en daarna tot Vica-
 rius apostolicus voor de pro-
 vincie *Fokien* verkozen. Na-
 dat de keizer in 1732 de
 missionarissen verbannen had,

begaf SANZ zich naar *Macao*: in 1738 verliet hij deze schuilplaats weder en werkte op nieuw met veel ijver in den wijngaard des Heeren. Oplast des onder-konings, werd hij met vier andere dominikanen in hechtenis genomen, en na op eene onmenschelijke wijze te zijn mishandeld door eene natie, waarvan onkundigen niet ophouden de beschaafden menschlievendheid te roemen, werden zij veroordeeld om het hoofd te verliezen. De bisschop werd geëxecuteerd den 26 Mei 1747. BENEDICTUS XIV heeft; in een consistorie, den 16 September 1748 gehouden, eene treffende redevoering over zijnen kostbaren dood uitgesproken.

* SANZAY (de Graaf CLAUDIUS FRANCISCUS D'AVIAU DUBOIS DE), aartsbisschop van *Bordeaux*, pair van *Frankrijk*, en officier van het legioen van eer, werd den 7 Augustus 1736, op het kasteel van *Sanzay*, uit eene adellijke familie van *Poitou* geboren. Hij was vikaaris-generaal in 1790, toen LE FRANC DE POMPIGNAN, aartsbisschop van *Vienne*, wenschende voortaan in de afzondering te leven, afstand deed van zijnen zetel, en hem aan LODEWIJK XVI, als zijnen opvolger aanbeval. Naar

Parijs ontboden, begaf de eerbiedwaardige abbé DE SANZAY zich te voet derwaarts, en zoodra hij uit den mond des Vorsten, de keuze vernomen had, die op hem gevallen was, wees hij zulk eene aanzienlijke verheffing, uit eene heilige zedigheid van de hand. Herhaalde bevelen waren alleen in staat hem tot de aanneming te doen besluiten, en gedurende den korten tijd dat hij den aartsbisschoppelijken stoel van *Vienne* kon bekleeden, gaf hij het voorbeeld aller deugden. In 1792, verliet deze prelaat *Frankrijk*, en keerde eerst na het sluiten van het concordaat in zijn vaderland terug, en op den 9 April 1802, werd hij tot het aartsbisdom *Bordeaux* verheven, waar al zijne apostolische deugden met eenen nieuwen glans schitterden. Talrijke gestichten werden er door zijne zorgen opgericht, zoo als Seminariën en huizen, aan de verbetering der zeden toegewijd, en deze inrigtingen verslonden zijne particuliere fortuin. Te voet legde hij zijne herderlijke bezoeken in zijn diocees af, en zijne liefdadigheid, die geene grenzen kende, strekte zich zonder onderscheid over allen uit. Tijdens de restauratie, op den oogenblik, waarop de Hertog van ANGOULÊME,

gereed stond, om zijne intrede in *Bordeaux* te doen, ging de eerwaarde prelaat den prins te gemoet, en was de eerste, die den eed van gehoorzaamheid in zijne handen aflegde. Hij vergezelde vervolgens den Hertog naar de hoofd-kerk, alwaar tot dankzegging aan God, de lofzang *Te Deum* gezongen werd. DE SANZAY zette nog gedurende twaalf jaren zijne loopbaan van weldadigheid voort, en overleed te *Bordeaux*, den 11 Julij 1826.

SANZIO. — Zie RAPHAËL DE SANTI.

SAPHIRA. — Zie ANANIAS.

SAPHO of SAPPHO van *Mitylene*, eene stad van het eiland *Lesbos*, beoefende het lierdicht en werd de *Tiende Muze* bijgenaamd. Van een aantal stukken, welke zij had zamengesteld, zijn er slechts twee tot ons gekomen, welke gewoonlijk met de *Gedichten* van ANACREON worden gedrukt, en die afzonderlijk in het licht zijn verschenen, te *Hamburg*, 1733, in 4.to met de *aansteekeningen* van CHRISTIAAN WOLFJUS, [en te *Leipzig*, in 1810, in 8.vo door H. F. M. VÖGLER.] Men verhaalt, dat zij, na in PHAON, eenen schoonen jonge-

ling van *Lesbos*, eenen hardnekkigen tegenstand in de voldoening harer lusten te hebben aangetroffen, zij zich boven van de *Leucadische rotsen*, in *Acarnanië*, in de zee stortte. Het is van haar dat de *Saphische versmaat* haren naam ontleend heeft, om de bewondering uitedrukken welke hare medeburgers voor hare talenten hadden opgevatt, lieten zij haar beeld op hunne munt slaan. SAPHO is beschuldigd geweest, de zedeloosheid, tot eene onbegrijpelijke buitensporigheid te hebben gedreven, en het is te vergeefs dat mevrouw DACIER haar hiervan heeft willen vrijpleiten. [In 1829 is er eene *Verzameling van stukken* in het licht verschenen, getrokken uit SAPHO, BION en MOSCHUS, geteekend door GIRODET en gegraveerd door CHÂTILLON, zijnen kweekeling: dezelve gaan vergezeld van de vertaling — in het Fransch — van den tekst door GIRODET van eenige der gedichten van SAPHO, en MOSCHUS, met een *verslag* over het *leven* en de *werken* van SAPHO, door COUPIN, 4 bk.ⁿ in fol.]

* SAPHINAUD (KAREL HENDRIK, graaf van), luitenant-generaal, bijgenaamd *de Nestor der Vendeesche dappe-*

ren, werd in 1760, op het kasteel van *Sourdy*, in *Neder-Poitou* geboren, en was tijdens de Fransche omwenteling, officier bij het regiment van *Foix*. Zijne broeders, evenzeer officiers, gingen in het leger van CONDÉ dienen. KAREL HENDRIK DE SAPINAUD, was een der eersten die deel namen aan den opstand der *Vendée*, en streed onder de bevelen van zijnen oom, den ridder de SAPIAUD DE LA VERRIE. Na een moorddadig gevecht, namen zij den 12 Maart 1793, *les Herbiers*, en den 24 *Mortagne* in. De ridder DE LA VERRIE, die den 29 derzelfde maand, den slag van *Saint-Vincent*, op den generaal MARÉE gewonnen had, sneuvelde vier maanden later, aan het hoofd zijner voorhoede, bij *Pont-Charron*, en werd vervangen door zijnen neef, dien hij zelf tot zijnen opvolger had aangeduid. De jonge DE SAPINAUD, door zijne krijgsmakkers tot veldheer benoemd, en te *Savenay* met het bevelheerschap bekleed, worstelde met bekwaamheid, tegen al de moeijelijkheden van zijnen toestand, en zag zijn vader aan zijne zijde vallen. Hij ontving van MONSIEUR, broeder van LODEWIJK XVIII, die op de kusten van *Poitou* was geland, eere-wapens en het brevet van lui-

tenant-generaal. In 1814 in zijnen rang bevestigd, vereenigde hij ten tweeden male, in 1815 de *Vendeërs*, streed met hen, en keerde na de terugkomst der BOURBONS tot het stille leven terug. Ofschoon SAPINAUD naar niets gedongen had, werd hij echter lid van den algemeenen raad van zijn departement (*Vendée*), daarna lid van de afgevaardigden, en eindelijk pair van *Frankrijk*. Hij is den 10 Augustus 1829, na de troostmiddelen der Godsdienst te hebben ontvangen, op zijn kasteel van *Sourdy* overleden. Men vindt eene *Levensschets* van hem, in den *Moniteur* van den 20 Augustus 1829. Vijf zijner broeders en twee zijner volle neven, officieren voor de omwenteling, en die denzelfden naam voerden, dienden dezelfde zaak. Een hunder SAPINAUD DE BOIS HUGUET, is tegenwoordig door verscheiden letterkundige voortbrengselen, voordeelig bekend, zoo als door 1.º *De Psalmen*, in fransche verzen vertaald, *Parijs*, 1818, 2 dl.ⁿ in 8.vo; 4.º uitgave, 1823, in 8.vo; — 2.º *Elégie etc.* (*Treurzang op den dood van den hertog van BERRY*), *le Mans*, 1829, in 4.to; — 3.º *Elégies etc.* (*Vendeesche treurzangen*), opgedragen aan mevrouw de markgravin DE

LAROCHE JACQUELEIN, 1820; 2.º uitgave 1823, in 8.vo; — 4.º *In exitu Israël*, in Fransche verzen, 1822, in 8.vo; — 5.º *Dies iræ*, 1822, *Parijs*, in 8.vo; — 6.º *A l'Auteur etc.* (Aan den schrijver van het dichtstuk der planten), *Parijs*, 1822, in 8.vo; — 7.º Het *Kerkhofen de Lente* van GRAY, *Parijs*, 1822, in 8.vo; — 8.º *Verder Levensberigten van Vendeesche veldheeren en eene Reize door de Vendée* gedrukt achter de *Geschiedkundige Verhandelingen over de Vendée*, door mevrouw DE SAPINAUD DE BOIS-HUGUET, zijne moeder, *Parijs*, 3.e uitgave, 1824, in 12.mo

SAPOR, SAPORES of SCHAPOUR I, koning van *Perzië*, volgde in het jaar 238 na J. C. zijnen vader ARTAXERXES op, verwoestte *Mesopotamië*, *Syrië*, *Cillicië*, en verschillende andere gewesten van het Romeinsche rijk; en zonder den krachtdadigen tegenstand van ODENATUS, veldheer, later koning der *Palmyriërs*, zou hij zich meester hebben gemaakt van geheel het Oosten. Keizer GORDIANUS de Jonge noodzaakte hem naar zijne staten terug te trekken, maar toen PHILIPPUS, na GORDIANUS

vermoord te hebben, zich in 244 op den keizerlijken troon plaatste, sloot hij den vrede met SAPOR. Keizer VALERIANUS, onder wien hij zijne vijandelijkheden weder begon, trok tegen hem op, en had het ongeluk van in 260, overwonnen en krijgsgevangen gemaakt te worden. De woeste overwinnaar behandelde hem met de grootste wreedheid. (Zie VALERIANUS) ODENATUS, van deze barbaarschheden onderdrukt, vereenigde zijne strijdkrachten met die der Romeinen, heroverde *Mesopotamië*, *Nisibië*, *Carrhes* en verscheiden andere plaatsen op SAPOR, dien hij op de vlugt dreef. Hij achtervolgde zijn leger, hakte hetzelfde in de pan, nam zijne vrouwen en schatten weg, en vervolgde hem zelve tot onder de muren van *Clésiphon*. SAPOR overleefde deze nederlaag niet lang. Hij werd in 269 door de landvoogden (*Satrapen*) vermoord, eene hatelijke gedachtenis nalatende. Zijn zoon HORMISDAS volgde hem op.

SAPOR II, koning van *Perzië*, na den dood van zijnen vader HORMISDAS II geboren, werd zelfs vóór zijne geboorte in 310, tot zijnen opvolger uitgeroepen. Hij

deed invallen in het Romeinsche rijk, en nam in 359 de stad *Amida* in. Na het Romeinsche leger verslagen te hebben, rigtte hij eene geweldige vervolging tegen de Christenen aan. De geleerden (*magis*) en de heidenen, bragten hem in het denkbeeld, dat zij den staat vijandig waren; en, onder dit voorwendsel, liet hij deze onschuldige slagtoffers aan hunne wreedheid ter prooi. Intusschen deed deze dwingeland gestadige invallen in de gewesten van het Romeinsche rijk. CONSTANTIUS beteugelde zijnen voortgang: JULIAAN *de afvallige*, vervolgde hem onvoorzigtiglijk tot in het binnenste zijner staten, en kwam er op eene ellendige wijze om het leven. JOVIANUS zag zich bij het sluiten van den vrede, met hem, verplicht, *Nisibië* en verscheiden andere steden aan hem afstaan. De koning van *Perzië* hernieuwde den oorlog in 370, viel in *Armenië*, en versloeg keizer VALENS; eindelijk stierf hij onder de regering van GRATIANUS, in 380, algemeen gevreesd en verfoeid. Zijn broeder ARTAXERXES of ARDEZEBIR volgde hem op.

SAPOR III, zoon van den voorgaande, volgde in 384, op zijnen oom ARTAXERXES

II. Hij bezat noch de wreedheid, noch den voorspoed zijner voorgangers en zag zich verplicht om afgevaardigden naar THEODOSIUS *den groote* te zenden, ten einde hem den vrede te vragen. Deze vorst overleed in 389, na eene regering van 5 jaren en 4 maanden.

SAPRICIUS. — Zie NICEPHORUS (*Heilige*), martelaar van *Antiochië*.

SARA, was de nicht van ABRAHAM en de kleindochter van THARÉ. Zij werd in het jaar 2000 vóór J. C. geboren. Toen zij 20 jaren oud was, trad haar oom met haar in den echt. Hare buitengewone schoonheid stelde haar in gevaar om onteerd te worden door twee vermogende koningen, de eene van *Egypte*, de andere van *Gerare*; maar God beschermde haar, en gedoogde niet dat hare schakers haar de minste beleediging aandeden. Nadat de Heer drie Engelen in menschen gedaante tot ABRAHAM had gezonden, om hem zijne beloften te vernieuwen, zeiden zij hem, dat SARA eenen zoon zoude baren, en ofschoon zij reeds 90 jaren oud was, bragt zij IZAÏK ter wereld. Haar dood had plaats eenige jaren na de groote beproeving waar-

aan God het geloof van ABRAHAM onderwierp, door hem te bevelen van zijnen eenigen zoon op te offeren. Zij was 127 jaren oud. ABRAHAM begroef haar, in de dubbele spelonk van eenen akker, dien hij te *Arbee*, waar later de stad *Hebrón* gebouwd is, van EPHRON, den *Amorrhèer*, gekocht had. Eenige schrijvers hebben beweerd dat SARA de halve zuster van ABRAHAM was, zich beroepende op het gezegde van ABRAHAM aan de Egyptenaren, dat zij zijne zuster was; maar in het Hebreeuwsch beteekent dezelfde uitdrukking eene zuster en eene naaste bloedverwante of nicht; de Hebreërs, hadden geene geschikte bevoordingen, om de verschillende graden van bloedverwantschap uitdrukken. In de tijden, waarin ABRAHAM leefde, werden zoodanige huwelijken reeds als bloedschuldig beschouwd; zij konden niet meer door de noodzakelijkheid verschoond worden, wijl het menschelijke geslacht reeds genoegzaam vermenigvuldigd was. Daarenboven schijnt het gedrag van ABRAHAM, die om zijn huwelijk met SARA verborgen te houden, haar zijne zuster noemde, te bewijzen, dat de volken te midden van

welke hij leefde, niet geloofden dat een broeder zijne zuster kon trouwen. ABRAHAM heeft zonder twijfel kunnen zeggen: *Filia patris mei, sed non filia matris meæ*: SARA was werkelijk de dochter van zijnen vader, wijl zij deszelfs kleindochter was. In de *Mémoires de Trévoux*, van Junij 1710, blz. 1053, vindt men eene belangrijke verhandeling over dit onderwerp. D'HERBELLOT heeft in zijne *Ooster-sche Bibliotheek*, de overleveringen der Muzelmannen betrekkelijk SARA verzameld.

SARA, dochter van RAGUEL en ANNA, uit het geslacht van NEPTHALI, was achtereenvolgend met zeven mannen getrouwd geweest, welke de duivel na elkander had gedood, op den oogenblik dat zij zich in de vervoering van wellust, aan de vervulling van den huwelijkspligt wilden overgeven, terwijl zij den oorsprong aller voortplanting, en het doel, hetwelk het huwelijk eerbiedwaardig maakt, uit het oog verloren. Later trad zij in den echt met TOBIAS, aan wien de Engel, die hem beschermde, raadgevingen mededeelde, wel waardig om overwogen te worden, door degene, welken dezen staat aanvaardden:

Hi qui conjugium ita suscipiunt, ut Deum a se et a sua mente excludant, et suæ libidini ita vacent sicut equus et mulus quibus non est intellectus, habet potestatem dæmonium super eos. Dit huwelijk was gelukkig, en werd door eene talrijke nakomelingschap geze- gend. — Zie TOBIAS.

SARASA (ALFONSUS ANTONIUS DE), in 1618; te *Nieuwpoort*, in de Belgische provincie *West-Vlaanderen*, uit eene Spaansche familie geboren, werd in 1633 *Jesuit*, en overleed te *Antwerpen* in 1667. Hij liet twee werken na, vol van eene goede wijsbegeerte, en van gevoel, getiteld: 1.º *Ars semper gaudendi, demonstrata ex sola consideratione divinæ Providentiæ, Antwerpen, 1664 — 67, in 4.to*; — 2.º *De Lætitia perfectæ artificio in conscientia recta invento, Antwerpen, 1667, in 4.to*

SARASIN of liever SARRASIN (JOANNES FRANCISCUS), een dichter en letterkundige in 1603, te *Hermanville* aan de zee, in de nabijheid van *Caen* geboren, bezat eene schitterende verbeeldingskracht en vele vlugheid. Hij won de gunst van den prins van *CONTI*, die hem

tot zijnen secretaris benoemde; maar na zich gemengd te hebben in eene zaak, welke aan dien prins mishagde, verviel hij in zijne ongenade. Men wil, dat hij van verdriet daarover, te *Pézénas* in 1654 overleed. Men heeft van hem *Oden* onder welke men de beide, op den slag van *Lens* en op de inneming van *Duinkerken* onderscheidt; *Herder- en Treurzangen, Rust-, Klink- en Puntdichten, Volksliederen, Madrigalen, Brieven*, een *Dichtstuk* in 4 zangen, getiteld: *La défaite etc. (De nederlaag der eindrijmen)*. Ook heeft men van hem eenige gemengde werken in rijm en onrijm zoo als de *Lijkstaatsie van Voiture*, een voortbrengsel dat men vroeger zeer geprezen heeft, en dat tegenwoordig slechts wonderlijk schijnt. In het algemeen heerscht er vele losheid en scherpzinnigheid in zijne gedichten, maar zij schieten te kort in nauwkeurigheid, in smaak en in welvoegelijkheid. Ook stelt hem *LAHARPE* verre beneden *RACAN* en *MAYNARD*. Eenige zijner stukken, zoo als de *Gewetensbestuurder (Directeur)*, het *Puntdicht op den Pastoor enz.* ademen lichtzinnigheid en losbandigheid. Men moet echter bekennen dat de fragmenten van groote

dichtkunde door CLÉMENT in zijne *Brieven aan VOLTAIRE* aangehaald, ware schoonheden aanbieden, en den goeden smaak der oudheid ademen. Zijne prozaïsche werken zijn: 1.º *Histoire etc.* (*Geschiedenis der zamenzwering van WALSTEIN*), een voortbrengsel met tegenreden overladen en vol geest, maar ontbloomt van die edele eenvoudigheid, welke het eerste sieraad van den geschiedkundigen stijl is. — 2.º *Traité etc.* (*Verhandeling over het schaakspel en den naam deszelfs*), waarin men nasporingen aantreft. — 3.º *Histoire etc.* (*Geschiedenis der belegering van Duinkerken door LODEWIJK DE BOURBON prins van Condé*). Zijne *Werken* zijn gezamenlijk uitgegeven door MÉNAGE, *Parÿs*, 1657, in 4.to. De voorrede is van PELLISON. [De *Uitgelezene werken* van SARASIN, zijn in 1826, in 12.mo in het licht gegeven, met eene *Levensschets* door CH. NODIER, in zijne verzameling der *kleine Fransche klassieke schrijvers van DELANGLE*. Ook heeft men in 1824 te *Caen*, eene uitgave in 8.vo van zijne gedichten geleverd].

SARAVIA (ADRIANUS), te *Hesdin* in *Artois* in 1530 geboren, was predikant te

Antwerpen, waar hij als een der eersten medewerkte, aan de geloofsbelijdenis der nieuwe Belgische kerken, aan welke hij echter niet veel geloof sloeg, zoo als men zulks ziet uit eenen Brief dien hij aan JOANNES UYTENBOGAERT schreef. Hij verkreeg vervolgens eenen leerstoel voor de godgeleerdheid te *Leijden*, dien hij echter slechts vier jaren behield, wÿl de zamenzwering, om die stad aan ROBERT VAN LEICESTER over te geven, waarin hij betrokken was, ontdekt zijnde, hem nauwelijks den tijd overschoot om de vlugt naar *Engeland* te nemen, alwaar hij weldra met geestdrijf de gevoelens der Anglikaansche kerk omhelsde. Hij verhief zich alstoen tegen CALVINUS en BEZA, en ontving tot belooning van het Engelsche hof een kanonikaat van *Kantelberg*, alwaar hij in 1612 overleed. Zijne werken zijn onder den titel van *Diversi tractatus theologici*, gezamenlijk in 1 dl. in fol. uitgegeven, *Londen*, 1611. Er stralen vele vijandschap en kwade luim in dezelve door, zonder van de dwalingen en vooringenomenheden des schrijvers te spreken; maar er komen ook gezonde en juiste aanmerkingen in voor, voor-

namelijk in zijne verhandeling *de Locis theologicis*, aan welke overdreven critici geen regt hebben doen wervaren. PETRUS BURMAN, een vurig calvinist, stelt hem voor als een baat- en eerzuchtig, wispelturig man, en als een wargeest; maar zijne getuigenis is zeer verdacht. Indien SARAVIA, in de secte der hugenooten was gebleven, welligt zou hij hem tot een groot man hebben verheven.

SARAZIN (JACOBUS), een beeldhouwer, te *Noyon*, in 1598 geboren, begaf zich naar *Parijs*, en later naar *Rome*, ten einde zich in zijne kunst te volmaken. [De kardinaal ALDOBRANDINI, neef van CLEMENS VIII, hield hem bezig in zijne *villa* van *Frascati*, en het is voor hem dat SARAZIN, de beide schoone colossale standbeelden van ATLAS en POLYPHEMUS vervaardigde, die eene verbazende hoeveelheid waters uitwerpen. Hij leerde er DOMINIQUINO kennen, die hem met zijnen raad en zijne voorbeelden ondersteunde]. Deze meester onderscheidde zich ook in de schilderkunst. In *Frankrijk* teruggekeerd zijnde, versierde hij verscheiden kerken van *Parijs* met vruchten van zijn palet en van zijnen beitel. Onder het groot

getal stukken, dat hij voor *Versailles* vervaardigde, onderscheidt men de prachtige groep van REMUS en ROMULUS, door eene wolvin gezoogd, en die welke men te *Marly* zag, twee kinderen voorstellende, welke met eene geit spelen. SARAZIN overleed te *Parijs* in 1620.

SARBIEWSKI (MATHIAS CASIMIR), SARBIEVIUS, in 1595, in het hertogdom *Masovië* van doorluchtige ouders geboren, werd in 1612 Jesuit. Naar *Rome* gezonden, legde hij er zich toe op de beoefening der oudheden en der dichtkunde. Eenige Latijnsche oden, welke hij aan URBANUS VIII aanbood, deden hem verkiezen om de hymnissen te verbeteren, welke de heilige vader wilde gebruiken, in het nieuwe Brevier hetwelk hij deed vervaardigen. In *Polen* teruggekeerd, onderwees SARBIEWSKI te *Wilna* achtereenvolgend de humaniora, de wijsbegeerte en de godgeleerdheid. Toen hij aldaar de doctorale waardigheid ontving, nam LADISLAUS V koning van *Polen*, die er bij tegenwoordig was, den ring van zijnen vinger en gaf hem denzelven en verkoos hem kort daarna tot zijnen hof-kapellaan. Deze vorst schepte zoo veel vermaak in zijn ouderhoud, dat hij op al zijne reizen zich

door hem deed vergezellen. Deze Jesuit overleed in 1640. Er bestaat van hem eene verzameling van *Latijnsche gedichten*, Antwerpen, 1634, in 8.vo Men ziet aan het einde derzelve eene verzameling van verzen, door verschillende dichters tot lof van SARBIEWSKI vervaardigd. Er is eene sierlijke uitgave der gedichten van dien pater in het licht verschenen, *Parijs*, 1759, in 12.mo In dezelve vindt men 4 boeken *Oden*, één boek slotzangen, één met drinkliederen, een ander met mengedichten, en één met puntgedichten. Zijne lierdichten worden vooral op prijs gesteld; dezelve zijn vol verhevenheid en vuur of schoon derzelve stijl niet altijd nauwkeurig is. De beroemde GROTIUS vond SARBIEWSKI somtijds verheven boven HORATIUS: *HORATIUM assecutus est, imo aliquando superavit*. Hij was naar de wijze van VIRGILIUS een heldendicht begonnen; maar heeft den tijd niet gehad hetzelfde ten einde te brengen. Een *Verflag* over zijn leven en zijne werken, is te *Dresden*, in 1753, in 8.vo, en in 1754, in 4.to door L. G. LANGBEIN in het licht gegeven.

SARDANAPALUS, beruchte koning van *Assyrië*, is vol-

gens sommige schrijvers dezelfde koning als PHUL, waarover er in de H. Schrift wordt gesproken. Zijn naam wordt nog gebezigd, om vorsten aan te duiden, die zich enkel met hunne vermaken bezig houden. Nadat ARBACES, landvoogd van *Medië*, SARDANAPALUS in zijn paleis had gezien, te midden eener menigte gesnedenen en ligtzinnige vrouwen, en hem zelve als eene ligtekooi gekleed, eenen spinrok in de hand houdende, werd hij door dit ergerlijk tooneel zoo zeer verontwaardigd, dat hij eene zamenzwering tegen hem smeedde. BRESIS, landvoogd van *Babylonië*, en vele anderen maakten gemeene zaak met hem. De koning, genoodzaakt de wapens op te vatten, behaalde in het begin eenige voordeelen op de muitelingen; doch eindelijk werd hij overwonnen en nam de vlugt naar *Ninive*, dat weldra door de opstandelingen belegerd werd. Tegelijkertijd wierpen de overstromingen van den *Tiger*, een gedeelte der muren dier stad omver. SARDANAPALUS, tot het uiterste gebragt, sloot zich op in zijn paleis, en liet eenen grooten houtstapel oprigten, dien hij ontstak, en zich in het jaar 817 vóór J. C. na eene twintigjarige regering, met zijne vrouwen

zijne gesnedenen en zijne schatten in de vlammen wierp. Ziedaar ten naastebij wat de ouden van SARDANAPALUS verhalen. Men kent deze dichtregelen van JUVENALIS, en de goede zedeleer welke zij bevatten :

Nesciat irasci, cupiat nihil, et potiores
Herculis arumnas credat saevosque labores
Et venere, et coenis, et plumis Sardanapali.

Eenige nieuwere geleerden trekken de omstandigheden der geschiedenis van dezen vorst in twijfel. Men vindt in de *Observationes Hallenses*, eene verhandeling te zijner eer, getiteld: *Apologia Sardanapali*; deze verdediging moet echter niet de overhand hebben, boven de algemeene overtuiging, gegrugsteund door alle geschiedkundige getuigenissen. Men weet dat het eene der kunstgrepen van de nieuwere filosofie is, om de gedachtenis van monsters in eere te herstellen, terwijl zij de groote mannen lastert, die door te veel Godsdienst en deugd geschitterd hebben. Uit de bouwvallen van het rijk van SARDANAPALUS, ontstonden de koninkrijken der Meders van *Ninive* en van *Babylon*; maar al deze tijdvakken der oude, zeer duistere geschiedenis, zijn door fabels en ongerijmdheden, onkennelijk gemaakt.

* SARDI (GASPARUS), te *Ferrare*, in 1480 geboren, was verbonden aan het hof der hertogen van dien staat en bekleedde bij hetzelfde verscheiden eervolle posten. Hij legde zich toe op de beoefening der oudheid, der geschiedenis, schreef met gelijken roem over verschillende onderwerpen. Onder verschillende werken noemt men van hem: 1.º *Epistolarum liber, variâ reconditâque historiarum cognitione refertus, Florence, Torrentino, 1549, in 8.vo*, waarvan de stijl even zoo zuiver als sierlijk is. — 2.º *De triplici philosophia commentariolus*; — 3.º Eene uitmuntende *Geschiedenis van Ferrare*, in 12 boeken in het Italiaansch, *Ferrare, 1556 in 4.to*, en herdrukt in 1646. Men vindt in dezelve belangrijke bijzonderheden over verschillende oorlogen in *Italië*. Hij heeft daarenboven een werk in handschrift nagelaten, getiteld: *Toponomasie, of Woordenboek der oude Aardrijkskunde*, in 18 boeken. Men bewaart het in de Bibliotheek van *Modena*, en in deze laatste jaren was het voor den druk bestemd. Deze schrijver overleed in 1564.

* SARDI (ALEXANDER), een der geleerdste letterkundigen der 16.^e eeuw, zoon van den

voorgaande, te *Ferrare*, in 1520 geboren, hij beoefende het Grieksch aan de universiteit dier stad, onder MARCUS ANTONIUS ANTIMACHUS, van *Mantua*; hij was ervaren in bijna alle wetenschappen, en heeft nagelaten: 1.º *Numinum et heroum originis*, *Rome*, 1775; — 2.º *De moribus ac ritibus gentium*, *Venetie*, 1755; — 3.º *De inventoribus rerum*, *Mentz*, 1577; — 4.º *De nummis tractatus*, *ibid.* 1579; — 5.º *Sei Discorsi* of *Zes Redevoeringen over de schoonheid en het edele van het dichtstuk van DANTE*, die verscheiden uitgaven hebben gehad; en andere werken in handschrift, onder welke men eenige *Gedichten* aantreft, enkel belangrijk door de naauwkeurigheid des stijls. — Hij overleed den 28 Maart 1588.

SARISBÉRY, SALISBURI of SARISBURI (JOANNES DE), *Sarisberiensis*, in 1110 in *Engeland* geboren, begaf zich in den ouderdom van 16 tot 17 jaren naar *Frankrijk*. De koning zijn meester, zond hem naar het hof van Paus EUGENIUS III, ten einde de aangelegenheden van *Engeland* te bepleiten. In zijn vaderland teruggeroepen, ontving hij groote bewijzen van achting van den beroemden

THOMAS BECQUET, groot-kanselier des koninkrijks. Nadat die staatsman tot aartsbisschop van *Kantelberg* was verheven, volgde en vergezelde hem JOANNES op zijne reizen. Toen die prelaat, 1170 in zijne kerk werd vermoord, ontving SARISBÉRY, die eenen slag wilde afweren, door een' der moordenaars op het hoofd van den kerkvoogd gerigt, dien slag op den arm. Eenige jaren later werd hij tot bisschop van *Chartres* verheven, verwierf aldaar eenen grooten roem door zijne deugd en zijne kunde, en overleed er in 1181 of 1182. Er bestaan nog verscheiden werken van hem. Het voornaamste is eene verhandeling, getiteld: *Polycraticus, sive de nugis curialium et vestigiis philosophorum*, *Leyden*, 1639, in 8.vo Dit werk vol oordeelkundige en waarlijk wijgeesrige aanmerkingen, is in het Fransch vertaald, in 4.to onder den titel van *Vanités etc. (Ijdelheden des hofs)* door MÉZERAY. SARISBÉRY was een der schoonste geesten zijner eeuw, daarenboven was hij een wijs, geleerd en oordeelkundig man. Hij voert echter soms fabelachtige daadzaken aan, ligtzinniglijk van eenige onwetende of kwalijkgezinde schrijvers overgenomen. Zie het

slot des artikels GREGORIUS de groote.

* SARIUS of SARIO (dom GREGORIUS), een benediktijner der Congregatie van *Monte-Cassino*, in *Engeland* geboren, bloeide omtrent het einde der zestiende eeuw. Alvorens den religieuzen staat te hebben omhelsd, droeg hij den naam van ROBERT. Na met veel roem zijne studiën te Rome volbragt te hebben, belastten hem zijne oversten met het onderwijs der godgeleerdheid, in het klooster van *Monte-Cassino*; hij begaf zich vervolgens naar het klooster van *St. George* te *Venetië*. Een aantal geleerde geschriften waren de vrucht van zijne afzondering en van zijn nachtwaken. Onder de gene, die gedrukt zijn, onderscheidt men: *De Sacramentis in communi, opus theologicum tripartitum, ac plane aureum*; — 2.º *Casuum conscientiae, sive theologiae moralis thesauri, tomus primus*; — 3.º *Flores decisionum, seu casuum conscientiae ex doctrina conciliorum Navarri, collecti libri V*; — 4.º *Epitome conciliorum Navarri*; — 5.º *Clavis regia sacerdotum*; — 6.º *Summa sacramenti poenitentiae ex Navarro*, enz. Dom SARIUS

overleed te *Venetië*, in het klooster van *St. George*, den 30 October 1602.

* SARMIENTO (pater MARTINUS), een geleerde Spanjaard te *Segovia*, in 1692 geboren, studeerde eenige jaren te *Salamanka*, van waar hij naar *Madrid* ging, en zich onder de Benediktijnen begaf; later begaf hij zich naar *Alcala de Henares*, alwaar hij tot doctor in de beide regten werd bevorderd. In de hoofdstad teruggekeerd, bekleedde hij achtereenvolgend, de leerstoelen der wijsbegeerte, der zedekunde en godgeleerdheid, onderscheidde zich tegelijkertijd in het predik-ambt, en men kan van hem zeggen, dat hij een waarlijk evangelische redenaar was. Zijne leerreden, zonder hoogdravendheid, zonder aanmatiging, zonder door ongepaste beelden overladen te zijn, en eindelijk zonder een enkel dier gebreken, welke pater ISLA (zie dat artikel) aan de predikers van zijnen tijd verwijt, zijn vol zalving, diep geleerd, en spreken tegelijkertijd tot den geest en het hart. Pater SARMIENTO bezat zeer uitgebreide kundigheden, en heeft geschreven over de *geschiedenis*, de *Schoone letteren*, de *wijsbegeerte*, de *godgeleerd-*

heid enz. Toen het werk van pater FEIJOO, getiteld *Critisch Tooneel*, waarin over allerlei onderwerpen wordt gehandeld eene soort van opstand had verwekt, onder de dit werk vijandige of verdedigende letterkundigen, verkoos de regering pater SARMIENTO om hetzelfde te onderzoeken. Hij had den moed aan hetzelfde zijne goedkeuring te hechten, en gaf er zelfs een verdedigingschrift van in het licht. De vijanden van pater FEIJOO voeren alstoen los tegen zijnen verdediger en hij zag zich blootgesteld aan de hekelingen en zelfs aan de beledigingen, waarmede de schotschriften van bijna alle ongenoemde schrijvers waren opgevuld. In een antwoord dat pater SARMIENTO tot hen rigtte, en in hetwelk hij zijne lofspraken ten gunste van den geleerden FEIJOO herhaalt, verpletterde hij hen, en bragt hen tot zwijgen. Zulks was echter geene gemakkelijke zaak, naardien de asturische schrijver, in zijn *Critisch Tooneel*, de kwakzalverij van allerlei slag van lieden ontsluitert, en vooral de dwalingen gispt, welke door de onkunde van eenige hoogleeraren en door de gehechtheid aan eenen ouden slender, in de scholen van Spanje gevolgd werden.

Het werk van Pater FEIJOO, en de verdediging van zijnen goedkeurder, waren eindelijk in staat, om in Spanje den goeden smaak en de gezonde critiek in de beoefening van verschillende wetenschappen in te voeren, en weldra ondervond men daarvan de gelukkige uitwerkselen. Pater SARMIENTO heeft een aantal werken geschreven, waarvan de meeste onuitgegeven zijn gebleven. De meest bekende zijn: 1.º *Apologia of Verdediging van het Critisch tooneel van den Eerw. pater FEIJOO, Madrid, 1732*; — 2.º *Verhandelingen voor de geschiedenis der Spaansche dichtkunde en dichters, Madrid, 1775*; — 3.º *Nagegelaten werken van pater SARMIENTO, ibid, 1575, 4 dl. in 8.vo* Deze geleerde benediktijner, overleed te Madrid, in 1768.

SARNELLI (POMPEUS), te Polignano, in het land van Bari in 1649 geboren, doctor in de regts- en godgeleerdheid, protonotaris apostolicus, abbé van *St. Homobon*, bisschop van *Bisceglia*, heeft zich eenen naam gemaakt door werken over de kerkelijke oudheden en de titels, in het Italiaansch geschreven; zoo als: 1.º *De wereldlijke geestelijkheid in haren luster*, of over het gewone le-

ven der geestelijken, Rome, 1688; — 2.º *Kerkelijke brieven*, 3 dl.ⁿ, in 4.to, verscheiden malen herdrukt. — SARNELLI overleed in 1722.

SARPI (PETRUS PAULUS), bekend onder den naam van FRA-PAOLO of van PAULUS van Venetië, werd in die stad in 1552 geboren. Een serviter-religieus, nam hem in 1564 in zijne orde op, waarin hij weldra tot aanzienlijke posten werd verheven, zoo als tot dien van provinciaal, dien men hem in 1579 toevertrouwde, ofschoon hij pas 27 jaren oud was, en neigingen des harten en des geestes verraadde, die hem van deze waardigheid hadden behooren uittesluiten. De geschillen der Venetiaansche republiek met Paus PAULUS V, verschaften aan pater SARPI de gelegenheid om zijne gevoelens aan den dag te leggen. De Paus beval hem in 1606, om te Rome te komen, en op zijne weigering excommuniceerde hij hem. Deze slag verwonderde dien monik niet, die reeds begon zich een groot man te wanen, wyl de grooten zich met hem bemoeiden, en die, terwijl hij den Paus trotseerde, door zijne onbeschaamdheid en ijdelheid, burgers van allerlei rang verbitterde. Hij werd,

zegt men, eens op de *St. Marcus-burg*, door vijf moordenaars aangevallen, die hem drie dolkstekten toebagten. Degene die dezen wezenlijken of uitgedachten aanval, aan het hof van Rome hebben toegeschreven, hebben noch de waarschijnlijkheid, noch de betamelijkheid geraadpleegd, en schijnen vergeten te hebben, dat deze afvallige monnik, door zijne ooplopendheid, door zijne vinnige en gevaarlijke inborst, zich allerlei slag van vijanden had gemaakt. Hij overleed in 1623. Het tegen het Roomsche hof opgeruide volk, deed geloften op zijn graf even als op dat van eenen heilige. Het is echter zeker dat, wel verre van heilig te zijn, hij niet eens een Catholijk Christen was. Wanneer men door zijne eigene brieven niet overtuigd zoude zijn, dat hij onder het serviter-gewaad de denkwijze der Genever-predikanten verborgen hield, zal men zulks ligtelijk ontwaren, door het lezen zijner *Geschiedenis van het concilie van Trente*, eerst te Londen, in 1619 uitgegeven, door DE DOMINIS, onder den naam van PIETRO SOAVE POLANO. Men ziet in dit geschrift de protestantsche dweepzucht in hare geheele naaktheid. Deze eerzuchtige en dweepzieke

monnik verheugde zich, naar zijn zeggen, te *Venetie* den gezant eener republiek (der *Vereenigde provinciën*) te zien, die met hem staande hield, dat de Paus de antichrist was. Hij werkte er aan om de nieuwe dwalingen in zijn vaderland intevoeren, en welligt, dat zonder de ontdekking zijner kuiperijën door HENDRIK IV, hij er in geslaagd zoude zijn. Deze vorst, sedert zijne bekeering, opregt aan de Catholijke Godsdienst verkleefd, vernam de zamenspanning des monniks en van zijnen vriend FRA-FULGENZIO, door eenen brief, welken een predikant van *Geneve*, aan een' der aanzienlijkste hugenooten van *Parijs* schreef. Deze man meldde aan zijnen vriend, dat » binnen weinige jaren men de vrucht der moeite zoude plukken, die hij en FRA-FULGENZIO namen, om het evangelie te *Venetie* in te voeren, alwaar verscheiden senatoren, en zelfs de doge, opvolgers van DONATO, de oogen voor de waarheid geopend hadden; dat er voortaan niets anders overbleef dan God te bidden, dat de Paus den Venetianen eenigen nieuwen twist mogt verwekken, ten einde aanleiding te hebben, om de hervorming in het

XXII. DEEL.

geheele grondgebied der republiek in te voeren." HENDRIK IV onderschepte dezen brief, en op zijn bevel, deelde de heer DE CHAMPIGNY, zijn gezant te *Venetie* het afschrift deszelfs eerst aan eenige, hem voor de Godsdienst hunner vaderen als weldenkend bekende senatoren, en vervolgens aan den vergaderden senaat mede, na er den naam van den doge, uit eerbied voor zijne waardigheid, uit weggeschrapte te hebben. De senaat bedankte den koning voor de gewigtige haar gegevene waarschuwing; aan FRA-FULGENZIO werd het prediken verboden, en FRA-PAOLO, listiger en even zoo bedorven als hij, was meer op zijne hoede. De protestant MARHOF bevestigt deze bijzonderheden terwijl hij van het ontwerp van FRA-PAOLO spreekt, om zich onder de zoogenaamde hervormden te begeven: *Spargebatur fama quod abitur ad reformatos meditaretur, quæ non omnio de nihilo est: scio enim super esse epistolas manu ejus scriptas ad ISAACUM CASAUBONUM, quibus sollicitat ipsum de gratia regis Angliæ ipsi concilian-da, si forte illuc fortuna iniquior ipsum abigeret.* Pater LE COURAYER, even als hij, van de Godsdienst zijner

vaderen afvallig, heeft zijne zoogenaamde *Geschiedenis van het Concilie van Trente*, in het Fransch vertaald 1736, 2 dl.ⁿ in 4.to, in 3 dl.ⁿ herdrukt, met nog heviger aantekeningen dan de tekst. Om dit werk op deszelfs waren prijs te stellen, moet men te gelijkertijd, de geschiedenis dier kerkvergadering door den kardinaal PALLAVICINI lezen. Deze schrijver verwijt aan SARPI meer dan 360 dwalingen in de dagteekeningen, in de namen en in de daadzaken. De stijl is niet beter dan de inhoud; een zijner ijverigste voorstanders (ANTONIUS LANDI in zijne aantekeningen op de *Geschiedenis der Italiaansche letterkunde* door TIRABOSCHI) bekent dat dezelve, *hard, verward en gebrekkig* is, en dat de schrijver *nooit zelfs in zijne eigene taal goed heeft kunnen schrijven*. Na dat alles is het niet moeilijk om de oorzaak der lofreden te raden, welke men niet ophoud aan dit werk toe te zwaaijen. Alom ontdekt men in hetzelfde, volgens de aanmerking van BOSSUET, den afvalligen monnik, die onder de ruwe pij den geest van LUTHER en CALVIJN verbergt. Nog bestaat er van dezen Serviter: 1.º *Opinione del Padre PAOLO servita, come debba go-*

vernarsi la repubblica, enz. *Venetië*, zonder jaartal (1681) in 12.mo, te Londen herdrukt 1718 in 8.vo Dit door eenige Italianen uitbundig geroemde geschrift, doet zien dat deze monnik zich op zijne staatkundige kennis veel inbeeldde; doch men moet zich zeer verwonderen, eenen priester grondbeginnelen te zien uitkramen die in den geest van MACHIAVEL vallen. » Indien er, zegt hij, onder de bewoners van het vasteland, partij-menners gevonden worden, dat men dezelve uitroeije! doch indien dezelve vermogend zijn, dat men zich niet van het gewone gereg bediene, maar dat *het vergif veeleer diene dan het zwaard.*» Moet men zich nu nog verwonderen dat men aanslagen op het leven van een' mensch heeft gemaakt, die zulke lessen predikte. — 2.º *Aanmerkingen op de Censuren van Paus PAULUS V, tegen de republiek van Venetië.* — 3.º *Verhandeling over het Interdict, Venetië 1606* in 4.to; — 4.º *Geschiedenis van dit zelfde geschil*. Men begrijpt dat SARPI hierin alles naar zijne manier verhaalt. — 5.º *De jure asy-lorum.* — 6.º *Verhandeling over de Inquisitie, 1638*, in 4.to; — 7.º *Verhandeling*

over de beneficiën, die mede in het Fransch is vertaald. Men vindt er de volgende stelling in: » De grootste vervolgingen der Kerk verwekt, zijn daaruit alleen ontstaan, dat de vorsten bij geldgebrek zich van hare goederen wilden meester maken." Men kan niet ontkennen dat eene dergelijke aanmerking van wege eenen afvallige, opmerkenswaardig is, en dat dezelve de Catholijke Kerk volkomenlijk regtvaardigt, ten opzichte van alle verwijtingen, welke men heeft doen dienen, om de door haar gelede vervolgingen te billijken. Een Christen wijsgeer heeft dezelfde aanmerking vol kracht ontwikkeld. » Nieuwe HELIODORUSSEN, zegt hij, indien het de goederen der Kerk zijn, waarnaar gij hunkert, neemt dezelve, zonder omwegen en zonder voorwendsel. Hebt gij geene trawanten genoeg, om uwe ongerijmdste luimen zonder redenering ten uitvoer te leggen? waartoe dient het, de logentaal bij den roof te voegen, daar niemand u de magt betwist om u met nieuwe misdaden te kunnen bezoedelen? Indien gij slechts geld noodig hebt, om uwe soldaten, uwe honden, uwe paarden en uwe minnaressen te vermenigvuldigen, plundert

dan het heiligdom; maar laat de leer, de gebruiken, en de tucht der Kerk ongestoord; uwe onkundige goddeloosheid zou vruchteloos werken, om iets beter in derzelve plaats te stellen." — 8.º *Brieven*, ten getale van 123, te *Helmstadt*, onder den titel van *Verona* gedrukt; de meeste zijn in het Italiaansch, eenige in het Latijn: dit is zijne briefwisseling met de protestanten. Het is ten onregte dat eenige oppervlakkige critici de laatste van verminking derzelve beschuldigd hebben, dezelve deelen volkomen de gesteldheid des schrijvers mede. Zijne werken in het algemeen, bijna allen gezamenlijk te *Helmstadt (Verona)* 1761 — 1768, 8 dl.ⁿ in 4.to en te *Napels*, 1790, 24 dl.ⁿ in 8.vo, uitgegeven, bieden een voordeelig denkbeeld zijner kunde aan, maar laten nadeelige indrukken achter, omtrent zijnen kronkelenden en valschen geest, omtrent zijn met bitterheid en goddeloosheid opgevuld hart en zijne even zoo goddelooze inborst. Moet men zich nog verwonderen, dat in deze eeuw, waarin men met zooveel zorg alle bewaarplaatsen der dwaling doorsnuffelt, zulk een man, de held en de waarborg van dat mierennest van schrijvers

is geworden, die zich tegen den stoel van Rome verheffen, en vooral van dien onversaagden compiler, welken men zelfs in den boezem der priesterschap heeft zien den oorlog verklaren aan alle hierarchische orden, door een vervaarlijk voortbrengsel in een barbaarsch en walgelijk latijn den staat der kerkelijke regtsgeleerdheid verpletteren, flarden zamenstellen uit de Wiclefiten, Hussiten, Lutheranen, Calvinisten en Jansenisten gezogen, en waarvan de slotsom niet anders is, dan eene reeks van drogredenen, tegensprekingen, ongerijmden onbetamelijkheden? (Zie HONTHEIM). Het zonderlinge hiervan is, dat dezelve man die SARPI zoo zeer heeft uitgeplunderd, hem *Osorem papatus ac pontificum, qui LUTHERUM et CALVINUM habuit doctores*, noemde. Overdreven bewonderaars, of liever secte- en partijschapsaanhangers, hebben aan FRAPAOLO sterre- en natuurkundige bekwaamheden toegeschreven, welke hij nooit bezat, en ontdekkingen aan welke hij geenerlei deel heeft gehad. Indien het waar is, dat GALILÉI hem den vader en algemeenen meester noemde, kan zulks enkel zijn, om diegenen te tuchtigen, welke hem reeds getuchtigd

hadden. Zijne *Levensbeschrijving* aan broeder FULGENZIO MICANZIO, zijnen ordebroeder toegeschreven, is in het Latijn in het licht gegeven, *Leiden*, 1646 in 12.mo, in het Fransch vertaald, *Leiden*, ELZEVIR, 1662 en *Amsterdam*, 1664, in 12.mo

SARRABAT (NICOLAAS), een Jesuit, koninklijk onderwijzer der wiskunde te *Marseille*, den 9 Februarij 1698, te *Lyon* geboren, behaalde 3 prijzen bij de akademie van *Bordeaux*, in 1727, voor een *Nieuw stelsel, betrekkelijk de afwijkingen der met zeilsteen bestreken naald*; en in de beide volgende jaren, voor eene verhandeling over de oorzaak van de zoutigheid der zee, en voor eene andere over de oorzaak van de veranderlijkheid der winden. Uitgenoodigd, om, na deze drie zeegepralen niet weder in het strijdperk te verschijnen, ten einde de andere mededingers niet te ontmoedigen, zond hij aan dezelve akademie, onder den verdichten naam van LA BAISSÉ, eene *Verhandeling* in, over den omloop van het sap in de planten, *Bordeaux*, 1733, in 12.mo, en deze maatschappij herkende, zegt men, uit de verdienste van het stuk, deszelfs waren schrijver. Intus-

schen stoot men in dit stukje op eenige dwalingen: zoo beweert de schrijver onder anderen; » dat een takje van een' oranje-boom, in de kloof op den stam van een jasmijn-boom geënt, bloemen draagt, die meer naar de jasmijnbloem, dan naar den oranjebloesem gelijken." Pater SARRABAT overleed den 27 April 1737, te *Parijs*, alwaar hij wegens zaken zijne maatschappij betreffende, gekomen was. Hij was het die te *Nimes* het eerst de komeet van 1729 ontdekte.

SARRASIN. — Zie SARAZIN.

* SARTI (MAURUS), een geleerde Italiaansche religieus van het instituut van den heiligen ROMUALDUS, te *Bologna*, den 4 December 1709, geboren, aanvaardde het camaldulenzers gewaad te *Ravenna*, den 29 April 1728, en veranderde bij die gelegenheid zijnen doopnaam van GREGORIUS, in dien van MAURUS. Hij zette zijne studiën voort, die hij te gelijkertijd uitstrekke tot de godgeleerdheid, het kerkelijke regt, de geleerde talen, de geschiedenis en zelfs de dichtkunde; waarop hij later belast werd, met het onderwijs der wijsbegeerte in verschillende kloosters zijner orde. In 1749

naar *Ravenna* teruggeroepen, om er de godgeleerdheid te onderwijzen, bekleedde hij vier jaren later, te *Faenza*, de bedieningen van kanselier zijner congregatie. Dom SARTI werd, in 1755, benoemd tot abt van het klooster van den H. GREGORIUS, te *Rome*, en door BENEDICTUS XIV, en CLEMENS XIII, (die hem in 1764 daarenboven tot consulsator der kerkgebruiken benoemde), met de zamenstelling der *geschiedenis van Bologna* belast. Dit werk was ter perse, maar nog niet in het licht gegeven, toen pater SARTI, den 23 Augustus 1766, plotselijk overleed. Hij had de bibliotheek van zijn klooster met kostbare boeken, en eene belangrijke verzameling van Grieksche en Latijnsche opschriften verzameld, welke pater GASPARD ODERICO, een Jesuit, met aantekeningen en verklaringen in het licht gaf. Men heeft van pater SARTI: 1.° *De claris archigymnasii Bononiensis professoribus, a saeculo XI ad saeculum XIV Bologna*, 1769 en 1771, 2 dl.ⁿ in fol. Pater MAURUS FATTORINI, mede een camaldulenzers, bragt dit werk hetwelk door TIRABOSCHIZEER geprezen wordt, ten einde. — 2.° *De antiqua Picentum civitate Cupra Monta-*

na, de que Massatio oppido agri Aesini, Epistola ad V. C. Joannem-Felicem Garatonum, Pesaro, 1748. — 3.º *La Vita di san Giovanni di Lodi, vescovo di Gubbio, scritta da un monaco anonimo del monasterio di Santa-Croce dell'Avellana, tratta ora per la prima volta da un antichissimo codice, volgarizzata ed illustrata, enz.* Jesi, 1748. — 4.º *De veteri capsula diplica dissertatio, Faenza, 1757, in 4.to* — 5.º *De episcopis Eugubinis. Præcedit de civitate et ecclesia Eugubina dissertatio, Pesaro, 1757 in 4.to, met platen.* In het *Leven van pater MITTARELLI*, komt eene schoone *Lofrede* van pater SARTI, door FABRONI voor; genoemde levensbeschrijving is opgenomen in de *Vite Italarum*, enz. 5.^e dl. blz. 387.

* SARTI (GIUSEPPE), een beroemde Italiaansche componist, te *Faenza*, in 1730 geboren, werd in 1782 kapelmeester van de hoofdkerk van *Milane*, en door CATHARINA II, naar *Rusland* beroepen, alwaar de czarin aan den kunstenaar de bewondering betuigde, welke haar zijne compositie van *Armide* had te weeg gebragt, door hem tot directeur van het muziek-conservatorium

te *Ekkatherinoslaw* te benoemen. Hij overleed te *St. Petersburg* in 1802, Zijne talrijke compositiën, belangrijk door eenen beurtelings krachtvollen en teederen stijl, werden in *Italië* zeer toegejuicht; maar de Duitschers met uitzondering van HAYDN, stelden er weinig belang in. Onder zijne opera's, onderscheidt men zijn *Giulio Sabino*, dat hij in 1781 voor het tooneel van *Venetië* samenstelde, en dat in 1784 te *Weenen* gedrukt werd. Dit stuk bewees echter aan de ware kenners, dat SARTI met eene zwakke en gebrekkige harmonie, toenmaals geene andere kunst bezat dan om aan de zangers eene aangename melodie te leveren.

* SARTIGES (BERTRAND DE), in 1260, in het kasteel van dien naam, bij *Mauriac* in *Auvergne*, geboren, wijdde zich reeds vroegtijdig toe aan de verdediging van het *heilige Land*; werd in 1279, door ADHEMAR DE PEYRUSSE, dien de groot-meester WILLEM DE BEAUJEU daartoe benoemd had, tot ridder van de orde der Tempeliers aangenomen, en onderscheidde zich in verscheiden oorlogen tegen de ongeloovigen. Tot belooning voor zijne diensten, verkreeg hij een rijk commandeurschap zijner provincie, dat van *Car-*

lat, hetwelk tevens eene zeer sterke plaats was. Tijdens het proces zijner orde, onder PHILIPPUS *den Schoone*, werd hij met acht-en-zestig tempeliers zijner provincie in hechtenis genomen. Den 4 Junij 1309, door AUBERT AYSELIN, bisschop van *Clermont* ondervraagd, noemde BERTRAND al de grondslagen der beschuldiging als valsch en verzonnen. Naar *Parijs* gevoerd, werd hij, den 28 Maart 1310, door de vereenigde tempeliers, tot een der vier voornaamste afgevaardigden verkozen, om de orde voor de te dien einde door PAUS CLEMENS V benoemde commissie te vertegenwoordigen en te verdedigen; hij was in die hoedanigheid, bij al de zittingen van genoemde commissie tegenwoordig, en zag niet eerder van de verdediging af; dan na door de meeste zijner ambtgenooten verlaten te zijn, en de vroeger gedane beroeping op den Paus en den heiligen Stoel te hebben hernieuwd. Daar er personeel op hem geene beschuldiging drukte, kon hij ook niet veroordeeld worden. Men meent dat hij zich naar *Duitschland* begaf, aldaar in de teutonische orde werd opgenomen, in welke hij zijne loopbaan eindigde.

* SARTIGES (KAREL GABRIEL EUGENIUS, burggraaf van), uit dezelfde familie als de voorgaande, in het kasteel *Sourniac*, bij *Mauriac* (Fr. dpt. *Cantal*), den 26 December 1772 geboren, werd zeer jong in de koninklijke militaire school van *Effiat* geplaatst, welke hij in September 1786 verliet. Den 15 April 1787, als kweekeling bij de marine aangenomen zijnde, maakte hij op het fregat de *Medusa*, de observatie-togten, langs de kusten van *Malabar*, *Coromandel*, *Afrika*, de *Philippijnsche eilanden*, *Sina*, *Cochinchine* enz. enz. mede. Den 9 October 1791, in *Frankrijk* teruggekeerd, verbleef de burggraaf DE SARTIGES, slechts tot den 30 derzelfde maand aldaar, wanneer hij weder in hoedanigheid van scheepsvaandrig, aan boord ging van het fregat *la Fidèle*. Hij bevond zich den 10 Junij 1793 te *Pondichery*, toen hij van den gouverneur-generaal den last ontving, om het bevel op zich te nemen over de ontscheepte kanonniërs en matrozen, bestemd, om gedurende het beleg, waarmede deze stad bedreigd werd, gebruikt te worden. Den 12 Junij werd die plaats werkelijk ingesloten, en gaf zich eerst den 23 Augustus over.

Drie dagen te voren, namelijk den 20 Augustus, had de gouverneur-generaal, over het gedrag van SARTIGES voldaan, hem het brevet van kapitein verleend. Sedert dat tijdstip krijgsgevangen, werd hij achtereenvolgend in verschillende forten bewaard, en naar *Ile-de-France* gevoerd, alwaar hij tot in 1803 verbleef. Hij kwam in *Frankrijk* terug, verliet, den 17 October 1805, de dienst der marine. Den 25 Maart 1807, tot onderprefekt van *Gannat* benoemd, ontving hij de orde der *Réunie*, den 8 Augustus 1812. Den 16 Junij 1814 benoemde de koning hem tot de prefecture der *Opper-Loire*, den 23 Julij daaropvolgende, ontving hij het kruis van den heiligen **LODEWIJK**, en het brevet van honorair-scheeps-kapitein. Het berigt der landing van **BONAPARTE**, in de maand Maart 1815, verraste den burggraaf **DE SARTIGES**, te midden der toebereidselen, welke hij maakte, om te *Puy* den hertog van *Angoulême* te ontvangen, die juist de zuidelijke departementen bezocht. In deze zoo ernstige omstandigheden, verzuimde de prefekt geenen oogenblik om bewijzen zijner verkleefdheid aan de **BOURBONS** te geven, en zijn departement voor de overweldiging

te beveiligen. Het gelukte hem 2500 wel georganiseerde en wel gewapende vrijwilligers te vereenigen, die aan de grenzen van het departement, bij den weg van *Lyon*, hunne legerplaats neder sloegen, en doof bleven voor de beloften en bedreigingen der agenten van **NAPOLEON**, tot dat men het vertrek van **LODEWIJK XVIII** uit zijne hoofdstad vernomen had. Alstoen begaf de burggraaf **DE SARTIGES** zich naar *Clermont*, alwaar hij onder bewaking gesteld werd; hetwelk hem echter niet belette met zijne ondergeschikte ambtenaren, betrekkingen te onderhouden, in het belang van het wettige gezag. Bij de tweede terugkomst des konings, vatte hij, den 14 Julij 1815, zijne vorige betrekkingen weder op, en ontving bij deze gelegenheid van den kant der inwoners, on dubbelzinnige bewijzen hunner gehechtheid aan hem, en van hunne blijdschap over de herstelling van het wettige gezag. Eenige maanden later had het dpt. der *Opper-Loire* het aan de voorzigtigheid en de onverschrokkenheid van zijnen eersten overheids persoon te danken, niet tot de opbrengst eener buitengemeen groote som genoodzaakt te worden, die de bevelhebber der *Oostenrijk-*

sche troepen, aldaar gestationneerd, vorderde. In 1816 en 1817, stond de rondborstigheid van zijn karakter hem niet toe, te ontveinzen, dat hij niet geheel het gevoelen van het toenmalige ministerie deelde, en nadat het stelsel van den heer DECAZES had gezegevierd, werd de burggraaf de SARTIGES, den 2 Julij 1817 teruggeroepen. Tot het privaat-leven teruggekeerd, sleet DE SARTIGES zijne rust in vrede, toen eene ernstige ziekte hem noodzaakte, zijn kasteel *la Prugne*, bij *Clermont*, te verlaten, om zich naar de baden van *Balaruc* te begeven. Hij kon die reis niet verder dan tot *Lyon* voortzetten, alwaar hij, den 9 Julij 1827, in de armen zijner familie overleed. Hij stierf zoo als hij geleefd had, met den moed van een rechtschapen ridder, en met de gevoelens van eenen waren Christen.

* SARTINE (ANTONIUS RAYMUNDUS JOANNES GUALBERT GABRIËL DE), overheids-persoon en minister onder LODEWIJK XVI, te *Barcelona* in 1729, uit eene Fransche familie geboren. Hij werd raadsheer bij de regtbank het *Châtelet* van *Parijs*, luitenant-crimineel en rekwest-meester

en in 1759 geroepen, om BERTIN als luitenant-generaal van politie te vervangen. SARTINE maakte zich bemind door zijne voorzigtigheid, zijne menschlievendheid en zijn streven ten algemeene nutte; en meer dan eens redde hij, door het schrander gebruik der middelen die te zijner beschikking stonden, de eer van familiën. Men heeft aan hem de inrigting te danken der verlichting door *réverbères* (1768) in plaats van de ondoelmatige lantaarnen. Hij liet de korenhal bouwen, en zijn naam is gegeven aan eene der straten, welke dit gedenkteeken omgeven. Hij stichtte in het belang der werklieden, eene kosteloze teekenschool. Het was met rechtschapen bedoelingen, dat hij het toeliet, dat er openbare speelhuizen werden opgericht, welke de politie gemakkelijker kon bewaken dan de geheime huizen, en alzoo meende hij veiliger de misdaden te kunnen voorkomen, welke de hartstogt des spels doet begaan. Eindelijk de gezondmaking en verfrissching der hoofdstad waren het voorwerp der bestendige zorg van dezen overheids-persoon. Na eene vijftienjarige dienst werd hij tot staatsraad benoemd, en in het volgende jaar (1774), werd hem de

de portefeuille van marine toe-
vertrouwd. Het was LENOIR,
die hem in zijnen post op-
volgde. SARTINE bezat regt-
schapenheid en orde; maar
miste welligt de tot de ver-
vulling van zijnen nieuwen
post geschikte hoedanighe-
den; eene ongenade des hofs
beroorde hem van denzelven,
en in 1780 volgde de mar-
kies DE CASTRIES hem op.
Hij leefde in de afzondering
toen de omwenteling uitbarst-
te; begaf zich alstoen naar
Spanje, en overleed in 1801
te *Tarragona*. Behalve de
redevoeringen, die hij als
overheidspersoon uitsprak,
heeft hij zijnen naam nage-
laten aan het *Reglement* van
1780, over de inrigting der
schepen ter bevordering der
gezondheid. — Zijn zoon was
vóór de omwenteling rekwest-
meester; doch sneefde op
het schavot, in 1794, in
den onderdom van 34 jaren.

SARTO (VANNUCCHI, bijge-
naamd ANDREAS DEL), een
beroemde schilder, te *Fla-
rence* in 1488 geboren, was
de zoon van eenen kleerma-
ker. FRANCISCUS I, onder
wiens regering hij in *Frank-
rijk* kwam, wilde dezen kun-
stenaar, dien hij dikwerf in
zijne werkplaats bezocht,
aan zich verbinden; maar
zijne vrouw riep hem naar
Italië terug. FRANCISCUS I.

deed hem beloven van met
zijn gezin terug te komen,
gaf hem geld om schilderij-
en te koopen; maar nadat
ANDREAS hetzelfde verkwist
had, durfde hij niet weder
te voorschijn komen. Men
prijst zijn koloriet, zijne be-
vallige hoofdhoudingen, de
naauwkeurigheid zijner tee-
kening, het zachte zijner dra-
periën. Hij overleed in 1530.
Een der voornaamste talen-
ten van ANDREAS DEL SARTO,
was de schilderijen van groote
meesters zoo getrouwelijk te
copieren, dat iedereen er
zich mede bedroog. De ko-
pij van het portret van LEO
X door RAPHAEL, werd door
JULIUS ROMANUS voor het
origineele gehouden, of-
schoon deze schilder zelf er
de draperiën had aangebragt.

SAS (CORNELIUS), te *Turn-
hout*, in de Belgische pro-
vincie *Antwerpen*, in 1593
geboren, was achtereenvol-
gend hoogleeraar in de wijs-
begeerte te *Leuven*, kano-
nik van *Mechelen*, en hoog-
leeraar in de godgeleerdheid
aan het seminarie dier stad,
en eindelijk officiaal-kano-
nik en vikaris-generaal van
Iperen. Hij overleed den 8
November 1656, na zich
evenzeer door zijne gods-
vrucht, als door zijne er-
varenheid in kerkelijke zaken
onderscheiden te hebben.

Er bestaat van hem: 1.º eene zeer leerzame verhandeling getiteld: *OEcumenicum de singularitate clericorum, illorumque cum feminis extraneis vetio contubernio, judicium, Brus-sel, 1653, in 4.to* Hij beweert dat de geestelijken in hunne huizen, geene vrouwen, al waren zij ook oud, om hen te dienen, kunnen of moeten nemen. — 2.º *Epitome praxeos virtutum theologiarum etc. Rome, 1632, in 12.mo*

SASBOUTH (ADAM) of SASBOLDUS, een minderbroeder, te *Delft*, den 21 December 1516 geboren, was de zoon van den vermaarden Delftschen burgemeester JAN SASBOUTH, en zeer ervaren in de godgeleerdheid, en in de Grieksche en Hebreuwsche talen, en onderwees dezelve in zijne orde. Zijne werken zijn te *Keulen* gedrukt, in 1568 in fol. en in 1575. Het voornaamste is een *Commentarium* op *Isaias* en de *Brieven van PAULUS*. [Verder heeft men van hem: 1.º *Homiliarum opus egregium*. — 2.º *Oratio quodlibetica de vera CHRISTI Ecclesia*. — 3.º *Conciones III, in illud Levitici: Eritis mihi sancti*. — 4.º *Oratio funebris in obitum TILMANNI GELDORPII*]. MICHAEL

VOSMERUS, zijn neef, heeft het *leven* van dezen geleerden en vromen religieus, die te *Leuven* in 1553, aan eene bloedspuwing, in den bloei zijns levens, overleed, geschreven, en een *Verdedigschrift* tegen diegene in het licht gegeven, die verzekerd hebben, dat de *Commentariën*, door SASBOUTH teo druk bevorderd, de lessen zijn door JOANNES HASSELIUS, zijnen hoogleraar gedictieerd.

† SASSE VAN YSSELT (LÉOPOLDUS FRANCISCUS JOANNES JACOBUS JOSEPHUS VAN), lid van de tweede kamer der Staten-Generaal en der ridderschap van *Noord-Brabant*, stamde af van het oud adellijke geslacht VAN SASS, ZAS of SASSE, gesproten uit den geslachte de baander-heeren van AEMSTEL gelijk blijkt uit de getuigenis der chronijk- en geschiedschrijvers WILLEM VAN GOUDHOEVEN, CARPENTIER, COMMELYN, SIMON VAN LEEUWEN en PONTANUS, alsmede uit het wapen, nog ten huidigen dage door de familie VAN SASSE gevoerd, met dit onderscheid echter, dat het huis van AEMSTEL als oudste zoon, had dubbele banden over de anderen in kruis gelegd, en dat VAN SASSE slechts heeft een'

enkelen band en sautoir: het kruis en de ster, welke boven dit wapen prijken, dagteekenen van de tijden der kruistogten aan welke in het begin der 12.^e eeuw twee ridders SAS deel namen, en waarvan er een CAREL SAS, onder het getal der veroveraars van *Damiate* in *Egypte*, behoorde. — LEOPOLDUS VAN SASSE VAN YSSELT was de zoon van jonker GERBRAND IGNATIUS VAN SASSE VAN YSSELT en jonkvrouwe MARIA CORNELIA MAGDALENA DE RAET VAN DE WEYER, en werd geboren te *Boxmeer*, Provincie *Noord-Brabant*, den 2.^{den} September 1778. Reeds in zijn tweede jaar ontrukte de dood hem de vaderlijke zorgen en bleef hij aan die zijner moeder toevertrouwd. Deze voortreffelijke vrouw, strooide in het jeugdige hart haars zoons de zaden van deugden welke spoedig ontkiemden en heerlijke vruchten voortbragten: zij was het, die den grondslag legde tot de eervolle loopbaan, welke hij gedurende ruim 65 jaren betrad, en mogt zich tot haren dood, welke op den 1sten Maart 1813 voorviel, in den roem haars zoons verheugen. Geen wonder dat aan zulk eene moeder, door zulk een' zoon de teederste liefde werd toege-

dragen, en dat hij, tot zijn laatste levensuur, hare nagedachtenis zegende en eerde. Hij begon zijne studiën aan het gymnasium te *Boxmeer*, en bragt dezelve ten einde aan de Hooge-School te *Leyden*: keerde vervolgens tot het ouderlijke huis terug, en verbleef er tot in 1806, toen hij zich in den echt begaf met jonkvrouwe HENRICA JOANNA ANTONIA, baronesse HAGFORT TOT OOSTERHOLT, eene vrouw hem geheel waardig, welke hem vader maakte van een talrijk kroost, en op den 31 October 1834 aan hetzelfde door den onverbiddelijken dood ontrukte werd. Van 1807 dagteekent het begin van 's mans politieke loopbaan; in dat jaar werd hij door koning LODEWIJK benoemd tot officier der jagt: in 1808 tot ridder van de orde der Unie en in 1809 tot lid van het wetgevend ligchaam. Dáár spreidde hij geestkracht en warme vaderlandsliefde ten toon: manmoedig verhief hij zijne stem tegen de teekening der voordragt, waarbij eene geheele streek zijns vaderlands in het Fransche keizerrijk werd ingezwolgen: wees in een uitvoerig advies de mogelijkheid aan om zich tegen den keizer te verdedigen, of ten minste door een krachtig

betoon van moed, de eer des konings en het aanwezig van den staat te redden, en toen zijne redeneringen geen ingang vonden, en al zijne medeleden aan den drang der omstandigheden toegevend, de hand leenden aan de verbrokkeling des rijks, stond hij *pal*, en deed zijn negatief votum in de notulen der vergadering vermelden. — Koning LODDEWIJK, nog voor eenen oogenblik in *Holland* terug gekeerd, gaf op eene groote ontvangst, zijne hoogachting aan VAN SASSE oyer dit zijn gehouden gedrag te kennen, en hechte in vleitendste bevoordingen zijne goedkeuring aan hetzelfde: — luidde, vraagde hem de vorst: *Quel est l'avis que vous avez émis à la chambre?* — Het krachtig antwoord luidde: *Sire, l'avis qui m'était dicté par la conscience.* — *Brave homme*, sprak de diepgetroffen LODDEWIJK, *si tout le monde eut tenu votre langage, je n'eus pas été placé dans l'embarras dans lequel je me suis trouvé à Paris.* In 1810 werd den verdienstlijken man, benevens aan de heeren BORRET en VERHEIJEN het burgerregt der stad *Amsterdam* geschonken. In 1811 vraagde men hem officieel af, waarom hij het

kruis der orde van de *Reunie* niet vraagde, in uitwisseling van dat der Unie, welke koninklijke orde vernietigd was geworden. — Fier antwoordde hij: » dat hij het kruis hem door 's konings eigen hand geschonken, als een kostbaar aandenken wilde bewaren, en zijne verdiensten, als bestaande *eeniglijk in blyken van gehechtheid aan zijn vaderland*, voor *Frankryk* zekerlijk niet geldig zouden zijn." Men liet hem het kruis en zond hem bovendien dat der *Reunie* toe. Na het afstaan der Provincie *Noord-Brabant*, verliet VAN SASSE VAN YSSELT, zijne woonplaats *Boxmeer*, om zich naar *Gelderland* te begeven, en verbleef aldaar tot na het vertrek van koning LODDEWIJK en der inlijving van *Holland* in het Fransche keizerrijk. — Toen keerde hij naar zijne geboorteplaats terug en had dáár de eer te staan onder toezigt der hooge Fransche politie, die bewaken moest, al wie nog oud Nederlandsch gevoel in den boezem voedde. In 1813 hervatte hij zijne parlementaire loopbaan, en bleef met korte tusschenpoozingen dezelfde betreden tot in 1830, toen de vlammen des opstands te *Brussel* uitbraken, en de zuidelijke Provinciën

van het vereenigde koningrijk der *Nederlanden*, zich aan het gezag van het huis van *Oranje* onttrokken. Op *hoog verzoek*, niet *ter sluiks*, en als landverrader, gelijk zijne vijanden zulks hebben willen doen voorkomen, maar *openlijk*, en na van dien stap, aan den gouverneur zijner Provincie kennis gegeven te hebben, begaf hij zich naar *Antwerpen*, tot den prins van *Oranje*, in den hagchelijken oogenblik derwaarts gezonden, om zoo mogelijk, de verbroekeling van een schoon rijk te verhoeden. Van daár reisde hij naar 's *Gravenhage*: teekende er de lijst van afgevaardigden om blijk van tegenwoordigheid te geven, doch onttrok zich aan de stemming, wijl, volgens zijne meening, geest en letter der toen nog bestaande grondwet, verboden, met minder dan 56 leden, deel aan de deliberatiën te nemen; in afwachting eener spoedige herziening van het Staatsverdrag, bleef hij eenigen tijd werkeloos, en toen de oogenblik zijner herkiezing of vervanging hem tot eenen beslissenden stap noopten, verzocht hij, in eenen gemotiveerden brief aan de staten zijner Provincie gerigt, om niet meer, onder het getal der kandidaten tot het lid-

maatschap der tweede kamer gerekend te worden. Consequent in zijne zienswijze, dat eene grondwetsherziening, na den afstand van *Belgie* eene dringende noodzakelijkheid was geworden, bleef hij verwijderd van het staatstoneel tot in 1840, toen de regering tot dien gewigtigen stap besloot, en de staten van *Noord-Brabant* hem andermaal naar 's lands vergaderzaal zonden. Rondborstig en in kernachtige taal, gaf hij zijne meening, wegens het onvolledige dezer herziening te kennen, en bragt een negatief votum uit. In 1842, werd de toen reeds 64jarige grijsaard, op nieuw tot lid der vertegenwoordiging benoemd: met klem drong hij andermaal op eene *wezenlijke herziening* van de grondwet aan, bestreed met eene stervende stem de belastingwet op de inkomsten en bezittingen, wijl hij dezelve als noodlottig voor vorst en volk beschouwde, en bezweek onder deze inspanning zijner laatste krachten, gelaten en kalm te 's *Hage*, op den 21sten Maart 1844 in den ouderdom van ruim 65 jaren, beweend door zijn, hem zoo hoogschattend gezin, zijne talrijke vrienden en zoo velen aan wien hij had welgedaan, want even

zoo eerbiedwaardig als zijne staatkundige loopbaan, was ook zijn privaat leven. Teederminnende zoon, getrouwe echtgenoot, brave zorgvuldige huisvader, opregte vriend, ijverige voorstander van al wat goed en edel is, was hij steeds het voorwerp der algemeene hoogachting. Edelmoedig en koen, ontzag hij geen gevaar, waar het menschen levens gold, en smaakte hij eenmaal in zijne jongelingsjaren, de zalige vreugd, om, na buitengewone krachtspanning, en met gevaar van eigen leven, eenen met den dood worstelenden drenkeling uit den *Rijn* te redden, en aan de zijnen weder te geven. — Nooit bleef hij achterlijk in het vervullen zijner plichten als burger en als christen, en even zoo min verliet een ongelukkige, ongetroost zijne deur. Dankbaar herdenkt men nog in zijn gewest, aan hoe vele handen hij werk verschaftte in het bange jaar 1816 toen broodsgebrek zoo menig huisgezin deed jammeren: aan hoevelen hij, door ontginningen van woeste gronden, arbeid gaf en hen vrijwaarde tegen de foltering der armoede en de uitspattingen des lediggangs. De zegeningen der noodlijdenden, de ongekunstelde tranen, zoo

ruimschoots op zijn graf geplengd, strekken ten getuige van 's mans uitstekende hoedanigheden, van de hoogachting welke men hem toedroeg en tot dankbare hulde aan zijne nagedachtenis.

† SASSEN (JAN HENDRIK), den 27 Mei 1785 te 's *Her-togenbosch* in den destigen burgerstand geboren. — Nog zeer jong zijnde gaf hij reeds de meest doorslaande bewijzen van doorzicht en schrandtheid, weshalve hij door zijne ouders tot de wetenschappen werd opgeleid. Met roem volbragt hij zijne voorbereidende studiën in het Latijnsche collegie zijner geboorte-plaats; daarna legde hij zich aan de Universiteit van *Leiden* op de regtsgeleerdheid toe, en werd, na het verdedigen zijner dissertatie *enhibens quaedam ad diversi generis questiones juridicas observata*, den 25 October 1806, *publice atque solemniter*, tot doctor in genoemde wetenschap bevorderd. Hij werd vervolgens den 21 November van hetzelfde jaar, als advokaat bij het departementaal gerechtshof van *Brabant* aangenomen, en bekwam den 29 Julij 1808, voorloopig het ambt van pensionnaris zijner geboortestad, welke betrekking den 18 Novem-

ber daaraanvolgende, in die van secretaris van het burgermeesterschap veranderd is, als wanneer M.^r JAN HENDRIK SASSEN onbepaaldelijk daartoe werd aangesteld. Den 29 Maart 1809 werd hem door den landdrost van *Brabant* gelast de geschillen te onderzoeken, die er wegens de kerkgebouwen en de daartoe behoorende fondsen, in de kwartieren van *Eindhoven*, 's *Hertogenbosch* en *Breda* tusschen de catholijken en de hervormden bestonden. Onder de regering van den keizer NAPOLEON, welken hij bij den afstand door koning LODEWIJK gedaan van stadswege de gebruikelijke hulde had bewezen, bekleedde hij achtereenvolgend de ambten van griffier bij het vrederegert van *Boxtel*, en later bij dat van 's *Bosch*, oefende daarna de praktijk uit als advokaat bij de regtbank van eersten aanleg te 's *Bosch*, en werd sedert den 3 Mei 1813, successivelijk tot suppleant-regter en griffier bij gezegde regtbank aangesteld. — Den 8 December 1813 werd SASSEN, uit hoofde zijner staatkundige denkwijze, op last van den prefect van het departement der *Monden van den Rijn*, FREMIN DE BEAUMONT, gearresteerd, als staatsgevangene opgeligt, en door

de Franschen vervoerd. Reeds in den beginne van het jaar 1814 wist hij door gediens-tige tusschenkomst van een hem onbekend persoon, uit de handen zijner bewakers te ontsnappen, en keerde bij den overgang der stad 's *Hertogenbosch*, op den 26 Januarij 1814, in zijne geboorteplaats terug, alwaar hij met algemeene vreugde en toejuiching ontvangen werd. — Nadat koning WILLEM I den troon der *Nederlanden* had aanvaard, benoemde hem die vorst den 7 December 1815 tot lid der provinciale staten van *Noord-brabant*, terwijl hij kort daarna door de leden der vergadering dier staten met eenstemmige keuze voor het collegie van het gedeputeerd bestuur benoemd werd; bij herhaalde verkiezingen, telkens met eene groote meerderheid van stemmen herkozen, is hij tot zijnen dood in dit collegie werkzaam geweest. In het jaar 1829 werd hij als candidaat voor de tweede kamer der Staten-Generaal voorgesteld, doch werd voor deze eervolle onderscheiding door hem bedankt. Kort na de invoering der Leeuwenorde en wel op den 26 Februarij 1816, was SASSEN tot ridder van den Nederlandschen Leeuw benoemd.

Den 23 Mei 1819 werd hij tevens door den koning als advokaat van den Waterstaat en der publieke werken in het vierde district aangesteld, terwijl hij bevorens met de verdediging van de geregtelijke belangen der administratie van 'slands gemeene middelen reeds was belast geweest, en gedurende eenen geruimen tijd, als advokaat met het vertrouwen van het Bestuur der Domeinen was vereerd geworden. M.^r JAN, HENDRIK SASSEN was in onderscheidene commissiën, hem van landswege opgedragen, werkzaam, en was lid van onderscheidene geleerde- en menschlievende genootschappen, in welke verschillende hoedanigheden hij den meest mogelijken ijver en de uitstekendste bekwaamheid aan den dag legde. Als advokaat was hij gezocht, hij bezat veel natuurlijke welsprekendheid, eenvoudigheid van uitdrukking, maar vooral eenen helderen blik, scherp doorzicht en gevatheid. Als mensch en burger werd hij om zijne minzaamheid en zucht om elk een te helpen en te verpligten algemeen bemind en geprezen. Behalve een aantal schriftelijke adviizen en regtsgeleerde verhandelingen door hem verspreid, en eenige naamlooze boekjes, door hem

geschreven, is het werkje getiteld: *Proeve van een be-redeneerd overzicht van het burgerlijk wetboek van het koninkrijk der Nederlanden, 's Bosch, PALIER en ZOON*, in het algemeen door de Nederlandsche regtsgeleerde tijdschriften allergunstigst, en onder anderen in de *Bijdragen tot regtsgeleerdheid en wetgeving, verzameld en uitgegeven door Mr. C. A. DEN TEX en Mr. J. VAN HALL* (tweede deel 1827) door laatsgemelde op de navolgende wijze beoordeeld: » De schrijver bedoelde, blijkens eene korte inleiding, welke de plaats van een voorberigt vervangt, het zijne er toe bij te dragen tot regt verstand van het *Nieuw Burgerlijk Wetboek*, zonder zich in hogere beschouwing van staatkunde of wetgeving in te laten, of aan eene voorafgemaakte Theorie de voorgestelde bepalingen te toetsen, en alzoo als eigenlijk beoordeelaar der nieuwe wetgeving op te treden. Hij geeft daartoe telkens, bij de woorden zelve van elk artikel, nu eens meer beknopte, dan weder vrij uitvoerige aantekeningen, waarin hij zonder noodloozen omhaal van geleerdheid, uit de grondwet, en vroegere zoowel Fransche als vooral

ook oud-Nederlandsche Wetsbepalingen, uit uitspraken van Romeinsche regtsgeleerden en uit gewijsden van lateren tijd, den zin, de strekking, bedoeling en gevolgen der afzonderlijke bepalingen aanwijst. Hoe moeilijk daarbij ook de beide uitersten, om of alles blindeling te prijzen, of alles onbepaald te berispen te vermijden zijn mogen, bij **SASSEN** straalt eene gepaste vrijmoedigheid, met veel bescheidenheid gepaard, in alle aanmerkingen door. Men herkent overal den man van oordeel en den geoeffenden regtsgeleerde, die uit eigene oogen ziet, en zich niet met het aanhalen van het gevoelen van anderen vergenoegt." **SASSEN** is den 5 Mei 1830 te 's *Bosch* overleden, diep betreurd door zijne vrienden en bloedverwanten.

SASSI. — Zie **SAXI.** —

SATIRUS en **PHENIX**, bouwkunstenaars, bloeiden onder **PTOLEMEUS-PHILADELPHUS**, en vervaardigden een steenen kanaal, om eenen obelisk naar *Alexandrië* te vervoeren, die op bevel van **NECTENABO**, koning van *Egypte*, was vervaardigd.

SATIRUS en **PITTEUS**, beroemde Grieksche bouwkuns-

tenaars, die 360 jaren vóór **J. C.** bloeiden, maakten zich beroemd, door het praalgraf, dat zij op last der koningin van *Carië*, **ARTEMISIA** voor haren echtgenoot **MAUSOLUS** oprigttten. Boven op het monument plaatste **PITTEUS** eene piramide van 14 trappen, die door den zonnewagen gekroond werd.

SATURNIN of **SATURNINUS** (*Heilige*), eerste bisschop van *Toulouse*, gewoonlijk **ST. SERNIN** genaamd; werd in het jaar 245, met den **H. DIONYSIUS**, naar *Gallië* gezonden om er het Evangelie te verkondigen. In 250 op den bisschoppelijken stoel van *Toulouse* geplaatst, maakte hij zich beroemd, door zijne deugden, zijne kunde en zijne mirakelen, en teelde door het zaad van het goddelijke woord en door dat van zijn bloed, hetwelk hij in 257 onder het zwaard der beulen stortte, zoo vele kinderen voor de Kerk, als hem mogelijk was.

SATURNINUS (**PUBLIUS-SEMPRONIUS**), Romeinsch keizer, sproot uit eene onbekende familie; hij sloeg de loopbaan der wapens in, en werd door **VALERIANUS** tot den rang van veldheer verheven. Hij was een der dertig tirannen, die aan **GALLIANUS**,

zoon en opvolger van VALE-RIANUS, het bezit der keizerlijke waardigheid betwistten. Door zijne talrijke overwinningen op barbaarsche volken beroemd geworden, werd SATURNINUS op het einde van het jaar 263, als keizer uitgeroepen. Daar hij echter zijne troepen met strengheid behandelde, benamen zij hem het leven in het jaar 267.

SATURNINUS (SEXTUS JULIUS), Romeinsch keizer van Gallischen oorsprong, oefende zich eerst in de letteren en later in de wapens. AURELIANUS beschouwde hem als de bekwaamste zijner veldheeren. Hij bevredigde Gallië, bevrijdde Afrika van het juk der Mooren, en herstelde den vrede in Egypte. Het volk van Alexandrië groette in 280, het 4.^e jaar der regering van PROBUS, SATURNINUS als keizer. Hij wees in den beginne het keizerlijke purper van de hand; maar werd gedwongen hetzelfde aan te nemen. PROBUS deed een troepen-corps tegen hem optrekken, dat hem in het kasteel van *Apamea* belegerde, en waarin hij, kort na zijne verheffing, overweldigd en gedood werd.

SATURNIUS LAZARONEUS,

een schrijver der 16.^e eeuw, te *Bueno*, een stadje in het dal *Canonica*, in het *Milanesche*, schreef, onder den titel van *Mercurius*, tien boeken taalkundige regels, te *Bazel*, in 1546, en te *Lyon* in 1556 gedrukt. Dit is een welgeschreven werk, vol goede aanmerkingen op de Latijnsche taal. LAURENTIUS VALLA, door PAULUS JOVIUS met regt de hersteller der taal van het oude *Rome* genaamd, had in zes boeken geleverd de *sierlijkheden der Latijnsche taal*. Dit, wat de inhoud betreft, uitmuntende werk, sloot de wetten van het gezond Latijn in te naauwe grenzen. SATURNIUS legde er zich voornamelijk op toe, om diegene, welke gebruik van deze taal zouden maken, in het bezit te stellen eener vrijheid, welke het voorbeeld van de beroemdste schrijvers der oudheid hun verzekerde, en die VALLA, te angstvallig aan de denkbeelden van PRISCIANUS, een' taalkundige der zesde eeuw, hen trachtte te ontrooven. In zijne *méthode latine* heeft LANCELOT veel gebruik van dezen MERCURIUS gemaakt.

SAUBERT (JOANNES), een geleerde criticus, en een goede oudheidkundige van de 17.e eeuw, is de schou-

ver eener zeer gezochte latijnsche *Verhandeling over de offers der ouden*, en eener andere *Over de Hebreuwsche priesters en offeraars*. In beide deze Verhandelingen stralen geleerdheid en een geest van nasporing door. THOMAS CRENIUS leverde er eene goede, verbeterde, vermeerderde en opgehelderde uitgave van, onder dezen titel: *De sacrificiis veterum, et de sacerdotibus Hebræorum, commentarium*, Leijden, 1699, in 8.vo

SAUL, eerste koning van *Israël*, zoon van CIS, een' rijk en vermogend man, van *Gabaa*, uit den stam van BENJAMIN, werd door den profeet SAMUEL, in het jaar 1095 vóór J. C. op last, welken die profeet van God ontvangen had, tot koning van *Israël* gezalfd. Zijne gestalte en zijn voorkomen maakten hem eerbiedwaardig bij het volk, en namen de menigte te zijne gunste in. Nadat *Jabes* door de Ammoniten belegerd werd, verzamelde het volk zich in menigte, om de inwoners bij te springen. Met dit talrijk leger viel SAÛL op de Ammoniten aan, hakte hen in de pan, en bevrijdde de stad. Vervolgens hield SAMUËL eene vergadering te

Galgata, alwaar hij de verheffing van SAÛL deed bevestigen, die twee jaren later tegen de Philisteërs optrok. Deze vijanden van Gods-volk, verbitterd door eenige voordeelen, welke JONATHAS, zoon van SAÛL, op hen behaald had, kwamen zich te *Machmas*, met 30,000 wagens, 6,000 paarden, en eene onnoemelijke menigte voetvolk, legeren. De koning van *Israël* trok tegen hen op, en overwon hen. SAÛL zegevierde op verschillende andere volken, maar hij verloor de vrucht zijner zegepralen door zijne ongehoorzaamheid. In eenen oorlog tegen de Philisteërs, droeg hij, zonder SAMUËL af te wachten, eene offerande op, en hij spaarde, tegen het uitdrukkelijke bevel des Heeren, het beste wat er onder de kudde der Amaleciten was, met AGAG hunnen koning. Zijn schepter ging in de handen van DAVID over, die door SAMUËL gezalfd werd, en die daarna met MICHEL, de dochter van SAÛL, in den echt trad. Dit huwelijk belette den schoonvader niet zijnen schoonzoon te vervolgen, noch om alle mogelijke middelen in het werk te stellen om hem te doen omkomen. SAÛL raadpleegde de tooveresse, om te weten, welke de uitslag van het

gevecht zoude zijn, hetwelk hij op het punt stond aan de Philisteërs te leveren, en SAMUËL verscheen hem, om hem zijne nederlaag aante-kondigen (Zie SAMUËL). Kort daarna werd zijn leger in de pan gehakt; daar hij alstoen den dood als overmijdelijk aanzag, bad hij zijnen wapendrager hem van het leven te berooven; maar toen deze officier weigerde eene zoo wreede daad te plegen, greep SAÛL zelf zijnen degen, stortte zich in denzelfden, en kwam alzoo, in het jaar 1055 vóór J. C. op eene ellendige wijze om het leven. Nadat de Philisteërs het ligchaam van dezen vorst gevonden hadden, hieuwen zij hetzelfde het hoofd af, dat zij in den tempel van DAGON vasthechten, en hingen zijne wapens in den tempel van ASTAROTH op. Zijne geschiedenis, die in het eerste Boek der Koningen wordt verhaald, is het onderwerp van een aantal tooneelkundige zamenstellingen geweest, onder welke men het treurspel van SOUMET bijzonder onderscheidt.

* SAULI (de gelukzalige ALEXANDER), algemeen overste der congregatie van den heiligen PAULUS, gewoonlijk de sociëteit der *Barnabiten*

genaamd, werd den 15 Februarij 1535, te *Milane* uit eene van *Genua* oorspronkelijke patricische familie geboren. De teedere godsvrucht, welke men reeds in zijne prilste jeugd in hem ontwaarde, benadeelde niet het minst zijne zucht voor de beoefening der wetenschappen. Na de priesterwijding te hebben ontvangen, benoemde men hem tot president der godgeleerde studiën van de orde der congregatie van den H. PAULUS. Hij had den ouderdom van 33 jaren nog niet bereikt, toen hij tot algemeen overste zijner orde werd verkozen. SAULI was in 1565 bij de kerkvergadering van *Milane* tegenwoordig geweest, en hij verdiende dat de heilige CAROLUS BORROMEUS, hem tot zijnen Biechtvader verkoos. In 1570 tot bisschop van *Aleria* in *Corsika* benoemd, bevond hij zich te midden eener onwetende en wilde bevolking; hij predikte er het evangelie met eenen ijver en eene christelijke liefde, die hem den titel van *Apostel van Corsika* verwierven. In 1591 werd hij naar het bisdom *Pavia* verplaatst, hij overleed in het volgende jaar te *Cazoli*, brandende van ijver voor het heil der zielen; het was vooral de bekeering der

zondaren, welke hij zich ten doel stelde. Hij stelde allerlei middelen in het werk, om hen tot God terug te brengen. Hij ging hen opsporen, vermaande hen, bad hen. Zijne welsprekendheid was zoo overtuigend, de liefde bezielde zoo zeer zijne woorden, dat dezelve zelden zonder vrucht waren. Hij had vereenigingen of congregatiën ingesteld, waarbij een groot aantal geloovigen tegenwoordig waren; hij onderwees hen, spoorde hen aan tot het menigvuldig gebruik van de Sacramenten, en bereidde hen daartoe voor. Deze oefeningen schenen aan verscheiden prelaten zoo nuttig, dat zij dezelve ook in hunne diocesen invoerden. BENEDICTUS XIV plaatste SAULI in 1741 in den rang der *gelukzaligen*. Pater BRANDA, van dezelfde congregatie, heeft zijn *Leven* beschreven, *Milane*, 1748. De *Herderlijke Brieven* van SAULI, zijne *Synodale Statuten*, zijne *Mistische werkjes*, gedrukt of in handschrift, worden vermeld in de *Bibliotheek der Milanesche schrijvers*, van ARGELLATI.

* SAULNIER (KAREL), regulier kanonik van den hervormden regel der Premonstratenzer-orde, te Nancy in 1690 geboren. Hij begaf

zich in de congregatie den 6 Februarij 1707 en legde zijne gelofte af in de abdij van *Ste Marie de Pont-à-Mousson*, den 10 Maart 1709. Na de wijsbegeerte en godgeleerdheid gedurende verscheiden jaren te hebben onderwezen, en verscheiden andere posten te hebben bekleed, werd hij door het kapittel zijner orde, tot prior van *Estival* benoemd, onder den geleerden abt HUGO, die hem in 1735 tot zijnen coadjutor deed verkiezen. Een vroegtijdige dood rukte hem weg den 4 Januarij 1738, zoodat degene, dien hij moest opvolgen, hem overleefde. Hij had de letterkundige werkzaamheden gedeeld, welke de abt HUGO in zijne abdij had ingevoerd. Men heeft van hem: 1.º eene zeer schoone *uitgave* der statuten zijner orde, onder dezen titel: *Statuta candidi et canonici ordinis Præmonstratensis renovata ab anno 1630; a capitulo generali plane resoluta; edit 2, variis generalium et provincialium capitulorum decretis illustrata, notis et comentariis adornata a R. P. CAROLO SAULNIER, Stivagii priore et tractatus stivagiensis officiale; quibus accesserunt regula sancti AUGUSTINI nec non articuli reformationis seu communitatis antiqui*

rigoris nuncupatae, — *Stivagii*, in 4.to Aan het hoofd van dit werk bevinden zich de *bevestigende bullen* der premonstratenser-orde, en de *regel van den H. AUGUSTINUS*, die zoo vele religieuze associatiën van beiderlei kunne bestuurt. Deze regel is slechts de 211.º Brief van dien kerkvader, waarvan het hoofd is weggelaten, en waarin men in het mannelijke heeft gebragt, hetwelk voor de religieuzen, aan welk dezelve gerigt is, in het vrouwelijke was. — 2.º *Scriptorum ordinis Præmonstratensis series chronologica, cum notis criticis et dissertationibus, ab exordio ordinis ad annum 1630* Deze levensbeschrijving bevat meer dan 370 schrijvers. Pater SAULNIER stelde zich voor, dezelve tot op zijnen tijd voortzetten. Door den dood hierin belet, heeft hij dit werk *onuitgegeven* nagelaten, terwijl men verzekert dat hetzelfde den druk dubbel waardig is, het handschrift deszelve, wordt in het seminarie van Nancy bewaard.

* SAULT (JOANNES PAULUS DU), of volgens PICOT, in zijne *Memoriën*, SAUDT, een Benedictijner der congregatie van den H. MAURUS, in 1650, uit eene adellijke fa-

milie, te *St. Sever-Cap-de-Gascogne* geboren, werd bij de Benedictijnen opgevoed, en legde den 21. November 1667, zijne geloften af. Tot hoogleeraar in de godgeleerdheid benoemd, kweet hij zich van die taak, met den grootsten ijver en den besten uitslag. Hij was te *Saint-André d'Avignon*, toen hij op het denkbeeld kwam, zijn geestelijk testament te maken. Hij gaf zich in hetzelfde geheel aan God over, en wijdde Hem zijne begeerten, zijne gedachten en zijne handelingen toe. Hij ontwierp er eene acte van, welke hij met zijn bloed onderteekende, en legde dezelve, op den feestdag van de Openbaring des Heeren, op welken in de congregatie, de plegtigheid van de vernieuwing der geloften plaats heeft, op het altaar neder. DU SAULT werd tot Directeur van het noviciaat benoemd, na deze bediening gedurende 9 jaren te hebben waargenomen, werd hij prior in onderscheidene gestichten; alom onderhield of verlevendigde hij den smaak voor de goede studiën en de liefde voor de kloostertucht: het klooster van *la Daurade* had hem eene rijke bibliotheek te danken. Tot *visitator* zijner provincie verkozen, spaarde hij noch moei-

te, noch vermoeijenissen, om zijne gewigtige bediening te vervullen. Hij overleed uitgeput van vasten en arbeid in het klooster van *St. André de Villeneuve-les-Avignon*, den 16 Januarij 1724. Hij heeft nagelaten: 1.º *Entretiens etc. (Onderhoudingen met JESUS CHRISTUS in het heilig Sacrament des Altaars)*, *Toulouse*, 1701 en 1703, 5 dl. in 12.mo; er zijn zes uitgaven van geweest. Pater D'AUTHUN, een Jesuit, heeft dit stukje geheheld, en eenige stellingen deszelve verworpen. — 2.º *Abrégé etc. (Korte onderhoudingen met J. C. in het heilig sacrament des Altaars)*, *Toulouse*, 1706, in 12.mo; dit is de beknopte inhoud van het voorgaande. — 3.º *Avis etc. (Raadgevingen en overwegingen over de pligten van den religieuzen staat ter opwekking van diegene, welke denzelven omhelsd hebben.)* *Toulouse*, 1708, 2de uitgave, door den schrijver herzien en verbeterd, *Avignon*, 1711, 2 dl. in 8.vo; er zijn nog twee andere uitgaven van geweest. — 4.º *Le Religieux etc. (De stervende religieus of voorbereiding tot den dood voor degenen, die den religieuzen staat hebben omhelsd)*, *Avignon*, 1718, 2 dl. in 8.vo; — 5.º

Hetzelfde werk *verkort*, *Toulouse*, 1725, in 12.mo.

SAULX DE TAVANES. — Zie TAVANES.

SAUMAISE (CLAUDIUS DE), een geleerde letterkundige, den 15 April 1588, te *Semur-en-Auxois*, uit eene in den tabbaard beroemde familie geboren. Zijne geboorteplaats werd in hetzelfde jaar zijner geboorte, door eenen brand bijna geheel in de asch gelegd. » Deze brand, zegt een zijner koele lofredenaars, was een voortteeken zijner uitgebreide kundigheden, even gelijk de brand van den tempel van *Efese*, zulks van den moed van ALEXANDER was geweest.” De vader van SAUMAISE was zijn eerste meester voor de Grieksche en Latijnsche talen. ANTONIUS CLÉMENT, zijn oudste levensbeschrijver, zegt dat, in den ouderdom van tien jaren de jonge kweekeling PINDARUS verklaarde, en in beide talen verzen maakte, eene soort van oefening welke hem tot uitspanning van ernstiger werkzaamheden verstrekte. Na zijnen leergang in de wijsbegeerte te *Parijs* te hebben volbragt, begaf hij zich in 1606 naar *Heidelberg*, alwaar hij de regtsgeleerdheid onder den kundigen GODEFROI beoefen-

de. In zijn vaderland teruggekeerd, wilde zijn vader, burgerlijk luitenant in het baljuwschap van *Sémur*, hem zijnen post overdragen; maar de belijdenis van het calvinismus, welk de zoon was toegedaan, belette hem de aanstellings-brieven te bekomen. Hij was door zijne moeder in die godsdienst opgevoed, en had zich gedurende zijn verblijf te *Heidelberg* in dezelve bevestigd. SAUMAISE begaf zich naar *Leyden*, alwaar hij in 1632 honorair hoogleeraar werd. Op eene reis, welke hij in 1635 naar *Parijs* deed, verleende hem de koning een brevet van staatsraad, en verhief hem tot ridder van den H. MICHAEL; en later in *Bourgondië* zijnde, werd hij door den vorst met eene jaarwedde van 6000 livres begiftigd. SAUMAISE onderscheidde zich in 1646, door zijn *Verdedigschrift van KAREL I, koning van Engeland*. Hij verdedigde eene uitmuntende zaak; maar verzwakte dezelve door den belagchelijk hoogdravenden toon, dien hij in dit werk voerde. Zie hier hoe hij begint: » Engelanders! die elkander de hoofden der koningen als kaatsballen toewerpt, die met de kroonen kegelt, en u van de schepters als

van speelpoppen bedient." In het volgende jaar deed hij eene reis naar *Zweden*, werwaarts hij sedert lang door de koningin CHRISTINA geroepen was. Na het verblijf aldaar van een jaar, kwam hij in *Holland* terug, en overleed bij de wateren van *Spa*, in 1653. Hij werd zonder plegtigheid en zonder grafschrift, te *Maastricht*, in de *St. Janskerk*, die aan de calvinisten toebehoorde, begraven. SAUMAISE was de held der letterkundigen zijner eeuw; maar zijn roem heeft zich niet gehandhaafd. Men beschouwt hem gewoonlijk als een eigenzinnige, bitse en laatdunkende criticus. Zijne geleerdheid was zeer uitgebreid, maar had eene slechte rigting genomen. Ofschoon SAUMAISE met vele opvliegend- en trotschheid heeft geschreven, was hij met zijne vrienden echter zacht en zedig. De sektegeest belette hem niet, zeer gunstige getuigenissen van het Catholijke geloofs-beginsel af te leggen, zoo als wij zulks zien uit de volgende aanhaling uit eenen brief van RICHARD SIMON: » Gij, puriteinen, bekommert u weinig, omtrent hetgene wat de kerkelijke dienst betreft. Staat mij intusschen toe u te zeggen, dat uwe lieden

er zoo zeer op uit zijn, om de christelijke godsdienst te zuiveren, dat zij er een ge- raamte van hebben gemaakt. En dit betuigde eertijds SAU- MAISE aan LA PEYRÈRE, den eersten der præadamiten. Na- dat deze, zoo als ik het van hem zelve, heb vernomen, aan SAUMAISE had gemeld, dat in het werk, hetwelk hij (SAUMAISE) betrekkelijk de transsubstantiatie, tegen GROTIUS, had geschreven, hij vele dingen had gevon- den, die de oudheid der plegtigheden van de Catho- lijke Kerk, of liever van alle kerken der wereld staa- den, antwoordde hem SAU- MAISE: *Nostrî resecuerunt re- ligionem usque ad vi vum.*”

Zijne voornaamste werken zijn: 1.° *NILI, archiepisco- pi Thessalonicensis, de pri- matu Papæ romani, libri II,* met aantekeningen, die zij- ne sekte-overdrevenheid ver- raden, *Hanau, 1608, in 8. vo; Heidelberg, 1608, en 1612, Leyden 1645 in 4. to*

Deze NILUS, was een even- zeer voor de scheuring van PHOTIUS ijverende Griek, als SAUMAISE zich voor de leer van CALVYN in de bres stelde. Het boek van den eenen, en de aanmerkingen van den anderen zijn bondig wederlegd door JOANNES DAR- TIS, in zijne verhandeling: *De ordinibus et dignitati-*

bus ecclesiasticis, Parijs, 1648, in 4. to; — 2.° Flori- rerum romanorum libri IV, cum notis GRUTERI; nunc primun accesserunt notæ et castigationes CL. SALMASII, Parijs, 1609, in 8. vo; en 1636 in 8. vo; — 3.° His- toriæ Augustæ scriptores VI, Parijs, 1620, in fol; Leyden, 1670 en 1671 in 8. vo; — 4.° Plinianæ exer- citationes in Caii Julii So- lini Polyhistor, Item Caii Julii Solini Polyhistor ex veteribus libris emendatus, Parijs, 1629, 2 dl. n in fol.; en te Utrecht, 1689, 2 dl. n in fol; — 5.° De usuris, Leyden, 1636, in 8. vo

Dit werk, waarin hij den gematigden woeker wil regt- vaardigen, werd met grond aangerand door CLOPPEN- BURCH, HEINSIUS en FABROT.

— 6.° *Dissertatio de fæ- nore trepezetico, in III libros divisa, Leyden, 1640, in 8. vo; welke, volgens het oordeel van GROTIUS, door PÉTAU geheel wederlegd werd.*

— 7.° *Dissertationum ec- clesiasticarum libri II, Pa- rijs, 1641, in 8. vo; — 8.° Simplicii commentarius in Enchiridion Epicteti, ex libris veteribus emendatus.*

— 9.° *De re militari Ro- manorum liber, opus post- humum, 1657 in 4. to; — 10.° De hellenistica, Leyden 1643, in 8. vo; — 11.° Ver-*

scheiden andere werken, waarvan men de lijst vindt in de *Bibliothèque des auteurs, de Bourgogne*; door PAILLON.

SAUMAISE (CLAUDIUS DE), bloedverwant van den voorgaande, te *Dijon*, in 1603 geboren, begaf zich in 1635, onder het *Oratorium*, en werd met de zamenstelling der *Geschiedenis zijner congregatie* belast. Hij verzamelde verscheiden bouwstoffen; maar het werk is onvolledig gebleven; pater SAUMAISE; overleed te *Parijs* in 1680, alvorens hetzelfde voltooid te hebben. Men heeft van hem eene Fransche vertaling der *Herderlyke bestieringen* van don JOANNES DE PALAFOX, 1671, in 12mo; en eenige Latijnsche en Fransche dichtstukjes.

SAUMERY (PETRUS LAMBERTUS DE), een oorspronkelijke Franschman, werd in zijn vaderland franciskaner monnik. Na op zijne doorreis te *Meeuwen* avvallig te zijn geworden, stak hij naar *Engeland* over, en vertrok van *Londen* in het begin van Januarij 1719, ten einde zich voor den *Levant* in te scheppen. Hij hield zich gedurende drie jaren te *Konstantinopel* op, doorreisde vervolgens *Duitschland*, *Italië*

en *Holland*, alwaar hij zich twee of driemaal als predikant aanbood, doch bij gebrek aan getuigschriften, van de hand gewezen werd. Daarna kwam hij te *Luik*, alwaar hij het calvinismus afzwoer, en gedurende vijftien jaren van zijne pen leefde. Wegens zijn slecht gedrag uit die stad verdreven, keerde hij naar *Holland* terug, werd op nieuw calvinist, en overleed zegt men, te *Utrecht*. Er bestaat van hem: 1.° *Mémoires etc.* (*Geheime memoiren en zonderlinge lotgevalen van, en op eene reis naar den Levant*), *Luik*, 1731, 5 dl. in 12mo; — 2.° *l'Anti-Chrétien etc.* (*De Anti-Christen of de geest van het calvinismus strýdig met JESUS CHRISTUS en het Evangelie*), *ibid.* 1731, in 12.°; opgedragen aan Heeren Burgemeesteren en den raad van *Luik*. — 3.° *Réplique etc.* (*Wederantwoord op den brief van eenen zogenaaunden officier van het garnizoen van Namen*), tegen het voorgaande werk. De brief van dezen gewaunden officier, is op nieuw met vier andere in het licht verschenen onder den titel van *Quatre etc.* (*Vier brieven aan Heeren Burgemeesters en raden van Luik, betrekkelijk het boek van den heer SAUMERY... met eenen*

brief aan den vrijheer de H.... over genoemde brieven), Amsterdam, 1745, in 12mo; — 4.º *Délices etc. (Aangenaamheden van het land van Luik)*, 1738 — 1754, 5 dl. in fol.; SAUMERY heeft deze wanstellige compilatie, met verscheiden andere hongerige schrijvers, die evenzeer behoefte aan oordeel als aan brood hadden, zamengesteld. Enkel de platen derzelve worden op prijs gesteld.

SAUNDERSON (NICOLAAS), een beroemde blinde, in 1682, te *Thurisson*, in de provincie *York*, geboren, was slechts één jaar oud, toen hij door de kinderziekte het zintuig des gezichts, en zelfs de oogen verloor. Dit ongeluk belette hem echter niet, om bij het afleggen der kinderschoenen, zijne voorbereidende studiën met roem te volbrengen. Na eenige jaren aan de beoefening der talen te hebben toegewijd, legde hij zich met zooveel ijver op de meetkunde toe, dat hij, na zich naar *Cambridge* te hebben begeven, de werken van NEWTON, en zelfs de verhandelingen, welke die wijsgeer over het licht en de kleuren heeft uitgegeven, verklaarde. Deze bijzonderheid zou ongelooflijk kunnen schijnen, indien men niet

in aanmerking nam, dat de *Optica*, en de geheele theorie der gezigkunde, geheel door middel van lijnen kunnen verklaard worden, en dat dezelve aan de regels der meetkunde onderworpen zijn. Nadat WHISTON voor den leerstoel der wiskunde aan de universiteit van *Cambridge* had bedankt, werd SAUNDERSON in 1711 benoemd om hem op te volgen. De koninklijke maatschappij van *Londen*, nam hem als lid aan, en verloor hem door den dood in 1739. Zijne zeden beantwoordden niet aan zijne talenten; hartstogtelijk was hij aan den wijn en de vrouwen verslaafd. Zijne laatste jaren vooral werden ont-eerd door de schandelijkste buitensporigheden. Van natuur boosaardig en wraakgierig, schond en lasterde hij op eene wreede wijze, zijne vijanden en zelfs zijne vrienden. Afgrijsselijke vloeken bezoedelden alles wat hij zeide. De haat, dien hij der godsdienst had toegezworen, kon slechts eene nieuwe bewijsrede, ten gunste van de wijsheid der grondregels des Evangelies zijn. Hij beweerde God niet te moeten kennen, wijl hij, blind zijnde, zijne werken niet zag. *Leg de hand op op u zelven*, zeide hem eens Dr. HOLMES, de vorming van

uw ligchaam zal eene zoo grove dwaling doen verdwijnen. Er bestaat van hem in het Engelsch: *Grondbeginselen der Algebra*, na zijnen dood, voor rekening der universiteit van *Cambridge*, te *Londen*, in 1740, in 2 dl.ⁿ in 4to, gedrukt. Van dit werk bestaat ook eene Fransche vertaling, 1756 2 dl. in 4to. Hij had voor zijn gebruik eene *Voelbare Rekenkunde* uitgevonden, dat is eene wijze om rekenkundige bemerkingen enkel door het zintuig des gevoels ten uitvoer te brengen. Het was eene tafel, waarvan de randen verdeeld waren door inkervingen, enz: de beschrijving derzelve komt voor aan het hoofd van het 1.ste deel zijner *Grondbeginselen der Algebra*.

SAURIN (ELIAS), predikant der Waalsche gemeente te *Utrecht*, werd geboren in 1639, te *Usseaux*, in het dal van *Pragelato*, aan de grenzen van *Dauphiné*. Zijn vader, predikant van dat dorp, gaf hem eene zorgvuldige opvoeding, en weldra onderscheidde zich de jonge SAURIN. Zijne talenten deden hem in 1661 verkiezen tot predikant van *Venterol*, en daarna van *Embrun*. In het volgende jaar stond hij op het punt, om te *Die* de

godgeleerdheid te onderwijzen, toen hij, wegens weigering van zijnen hoed af te nemen, voor eenen priester, die hem met het heilige viaticum voorbijging, genoodzaakt werd *Frankrijk* te verlaten. Hij begaf zich naar *Holland*, alwaar hij predikant der Waalsche kerk van *Delft* werd. Hij had zeer hevige geschillen met den predikant JURIEU, op wien hij steeds de overhand behield, en overleed te *Utrecht* in 1703, zonder gehuwd te zijn geweest. Men heeft van hem; 1°. *Examen etc.* (*Onderzoek der godgeleerdheid van JURIEU*), 's *Hage*, 1694, 2 dl. in 8.vo; waarin hij verscheiden godgeleerde onderwerpen behandelt. — 2.º *Réflexions etc.* (*Bedenkingen over de gewetensregten*), *Utrecht*, 1697, in 8.vo, tegen JURIEU, en tegen het *Wijsgaerig commentarium* van BAYLE. — 3.º *Traité etc.* (*Verhandeling over de liefde Gods*), *ibid.*, 1704, in 8.vo; waarin hij de belangelooze liefde verdedigt. — 4.º *Traité etc.* (*Verhandeling over denaasten-liefde*), *ibid.*, 1704, in 8.vo; enz.

SAURIN (JACOBUS), te *Nismes* in 1677 geboren, was de zoon van eenen bekwaamen protestantschen advocaat dier stad; maakte uitmun-

tende studiën, welke hij eenigen tijd afbrak om de, loopbaan der wapens te volgen. Hij had een vaandel in het regiment van den kolonel RENAULT, dat in *Piëmont* diende; maar nadat de hertog van *Savooije* met *Frankrijk* den vrede had gesloten, keerde SAURIN naar *Genève* terug, hervatte zijne wijsgeerige en godgeleerde studiën, die hij met roemen einde bragt. In 1700 begaf hij zich naar *Holland*, daarna naar *Engeland*, alwaar hij in 1703 in den echt trad. Twee jaren later keerde hij naar 's *Hage* terug, vestigde zich aldaar met ter woon, en predikte er met onverdeelden bijval. Hij bezat groote uitwendige talenten, een innemend aanzien, een bevallig gelaat, eene zuivere en indringende stem. Zijne uitspraak was, wel is waar, niet volkomen zuiver; maar wijl hij in een vreemd land predikte, sloeg men er weinig acht op, en steeds vereerde hem een zeer talrijk gehoor. Hij overleed in 1730, weinig betreurd door de calvinisten, die in hem niet genoeg ijver of hevige drift tegen de Catholijken aantroffen. Zijne vijanden maken veel gewag van zijne geheime minnarijen, en van eenige andere voorvallen, waarin zijne

deugd gewankeld heeft. De werken van dezen predikant zijn: 1.º *Sermons (Leerreden)*, in 12 dl.ⁿ; in 8.vo en in 12.mo waarvan eenige met veel kracht, genie en welsprekendheid zijn geschreven, doch eenige andere onbekookt en zwak zijn. Men vindt in dezelve niet die woede en die razernij, welke de calvinisten gewoonlijk in hunne leerreden tegen de Catholijke Kerk doen doorstralen; hij blijft echter niet ten achteren, om de leerstellingen der Kerk op eene arglistige wijze te bestrijden, ofschoon zijne *logica* niet te vreezen is. Hij randt, bvb. de wezenlijke tegenwoordigheid aan met redeneringen, die evenzeer tegen het geheim der Drieëenheid kunnen worden aangewend, dat hij op de zelfde plaats verdeeldigt. Hij had de vijf eerste gedurende zijn leven, van 1708 tot 1725 in het licht gegeven; de overige zijn na zijnen dood verschenen. — 2.º *Discours etc. (Verhandelingen over het oude Testament)*, waarvan hij de twee eerste deelen in fol. in het licht gaf. BEAUSOBRE en ROQUES hebben dit werk voortgezet, en hetzelfde met 4 dl.ⁿ vermeerderd, 1720, en volg. jaren. Eene verhandeling van het 2.^e dl, welke over de *noodleugen*

handelt, werd door LA CHAPPELLE hevig aangerand, en wikkelde SAURIN in netelige omstandigheden. — 3.º *Elat etc.* (*Staat van het Christendom in Frankrijk*), 1725, in 8.vo waarin hij over verscheiden geschilpunten handelt, en het mirakel bestrijdt, aan mevrouw LA FOSSE te Parijs geschied. — 4.º *Abrégé etc.* (*kort begrip der Christelijke godgeleerdheid en zedeleer, bij wijze van catechismus*), 1722, in 8.vo Twee jaren later gaf SAURIN nog eene *Verkorting* van dit *kort begrip* (*Abrégé de l'Abrégé*) in het licht, beide zijn met orde geschreven, doch kunnen enkel dienen voor de protestanten.

SAURIN (JOZEF), lid der akademie van wetenschappen, broeder van ELIAS SAURIN, in 1659, te Courtai-son, in het prinsdom Oranje geboren, werd, nog zeer jong zijnde, tot predikant te *Eure in Dauphiné* bevorderd. Na in eene zijner predikationen tegen de godsdienst en het bestuur te zijn uitgevaren, zag hij zich in 1683, genoodzaakt *Frankrijk* te verlaten, en begaf hij zich naar *Genève*, van waar hij naar het kanton *Bern* trok dat hem in het baljuwschap *Yverdun*, eene aanzienlijke pastorie gaf. Hij was wel

gevestigd in dien post, toen er zich een storm boven hem verhief, die hem de wijk naar *Holland*, deed nemen. Hij begaf zich van daar naar *Frankrijk*, stelde zich onder de leiding van den doorluchtigen BOSSUET, in wiens handen hij in 1690 het calvinismus afzwoer. Men twijfelde steeds aan de opregtheid dezer bekeering. De *Geschiedenis*, welke hij er van in het licht heeft gegeven, is eene soort van roman. SAURIN werd wel onthaald door LODEWIJK XIV, had jaarwedden van het hof, en werd, met vleijende onderscheidingen, in 1707, als lid der akademie van wetenschappen aangenomen. De wiskunde maakte zijne bezigheid en zijn vermaak uit. Hij verrijkte met verscheiden uittrekselen het *Journal des Savans*, waaraan hij medewerkte, zoo als hij ook aan de *Mémoires de l'académie des sciences*, eenige belangrijke stukken leverde. Dit zijn de eenige werken, welke men van hem kent. SAURIN overleed te *Parijs*, in 1737, aan eene slaap-koorts. Even als zijn roem bij zijn leven, werd zijne gedachtenis na zijnen dood aangerand. Men liet in den *Mercur Suisse*, eenen uit *Parijs* aan eenen predikant geschreven brief drukken, in welke hij zich

aan verscheiden misdaden schuldig bekende, welke den dood zouden verdiend hebben. Eenige calviniste-predikanten hebben later nadrukkelijk beweerd, dat deze brief bestaan had. **VOLTAIRE** heeft getracht het tegendeel te bewijzen, intusschen heeft deze filozofische dichter, terwijl hij in zijne *Algemeene geschiedenis SAURIN* wilde verdedigen, treurige uitdrukselen omtrent zijn karakter nagelaten. Hij brengt bij, dat deze wiskunstenaar zijne godsdienst aan zijn belang opofferde, en dat hij met **BOSSUET** den spot dreef, » die zich verbeeldde eenen predikant te hebben bekeerd, en die enkel als werktuig diende ter bevordering der fortuin van eenen filozoof." Zulks kan waar zijn, maar is eene zonderlinge bekentenis van een' man, die als lofredenaar van een' ander, optreedt.

SAURIN (**BERNARDUS JOZEF**), zoon van den voorgaanden tooneeldichter, advocaat, en lid der Fransche akademie, in 1706 te *Paris*, geboren, en in dezelve stad, in 1781 overleden, is bekend vooral door tooneelstukken, wier bijval, indien men zijn' *Spartacus* uitzondert, niets anders bewijst dan de bedorvenheid der denk-

beelden en des smaaks van de 18.de eeuw. In eene andere eeuw zou men die overdrevene en woedende karakters, met verachting afgekeurd hebben, daar zij enkel het gevolg zijn van de onmogelijkheid, om de hartstogten uit derzelver juiste gezigtspunt te schilderen en voortestellen. (Zie **BELLOY-P. L. B. D.**) Zijne *Volledige werken*, verschenen in het licht in 1783, 2 dl. in 8.vo. Men vindt in dezelve behalve zijne tooneelkundige werken, eenige *Brieven*, in hoogdravende verzen, naar de wijze der akademie, enz. Daar hij welligt gevoelde, dat hij door zijne werken niet tot de beroemdheid zoude geraken, koos hij de partij, om zich bij de filozofische kabaal aan te sluiten, ten einde zich een groot getal lofredenaars te verzekeren. Anderen zeggen dat hij er tegen zijnen wil in medege-sleept werd, uit erkenenis voor **HELVETIUS**, die hem eene jaarwedde van duizend kroonen schonk, en, door het regt van weldoener, hem, volgens de uitdrukking van **VOLTAIRE**, in het compliment hetwelk hij aan **SAURIN** bij zijne inwijding maakte, in dat *tripot* (slecht gezelschap) trok. Hij had langen tijd vriendschaps betrekkingen onderhouden met man-

nen van verdienste, die hem voor dezen aanhang steeds eenen welmeenenden afkeer hebben getoond; maar ijdelheid en baatzucht, zijn in eene eeuw van eigenbelang lokazen, aan welke men zelden het hoofd kan bieden. Men heeft de volgende stukken van SAURIN op het tooneel behouden: *SPARTACUS*, *BLANCHE* en *GUISCARD*, treurspelen, *BEVERLEY*, en het blijspel *de zeden van den tijd*. [Zijne *Uitgelezene werken*, zijn met eene *Levensschets*, door FAYOLLE, in het licht gegeven, 1812, 1 dl. in 18.mo]

* SAURINE (JOANNES PETRUS), constitutioneel bisschop van *Landes*, daarna van *Straatsburg*, te *Saint-Pierre d'Eysus*, in het Fr. dep.^t der *Neder-Pyreneën*, den 10 Maart 1733 geboren. Na den geestelijken staat te hebben omhelsd, werd hij kapellaan, te *Sainte-Marie d'Oléron*, en hij was nog in die betrekking, toen hij in 1789, door de geestelijkheid van *Béarn* als afgevaardigde bij de algemeene Staten werd verkozen. Een voorstander der revolutionnaire grondbeginselen zijnde, behoorde hij tot de coalitie van pastoors, die zich met den burgerstand vereenigden, trad

toe tot de maatregelen, in den nacht van den 4 Augustus genomen, en prees het verkoopen der geestelijke goederen zeer aan. Den 27 September 1790 legde hij den eed af op de Burgerlijke Constitutie der geestelijkheid; en kort daarna werd hij tot bisschop van *Landes* verkozen. In 1792, in de nationale conventie beroepen, stemde hij er voor de gevangenhouding van *LODEWIJK XVI* en zijne familie tot aan den vrede, voor het uitstel en de beroeping op het volk. Ten gevolge zijner oppositie tegen de maatregelen van den 31 Mei 1793; en wegens de onderteekening van het protest van den 6 Junij daarop volgende, werd hij met twee-en-zeventig andere afgevaardigden, in hechtenis genomen; maar op het voorstel van *MERLIN van Douai*, kwam hij met hen, den 10 December 1794, in den boezem der conventie: later werd hij lid van den raad der Vijfhonderden. Nadat in het begin van 1795, eenige constitutionele prelaten besloten hadden aan de organisatie hunner Kerk te arbeiden, vormden *SAURINE* en drie hunner, te *Parijs* eene commissie, onder den titel van *vereenigde bisschoppen*. Het hoofdoel was

om de verstrooide leden (*membra disjecta*) der constitutionele geestelijkheid te vereenigen. Zij zonden eenen *rondgaanden brief* aan de overige bisschoppen, hunne ambtgenooten. Deze brief werd door eenen *anderen* van den 13 December gevolgd. SAURINE nam deel aan beide. Hij werkte mede aan de *Jaarboeken der Godsdienst* van DESBOIS, en verdedigde in eenige artikels de oude kerkucht, tegen de door eenige zijner ambtgenooten ingevoerde nieuwigheden. SAURINE was bij de beide *Conciliën* der constitutionelen tegenwoordig, die den 15 Augustus 1797, en den 29 Junij 1801 geopend werden; doch hij deed zich in dezelve niet opmerken. Na het concordaat verkreeg SAURINE het bisdom van *Straatsburg*. De geschiedkundige *Memoriën* over de kerkelijke aangelegenheden van *Frankrijk* zeggen dat deze onverwachte benoeming klagten deed ontstaan, en dat de eerste optreding van den bisschop in zijn diocees niet gelukkig was. Te *Colmar* logeerde hij bij REWBELL en RAPINAT, en rigtte eene bedreigende onderrigting aan zijne geestelijkheid. Men voert van hem uitspraken aan eener zeer slappe zedeleer, en men beweert

dat zijn secretariaat zich wilkeurige belastingen veroorloofde. Van alle kanten riep hij de beëdigde priesters op, en hij noodzaakte verscheiden eerbiedwaardige geestelijken het diocees te verlaten. Hij overleed plotselijk den 8 Maart 1813.

SAUSSAY (ANDREAS DU), doctor in de regts- en godgeleerdheid, pastoor van *Saint-Leu* te *Parijs*, zijne geboorteplaats, officiaal en groot vicaris in dezelfde stad, en eindelijk bisschop van *Toul*, werd in 1589 van arme ouders geboren, die hem in een gesticht van liefdadigheid deden opvoeden. Hij verwierf de achting van koning LODEWIJK XIII, wiens gewone prediker hij werd, en die hem in 1647 met den mijter vereerde. Hij bestuurde zijn diocees met veel ijver en wijsheid, en overleed te *Toul* in 1675. Hij is de schrijver van onderscheidene werken, en van het *Martyrologium gallicanum*, 1638, 2 dl.ⁿ in fol. waarin vele geleerdheid, maar niet genoeg critiek en naauwkeurigheid doorstralen. Hij ondernam dit werk, op last van van LODEWIJK XIII.

SAUSSAYE (KAREL DE LA), in 1565 uit eene adellijke familie geboren, was kanonik

van *Orléans*, zijne geboorteplaats tot in 1614, in welk jaar hij de pastorie van *Saint-Jacques de la Boucherie* te *Parijs* aanvaardde. De kardinaal DE RETZ benoemde hem tot kanonik der kerk van *Parijs*, hetwelk hem echter niet belette zijne pastorie te behouden. Hij overleed in 1621, in den ouderdom van 56 jaren. Men heeft van hem: *Annales Ecclesiae aurelianensis, Parijs*, 1615, in 4.to; een werk vol geleerde nasporingen.

* SAUSSURE (NICOLAAS DE), een akkerbouwkundige, te *Genève*, in 1709 geboren, was lid van den raad der vijfhonderden. Hij bragt bijna zijn geheele leven op het land door, en maakte zich bekend door de volgende alle op den landbouw betrekking hebbende werken; 1.º *Manière etc. (Wijze om den wijnstok zonder bemesting in te leggen of te planten)*, 1775, in 8.vo; — 2.º *Essai etc. (Proeve over de oorzaken van het gebrek aan koren in Europa, en over de middelen om hetzelfde voor te komen)*, 1776; — 3.º *Essai etc. (Proeve over het snoeijen van den wijnstok en over den dauw)*, 1780; — 4.º *Feu etc. (Vuur, beginsel*

van vruchtbaarheid der aarde en der planten), 1783, in 8.vo; — 5.º *Mémoire etc. (Verhandeling over de wijze om de landerijen te bebouwen)*, die bij de huishoudelijke maatschappij van *Auch* den prijs behaalde, enz. Hij is in 1789 overleden.

* SAUSSURE (HORATIUS BENEDICTUS DE), een beroemde natuurkundige, zoon van den voorgaande, te *Genève* den 17 Februarij 1740 geboren, openbaarde zulk eenen gelukkigen aanleg in zijne studiën, dat hij reeds in den ouderdom van twintig jaren in staat was, om mede te dingen, naar eenen leerstoel voor de wiskunde bij de akademie van *Genève*, en dat hij, 22 jaren oud zijnde, aldaar eenen leerstoel voor de wijsbegeerte verkreeg, dien hij gedurende 25 jaren met den grootsten roem bekleedde. De vriend en medegezel van HALLER zijnde, verschaftte hij vroegtijdig aan de kruidkunde belangrijke nasporingen. Maar het zijn zijne reizen door *Engeland, Frankryk, Duitschland en Italië*, en vooral zijne verschillende en moedige verblijven op de met sneeuw- en ijs bedekte kruinen der hooge bergen van *Europa*, waarvan hij op eene naauwkeu-

rige wijze, de orde en de natuur heeft beschreven, die nuttige teregtwijzingen aan het stelsel van BUFFON aangebragt, en aan de delfstofkunde onnoemelijke vorderingen hebben doen maken. Zijne atmosferische waarnemingen, hebben hem zoo ver gebragt, dat hij natuurkundige werktuigen uitvond of verbeterde, waarvan het nut onwaardeerbaar is. Drie en twintig malen is hij in *Frankrijk* gekomen, om de uitgedoofde vulkanen van *Vivarais*, van *Forez* en van *Auvergne* te bezoeken. Hij was te *Parijs* in 1768, en bezocht vervolgens *België*, *Holland* en *Engeland*. In 1772 begaf hij zich naar *Italië*, ging de beroemde ijzermijnen van het eiland *Elba* bezigtigen, stak van daar naar *Napels* over, alwaar hij in kennis geraakte met lord HAMILTON, met wien hij den *Vesuvius* tot aan den krater beklom; hij bezocht al de omstreken dier hoofdstad, en zag met het vermaak van eenen geleerden reiziger, *Piscina*, *Solfatare*, *Herculanum*, *Pompeïa*, enz. Hij doorkruiste *Calabrië*, *Apuglia* en alles wat den ouden onder den naam van *Magna Græcia* bekend was; van *Reggio* begaf hij zich naar *Palermo*, bezocht de belangrijkste deelen van

Sicilië, alwaar hij gewigtige kruidkundige ontdekkingen maakte, vooral te *Catana*, en hij had den moed den berg *Etna* tot op deszelfs hoogsten top te beklimmen. Hij mat hem den 5 Junij 1773, en door middel van den barrometer, bepaalde hij hem op 1713 vademen. Het is op 1500 vademen dat die eeuwige sneeuw-massa's beginnen te verschijnen, die als ondoordringbare ijsschollen, wederstand bieden aan de brandende hitte des klimaats, aan het herhaalde hevige vuur en de lava des vulkaans. Men ontdekt tegenwoordig op 300 vademen boven de oppervlakte der zee zijne versteende voortbrengselen. Het is in de *géologie*-beschrijving der aarde en hare beddingen — en de kennis der bergen, dat SAUSSURE de verhevenheid zijner talenten openbaarde. Zich naar de ijsbergen van *Chamouni* begeven hebbende, die als ongenaakbaar beschouwd, en daarom *Vervloekte bergen* genoemd werden, onderzocht hij dezelve, onder het overwinnen van duizenden hinderpalen en gevaren. Zoo lang zijne gezondheid het hem slechts eenigzins toeliet, deed hij jaarlijks eene reis over de *Alpen*, volgde derzelve keten in de geheele rigting van het zee-

strand. Hij beklauterde het eerst, in 1774, den berg *Carmont*, en bepaalde deszelfs hoogte op 1500 vademmen: hij merkte bij den *Mont-Blanc* op, dat al de pyramidale toppunten der naburige bergen, in eene regelmatige rigting overhellen. In 1786, beklauterde doctor PACCARD, en JACOBUS BALMAT, door SAUSSURE aangemoedigd, den *Mont-Blanc*, en hij zelf bereikte in de maand Augustus des volgenden jaars deszelfs hoogste kruin, alwaar hij $3\frac{1}{2}$ uren vertoefde. SAUSSURE kon er niet dan met vele moeite adembalen en toen hij genoodzaakt was zijnen schoen toe te gespen, kon hij zulks niet dan met veel moeite doen. In 1789 beklauterde hij ook den berg *Rosa*, in de *Pennijnsche Alpen*, waarvan de hoogste top slechts 20 vademmen lager is, dan dien van den *Mont-Blanc*. Hij vertoefde met zijnen zoon gedurende zeventien dagen op den *Mont-Géant*, welks kruin hij in Julij 1788 bereikte, en bevond zich 1763 vademmen boven de oppervlakte der zee verheven; hij bepaalde aldaar den ouderdom, en den cronologischen aangroei der eerste rotsen, der ijs-massas, der opeenvolgende sneeuwlagen. Hij verrijkte door zijne

uitstappen desteenkunde met verscheiden onbekende steenen, zoo als de *byssolith*, die hij in 1777 vond. Hij stond in briefwisseling met de beroemdste geleerden van *Europa*, en voornamelijk met den geleerden ontleedkundigen SPALLANZANI. Men heeft ook aan SAUSSURE verscheiden voor de kunsten en wetenschappen nuttige werktuigen te danken, zoo als: 1.º de *Cyanometer* en de *Diaphanometer*, bestemd om de doorschijnendheid van den dampkring in graden te verdeelen, overgaande van het helderste tot het donkerste blaauw, en op deze wijze den invloed bepalende der dampkringstoffen welke deze doorschijnendheid belemmeren; — 2.º een *werktuig* bestemd om de kracht en de werking des winds te meten; — 3.º een *ander* geschikt om den invloed der magnetische kracht op verschillende plaatsen en bij verschillende weersgesteldheden te bepalen; — 4.º een *nieuw plan* van molen, veilig voor de plotselijke veranderingen des winds; — 5.º de *Electrometer*, welke de natuur en de kracht van het electricke vloeistof, zelfs bij een helder weder bepaalt. SAUSSURE bewees door middel van dit werktuig, dat de herige aandoeningen des men-

schen in hem het aanzijn der electricke vloeistof vermeerderen; — 6.º een ander werktuig, dat in de delfstoffen het ijzer doet ontdekken, en alzoo aan de bergwerkers eene soort van draagbaar kompas verschaft; — 7.º de *Heliothermometer*, dien hij in 1767 uitvond: BUFFON gaf er eenigen tijd daarna de beschrijving van in het licht. Dit werktuig dient om de warmte te vermeerderen door dezelve zamentetrekken (*concentreren*). SAUSSURE liet vijf vierkante kisten van plat glas vervaardigen, die in elkanderen sloten, en het gelukte hem in de laatste de thermometer tot 88 graden te doen stijgen. Deze handeling was de uitslag eener even zoo juiste als eenvoudige waarneming, namelijk dat men meer warmte gevoelt in eene kamer of rijktuig, waarin de zon door glasruiten binnendringt, dan wanneer zij zulks regtstreeks doet. Hij verbeeldde zich in het begin op deze wijze, het vuur onzer haardsteden door de warmte der zon te kunnen doen vervangen. — 8.º de *haren vochtmeter*; (*Hygromètre à cheveux*), welke dient om de verschillende graden van vochtigheid der lucht te vergelijken, verwierf den lof der natuurkundigen, en door middel van

dit werktuig, met SAUSSURE, de hoeveelheid waters, welke de lucht bij verschillende omstandigheden kan bevatten, en bepaalde de verbandtenis der dampen met de lichamen, die er zich mede belasten kunnen. Deze roemrijke arbeid verwierf aan SAUSSURE, de algemeene achting van het geleerde *Europa*. De aanzienlijkste reizigers kwamen te *Genève* om hem te bezoeken, en keizer JOZEF II, aan wien hij een bezoek gaf, tijdens den doortogt van dien vorst door genoemde stad, in 1778, ontving hem op eene zeer innemende wijze. Hij was lid der akademie van wetenschappen van *Parijs*, en van verscheiden andere geleerde genootschappen; hij was de grondlegger der maatschappij van kunsten in zijne geboorteplaats, alwaar men hem tot lid van den raad der vijf-honderden benoemde. Toen *Genève* met de Fransche republiek werd vereenigd, verkoos zijn departement hem als afgevaardigde bij het wetgevend ligchaam. Door de staatkundige stormen van bijna zijne geheele fortuin beroofd, op den oogenblik, waarop hij in rust, de vrucht zijner langdurige werkzaamheden behoorde te genieten, bezweek zijne gezondheid, het verdriet ondermijnde zij-

ne krachten, en hij overleed den 22 Januarij 1799. Er bestaat van hem: 1.º *Eloge etc.* (*Lofrede van BONNET*), in 8.vo. De schrijver gaf dezelve in het licht, toen Genève een gedenkteeken voor dien beroemden man, wiens neef hij was, oprigtte. — 2.º *Dissertatio physica de igne*, 1759. In deze verhandeling bewijst de schrijver dat de lichamen door de kracht van de zon zich meer verwarmen, naarmate zij zwart zijn; waaruit hij afleidt, dat het ware middel om in de Alpen, het smelten der sneeuw te bespoedigen, is dezelve met zwarte aarde te bedekken. — 3.º *Observations etc.* (*Waarnemingen over het dekvlies der stengel- en bloembladeren*), 1762, in 12.mo. Dit werk droeg hij aan HALLER op. — 4.º *Dissertatio physica de electricitate*, 1766, in 8.vo. Hij verklaart zich in deze verhandeling ten gunste der theorie van FRANKLIN, en tegen die van NOLLET. — 5.º *Exposition etc.* (*Beknopte verklaring van het nut der electricke geleiders*), 1771, in 4.to. DE SAUSSURE stelde zich in dit geschrift ten doel om het door deze nieuwigheid verschrikte volk, gerust te stellen: hij had te Genève een bliksem-afleider doen

plaatsen. — 6.º *Projet etc.* (*Hervormings-ontwerp voor het collegie van Genève*), 1774, in 8.vo. De schrijver meent dat men de kinderen beter onderwijst door de zintuigen, dan door eenig ander middel; zoodat men hun de natuurlijke historie door het gezigt van stalen, de geschiedenis door afbeeldingen en geographische liggingen behoorde te leeren. — 7.º *Description etc.* (*Beschrijving der electricke uitwerkselen van den donder, te Napels, in het huis van milord TELNEY waargenomen*), 1773, in 4.to; — 8.º *Essais etc.* (*Proeven over de vocht-meetkunde*), 1783, in 4.to. De schrijver ontleedt in dit geschrift het water en de dampen, tot in derzelfer oorspronkelijke grondbeginselen, beschrijft de verschijnselen der uitwaseming, stelt den oorsprong des dauws, der mist, der sneeuw en der verschrikkelijke stormen voor, die den dampkring, als ware het, omkeeren. SAUSSURE was, om zoo te spreken, de schepper der wetenschap, waarover hij handelt, en die een der voornaamste takken der *météorologie* (weerkunde) is. — 9.º *Défense etc.* (*Verdediging van den harenvochtmeter*), 1788, in 8.vo; — 10.º *Voyage etc.* (*Reizen*

door de *Alpen*, 4 dl.ⁿ in 4. to, met platen, waarvan de beide laatste in 1796 in het licht verschenen. De schrijver is van gevoelen, dat er nog nooit in de *Alpen*, en in de vlakten, die dezelve omgeven, vulkanen hebben bestaan, en hij grondt dit gevoelen op het ontbreken in derzelve boezem, van voedselstoffen, die het vuur onderhouden, of wijl de tijd van derzelve ontwikkeling nog niet daar is. — 11.° een aantal *Verhandelingen*, opgenomen in de verzamelingen der geleerde maatschappijen, en in de dagbladen. De maatschappij van Genève heeft het portret van SAUSSURE in de zaal harer zittingen geplaatst, en de heer SÉNÉBIER heeft zijne *Lofrede* geschreven, waarin hij al de werken van dien geleerde in het bijzonder ontleedt, Genève, 1801, in 8. vo DE SAUSSURE verwierf door zijne uitgebreide werkzaamheden, de erkenning van *Europa*, en werd er naar waarde geschat. Hij ontzag nooit noch kosten, noch moeiten, om nuttige ontdekkingen te doen, en, zoo als een achtenswaardige schrijver zegt: » hij veroverde de beroemde bergen, welke hij doorkruiste, en drong met even zooveel beleid als moed, in die groote werkplaatsen der natuur door,

alwaar, te midden der sneeuw, der waterstroomen, der mist en des verschrikkelijken beelds der oude chaos, zich de beginselen der bevruchting, en de oorsprong der rivieren en zeeën vormen.”

SAUVAGE (JOANNES). — Zie WILD.

SAUVAGE (DIONYSIUS), heer van *Fontenailles* in *Brie*, ook wel heer DU PARC genaamd, was een Champagner, en geschiedschrijver van Koning HENDRIK II. Hij heeft in het Fransch vertaald de *Geschiedenis* van PAULUS JOVIUS, en de *Uitgaven* geleverd van een aantal geschiedenissen en *Kronijken*: onder anderen de *memoriën* van PHILIPPUS DE COMINES, 1552; deze uitgave heeft tot voorbeeld van alle andere gediend. Zijne uitgave van FROISSART te *Lyon*, 1559, 4 dl.ⁿ in fol., en die van MONSTRELET, *Parijs*, 1572, 2 dl.ⁿ in fol., zijn het beste wat hij in dat vak geleverd heeft. Men stelt ook op prijs de uitgave eener *Kronijk* van *Vlaanderen*, welke hij in 1562 in het licht gaf. Dezelve strekt zich uit van 792 tot 1383; maar hij heeft bijna niets anders gedaan dan FROISSART en MONSTRELET afteschrijven. Zijn stijl is onbeschaafd, en hij was geschik-

ter om te compileren dan om te schrijven. Als geschiedschrijver, heeft hij slechts nagelaten het ontwerp eener verhandeling over de wijze om de geschiedenis te schrijven, als taalkundige, beproefde hij eenige nieuwigheden van weinig belang. Men beweert dat de taal hem het woord *Jurisconsulte* (regtsgeleerde) te danken heeft. Hij overleed in 1587.

SAUVAGES DE LA CROIX (FRANCISCUS BOISSIER DE), in 1706, te *Alais*, in *Neder-Languedoc* geboren, wijdde zich aan de geneeskunde toe. Hij maakte de grootste vorderingen in deze wetenschap, werd koninklijk hoogleeraar in de genees- en kruidkunde aan de Universiteit van *Montpellier*, en lid van verscheidene akademieën. Hij werd van alle kanten geraadpleegd, en men beschouwde hem als den BOERHAVE van *Languedoc*. Men beweert echter dat zijne inzichten zekerder en van een meer algemeen nut zouden zijn geweest, indien hij minder overhelling tot zekere stellingen had gehad, en in het bijzonder voor dat van STAHL, betrekkelijk het vermogen der ziel op het ligchaam. Het is dit stelsel, hetwelk, volgens ZIMMERMAN,

SAUVAGES in dwalingen, of ten minste in die zonderlinge gevoelens heeft gewikkeld, welke hij met zoo veel vuur verdedigd heeft. In zijne *Theoria Febris, Montpellier*, 1758, in 12.mo, beweert hij dat de oorzaak der koorts, in de pogingen bestaat, welke de ziel in het werk stelt, om de hinderpalen uit den weg te ruimen, welke zich tegen de vrijheid der bewegingen des harten verzetten. Men vindt dit denkbeeld in verscheiden zijner verhandelingen verspreid. » Men zal toestemmen, zegt ZIMMERMAN, dat het ligchaam aan het gebied der ziel is onderworpen, in alle bewegingen, welke wij gewoonlijk vrijwillig noemen; maar de ziel schijnt integendeel aan hetzelfde te zijn onderworpen in al diegene, waarin zij in eenen staat van lijdelijkheid is; dit kan de dagelijksche ondervinding aan iedereen bewijzen, die de woorden niet voor de zaken neemt." Voor het overige, kan men gelooven, dat het gevoelen van SAUVAGES zich bewaarheidt door wijzigingen, welke evenzeer de onbepaalde wijze logenstraffen, op welke hij dezelve verdedigt, en waarop zijn tegenstrever dezelve loochent. (zie STAHL). SAUVAGES was diep

ervaren in de wiskunde; maar hij maakte er een belagchelijk en gevaarlijk gebruik van in de geneeskunde, terwijl hij die kunst, aan de gestrengste algebraïsche berekeningen en aan de betoogingen der verhevenste wiskunde onderwierp. Een nieuw bewijs tot welke dwaasheden, de hardnekkige beoefening der wiskunde aanleiding geeft, vooral wanneer men te veel gewigt aan dezelve hecht (Zie WOLFF). Onder de werken, welke hij over de geneeskunde heeft in het licht gegeven, onderscheidt men zijne *Pathologia*, in 12.mo, verscheiden malen herdrukt; en zijne *Nosologia methodica*, Amsterdam, 1763, 5 dl.ⁿ in 8vo; ANTONIUS CRAMER, een geneesheer, heeft er in dezelfde stad, in 1768, 2 dl.ⁿ in 4to., eene uitgave van geleverd, verrijkt met nieuwe beschrijvingen van ziekten, welke SAUVAGES in de drie laatste jaren zijns levens verzameld had. Dit werk is door NICOLAS in het Fransch vertaald, *Parijs*, 1771, 3 dl.ⁿ in 8.vo Men vindt in hetzelfde een algemeen en beredeneerd *Woordenboek* der ziekten, en eene algemeene Inleiding tot de wijze om dezelve te kennen en te genezen. Ofschoon dit werk vrij algemeen op prijs wordt

gesteld, verwijt men echter aan den schrijver, het getal der ziekten al te zeer te hebben vermenigvuldigd, wjl hij dezelve veeleer door de kenteekenen dan door de oorzaken bepaalt. Nog heeft men van SAUVAGES: 1.º *Physiologicæ mechanicæ elementa*, Amsterdam, 1755, in 12.mo; — 2.º *Methodus foliorum, etc.*'s Gravenhage, 1751, in 8vo.; Men vindt in dit werk de naamlijst van omtrent 500 planten, die in het *Botanicon Monspeliense*, door MAGNOL in het licht gegeven, ontbreken. — 3.º een aantal *Verhandelingen* en *memoriën*. Degene die door akademiën bekroond zijn, zijn gezamenlijk uitgegeven onder den titel van *Chefs d'œuvre etc.* (*Mees-terstukken van den Heer DE SAUVAGES*), Lyon, 1770, 2 dl.ⁿ in 12.mo; enz. Deze bekwame arts, te *Montpel-lier*, in 1767 overleden, behield, met eenen zeer uitgebreiden roem, eene groote eenvoudigheid van zeden. Hij werd door zijne leerlingen bemind, en verdiende hunne liefde in volle maten. Met vermaak deelde hij hun zijne kundigheden mede, die ook zonder praal en ongezocht, in zijne gesprekken uitschitterden. Zijne *Lofrede* door DE RATTE heeft verscheiden uitgaven gehad.

SAUVAL (HENDRIK), een geschiedschrijver en advocaat bij het parlement van *Parijs*, in die stad in 1620 geboren en in 1670 overleden, is de Schrijver van een werk in 3 dl.ⁿ in fol. getiteld: *Histoire etc. (Geschiedenis der oudheden van de stad Parijs)*. De schrijver stierf zonder den tijd te hebben gehad, hetzelfde ten einde te brengen. **ROUSSEAU**, opzigtter in de rekenkamer, legde er de laatste hand aan, verbeterde en vermeerderde verscheiden onderwerpen. Ook hem verraste de dood, en het werk werd eerst in 1724 in het licht gegeven. In 1733 herdrukte men hetzelfde.

SAUVEUR (JOZEF), een beoemde meetkundige, te *la Fleche*, in 1653 geboren, was tot in den ouderdom van 7 jaren volslagen stom. De spraak-organen ontwikkelden zich alstoen eerst zeer langzaam en trapsgewijze, en nooit werden zij geheel onbelemmerd. Hij wijdde zich geheel aan de wiskunde toe, onderwees in den ouderdom van 23 jaren de meetkunde, en had prins **EUGENIUS** tot leerling. Het zogenoemde *Bassetspel* was toenmaals aan het hof in zwang. De markies **DE DAN-GEAU** vraagde hem, in 1678 de berekening van den ban-

kier tegen over de ponteeders. De wiskunstenaar voldeed zoo volkomen aan deze vraag, dat **LODEWIJK XIV** zelf de verklaring zijner berekening wilde aanhooren. In 1680 werd hij verkozen om de wiskunde te onderwijzen aan de pages van Mevrouw de **DAUPHINE**, die veel belang stelde in de talenten van **SAUVEUR**. De groote **CONDÉ** nam ook smaak voor hem op, en die smaak werd weldra door vriendschap vervangen. Het doel om aan eene *Verhandeling der vestingwerken* te arbeiden, bewoog hem om, in 1691, naar de belegering, van *Mons (Bergen in Henegouwen)* te gaan, alwaar hij dagelijks de loopgraven beklom. Hij bezocht daarop alle Vlaamsche steden, en bij zijne terugkomst, werd hij tot *Gewoon wiskunstenaar van het hof* benoemd. Hij had in 1686 reeds eenen leerstoel voor de wiskunde bij het koninklijk collegie bekleed, en in 1696 werd hij als lid der akademie van wetenschappen aangenomen. Toen eindelijk **VAUBAN**, in 1703, tot maarschalk van *Frankrijk* werd verheven, stelde hij **SAUVEUR** aan den koning als zijnen opvolger voor in den post van *examinator der krijgswiskundigen*; de koning benoemde hem als zoodanig, en schonk

hem eene jaarwedde. Tot aan zijnen dood, in 1716 voorgevallen genoot SAUVEUR dezelve. Deze geleerde was gediensig, zacht en zonder eenigen luim, zelfs in het inwendige zijner huishouding. Ofschoon zijn naam in de wereld zeer verspreid is geraakt, heeft zulks echter niet de minste inbreuk op zijne eenvoudigheid en natuurlijke openhartigheid gemaakt. Hij was zonder de minste laatlunkendheid, en zeide dikwijls: *wat de eene mensch in het stuk van wiskunde vermag, kan de andere ook.* Men heeft van hem verscheiden werken in de *Memoriën* der akademie van wetenschappen, *kaarten van de kusten van Frankrijk*; eene *Meetkunde*, en verscheiden wiskundige handschriften.

SAVARON (JOANNES), geschiedschrijver en overheidspersoon, in 1550 te Clermont-Ferrand, in Auvergne geboren. Hij sproot uit eene aanzienlijke familie van dat gewest. Hij was president en luitenant-generaal van het landvoogdijschap zijner geboorteplaats. In hoedanigheid van afgevaardigde van den burgerstand der provincie Auvergne, was hij in 1614, bij de Algemeene Staten tegenwoordig, die in dat

jaar te *Parijs* gehouden werden, en verdedigde er met ijver en klem de regten van den burgerstand, welke men in deze vergadering scheen niet te willen toelaten. Hij pleitte vervolgens met onderscheiding voor het parlement van *Parijs*, en overleed in 1622. Er bestaan van hem een aantal geschriften, waarvan men de lijst vindt in de *Gedenkschriften* van NICERON, 17.de dl. De voornaamste zijn: 1.º *Sidonii Apollinaris opera*, 1609, in 4.to; met aantekeningen. — 2.º *l'Origine etc.* (*De oorsprong van Clermont, hoofdstad van Auvergne*), in 8.vo; PETRUS DURAND heeft van dit even zoo geleerde als nauwkeurige werk, eene vollediger uitgave geleverd, 1662, in fol.; — 3.º *Traité etc.* (*Verhandeling tegen de tweegevechten*), 1610, in 8.vo; — 4.º *Traité etc.* (*Verhandeling over de Souvereiniteit des Konings en van zijn rijk*), aan de afgevaardigden van den adel, 1615, in 8.vo; een belangrijk en zeldzaam werk. — 5.º *Chronologie, etc.* (*Tijdrekening der algemeene Staten van af 422 tot 1605*) *Parijs*, 1605, in 8.vo, herdrukt in 1788 in 8.vo De schrijver heeft ten doel gehad, om aan te toonen, dat sedert de

grondlegging der monarchie, tot op **LODEWIJK XIII**, de burgerstand door den koning steeds tot de algemeene Staten is beroepen, en er zitting en uitbrengende stem heeft gehad.

SAVARY (JACOBUS), een beroemde handelman, te *Doué*, in *Anjou*, in 1622 geboren, maakte te *Parijs* eene aanzienlijke fortuin in den handel. Hij was voornemens eenen post van secretaris des konings te koopen; maar **FODUQUET** gaf hem de pacht van de domeinen der kroon; de vervalg van zijnen beschermer sleepte de zijne na zich. Hij werd echter in 1670 benoemd, om medetewerken aan het *Wetboek van Koophandel*, hetwelk in 1673 in het licht verscheen, en had grootelijks deel aan dien arbeid. Men heeft daarenboven van hem: 1.º *Le Parfait etc. (Devolmaakte Koopman)*, waarvan er verscheiden uitgaven zijn geweest, eerst in een enkel, en later in twee deelen in 4.to; waarin men tevens heeft opgenomen: — 2.º *Avis etc. (Advyzen en Raadgevingen in de belangrijkste handelaangelegenheden)*. Deze bekwame handelaar overleed in 1690.

SAVARY (JACOBUS), heer

van *Brulons*, zoon van den voorgaande in 1657 geboren. Was algemeen inspecteur der *Douane van Parijs*, en werkte gezamenlijk met **PRILEMON LODEWIJK SAVARY**, een' zijner broeders, kanonik der kerk van *St. Maur-des-Fossés*, aan het *algemeen woordenboek voor den koophandel*, dat in 1723, in 2 dl.ⁿ in fol. in het licht verscheen. **JACOBUS** overleed in 1716 aan eene borst-zinking, en zijn broeder in 1727, in den ouderdom van 73 jaren. Men heeft van dezen laatste een 3.de deel, in 1729 gedrukt, om tot vervolg te dienen op het *Woordenboek voor den koophandel*, dat, ondanks eenige onnaauwkeurigheden, eene der nuttigste compilatiën is, welke er in de Fransche taal over dat onderwerp bestaan. Hetzelve is in 1748, 3 dl.ⁿ in fol., herdrukt.

SAVARY (NICOLAAS), een reiziger en oudheidkundige, in 1750 te *Vitré* in *Bretagne* geboren, is bekend door eene *Vertaling* (in het Fransch) van den *Koran*, de *zedeleer van MAHOMED*, *Brieven over Egypte*, en *Brieven over Griekenland*. Een losse, vruchtbare, soms welsprekende schrijver zijnde, werd hij echter soms beheerscht door zijne verbeel-

dingskracht, door het aanlokkelijke der schijnbare tegenstrijdigheden, door de zucht om veeleer zonderling dan naar waarheid te zijn; hij verwierf alzoo enkel de goedkeuring van oppervlakkige lezers, die zich om niets bekommeren, als men hen slechts vermaakt. Zijne vertaling van den *Alcoran* is naar die van DE SALE gevolgd, en even zoo gebrekkig als de zijne. Aan het hoofd derzelve vindt men een *Leven van MAHOMED*, waarin die bedrieger grootelijks geveild wordt. Zijn moed, zijne zogenaaemde staatkunde wordt groote lof toege-zwaaid, en men stapt over zijne bedriegerijen, zijne bijgeloovigheden, zijne wreede en bloedorstige dweepzucht ongemerkt heen. [Deze vertaling is in 1826, 2 dl.ⁿ in 18.mo; herdrukt]. Wat de *Brieven over Griekenland* betreft, die omtrent het tijdstip van zijn dood in het licht zijn verschenen, *Parijs*, 1788, in 8.vo, en herdrukt in 1798, hierin hebben wij slechts eene merkwaardige zaak gevonden; namelijk dat SAVARY er met veel moed den kruistogt tegen de Turken in predikt, niet om het Christendom te herstellen, in de nitgestrekte gewesten, welke zij overweldigd hebben, minder nog om de heilige plaat-

sen te heroveren, o neen! de filozofie hecht hare goedkeuring niet aan overwinningen met dat oogmerk ondernomen; maar enkel om de pest, het despotismus, de verachting der kunsten te keer te gaan. » Bij het gezigt dier treurige tooneelen, zegt hij, zucht en verontwaardigt zich mijn hart, mijn gal ontsteekt; en ik wenschte geheel *Europa* te doen zamenspannen tegen die Turken, welke, van de Arme-nische bergen gedaald, de natiën op hunnen doortogt verpletterd, en zich door stroomen bloeds, eenen weg tot den troon van *Konstantinopel* hebben gebaad. De schoone landen, welke zij bewonen, hebben de woestheid hunner inborst niet verzacht; de sterkte is hunne wet, de sabel hun regt." Ongelukkiglijk, dat een of twee jaren na de uitgave dezer brieven, de franschen aan wie dit alles in het bijzonder gerigt was, ten opzichte der kunsten en wetenschappen geheel andere Turken zijn geworden, dan die welke aan SAVARY zoo veel verdriet berokkend hebben. Men heeft na zijn dood, te *Parijs*, den 4 Februarij 1788 voorgevallen, in het licht gegeven, een werk dat hij bijna voltooid had gelaten. Het is, zegt men, een

uit het Arabisch vertaald vertelsel, waaruit niets bondigs is te putten. Ook heeft SAVARY eene Arabische *Spraak-kunst* nagelaten, die met degene, welke later DE SACY heeft geleverd, niet kan vergeleken worden. Hij hield zich ook bezig met een Arabisch *Woordenboek*, hetwelk echter nooit het licht heeft gezien.

* SAVARY (ANNA JOANNES MARIA RENATUS), hertog van ROVIGO, luitenant-Generaal, in 1774, in het dorp *Marc* in *Champagne* geboren, omhelsde vroegtijdig den militairen stand. Naauwelijks 16 jaren oud zijnde, werd hij in 1790 benoemd als tweede luitenant bij het ruitertij-regiment *Royal-Normandië*, en in 1794, behoorde hij tot den staf van het leger des *Rijns*. Reeds kapitein bij het leger van MOREAU, voerde hij het bevel over een bataillon, welks bewegingen voor de Fransche soldaten den overtocht der rivier beschermden. In den slag van *Friedberg*, stond hij aan het hoofd van de regter colonne des Franschen legers, tastte den linker vleugel des vijands aan, en droeg krachtdadig bij tot de aldaar behaalde overwinning. Een nieuwe overtocht over den *Rijn*, bood hem

in het volgende jaar, eene nieuwe gelegenheid aan, om de achting zijner chefs te verdienen. De generaal DESAIX vertrouwde hem het geleide zijner divisie toe, de overtocht had met geweld en op helderen dag plaats, en de dapperheid van SAVARY werd beloond met den rang van luitenant-kolonel. Wel dra volgde hij, in hoedanigheid van adjudant, den generaal DESAIX naar *Egypte*, verwierf in dien veldtocht nieuwe aanspraak op zijn vertrouwen, en vergezelde hem in hoedanigheid van kolonel naar *Italië*. In den slag van *Marengo*, benoemde NAPOLEON hem tot zijnen adjudant. Kort daarna tot het bevelhebberschap van een uitgelezen legioen-gendarmerie verkozen, was SAVARY voornamelijk met de garde van den eersten consul belast, en bij de verheffing van NAPOLEON tot de keizerlijke waardigheid, was hij generaal-officier. In 1805 zond die vorst hem, vóór en na den slag van *Austerlitz*, tot keizer ALEXANDER. In 1806 vergezelde SAVARY hem naar *Pruissen*, en deed in het open veld, aan het hoofd van een corps flankeurs, eene sterke Pruissische afdeeling, door een geducht geschut beschermd, capituleren. In dezen zelfden veld-

toegt, ontving hij de onderwerping der steden *Hameln* en *Vineburg* aan de *Weezer*, en 13,000 man werden krijgsgevangen gemaakt. Na dezen belangrijken veldtoegt, begaf hij zich naar *Warschau* weder bij den keizer, en in 1807, naden slag van *Eylau*, voerde hij in de plaats van den toenmaals zieken maarschalk *LANNES*, het bevel over het 5. de leger-corps. Den 16 Februarij, verwierf hem de op de Russen behaalde zegepraal, het groot-kruis van het legioen van eer; in hetzelfde jaar streed hij in de veldslagen van *Heilsberg* en *Friedland*, aan het hoofd eener brigade der keizerlijke garde; en zijne gewigtige diensten verwierven hem den titel van hertog van *Rovigo*, benevens het landvoogdijschap van *Oud-Pruissen*, te *Koningsbergen*. Na den vrede van *Tilsit*, werd *SAVARY* met de staatkundige belangen van *Frankrijk* te *Petersburg* belast, en zijne zending duurde zeven maanden, de hertog van *Rovigo* verliet *St. Petersburg*, alwaar de hertog van *Weenen* hem als gezant verving, om zich naar *Spanje* te begeven, alwaar hij, na de komst tot de kroon van koning *JOZEF*, het opperbevel over het Fransche leger voerde, en

de Spaansche junta te *Madrid* presideerde. Na de inhuldiging van den nieuwen koning, vergezelde hij den keizer naar de conferentiën van *Erfurt*, keerde met hem naar *Spanje* terug, en volgde hem andermaal ter opening van den Oostenrijkschen oorlog in 1809. In dezen veldtoegt werd hij gekozen, ter vervulling eener even zoo gevaarlijke als gewigtige zending. Ondanks de vijandelijke legercorps, had hij de stoutheid en het geluk, om aan het hoofd van 100 ruiters, aan den maarschalk *DAVOUST* bevelen over te brengen, waarvan het welgelukken der krijgsverrigtingen des keizers afhing, en de slag van *Eckmühl* werd gewonnen. Nadat de *Weenervrede*, het leger in 1810 naar *Parijs*, had teruggevoerd, werd het ministerie van policie aan den hertog van *Rovigo* toevertrouwd, en hij bekleedde dien aanzienlijken post tot in het jaar 1814. Bij de terugkomst van *NAPOLEON* van het eiland *Elba*, werd hij tot pair en eersten inspecteur der gendarmerie benoemd. Na de honderd dagen, vertrok hij met *BONAPARTE*, dien hij naar *St. Helena* wilde volgen, doch op bevel van het Britsch bestuur, werd hij van hem gescheiden, en gevan-

kelijk naar *Malta* vervoerd. Na eene gevangenschap van zeven maanden, ontsnapte Rovigo uit *Malta*, en vlugtte naar *Smyrna*, alwaar hij vernam dat hij door het Fransch gouvernement ten dood veroordeeld was: in die stad verontrust, dacht hij eene schuilplaats in *Oostenrijk* te vinden, welk land hij echter moest verlaten om naar *Smyrna* terug te keeren, van waar hij zich eindelijk in 1819 naar *Engeland* begaf. Tegen het einde van hetzelfde jaar, sterk door het besluit, hetwelk hij genomen had, en waarvan hij het geheim aan niemand had toevertrouwd, landde hij te *Ostende*, en begaf hij zich naar *Parijs*, om zijn hoofd aan te bieden. De *Abbaye* werd hem als gevangenis aangewezen; in regten betrokken, werd hij den 27 December door den eersten krijgsraad eenpariglijk vrijgesproken, en keerde hij tot het privaat leven terug. Op het einde van 1831 werd hij door het uit de omwenteling van 1830 ontsproten bestuur, tot opperbevelhebber van het Fransche leger in *Afrika* benoemd; zijn staaten krijgskundig beheer heeft in die volkplanting eervolle herinneringen nagelaten. Te *Algiers* door eene verzwering aan de tong overvallen,

XXII. DEEL.

kwam hij te *Parijs* terug, alwaar hij, na met heiligen ijver en met stichting de laatste pligten te hebben vervuld, welke de Godsdienst ons voorschrijft, in de maand Junij 1833 overleden is. In 1824, had hij eene *Verhandeling*, in het licht gegeven, over den dood van den hertog van ENGHEN.

SAVERY (ROELAND), een schilder, in 1576, te *Kortrijk* geboren, en te *Utrecht* in 1639 overleden, was de kweekeling van JACOBUS SAVERY, zijnen broeder, en werkte in zijne manier. ROELAND heeft uitgemunt in het schilderen van landschappen; en, wjl hij geduldig en werkzaam was, waren zijne stukken zeer net en zindelijk. Keizer RUDOLF II, een goede kenner, hield dezen kunstenaar lang bezig, en spoorde hem aan, om de gezigten, vol rijkdom en verscheidenheid, welke de bergen van *Tyrol*, aan de oogen van den aanschouwer aanbieden, te beoefenen. SAVERY heeft dikwijls met veel vernuft, watervloeden voorgesteld, die zich boven van de rotsen nederstorten. Hij heeft ook zeer goed dieren, planten en insekten voorgesteld. Zijne beelden zijn aangenaam, en de oplegging zijner kleuren is geestig;

Y

olschoon soms een weinig dor, terwijl hij in het algemeen een al te menigvuldig gebruik van de blaauwe kleur heeft gemaakt. Men heeft verscheiden stukken naar hem gegraveerd, onder anderen zijnen heiligen *HIERONYMUS in de woestijn*; *Een bosch vol wilde paarden*; *ADAM en EVA, in het aardsch-Parijs*; *Een landschap met bosch-tafereelen*; *de Schepping*; *Landgezigten*; *rotsen*; *watervallen*; enz.

* *SAVI (PETRUS)*, een Jesuit, in 1728 in *Piëmont*, geboren, beoefende de letteren, en heeft de volgende vertalingen uit het Latijn in het Italiaansch nagelaten: 1.º *De institutione adolescentis*, door pater *FERRARI*, *Milane* 1750; — 2.º *Zamenzwering van CATILINA*, door *SALLUSTIUS*, *Turin* 1763; — 3.º *De rebus gestis EUGENII principis a Sabaudia bello Italico et bello pannonico*, van pater *FERRARI*, *Milane*, 1754. De stijl van pater *SAVI* is even zoo nauwkeurig als sierlijk. Hij overleed te *Milane*, in 1782.

* *SAVIGNY (CHRISTOFFEL DE)*, een geleerde der zestiende eeuw, in 1540, op het kasteel van *SAVIGNY*, in

de *Ardennes* geboren, wordt door een aantal *critici* als de eerste *encyclopedische* schrijver beschouwd. Het werk, hetwelk hem die eer heeft verdiend, is getiteld: *Tableaux etc. (Volledige beschrijvingen van alle vrije kunsten, bevattende eene verdeling dier kunsten, bijeen verzameld en in orde geregeld, tot gemak en voordeel der jeugd)*, *Parijs*, 1619, in fol.; van 37 bladzijden, 18 zijn gedrukt, en de 19 andere zijn met de teekeningen van *J. COUSIN*, afbeeldingen in hout gegraveerd, die door dezelve te vereenigen, slechts één tafereel voorstellen. Volgens de naauwkeurigste nasporingen, is de eerste uitgave van dit zeldzame boekdeel, van 1587, in fol.; de *kunsten*, zoo als *SAVIGNY* dezelve noemt, en er de verklaring van geeft, zijn de spraak-kunst; de redeneerkunde, de welspreekkunde, de rekenkunde, de meetkunde, de gezigtkunde, de toonkunst, de wereldbeschrijving, de planeetkennis, de aardrijks-, natuur-, genees-, en zedekunde, de regtsgeleerdheid, de geschiedenis en de godgeleerdheid. *PAPILLON* en *DELISLE DE SALES* hebben beweerd dat de tafels van *SAVIGNY*, als een encyclopedisch stelsel beschouwd, den

encyclopedischen boom van BACO voorafgaan. Intusschen is het, volgens het gevoelen van BRUNET, aan NICOLAAS BERGERON, in 1584 overleden, dat men deze uitvinding zou te danken hebben, wijl hij bij zijn overlijden heeft nagelaten: *Arbre etc. (Algemeene boom der opeenvolging en aaneenschakeling aller kunsten en wetenschappen)*, waaruit SAVIGNY zijne tabellen ontleend heeft, die daarenboven eerst in 1587, drie jaren na den dood van BERGERON, in het licht verschenen. MERCIER DE SAINT-LÉGER verzekert zelfs dat BERGERON, het werk van SAVIGNY herzag en de tabel, de godgeleerdheid betreffende, zamenstelde. BRUNET ontwikkelde er de twist-schriften in, waartoe dit werk heeft aanleiding gegeven. De koninklijke bibliotheek van *Frankrijk* bezit een belangrijk exemplaar der Tabellen van SAVIGNY. De bibliothekaris LA CROIX DU MAINE verzekert dat »SAVIGNY verscheiden schoone en geleerde boeken, betrekkelijk het onderwijs van den adel had zamengesteld, die te *Parijs* gedrukt werden, zoo als deze heeft zien beginnen en er de platen van snijden.» De derde uitgave van het *Manuel du libraire* bevat

een belangrijk verslag betrekkelijk SAVIGNY. Er bestaat ook een portret van dezen encyclopedist, die van de voeten uit, zijn boek den hertog van NEVERS, in wiens dienst hij als opziener der garde-robe stond, aanbiedende, wordt voorgesteld. Het tijdstip van zijnen dood is onbekend.

SAVILE (HENDRIK), een Engelsche godgeleerde, den 30 November 1549, te *Bradley*, in de provincie *York* geboren, een door de fortuin niet zeer begunstigde ridder, proost van het collegie van *Eaton*, bij *Windsor*, den 19 Februarij 1622 te *Oxford* overleden, was een der voornaamste sieraden van de Universiteit dier stad. Men heeft aan zijnen arbeid *Commentariën* op EUCLIDES en TACITUS te danken, benevens eene *Uitgave* in het Grieksch der *Werken van den H. JOANNES CHRYSOSTOMUS*, *Eaton*, 1612, 9 dl.ⁿ in fol. Deze uitgave is schoon en nauwkeurig. Men heeft beweerd, dat FRONTON DU DUC, die omtrent denzelfden tijd als hij dien kerkvader uitgaf, zijne uitgave leverde, volgens de bladen, welke men hem ter sluiks uit *Engeland* zond; maar het zou ten minste even zoo redelijk zijn te beweren dat SAVILE zijne

uitgave leverde volgens de bladen, welke men hem ter sluiks uit Frankrijk verschaftte. Nog heeft men van hem: *Rerum anglicarum scriptores post BEDAM, London, 1596*, in fol.; een werk vol geleerde nasporingen. Hij was het die in 1618, de *Verhandeling* tegen de Pelagianen van BRADWARDIN, in het licht gaf. — Zie BRADWARDIN.

SAVOIE-ROLLIN. — Zie SAVOYE ROLLIN.

SAVONAROLA (JOANNES MICHAEL), een Italiaansche arts, te Padua, in 1384, uit eene beroemde familie geboren. Hij begaf zich in de orde van den H. JOANNES van Jeruzalem, maar zijne zucht voor de studie deed hem die betrekking weder verlaten. In zijn vaderland teruggekeerd, wijdde hij zich aan de geneeskunde toe, en ontving de doctorale waardigheid. SAVONAROLA reisde door Italië, Frankrijk, Duitschland, Engeland enz. Hij werd tot lector aan de universiteit van Padua benoemd, en verklaarde aldaar in 1436, de werken van AVICENNA, den eenigen schrijver, die toenmaals tot grondslag van het geneeskundig onderwijs diende. Tegen het einde zijner dagen vestigde hij zich

te Ferrare, alwaar hij den leerstoel der practische geneeskunde bekleedde; hij overleed aldaar in 1462. Er bestaat van hem: 1.º *De balneis et thermis naturalibus omnibus Italicæ, sicque totius orbis, proprietatibusque eorum, Ferrare, 1485*, in fol.; *Venetië, 1592*, in 4.to; — 2.º *Practica de ægritudinibus a capite usque ad pedes, Pavia, 1486*, in fol.; herdrukt onder dezen titel: *Practica major, Venetië, 1498 en 1560*, in 8.vo; — 3.º *Speculum physiognomicæ*; — 4.º *De magnificis ornamentis Paduæ*; — 5.º *In medicinam practicam introductio, 1533*, in 4.to

SAVONAROLA (FRANCISCUS), uit dezelfde familie als de voorgaande, te Padua geboren, was een der beste nieuwere Latijnsche dichters en heeft eene verzameling Latijnsche *puntgedichten* nagelaten, die verscheiden malen herdrukt is. SCALDÉON prijst dezelve zeer, in zijn werk getiteld: *De antiquitate urbis Patavii*. FRANCISCUS SAVONAROLA overleed in 1539.

SAVONAROLA (HIERONYMUS), klein-zoon van JOANNES MICHAEL SAVONAROLA, te Ferrare in 1452, uit eene adellijke familie geboren, aanvaardde het gewaad van den

heiligen DOMINICUS, en onderscheidde zich in die orde door zijne kanselwelsprekendheid. *Florence* was het tooneel van zijnen roem; hij predikte, hij hoorde biecht hij schreef, en in eene vrije stad, vol factiën, kostte het hem geene moeite, zich aan het hoofd eener partij te stellen. Hij omhelsde die, welke voor *Frankrijk* tegen de MEDICISSEN was. Hij voorzeide dat de Kerk zou vernieuwd worden, en in afwachting dezer hervorming, voer hij hevig uit tegen de geestelijkheid en tegen het hof van *Rome*. ALEXANDER VI excommuniceerde hem, en verbood hem te prediken. Na zich gedurende eenigen tijd daarvan onthouden te hebben, begon hij weder met meer vuur dan ooit. Alstoen bedienden zich de Paus en de MEDICISSEN, tegen SAVONAROLA, van dezelfde wapens, welke hij bezigde; zij deden een' Franciscaner tegen den Jakobijn opstaan. Nadat de laatste thesis had voorgedragen, welk veel gerucht maakten, bood de minderbroeder zich aan, om te bewijzen dat zij kettersch waren. Hij werd door zijne ordebroeders ondersteund, en SAVONAROLA door de zijne. De beide orden voeren heviglijk tegen elkander uit. Na verscheiden

onredelijke en niet zeer stichtelijke tooneelen, viel het tegen SAVONAROLA verbitterde volk, op zijn klooster aan; men sloot de deuren om aan deze woestelingen den ingang te beletten; maar zij staken dezelve in brand en baanden zich eenen weg door het geweld. Om aan hen voldoening te geven, zag de overheid zich verplicht SAVONAROLA als eenen bedrieger te vervolgen. Hij werd op de pijnbank gebragt, en zijn verhoor, zoodanig als hetzelfde publiek werd gemaakt, scheen te bewijzen dat hij zoo wel een bedrieger als een dweeper was. Het is zeker, dat hij zich beroemd had, verscheiden gesprekken met God te hebben gevoerd en dat hij zulks aan zijne ordebroeders had doen gelooven. Hij beweerde ook groote gevechten met den duivel te hebben gehad. JOANNES FRANCISCUS PIC DE LA MIRANDOLE, de schrijver van zijn *Leven*, verzekert, dat de duivels die het dominikaner-klooster kwelden, op het gezigt van broeder HIERONYMUS beefden. Paus ALEXANDER VI zond den generaal der dominikanen en den bisschop ROMOLINO, die hem van de gewijde orden ontzetten, en hem met twee zijner ijverigste voorstanders aan den wereldlijken arm

overleverden. Zij werden veroordeeld om opgehangen en verbrand te worden, welk vonnis den 23 Mei 1498, ten uitvoer werd gebragt. Naauwelijks had hij den geest gegeven, of men gaf onder zijnen naam, zijne *Belydenis* in het licht, waarin hem vele buitensporigheden werden aangewezen, maar niets wat de doodstraf, en wel eene zoo wreede en onteerende straf verdiende. Hij stierf met onverschrokkenheid in den ouderdom van 46 jaren. PIC DE LA MIRANDOLE maakt van hem eenen heilige. Hij verzekert dat zijn hart in de rivier werd gevonden, dat hij er een gedeelte van bezit, en dat hem zulks des te dierbaarder is, daar hij ondervonden heeft, dat het de ziekten geneest, en de duivelen uitjaagt. Hij merkt aan, dat een aantal dergenen, welke dezen dominikaner vervolgden, op eene ellendige wijze om het leven kwamen, en onder dit getal rangschikt hij Paus ALEXANDER VI. SAVONAROLA heeft nog vele andere lofredenaars gevonden. De beroemdste, na pater QUETIF, zijn AMBROSIVS CATHARIN, BZQVIUS, BARON, ALEXANDER, NERRI, dominikaner religieuzen, waarbij men moet voegen MARSILIO FICINO, MATTHEUS TOSCANO, FLAMINIUS enz. Hij

heeft nagelaten in het Italiaansch *Leerreden*, eene verhandeling getiteld *Triumphus crucis*, commentariën op het gebed des Heeren, en op eenige *Psalmen*, eene verhandeling *De simplicitate christiana*, door BALESDANS in het licht gegeven, *Leyden*, 1633, 6 dl.ⁿ in 12.mo

SAVOOIJE (THOMAS FRANCISCUS VAN), prins van *Carnignan*, zoon van KAREL EMANUEL, hertog van *Savooije*, en van CATHARINA van *Oostenrijk*, werd in 1596 geboren. Reeds in den ouderdom van 16 jaren, gaf hij bewijzen van zijnen moed, en legde veel ijver aan den dag om zich in *Frankrijk* te vestigen. Nadat de afkeer, welken de kardinaal DE RICHELIEU voor zijn huis koesterde, hem belet had te slagen, vereenigde hij zich met *Spanje*. Hij veroverde in 1634 *Trier* op den keurvorstelijken Aartsbisschop, dien hij gevangen nam, en die in 1635 naar *Namen*, werd vervoerd. Maar hij verloor, den 20 Mei van het zelfde jaar den slag van *Auent* (*Alventium*) tegen de Franschen. Om de herinnering daarvan uit te wisschen, deed prins THOMAS den Hollanders in 1636 het beleg van *Breda* opbreken, en viel in *Picardye*, alwaar hij zich van

verscheiden steden meester maakte. Gedurende de minderjarigheid van den prins, zijnen neef, begaf hij zich naar het *Milanesche*, ten einde het regentschap te bekomen, en verklaarde den oorlog aan de hertogin van *Savooye*, zijne schoonzuster. Hij veroverde *Chivas*, en verscheidene andere steden, en sloot in 1640 eene overeenkomst met *Frankryk*; maar dit verdrag verbroken zijnde, verbond hij zich op nieuw met *Spanje*. Hij sloot in 1642, een tweede verbond met de hertogin van *Savooye*, en een ander met *Lodewijk XIII.* Hij werd tot opper-veldheer der legerbenden van *Savooye* en *Frankryk* in *Italië*, benoemd, alwaar hij met vóórspoed den oorlog voerde, en overleed te *Turin* in 1656, den roem van een', hoewel onstuimig en wispelturig, werkzaam prins nalatende. Het belang had even zoo veel deel aan zijne veranderingen als zijne wispelturigheid. Hij had twee zonen. De oudste *EMMANUEL*, heeft den tak van *CARIGNAN* voortgezet. De tweede, *EUGENIUS MAURITS*, luitenant-generaal in *Frankryk*, in 1673 overleden, was de vader van den beroemden prins *EUGENIUS*, dien hij bij *OLYMPIA MAN-*

CINI, nicht van den kardinaal *MAZARIN*, verwekte.

SAVORGNANO (MARIUS), graaf van *Belgrado*, bloeide omtrent het jaar 1507. Hij onderscheidde zich in het beroep der wapens, en werd door de republiek van *Venetië*, met verscheiden aanzienlijke posten bekleed. Het gedruisch der wapenen, bellette hem niet zich op de schoone letteren toe te leggen. Er bestaat van hem: 1.º *De krijgskunde te land en ter zee, volgens het begrip en het gebruik, der dappere oude en nieuwere veldheeren*, een in het Italiaansch geschreven en in 4 dl.ⁿ gesplitst werk. — 2.º *Vertaling*, in het Italiaansch der geschiedenis van *POLIBIUS*.

SAVOT (LODEWIJK), te *Saulieu*, een stadje van *Bourgondië*, in 1579, geboren, legde zich in den beginne op de heekunde toe. Om er beter in te slagen, kwam hij te *Parijs*, alwaar hij weldra tot doctor in de geneeskunde bevorderd werd. Hij overleed in die stad, in 1640, als lijfarts van *Lodewijk XIV.* Hij was een door zijne deugden eerbiedwaardig man, die een eenvoudig en droefgeestig voorkomen had. Zijne

voornaamste werken zijn: 1.º *Discours etc. (Verhandeling over de oude gedenkpenningen)*, Parijs, 1627, in 4.to; een werk, dat den beginnenden van eenig nut kan zijn. — 2.º *Architecture etc. (Fransche bouwkunde van bijzondere gebouwen)*. De beste uitgaven van dit gezochte werk, zijn die van Parijs, met de aantekeningen van FRANCISCUS BLONDEL, 1673, en 1685, in 8.vo — 3.º Het boek van GALENUS, *Over de kunst om door aderlating te genezen*, uit het Grieksch vertaald, 1603, in 12.mo; — 4.º *De causis colorum*, Parijs, 1609, in 8.vo Al deze werken dragen het kenmerk van scherpzinnig- en geleerdheid.

* SAX of SAXIUS (CHRISTOFFEL), een geleerde Duitser, in 1714, te Eppendorf geboren. Hij bezat eene even zoo uitgebreide als diepe geleerdheid, en was gedurende verscheiden jaren, hoogleeraar der geschiedenis en oudheden aan de Universiteit van Utrecht. Er bestaan van hem, de navolgende werken: 1.º *Onomasticon litterarium, sive Nomenclator historicocriticus præstantissimorum scriptorum ab orbe condito usque ad sæculi quod vivimus tempora digestus, editio nova*, Utrecht, 1775,

1803, 8 dl.ⁿ in 8.vo Het laatste deel is een vervolg, en een kort begrip der beide eerste deelen, onder den titel van *Epitome onomastici litterarii*, tot in 1449, ibid 1792, in 8.vo Het geheele werk maakte veel opgang, en wordt nog zeer op prijs gesteld. — 2.º *Museum nummarium Milano-Viscuntianum*, met pater BONDAM, ibid 1786, in 8.vo; — 3.º DIONYSII CATONIS *Disticha, melius digesta et ad communium quorundam locorum vitæque humanæ disciplinam accommodata*, ibid, 1778, door SAXIUS met eene uitmuntende voorrede verrijkt. Hij overleed te Utrecht, den 3 Mei 1806.

SAXEN of SAKSEN (MAURITS, graaf van), een beroemde veldheer, te Dresden, den 19 October 1696 geboren, was de natuurlijke zoon van FREDERIK AUGUSTUS I, keurvorst van Saksen, koning van Polen, en van de gravin van Zweedsch-Königsmarch. Hij werd opgevoed met den keurvorstelijken prins, later FREDERIK AUGUSTUS II, koning van Polen. Hij diende in 1709 en 1710, in het leger der bondgenooten, aangevoerd door prins EUGENIUS en MARLBOROUGH, was in 1709 getuige van de inne-

ming van *Rijssel*, onderscheidde zich bij het beleg van *Doornik*, bij dat van *Bergen*, in den slag van *Malplaquet*. De koning van *Polen* belegerde in het volgende jaar *Straalsond*, de sterkste plaats van *Pommerezen*. De jonge graaf diende bij dat beleg, en legde er de grootste onverschrokkenheid aan den dag. In het gezicht des vijands, en met het pistool in de hand, zwom hij de rivier over. Zijne dapperheid schitterde niet minder uit, in het bloedige gevecht van *Gadebusch*, alwaar hem, na een regiment ruitery, waarover hij het bevel voerde, driemalen tot den aanval te hebben geleid, het paard, hetwelk hij bereed, werd doodgeschoten. Na dezen veldtocht, huwde de gravin van *Königsmarck* hem uit aan de gravin van *Lobin*; maar deze vereeniging was van geen duur. De graaf, veranderlijk en eigenzinning in zijne minnarijen, zoo wel als in zijn overige gedrag, deed zijn huwelijk in 1721 ontbinden, en had verscheiden malen berouw over dezen stap. Zijne echtgenoot had hem niet dan met groot leedwezen verlaten, doch zulks belette haar niet, kort daarna een nieuw huwelijk aantegean; na de

beruchte uitspraak van hunnen stichter, maakte de lutheranen geene zwarigheid, om twee mannen of twee vrouwen tegelijk te hebben. De graaf van *Saksen* had zich in 1717 naar *Hongarijè* begeven. De keizer had toenmaals aldaar een leger van 100,000 man, onder de bevelen van prins *Eugenius*, den schrik der *Ottomannen*. De Saksische krijgsmann was tegenwoordig bij het beleg van *Belgrado*, en bij eenen veldslag, welken die prins op de Turken won. In 1718 in *Polen* teruggekeerd, werd hij met de orde van den witten Adelaar versierd. Daar het door de verdragen van *Utrecht* en van *Passarowitz* bevredigde *Europa*, den graaf geene gelegenheid meer aanbood, om zich te onderscheiden, besloot hij in 1720 zich naar *Frankrijk* te begeven, alwaar de Hertog van *Orléans* hem door een brevet van veldmaarschalk gevestigd hield. Na, in 1722 een regiment te hebben bekomen, vormde en oefende hij hetzelfde volgens eene wijze, die hij in zijne jeugd zelf uitgedacht had. Terwijl *Frankrijk* zich verbeeldde hem aan zich verbonden te hebben, ging de graaf, zoo wel door de eerezucht om soeverein te zijn, als uit

natuurlijke wispelturigheid gedreven, met kuiperijen te werk om zich tot hertog van *Koerland* te doen verkiezen, en er vormde zich in de staten des lands eene partij, die hem in 1726, als zoodanig uitriep. *Polen* en *Rusland* verklaarden zich tegen hem. De czarin wilde dit hertogdom aan MENZIKOFF, dien gelukzoeker, die van pasteibakkersknecht, generaal en prins was geworden, doen ten deel vallen. Deze mededinger van den Graaf van *Saksen*, zond 800 Russen naar *Mittau*, die het paleis van den graaf omsingelden, en hem in hetzelfde belegerden. De graaf, die slechts 60 manschappen had, verdedigde zich met den grootsten moed. Het beleg werd opgebroken, en de Russen zagen zich verplicht den aftogt te blazen. *Polen* wappende zich van zijnen kant en daar MAURITS geene magt genoeg bezat, om zich te handhaven, zag hij zich in 1729 verplicht om af te deinzelen, en eene gunstigere omstandigheid afte wachten. Men wil dat de hertogin van *Koerland*, weduwe, ANNA IWANOWNA (2. de dochter van den czar IWAN ALEXIOWITZ, broeder van PETER den Groote), die hem eerst had ondersteund, in de hoop van met hem in den echt te treden, hem la-

ter verliet, daar zij vreesde zijne onbestendigheid niet te zullen kunnen bepalen, noch zijne zeden te verbeteren. Indien dit waar is, zoo deden hem zijne gebreken, niet alleen *Koerland*, maar zelfs den Moskovischen troon verliezen, welken die vorstin later beklom. Hij begaf zich op nieuw naar *Frankrijk*, en schreef aldaar zijne *Mijmeringen* of *Droomerijen*, (*Réveries*), 1757, 5 dl.ⁿ, in 4. to, met platen, een werk, waarin men, onder leerzame aanmerkingen voor den veldheer en voor den soldaat, zeer vreemde en zonderlinge denkbeelden aantreft, welke deze beroemde krijgsman zeker niet ernstig heeft voorgesteld. Ofschoon de titel vele bijzonderheden regtvaardigt, is het echter twijfelachtig, of hij al diegene kan verschoonen, welke de schrijver verhaalt: men zou dezelve veeleer *droomen* heeten, en dan nog zouden het slechts droomen zijn van eenen man, wiens verbeeldingskracht, zelfs gedurende het waken niet wel geregeld is. » Dit boek, zegt een criticus, heeft eenen grooten opgang gemaakt, door de bedorvenheid van het menschelijke hart, dat allerlei romans najaagt, waarin de Godsdienst en de zeden be-laagd worden. De hersenschimmige denkbeelden, daar

het vol van is, hebben onder de vorsten meer dan eenen ongemanierden aap gemaakt, waarvan sommigen deze proeve van nabootsing duur betaald hebben." De dood des konings van *Polen* ontstak in 1733, de oorlogsfakkels in *Europa*. De keurvorst van *Saksen* bood den graaf het opperbevel over al zijne troepen aan. Deze wilde liever in *Frankrijk* als veldmaarschalk dienen, en begaf zich naar den *Rijn*, bij het leger van den maarschalk van *Berwick*. Toen deze veldheer op het punt stond om te *Ellingen* den vijand aan te tasten, ziet hij den graaf van *Saksen* in zijne legerplaats aankomen. Graaf! zeide hij hem dadelijk, ik wilde nog 3,000 manschappen laten komen; maar gij alleen kunt mij de plaats dier versterking vervangen. Het was in dit gevecht dat hij, aan het hoofd van een detachement grenadiers, in de vijandelijke liniën doordrong, en door zijne dapperheid de overwinning besliste. Niet minder onversaagd bij het beleg van *Philisburg*, werd hij met een aantal aanvallen belast, welke hij met even zoo veel roem als dapperheid ten uitvoer bragt. De rang van luitenant-generaal was, in 1734, de belooning zijner diensten.

De dood van *Karel VI* dompelde *Europa* weder in verdeeldheden, welke de vrede van 1736 hadden uitgedoofd. Na de tegenspoeden door de Franschen in *Boheme* gevonden, bragt hij het leger van den maarschalk *De Broglie* naar den *Rijn* terug, hij plaatste aldaar verschillende posten, en maakte zich meester van de verschansingen van *Lauterburg*. In 1744 maarschalk van *Frankrijk* geworden, voerde hij het opperbevel over een leger corps in *Vlaanderen*. Het jaar 1745 was merkwaardig door de overwinning van *Fontenoy*, welke door de inneming van *Doornik*, *Brugge*, *Gend*, *Oudenaarde*, *Ostende*, *Ath* en *Brussel* gevolgd werd. De veldslagen van *Rocoux* en *Lafeld* vermeerderden zijnen militairen roem. De koning verhief hem in 1747 tot maarschalk van al zijne legerbenden, en in 1748 tot algemeen bevelhebber der nieuwelings overwonnen *Nederlanden* (*België*). Dit jaar werd gekenmerkt door de inneming van *Maastricht*, en het sluiten van den vrede, den 18 October onderteekend. De maarschalk van *Saksen* begaf zich naar het kasteel van *Chambord*, hem door den koning als eigendom aangewezen. Hij verliet dit verblijf enkel om eene

reis naar *Berlijn* te doen. In *Frankrijk* teruggekeerd, rustte hij uit van zijne vermoeijenissen door eene levenswijze, welke gestrengemannen als een *Sibaritismus* (wellustig leven) beschouwden, en overleed — naar men wil, in een tweegevecht doodelijk gekwetst — den 30 November 1750. Deze man, wiens naam door geheel *Europa* weergalmd had, vergeleek hij zijn sterfen, zijn leven met eenen droom: *Mijn heer DE SENAC*, zeide hij tot zijnen geneesheer, *ik heb eenen schoonen droom gehad*. Werkelijk was zulks niets anders: van al zijne heldendaden bestaat er geen spoor meer, en geene enkele zijner veroveringen is aan *Frankrijk* verbleven. Hij was in de luthersche godsdienst opgevoed en overleed in dezelve. » Het is te bejammeren, zeide eene aanzienlijke prinses, bij het vernemen van zijnen dood, dat men geen *de Profundis* kan lezen, voor eenen man, die zoo veel te *Deum's* heeft doen zingen!" Zijn lijk werd met den grootsten luister naar *Straatsburg* vervoerd, om er in de luthersche kerk van den **H. THOMAS** te worden bijgezet. Een schoon marmeren praalgraf, het werk van den beroemden **PIGALLE**,

werd in 1777 in die kerk geplaatst, men ziet er niet zonder eenige ergernis voor de goede zielen, eenen weenenden **CUPIDO** (want zulks is er een, ofschoon oppervlakkige reizigers hem in eenen **MARS** hebben willen herscheppen), op dezelfde plaats, waar eertijds de Catholijken het eeuwige offer opdroegen. Men heeft de *Lofrede van den graaf van Saxon*, door **THOMAS**, *Parijs*, 1761, in 8.vo en zijne *Geschiedenis* door **D'ESPAGNAC**, 2 dl.ⁿ, in 12.mo Ofschoon deze geschiedenis veel naar eene lofrede gelijkt, merkt echter de schrijver op, dat in de drie veldslagen, waarop de roem van den graaf van *Saksen* voornamelijk steunt, hij zoodanig werd geholpen, door alles wat in staat is, de overwinning te verschaffen, dat het moeilijk is zijne krijgskundige talenten afzonderlijk te beschouwen, om er een juist oordeel over te vellen. Men moet bekennen dat nooit een veldheer in zijne middelen beter ondersteund werd. Met het vertrouwen des konings vereerd werd hij in geene zijner ontwerpen belemmerd. Hij had steeds talrijke legerbenden, wel gedisciplineerde troepen, en officieren van groot verdiensten onder zijne bevelen; daarenboven werd hij, in

alles wat de marschen, en bijzonderheden betreft, bijgestaan door mannen van eene beproefde ondervinding en bekwaamheid, terwijl buiten hem, aan de bezorging der levensmiddelen, evenveel zorg werd toegewijd, enz." Hierbij zou de heer D'ESPAGNAC hebben kunnen voegen dat de graaf van *Saksen* slechts legerbenden heeft bevochten, die minder talrijk dan de zijne, uit verscheidene natiën zamegesteld, en in de haast zamengeraapt waren; legerbenden, welker aanvoerders, van elkander onafhankelijk, zeer uiteenlopende inzichten en bevelen hadden; dat de maarschalk aan de grenzen van *Frankrijk* streed, en dat de bondgenooten, met uitzondering alleen der Hollanders, in afgelegene landen den krijg voerden; dat in de neteligste omstandigheden, zoo als te *Fontenoy*, de tegenwoordigheid des konings den moed des soldaats die reeds begon te vlugten opwekte. Dit alles moet ongetwijfeld, bij de waardering der zegepralen en der overwinnaars in aanmerking genomen worden.

* SAXEN-GOTHA of SAKSEN-GOTHA en ALTENBURG, een tak der Saksische familie, waarvan verscheiden vorsten zich door een schoon

karakter, uitstekende deugden en eene uitgebreide kunde hebben aanbevolen. Wij zullen ons tot de volgende bepalen: ERNST II LODEWIJK, hertog van *Saxen-Gotha*, geboren den 30 Januarij, 1745, volgde in 1772 zijnen vader op, en bestuurde met wijsheid zijnen kleinen staat, uit de hertogdommen *Gotha* en *Altenburg* zamengesteld. Zijne eerste zorg was de herstelling zijner geldmiddelen, die zich, ten gevolge van den zevenjarigen oorlog, in den treurigsten toestand bevonden, en door eene wijze bezuiniging, vond hij het middel, om, zonder vermeerdering van belastingen in alles te voorzien. Tijdens den Amerikaanschen oorlog, wees hij het lokaas van buitengemeen groote subsidiën van de hand, tot het ligten van een corps Saksers, door den koning van *Engeland* aangeboden; hij verkoos zijne volken in vrede te houden, en toen hij zijn contingent aan de Duitsche confederatie moest leveren, om aan *Frankrijk* het hoofd te bieden, spaarde hij geene opoffering, om het oorlogstooneel en de rampen die het na zich sleept, van zijne staten af te keeren. Hij toonde zich ook de beschermer der wetenschappen, en stichtte uit zijne eigene cassette,

op zijn kasteel van *Seeberg* een sterrekundig-observatorium, door *LALANDE* als het schoonste en nuttigste van geheel *Duitschland* beschouwd. De hertog van *Saksen-Gotha*, is den 20 April 1804 overleden. Zijn zoon *EMILIUS LEOPOLDUS AUGUSTUS*, te *Gotha* in 1772 geboren, volgde in 1804, zijnen vader, hertog *ERNST II* op, en zette zijn wijs stelsel van staatkunde voort. Hij weigerde om deel te nemen aan het bondgenootschap van *Oostenrijk* en *Pruissen* tegen *Frankrijk*, en vond zich alzoo beschermd tegen de rampen, die de overige Duitse vorsten, tijdens den inval van *BONAPARTE* hadden te betreuren. Een vriend der kunsten en letteren zijnde, beoefende hij dezelve met roem, en vervaardigde verscheiden letter- en toonkundige stukken, die zijnen smaak en zijne talenten tot eer verstreken. Men noemt voornamelijk zijn werk, *Kyllenion* genaamd, bevattende 12 herderszangen en andere kleine dichtstukken. Eenigen derzelve zijn door hem zelve, anderen door *HIMMEL* en *WEBER* 'op muziek gebragt. Hij heeft verscheiden werken in handschrift nagelaten. Men zegt, dat hij vooral in den briefstijl wel slaagde, en in dien vorm verscheiden ro-

mans heeft geschreven. Hij overleed te *Gotha* den 18 Mei 1822. Twee malen gehuwd zijnde, had deze vorst slechts eene dochter uit het eerste bed, *LOUISE* genaamd vrouw van *KAREL AUGUSTUS*, groot-hertog van *Saksen-Weimar*; zijne opvolging is overgegaan, aan *FREDERIK IV*, zijnen broeder.

* *SAXEN-WEIMAR* of *SAXSEN-WEIMAR* en *EISENACH*, (*KAREL AUGUSTUS*, groot-hertog van), in 1757 geboren, en in de maand Junij 1828, te *Gralitz*, bij *Torgau* overleden; volgde reeds in 1758, onder het regentschap zijner moeder, zijnen vader, *ERNST AUGUSTUS*, op. Eerst in 1815 nam die vorst den titel van groot-hertog aan. Zijn vaderlijk bestuur, hield zich bezig met de bevordering van den bloei zijner staten, en *Weimar*, zijne residentie-stad, werd de verzamelplaats der beroemdste letterkundigen en geleerden van *Duitschland*, welke hij aldaar op-hield door zijne vorstelijke milddadigheid, en de eervolle onderscheidingen, welke hij hun bewees. Deze vorst heeft zijnen zoon, *KAREL FREDERIK*, vroeger luitenant-generaal, in dienst van *Rusland*, tot opvolger gehad. — Zie verder *WEIMAR*.

* SAXI of SASSI (JOZEF ANTONIUS), te *Milane* in 1675 geboren, onderwees gedurende eenigen tijd de schoone letteren in zijne geboorteplaats, nam vervolgens met ijver de bediening van missionaris waar, werd in 1703 in het Ambrosiaansch collegie tot doctor bevorderd, en acht jaren later tot directeur van dat collegie, en van de aan hetzelfde verbondene rijke bibliotheek benoemd. Hij overleed den 21 April 1751, en werd in de kerk van het heilig graf te *Milane* begraven. Er bestaat van hem: 1.º *Dissertatio apologetica ad vindicandam Mediolano sanctorum corpora GERVASII et PROTASII possessionem*, *Bologna*, 1719, en *Milane*, 1721, in 4.to Deze verhandeling is tegen pater PAPEBROCH, die beweerd had dat de lichamen van de H. GERVASIUS en PROTASII, naar *Brissach* in den *Elzas* vervoerd waren. Pater PAPEBROCH, toenmaals 89 jaren oud, liet er den schrijver voor bedanken door pater JANNING, zijnen orde-broeder, en herriep zijn gezegde in het *Supplement* voor Junij der *Acta sanctorum*. — 2.º *Leven van den heiligen JOHANNES NEPOMUCENUS*, *Milane*, in 12.mo; in het Italiaansch; — 3.º *Epistola apologetica pro identitate*

corporis sancti Augustini reperti in Confessione sancti PETRI in caelo aureo Papiæ, 1695, *Milane*, in fol.; — 4.º *De studiis Mediolanensium antiquis et novis prodromus ad historiam literario-typographicam*, *Milane* 1729; — 5.º *Epistola ad card. QUIRINUM, de literatura Mediolanensium*, in 4.to; — 6.º *Epistola pro vindicanda formula in ambrosiano canone ad missæ sacrum præscripta: Corpus tuum frangitur, CHRISTE*; — 7.º *Sancti CAROLI BORROMÆI Homiliæ, præfatione et notis J. A. SAXI illustratæ*, *Milane*, 1747, 5 dl.ⁿ in fol.; — 8.º *Noctes vaticanæ, seu Sermones habiti in ucademia a sancto CAROLO BORROMEO Romæ in palatio vaticano instituta, cum notis et præfatione J. A. SAXII*, in fol.; — 9.º *Vindicicæ de adventu Mediolanum sancti BARNABÆ apostoli*; — 10.º *Archiepiscoporum mediolanensium series critico-chronologica*, *Milane*, 1756, in 4.to; — 11.º *Uitgaven van verschillende schrijvers, welke hij met aantekeningen heeft verrijkt, onder anderen van de a.) Historia Gothorum van JORDANÈS of JORNANDÈS, b.) de Akten der kerkvergadering van Pavia, van het jaar 876, — c.) de*

Historia mediolanensis van LANDULPHUS, — d.) de *Historia rerum Lodensium* van MORENA enz. MURATORI heeft deze geschriften met de aantekeningen van SAXI, in zijne verzameling *Rerum Italicarum* opgenomen. SAXI schreef met even zoo vele gematigdheid en omzigtigheid als geleerdheid. Nooit neemt hij den toon aan van iemand die, het koste wat het wil, gelijk wil hebben, maar wel van iemand, die door een vurig verlangen is bezielde, om de waarheid te vinden en te zeggen.

SAXIUS. — Zie SAX.

SAXO, uit hoofde van de zuiverheid van zijnen stijl, de *Taalkundige* (*Saxogrammaticus*) bijgenaamd, een op het eiland *Seeland* geboren Deen, in de 12.^e eeuw, proost der kerk van *Rothschild* of *Roeskilde*, in *Denemarken*, werd in 1177, door AXEL of ABSALON, aartsbisschop van *Lunden*, naar *Parijs* gezonden, om religieuzen van *St. Genoveva* naar *Denemarken* over te brengen. Hij overleed in 1204, en liet na eene *Geschiedenis der oude volken van het Noorden*, in het Latijn, welke hij opdroeg aan ANDREAS, bisschop in hetzelfde koninkrijk. Dit werk

bevat in de eerste boeken verscheiden geheel fabelachtige bijzonderheden; maar hetzelfde is in eenen levendigen en sierlijken met dichtstukken doormengden stijl geschreven, die in eenen schrijver zijner eeuw verbazing verwekt. STEPHANIUS heeft te *Soroë*, in 1645, aantekeningen op deze geschiedenis (*Notæ uberiores*) geleverd, 1 dl. in fol. zeer ongemeen en gezochte werken. [Dezelve is verscheiden malen in het Deensch vertaald, de laatste vertaling is van 1819, in 4.to]

* SAXONIA (HERCULES), een beroemde arts, te *Padua* in 1551 geboren. Na zijn beroep te *Venetië* met roem te hebben uitgeoefend, werd hij in 1590, benoemd tot hoogleeraar in de praktische geneeskunde in zijne geboorteplaats, alwaar hij in 1607 overleed. Onder zijne talrijke werken, noemt men dat hetwelk ten titel voert: *Pantheon medicinarum, Frankfurt*, 1603, in fol. Hij genoot bij zijn leven een grooten roem, en men gaf hem het volgende grafschrift:

Herculis ossa jacent, qui nomen, ab arta
medicandi.
Ante omnes clarum, sparsit in orbe suum.
Et quis erit qui non doceat, Mors quo impro-
ba dicat.
Durius heu! saxo, saxonium abripuit?

* SAY (JOANNES BAPTISTA), te *Lyon*, in 1767, uit eene

in den handel eervol bekende familie geboren, werd in den beginne bestemd om dezelfde loopbaan te volgen, maar zijn overwegende geest trok er hem van af, en vroegtijdig reeds beoefende hij de letteren en de dichtkunde. In het begin der Fransche omwenteling verbond MIRABEAU hem aan zich, als medewerker aan den *Courrier de Provence*. Eenige jaren later verkoos CLAVIÈRES, minister van financiën geworden, hem tot zijnen secretaris. Onder het schrikbewind, keerde SAY tot het privaat leven terug, en begon gezamenlijk met CHAMFORT en GINGUENÉ de *Décade etc.* (*Wijsgeerige en letterkundige décade*). De bijval dezer onderneming werd bevestigd door een bewijs, dat dit tijdvak van dwingelandij kenmerkte, door de verbanning der beide toenmaals meestbekende medewerkers. SAY, alleen gebleven, verliet zijne gevaarlijke zending niet; hij verving GINGUENÉ door AMAURY DUVAL, en CHAMFORT door ANDRIEUX. Na den val van het schrikbewind, en de instelling van het Directorium, verkoos BONAPARTE SAY tot de zamenstelling eener bibliotheek, voor den togt naar *Egypte* bestemd. In *Frankrijk* teruggekeerd,

XXII. DEEL.

werd hij tot lid van het tribunaat benoemd. Getrouw aan zijne staatkundige overtuigingen, stemde hij tegen het keizerlijke bestuur en verdiende in 1804 met ANDRIEUX, CARNOT, CHENIER en BENJAMIN CONSTANT van alle staatsbetrekkingen verwijderd te worden. SAY had dit keizerlijk ostracismus veel eer verdiend door de uitgave zijner *Verhandeling over de staatkundige huishoudkunde*, in 1803 gedrukt. Dit werk is tegenwoordig zijn grootste titel van roem. Twee kweekelingen van SAY, die zich door het lezen van zijn werk gevormd hadden, de heeren COMTE en DUNOYER, droegen de leerstellingen van hunnen meester verder voor door de uitgave van den *Censeur Européen*. In 1800, had SAY in het licht gegeven: *Olbïë, of Proeve over de middelen, om de zeden eener natie te hervormen*. Dit werk was vervaardigd, ter mededinging naar eenen door het Instituut uitgelooften prijs, in beantwoording dezer vraag: *Welke zijn de geschiktste middelen om de zedeleer eens volks te grondend?* » Deze prijs, zegt de *Ami de la religion*, in eene *Levensschets*, welke dat tijdschrift den 24 November 1822 van J. B. SAY mededeelde,

Z

was de zaak eener partijschap. De filozofische school wilde volstrektelijk eenige schoone theorie vinden, geschikt om de Godsdienst te vervangen. Maar zelfs de pogingen, die in het werk werden gesteld, bewezen niets anders dan de onmogelijkheid van te kunnen slagen. Zestien *Verhandelingen* werden er op de voorgestelde vraag ingezonden; geene derzelve werd den prijs waardig gekeurd. Daarop veranderde het instituut de vraag eenigzins, die aldus werd voorgedragen: *Welke zijn de geschiktste instellingen om de zedeleer eens volks te gronden?* Op deze vraag kwamen er acht *Verhandelingen* in, waarvan er vijf als geenerlei aandacht verdienende, terzijde werden gelegd. SAY was de schrijver van eene der drie andere, en hij ontwikkelde het plan van zijnen arbeid, in de brochure *Olbië* of *Ulbia* genaamd. Hij vooronderstelde dat het Olbische volk geen ander wetboek dan gedenkteekenen, zedelijke spelen, nationale feesten, vaderlandsehe belooningen, eene regtbank van grijsaards enz. kende, en hij wilde voor zijn volk noch Godsdienst noch zelfs wetten. Schertsende vraagde hij: *wat is er toch van die natiën geworden, welke de Godsdienst zoo wel*

geleeraard heeft? zonder te bedenken, dat men ook hem zou kunnen vragen, wat die natiën waren, alvorens de Godsdienst haar *geleeraard* had, en wat er van haar worden zoude indien de Godsdienst ophield haar te *leera-*
ren. Men zou hem nog hebben kunnen vragen, wat er van de natie geworden was, welke de *filozofie* zoo wel *geleer-*
aard had, en wat zij gewonnen had bij alle pogingen ter verdelging der Godsdienst in het werk gesteld. Wij hebben ons eenen oogenblik bij *Olbië* opgehouden, omdat dit werk, den geest, waarmede de schrijver bezielde was, en het doel, naar hetwelke hij streefde, leert kennen. Hij was een dier bespiegelende filozofen, die zich uitputten tot de oplossing van een problema, dat reeds vooruit is opgelost, maar die eene oplossing verwerpen, door alle volken aangenomen, en die liever het maatschappelijke gebouw het aan grondslagen laten ontbreken, dan den grondslag der Godsdienst aan te nemen." Onder de restauratie bleef SAY niet werkeloos; hij gaf achtereenvolgend in het licht: 1.º eene *Verhandeling* over de *Bevaarbare kanalen*, en over derzelve betrekking tot de openbare welvaart; — 2.º nieuwe en geestige *Aanmer-*

kingen over Engeland en de Engelschen, — 3.º een ander nog belangrijker werk, getiteld: *Petit volume etc.* (Boekdeeltje bevattende eenige overzichten van de menschen en van de maatschappij), en zijne *Petit catéchisme etc.* (Kleine catechismus van staatkundige huishoudkunde), in vragen en antwoorden. Niet te vreden den eersten rang onder de huishoudkundigen te hebben bereikt, volgde SAY met een opletend oog de vorderingen zijner geliefkoosde wetenschap, bij de volken, welke dezelve met gunstiger gevolg beoefenen; hij ontleedde de nieuwe werken, door de beroemdste schrijvers in het licht gegeven, bestreed hunne leerstellingen, en gaf zijne wederleggingen in het licht of in de *Revue encyclopédique*, of bij wijze van aantekeningen om de vertalingen der beste geschriften over de staatkundige huishoudkunde te verrijken. In 1820 gaf hij zijne brieven aan MALTHUS in het licht, die beroemd was geworden wegens zijne gestrengte bespiegeling over de bevolking. Het was op het einde van hetzelfde jaar, dat SAY met den heer CH. DUPIN in het observatorium van kunsten en handwerken, het onderwijs der wetenschap-

pen begon, zoo als meetkunde, scheikunde, maatschappelijke op de nijverheid toegepaste huishoudkunde, enz. Na een professoraat van acht jaren, liet hij het resultaat zijner lessen, onder dezen titel in het licht verschijnen: *Cours etc.* (Volledige leergang van beoefenende staatkundige huishoudkunde). SAY was lid van het legioen van eer, doch behoorde niet tot het instituut. Hij is den 14 November 1832 overleden. —

* SBARAGLIA (JOANNES HIERONYMUS), een beroemde ontleed- en geneeskundige der 17.de eeuw, den 28 October 1641, te *Bologna* geboren. Den 28 Februarij 1663 tot doctor in de geneeskunde bevorderd, werd hij eerst hoogleeraar in de wijsbegeerte, verkreeg vervolgens eenen leerstoel voor de geneeskunde, dien hij gedurende 40 jaren bekleedde. Hij was emeritus hoogleeraar, en had een gedeelte zijner jaarwedgehouden, toen hij den 8 Junij 1710 te *Bologna* overleed. SBARAGLIA heeft een aantal werken nagelaten, waarvan de voornaamste zijn: 1.º *Oculorum et mentis vigiliæ ad distinguendum studium anatomicum et ad praxim medic. dirigendam,*

enz., *Bologna*, 1714, in 4.to Dit geschrift is gerigt tegen MALPIGHI, eenen beroemden arts, wiens leerstelling hij aanrand. — 2.º *Entelechia, seu anima sensitiva brutorum demonstrata contra CARTESIUM.* — SBARAGLIA (pater JOANNES HYACINTHUS), conventueele minderbroeder, evenzeer te *Bologna* geboren, en in 1770 overleden, heeft nagelaten: *Disputatio de sacris pravorum ordinationibus Florentiae* 1750.

SCACCHI. — Zie SCHACCHI.

SCÆVOLA. — Zie MUTIUS.

SCALA (BARTHOLOMEUS), een staatsman en letterkundige, te *Colle de Valdelsa*, in *Toskanen*, in 1430, uit eene molenaarsfamilie geboren, onderscheidde zich in de schoone letteren en in de onderhandelingen. Hij maakte zich bij verscheiden vorsten bemind, onder anderen bij COSMUS, hertog van *Toskanen*, bij FRANCISCUS SFORCE, hertog van *Milane*, en bij Paus INNOCENTIUS VII. Hij werd in zijn vaderland tot banierdrager, senator en ridder verheven. Men stelde zoo veel vertrouwen in zijne regtschapenheid, dat men hem gedurende twintig jaren tot bewaarder van de

geheimen der republiek maakte. Hij overleed in 1495. Men heeft van hem: 1.º *Brieven*, in het Latijn, belangrijk voor de geschiedenis van zijnen tijd. — 2.º *Apologium ad LAURENTIUM MEDICEM.* — 3.º *De Florentina historia ab origine ejusdem urbis*, in het *The-saurus Antiquit.* Van BURMAN, 8.ste dl. en *Rome*, 1677, in 4.to; — 4.º *Vita VITALIANI BORROMÆI*, in het zelfde *Thesaurus.* — 5.º *Eclogæ III.*

SCALIGER (JULIUS CÆSAR), een beroemde letterkundige, in 1484, op het kasteel van *Riva*, op het grondgebied van *Verona* geboren, noemde zich afstammeling der prinszen van *la Scala*, souverainen van *Verona*. AUGUSTINUS NIPHUS geeft hem eenen geheel verschillenden oorsprong: hij beweert dat hij de zoon eens schoolmeesters was, BENEDECTUS BURDEN of BORDONI genaamd. Deze schoolmeester was te *Vene-tië* gaan wonen, veranderde er den naam van BURDEN in dien van SCALIGER, wyl hij eene ladder tot uithangbord had, of wyl hij de ladderstraat bewoonde. SCIOPPIUS wil dat hij in eenen winkel van eenen afzetter met kleuren was geboren, dat hij eerst leerling bij eenen

heelmeester, en later franciskaner religieus werd; dat hij vervolgens de monnikenkap aflegde, om geneesheer te worden. Wat hier ook van wezen moge, SCALIGER droeg in zijne jeugd met eere de wapens, en verwierf vervolgens eenen grooten roem in de schoone letteren en in de wetenschappen. Hij oefende langen tijd met roem de geneeskunde in het voormalige Fransche gewest *Guyenne* uit, en overleed te *Agen*, in 1558. Men heeft van hem: 1.º eene *Verhandeling over de Dichtkunde*, 1561, in fol.; — 2.º *De subtilitate libri XXI*, *Parijs*, 1557, in 4.to; — 3.º *Exercitationum exotericarum libri XV, de subtilitate ad Cardanum*, *Parijs*, 1557, in 8.vo; — 4.º *In libros II ARISTOTELIS qui in scribunter, De plantis, commentarii*, *Amsterdam*, 1644, in fol.; — 5.º *ARISTOTELIS historia de animalibus, cum commentariis*, *Toulouse*, 1619. — 6.º *Commentarii et animadversiones in VI libros THEOPHRASTI, de causis plantarum*, *Geneve*, 1556, in fol.; — 7.º *Animadversiones in historias THEOPHRASTI*, *Amsterdam*, 1644, in fol.; — 8.º *Vraagstukken* betrekkelijk *AULUS-GELLUS*. — 9.º

Brieven, *Leyden*, 1600, in 8.vo; — 10.º *Redevoeringen*. — 11.º *Gedichten*, in 8.vo; en andere Latijnsche werken. Men ontwaart in deze verschillende werken geest, veel critiek en geleerdheid; maar zijne ijdelheid en hekelzucht berokkenden hem een aantal tegenstrevers, onder welke *AUGUSTINUS NIPHUS* en *CARDAN* zich onderscheidden. Men heeft aan *SCALIGER* verweten, tot de nieuwe dwalingen te hebben overgeheld; maar verscheiden beweren, dat dit verwijt ongegrond is, dat de calvinisten zijne geschriften vervalscht hebben, en dat zij gedichten hebben vernietigd door hem ter eere der heiligen vervaardigd. Zeker is het dat hij als een opregte Catholijke is afgestorven. Zijn *Leven*, door zijnen zoon beschreven, *Leyden*, 1594, in 4.to, is slechts een zamenzweefsel van fabelen. [In 1806 heeft de heer *BRIQUET* den prijs eener *Lofrede* op *SCALIGER*, door de akademie van *Agen* voorgesteld, behaald.]

SCALIGER (*JOSEPHUS JUSTUS*), een beroemde letterkundige, tiende zoon van den voorgaande en van *AUDIETTE DE ROQUES-LOBEJAC*, te *Agen*, in 1540 geboren,

omhelsde het calvinismus in den ouderdom van 22 jaren, en kwam zijne studiën aan de universiteit van *Parijs* voltooijen, alwaar hij vorderingen maakte in de tijdrekenkunde, de schoone letteren; het Grieksch, zonder zelfs het Hebreeuwsch te verzuimen. Naar *Leyden* beroepen, hield hij zich aldaar gedurende 16 jaren, met het schrijven van onderscheidene werken bezig, en eindigde er zijne dagen in 1609. Hij legateerde aan de universiteit van *Leyden*, zijne bibliotheek, waarvan de meeste der Grieksche en Latijnsche werken, met aanteekeningen van zijne hand zijn opgehelderd en verrijkt. JOZEF SCALIGER bezat even als zijn vader, eene onverdragelijke ijdelheid en eene bitse inborst. Zijne geschriften zijn eene opeenstapeling van beuzelachtige zaken, en grove uitvallen tegen al degenen welke hem niet voor den feniks der schrijvers verklaarden. Verblind door de dwaasheid van eenige compilators, die hem *den afgrond van geleerdheid*, den *oceaan der wetenschap*, het *meesterstuk*, het *mirakel*, de *laatste inspanning der natuur* noemden, verbeeldde hij zich werkelijk, dat de laatste zich te zijne gunste had uitgeput. Hij was een tiran in de letterkunde. Hij

beroemde zich dertien talen te spreken; waar is het dat hij er geene enkele in den grond verstond; maar er genoeg van wist, om er beleedigende en grove uitdrukkingen in te vinden. Doode zoo wel als levende schrijvers werden evenzeer aan zijne critiek opgeofferd. Min of meer bestempelde hij hun met de bijnamen van, *dwaas*, *gek*, *opgeblazene*, *beest*, *stijfkop*, *letterdief*, *armzalig verstand*, *boer*, *schoolvos*, *lomp dier*, *losbol*, *sprookjes-uitkramer*, *zotskap*, *bedrieger*, *dief*, *galgenaas* enz. Al de lutheranen noemde hij *barbaren*, en de Jesuiten *ezels*. ORIGENES is, volgens hem, slechts een *droomer*; de heilige JUSTINUS een *onnoozele*; de heilige HIERONYMUS een *weetniet*; RUFINUS, een *leelijke schabbejak*; de heilige CHRYSOSTOMUS, een *trotsche guit*; de heilige BASILIUS, een *opgeblazene* en de heilige THOMAS, een *schoolvos*. Men wil dat het uit dit register van smaadwoorden is, dat VOLT-AIRE de zijne geput heeft. Zulk een groot onverstand deed zeggen: » dat zekerlijk de duivel de leermeester zijner geleerdheid was." Hij verdiende iemand te ontmoeten, die nog meer overdreven was dan hij. De gewenschte kampvechter bood zich

aan. Nadat JOZEF SCALIGER in 1594 zijn werk *De origine gentis Scaligeræ* in 4.to; had in het licht gegeven, liet SCIOPPIUS, verontwaardigd over den hoogen toon, welken hij daarin aannam, de ware of gewaande laag en eerloosheden zijner familie in het licht verschijnen, en men gevoelt ligtelijk dat SCALIGER, betrekkelijk die van SCIOPPIUS niet zweeg, (Zie SCIOPPIUS). SCALIGER liet zich even als zijn vader, ook met dichtkunde in; maar de grootste dienst, welke hij aan de letterkunde heeft bewezen, is met vrucht te hebben gewerkt, om eenen draad te vinden, in het doolhof der tijdrekenkunde, en grondslagen om de geschiedenis in eene methodische orde te rangschikken. Zijne werken zijn: 1.º *Aanteekeningen* op de treurspelen van SENECA, op VARRO, AUSONIUS, POMPEJUS FESTUS enz. Er straalt in deze commentariën dikwijls te veel geslepenheid door, en terwijl hij aan zijne schrijvers genie wil geven, laat hij hunnen waren geest ontsnappen. — 2.º *Gedichten*, 1607, in 12.mo; — 3.º eene verhandeling *De emendatione temporum*, geleerd, ofschoon er onnauwkeurigheden in voorkomen. De beste uitgave van dit werk, is die

van Geneve, 1609, in fol.; pater PETAU wijst hem dikwerf misslagen aan, in zijn werk: *De doctrina temporum*. — 4.º De *kronijk* van EUSEBIUS, met aanteekeningen, Amsterdam, 1658, 2 dl.ⁿ in fol.; — 5.º *Canones isagogici*. — 6.º *De tribus Sectis Judæorum*, Delft, 1705, 2 dl.ⁿ in 4.to; eene door TRIEGLAND vermeerderde uitgave. — 7.º *Epistolæ*, Leyden, 1627, in 8.vo, door DANIEL HEINSIUS in het licht gegeven. — 8.º *Annotationes in Evangelia* enz. — 9.º *De veteri anno Romanorum*, in de *schatkamer der Romeinsche oudheden* van GROVIUS, 8 dl.ⁿ; — 10.º *De re nummaria*, in de *Grieksche oudheden* van GRONOVIVS. — 11.º *De notitia Gallicæ*, met de *Commentariën* van CÆSAR, Amsterdam, 1661. — 12.º Verscheiden andere werken, waaruit men ontwaart dat hij veel meer studie, critiek en geleerdheid dan JULIUS CÆSAR SCALIGER, zijnen vader bezat, doch het bij hem in oordeel moest onderdoen. De *Scaligeriana* (met andere *Ana's* gedrukt, Amsterdam, 1740, 2 dl.ⁿ in 12.mo;) zijn uit de gesprekken van JOZEF SCALIGER bijeenverzameld.

SCALIGER DE LIKA (PAU-

lus), markgraaf van *Verona*, een oorspronkelijke kroaat, stamde, naar men meent, van de prinsen van LA SCALA af. Tot de priesterlijke waardigheid verheven, was hij gedurende eenigen tijd aalmoezenier van keizer FERDINAND; hij ging vervolgens in *Pruissen* het calvinismus omhelzen; verkreeg langs-slinksche wegen een domheerschap in de kerk van *Munster*, toonde zich aldaar Catholijk en wederlegde zelf hetgene wat hij tegen den Paus geschreven had. Na zich in de gunst van ALBERT, hertog van *Pruissen* te hebben gedrongen, en zich van zijn volle vertrouwen te hebben meester gemaakt, spoorde hij hem aan zijnen raad af te danken en eenen nieuwen zamentestellen; maar ALBERT, hertog van *Mecklenburg*, zwager van den prins van *Pruissen*, deed de staat van zaken weldra veranderen. Vier der nieuwe raadsheeren werden den 28 October 1566 ten dood gebragt, en SCALIGER vond zijn heil slechts in de vlugt. Hij leefde sedert dien tijd in de vergetelheid, zoodat men verder geene bijzonderheden meer van hem kent. Men heeft van hem: 1.º Verscheiden losse stukjes, tegen de Catholijke Godsdienst, volgal, *Bazel*, 1559 in 4.to; — 2.º *Judicium*

de præcipuis sectis nostræ ætatis, *Keulen*. — 3.º *Miscellaneorum tomi II, sive Catholici Epitemonis, contra depravatam Encyclopediam*, *Keulen*, 1572, in 4.to; — 4.º Dit is de wederlegging van een werk, hetwelk hij als protestant had geschreven, getiteld: *Encyclopediam, seu orbis disciplinarum tam sacrarum quàm profanarum Epitemon*. — 4.º *Satyræ philosophæ et genealogiæ præcipuorum regum et principum Europæ*, *Koningsbergen*, 1563, in 8.vo In al deze geschriften straalt eene zekere mate van geleerdheid, maar weinig oordeel door.

SCALIGER (PACIFICUS), een conventueele minder-broeder, in 1640 geboren, begaf zich als missionaris naar het Oosten, van waar hij het *testamentaire diploma* van MAHOMED medebragt, waarin hij, zegt men, aan de in zijne staten gevestigde Christenen, de vrijheid van geweten, en het volle genot hunner bezittingen en tijdelijke voorregten toestond. Men maakte, welligt zeer gegronde, twijfelingen, betrekkelijk dit beruchte *diploma*. Het werd te *Parijs*, in 1630, in het Arabisch en in het Latijn, in 1638, in het Latijn door HABNEIRY, en in 1669 door

HINCKELMAN in het licht gegeven. Deze vertaling wordt op prijs gesteld, en voor naauwkeurig gehouden.

SCALKEN (GODEFRIDUS), een schilder in 1643 te *Dordrecht* geboren, en in 1706, te 's *Gravenhage* overleden, muntte uit in het vervaardigen van miniatuur-portretten, en stukjes van eigen vinding. Zijne schilderijen zijn gewoonlijk opgehelderd door een fakkel of lamplicht. De weerkaatsingen des lichts op eene schrandere wijze door hem aangebragt, een lichtdonker door niemand gepaster behandeld, geheel ineensmeltende tinten enz. geven eenen grooten prijs aan zijne voortbrengselen. SCALKEN behoorde tot die zonderlingen, welke al te zeer hunne vrije inborst opvolgen. Men verhaalt dat, toen hij te *Londen* het portret van koning WILLIAM III vervaardigde, hij de vrijpostigheid gebruikte hem de kaars te doen vasthouden. De vorst had de beleefdheid zulks te doen, en liet geduldig het kaarsvet op zijne vingers afdruipeu.

SCAMOZZI (VINCENTIUS), te *Vicence* in 1552 geboren, en te *Venetie* in 1616 overleden, was een der uitmuntendste en meest gebezigde

bouwkunstenaars van zijnen tijd. Hij reisde veel, niet alleen door *Italië*, maar ook door *Frankrijk*, *Duitschland* en *Hongarije*, ten einde zijne talenten en kundigheden meer te ontwikkelen. Hij werkte in zijne geboorteplaats, te *Padua*, te *Genua* en te *Florence*, en vervaardigde voor verschillende landen eene menigte teekeningen, die hem door vorsten of groote heeren besteld werden. Het is volgens zijne teekeningen, dat de gewigtige citadel van *Palma-Nova*, in het *Venetiaansch-Frioul*, gebouwd werd. Zijne bezigheden lieten hem niet toe de laatste hand te leggen, aan een groot werk, dat hij ondernomen had, onder den titel van *Idea dell' architettura Universale*, hetwelk uit tien boeken moest bestaan, doch waarvan hij er slechts zes in het licht heeft gegeven, *Venetie*, 1615, 2 dl.n in fol.; het 6.de, dat over de verschillende orden van bouwkunde handelt, en dat een meesterstuk is, is door DAVILER in het Fransch vertaald.

* SCANDELLARI (IGNATIUS AUGUSTINUS), overste der barnabiten, in 1757 te *Bologna* geboren, aanvaardde in den ouderdom van 17 ja-

ren het gewaad zijner orde, en onderwees beurtelings de wijsbegeerte, de godgeleerdheid en de H. Schrift, waarop hij generaal zijner congregatie werd. Hij werd evenzeer, door de geleerden om zijne kunde, door zijne vrienden om zijne uitmuntende hoedanigheden, en door de Kerk om zijne uitstekende deugden geacht en bemind. De zucht voor de afzondering en de studie deed hem naar zijn ontslag van den post van algemeen overste verlangen, de heilige Vader stemde er in toe, en pater SCANDLARI begaf zich naar *Bologna*, alwaar hij van toen af zijnen tijd, tusschen de godvruchtige oefeningen en letterkundige werkzaamheden verdeelde. Hij is in die stad, den 19 December 1832 overleden.

SCANDER-BEG of BEY, dat is heer ALEXANDER, is de bijnaam van GEORGE CASTRIOT, koning van *Albanië*, door DE POUQUEVILLE, den laatste der *Macedonische helden* genaamd. Hij werd in 1404 geboren, en met zijne drie broeders, ROPOSIUS, STONISIUS en KONSTANTIJN, door zijnen vader JOANNES CASTRIOT, aan sultan AMURAD II, in gijzeling gegeven. Zijne drie broeders sneefden aan een langzaam werkend vergif,

hetwelk de sultan hun deed geven. GEORGE had het leven te danken aan zijne jeugd, aan zijnen geest en aan zijn bevallig uiterlijk. AMURAD deed hem besnijden, voedde hem zorgvuldig op, en gaf hem, met den titel van *Sanguiac*, het bevel over eenige troepen. SCANDER-BEG werd in korten tijd de eerste veldheer onder de Turken. Nadat zijn vader in 1432 overleden was, vormde hij het plan, om het erfdeel zijner voorouders te aanvaarden, en het muzelmansche juk afgeschudden. De keizer zond een magtig leger naar *Hongarije*, en wilde dat SCANDER-BEG bij hetzelfde eene rol zoude spelen. Zoodra hij bij hetzelfde was aangekomen, verbond hij zich heimelijk met HUNYAD CORVINUS, eenen der geduchtste vijanden van het Ottomanische rijk. Hij verzekerde aan dien veldheer, dat bij den eersten slag, hij de Turken aanvallen en zich naar den kant der Hongaren wenden zoude. Hij bragt zijne belofte getrouwelijk ten uitvoer. De Turken werden genoodzaakt te wijken, en er bleven er meer dan 30,000 op het slagveld. SCANDER-BEG, die van de wanorde, waarin de vijanden zich bevonden, gebruik maakte, maakte zich meester van den secretaris van AMURAD, kluisterde en

dwóng hem een bevel aan den landvoogd van *Croya*, hoofdstad van *Albanië*, te schrijven en te zegelen, om de stad en de citadel aan dengenen overtegeven, welke dit bevelschrift, in den naam des keizers uitgevaardigd, zou overbrengen. SCANDER-BEG liet daarop de secretaris en al degene vermoorden, die bij de vervaardiging dier valsche brieven waren tegenwoordig geweest, opdat AMURAD er geenerlei kennis van zoude dragen. Oogenblikkelijk begeeft hij zich naar *Croya*, en na zich van de stad meester te hebben gemaakt, maakt hij zich bij zijne volken bekend, die hem voor hunnen soeverein uitroepen. Op deze wijze, in 1443, weder den troon zijner vaderen beklommen hebbende, handhaafde hij zich opdenzelve door de wapens. Zijne partij won voor hem geheel *Albanië*. Te vergeefs wappende zich AMURAD tegen hem, en kwam tot tweemaal *Croya* belegeren: telkens zag hij zich verpligt, het beleg op te breken. SCANDER-BEG wist zoo veel partij te trekken, van het hobbelige en bergachtige terrein, dat hij met weinige troepen, steeds aan talrijke Turksche legerscharen het hoofd kon bieden. MAHOMED II, zoon en opvolger van AMURAD,

zette den oorlog nog elf jaren voort door zijne veldheeren, die dikwerf geslagen werden, zonder dat hunne verliezen, door eenig voordeel werden opgewogen. Den oorlog eindelijk moede, zocht en verkreeg MAHOMED, in 1461 den vrede. De Albanesche held, begaf zich onmiddellijk daarna op verzoek van Paus PIUS II, naar *Italië*, om FERDINAND van *Aragon*, in *Bari* belegerd, te hulp te snellen. Hij deed het beleg op breken, en droeg veel bij tot de overwinning, welke die vorst op den graaf van *Anjou* behaalde. Niet lang duurde het of de Turksche keizer begon den oorlog op nieuw; maar daar zijne veldheeren steeds terug gedreven werden, wilde hij zelf de fortuin beproeven. Tot tweemaal, in twee verschillende veldtogten werd *Croya* weder belegerd, en ook tweemaal het beleg weder opgebroken. Eindelijk overleed SCANDER-BEG, met roem overdekt, in 1467. Op zijn sterfbed stelde hij zijne kinderen onder de bescherming der Venetianen. De muzelmannen beschouwden hem als eenen trouweloze; maar hij bedroeg enkel zijne vijanden, en wel vijanden, die zijnen vader onttroond, en zijne broeders met even zooveel trouweloosheid als on-

regtvaardigheid en barbaarschheid gedood hadden. Indien hij in sommige gelegenheden wreed was, was hij genoodzaakt zulks te zijn. Zijn dood was een waar verlies voor de Christenheid welke schutswal hij was geweest. De Albanezen, na het verlies van hunnen aanvoerder te zwak, vielen op nieuw onder het juk der Turksche overheersching. SCANDER-BEG kan onder het getal der gelukkigste krijgslieden gerangschikt worden, daar hij, ofschoon bij twee-en-twintig veldslagen tegenwoordig geweest, en eigenhandig, naar men zegt, bijna 2000 Turken gedood hebbende, hij nooit iets dan eene ligte verwonding ontving. Zijne sterkte was zoo buitengewoon, dat MAHOMED, verbaasd over de geduchte slagen, welke hij toebragt, hem zijn zwaard liet vragen, waarin hij zich verbeelde dat iets buitengewoons was opgesloten; doch hij zond het weldra terug, als een in de handen zijner veldheeren nutteloos wapen. Daarop liet SCANDER-BEG hem zeggen, dat toen hij hem het slag-zwaard zond, hij den arm behouden had, die er zich van wist te bedienen. MARINUS BARLETIUS, of BARLESIO, een priester van Epirus, en de tijdgenoot van SCANDER-BEG, heeft zijn

Leven in het Latijn in het licht gegeven, *Straatsburg*, 1557, in fol. Hetzelve is in het Fransch en in het Hoogduitsch vertaald. Ook heeft pater PONCET, een Jesuit, het *Leven* van dezen grooten man, in 1709, in 12.mo, in het licht gegeven; hetzelve is belangrijk en met oordeel geschreven. De schrijver heeft het voornamelijk ondernomen, om door het bewijs eener schitterende daadzaak, de lasterlijke ongerijmdheid van MACHIAVEL, later door HELVETIUS vernieuwd te wederleggen, dat namelijk *de geest des Christendoms de deugd der helden verstikt*, eene stelling waarvan het tegendeel naauwkeurig waar is. — Zie FÉNELON (GABRIEL JACOBUS), FERDINAND (*heilige*), GUSTAAF ADOLF, LAUDON, TILLI.

SCANTILLA (MANLIA), vrouw van DIDIUS JULIANUS. Het was op hare raadgeving dat haar echtgenoot, zijne schatten aan de Romeinsche soldaten ging aan bieden, die, na den dood van PERTINAX, den 28 Maart 193 vermoord, de keizerlijke waardigheid aan den meestbiedende uitveilden. JULIANUS werd in de daad als keizer uitgeroepen, maar SCANTILLA betaalde den titel van keizerin zeer duur. Zij bracht de 66 da-

gen der onstuimige regering van haren echtgenoot in aanhoudende angsten door, en zag hem, na verloop van dien tijd, als eenen verachtelijken booswicht, door beulshanden sneven. SEPTIMUS SEVERUS beroofde haar van den naam AUGUSTA, haar door den senaat gegeven. De geheele gunst, welke haar ten deel viel, bestond in de vergunning het lijk van haren echtgenoot te kunnen doen begraven; waarop zij tot het stille leven terugkeerde, een leven, veel gelukkiger dan dat des troons, indien de herinnering harer grootheid en die harer ongelukken, hare rust niet gestoord hadden.

* SCAPINELLI (LODEWIJK), een Italiaansche dichter en letterkundige, in 1585, te *Modena*, geboren. Bij zijne geboorte van het gezigt beroofd, legde hij zich niettemin op de studie toe: hij bezat een gelukkig geheugen en eene zeer groote gemakelijkheid voor den arbeid; ook maakte hij verbazende vorderingen, en verwierf zeer uitgebreide kundigheden in de schoone letteren, de wijsbegeerte, de welsprekendheid de Latijnsche en Italiaansche dichtkunde. SCAPINELLI verdedigde met roem verscheiden thesis over de natuur- en zedekunde: de hertog van

Modena maakte geene zwaarigheid, hem de opvoeding van zijnen zoon toetevertrouwen. In 1609 werd SCAPINELLI hoogleeraar in de welsprekendheid aan de universiteit van *Bologna* en werd tot verschillende leerstoelen aan onderscheidene universiteiten van *Italië* benoemd, alwaar hij onder de eerste letterkundigen van zijnen tijd schitterde. Hij was naauwelijks 49 jaren oud, toen hij te *Modena*, in 1634 overleed. Zijne Italiaansche *Gedichten* werden in het begin afzonderlijk gedrukt, dezelve bevatten, klink- en lierdichten, *canzoni's* enz. die niet zonder verdiensten zijn, doch verre moeten onderdoen bij zijne Latijnsche *Gedichten*, waarin men evenveel naauwkeurigheid in den stijl als verhevenheid in de denkbeelden ontwaart. De geleerde Dr POZZETTI beschreef het *Leven* van SCAPINELLI, hetwelk men vindt aan het hoofd der *Werken* van dezen laatste, gedrukt onder den titel van *Opere del dottore SCAPINELLI, Parma, 1801, 2 dl.ⁿ* in 8.vo Behalve de reeds genoemde gedichten, bevat ten dezelve, verscheiden redevoeringen en verhandelingen over verschillende wijsgeerige onderwerpen.

* SCAPPI (ANTONIUS), een

beroemde regtsgeleerde, te *Bologna*, in 1540 geboren uit eene adellijke familie, waarvan de oudsten, in 1800 onder den naam van *Quaranta* nog senatoren waren. SCAPPI volbragt zijne regtsgeleerde leergangen te *Ferrare*, alwaar hij den doctoralen hoed ontving, en oefende gedurende eenige jaren zijn beroep te *Bologna* uit. Naar *Rome* beroepen, onderwees hij er de wetgeleerdheid en won er de toegeneigtheid van den kardinaal BONCOMPAGNI, die hem in 1577 helastte, om van het markgraafschap *Vignola* bezit te gaan nemen, hetwelk door den hertog van *Ferrare* aan den H. Stoel was afgestaan. Hij verbleef aldaar verscheiden jaren, in hoedanigheid van landvoogd, en werd bij zijne terugkomst te *Rome*, raad van HIERONYMUS MELCHIOR, bisschop van *Macerata*. SCAPPI bekleedde aan het pauselijke hof verscheiden gewichtige posten, en genoot bestendig de bescherming der Pausen, onder welke hij leefde. De overspannen arbeid berokkende hem eene ernstige ziekte, en na langen tijd gekwijnd te hebben, bezweek hij in het jaar 1610. Men heeft van hem: 1.º *Tractatus juris non scripti*, *Venetïë*, 1586, in fol.; — 2.º *De personis*

et rebus ecclesiasticis, *ibid*, 1586. — 3.º *Tractatus de bireto rubeo dando cardinalibus regularibus*, *Rome*, 1572, 1604, in 4.to

SCAPULA (JOANNES), werd, na zijne studiën te *Lausanne* volbragt te hebben, in de boekdrukkerij van HENDRIK ETIENNE gebruikt. Terwijl deze bekwame man zijn uitmuntende *Schatkamer der Grieksche taal* drukte, vervaardigde zijn corrector in het geheim, er eene verkorting van. Hij nam uit de *schatkamer*, hetgeen hij het meest voor de vatbaarheid der studenten geschikt oordeelde, en stelde er een *Grieksch Woordenboek* uit zamen, dat hij in 1580 in het licht gaf. Dit *Lexicon*, te *Leyden* door de ELZEVR's in 1652, in fol., herdrukt, belette den verkoop der groote *Schatkamer*, en sloeg alzoo de fortuin van HENDRIK ETIENNE den bodem in.

SCARAMUCCI (JOANNES BAPTISTA), een beroemde arts, den 27 Maart 1650 op het kasteel van *Lapidio*, in het mark van *Ancona* geboren, leerde de geneeskunde aan de universiteit van *Ferrare*, alwaar hij zijne kunst uitoefende, bezocht verscheiden steden van *Italië*, en verwierf een grooten roem. SCA-

RAMUCCI beoefende ook andere wetenschappen, en was in briefwisseling met de geleerdste mannen van zijn tijdvak, zoo als MAGLIABECCHI, MALPIGHI, RAMAZINI, enz. Hij was lid van verscheiden letterkundige genootschappen in Italië, onder anderen van de akademie van natuuronderzoekers, onder den naam van *Phaeton*. Hij overleed in 1716, en heeft nagelaten:

- 1.° *Observatio de flagri funiculo*, enz. *Todi*, 1681.
- 2.° *De motu et circuitu sanguinis*, *Fermo*, 1677.
- 3.° *De motu cordis mechanicum theorema*, *Sienna*, 1689.
- 4.° *Del scheletro elephantino*, *Urbino*, 1696.
- 5.° *Theoremata familiaria de physico-medicis lucubrationibus juxta leges mechanicas*, *Urbino*, 1695, in 4. to Dit werk bevat twintig stellingen (*theorema's*) in welke hij alles heeft verzameld, wat hij in zijne praktijk en in die van andere beroemde geneesheeren heeft waargenomen.
- 6.° *Lettera sopra un' idrofobo*, *Macerata*, 1702. Hij spreekt hierin over eenen door hem behandelde zieke, die na eenen hevigen aanval van toorn, in woede verviel. Men noemt nog van SCARAMUCCI eenige Italiaansche gedichten, waarin men slechts eenen vrij zuiveren stijl aantreft.

* SCARAMUCCIA (LODEWIJK PELLEGRINI), een Italiaansche schilder, zoon van JOANNES ANTONIUS, werd te *Perosa* in 1616 geboren; zijn vader was zijn eerste onderwijzer, in zijne kunst, en hij ontwikkelde zich verder te *Rome* onder GUIDO. Er bestaan te *Milane* vele zijner schilderijen, en onder anderen, eene heilige *BARBARA*, door heiligen omgeven, waarin men de stoutheid van het penseel van JOANNES ANTONIUS waarneemt; maar hij overtreft hem in het coloriet. Dat van LODEWIJK is meer schitterend en beter verdeeld. Hij heeft met sterk water geëtt teekeningen van TITIAAN en van LODEWIJK CARACCIO, en een werk nagelaten, getiteld: *Uitmundendheid der Italiaansche penseelen*, *Pavia*, 1674. Hij is te *Milane* in 1680 overleden.

* SCARDEONE (BERNARDINUS), een beroemde Italiaan, te *Padua* in 1478 geboren, omhelsde vroegtijdig den geestelijken staat, en werd kanonik in de hoofdkerk dier stad. Hij bezat smaak voor de geschiedkundige nasporingen, en maakte dezelve tot het voornaamste voorwerp zijner studiën. Hij schreef een werk getiteld: *De antiquitate urbis Patavinæ*,

et claris ejus civibus; Appendix de sepulcris insignibus exterorum Patavii jacentium, Bazel, 1560, in sol.; een belangrijk werk, vol geleerde nasporingen, ofschoon niet vrij van fabels, zoo als alle werken, die over den oorsprong der volken en steden handelen. Ongelukkiglijk werd hetzelfde niet onder de oogen des schrijvers gedrukt, hetwelk ten gevolge heeft gehad, dat hetzelfde vol onnaauwkeurigheden en fouten is, en met versleten letters is uitgevoerd. Ondanks deze gebreken, is dit boek zeldzaam geworden, wordt zeer gezocht en duur betaald. VAN DER AA heeft hetzelfde in *Holland* herdrukt, en opgenomen, in zijne beroemde verzameling getiteld: *Corpo degli scrittori delle cose Italiane*. Men heeft daar boven van SCARDEONE: 1.° *De castitate, libri VII*, Venetië, 1542, in 4.to; — 2.° *la Nave evangelica*, Venetië, 1551. — 3.° *Lettera colla traduzione del Dies iræ, Dies illa, etc. indirizzata alle monache del monastero di San STIFANO di Padova*. SCARDEONE was de gewetensbestuurder dier religieuzen. — 4.° *Avvertimenti monacali dello SCARDEONE e d'altri*, Venetië, 1576. — SCARDEONE overleed in 1574, en werd in de kerk

van den H. STEPHANUS begraven. De Italiaansche schrijvers spreken met lof over hem.

SCARELLA (JOANNES BAPTISTA), een theatijner monnik, te *Brescia*, in 1779 overleden, was een der eerste voorstanders van NEWTON in Italië, en gaf in het licht: 1.° *Physica generalis methodo mathematica tractata*, *Brescia*, 1754-1757, 3 dl.ⁿ in 4.to; — 2.° *Commentarii XII de rebus ad scientiam naturalem pertinentibus*, 1766, 2 dl.ⁿ in 4.to; — 3.° *De Magnete lib IV*, 1759, in 4.to enz.

* SCARFANTONI (JOANNES JACOBUS), een beroemde geestelijke en regtsgeleerde te *Pistoja* den 12 September 1674 geboren. Hij volbragt zijne eerste studiën in zijne geboorteplaats, van waar hij zich naar *Pisa* begaf, om eenen leergang voor het burgerlijk en kerkelijk regt te volgen. Na den doctoralen hoed te hebben ontvangen, begaf hij zich naar *Lucca* en *Florence*, om er zich te onderhouden met de geleerden dier beide steden, welke voor de bekwaamsten en in de wetenschap des regts meest ervarenen doorgingen. Zelf toonde hij zich, gedurende zijn verblijf te *Florence*, met de canonieke onderwerpen

zoo nauwkeurig bekend, dat de personen, die den groot-hertog COSMUS III naderden, over hem, met dien vorst meenden te moeten spreken, als over een' der geestelijken zijner staten, het meeste geschikt, om eenen bisschoppelijken stoel in *Toskanen* te bekleeden. Dit was niet de eenige maal, dat het te doen stond, om hem tot die hooge waardigheid te verheffen, en dat zijne zedigheid, of de vrees voor eenen last, die niet zonder eene groote verantwoordelijkheid is, hem die aanbiedingen deed van de hand wijzen. Te *Pistoja* teruggekomen, werd hij aldaar met een kanonikaat in de hoofdkerk begunstigd, en kort daarna tot proost verheven. Het steeds toenemend verlangen, om nieuwe kundigheden te verzamelen, deed hem de reis naar *Rome* ondernemen. Hij begaf zich derwaarts in 1702, en bragt er vijf jaren door in den omgang der geleerdste mannen, die zelve zijne kunde bewonderden. Hij kwam in zijn vaderland terug, alwaar de bisschop CORTIGIANI hem in het beheer van het diocces, in hoedanigheid van kanonik-visitorator, gebruikte, welke waardigheid hij met die van vikaris-generaal, onder de prelaten, opvolgers van dien

XXII. DEEL.

bisschop, behield. Hij overleed den 27 December 1748 en heeft nagelaten: 1.º *Dissertatio, an cuncti regulares non habentes indultum sedis apostolicæ, post editionem sacri concilii Tridentini, possint, extra tempora à jure statuta, sacris ordinibus initiari, Lucca, 1716*; — 2.º *Animadversiones ad lucubrations canonicas FRANCISCI CECCOPERII, Lucca, 1737, 3 dl.ⁿ*, een belangrijk en zeer gewichtig werk. Hetzelve werd te *Venetië* herdrukt, en BENEDICTUS XIV haalt het met lof aan, in zijn schoon werk *De Synodo*. — 3.º *Apologia dissertationis, enz, Pistoja, 1747*. De abbé SCARFANTONI heeft andere onuitgegevene werken nagelaten, waarvan de *Storia letteraria d'Italia*, 3.º dl. blz. 312, eene loffelijke vermelding maakt.

* SCARFO (JOANNES CHRYSOSTOMUS), een monnik van de orde van den H. BASILIUS, bloeide omtrent het jaar 1730. Hij was een goede godgeleerde, bezat geleerdheid en uitgebreide kundigheden in de wijsbegeerte en de oudheden. Heil hem, indien hij zich daaraan had gehouden, en zich bepaald hadde om door zijne eigen geschriften, zich

A a

eenen roem te verwerven, waarop hij billijk aanspraak had. Hij wilde meer: hij wenschte voor een dichter door te gaan; en daar hij het gemakkelijker vond, zich het werk van anderen toe te eigenen, dan uit zijn eigen brein te putten, zoo maakte hij zich schuldig aan de schandelijkste letterdieverij. Daar hij zich diets maakte dat de Latijnsche treur- en blijspelen van MARTIRANO van *Consensa*, te *Napels*, in 1556 gedrukt, en zeer zeldzaam geworden, vergeten waren, deed hij dezelve te *Venetie* onder dezen titel herdrukken: *Poësie Latine e volgari, con in fine alcune notizie storiche*, 1737, in 4.to, en gaf dezelve in het licht als van hem zijnde. Hij voegde er eenige andere dichtstukjes bij, aan NAVAGERO, aan FLAMINO, en aan andere goede dichters ontroofd, met de eenige voorzorg er de orde en eenige verzen van te veranderen, en hij had de vermetel- of de onhandigheid er een exemplaar van aan den beroemden ANTONIUS VOLPI te zenden. Deze geleerde ontdekte weldra den diefstal en hield denzelfden niet geheim. Hij was zelfs bezorgd, SCARFI van de door hem gedane ontdekkingen te verwittigen. Dit bedrog ontsnapte ook niet aan andere geleerden, zoo

dat hij weldra bij iedereen bekend was. Men heeft van SCARFO, als hem wettiglijk toebehoorende: 1.º *Il Neosofo, dialogo ove vien stabilito un nuovo sistema filosofico*, *Venetie*, 1740, in 4.to; — 2.º *Lettera in cui vengono dilucidati varj antichi monumenti*, *Venetie*, 1739 in 4.to, met platen; — 3.º *Due opuscoli, l'uno de S. S. Basiliani, l'altro e la chronichetta della chiesa regina*, *Napels*, 1721, in 8.vo; — 4.º *Sermones geographici*: men vindt dezelve in de *Prima raccolta calogeriana*, 14.^e dl. blz. 141.

* SCARPA (ANTONIUS), een beroemde ontleed- en heilkundige, in *Lombardije*, in 1750 geboren, begon reeds vroegtijdig zijnen roem, door klinische leergangen en heilkundige bewerkingen. Hij was een bekwame practicus en zijne proefnemingen hebben op eene krachtdadige wijze tot de vorderingen der heilkunde bijgedragen. Hij is het die de *operatie van het oogvlies of de staar*, door middel van ligting, welke hij als ware het uit de vergetelheid terugriep, weder in eere heeft gebragt. Men heeft hem ook belangrijke aanmerkingen te danken, over de oorzaken, de ontwikke-

ling en de genezing der traan-
gezwollen en klieren; eene
nieuwe wijze voor de ope-
ratie van den onregelmatigen
oogappel: zeer getrouwe ont-
leedkundige beschrijvingen
van verschillende soorten van
breuken, die verscheiden tot
dus verre onbekende of on-
verklaarde toestanden hebben
toegelicht; het vernuftig uit-
gedacht verband van slag-
aders, door de platmaking of
drukking: eindelijk heeft hij
in de behandeling der slag-
aderbreuken (*aneurysmen*) de
geneeswijze van ANEL, on-
eigenlijk van HUNTER ge-
naamd, weder veel in zwang
gebragt. Tijdens de oprigting
van de Cisalpische republiek,
weigerde hij den van alle
openbare ambtenaren gevor-
derden eed, hetwelk hem
van den leerstoel beroofde,
dien hij aan de universiteit
van Pavia bekleedde; maar
toen BONAPARTE zich tot ko-
ning van Italië deed kroo-
nen, deed hij hem denzelven
teruggave, terwijl hij zeide:
»Weinig maken het wei-
geren van eenen eed en staat-
kundige denkbeelden uit: doc-
tor SCARPA strekt tot sieraad
der universiteit en mijner
staten!» Met den grootsten
ijver legde hij zich op de
waarneming zijner bedienin-
gen toe tot aan zijnen dood,
den 31 October 1832 voor-

gevallen. Zijne talrijke wer-
ken, in welke men betreurt
eenen al te onbeschaafden
stijl aantetreffen, zijn niette-
min door geheel Europa ver-
spreid, en derzelve nut heeft
ze classiek gemaakt. Wij wil-
len de voornaamste aanvoe-
ren: *Anatomicæ disquisitiones de auditu et olfactu*,
Pavia, 1789, in fol.; — 2.º *Commentarius de penitiori
ossium structura*, Leipzig,
1779, in 4.to, mede in het
Fransch vertaald; — 3.º *Tabulæ neurologicæ ad illus-
trandam historiam cardia-
corum nervorum*, Pavia,
1794 in fol. — 4.º *Trattato
delle principali malattie de-
gli occhi*, Pavia, 1810,
5.^e uitg., in 4.to mede in
het Fransch vertaald; — 5.º *Riflessioni ed osservazioni
anatomico chirurgiche sull'
aneurisma*, Pavia. Deze
verhandeling is belangrijk
door de naauwkeurigheid der
ontleedkundige beschrijvin-
gen. — 6.º *Sull' hernie
memorie anatomico-chirur-
giche*, Milane, 1809-1810,
in fol., en een werk dat clas-
siek geworden en in verschei-
den talen vertolkt is. — 7.º *Sull' taglio ipogastrico per
l'estrazione della pietra del-
la vesica originaria*, Mi-
lane, 1820, in 4.to; — 8.º *Sullo sciro e sul cancro*,
Milane, 1821 in 4.to; —

9.º *Memoria sull' idrocele del cordone spermatico*, Pavia, 1823, in 4.to, met platen; — 10.º *Saggio di osservazioni sul taglio retto-vesicale enz.*, Pavia 1823, in 8.vo; de opwerpingen, door den schrijver voorgesteld, zijn in *Frankrijk* door verscheiden practici en in *Italië* door VACCA BERLINGIERI, met voordeel bestreden. Dit werk is een der laatste voorbrengselen van den schrijver, die, hoewel zeer oud, en geheel blind geworden, niet onverschillig wilde blijven te midden van den twist, die er in *Italië* ontstaan was, betrekkelijk de steen-snijding.

SCARRON (PAULUS), een Fransche dichter, zoon van eenen raadsheer bij het parlement, uit eene oude familie van den tabbaard, te *Parijs* in het laatst van 1610 of het begin van 1611 geboren. Zijn vader, die een tweede huwelijk had aangegaan, dwong hem den geestelijken staat te omhelzen, hij gehoorzaamde, en leefde als een wereldling. In zijn 24.ste jaar deed hij eene reis door *Italië*, alwaar hij zich aan alle vermaken overgaf. In *Parijs* teruggekeerd, zette hij dezelfde levenswijze voort: maar langdurige en smartelijke ziekten waarschonwden hem betrekkelijk de verzwak-

king van zijn gestel. Eindelijk beroofde hem eene vrolijke partij, eensklaps, in den ouderdom van 27 jaren, van het gebruik dier beenen, welke zoo wel gedanst, dier handen welke hadden kunnen schilderen en luitspelen. Hij was in 1638 den vastenavondstijd te *Mans*, waarvan hij kanonik was, gaan doorbrengen. Toen hij op zekeren dag, zich als eenen wilde gemaskerd had, deed deze zonderlinge keuze, hem door alle kinderen der stad achtervolgen. Genoodzaakt om de vlugt in een moeras te nemen, drong eene ijskoude door zijne aderen, terwijl een scherp vocht zijne zenuwen verstijfde, en hem (zoo als hij zelf zeide) een kort begrip — *raccourci* — der menschelijke ellende maakte. Vrolijk ondanks zijn lijden, vestigde hij zich te *Parijs*, en lokte door zijne snakerijen, de aanzienlijkste en geestigste personen van het hof en de stad in zijne woning. Het verlies zijner gezondheid werd gevolgd door dat zijner fortuin. Na het overlijden zijns vaders, werd hij in processen gewikkeld met zijne stiefmoeder. Hij bepleitte op eene boertige wijze eene zaak, waarin het om zijn geheele vermogen te doen was, en hij verloor dezelve. Mevrouw D'HAUTE-

FORT, zijne vriendin, gevoelig voor zijne ongelukken, verwierf voor hem een gehoor bij de koningin ANNA van Oostenrijk. De dichter verzocht haar de vergunning, om bij wijze van bediening, haar zieke te mogen zijn. Deze vorstin grimlachte, en SCARRON beschouwde dit grimlagchen als zijn brevet; en hij nam den titel aan van SCARRON, door Gods genade, onwaardige zieke der koningin. Hij trachtte zich deze hoedanigheid ten nutte te maken. Hij preeste MAZARIN, die hem eene jaarwedde van 500 kroonen gaf; maar nadat die minister met verontwaardiging de opdracht van zijnen Typhon had opgenomen, en dat de dichter tegen hem de Mazariade had uitgegeven, werd de jaarwedde ingetrokken. Hij sloot zich bij den prins van CONDÉ aan, wiens zegpralen hij vierde, en bij den Coadjutor van Parijs, aan wien hij het 1.e dl. van den Roman comique opdroeg. Zijn huwelijk, in 1651, met mevrouw D'AUBIGNÉ, later bekend ander den naam van mevrouw DE MAINTENON, vermeerderde zijne fortuin niet, maar gaf hem eene getrouwe gezellin. Mevrouw DE NEULLANT stelde hem mevrouw D'AUBIGNÉ voor,

die toenmaals haar bestaan aan eene liefdadige dame te danken had, doch wier gemelijke inborst, haar hare gunsten duur deed betalen. SCARRON, medelijdend met haren treurigen toestand bewogen, hield haar eene zeer wijze redevoering, welke hij met deze woorden eindigde. . . . » Indien gij religieuze wilt worden, zal ik uw' geestelijken bruidschat betalen, indien gij in het huwelijk wilt treden, kan ik u niet dan een zeer leelijk gelaat, en eene uiterst beperkte fortuin aanbieden." Mevrouw D'AUBIGNÉ koos deze laatste partij. SCARRON had toenmaals geene andere vrije beweging, dan die der eene hand, der tong en der oogen. Het goede gezelschap was echter des te gereeder om zich bij hem te vereenigen; maar het veranderde van toon. SCARRON hervormde zijne zeden en zijne onbetamelijke kwinkslagen, en langzamerhand gewende zich het gezelschap aan eene welvoegelijkheid, die, zonder de buitengewone vrolijkheid van den huisheer te verbannen, de trekken derzelve verzachtte. Intusschen leefde SCARRON op zulk eenen ruimen voet, dat hij zich wel dra genoodzaakt zag zijne toevlugt tot eenige lijfrente

te nemen, en zijn *markiezaat van Quinet* (aldus noemde hij de voordeelen die hem zijne boekwerken opleverden, naar den naam van derzelve drukker en uitgever) aan te spreken. Hij vraagde, met de vrijheid en vrijpostigheid van een boertig dichter, gratificatiën aan zijne overheden. In den overvloed, droeg SCARRON zijne werken aan het windhondje zijne zuster, en in de behoefte aan eenigen *Monseigneur* op, dien hij evenzeer prees als hij weinig achting voor hem koesterde. Er kwam een post van geschiedschrijver open te staan, hij dong naar denzelven, maar verkreeg hem niet. Eindelijk gaf hem FOUQUET eene jaarwedde van 1600 livres. Bij haren doortogt te *Parijs*, wilde de koningin CHRISTINA SCARRON zien. »Ik sta u toe, zeide zij, verliefd in mij te zijn; de koningin van *Frankrijk*, heeft u tot haren zieke gemaakt, ik benoem u tot mijnen ROELAND. . . .» Niet lang had SCARRON genot van dezen titel: hij overleed in October 1660. Zijne werken zijn door BRUZEN DE LA MARTINIÈRE, gezamenlijk uitgegeven, *Amsterdam*, 1737, 10 dl.ⁿ in 12.mo, en *Parijs* 1786, 7 dl.ⁿ in 8.vo Men vindt in dezelve: 1.º de *Vermomde Aeneis*, in 8

boeken. Men kan zich niet onthouden in dit werk, de koddige en vrolijke verbeeldingskracht des schrijvers te bewonderen, doch moeilijk is het er eenige bladzijden na elkander in te lezen, zonder verveling en walging te gevoelen: het is later voortgezet door MOREAU DE BRAZÉY; — 2.º *Typhon* of de *Reuzenstrijd tegen de Godden*; — 3.º verscheiden *Blijspelen*, en eenige losse dichtstukjes; — 4.º zijn *Koddige Roman*, een werk in onrijm, over de ijdelheid, de belachelijke inbeelding der tooneelzotten, en hun bedorven leven. — 5.º *Spaansche verhalen*, in het Fransch vertaald; — 6.º een boekdeel met *Brieven, Mengeldichten, Liederen, Rustgedichten, Oden, Puntgedichten enz.* Alles ademt in deze verzameling de geestigheid en eene vrolijkheid vol leven en vuur. In de ernstigste onderwerpen vindt SCARRON stof tot lachen, maar hij vervalt bijna altijd tot het lage en platte. Men heeft dit graf-schrift voor hem vervaardigd:

Pallida regna petens non exorabilia Orci,
Venerat ad stygias Scarro factus aquas,
Solvuntur risu moestissima turba silentum.
Hic Jocus et Risus, hic lacrymant Veneres.

[In onze dagen hebben de heeren BARRÉ, RADET en DESFONTAINES in den schouwburg *le Vaudeville*, een aardig stukje ten tooneele doen

voeren, het *Huwelyk van SCARRON* genaamd].

* SCATI (pater LEOPOLDUS), te *Acqui* in 1750 geboren, sproot uit de familie der markgraven van *Scati*. Besloten om zich aan den religieuzen staat toe te wijden, begaf hij zich in de congregatie der reguliere geestelijken van den heiligen PAULUS, begaf zich naar *Monza*, alwaar hij den godvruchtigen FONTANA, later kardinaal, aantrof. Beide van denzelfden ouderdom, legden zij, in 1766, gezamenlijk hunne geloften af. Pater SCATI beoefende te *Milane*, de redeneerkunde en wijsbegeerte, en te *Rome* de godgeleerdheid; hij werd vervolgens hoogleeraar der wijsbegeerte en de meetkunde te *Final* en te *Lodi*, en ging over naar *Novara*, alwaar hij gedurende vijf jaren den leerstoel voor de H. Schrift bekleedde. VICTOR AMADEUS III beriep hem naar *Turin*, en benoemde hem, in 1791, tot rector van het collegie der edelen, hetwelk die vorst aan de Barnabiten toevertrouwde. Zijn opvolger, KARREL EMMANUEL IV, droeg aan pater SCATI den titel van raadsheer op. Op het verlangen van dien vorst, die zich naar *Rome* had bege-

ven, trad hij als getuige op der deugden van de koningin MARIA CLOTILDE van *Frankryk* (zie dat artikel), in de onderhandelingen ter zaligverklaring dier godvruchtige vorstin. Provinciaal der collegiën van *Piemont* en *Savooije* geworden zijnde, was hij aanzoeker in de gevallen, ten doel hebbende de zaligverklaring van den eerwaardigen ANTONIUS MARIA ZACHARIE, grondlegger der Barnabiten, en van de heiligverklaring van ALEXANDER SAULI, religieus derselfde orde. In 1800, werd hij tot het bisdom *Pignerol* benoemd; maar deze benoeming had geen gevolg, uit hoofde van den inval in *Piémont* door de Franschen en de uitdrijving des konings. Hij bewees de gewigtigste diensten aan den deugdzamen kardinaal GERDIL (zie dat artikel), toen die prelaat, na de inneming van *Rome* in 1798, genoodzaakt was de wijk naar *Piémont* te nemen. De kardinaal verleende aan pater SCATI zijn geheele vertrouwen, verkoos hem tot zijnen biechtvader, nam hem mede naar het conclave van *Venetie*; en bij zijnen dood in 1802, benoemde hij hem tot zijnen erfgenaam, en vertrouwde hem zijne handschriften toe.

Het is door de zorgen van pater SCATI, dat in hetzelfde jaar te *Venetië*, in het licht verscheen het vervolg op het *Onderzoek der Huwelijken*, hetwelk reeds te *Venetië* en te *Rome* was uitgegeven. In het volgende jaar liet hij in laatstgenoemde stad drukken de *Verhandeling over het Huwelijk*, en, in 1805, het *Leven van den gelukzaligen ALEXANDER SAULI*, voorafgegaan van de welsprekende *Verhandeling over de goddelijkheid der Godsdienst van JESUS CHRISTUS*. Hij bestuurde vervolgens de volledige uitgave der *Werken van den kardinaal GERDIL*, te *Rome*, in 1806, begonnen, en waarvan er 15 deelen in het licht zijn gegeven. De bezetting van *Rome*, door de Franschen brak deze onderneming af. Pater SCATI, voert in deze uitgave, betrekkelijk den kardinaal GERDIL, verscheiden trekken aan, ontleend aan het Fransche werk getiteld: *Mémoires etc. (Gedenkschriften om te dienen tot de kerkelijke geschiedenis der 18.e eeuw)*, deze trekken komen voornamelijk voor, in het 11.e — 14.e deel, en hij spreekt met lof over den schrijver. Hij verwacht hem echter soms met eenen Franschen bisschop, die een bijna gelijksoortig werk heeft uit-

gegeven, doch waarvan het onderwerp verschilt. Bij de terugkomst des Pauses te *Rome*, keerde pater SCATI naar zijn klooster terug, en kardinaal FONTANA, die den titel van overste der Barnabiten had behouden, benoemden hem tot zijnen vikaris. PIUS VII verkoos hem tot examiner der bisschoppen, zonder dat die bedieningen hem belette, met ijver den biechtstoel waartenemen. Na een even zoo godvruchtig als werkzaam leven, overleed pater SCATI, den 10 December 1816.

* SCAURUS (M. ÆMILIUS), Romeinsch consul, in het jaar 163 vóór J. C. uit eene der doorluchtigste familiën van *Rome* geboren. Zijn vader, ofschoon een patriciër, was zoo arm, dat hij, om in het onderhoud zijner vrouw en kinderen te voorzien, zich genoodzaakt had gezien, het beroep van kolenbrander uit te oefenen. Aan zijne ambtgenooten en den senaat was zulks niet onbekend, en zij lieten hem in ellende versmachten. M. ÆMILIUS had eene goede opvoeding ontvangen, doch door zijn gemis van fortuin ontmoedigd, durfde hij, gedurende eenigen tijd naar geen en post in de republiek dingen. Hij was van natuur welsprekend, en

begon op de publieke pleinen redevoeringen te houden. Op deze wijze verwierf hij zich eenen roem, en werd weldra tot bouw- of wijkmeester (*Ædilis*) benoemd, en in die betrekking, en de verschillende werkzaamheden, die er aan verbonden waren, legde hij er zich voornamelijk op toe, om de nauwgezette regtvaardigheid uitte oefenen. Kort daarna benoemde men hem tot stadsregter (*Prætor*), van welken post hij zich met evenveel eer kweet, en waardoor hij zich waardig maakte om in het jaar 637, na *Rome* (115 vóór J. C.) tot het consulaat verheven te worden. Hij vaardigde wetten uit tegen de weelde, en vervaardigde reglementen, voor de stemmingen in de vergaderingen. De regtschapenheid en de wijsheid, met welke hij die verschillende posten had waargenomen, verwierven hem eenen eervollen roem, en hij werd door den volkswensch verkozen, als hoofd van het gezantschap, dat de Romeinen naar *JUGURTHA* zonden, die eenen onregtvaardigen oorlog tegen *ADHERBAL*, koning van *Numidië*, voerde. Een enkele oogenblik bezwakte den roem van *SCAURUS*; hij liet zich even als de anderen, door het goud

van *JUGURTHA* omkopen, die door zijne heerschzucht gedreven werd, om zich van de staten van *ADHERBAL* meester te maken, maar zich daarbij echter met den Romeinschen senaat niet in de waagschaal wilde stellen. In *Rome* teruggekeerd, vond *SCAURUS* de straf zijner hebzucht in de verachting dergenen, die nog kortelings de bewonderaars zijner deugden waren geweest. Hij werd desniettegenstaande tot zedemeester (*Censor*) benoemd, en om zijnen misslag te doen vergeten, deed hij de *Milviaansche* brug bouwen, en den weg bestraten, die nog naar hem de *Æmiliaansche* wordt genoemd. Hij schreef de *Geschiedenis van zijn leven*, en andere werken, die de tijd verslonden heeft, en overleed zeer hoog bejaard.

* *SCAURUS* (*M. ÆMILIUS*), zoon van den voorgaande, en schoonzoon van *SYLLA*, die met *METELLA*, zijne moeder gehuwd was, werd kort na den dood zijns vaders tot bouw- of wijkmeester benoemd. Hij had tot vrouw *MURCIA*, door den grooten *POMPEJUS* verstooten. Hij gaf zich aan alle ondeugden over, en *PLINIUS* verzekert, dat zijn bouwmeester-

schap het verval der zeden voltooide, en is zelfs van gevoelen dat het voor *Rome* noodlottiger was, dan de bloedige vervolging van SYLLA. SCAURUS stapelde vele rijkdommen op een, ten koste van de Romeinen; maar zijn naam zou vergeten zijn geraakt, zonder den beroemden schouwburg, welken hij deed bouwen, en welke de eerste *vaste* of *blijvende* is, die in *Rome* heeft bestaan, daar de senaat tot dusverre enkel *losse* of *beweegbare* tooneelen had toegestaan, slechts bij plegtige feesten opgeslagen, om dadelijk na den afloop derzelve weder te worden afgebroken. De schouwburg van SCAURUS wordt voor den ruimsten en prachtigsten gehouden, welken men gekend heeft: dezelve kon 80,000 personen bevatten; men telde er 360 marmere kolommen in; de benedenste verdieping bestond uit zuilen die eenen plankenvloer en een verguld paneelwerk ondersteunde; de middelste was van glas, en de bovenste geheel van marmer. De onderste kolommen waren alle 38 voeten hoog, en hadden in de tusschenruimte 3,000 metalen beelden. Deze schouwburg was daarboven met rijke schilderingen versierd; de decoratiën en alles wat tot de tooneel-

spelers diende, was van gouddoek. SCAURUS wendde tot dit prachtige en nuttelooze gebouw een groot gedeelte van het goud aan, dat zijn vader van JURGURTHA had ontvangen, en van dat hetwelk hij door zijne knevelarijen had bekomen.

* SCEVOLA (LODEWIJK), een Italiaansche letterkundige, te *Brescia*, in 1770 geboren, onderwees aldaar pas 17 jaren oud zijnde, de rhetorica, tot in 1799, in welk jaar hij secretaris werd van eene commissie van openbaar onderwijs. In 1807 werd hij te *Bologna* tot onderbibliothecaris benoemd; maar hij verloor dien post na den dood van MURAT. Hij begaf zich alstoen naar *Milane*, alwaar hij in 1819 overleed. SCEVOLA was in den geestelijken staat getreden, tot welken stand hem echter de roeping ontbrak. Er bestaan van hem verscheiden treurspelen: *De dood van SOCRATES*, *HANNIBAL in Bitinia*, *SAFFO*, *ERODE*, *ARISTODEMO*, *GUILIETTA e ROMEO*, te *Milane*, in 1 dl. gedrukt. De beide eerste hebben den prijs der akademie van *Brescia* behaald. Gedurende de onlusten, die zijne geboorteplaats beroerden, bewees hij aan dezelve eene groote

dienst, door de verstrooijing te beletten der boeken, aan de vernietigde kloosters toebehoorende.

SCYVOLA. — Zie MUTIUS, en SAINTE MARTHE.

SCHAAF (KAREL), in 1646, te *Nuys*, in het keurvorstendom *Keulen*, geboren, was de zoon van eenen majoor bij de troepen van den landgraaf van *Hessen-Cassel*. Pas acht jaren oud zijnde, verloor hij zijnen vader. Later vergezelde hem zijne moeder naar *Duisburg* alwaar hij de Oostersche talen onderwees. Drie jaren daarna werd hij naar *Leijden* beroepen om er denzelfden post te bekleeden. Hij overleed aldaar in 1719, aan de gevolgen eener beroerte. Zijne voornaamste werken zijn: 1.º *Grammatica chaldaica et syriaca*, 1686 in 8.vo; — 2.º *Novum Testamentum syriacum*. *Leijden*, 1708 in 4.to; met eene Latijnsche vertaling. — 3.º *Lexicon syriacum, concordantiale*, *Leyden*, 1708, in 4.to; — 4.º *Epitome grammaticæ hebrææ*; 1716, in 8.vo

SCHACCI, SCHACCHI of SCACCHI (FORTUNATUS); een Augustijner religieus, te *Trau* in *Dalmatië*, in 1560, gebo-

ren, onderwees met veel roem de godgeleerdheid, het Hebreuwsch en de H. Schrift, in verscheiden steden van *Italië*. Hij werd vervolgens kapel-meester van Paus *URBANUS VIII*, die hem dezen post weder ontnam, wyl hij er zich slecht van kweet. Pater SCHACCI trok zich dit zoo zeer aan, dat hij zijne uitgebreide bibliotheek verkocht, en zich naar *Fano* begaf, alwaar hij in 1633 overleed. Men heeft van hem een werk getiteld: *Mirothecium*, *Rome*, 1625, 1627 en 1637, 3 dl.ⁿ in 4.to; en *Amsterdam*, 1701, in fol.; een geleerd werk. Hij handelt in hetzelfde over alle zalvingen, waarvan er in de H. Schrift gesproken wordt, zoo als over die der koningen, priesters, profeten, over de heilige zaken, en zelfs over de olie der lampen en die der reukwerken. Nog bestaat er van hem: 1.º eene Latijnsche *Vertaling* des bijbels, volgens het Hebreuwsch, het Grieksch der zeventigen, en de Chaldeeuwse omschrijving, *Venetie*, 1609, 2 dl.ⁿ in fol.; — 2.º *De cultu sanctorum*, *Rome*, 1639, in 4.to; — 3.º *Leerreden*, in het Italiaansch, *Rome*, 1636, in 4.to Het leven van SCHACCI was zeer onrustig; hij was van natuur

galachtig en opvliegend. De hevigheid, met welke hij zich tegen de misbruiken verhiel, die in zijne orde waren ingeslopen, en het geringe ontzag, waarmede hij het gedrag zijner oversten laakte, wikkeld hem in groote onaangenaamheden. Het hekelen van anderen paste hem slecht, wyl zijne zeden verre van onberispelijk waren.

SCHAEDER of SKYTTE (JOANNES), minister van staat in *Zweden*, van geringe ouders, te *Nyköping* geboren, en te *Stokholm*, in 1645 overleden, was de leermeester geweest van GUSTAAF ADOLF, die hem tot vrijheer verhiel, en in verscheiden gezantschappen gebruikte. Men heeft van hem *Redevoeringen* en andere werken.

* SCHAEFFER (JACOB CHRISTIAAN), een zeer beroemde geleerde van de 18. de eeuw, te *Querfurt*, den 30 Mei 1718 geboren, en te *Regensburg*, der 5 Januarij 1790 overleden, had om zijne studien te volbrengen, te worstelen gehad met alle onaangenaamheden, die eene uiterste behoefte doet ontstaan. Zijn ijver en zijne leerzucht deden hem alles te boven komen, en hij werd achtereenvolgend benoemd, tot

meester der faculteit van *Tubingen*, doctor bij die van *Wittenberg*, en opperbe- windhebber of president van het consistorie van *Regensburg*. Hij schreef verscheiden nuttige werken, vermenigvuldigde de voor de maatschappij voordeelige uitvindingen, en bewees steeds zonder persoonlijke eerezucht te zijn. Zijne belangrijkste werken zijn die, welke hij over de natuurlijke historie, en voornamelijk die over de insekten, de plantdieren of zoophyten en de planten, ondernam. Men kan de werken, welke hij over deze verschillende takken der wetenschap in het licht gaf, in drie klassen verdeelen: de eerste bevat die, waarin hij zich heeft bepaald, een aantal voorwerpen te doen teekenen en met kleuren beleggen; hiertoe behoorende beide volgende: 1.° *Fungorum qui in Bavaria. . . nascuntur icones, Regensburg, 1762 — 1770, 4 dl.ⁿ in 4. to; met 330 gekleurde platen; — 2.° Icones insectorum circa Ratisbonam indigenorum, ibid. 1766, 5 dl.ⁿ in 4. to; met 220 gekleurde platen. De tweede is zamengesteld uit bijzondere *Verhandelingen*, met gekleurde platen; de lijst derzelve is zeer aanmerkelijk, en komt voor in de *Bibliographie* van Co-*

BRÈS, in BOEHMER, in MEUSEL enz. de derde bevat de beide volgende werken: 1.º *Elementa entomologica, Regensburg*, 1766, in 4.to; Latijn en Hoogduitsch, 3de uitgave, *ibid.* 1780, in 4.to; — 2.º *Botanica expeditior ibid.* 1762, 3 dl.ⁿ in 8.vo; met platen. De heer VALCKENAER heeft de *Lofrede* vervaardigd, van dezen geleerden waarnemer der natuur, die in de meeste verzamelingen van levensbeschrijvingen vergeten is. — Zijn broeder JOHANN GOTTLIEB SCHAEFFER, in 1720 te *Querfurt* geboren, en te *Regensburg*, in 1795 overleden, was een beroemde artsni-j-bereider. Het is aan hem dat men eene verhandeling te danken heeft over het gebruik der *klisteren van tabaksrook*. Er zijn nog verscheiden Duitse artsen van denzelfden naam.

SCHAH-ABBAS, bijgenaamd *de Grootè*, en 7.de koning der Perzers, uit het geslacht der *Sophis*, beklom den troon in 1586. De Turken en Tartaren hadden aan zijnen vader KODABENDI verscheiden gewesten ontveldigd; hij deed zich dezelve teruggeven. De Portugezen hadden zich sedert 1507 van het eiland en de stad *Ormus* meester gemaakt: hij heroverde dezelve in 1622. Hij bereidde

zich tot grooter heldendaden voor, toen hij na eene 44 jarige regering, op het einde van 1628 overleed. Deze overwinnaar was de hersteller des staats door zijne wapenen en de weldoener des vaderlands door zijne wetten. Hij begon met de afschaffing eener krijgsmagt, even zoo moedwillig als die der Janitsaren, deed volken van het eene land naar het andere verhuizen, rigtte openbare gebouwen op, herbouwde steden, en bragt allerlei nuttige inrigtingen tot stand; *Ispahan* werd onder hem de hoofdstad van *Perzië*; alom werd de orde hersteld. Maar terwijl hij voor het openbare welzijn werkte, vierde SCHAH-ABBAS, dikwijls aan de wreedheid zijner inborst den teugel. Er bestaat in de bibliotheek van den koning der Franschen, en in die van het arsenaal van *Parijs*, een buitengemeen belangrijke geschiedenis van dien vorst, in het Perzisch geschreven. — Zie SHIRLEY (ANTONIUS).

SCHAH-ABBAS II, achter klein-zoon van den voorgaande, was de 9.de koning der *Perzers*, uit het geslacht der *Sophis*. Hij begon in 1642, in den ouderdom van 13 jaren te regeren, en heroverde, 18 jaren oud zijnde,

de stad *Candahar*, door zijnen vader aan den mogul afgestaan, die vruchteloos poogde zich weder van dezelfde meester te maken. De jonge vorst verzamelde groote sommen gelds om de grenzen van zijn rijk uittebreiden, maar de venus-ziekte ont-rukte hem in 1666, te midden zijner ontwerpen aan de wereld. Zijn naam moet eene plaats innemen onder die der regtvaardige vorsten. Hij beschermde openlijk het Christendom, overtuigd dat het de Godsdienst was, die het geluk der volken en de veiligheid der staten het meeste bevorderde.

SCHAH-ISMAËL. — Zie ISMAËL.

SCHAH-SOPHI. — Zie KARIB-SCHAH.

SCHALL DE BELL (JOANNES ADAM), te *Keulen*, in 1591 uit eene gegoede familie geboren, werd Jesuit te *Rome*, in 1611, legde zich met het beste gevolg op de wiskunde, toe, en ging in 1620 sloop, voor de missiën van *Sina*. Door de milddadigheid zelfs der heidenen, wier toegene- genheid hij door zijne wis- kundige ervarenheid had ge- wonnen, deed hij te *Sigan- fu* eene schoone kerk bou- wen, daarop werd hij aan

het hof van *Pekin* beroepen, om mede te werken aan de verbetering van den Sineschen almanak. Hij verwierf de gunst des keizers, en werd tot hoofd der wiskunstenars en tot mandarijn verheven, welken post hij gedurende 23 jaren waarnam. Keizer XUM-CHI, gaf hem den titel van *meester der geheimen des Hemels*, en vereerde hem met zulk een vertrouwen, dat, tegen de eerste regels der Sinesche hof-gebruiken, hij hem altijd eenen vrijen toegang tot zijnen persoon verleende, en hem elk jaar vier bezoeken gaf. Pater SCHALL maakte van den invloed dien hij op dien vorst had gebruik tot heil van de Godsdienst. Hij verkreeg er een edikt door, volgens hetwelke, het aan de missionarissen vergund werd in dat uitgestrekte rijk kerken te bouwen en het Evangelie te verkondigen; en, in het tijd- verloop van 14 jaren, maakte de missionarissen meer dan 100,000 proselieten; maar na den dood van dien vorst veranderden de zaken van aanzien. De regenten des rijks, gedurende de minder- jarigheid van zijnen opvolger, den invloed benijdende, welken hij genoten had, lieten hem in een afschuwelijk ge- vangenenhok werpen, en ver- oordeelden hem eindelijk als

hoofd, van datgene, wat zij de *eerlooze sekte* noemden en wyl hij de Sinesche gebruiken, bij het begraven van eenen zoon des keizers verzuimd had, om in stukken gehakt en gesneden te worden, een vonnis en eene doodstraf, die op eene vreemde wijze afsteken, bij de zogenaamde Sinesche menschlievendheid, door onkundige of trouwelooze filozofen, zoo hemelhoog opgevijseld. Nadat het vuur het keizerlijke paleis had verteerd, en aardbevingen een aantal huizen hadden omvergeworpen, beschouwde het volk deze gebeurtenissen, als kastjdin- gen des hemels, en eischte de in vrijheid-stelling van pater SCHALL, en die der overige paters, welke met hem opgesloten waren. Hij verliet de gevangenis; doch niet lang duurde het of hij werd op nieuw in dezelve opgesloten. Eindelijk door lijden en arbeid uitgeput, overleed hij den 15 Augustus 1666; na gedurende 44 jaren, de moeilijke bedieningen van missionaris te hebben waargenomen. Men heeft van hem een aantal werken in de Sinesche taal over de sterre- en wiskunde, gezamenlijk met pater JACOBUS RHO vervaardigd. Pater PROSPERTIUS INTORCETTA, heeft er 14 dl.ⁿ in 4to; van

medegebragt, welke hij in 1671 aan paus CLEMENS X aanbood, en die in de bibliotheek van het *Vatikaan* werden geplaatst. Behalve de reeds vermelde werken, heeft pater SCHALL mede in het Sinesch in het licht gegeven de verhandelingen van LESSIUS: *De providentia Dei* en *De octo beatitudinibus*; eene *Verklaring der afbeeldingen, voorstellende het leven onzes Heeren*. MAXIMILIAAN, hertog van *Beieren*, had deze afbeeldingen naar *Sina* gezonden, om den keizer te worden aangeboden. Het is voornamelijk volgens zijne brieven, dat men de *Geschiedenis der Missie in Sina* heeft ontworpen, welke te *Weenen*, in 1665, in het Latijn, in 8.vo, is in het licht gegeven.

SCHANNAT (JOANNES FREDERIK), uit eene familie van *Frankenland*, werd den 23 Julij 1683, te *Luxemburg* geboren; hij beoefende de regtsgeleerdheid te *Leuven*, en werd advocaat bij den raad van *Mechelen*. De bijval, welchen zijne *Geschiedenis van den graaf van Mansveld*, *Luxemburg*, 1707, vond, verbond hem aan die soort van studie. Hij omhelsde den geestelijken staat. Toen KONSTANTIJN, prins en abt van *Fulda*, ondernomen

had, de *Geschiedenis van Fulda* te schrijven, gaf SCHANNAT, om hem dien arbeid te verlichten, verscheiden stukken in het licht, waartoe hij de bouwstoffen uit de handvesten van dat klooster putte: 1.º *Vindemiæ litterariæ, hoc est, veterum monumentorum ad Germaniam sacram præcipue spectantium, collectio prima, Fulda en Leipzig, 1723, in fol; — 2.º Corpus traditionum Fuldensium, 1724; — 3.º Verzameling van oude gedenkstukken, om te dienen tot de geschiedenis van het openbaar nationale regt der Germanen, in het Hoogduitsch, 1726, in fol; — 4.º Diœcesis Fuldensis cum annexa hierarchia, 1727, in fol. Dit laatste werk werd aangerand door ECKARD, in zijne *Animadversiones historice et criticæ, Wurzburg, 1727*. SCHANNAT beantwoordde deze critiek met *Vindiciæ quorundam archivi fuldensis diplomatum, 1728, in fol*. Nadat een ander de pen had opgenomen, om eenige regten der landgraven van Hessen, te verdedigen, antwoordde hem SCHANNAT in de *Historia Fuldensis in tres partes divisa, cum codice probationum annexo, 1729, in fol*. Na den dood van den abt KONSTANTIÏN, noodigde*

FRANCISCUS GEORGE, keurvorst van Trier, en bisschop van Worms, uit het huis der graven van Schönborn, SCHANNAT uit tot het schrijven der *Geschiedenis van Worms*, die in 1732, in 2 dl.ⁿ in het licht verscheen. In hetzelfde jaar verlangde de aartsbisschop van Praag graaf van Manderscheid-Blanckenheim, dat SCHANNAT over de oude geschiedenis van Eifel zoude schrijven, hetwelk gedeeltelijk in het aartsbisdom Trier en gedeeltelijk in het hertogdom Gulick is gelegen. Hij belastte zich met die taak; en hij zou in staat zijn geweest de geschiedenis van 22 familiën van dat land, in de lente van het jaar 1739, te doen drukken, indien de dood hem niet was voorgekomen, daar hij den 6 Maart van dat jaar te Heidelberg overleed. Hij had ook het plan gevormd om de *Verzameling der Kerkvergaderingen van Duitschland* in het licht te geven, en te dien einde bouwstoffen verzameld, die hem tot in de derde eeuw geleidden (Zie HARTZHEIM - JOZEF). Men heeft te Frankfort ^{a/m}, in 1740, zijne *Beknopte geschiedenis van het Palts-huis* gedrukt. DE LA BARRE DE BRAUMARCHAIS heeft er de *Geschiedkundige lofreda des*

schrĳvers bijgevoegd. De abbé SCHANNAT stond in vriendschapsbetrekking met de kardinalen ALBINI, QUIRINI en PASSIONEI, en met verscheiden andere beroemde personen. Hij bezat even zoo vele zedigheid als geleerdheid.

SCHATTEN (NICOLAAS), een Jesuit en beroemde geschiedschrijver van *Neder-Duitschland*, in 1676, in den ouderdom van 68 jaren overleden. Men heeft hem te danken: 1.º *Historia Westphaliæ*, *Neuhaus*, 1690, in fol.; — 2.º *Annales Paderbornenses*, *Neuhaus*, 1693, in fol. Volgens een' criticus, » een weinig verdacht, zeer geacht en naauwkeurig werk, vol belangrijke nasporingen.» — 3.º *CAROLUS MAGNUS Romano-Catholicus*, *Neuhaus*, 1674, in 4.to; SCHATTEN wederlegt op eene zegevierende wijze NIFANIUS, een' luterschen schrijver, die beweerde dat KAREL de Grootte in de Kerk gebruiken had ingevoerd, die LUTHER door zijne gewaande hervorming slechts hersteld had.

SCHEDIUS of SCHEDE (ELIAS), in *Boheme*, den 12 Junij 1615 geboren, verdient eene plaats in den rang der beroemde kinderen. In den ouderdom van 12 jaren ver-

vaardigde hij Grieksche en Latijnsche verzen en verhandelingen. Pas 18 jaren oud zijnde, verdiende hij de lauwerkroon, welke de keizers gewoon waren aan diegene te geven, welke zich in de dichtkunde onderscheidden. Ook werd hij aan vreemde hoven met eerbewijzen overladen. Er bestaat van hem: *De Diis germanicis, sive veteri germanorum religione Syntagmata IV*, 1648, *Halle*, 1728. Hij overleed te *Warschau*, den 2 Maart 1641. De *Lofrede van SCHEDIUS*, komt voor in de verzameling van eenige vroegrijpe kinderen door GÖRZE, *Lubek*, 1708, in 8.vo

SCHEDONE. — Zie SCHIDONE.

* SCHEELE (KAREL WILLEM), een der scheppende vernuften van de nieuwere scheikunde, en vooral van de werktuigelijke scheikunde, den 19 December 1742, te *Straalsund* geboren, beoefende reeds in den ouderdom van 14 jaren de artsenijsbereidkunde, te weten bij den apothekar BAUCH, te *Göthenburg*, bij wien hij 6 jaren verbleef. Hij werkte vervolgens alleen met eene voorbeeldelooze volharding, en was in verscheidene apotheken te *Malmoë*, te *Stokholm*

en te *Upsal* werkzaam; in 1775 werd hij, na een schitterend examen, door het geneeskundig collegie, met die van **POHLER** te *Koeping* belast. Later (1777) werd hij eigenaar dier beroemde apotheek, en trad in 1786 in den echt met de weduwe van **POHLER**, die hij tot zijne erfgename benoemde. Hij overleed den 24 Mei 1786. **SCHEELE** had zich het eerst doen kennen door eene *Verhandeling over het Vloei-spaath*, die hij der akademie van wetenschappen van *Stokholm*, gedurende zijn verblijf in die stad, aanbood. Men heeft hem de ontdekking te danken van de zuurstof (*oxygène*), het zoutzuur (*chlöre*), den bruinsteen (*manganèse*), het half metaal (*molybdène*), de zachte hoofdstof der oliën enz. en eene menigte andere bewerkingen. Hij bevestigde de ontdekkingen van **LAVOISIER** en **CAVENDISH** betrekkelijk de samenstelling van het water, en de voortbrenging dier vloeistof door de ontsteking van een mengsel van zuurstof en waterstof (*hydrogène*) enz. De koninklijke akademie van *Stokholm*, van welke hij lid was, zoowel als van verscheiden andere geleerde genootschappen, vertrouwde hem de meeste harer scheikundige proefnemingen toe,

en bewilligde hem te dien einde eene aanzienlijke som. Het Engelsche ministerie stelde vruchteloze pogingen in het werk om hem naar *Londen* te lokken. Er bestaat van **SCHEELE** eene uitmuntende *Verhandeling over de lucht en het vuur*, *Upsal*, 1777, in het Fransch vertaald door **DIEDRICH**; verschillende *Verhandelingen en Memoriën*, voorkomende in de *Verzamelingen der koninklijke akademie van Stokholm*. Al zijne werken zijn gezamenlijk uitgegeven door **HERBSTÄDT**, *Berlijn*, 1793, 2 dl.ⁿ **VICQ-D'AZIR** heeft in 1787, zijne *Lofrede* in de koninklijke geneeskundige akademie van *Frankrijk* uitgesproken.

SCHEELSTRATE (**EMMANUEL**), achtereenvolgend kanonik en cantor, van *Antwerpen*, zijne geboorteplaats, opziener van de bibliotheek van het *Vatikaan*, kanonik van den **H. JOANNES van Lateranen**, en van de *St. Pieterskerk* te *Rome*, overleed in deze laatste stad in 1692, in den ouderdom van 44 jaren. Hij genoot aldaar al het aanzien, dat zijne talenten, en het gebruik dat hij er van maakte, verdienden. Er bestaan van hem een aantal werken. De meest bekende zijn: 1.º *Antiquitates Ecclesiae illustratae*, *Rome*, 1692 — 1697,

2 dl.ⁿ in fol.; — 2.º *Ecclesia Africana sub primatu Carthaginensi, Antwerpen, 1679* in 4.to; — 3.º *Acta constantiensis concilii*, in 4.to; door dom MATTHEUS PETIT DIDIER, op eene krachtadige wijze verdedigd, tegen MAIMBOURG en eenen ongenoemde. — 4.º *Acta Ecclesiae orientalis contra CALVINI et LUTHERI haereses, Rome, 4 dl.ⁿ in fol.*; — 5.º *De disciplina arcani*; — 6.º *Disertatio de auctoritate patriarchali et metropolitana*. Hij was zeer ervaren in de kerkelijke oudheid, bezat eene gestrengere regtzinnigheid, en gezonde en zuivere inzichten. SCHEELSTRATE heeft ook een geschrift in het licht gegeven over de vergadering der geestelijkheid van Frankrijk in 1682; waarvan de tweede uitgave, 1740 zeer gezocht wordt.

SCHEFFER (JOANNES), een oudheidkundige, te Straatsburg in 1621 geboren, werd naar Zweden beroepen door koningin CHRISTINA, die hem tot hoogleeraar der welsprekendheid en staatkunde te Upsal benoemde. Hij werd bibliothecaris der universiteit dier stad, alwaar hij den 26 Maart 1679 overleed. Er bestaat van hem: 1.º eene verhandeling *De militia navali*

veterum, libri IV, 1654, in 4.to; *Upsal, 1659*, in 4.to; — 2.º *Upsalia antiqua, 1666*, in 8.vo; zeldzaam en belangrijk. — 3.º *Laponia, Frankfort, 1673* in 4.to; met platen, door pater LUBIN in het Fransch vertaald, *Parijs, 1678* in 4.to; — 4.º *Suecia litterata, in de Bibliotheca septentrionis eruditi, Leipzig, 1699*, in 8.vo; — 5.º *De re vehiculari veterum, Frankfort, 1671*, in 4.to; en een aantal andere zeer geleerde werken. [Men kan de lijst zijner thesis, Redevoeringen, Lofreden en Verhandelingen vinden in het 39.ste deel der *Memoriën* van NICERON. Ook heeft men aan SCHEFFER te danken *Uitgaven met Commentariën* van PHÆDRUS ARIANUS, AELIANUS en PACATUS. Het opvoedings-genootschap van *Upsal*, loofde in 1781 eenen prijs uit voor de best gekeurde *Lofrede* van SCHEFFER, welke aan de *Verhandeling* van FANT werd toegekend, *Stokholm, 1783* in 8.vo]

SCHEFFMACHER (JOANNES JACOBUS), een Jesuit uit de provincie Champagne, te Kientsheim, in den Opper-Elzas, den 27 April 1668 van aanzienlijke ouders geboren. Hij werd in 1715 voor den leerstoel van het

zintwisten (*controverse*) benoemd, welken **LODEWIJK XIV**, in de hoofdkerk van *Straatsburg* gesticht had. Door de begaafdheden en den ijver, welke hij aldaar aan den dag legde, gelukte het hem een aantal lutheranen tot den schoot der Kerk te doen terugkeeren. De schriften, die hij achtereenvolgend, van 1716 tot aan zijnen dood in het licht gaf, en vooral zijne 12 geleerde brieven, bragten de bekeering van eene groote menigte anderen te weeg. **PFUFF**, kanselier der universiteit van *Tubingen*, en **ARMAND DE LA CHAPELLE**, predikant te *s' Gravenhage*, trachtten dezelve te beantwoorden; maar het schijnt dat hunne antwoorden weinig bijval vonden. Dat van den eerste is minder slecht dan dat van den andere, ofschoon nog slechter geschreven. De brieven van pater **SCHEFFMACHER** verschenen eerst afzonderlijk na elkander, maar men vereenigde dezelve, en gaf er drie uitgaven in 2 dl.n in 4.to, van in het licht; de 1.ste in 1733, de 2.de in 1747 en de 3.de in 1750 en 1751. Er bestaat er ook eene van, in 3 dl.n in 12.mo; *Rouanen*, 1769, bij welke de uitgever eenen dertienden brief heeft gevoegd, over de wezenlijke tegenwoordigheid tegen de calvinisten. Ook

bestaat er eene verkorte uitgave dier brieven, 1 deel in 8.vo Pater **SCHEFFMACHER** overleed te *Straatsburg*, als rector van het koninklijke collegie en van de Catholijke Universiteit dier stad, den 18 Augustus 1733.

SCHEGK of **SCHEGKIUS** (**JACOBUS**), in 1511, te *Schorn-dorf*, in het hertogdom *Wurtemberg*, geboren. Na te *Tubingen* eenigen tijd de wijsbegeerte te hebben onderwezen, bekleedde hij aldaar, gedurende 13 jaren den leerstoel der geneeskunde. Hij werd blind, en was zoo ongevoelig over het verlies des gezichts, dat toen een oogarts er hem de genezing van beloofde, hij zulks van de hand wees, om niet verplicht te zijn, zoo vele dingen te zien, die hem hatelijk of belagchelijk toeschenen. Dit toeval belette hem niet om tot aan zijnen dood, in 1587 voorgevallen, zijne bezigheden voortzetten. Men heeft van hem: 1.º eene zamenpraak: *De animæ principatu, an cordi, an cerebro tribuendo*, *Tubingen*, 1542, in 8.vo; — 2.º eene verhandeling *De una persona et duabus naturis in CHRISTO, adversus anti-trinitarios*; — 3.º *Refutatio errorum Simonii*, *Tubingen*, 1573, in fol; en verschei-

den andere werken over de wijsbegeerte de geneeskunde en godgeleerdheid.

SCHEINER (CHRISTOFFEL), een Jesuit en beroemde sterrekundige, in 1573 te *Schwaben* in het land van *Mindelheim* in *Zwaben* geboren, en den 8 Julij 1650, te *Nizza*, overleden, was wiskunstenaar en biechtvader van den aarts-hertog van *Oostenrijk*. Hij verdedigde, even gelijk LONGOMONTANUS, een middelbaar stelsel, tusschen dat van COPERNICUS en van TYCHO, en beweerde, dat de aarde, door eene dagelijksche beweging, den dag en den nacht voortbragt, terwijl de zon door haren jaarlijkschen loop, de afwisseling der jaargetijden veroorzaakte (Zie COPERNICUS, LONGOMONTANUS, TYCHO, enz). Hij nam het eerst de vlakken der zon waar; — Zie zijn werk, *ad M. WELSERUM de maculis solaribus tres Epistolæ, Augsburg, 1612*, in 4.to; herdrukt te *Rome, 1613* in 4.to; — eene ontdekking, welke anderen zonder grond aan GALILEI toeschrijven. SCHEINER gaf in 1630, in fol., zijn werk in het licht getiteld: *Rosa ursina sive sol ex admirando facularum et macularum suarum phænomeno*

no varius, in hetwelk hij over die vlakken handelt, zoowel als over de bijzonder schitterende punten, welke men in de zon waarneemt. Toen hij deze ontdekking aan zijnen provinciaal mededeelde, vreesde deze, dat hij zich belagchelijk zoude maken; en raadde hem dus aan, voorzigtig en langzaam in de uitgave van een geschrift te werk te gaan, hetwelk de aangenomen denkbeelden trotseerde; maar hij hield niet de ongerijmde en onnoozele redenering, welke men hem gewoonlijk in den mond legt: *Censuerunt superiores mei*, zegt SCHEINER zelf, *procedendum esse cautè et pedetentim, donec phænomenum, ipsa aliorum quoque experientia accedente, corroboraretur, neque a tritis philosophorum semitis sine evidentia contraria recedendum, Rosa Ursina*, lib. 1. cap. 2. SCHEINER moest alzoo zijne ontdekking gedurende eenigen tijd geheim houden: hij deelde dezelve echter aan WELSER mede, die haar, lang vóór dat GALILEI er over gesproken had, publiek maakte; en toen SCHEINER, vrijer of stoutmoediger geworden, zijne ontdekking terug eischte, was WELSER bescheiden genoeg, hem dezelve niet te betwisten. Nog

heeft men van dezen Jesuit: *Oculus hoc est, fundamentum opticum, Insprück, 1619*, in 4.to Deze beschrijving des oogs is naauwkeurig, vooral wat de optische zenuwen betreft. De beroemde WOLFF stelde veel belang in deze beide werken van SCHEINER. Hij noemt het eerste een meesterstuk: *Opus de maculis solaribus absolutissimum*; en hij raadt het lezen van het tweede aan, aan al diegene die leeren willen, wat regtstreeks tot het gezigt betrekking heeft. Het is valsch dat SCHEINER zich als beschuldiger van GALILEI zou hebben opgeworpen. De abbé DE LIGNAC heeft dien betreffende een roman-sprookje verhaald, door BERGIER op eene onbedachtzame wijze overgenomen. De Jesuit bestreed het stelsel van den Florentijnschen sterrekundige, zoo als de andere, welke hij vond dat met zijne gevoelens niet strookten, en handelde hierin zoo als alle schrijvers doen.

SCHELHAMMER (GONTHIER CHRISTOFFEL), te *Jena*, in 1649 geboren, en in 1716 overleden, werd achtereenvolgend hoogleeraar in de geneeskunde, te *Helmstadt*, te *Jena* en te *Kiel*, alwaar hij ook lijfarts van den hertog van *Holstein* was. Men

heeft van hem meer dan 50 werken over de geneeskunde, waarvan NICERON de catalogus heeft geleverd in het 33.^e dl. zijner *Memoriën*. Wij willen enkel noemen: *Ars medendi universa, Leipzig, 1752*, 3 dl.ⁿ in 4.to en een aantal nuttige geschriften over deze wetenschap, maar vol smaadwoorden, welke zijne zwartgallige inborst aan zijne tijdgenooten toeduwde. Men zie zijn *Leven* door SCHEFFELIUS, aan het hoofd der *Brieven*, hem door verschillende geleerden geschreven, *Wismar, 1727*, in 8.vo

+ SCHELLINCK (MARIA), te *Gend* in 1756 geboren, nam in Maart 1792, dienst bij het 2.^e Belgische bataillon. Bij het gevecht van *Jemape*, den 6 November 1792, legde zij eene buitengewone heldhaftigheid aan den dag, en ontving er zes wonden. Vervolgens ging zij over onder de 30.^e halve brigade der Bataven, en woonde, als zoodanig mede nog verscheiden gevechten moedig bij. Later begaf zij zich in het 4.^e regiment Jagers te voet, en maakte in die betrekking den togt naar *Duitschland* mede. Daarop trad zij in dienst bij het 8.^e regiment infanterie, en werd bij *Austerlitz* zoodanig ge-

wond, dat men haar dood waande; te dier gelegenheid ontdekte het zich voor 't eerst, dat zij eene vrouw was. De keizer ontving haar ten gehoor, en benoemde haar tot 2.^e Luitenant en Ridder van het Eerelegioen. In 1807 kreeg zij pensioen ten bedrage van 675 franken 'sjaars. De keizerin JOSEPHINE onderhield zich langen tijd met de Gendsche heldin, en begiftigde haar met een kostbaar fluweelen kleed, dat even als haar luitenantsaansstelling en ridderkruis thans berust bij den heer WILLEM SCHELLINCK, haren neef, lakenkooper en kleermaker te Gend. Zij overleed den 1 September 1840 te Menen, en werd aldaar den 2 derzelfde maand reeds begraven. Bij hare lijkdienst waren tegenwoordig al de gedecoreerden van het legioen van eer, te Menen woonachtig, alsmede geheel de garnizoens-staf en eene groote menigte burgers der stad.

SCHLSTRATE. — Zie SCHEELSTRATE.

SCHENCK (MARTINUS), onderscheidde zich in den oorlog door een aantal schitterende daden, terwijl hij nu voor koning PHILIPPUS II en dan voor de Hollanders

streed, want niets was veiliger dan zijne militaire talenten en wapenfeiten. Hij verdronk in 1589 in de Waal, na vruchteloos getracht te hebben, zich van Nijmegen meester te maken. Hij vocht nooit met meer voorzigtigheid en geluk dan wanneer hij wel gedronken had, en was nooit zekerder zijn geheim te bewaren, dan wanneer hij dronken was. *Arma nunquam accuratius tractabat quam cum effuse potus ac vino amens: imo ebrietate ipsa, quæ resignare ac aperire occulta quæque consuevit, illum ad arcana occultanda uti solitum ferunt.* — STRADA de Bell. Belg. Dec. 2. libr. 10. [Deze SCHENCK was de bouwheer van de vesting Schenkenschans.]

SCHENCK (JOANNES), bijgenaamd Graffenberg, te Freijburg, den 20 Junij 1531 geboren, werd in 1554 te Tubingen tot doctor in de geneeskunde bevorderd, en verkreeg den post van physicus zijner geboorteplaats, alwaar hij den 15 November 1598 overleed. Er bestaat van hem: *Observationum medicarum, rararum, novarum, admirabilium et monstruosarum volumen, tomi VII de toto homine institutum, Bazel, 1584 enz.*

7 dl.ⁿ in 8.vo — Zijn zoon JOANNES GEORGE SCHENCK, oefende met roem de geneeskunde uit te *Hagenau*, en gaf verscheidene werken in het licht, onder anderen: 1.º *De formandis medicinae studiis*, *Bazel*, 1607, in 12.mo; — 2.º *Hortus patavinus*, *Frankfort*, 1608; — 3.º *Monstrorum historia mirabilis*, *Frankfort*, 1609, in 4.to enz.

SCHENCK of SCHENCKIUS (FREDERIK), aartsbisschop van *Utrecht*, vrijheer van *Tautenburg*, in de *Nederlanden* in 1503 geboren, geheimraad van KAREL V, voorzitter der keizerlijke kamer van *Spiers*, verliet de balie, omhelsde den geestelijken staat, werd kanonik en proost van het kapittel van den H. PETRUS, te *Utrecht*, en eindelijk aartsbisschop dier stad. Zijn geheele ijver was, om de rampen van zijn diocees te lenigen. Hij hield te dien einde twee kerkvergaderingen, de eene in 1562, de andere in 1565: in de tweede verzocht hij de aanneming van het concilie van *Trente*, doch eerst in 1568 gelukte het hem, hetzelfde te doen aannemen. Het verdriet dat hij ondervond, bij het zien der vorderingen, welke de ketterij in zijn diocees maakte, verkortte zijne dagen. Hij

overleed den 25 Augustus 1580. Men heeft van dezen eerbiedwaardigen prelaat: 1.º *De vetustissimo sacrarum imaginum usu*, *Antwerpen*, 1567, in 12.mo; bondig en geleerd. — 2.º *Enchiridion veri praesulis*, *Antwerpen*; — 3.º *Acta concilii provincialis trajectensis*, en verscheiden andere werken over de regtsgeleerdheid.

SCHENCKIUS (JOANNES THEODORUS), een bekwaam hoogleeraar in de geneeskunde te *Jena*, in 1671, in zijn 52.^e jaar overleden; was een even zoo gelukkige practicus, als hij een kundig onderwijzer was. Men heeft van hem: 1.º *Medicinae generalis novae antiquae synopsis*, 1771, in 4.to; — 2.º *De sero sanguinis*, 1671, in 4.to; — 3.º *Naamlijst der planten van den geneeskundigen tuin van Jena*, 1659, in 12.mo enz. Nog bestaan er verscheiden andere werken van SCHENCKIUS, met welke hij echter geene andere moeite heeft gehad, dan dezelve woordelijk van verschillende schrijvers over te nemen.

SCHÉRER (BARTHOLOMEUS LODEWIJK JOZEF), Fransch generaal, en minister van oorlog gedurende de omwenteling, in 1735, te *Delle* bij *Belfort* geboren, was de

zoon van eenen slagter en ontving eene boven zijnen staat verhevene opvoeding. Hij ontvlugtte echter het ouderlijke huis, om in *Oostenrijk* dienst te gaan nemen. Kort daarna deserteerde hij en kwam van *Mantua*, alwaar hij in garnizoen lag, naar *Parijs*, alwaar hij een zeer verstrooid leven leidde. Zijn broeder, hofmeester van den hertog van RICHELIEU, stelde hem in staat om bij het Fransche leger in dienst te treden, en snel was zijne bevordering, welke hij deels aan zijnen geest van doorslepenheid, en deels aan zijn innemend uiterlijk te danken had. In het begin der Fransche omwenteling, was hij majoor bij het legioen van MAILLEBOIS, en hij werd achtereenvolgend adjudant der veldheeren DESPREZ - CRASSIER, EIKMEIER en BEAUHARNAIS (1792 — 1793). Voor eenen oogenblik als aristokraat van het leger verwijderd, verscheen hij weder bij hetzelfde, in hoedanigheid van adjudant-generaal, en in korten tijd, ging hij van dien rang tot dien van brigade-generaal, en vervolgens tot dien van divisie-generaal over. Hij werd bij het *Sambre-en-Maas*-leger geplaatst, en voerde het bevel over de blokkering van *Landrecies*,

le *Quesnoy*, *Valenciennes* en *Condé*, welke hij na elkander heroverde. Hij verdreef de Oostenrijkers, van den post *la Chartreuse* (17 November 1794); droeg veel bij tot den goeden uitslag van het gevecht van *Aldenhoven* (2 October), door den overtocht der *Roer* met geweld te bewerkstelligen, en ging vervolgens (1795), tot het leger der *Wester-Pyreneën* over, waarbij hij evenzeer met vrucht werkzaam was. Na den vrede met *Spanje*, kwam SCHÉRER in *Italië* terug, alwaar hij begon met het behalen der overwinning van *Loano*; maar hij wist van zijne voordeelen geen goed gebruik te maken. BONAPARTE volgde hem op, en deed het austro-Sardische leger, te *Final* en aan de rivier van *Genua* terugwijken. In 1797 beriep het Directorium hem tot het ministerie van oorlog. Het is gedurende dat hij dezen post bekleedde, dat hij door den generaal HOCHÉ van koningsgezindheid, en door den generaal DUTERTRE van medeplichtigheid met PICHEGRU beschuldigd werd. Daarenboven drukte op hem nog eene andere meer gegronde beschuldiging, namelijk die van geldverkwistingen, in zijne verschillende bevelhebberschap-

pen begaan. REWBELL, of-
 schoon als zijn medepligtige
 gekenmerkt, verdedigde hem
 met nadruk. SCHÉRER had
 het geluk al deze aanvallen
 zegevierend te boven te kom-
 men, en behield het minis-
 terie tot in 1799, dat is,
 gedurende anderhalf jaar.
 Tot het bevel van het leger
 in Italië beroepen, telde hij
 niet dan nederlagen met een
 leger dat gewoon was te over-
 winnen. Zijne verliezen en
 nieuwe verkwistingen, waar-
 aan hij zich schuldig maak-
 te, haalden hem den haat,
 niet alleen der Italianen, maar
 van het geheele leger op den
 hals, aan welks wraaklust hij
 slechts door eene heimelijke
 vlugt ontsnapte. Hij had
 zich naar Lodi, vervolgens
 naar Milane begeven. Hij
 was juist afgezet. Bedreigd
 met in staat van beschuldiging
 te worden gesteld, moest
 hij zich schuil houden, tot na
 de omwenteling van den 18
 Brumaire, die de meeste zij-
 ner beschuldigers deed vallen.
 Hij begaf zich alstoen naar
 zijn landgoed van Chauny,
 alwaar hij in 1804 is over-
 leden. SCHÉRER, arm gebo-
 ren, had groote rijkdommen
 bijeenverzameld. Men heeft
 van hem eene soort van regt-
 vaardigende memorie geti-
 teld: *Précis etc.* (Kort
 begrip der Krijgsverrig-
 tingen van den generaal

SCHÉRER in Italië), 1798,
 in 8.º

SCHERTLIN (SEBASTIAAN),
 in 1495, te Schorndorff,
 in het hertogdom Wurtem-
 berg, uit eene fatsoenlijke
 familie geboren, volbragt
 zijne eerste wapenfeiten in
 Hongarijē en in de Neder-
 landen. Hij begaf zich naar
 Italië, en kenmerkte zoo-
 danig zijnen moed bij de
 verdediging van Pavia, dat
 de onder-koning van Napels
 hem tot ridder benoemde.
 Hij onderscheidde zich niet
 minder bij de inneming van
 Rome, bij die van Narni,
 en bij het hulpbetoon aan
 Napels, in 1528. Verschei-
 den vorsten boden hem jaar-
 wedden aan; maar hij wilde
 zich liever aan de dienst
 van den raad van Augsburg
 verbinden. In 1546, verbond
 hij zich openlijk aan de par-
 tij van het smalkaldisch ver-
 bond tegen den keizer, en
 diende deze partij uit al zijn
 vermogen. De stad Augs-
 burg, met eene belegering
 bedreigd, vertrouwde hem
 hare verdediging toe. SCHERT-
 LIN ontwikkelde alstoen zijne
 geheele dapperheid, maar
 nadat deze stad den vrede
 had gesloten, werd hij, als
 niet in het verdrag begre-
 pen, genoodzaakt Augsburg
 te verlaten, en zich naar
 Constans te begeven. Hij

ging in de dienst van *Frankrijk* over, en hielp, in 1551, het verbond sluiten tusschen koning HENDRIK II, en MAURITS, keurvorst van *Saksen*. Hij vergezelde HENDRIK II, op zijne togten, langs den *Rijn*, en in de *Nederlanden*. KAREL V, en zijn broeder FERDINAND, verleenden hem in 1553, zijne vrijspraak, en gaven hem zijne posten terug. Hij diende daarna met ijver keizer FERDINAND I, werd in 1562 veradeld, en overleed, hoog bejaard, in 1577, den roem nalatende, van een' bekwaam veldheer, en eenen ondernemenden staatkundige.

SCHETZEL, SCHETZELON of SCHETZELIUS, een beroemde kluisenaar, bewoonde in de 12.de eeuw het *Grünwalderbosch* bij *Luxemburg*, waarin men nog een grot en eene fontein ziet, die zijnen naam dragen. De schrijver van het *Leven* van den heiligen ATHARDUS, leerling van den heiligen BERNARDUS, verhaalt er bewonderenswaardige bijzonderheden van, en verscheiden van die zeldzaamheden, welke de gewone regelen der christelijke deugden te buiten gaan, maar die in de orde der voorzienigheid zich verbinden aan de omstandigheden en den aard der tijden. — (Zie PA-

TRICIUS — *heilige* — SIMÉON STYLITES —). Het Belgisch martyrologium maakt van hem gewag op den 6 Augustus, onder den naam van GISILAIN BERTH. *Hist. de Luxemb.* 4.e dl. blz. 97.

SCHEUCHZER (JOANNES JACOBUS), doctor in de geneeskunde, en hoogleeraar in de wis- en natuurkunde te *Zurich*, werd in die stad geboren in 1672, en overleed aldaar in 1733. Czar PETER I had hem naar *Rusland* willen lokken; maar de raad van *Zurich* hield hem door zijne edelmoedigheid terug. SCHEUCHZER liet aan zijne familie na, eene uitgelezene bibliotheek, een schoon kabinet van gedenkpenningen, en een dergelyk voor de natuurlijke historie. Men heeft van hem een aantal werken. Het voornaamste is zijne *Gewijde natuurkunde*, of *Natuurlijke historie des Bijbels* 4 zware deelen in fol, die meestal in 8 gebonden worden. De oorspronkelijke uitgave van dit werk is van 1725, in het Hoogduitsch, de Latijnsche vertaling verscheen te *Augsburg* in het licht, 1732 — 1735, in 4 of in 8 dl.ⁿ in fol; zij is door den schrijver zelve bewerkt. Zijn Latijn is sierlijk, krachtvol, overvloedig, ofschoon niet altijd

naauwkeurig. Men heeft er ook eene Fransche vertaling van geleverd, *Amsterdam*, 1734, 8 dl.ⁿ in fol. De Hoogduitsche uitgave wordt boven alle andere verkozen, wegens de schoonheid der proeven van 750 platen, waarmede dezelve versierd is (Zie PFEFFEL — J. A. —); en de Latijnsche uitgave overtreft de Fransche. Dit geleerde, belangrijke en eene aangename lectuur aanbiedende werk, is al te wijdloopig, en bevat zaken, die men zonder verlies had weg kunnen laten; maar men zoude de regels eener betamelijke en redelijke critiek schenden, indien men met DE BUFFON wilde zeggen, dat dit boekwerk *enkel geschreven is, om de kinderen te vermaken*. Men vindt in hetzelfde meer bewezen daadzaken, en minder enkel systematische denkbeelden, dan in de welsprekende *Natuurlijke Historie*. Een der groote voorstanders van DE BUFFON (de abbé GIRAUD-SOULAVIE) heeft aan SCHEUCHZER meer recht doen wederbaren: *Zijne beschrijvingen zegt hij, ware afbeeldingen der natuur, zullen zoo lang duren als de natuur zelve*. Nog heeft men van hem: 1.º *Itinera alpina*, *Leijden*, 1723, 4 dl.ⁿ in 4.to; met platen. Dit is eene beschrij-

ving van alles wat de *Alpen*, in de oogen van eenen bekwamen waarnemer der natuur belangrijks aanbieden. — 2.º *Piscium quereleæ*, 1708, in 4.to met platen. — 3.º *Herbarium diluvianum*, *Zurich*, 1709, in fol; *Leijden*, 1723 in fol. Bij deze laatste uitgave heeft men eene catalogus van planten gevoegd, waarvan de afdruksels op verschillende steenen gevonden worden. Dit werk is volgens het stelsel van TOURNEFORT ingedeeld. — 4.º *Muscæum diluvianum*, *Zurich*, 1716, in 8.vo; — 5.º *Homo diluvii testis*, 1726, in 4.to Men vindt in deze beide werken onbetwistbare gedenkteekenen vanden zondvloed, en verschillende aanmerkingen, die aan den natuurkundigen roman, *les Epoques de la nature* genaamd, den bodem inslaan. — 6.º *Historiæ Helveticæ naturalis prolegomena*, 1700; — 7.º *Sciagraphia lithologica, seu lapidum figuratorum nomenclator*, *Dantzic*, 1740, in 4.to; met platen. — 8.º *Nova litteraria Helvetica*. Dit is een tijdschrift aan de Zwitsersche letterkunde toegewijd, van 1701 tot 1714. — 9.º Een werk over de mineraalwateren van *Zwitserland*, in het Hoogduitsch, *Zurich*, 1732, in 4.to SCHEUCHZER

was een zedig vreedzaam en opregt man, de vriend der Catholijken, die zich rondborstig uilliet, over verscheiden vooroordeelen zijner sekte, ofschoon zijne oogen zich nooit geheel voor de waarheid geopend hebben. Als voorbeeld willen wij de wijze aanhalen, op welke hij zich over de plegtigheden der Catholijke godsdienst uitdrukte, over die plegtigheden, welke de protestanten, eerst zoo onberaden verwierpen, en later zoo hartgrondig betreurden. *Verbis et gestibus nullas esse vires persuasi sumus, et tamen legimus veteris Testamenti prophetas isos esse mires gesticulationibus, quas derideremus hodie et superstitionis adscriberemus ritibus. Hic in resuscitatione filii unici Sareptani admensus est sese ELIAS ad puerum ter. Ita et maximi prophetæ maximus discipulus ELISEUS Sunamitidus filium, enz. Phys. Sacr. 4. de deel blz. 189. — Zijn zoon, JOANNES GASPARDUS SCHEUCHZER, vrij jong, te Londen, in 1729 overleden, heeft eene vertaling in het Engelsch geleverd van de *Geschiedenis van Japan*, door KEMPFER 1727, 2 dl.ⁿ in fol. De oom van dezen, broeder van JOANNES JACOBUS, JOANNES SCHEUCHZER, eerste genees-*

heer van het kanton *Zurich*, in die stad in 1738 overleden, heeft in het licht gegeven: *Agrostographia seu graminum, juncorum etc. historia, Zurich, 1719*, in 4.to; met platen, een zeer gezocht werk.

* SCHIARA of SCIARA (PIUS THOMAS), een geleerde dominikaner, den 29 Januarij 1691, te *Alesandria della paglia* geboren, onderscheidde zich in zijne orde door zijne deugden en zijne kunde. Hij was bibliothecaris van *la Casanate*, en secretaris van den *Index*. PIUS VI, die zijne verdienste kende, verhief hem tot den aanzienlijken post van meester van het heilig paleis, in welke betrekking hij tot voorgangers had gehad den kardinaal ORSI en pater RICCHINI; maar hij genoot deze eer niet lang, daar hij reeds 88 jaren oud was, toen hij tot dezelve verheven werd, en in 1781, bijna 91 jaren oud zijnde, overleed. Hij had in zijne laatste jaren zijne verstandelijke vermogens verloren. Men heeft van hem: *Parere sopra il libro intitolato: Vindiciæ Maupertuisianæ, diretto al padre CASTO INNOCENTE ANSALDI, dello stesso ordine de predicatori; Venetië, 1756*, in 4.to Een geschil, dat er

ontstaan was tusschen ZANOTTI en pater ANSALDI, over een wijsgeerig punt, gaf aanleiding tot dit werk. SCHIARA schaart zich naast ZANOTTI tegen MAUPERTUIS.— Er heeft nog een andere dominikaner, SCHIARA (ANTONIUS THOMAS) genaamd, bestaan, deze heeft nagelaten: 1.º *Theologia Belgica, omnes fere difficultatus ad militiam tum terrestrem, tum maritimam pertinentes complectens et dilucidans, atque in octo libros distributa, Augsburg, 1707, en Rome 1715, 2 dl.ⁿ in fol; — 2.º *Romanus pontifex omnium jurium dispositione propugnandus christianæ reipublicæ exhibetur, Rome, 1712, in fol; — 3.º *Raggionamenti sacro-regali intorno al purgatorio, Rome, 1706, in 4.to***

SCHIAVONA (ANDREAS MEDULA, bijgenaamd), een schilder, in 1522, te *Sébénico*, in *Dalmatië* geboren, en te *Venetië* (*) in 1582 overleden. De behoefte deed hem het schilderen leeren, en deze harde noodzakelijkheid belette hem tevens, alle deelen zijner kunst te beoefenen. Zijne teekening is onnaauwkeurig; maar ondanks dit gebrek, wordt hij in den

rang der beroemdste kunstenaars geplaatst. Hij had eenen zeer goeden smaak voor de kleeding der beelden, een los, geestig en bevallig penseel; zijne houdingen zijn bevallig en afwisselend. TINTORETO had, wanneer hij schilderde, altijd een stuk van SCHIAVONA voor zich. [Het museum van het *Louvre* bezit van dezen kunstenaar een *Hoofd van den H. JOANNES den dooper, waarvan de oogen gesloten zijn*. De verdienste van deze ovaalvormige schilderij is zoo groot dat velen dezelve aan RAPHAËL hebben toegeschreven.]

* SCHIAVONETTI (LODEWIJK), een graveur, te *Bassano*, in 1765 geboren, maakte, in weerwil der middelmatigheid van zijnen eersten meester, groote vorderingen in de teekenkunst, en werd opgenomen, in het door den graaf REMONDINI, nieuwlings in zijne geboorteplaats opgerigte chalcographisch gesticht. Hij studeerde onder BARTOLOZZI en VOLPATO, en volgde den eerste dezer graveurs naar *Londen*, alwaar hij weldra eenen grooten roem verwierf. Hij overleed te *Brompton*, den 16 Junij 1810. Hij heeft een aantal werken uitgevoerd, onder welke men

(*) De *Biographie universelle* van MICHAUD, zegt te *Vicence*.

onderscheidt de *Mater Dolorosa*, volgens VAN DIJK, *JULIETTE en ROMEO*; vier platen, voorstellende de geschiedenis van het laatste jaar van **LODEWIJK XVI**, volgens **BENAZECK**; de *Vergodding* (*Apothéose*) van dien vorst; de *Geboorte van JESUS-CHRISTUS*, eene schilderij bekend onder den naam van *Nacht van CORREGGIO*; de zoon van den doge **FOSCARI**, terwijl hij zijnen vader smeekt, het besluit in te trekken, volgens hetwelk hij voor altijd uit *Venetie* verbannen wordt; de *Bede-vaart naar Kantelberg*, naar **STOTHARD**, met sterkwater geëtt; de *Landing der Engelschen in Egypte*, volgens **LOUTHERBURG**; het *Ligchaam van TIPOO-SAIB*, door zijne familie erkend, volgens **SINGLETON**. Deze laatste plaat is eene derschoonste van **SCHIAVONETTI**. Men bespeurt in al zijne voortbrengselen eene kracht van teekening, eene schittering, een leven, dat veeleer de genie eens schilders, dan de inspanning eens graveurs ver-raadt. Meerdere bijzonderheden vindt men in de *Lof-spraak* van dezen graveur, voorkomende in het dichtstuk, *het Graf*, door **BLAIR**, *Londen*, 1813, in 4.to

SCHICKARD (WILLEM), hoog-

leeraar in het Hebreeuwsch, aan de universiteit van *Tubingen*, in 1592, te *Herrnberg* geboren, en in 1635 aan de pest overleden, is de schrijver eener beknopte Hebreuwsche spraakkunst, getiteld: *Horologium SCHICKARDI*, in 8.vo; en van eenige andere werken, waarin vele geleerdheid doorstraalt. De meest gezochte zijn: 1.º *De jure regio Judæorum, Leipzig*, 1674, in 4.to; — 2.º *Series regum Persiæ, Tubingen*, 1628 in 4.to; enz.

SCHIDONE of **SCHEDONE** (**BARTHOLOMEUS**), een schilder te *Modena* in 1570 geboren en te *Parma*, in 1615 overleden, legde er zich bijzonder op toe, om den stijl van **CORREGGIO** natevolgen. Niemand is dezen grooten meester nader bijgekomen. De hertog van *Parma*, benoemde hem tot zijnen eersten schilder, en verschafte hem verscheiden malen de gelegenheid, zich in eenen fatsoenlijken stand te plaatsen, maar zijne zucht voor het spel, bragt hem zoo verre, dat hij van smart en schaamte stierf, daar zijn geheele vermogen niet in staat was te betalen, hetgene wat hij in éenen nacht verloor. Zijne schilderijen zijn zeer zeldzaam. Degene, die er van hem bestaan, zijn kost-

baar wegens het volledige, het bevallige, de zachte kleur-oplegging, de keuze en de schoonheid zijner hoofdhou- dingen, het frissche des ko- loriets, en de krachtvolle penseelstreken.

SCHILDER (LODEWIJK DE), te *Brugge* in 1606 geboren, begaf zich in 1626 onder de Jesuiten; onderwees in den ouderdom van 19 jaren de wijsbegeerte en godgeleerd- heid, en overleed in zijne geboorteplaats, in 1667, na eene verhandeling *Over de Sacramenten*, en een oor- deelkundig en nuttig werkje, *De principii formandæ con- scientiæ*, in het licht hebben gegeven. De schrijvers der wanstallige en lasterlijke com- pilatie, getiteld: *Extraits des assertions enz.* verwij- ten hem het probabilismus, terwijl hij formeel het tegen- overgestelde gevoelen onder- wees. Zie ESCOBAR, LA- CROIX, MEDINA, MOYA.

* SCHILLER (JOHANN CHRIS- TOPH FRIEDRICH), een der beroemdste tooneeldichters van *Duitschland*, den 10 November 1759, te *Mar- bach*, een *Wurtemberg*sch stadje geboren. Nadat zijn vader JOHANN GASPARD SCHILLER, heelmeeester en kapitein, bij een huzaren- regiment was geweest, werd

hij op het einde van zijn leven opziener der tuinen van *La Solitude*, een lust- slot van den hertog van *Wurtemberg*, op een uur afstands van *Stutgard*. De jonge SCHILLER ontving zijne eerste opvoedig, van den predikant MOSER, in het dorp *Lorch*; en deze om- standigheid ontwikkelde in hem eene zeer bepaaldenei- ging voor den geestelijken staat. Sedert het jaar 1768 hadden zijne ouders zich met ter woon naar *Ludwigsburg* begeven; hij kwam aldaar in eene openbare school, alwaar hij de Latijnsche taal leerde. Ernstig en nadenkend op eenen ouderdom, waarin men zich gewoonlijk aan de verstrooijing overgeeft, open- baarde hij reeds vroegtijdig eenen bepaalden afkeer voor de spelen en vermakelijkhe- den der jeugd. Hij wijdde zijne vacantie-dagen toe aan wandelingen, welke hij met eenen vriend zijner keuze deed, die hem behulpzaam was in het vertalen der *Jaar- boeken van OVIDIUS*, de *Oden van HORATIUS* en de *Æneis*. Dit laatste dicht- stuk vooral en de *Messiad*e waren zijn lievelingslectuur. Hij voedde zich ook met het lezen des Bijbels, waar- van de Oostersche stijl, en de verhevene beelden, zijne jeugdige verbeeldingskracht

opwonden. Zijn eerste dichtstuk, op den dag geschreven, waarop hij zijne godsdienst-belijdenis aflegde, en op den oogenblik, waarop zijne moeder hem de trefsendste vermaningen had gedaan, droeg den stempel van een godsdienstig karakter. De roeping van SCHILLER was niet veranderd. Hij meende zich door de Voorzienigheid geroepen om aan het volk als bedienaar des Evangelies, de groote waarheden der Godsdienst en zedeleer te verkondigen. Maar het lot besliste er anders over; de hertog van *Wurtemberg*, die hem onderscheiden had, deed hem in eene militaire school opnemen, welke hij op het kasteel *la Solitude* gesticht had. Met leedwezen zag SCHILLER zich terughouden van de loopbaan naar welke zijne eerste neiging hem henen trok, en alles wat hij kon verkrijgen, was niet genoodzaakt te zijn het beroep der wapens te aanvaarden. Hij beoefende eerst de regtsgeleerdheid, van welke hij echter weldra afzag, om zich op de heel- en geneeskunde toeteleggen, van welke hij eenen tweearigen leergang te *Stutgard* volgde. De wellillendheid des hertogs, deed SCHILLER, toen hij nauwelijks 20 jaren oud was, tot

XXII. DEEL.

heelmeester van een regiment grenadiers benoemen. Maar deze nieuwe betrekking was weinig geschikt, om eene vurige ziel, door de dubbele geestdrift der Godsdienst en der dichtkunde opgewonden, te voldoen. Reeds in zijn negende jaar had hij eene tooneel-voorstelling bijgewoond, welke op hem eenen buitengewonen indruk had gemaakt, en hem den lust voor de tooneelkunst had ingeboezemd. De werken van LESSING, SHAKESPEARE, de *Ugolino*, een treurspel van GERSTENBERG, en vooral *Goetz von Berlichingen*, welke hij in den loop zijner laatste studiën, de gelegenheid had om te lezen, voltooiden de bepaling der sedert eenigen tijd onzekere rigting zijner talenten. Tot in 1780, had SCHILLER slechts dichterlijke proeven voortgebracht, die zoo onbeduidend waren, dat zij niet hebben kunnen verdienen, in eene enkele volledige uitgave zijner werken opgenomen te worden, en het *Zwabisch magazijn* alleen bewaart de stukken die vóór dat tijdstip uit zijne pen zijn gevloeid. Het treurspel *Die Räuber (de Roovers)*, hetwelk hij in 1781 op zijne kosten deed drukken, wyl hij geenen uitgever kon vinden, openbaarde eensklaps

C c

de geheele uitgestrektheid zijner begaafdheid. Dit stuk, met eenige veranderingen, door den vrijheer VON DALBERG verzocht, en die de schrijver zelf als noodzakelijk had geoordeeld, werd in het volgende jaar op het tooneel van *Manheim* uitgevaard en vond algemeenen bijval. Intusschen was de vreugde, welke deze eerste zegepraal aan den schrijver veroorzaakte, niet zonder bitterheid. Na vruchteloos aan den hertog de vergunning te hebben verzocht, om bij de voorstellingen, die van zijn stuk in Januarij en Mei werden gegeven, tegenwoordig te zijn, besloot hij, om ondanks de hem gedane weigering, de tweede te gaan bijwonen, en hij werd hierover bij zijne terugkomst, met veertien dagen gevangenschap en nadrukkelijke berispingen gestraft. Nadat kort daarop een inwoner van *Graauw-bunderland* zich beklaagd had, dat zijne natie in het stuk van SCHILLER, alseene struikroovers - bende werd voorgesteld, verbood de hertog aan den dichter, voortaan iets anders dan geneeskundige werken in het licht te geven, en verklaarde hem tevens, dat hij vooraf wilde zien, al hetgene wat hij lust zoude hebben om te doen drukken. SCHILLER weigerde

zulks, en bood zijn ontslag aan, dat niet werd aangenomen. Verrukt over de wijze, waarop zijn stuk was voorgesteld, en als buiten zich zelve door het spel van den acteur IFFLAND, in de rol van FRANZ, besloot de dichter alle hinderpalen te trotseren, om de tooneelkundige loopbaan te volgen. Daar men hem uit zijne betrekking niet wilde ontslaan, verliet hij in de maand October 1782, in stilte de staten des hertogs, en begaf zich, onder eenen verdimten naam, naar *Bauerbach*, een landgoed in de nabijheid van *Meinungen*, bij mevrouw VON WOLLZOGEN, wier zonen zijne medeleeringen te *Stutgard* waren geweest. De verbazende opgang der *Räuber* spoorde hem aan, om in denzelfden smaak, nieuwe zamenstellingen te beproeven. Het is echter goed, alhier op te merken, dat dit eerste stuk, ofschoon in eenen stijl vol vuur geschreven, en doorzaaid met krachtvolle, verschrikkelijke en aandoenlijke tooneelen, niet vrij was van zwaarwigtige gebreken. Met regt heeft men er in geheld talrijke onwaarschijnlijkheden, het duistere van eenige toestanden, eene na aanmatigende en gezifte, dan eene ruwe, zelfs grof onbe-

schaafde taal, eindelijk personen en zeden der 18. de eeuw, in de 16. de verplaatst. Maar hetgene wat eindelijk nadrukkelijke afkeuring verdient is de zedelijke strekking van dit treurspel. De belangstelling opwekken voor ontwaarde wezens, in worsteling met de maatschappij, die zij van hunne eigene buitensporigheden beschuldigen, de onderwerping aan de onvermijdelijke rampen dezer wereld als onmogelijk, de deugd als eene hersenschim, en de wraak als eene heilige zending voortstellen, dit is van het talent, welks roeping is, de volken te verlichten, het betreurenswaardigst misbruik maken. De *Räuber* van SCHILLER hebben talrijke ongeregelheden te weeg gebragt, door vele jeugdige hoofden te verwarren, en in eenige gedeelten van *Duitschland* gezelschappen doen ontstaan, in den smaak van die, welke in het stuk voorkomen, en die kortstondiglijk de maatschappij verontrust hebben. SCHILLER schreef in zijne afzondering *Die Verschwörung u. s. w.* (*De zamenzwering van FIESKO te Genua*), te *Stutgard*, gedurende zijne gevangenschap reeds begonnen en *Kabale und Liebe* (*Kuiperij en liefde*). Men

vindt in deze beide stukken, op verschillende omstandigheden toegepast, bijna al de hoedanigheden en gebreken, *der Räuber* weder. De onbekendheid met de staatkundige wereld, doet zich in het eerst al te zeer gevoelen, en het onvolmaakte van het tweede, is vooral het gevolg van gebrek aan praktische kennis der maatschappij. SCHILLER verliet zijne schuilplaats in September 1783, om zich naar *Manheim* te begeven, alwaar hij zich voorstelde de tooneelvoorstellingen te volgen. Hij verbond zich aldaar met verscheiden beroemde mannen van *Duitschland*, wier omgang op hem eenen gelukkigen invloed uitoefende. De vrijheer van DALBERG, toenmaals coadjutor van het keurvorstendom *Mainz*, en de vermaarde IFFLAND, de beste tooneelspeler van *Duitschland*, waardeerden zijne verdiensten, en vereenigden zich, om hem die ondersteuning aan te bieden, welke hij noodig had, en om aan zijne ontluikende genie, door de raadgevingen der ondervinding en der vriendschap, eene juiste rigting te geven. De praktijk des tooneels, gevoegd bij hunne beoordeelingen, deed hem de gebreken zijner eerste zamensstellingen in-

zien. SCHILLER vergezelde den vrijheer VON DALBERG naar *Mainz*, alwaar hij zich eenigen tijd ophield. Hij bezocht vervolgens *Jena* en *Leipzig*, en verbond zich in deze laatste stad bijzonder met HUBERT, en den beroemden boekhandelaar GOSCHEN. Het was gedurende zijn verblijf in *Saksen*, dat hij in 1784, de uitgave van een letterkundig dagblad, *Rheinische Thalia* genaamd, begon, waarin hij verhandelingen over de tooneelkunst, en geheele tooneelen van *Don Carlos*, dien hij juist ten einde had gebracht, opnam. Hij las diezelfde tooneelen aan het hof van den landgraaf van *Hessen-Darmstadt*, in tegenwoordigheid van den hertog van *Weimar*, voor, die daarover zijne tevredenheid aan den schrijver te kennen gaf, door hem tot *raad* te benoemen. SCHILLER begaf zich tegen het einde van 1785 naar *Dresden*, en bragt het geheele volgende jaar in die stad door, alwaar hij de laatste hand aan *Don Carlos* legde, die te *Leipzig* in 1787 gedrukt werd. Hij bezocht in hetzelfde jaar *Weimar*, alwaar WIELAND en HERDER hem met onderscheiding onthaalden; in het volgende jaar bezocht hij te *Rudolfstadt* den dichter

GÖTHE, met wien hij weldra in vriendschaps-betrekking geraakte, en die voor hem van den hertog van *Weimar*, den post van buitengewoon hoogleeraar in de geschiedenis te *Jena* bekwam. SCHILLER bragt in 1788 in zijnen *Don Carlos* de noodige veranderingen, ten einde ten tooneele te kunnen worden gevoerd, en gaf denzelfden, onder dezen nieuwen vorm in het licht, kort na de verschijning van de *Iphigenia in Tauris* van GÖTHE, dat voor zijn meesterstuk gehouden wordt. De schrijver van *Don Carlos* had de vergelijking te vreezen; intusschen, hoedanig ook de gunst mogte zijn, welke het treurspel van GÖTHE in de letterkundige wereld genoot, dat van SCHILLER liet niet na, den levendigsten indruk in dezelve te verwekken, en aan zijnen schrijver eene groote mate van roem te verschaffen. *Don Carlos* is in de daad eener merkwaardigste voortbrengselen der Hoogduitsche letterkunde. Men vindt er een aantal krachtvolle schilderingen in, de bijzondere karakters, voornamelijk dat van POSA en CARLOS zijn fiks geschetst, en de taal heeft eene edele eenvoudigheid, waarvan de eerste proeven des schrijvers geen

denkbeeld gaven. Intusschen heeft men aan dit stuk, met grond talrijke onwaarschijnlijkheden, en de zwakheid van eenige vindingen verweeten; en behalve dat het, zoo min als *die Räuber*, uit een zedelijk oogpunt beschouwd, geheel is vrij te pleiten, ziet men er ook allerwege den sektegeest des schrijvers in doorstralen. Tot de zamenstelling van *Don Carlos*, had de schrijver zich het tijdvak zijns levens tot eene bijzondere studie gemaakt, en hij bediende zich van zijne nasporingen, om de *Geschiede des Abfalls u. s. w.* (*Geschiedenis van den opstand der Vereenigde Nederlanden tegen de Spaansche regering*), te schrijven, welke in 1788, te *Leipzig*, in 8. vo; in het licht verscheen. Dit werk, waarvan de stijl gehekd wordt, en waarin het talent van SCHILLER, zich slechts door een beperkt getal oordeelkundige aanmerkingen, en wel geschetste afbeeldingen openbaart, is niet ten einde gebracht. In 1789 schreef SCHILLER voor de opening van zijnen geschiedkundigen leergang te *Jena*, eene verhandeling over deze vraag: *Was heisst, und zu welchem Ende studirt man Universalgeschichte?* Dit stuk

hetwelk het eerst in den *Deutschen Merkur*, van November 1789 werd opgenomen, en daarna (1790) te *Jena* afzonderlijk gedrukt werd, is met kracht geschreven, en vereenigt met eenen schitterenden, vluggen en zuiveren stijl, diepzinnige denkbeelden en edele gevoelens. Omtrent denzelfden tijd, begon SCHILLER aan de algemeene verzameling van *Gedenkschriften*, van af de 12. de eeuw tot aan de laatste tijden, *Jena*, 1790 — 1801, 12 dl.ⁿ in 8. vo. Hij vertaalde zelf slechts de helft van het 1. ste dl. de onderneming werd onder zijnen naam voortgezet door PAULUS en WOLTMANN. Te midden zijner ernstige en talrijke bezigheden, vond hij nog den tijd voor vlugtige zamenstellingen. Zijn roman *der Geisterscher*, die in 1789 in het licht verscheen, werd met buitengewone geestdrift gelezen. Ofschoon dezelve niet anders dan zekere vluheid van geest aanbiedt, die den schrijver, ware het stuk tien jaren vroeger in het licht verschenen, aan zijne onbekendheid niet zoude hebben kunnen onttrekken. Bij de beoefening des tooneels en der geschiedenis, had SCHILLER nog die der wijsbegeerte gevoegd. Hij volgde bij afwisseling de grond-

beginselen van GARVE en van KANT, en verviel zelfs voor eenen oogenblik in de dwaalingen van SPINOSA. Onder de grootste schrijvers van *Duitschland* gerangschikt, genoot hij eindelijk een eervol en onbekommerd bestaan; hij vond het huisselijk geluk, in eene vereeniging, in 1790 met mejufvrouw LENGEFELD aangegaan, die hij te *Rudolfsstadt* dikwerf gezien had. Intusschen hadden de aanhoudende studiën, waaraan hij zich overgaf, reeds op eene ernstige wijze zijne gezondheid ondermijnd, toen hij in 1791 door eene borstziekte werd aangetast, waarvan hij nooit weder geheel herstelde. In de *Geschiede u. s. w. (Geschiedenis van den dertigjarigen oorlog)*, vindt men tegelijkertijd treffende bewijzen van de steeds toenemende verhevenheid van het talent van SCHILLER en van de verzwakking zijner lichaamskrachten. Het schijnt in de daad, dat de laatste hem hebben ontbroken, om dit werk ten einde te brengen, hetwelk hij tot aan het 4.e boek, met zooveel dichtvuur, warmte en leven heeft voortgezet. Men moet echter zeggen dat de schrijver ten opzichte van *Frankrijk* eenige partijdigheid heeft aan den

dag gelegd, door den roem van TURENNE en CONDÉ in de schaduw te stellen. Het is na deze uitgave, en terwijl hij zich gedwongen zag zijne werkzaamheden te vertragen, dat SCHILLER bijna gelijktijdig, van den erfprins, later regerenden hertog van *Holstein-Augustenburg*, en van den graaf van SCHIMMELMANN, minister van *Denemarken*, eene dubbele jaarwedde van duizend Thaler (omtrent *f*1,800) ontving. Terwijl hij zich aan geschiedkundige nasporingen, over het zoo dramatisch tijdvak van den dertigjarigen oorlog toewijdde, was SCHILLER op het denkbeeld gekomen, om van GUSTAAF-ADOLF het onderwerp van een heldendicht te maken. Hij zager echter weder van af, om zich met *WALLENSTEIN* bezig te houden, waarvan hij het onderwerp van een treurspel maakte, voor de eerste maal in October 1798 ten tooneele gevoerd. Dit in drie deelen gesplitst stuk, biedt met groote onregelmatigheden, verhevene schoonheden aan, en is welligt datgene, waarin het talent van SCHILLER, met de meeste verscheidenheid schittert. Hetzelve bragt bij de uitvoering eene verbazende uitwerking te weeg (*). De

(*) BENJAMIN CONSTANT heeft er in zijn stuk *Wallstein*, eene soms ge-

verzwakking van SCHILLER had hem genoodzaakt, om van zijne betrekking als hoogleeraar af te zien. Intusschen betwistten zich verscheiden regeringen het voorregt om hem te bezitten. In 1795, werd hij naar de universiteit van *Tubingen*, en in 1804 naar die van *Berlijn* beroepen, alwaar hem aanmerkelijke voordeelen werden aangeboden. Van zijnen kant gaf hem de hertog van *Weimar* bewijzen der vleijendste onderscheiding. In 1802, gaf de keizer van *Oostenrijk*, op aanbeveling van dien vorst, brieven van adeldom, aan den schrijver van *WALLENSTEIN*. Eenige jaren te voren, had de conventie hem, bij een plegtig besluit, den titel en de regten van Fransch burger opgedragen. Hetgene wat den dichter tot eer verstrekt, is dat hij deze onderscheiding ontving, ondanks de edele verklaring van grondbeginselen, door hem tijdens het proces van *LODEWIJK XVI* afgelegd, in eene memorie, door hem ten gunste van den ongelukkigen vorst geschreven. Reeds in 1799, had SCHILLER gevoelig voor de dankbaarheid en de vriendschap, onherroepelijk zijn verblijf te *Weimar* bepaald,

teneinde het genot des omgangs van den beroemden *GÖTTE* te smaken, en zich zonder afleiding aan zijne tooneelkundige zamenstellingen te kunnen toewijden. Men zag in de daad uit zijne pen vloeijen, en elkander als bij betoovering opvolgen, eene reeks van treurspelen, bewonderenswaardig door de zuiverheid des stijls, de frischheid des koloriets, en de kracht der gemoedsgesteldheden. *MARIA STUART* werd in 1800, voor de eerste maal te *Weimar* ten tooneele gevoerd. Bij het lezen van dit treurspel ontwaart men hoe zeer de jaren, en de beoefening der tooneelkunde, het talent van SCHILLER tot rijpheid hadden gebracht. *MARIA* en *ELIZABETH* zijn zeer bekwaam geschilderd. De raadpleging tusschen *ELIZABETH*, *SHREWSBURY*, *BURLEIGH* en *LEICESTER*, de vervoeringen van vreugde, welke aan *MARIA* het genot der natuur verschaft, de bijeenkomst der beide koninginnen, het afscheid van *MARIA*, zijn treffende tooneelen. Het romantisch treurspel *Die Jungfrau von Orleans*, te *Weimar* in 1801 met den grootsten bijval ten tooneele gevoerd, bevat een aantal bijzondere

C e 4

lukkige navolging van geleverd. Het Fransche werk is voorafgegaan van eene voorrede, die over de tooneelkundige letterkunde der Duitschers, zeer geestige beschouwingen bevat. *Fr. Vervolgers.*

schoonheden; maar het is te betreuren, dat de schrijver, door de inlassching van vreemde drijfvederen, de eenvoudigheid, het dichterlijke en godsdienstige karakter van JEANNE D'ARC heeft gemeend te moeten verminken. Op dit treurspel, waarvan het onderwerp aan de Fransche jaarboeken was ontleend, volgde *Die Braut van Messina*, waarvan de eerste voorstelling plaats had te *Weimar* in 1803, en welk stuk het groote gebrek heeft de leer de *fataliteit*, aan een nieuw onderwerp verbonden, voor te stellen. Aan *WILHELM TELL*, welk tooneelspel in het volgende jaar voor de eerste maal te *Weimar*, werd uitgevoerd, viel eene goedkeuring ten deel, welke aan die van de *Jungfrau von Orleans* herinnerde. Dit stuk kan gehemeld worden, met betrekking tot de eenheid der belangwekking; het tafereel van den appel is niet met de gewone bekwaamheid des schrijvers behandeld, maar stelt eene getrouwe schildering der Zwitsersche zeden voor, en de Hoogduitsche letterkunde bezit niets naiver en bevalliger dan de gezangen van den visschersknaap, den herder, en den Alpenjager, die het stuk openen: de eerste zingt in een schuitje:

Es lächelt der See, er ladet zum Bade;
Der Knabe schlief ein am grünen Gestade,
Da hütet er ein Klingen
Wie Flöten so süß,
Wie stimmen der Engel
Im Paradies.
Und wie er erwachtet in seliger Lust,
Da spülen die Wasser ihm um die Brust,
Und es ruft aus den Tiefen:
Lieb knabe, bist mein!
Ich locke den Schlaf er,
Ich zieh' ihn herein.

terwijl de herder zich op den berg aldus laat hooren:

Ihr Matten lebt wohl!
Ihr sonnigen Weiden!
Der Senn er musz scheiden,
Der Sommer ist hin.

Wir fahren zu Berg, wir kommen wieder,
Wenn der Kükuk kommt, wenn erwachen
(die Lieder

Wenn mit Blumen die Erde sich kleidet neu,
Wenn die Brünlein fließen im lieblichen
Ihr Matten lebt wohl! enz. (Ma,

en de Alpenjager op eene hoo-ge rots gezeten, er aldus zijne toonen bijvoegt:

Es donnern die Höhen, es zittert der Steg,
Nicht granet dem Schützen auf schwindelndem Weg;

Er schreitet verwegen
Auf Feldern von Eis;
Da pranget kein Frühling,
Da grünet kein Reis;

Und unter den Füßen ein nebligtes Meer,
Erkennt er die Städte der Menschen nicht
mehr;

Durch den Riß nur der Wolken
Erblickt er die Welt,
Tief unter den Wassern
Das grünende Feld.

SCHILLER genoot zijnen letterkundigen roem in den schoot zijner familie, waarvan hij door de zachtheid en de eenvoudigheid zijner inborst het genoeggen uitmaakte. Zijne gezondheid alleen vermengde zijn geluk met eenige ongerustheid. Na eene reis, welke hij naar *Berlijn* had gedaan, om er zelf de uitvoering van *WILHELM TELL* te regelen, bevond hij zich zwakker dan naar gewoonte, en weldra werd hij door eene boosaar-

dige koorts aangetast, waaraan hij den 9 Mei 1805 overleed. Hij zag zijn einde naderen met de kalmte van eenen wijze en van een regtschapen man. Wijn hij uitdrukkelijk had aanbevolen, dat zijne begrafenis op de eenvoudigste wijze zou plaats hebben, zoo werd zijn lijk, te midden van de stilte en de duisternis des nachts naar deszelfs rustplaats gebragt. Zijn dood verwekte in zijn vaderland een' algemeenen rouw, en er werd eene in-teekening geopend om zijner weduwe en vier kinderen te hulp te komen. SCHILLER had eene lange gestalte; zijn aangezicht was bleek en langwerpig, de zwaarmoedigheid was de gewone uitdrukking van zijn gelaat. In zijne tooneelkundige zamenstellingen volgde hij geen vasten gang. Eerst de navolger van SHAKESPEARE zijnde, beproefde hij later het geschiedkundig treur- en het burgerlijk tooneelspel, wierp zich onbeperkt in het denkbeeldige (*idéaal*), beproefde om zich naar de Fransche regelmatigheid en de Grieksche eenvoudigheid te plooijen; maakte een vreemd mengelmoes van de geschiedenis, het ideaal en het romaneske, en eindigde met tot de geschiedenis terug te keeren. De

versificatie is het gebrekkigste gedeelte zijner treurspelen. Intusschen staat SCHILLER, ondanks zijne gebreken, onbetwistbaar aan het hoofd van het Hoogduitsche tooneel. Zijne werken onderscheiden zich, door eene kracht en eene warmte, welke men zelden elders aantreft. SCHILLER is er ongetwijfeld verre van verwijderd, een volmaakt schrijver te zijn, geen zijner treurspelen verdient om als voorbeeld aangeboden te worden; maar zijne stukken wekken eene levendige belangstelling, zij bieden den beschaafden stand eene aangename lectuur aan, en kunnen met vrucht door de tooneelschrijvers beoefend worden. Zijne losse dichtstukjes zijn belangrijk door den geest en het dichtvuur, die er in doorstralen; *die Würde der Frauen* en das *Lied von der Glocke* (in het Nederduitsch gevolgd door Mr J. VAN LENNEP, en te vinden in den *Nederlandschen Muzen-Almanak*, voor 1831) bezitten de grootste dichterlijke verdienste, en de schoone ballade: *Der Gang nach dem Eisenhammer*, is door den dichter TOLLENS in het Nederduitsch vertaald. Behalve de reeds aangevoerde werken, verrijkte SCHILLER den *Duitschen Mercurius* met verscheidene stuk-

ken, zoo als *die Götter Griechenlands, die Künstler* enz. Van 1795 tot 1801 gaf hij den *Muzen almanak* in het licht. De volledige lijst der werken van SCHILLER, komt voor in het *Lexicon* van JORDENS. De meeste zijner geschriften zijn verscheiden malen herdrukt, en volledige uitgaven derzelve zijn in het licht verschenen, te *Tubingen*, bij COTTA, 1812 — 15, 12 dl.ⁿ in 8.vo, te *Weenen*, bij STRAUSS, 1816; 26 dl.ⁿ in 12.mo, te *Carlsruhe*, 1816 — 17, 18 dl.ⁿ, te *Leipzig*, 1824, 18 dl.ⁿ in 18.mo — Ook maken de volledige werken (*Sämmtliche Werke*) van SCHILLER, twee royaal gr. 8.vo deelen uit, met *portret* en *fac-simile* van de *Pariser Ausgabe deutscher Classiker, Parijs, TROT freres*, 1836.

SCHILLING (DIEBOLD), een geschiedschrijver, te *Solothurn*, in *Zwitserland* geboren, werd in de 15.de eeuw tot griffier van eene der regtbanken der stad *Bern* benoemd. Hij heeft in het Hoogduitsch nagelaten eene *Geschiedenis van den oorlog der Zwitsers tegen KAROL den Stoute, hertog van Bourgondië*, voor de eerste maal te *Bern*, in 1743, in fol., in het licht gegeven. De schrijver was bijna bij

alle veldslagen en gevechten, waarvan hij de beschrijving levert, tegenwoordig geweest.

SCHILTER (JOANNES), een regtsgeleerde, in 1632, te *Pegau* in *Meissen* geboren, oefende te *Jena* eervolle bedieningen uit. Hij verkreeg de posten van raadsheer en advokaat van *Straatsburg*, en van honorair hoogleeraar dier stad, alwaar hij in 1705 overleed. Er bestaat van hem: 1.º *Codex juris allemanici feudalis*, 1696, 3 dl.ⁿ in 4.to; — 2.º *Thesaurus antiquitatum teutonicarum*, 1728, 3 dl.ⁿ in fol.; — 3.º *Institutiones canonici*, 1721, in 8.vo; in welke hij de canonieke regten met de gebruiken der protestantsche kerken tracht overeen te brengen. — 4.º *Ontlediging van het leven van POMONIUS ATTICUS*, *Leipzig*, 1654, in 4.to; — 5.º *Institutiones juris publici*, 1696, 2 dl.ⁿ in 8.vo; een geleerd en stelselmatig werk. — 6.º *De pace religiosa*, in 8.vo; eene beknopte oordeelkundige verhandeling, waarin hij niet veel ijver voor zijne sekte aan den dag legt, welke hij ongetwijfeld niet beschouwde, als eeniglijk en onverdeelbaar de waarheid onderwijzende.

† SCHIMMELPENNINCK (RUTGER JAN), werd den 31 Octo-

ber 1761 te *Deventer*, uit een oud Overijsselsch geslacht geboren. Zijne ouders met middelen gezegend zijnde, ontving hij eene waardige opvoeding en werd voor de pleitzaal bestemd. Na in zijne geboorteplaats de voorbereidende studiën volbragt te hebben, vertrok hij, in 1780, naar de hoogeschool te *Leijden*, waar hij, onder de beroemde hoogleeraren PESTEL en VAN DER KEESSEL, zich voornamelijk op de rechtsgeleerdheid toelagde. Wegens zijne uitstekende talenten en buitengemeene vorderingen in de studiën, verwierf hij spoedig de hoogachting en toegenegenheid zijner onderwijzers, terwijl hij tevens door zijne minzaamheid de vriendschap en het vertrouwen zijner makers won. Deze gaven hem daarvan een treffend bewijs, door hem, in 1784, tot hun opperhoofd te kiezen, bij gelegenheid eener opschudding binnen de stad, tot demping van welke de studenten de wapens opgevat hadden. De jonge SCHIMMELPENNINCK betoonde in die hagchelijke oogenblikken zoo veel voorzigtigheid en moed, dat de regering van *Leijden* besloot hem eenen cerepenning ter erkenning van zijn loffelijk gedrag aan te bieden. In December deszelfden jaars, aanvaardde

SCHIMMELPENNINCK zijne waardigheid in de regten, met de openlijke en zegepralende verdediging eener stoffe over den geschikten vorm eener democratische regering (*De imperio populari caute temperato.*) Niet lang na de uitgave, verscheen daarvan eene vertaling in het Hollandsch, door den advocaat SWART, te *Leijden*; eene eer, welke zeer zelden dergelijke akademische voortbrengselen te beurt valt. In die dissertatie openbaarde de jonge SCHIMMELPENNINCK zijnen sterken haat tegen het despotisme, onder welke gedaante ook, en verklaarde met de grootste rondborstigheid zijne liefde of liever zijne geestdrift voor eene verstandige vrijheid, door goede wetten bepaald. SCHIMMELPENNINCK koos de stad *Amsterdam* tot de plaats zijner beroepsbezigheden in de regten. Hij maakte aldra grooten opgang, zoodat er schier geene gewigtige zaak binnen die stad bepleit werd, waarin hij als advokaat het woord niet voerde. In de troebels van de jaren 1785, 1786 en 1787, de partij dergenen gekozen hebbende, die verandering in den regeringsvorm verlangden, verklaarde hij zich onbewimpeld voor de invoering van het vertegenwoordigend stelsel, waarbij de heilige regten der

burgers erkend werden; maar tevens verzette hij zich met alle kracht tegen de woelingen der demagogen, die de beginselen woest overdreven, waarvan hij zich de voorstander betoond had. Nadat door de Pruisische wapens, in 1787, de onlusten binnen de republiek der Vereenigde-Nederlanden gestuit waren, bleef SCHIMMELPENNINCK rustig te *Amsterdam*, zijne regtsgeleerde praktijk met roem voortzetten. Dan de groote omwenteling van 1795 opende voor SCHIMMELPENNINCK eene geheel nieuwe loopbaan. Hoewel met tegenzin, nam hij echter den post aan van president der municipaliteit van *Amsterdam*, waartoe hij benoemd werd. De voortvarendheid, den moed en de klem, welke hij in zijne nieuwe betrekking aan den dag legde, werden met bewondering opgemerkt en verhoogden dus zijne reeds bij zijne medeburgers verworvene hoogachting. Zijne aanspraak bij de aanvaarding van zijnen post, evenzeer door wijze inzigten uitmunten, als door de veerkracht, waarmede hij zijn stellig besluit om voor de veiligheid van personen en bezittingen te waken, aankondigde, deed, in die oogenblikken van overspanning eene heilzame uitwerking, en stelde de weldenkenden,

van beide partijen gerust. Die aanspraak en een besluit der municipaliteit van *Amsterdam*, op voorstel van haren president in de maand Februarij 1795 genomen, waarbij SCHIMMELPENNINCK de beginselen nader ontwikkelte, die hij tot grondslag van de nieuwe orde van zaken noodzakelijk oordeelde; die beide gedenkwaardige stukken hebben misschien het meest toegebragt om aan de omwenteling van 1795 de gematigde rigting te geven, welke men haar vervolgens zag nemen; het Baatafsch bloed werd in de burgergeschillen niet vergoten, en te dien opzichte zijn de alstoen door SCHIMMELPENNINCK bewezene diensten van onschatbare waarde; ook heeft de beroemde LUZAC, bij de opneming van dit besluit in de *Gazette de Leyde*, niet gearzeld te zeggen: »dat het nageslacht daarvan nog zou gewagen." Altijd wijs en gematigd, bragt SCHIMMELPENNINCK dezelfde gevoelens over in de eerste Nationale Conventie, bij welke hij afgevaardigde was, en waar hij als een echt Vaderlander optrad; al zijne redevoeringen ademden regtschapenheid en muntten uit door wegslepene welsprekendheid, zoodanig, dat zij waardig waren, om even als

die van MIRABEAU en andere vermaarde redenaars der Nationale Conventie van *Frankrijk*, te dienste van staatsmannen en ten nutte der beminnaars van de fraaije letteren verzameld te worden. SCHIMMELPENNINCK werd voor de tweede Nationale Conventie herkozen; maar inziende, dat hij bij de destijdsige stemming der gemoe deren zijn vaderland onmogelijk van dienst kon zijn, weigerde hij de vereischte verklaring van de leden af te leggen, en vond dus gelegenheid om zich van het staatstooncel te verwijderen. Te *Amsterdam* teruggekeerd, begaf hij zich op nieuw tot de practijk, in de hoop daarvan niet weder afgetrokken te zullen worden; maar het keerde anders, door de zegepraal der gematigden, op den 12 Junij 1798. Er was toen te *Parijs* een Hollandsch ambassadeur noodig, die met de beginselen der zegepralende partij instemde, ten einde het uitvoerend bewind van *Frankrijk* met den waren staat van zaken in de Bataafsche Republiek bekend te maken, en de volstreckte noodzakelijkheid van de plaats gehad hebbende verandering aan te toonen. De heer SCHIMMELPENNINCK, door de bewindvoerders dringend aangezocht om die gewigtige

zending aan te nemen, aarzelde niet langer, zoodra hij zijn vaderland wezenlijk van dienst meende te kunnen zijn, de staatkundige loopbaan weder in te treden, welke tot dusverre niets aantlokkelijks voor hem had gehad, en die hij hoogst ongaarne met den rustigen en eerwaardigen stand van advocaat verwisselde. Hij had het genoegen in het oogmerk zijner zending volkomen te slagen. Maar die gelukkige uitslag had voor hem niet gewenschte gevolgen. Het Bataafsche gouvernement had hem beloofd, dat hij na afloop zijner zending naar *Amsterdam* zou kunnen terugkeeren, om er naar welgevallen ambteloos te leven. Dan de voorzigtigheid en het beleid, door den ambassadeur SCHIMMELPENNINCK te *Parijs* aan den dag gelegd, overtuigden het bataafsche bewind, dat de staatsbelangen aan geene betere en zekerder handen konden toevertrouwd worden; de belofte werd dus niet gehouden, maar de dringendste aanzoeken bij den heer SCHIMMELPENNINCK gedaan om bij voortdoring de tolk van 's lands bestuur bij het Fransche bewind te zijn. Hij werd tot blijvend ambassadeur te *Parijs* benoemd. SCHIMMELPENNINCK wist het vertrouwen te winnen der-

genen, die destijds aan het hoofd van *Frankrijks* staatsbestuur waren; hij beantwoordde volkomen aan de verwachting van zijn gouvernement en bewees zijn vaderland gewigtige diensten, daar hij de handhaving der onafhankelijkheid van de bataafsche republiek uitwerkte, welke zeer veeg stond, ondanks de onnoemelijke offeringen voor haar behoud gedaan. BONAPARTE tot eersten consul benoemd zijnde, ontving de ambassadeur SCHIMMELPENNINCK van hem herhaalde blijken van hoogachting, waaraan de wezenlijk republikeinsche man echter moeilijk beantwoorden kon. Het nieuwe Fransche gouvernement verlangende, dat de heer SCHIMMELPENNINCK het congres van *Amiens*, als gevolmagtigd minister van de bataafsche republiek, zou bijwonen; 's lands bestuur aarzelde niet, aan dien wensch te voldoen, die ook volkomen met zijnen eigenen overeenstemde. Op het congres van *Amiens* schitterden de talenten en de bekwaamheid van den heere SCHIMMELPENNINCK in al hunnen luister. Aan zijn beleid en zijnen verzoenenden aard; alsmede aan het vertrouwen, dat hij tevens aan den markies CORNWALLIS, Engelsch gevolmagtigde, en den broe-

der van den eersten consul, JOZEF BONAPARTE, Fransch gevolmagtigde, wist in te boezemen, moet de hervatting der onderhandelingen toegeschreven worden, die stonden afgebroken te worden, en waaruit eindelijk het verdrag van eenen langgewenschten vreden geboren werd. Niet alleen het Bataafsche bewind, maar ook die van *Frankrijk* en *Engeland*, gaven aan den Hollandschen gevolmagtigde, die een' zoo heilzamen invloed op het congres had uitgeoefend, de vleijendste bewijzen hunner erkentelijkheid. Onder die van het bataafsche bewind kan men stellen de bewijling van zijn verzoek, om de ambassade van *Parijs* met die van *Londen* te verwisselen. Men beselt ligt het vleijend onthaal, dat de man aldaar moest genieten, die te regt kon beschouwd worden als het meeste tot de jongste bevrediging van *Europa* bijgedragen te hebben. Behalve de bewijzen van hoogachting, welke hij van lord CORNWALLIS, de ministers, en van de aanzienlijkste lieden te *Londen* in het algemeen ontving, verwierf hij ook die van den Franschen ambassadeur, den generaal ANDRÉOSSY, dien hij reeds te *Parijs* had leeren kennen. De heer SCHIMMELPENNINCK

evenzeer het vertrouwen van de Engelsche ministers, als van den Franschen gezant genietende, bespeurde weldra, dat de stemming der beide gouvernementen geene hoop op eenen langen duur van den vrede gaf, en deszelfs plotselijke verbreking regtvaardigde zijne vrees maar al te zeer. Zijne pogingen bij die gelegenheid aangewend, om de republiek eene zeer gewenschte onzijdigheid te doen genieten, zouden niet vruchteloos zijn geweest, indien BONAPARTE zich er niet hardnekkig tegen verzet had. De minister van buitenlandse zaken, lord HAWKESBURY, thans graaf *Liverpool*, had reeds bij eene officiele nota verklaard, dat *Engeland* de republiek gaarne de striktste onzijdigheid wilde laten genieten, mits de eerste consul daarin mede bewilligde. De Engelsche minister voegde er bij, dat hij in dit geval bereid was, aan de Hollanders de genomene rijke koopvaardijochepen, die zich in de Engelsche havens bevonden weder te geven. De hardnekkige weigering van BONAPARTE wikkeld de bataafsche republiek in den nieuwen oorlog, die voor derzelve marine en handel zoodoortlottig was, en de terugroeping van den heer SCHIMMELPENNINCK ten gevolge had,

die uit *Londen* vertrok met het leedwezen uit zijne te leur gestelde hoop voortvloeiende, te meer wijd die hoop gegrond was op het uitzigt, om aan zijn vaderland gewichtige diensten te bewijzen. Die onspoed vermeerderde den afkeer, dien de heer SCHIMMELPENNINCK steeds tegen de staatkundige loopbaan had gehad en met het vaste besluit om die niet weder te betreden, vertrok hij naar zijn landgoed in *Overijssel*, ten einde er zijnen tijd tusschen letterkundigen arbeid en de genietingen van een rustig leven te midden van zijn huisgezin te verdeelen. Naauwelijks was SCHIMMELPENNINCK op zijn landgoed in *Overijssel*, of een brief van den eersten consul, uit *Brussel*, verstoorde op nieuw zijne ontwerpen. Bij dien brief noodigde hem BONAPARTE op de dringendste wijze uit, om zich naar die stad te begeven, tot een mondgesprek over zaken, van het hoogste belang voor de beide gouvernementen. De uitnoodiging van den eersten consul werd tevens aangedrongen door het bataafsche bewind, ten einde den heer SCHIMMELPENNINCK alzo overtehalen, om aan het verlangen van het hoofd des Franschen governments te voldoen.

De zucht om zijn vaderland nuttig te zijn, zegepraalde nogmaals over den weerzin van den heer SCHIMMELPENNINCK, om zich op nieuw in eene loopbaan te begeven welke hij onlangs verlaten had, om er niet meer in te treden. Te *Brussel* aangekomen zijnde, had hij met den eersten consul verscheidene conferentien, welke voornamelijk het staatsgestel der bataafsche republiek ten onderwerp hadden. De heer SCHIMMELPENNINCK verzuimde niets, om BONAPARTE gunstig gezind jegens zijn vaderland te maken en eene edelmoedige behandeling van hetzelfde te verwerven. De eerste consul gaf de stelligste verzekeringen van zijne welwillendheid jegens de bataafsche republiek en van zijne persoonlijke hoogachting voor dengenen, die toen in haren naam tot hem sprak. Hij gaf tevens aan de Hollandsche commissie, welke zich te *Brussel* bevond, zijn verlangen te kennen, dat de heer SCHIMMELPENNINCK voortaan ambassadeur der republiek te *Parijs* mogt zijn. Ook door zijn gouvernement dringend daartoe aangezocht, voldeed de heer SCHIMMELPENNINCK aan het verlangen, en vertrok op het einde van 1803 naar *Parijs*. Dáár, de achting van het hoofd van

den staat genietende, wendde hij steeds alles aan, om zijn vaderland nuttig te zijn, vooral, om deszelfs onafhankelijkheid te verzekeren, welke niet weinig werd bedreigd. De ware oogmerken van den eersten consul, opzigtens de bataafsche republiek, werden al ras door den Hollandschen ambassadeur doorgrond. Gestadig en onder allerlei voorwendsels, gaf hem BONAPARTE zijn misnoegen over den gang van het bataafsche bewind te kennen, en zeide hem eindelijk met duidelijke woorden, dat deszelfs standpunt, in opzigt tot de Europeesche staatsgesteldheid, niet langer gedoogde, dat de constitutie der bataafsche republiek bleef gelijk zij was; het uitvoerend bewind moest noodzakelijk vervangen worden door een meer geconcentreerd gouvernement in handen van een enkel persoon. Alle voorstellingen om BONAPARTE van dit besluit aftebrengen waren vruchteloos. Kort nadat hij zich tot keizer had laten uitroepen, drong hij er sterk op aan, dat dit besluit ten uitvoer zou gebracht worden. Zich in den herfst van 1804 naar *Keulen* begeven hebbende, riep hij den bataafschen ambassadeur daar tot zich. Hier vernam de heer

SCHIMMELPENNINCK volledig zijn voornemen. NAPOLEON verklaarde hem, dat er geene andere partij voor het Bataafsche gouvernement open stond, dan eene inlijving der republiek bij het Fransche Rijk, of de constitutie te veranderen, en een enkel persoon aan het hoofd des bestuurs te stellen. Hij bevestigde tevens den heer SCHIMMELPENNINCK zijn verlangen, dat de keus van het hoofd van den staat op deszelfs persoon mogt vallen. De Hollandsche ambassadeur deed te vergeefs voorstellingen; 's keizers besluit was onveranderlijk, zoodat de heer SCHIMMELPENNINCK zich genoodzaakt zag, de geopenbaarde bedoelingen aan zijn gouvernement mede te deelen. Het bataafsche gouvernement had spoedig een besluit genomen. Eerder dan de onafhankelijkheid, welke ten minste nog in naam bestond voor de natie, welker belangen hetzelfde toevertrouwd waren, te zien vernietigen, verkoos men de gewilde verandering der constitutie, te meer wijl het aanstaande hoofd van het nieuwe gouvernement bij zijne medeburgers bemind was, en den zekersten waarborg van een wijs en billijk bestuur gaf. De heer SCHIM-

MELPENNINCK werd dan belast, om zelf de onderhandelingen voort te zetten en NAPOLEON te spreken over den aard en den vorm van het nieuwe gouvernement. Die onderhandelingen hadden te *Parijs* plaats, en de heer SCHIMMELPENNINCK bood toen den keizer een ontwerp van constitutie voor de *bataafsche republiek* aan, in de hoofdzaak overeenkomende met die der *Vereenigde-Staten van Amerika*. NAPOLEON verklaarde zich met hevigheid tegen de artikels, die het gouvernement in handen stelden van een' verkiesbaren president, zoo als die in *Amerika* bestaat; en niet dan met veel moeite slaagde de heer SCHIMMELPENNINCK in het verwerven van 's keizers bewilliging tot eene constitutie, waarbij ten minste de republikeinsche vormen behouden werden. Dezelve hield onder anderen in, dat het hoofd van het gouvernement den titel van *Raad-Pensionaris*, en het wetgevend ligchaam dien van hoogmogende heeren zouden aannemen. Deze constitutie, waarbij de heer SCHIMMELPENNINCK tevens tot raad-pensionaris benoemd werd, aan het volk voorgesteld zijnde, werd genoegzaam met eenparigheid van stemmen aan-

genomen. De heer SCHIMMELPENNINCK werd in de maand Maart 1805 in zijne nieuwe waardigheid bevestigd. Bij de aanvaarding der teugels van het nieuwe gouvernement, deed hij eene aanspraak, waarbij hij de beginselen openlegde, naar welke hij dacht te besturen; beginselen, welke door alle nog in de republiek bestaande partijen werden toegejuicht. Gedurende de vijftien maanden van zijn bestuur, bleef hij getrouw aan de geopenbaarde beginselen; door de invoering van een nieuw algemeen stelsel van financiën, werd het openbare crediet hersteld en de staat voor een bankroet bewaard, dat men schier onvermijdelijk achtte. Het vertrouwen, dat de heer SCHIMMELPENNINCK inboezemde, was zoodanig, dat, gedurende den geheelen tijd van zijn opperbewind, de openbare rust nergens in het land gestoord werd, en geenerlei in hechtenisneming om staatsmisdriff plaats had. Zoodanig was de staat van zaken in *Holland*, toen BONAPARTE, dronken van zijnen voorspoed in den nu geëindigten oorlog tegen *Oostenryk*, het groote ontwerp opvatte, om verscheidene dyspatiën van *Europa* te veranderen, en zijne broeders op verschillende tróonen

te plaatsen. De *Bataafsche republiek* moest eene even onverwachte als willekeurige verandering ondergaan; zij was verplicht LODEWIJK BONAPARTE als koning te ontvangen; doch de raad-pensionaris onderscheidde zich in alle conferentiën en beraadslagingen daaromtrent door zijne standvastige weigering, om tot eenen maatregel mede te werken, die de vernietiging der republiek ten doel had, wier onafhankelijkheid hij gezworen had te zullen handhaven. Hij weigerde mede den post van levenslangen president van hun hoogmogende aantenemen, welke post hem bij de nieuwe constitutie was opgedragen, en hij begaf zich naar zijn landgoed in *Overijssel*, om er voortaan als eenvoudig burger te leven. Gedurende al den tijd der regering van koning LODEWIJK, mogt hij een stil ambteloos leven leiden, dat voor hem zoo vele waarde had; maar bij de inlijving van *Holland* bij het Fransche rijk hield zulks op. Na eene benoeming tot rijks-graaf en groot-tresorier der orde van de drie gulden-vliezen, volgde die tot lid van den behoedenden senaat. Gunsten van NAPOLEON weigeren aan te nemen, was eene gevaarlijke zaak, en voor den heer SCHIMMELPENNINCK te meer,

wijl hij een' zoon had, die de jaren der conscriptie naderde. Hij begaf zich in den senaat en was daar werkzaam. Zoodra zijn vaderland de onafhankelijkheid herwonnen had en de inneming van *Parijs* door de Geallieerden hem toeliet naar zijn land terug te keeren, spoedde zich de heer SCHIMMELPENNINCK naar zijn vroeger verblijf in *Overijssel*, waar hij stil leefde, tot dat hij in 1815 tot lid van de eerste kamer der staten-generaal werd benoemd. In die betrekking is hij tot aan zijn verscheiden, op den 15 dezer gebleven. Hij was laatstelijk groot-kruis der orde van den Nederlandschen-Leeuw, en *Grand-Aigle* van het legioen van eer. Bij de bevestiging van zijnen rang in die orde, heeft LODERWIJK XVIII, hem tevens in zijnen titel van graaf bevestigd. SCHIMMELPENNINCK overleed te *Amsterdam*, den 15 Februarij 1825.

SCHINDERHANNES. — Zie BUCKLER.

* SCHLEGEL, de naam eener Duitsche familie, welke een aantal in de letterkunde en wetenschappen beroemde personen heeft opgeleverd. Wij willen in de eerste plaats noemen PAULUS MARQUART

SCHLEGEL, een' geneesheer, in 1605 te *Hamburg* geboren, die te *Padua* de doctorale waardigheid ontving, en van het jaar 1638, tot 1642, aan de universiteit van *Jena* de geneeskunde onderwees, verscheidene verhandelingen schreef, en in 1653 overleed. — JOANNES CHRISTIAAN TRAUOGOTT SCHLEGEL, een arts, in 1746, te *Langen-Eichstädt* geboren, oefende zijne kunst uit te *Langen-Salza*, werd vervolgens raadsheer en lijfarts van den vorst van *Schauenburg-Waldenburg*. Men heeft hem verscheiden werken te danken, waarvan de voornaamste zijn: 1.º *Collectio opusculorum selectorum ad medicinam forensem spectantium*, *Jena*, 1791—93, 6 dl.ⁿ, in 8.vo; en — 2.º *Neue medische Litteratur* (met ARNEMANN) 1787—94, 4 dl.ⁿ in 8.vo; JOANNES ELIAS SCHLEGEL, een Duitsche dichter, in 1718 te *Meissen* in *Saksen* geboren, en in 1749 te *Soroé*, alwaar hij hoogleeraar was, overleden, was nog kweekeling aan de beroemde school van *Pforte*, toen zijne medeleerlingen voor de eerste maal zijne treurspelen ORESTES en PYLADES en HECUBA uitvoerden. Daar intusschen de jonge SCHLEGEL genoodzaakt was,

eenen stand te kiezen, zoo viel zijne keuze op de regtsgeleerdheid; hij ging desnietemin voort met de beoefening des tooneels en der letteren. Reeds vroegtijdig maakte hij zich bekend door *Vertalingen* van de *Landgedichten* van VIRGILIUS, van de *brieven* van HORATIUS en eindelijk door *navolgingen* van eenige stukken van SOPHOCLES en EURIPIDES. In 1743 vergezelde hij, als gezantschapssecretaris, SPENER naar Denemarken. Gedurende zijn verblijf in dat land, beoefende hij de Deensche taal en geschiedenis, en werd in hetzelfde jaar een der medewerkers van de beroemde verzameling *Bremer-Fragmenten* genaamd. Daar er juist omtrent denzelfden tijd te *Kopenhagen* een Duitsch en Fransch tooneel werd opgerigt, hield hij zich meer bijzonder met tooneelkundige zamenstellingen bezig, en in 1746, liet hij de verzameling zijner *werken* in dat vak drukken. Twee jaren later aanvaardde hij den post van buitengewoon hoogleeraar aan de universiteit van *Soroe*, welken hij tot aan zijnen dood bekleedde. Zijne *werken* zijn gezamenlijk uitgegeven door zijnen broeder JOANNES HENDRIK, *Kopenhagen* en *Leipzig*,

1766—1770, 5 dl.ⁿ in 8.vo; JOANNES HENDRIK SCHLEGEL, hoogleeraar in de geschiedenis te *Kopenhagen*, te *Meissen*, in 1724 geboren, en te *Kopenhagen* in 1780 overleden, heeft in het licht gegeven eene *Geschiedenis der koningen van Denemarken uit het Oldenburgsche huis tot in 1729*, in fol; en eene *Verzameling van verhandelingen over de geschiedenis, de penningkunde, de huishoudkunde en de taal van Denemarken, Kopenhagen, 1771—1776*, 2.dl.ⁿ in 8.vo; enz.

* SCHLEGEL (FREDERIK VON), een Duitsche letterkundige, uit dezelfde familie als de voorgaande. Zijn vader, die een der hoofden was der geestelijkheid van *Hanover*, heeft zich eenen naam gemaakt door zijne *leerreden* en zijne *Gedichten*. FREDERIK SCHLEGEL in 1772 te *Hanover* geboren, was tot den handel bestemd geweest, maar hij verliet het kantoor, om te *Göttingen* te gaan studeren, en na zijne proeve te hebben genomen door critische stukken, in de meest verspreide dagbladen, en vooral in het *Lyceum der schoone kunsten*, te *Berlijn*, in 1793, in het licht gegeven, begon hij met een belangrijk werk, getiteld: *Grie-*

chen und Römer, hetwelk echter onvoltooid bleef, even- gelijk zijne *Poesi der Griechen und Römer*, en zijne *Kritik des Platon*. Nadat zijne *Lucinde*, die hem tal-rijke vijanden berokkend had, in het licht was verschenen, begaf zich SCHLEGEL naar *Jena* als privaat onderwijzer en hield wijsgeerige voorlezingen. Zijne *Terzinen* aan de Duitschers, en het gedicht *Hercules Musagetes* getuigden van zijn dicht-talent, waaraan hij getwijfeld had. Zijn treurspel *Alarkos* viel bij de eerste uitvoering. Nadat hij met zijne echtgenoot, eene dochter van den wijsgeerigen israëliet, MOZES MENDELSONN, zich naar *Parijs* begeven had, hield hij aldaar voorlezingen over de wijsbegeerte, en gaf het maandwerk *Europa* in het licht. In 1808 schreef hij over de taal en de wijsheid der Indianen. In *Keulen* zwoer hij het protestantismus af, en ging met zijne vrouw tot den schoot der Catholijke kerk over, begaf zich daarop naar *Weenen*, werd keizerlijke hof-secretaris, in het hoofd-kwartier van den aarts-hertog KAREL, hield voorlezingen over letterkunde, werd Oostenrijksche legatieraad bij den bondsdag te *Frankfort a. M.*, keerde in

1818 naar *Weenen* terug, en gaf aldaar in 1820 zijn tijdschrift *Concordia* in het licht, door hetwelke hij eene vereeniging der verschillende gevoelens, over Kerk en staat bedoelde. In 1827 hield hij voorlezingen over de wijsbegeerte des levens, welke ook in hetzelfde jaar in het licht verschenen. In 1829 begaf hij zich wegens familie-aan- gelegenheden naar *Dresden*, en overleed aldaar aan eene beroerte. Hij zelf had zijne werken gezamenlijk uitgegeven, *Weenen* 1822—1825, 10 dl.ⁿ in 8.vo

† SCHLEGEL (AUGUST WILHELM VON), broeder van den voorgaande, in 1767 te *Hannover* geboren, onderscheidde zich reeds vroegtijdig door zijne uitstekende ervarenheid, in 'de klassische letterkunde en de nieuwe talen, waarmede hij eene bijzondere bekwaamheid vereenigde, om de Hoogduitsche taal metrisch te behandelen. Na zijne studiën volbragt te hebben, en dat hij de letteren met de godgeleerdheid verwisseld had, aanvaardde hij eenen huis- onderwijzers post, en kwam daarop naar *Jena*, waar hij aan SCHILLER's *Horen* en *muzen-almanak* en aan de *Allgemeine Litteratur Zeitung* krachtdadig medewerk-

te. Hier begon hij ook zijne meesterlijke vertaling van SHAKESPEARE. Tot raad en hoogleeraar der wijsbegeerte benoemd, hield hij nu æsthetische voorlezingen, en gaf met zijnen broeder FREDERIK, het *Atheneum* in het licht, 1790—1800. Met TIEK gaf hij den muzen-almanak uit voor 1802, en begon in hetzelfde jaar zijne voorlezingen te *Berlijn*. In 1805 ging hij met mevrouw DE STAEL op reis, hield in 1808 voorlezingen te *Weenen* (1808—1811, 2 dl.ⁿ); en werd in 1813 secretaris van den kroonprins van *Zweden*, en in 1818 hoogleeraar te *Bonn*. Nadat hij zich later ijverig met de Oostersche letterkunde had bezig gehouden, gaf hij in 1820 zijne *Indische Bibliothek* in het licht. Na zijne terugkomst uit *Engeland*, werwaarts hij zich begeven had, ter bevordering zijner oostersche studiën werd hij in *Bonn* opziener van het museum van vaderlandsche oudheden, hield in 1827 te *Berlijn* voorlezingen voor een gemengd publiek, en werd van *crypto-catholicismus* (geheime neiging tot de Catholijke godsdienst) beschuldigd, waartegen hij zich echter meende te moeten verdedigen. Hij overleed te *Bonn* in Mei 1845, 78 jaren oud zijnde. Twee ma-

len is hij gehuwd geweest: eens met de dochter van den hoogleeraar MICHAËLIS te *Göttingen*, daarna met de dochter van den kerkraad PAULUS te *Heidelberg*. Beide huwelijken werden echter spoedig weder gescheiden.

* SCHLICHTEGROLL (ADOLF HENDRIK FREDERIK VON), een geleerde Duitsche levensbeschrijver, in 1765 te *Waltershausen* geboren, volbragt zijne studiën te *Gotha*, alwaar hij in 1789 hoogleeraar werd, vervolgens tweede directeur van het munt-kabinet. In 1806 werd hij directeur en algemeen inspecteur der akademie van wetenschappen te *Muncken*, en overleed aldaar den 4 December 1822; en heeft nagelaten: 1.º *Ueber den schild des Herkules*. — 2.º *Nekrolog der Deutschen*, 28 dl.ⁿ; — 3.º *Historia nummothecæ Gothanæ*. — 4.º *Dactylitheca Stoschiana*, of Afbeelding van gesneden steenen. — 5.º *Turnierbuch Herzog WILHELM'S IV von Baiern, von 1510—1545, Muncken, 1818—1828*.

SCHLICHTING (JONAS DE BUCOWIEC), een sociniaansch schrijver, in 1596, in *Polen* geboren, oefende het predikambt uit, tot dat hij in 1647

door den rijksdag van *Warschau*, alwaar men zijne *Confessio fidei christianæ*, deed verbranden, werd weggejaagd. Hij nam de wijk naar *Moskovië*, doorkruiste verscheidene steden van *Duitschland*, en vestigde zich eindelijk te *Zullichau*, alwaar hij in 1661 overleed. Hij was een driftig man en een regte woelgeest, steeds in oorlog met de Catholijken en de protestanten. Zijne verkleefdheid aan het socinianismus, wikkeld hem in netelige omstandigheden. Er bestaan van hem verscheiden geschriften. De meeste zijn Commentariën op verschillende boeken van de heilige Schrift. Dezelve zijn te *Amsterdam*, in 1666, in fol. gedrukt, en komen ook voor in de *Bibliotheek der Poolse broeders*.

* SCHLÖZER (AUGUST LODEWIJK VON), een geschiedschrijver, in 1737, te *Jagstadt* aan de *Jaxt* geboren, was in zijn 4.^e jaar reeds een wees. Zijne bloedverwanten plaatsten hem in het gymnasium van *Wahlheim*, van waar hij zich in 1751 naar *Wittenberg* begaf, om er zijnen theologischen leergang te volgen. Hij beoefende vervolgens twee jaren te *Göttingen* de Oostersche talen, en de

gewijde letteren, en begaf zich naar *Zweden*, alwaar hij gedurende eenigen tijd huisonderwijzer was. Na een driejarig verblijf te *Stokholm* en te *Upsal*, kwam hij in 1757, te *Göttingen* terug, om er het arabisch onder den beroemden MICHAELIS, en de geneeskunde onder RÖDERER te beoefenen. Hij stond op het punt om de doctorale waardigheid te ontvangen, toen MULLER, geschiedschrijver van *Rusland*, hem als secretaris aannam. SCHLÖZER leerde in korten tijd het Russisch, Slavonisch of oud-Russisch, het Poolsch en het Boheemsch, en werd alzoo voor den met deze talen niet bekenden MÜLLER, een uitmuntende medewerker. Wel dra werd hij het verblijf in *Rusland* moede; en, ofschoon hij in 1762, met eene jaarwedde van 860 roebels, tot adjunct der akademie van *St. Petersburg* was benoemd, nam hij, in 1764, eenen leerstoel zonder bezoldiging te *Göttingen* aan; maar het werd hem verboden het keizerrijk te verlaten, en het was eerst na verloop van eenige maanden, dat CATHARINA begon in te zien, dat het verstandiger was, door weldaden eenen man te winnen, wiens kennissen, door hem uit de Russische handvesten

geput, men vreesde, en vertrouwde hem alzoo den post aan van hoogleeraar bij de akademie, en belastte hem tevens met de redactie der oude geschiedenis van *Rusland*, tegelijkertijd verleende zij hem een verlot van drie maanden. Zoodra SCHLÖZER was teruggekeerd, werkte hij met veel ijver tot in 1767, in welk jaar hij eene nieuwe vacantie verkreeg. In *Duitschland* aangekomen, nam hij het besluit den weg naar het Noorden niet weder in te slaan, en hij bleef te *Göttingen*, alwaar hij tot hoogleeraar der wijsbegeerte en staatkunde werd benoemd. Zijne rust werd verschillende malen gestoord: in 1793 had hij de onvoorzigtigheid, eenen ambtenaar van geldafpersingen te beschuldigen; deze vervolgde hem, wegens laster, en deed hem tot eene geldboete veroordeelen. Hij werd ook genoodzaakt, zijne werken, alvorens dezelve ten druk te bevorderen, door twee zijner ambtgenooten te doen onderzoeken. De inval in zijn land door de Fransche legerbenden, stelde hem ook aan wreede beproevingen bloot. Deze beroemde schrijver is in 1809 te *Göttingen* overleden. Behalve zijne talrijke werken, die *Rusland* ten onderwerp van behandeling hebben, schreef hij

ook eene *Weltgeschichte*. Buitengemeen belangrijk is zijn *Briefwechsel, Göttingen*, 1780 — 1782, en zijne *Staatsanzeigen*, 1782 — 1795. SCHLÖZERS dochter DOROTHEA, met RODDE gehuwd, te *Göttingen* in 1770 geboren, en te *Avignon* in 1815 overleden, was de getrouwe medehelpster haars vaders, schreef veel in tijdschriften, en werd te *Göttingen* tot *Doctor philosophiæ* bevorderd.

* SCHMALZ (THEODORUS ANTONIUS HENDRIK), te *Hanover* in 1759 geboren, werd in 1786 te *Rinteln* tot doctor in de rechtsgeleerdheid bevorderd, en in het volgende jaar aldaar tot buitengewoon hoogleeraar benoemd; in 1789 kwam hij als gewoon hoogleeraar te *Königsbergen*, en in 1802 naar *Halle* en *Berlijn*, in welke laatste stad hij in 1831, als koninklijk - Pruisische geheimraad, ridder van de roode adelaar-orde, en van de *Wurtembergische* burgerlijke orde van verdienste, overleed. Zeer beroemd is zijne teregtwijzing eener plaats in de *Venturinische Chronik*, op het jaar 1808, over staatkundige en geheime genootschappen, *Berlijn*, 1815, en zijn: *Wort über SCHARNHORST etc. Berlijn* 1815, waardoor

hij tusschen zich zelve en NIEBUHR, SCHLEIERMACHER, KRUG u A. eenen strijd ontstak, die slechts door een' kabinets-order des konings van *Pruissen* tot stilstand kon worden gebragt. Belangrijk zijn ook nog zijne *Denkwürdigkeiten des Grafen WILHELM zu Schaumburg-Lippe, Hanover, 1788. — Darstellung des reinen Natur-, Staats-, Familien- und Lehnrechts, 3 dl.ⁿ Koningsbergen, 1795—1804, enz.*

SCHMEITZEL (MARTINUS), een geschiedschrijver, in 1679 te *Brassow*, ook *Kroonstadt* genaamd, in *Zevenbergen*, geboren. Na verscheiden reizen, naar het Noorden en door *Holland*, onderwees hij de wijsbegeerte te *Jena*, en werd tot bibliothekaris dier universiteit benoemd. In 1731 gaf de koning van *Pruissen* hem den titel van hofraad, en benoemde hem tot hoogleeraar in de regtsgeleerdheid en in de geschiedenis te *Halle*. Hij overleed in die stad in 1747. Zijne voornaamste Latijnsche werken zijn: 1.º *Commentatio de coronis tam antiquis quam modernis, 1712, in 4.to*; — 2.º *Schediasma de electivis regni Hungariæ, et ritu in augurandi reges Hungariæ, 1713, in 4.to*; —

3.º *Præcognita historiciæ civilis; Jena, 1730, in 4.to*; — 4.º *Præcognita historiciæ ecclesiasticæ, 1720 in 4.to*; — 5.º *Dissertatio de natura et indole artis heraldicæ, Jena, 1721. — 6.º een aantal geschiedkundige werken en twistschriften in het Hoogduitsch. Nog heeft hij verscheiden schriften nagelaten, die het licht niet hebben gezien, ofschoon dezelve belangrijker zijn dan de overige: — 7.º *Bibliotheca Hungarica*; — 8.º *Anecdota ad Hungariæ et Transylvaniæ statum*; — 9.º *Notitiâ principatus Transylvaniæ, geographice, historice et politice adornata*; — 10.º *Antiquitates Transylvaniæ ex lapidum inscriptionibus, nummis que antiquæ Romanorum erutæ etc.* Zijne *Lofrede* werd bij de akademie van *Berlijn*, waarvan hij curator was, door MAUPERTUIS uit gesproken.*

SCHMID (ERASMUS), te *Delitsch*, in *Meissen* geboren, onderwees met roem het Grieksch en de wiskunde te *Wittenberg*, alwaar hij den 22 September 1657, in den ouderdom van 77 jaren overleed. Men heeft van hem eene uitgave van PINDARUS, 1616, in 4.to; met een zeer geleerd *Commentarium*.

SCHMID (GEORGE FREDERIK), een graveur; in 1712 te *Berlijn* geboren, was de kweekeling van BUSCH; hij kwam vervolgens te *Parijs*, om zich in zijne kunst te volmaken, en had den beroemden LARMESIN tot meester. Zijne eerste voortbrengselen werden zoo zeer toegejuicht, dat hij eene eervolle onderscheiding, hij, ofschoon protestantsch; in 1742, tot de koninklijke akademie van schilderkunde werd toegelaten. Omtrent denzelfden tijd, begunstigde FREDERIK II, zijn soeverein, hem met eene jaarwedde van 1000 kroonen. Voor zijn receptie stuk, graveerde SCHMID het portret van MIGNARD, volgens RIGAUD, en vervaardigde andere meesterstukken. Hij reisde achtereenvolgend door *Saksen, Polen, Rusland, enz.* en werd alom met de meeste onderscheiding bejegend. CATHARINA II verbond hem aan haar hof, met eene jaarwedde van 1,500 roebels, en hij verbleef aldaar tot aan den dood dier keizerin. In *Berlijn* teruggekeerd, belastte hem de koning met het graveren der portretten zijner voorouders, waarvan hij zelf de geschiedenis had geschreven. Hij overleed in zijne geboorteplaats, in 1775. Onder zijne voortbrengselen verdienen

vooral vermeld te worden, het portret van den vorst van *Anhalt*, die van LA TOUR, van den abbé PRÉVOST, en een aantal andere meesterstukken, die de bewondering der kenners uitmaken. Zijn *Geschakeerd werk*, verdient geen minderen lof; het bevat eene reeks van 60 teekeningen, volgens de beroemdste meesters met sterk water geëst. De raad CRAYEN, van *Leipzig* heeft de catalogus van al zijne werken geleverd.

* SCHMIDT (MICHAËL IGNATIUS), een Duitsche geschiedschrijver, den 30 Januarij 1736, te *Arnstein*, een Beijersch stadje, geboren, werd bij de Jesuiten dier plaats opgevoed, en omhelsde den geestelijken staat. Hij bestuurde eenigen tijd de pastorie van *Rassfurth*, belastte zich vervolgens met de opvoeding des zoons van den vrijheer van *Rotenhan*, grootmeester van het hof van *Bamberg*. Gedurende den zeventienjarigen oorlog, volgde hij dien heer naar de landgoederen, welke dezelve bij *Stuttgard* bezat, en na den vrede van *Hubertsburg*, keerde hij naar zijn vaderland terug, alwaar hem verscheiden gewigtige bedieningen werden toevertrouwd. De bisschop van *Wurzburg* be-

noemde hem tot bijzitter der theologische faculteit, en tot hoogleeraar der geschiedenis van het Duitsche keizerrijk. Door zijn gedrag en zijne talenten won hij de welwillendheid van dien vorst, die hem een beneficie en den titel van kerkelijken raad verleende, met beraadslagende stem in het collegie van geestelijke zaken. Hij was lid eener commissie, ingesteld ter verbetering van het openbaar onderwijs, en om aan de geringere klassen eene betere opvoeding te geven: het is aan zijne raadgevingen dat men de oprigting eener kweek-school, ter opleiding van school-onderwijzers te danken had. Nadat eenige leden van het hof van den nieuwen bisschop, dien prelaat tegen hem hadden ingenomen, verloor hij zijne bedieningen. SCHMIDT had juist het 1.ste dl. zijner *Geschiedenis der Duitschers* in het licht gegeven; en de bijval, dien dit populaire werk vond, overtrof geheel en al zijne verwachting. Middelerwijl noodigde hem keizer JOZEF II uit, om naar *Weenen* te komen, alwaar hij hem eene jaarwedde toelegde. Deze bescherming van wege dien vorst, op den oogenblik, waarop hij zich voorstelde gevaarlijke veranderingen te maken, zou doen gelooven dat

SCHMIDT er niet geheel tegen ingenomen was, en dat deze toegevendheid de oorzaak van het misnoegen des bisschops van *Wurzburg* was geweest. SCHMIDT genoot de gunst van keizer JOZEF II tot aan den dood van dien vorst. Hij werd met den titel van hofraad aan het hoofd der handvesten van den staat geplaatst, en belast met het geven van geschiedkundige lessen aan den aartshertog FRANS, later keizer. Van toen af zette hij zijn groot werk voort, hetwelk hij tot het 11.de dl. bragt, dat is tot het jaar 1686. Dit deel verscheen in 1793 in het licht. Men vond onder de nagelaten papieren van SCHMIDT de bouwstoffen tot de overige deelen; en een beroemde schrijver, JOS. MILBILLER, belastte zich met het in orde brengen derzelve, het 22.ste dl. hetwelk tot 1806 gaat, en het register van het geheele werk bevat, is in 1808 in het licht verschenen. SCHMIDT is den 1 November 1794 overleden. Behalve de *Geschiedenis der Duitschers* heeft hij nagelaten: 1.º *Verbeterings-plan van het openbare onderwijs*, in het Latijn, 1769; — 2.º *Studie-plan*, 1774; — 3.º *Geschiedenis van het zedelijk gevoel des menschen*, 1772.

* SCHNIDT (CHRISTOFFEL VON), een Duitsche regtsgeleerde en letterkundige, bijgenaamd *Phiseldeck*, den 11 Mei 1740, te *Nordheim*, een stadje in het prinsdom *Göttingen*, uit eene aanzienlijke familie geboren. Zijn vader, die kamerheer was, zond hem naar de universiteit dier laatste stad, alwaar hij de regtsgeleerdheid beoefende. Hij werd vervolgens geplaatst als huis-onderwijzer, bij een' geheimraad des keizers van *Rusland*, die toemaals te *Göttingen* woonde. In 1762 ging hij met hem naar *St. Petersburg*, alwaar hij eenigen tijd verbleef, en kwam vervolgens te *Göttingen* terug, alwaar hij den doctoralen rang ontving. Daarop begaf hij zich naar *Helmstadt*, onderwees er eenigen tijd de regtsgeleerdheid; naar *Brunswijk* beroepen, bekleedde hij er achtereenvolgend, in het collegie *Carolinum* de leerstoelen der geschiedenis, het openbare regt en de staats-huishoudkunde. In 1779 werd hij tot raad, en bewaarder der groote handvesten, van het hertogdom *Wolfenbuttel* benoemd. Hij bekleedde die posten met zooveel roem; dat de hertog hem in 1784, met den titel van hofraad vereerde, en hem tevens het beheer

der *Wolfenbuttel'sche* archiven deed behouden. Hij overleed in die stad, in December 1801. Men heeft van hem: 1.º *Brieven over Rusland*, in twee bundels in het licht gegeven, 1770. — 2.º *Bouwstoffen om te dienen tot de kennis der staats-regeling en des bestuurs van Rusland*, 1772. — 3.º *Proeve eener nieuwe inleiding tot de geschiedenis van Rusland*, 1787; — 4.º *Bouwstoffen om te dienen tot de geschiedenis van Rusland* 1777; — 5.º *Geschiedkundige Mengelingen*, 1783—1784; — 6.º *Hermæa*, 1786; — 7.º *Handboek der geschiedkundige wetenschappen*, 1782, in 8.vo; vol geleerde aanmerkingen en van eene gezonde critiek. — 8.º *Zaakregister der geschiedenis en staatsregeling van Duitschland*, van 1789 tot 1794, enz. enz.

SCHMITH (NICOLAAS), te *Oedenburg* in *Hongarijë* geboren, werd Jesuit, onderwees met roem in zijne orde de schoone letteren en de godgeleerdheid, en overleed als rector van het collegie van *Tirnavu* in 1767, bemind en geacht wegens zijne zich steeds gelijk blijvende en zachte inborst. Er bestaan van hem: 1.º verscheiden *God-*

geleerde verhandelingen; —
 2.º *Series archiepiscoporum strigoniensium*, Tirnau, 1754, 2 dl.ⁿ in 8.vo; —
 3.º *Episcopi Agrienses fide diplomatica concinnati*, Tirnau, 1768, in 8.vo; — 4.º *Imperatores Ottomanici a capta Constantinopoli, cum epitome principum Turcarum ad annum 1718*, Tirnau 1760, 2 dl.ⁿ in fol.
 Deze werken, vol geleerde aanmerkingen, zijn in eenen zuiveren, lossen en dikwijls sierlijken stijl geschreven. Zijne *Geschiedenis der Ottomanische keizers*, die wellicht de beste is, welke er bestaat, wordt vooral op prijs gesteld. Zij is een vervolg van die van pater KERI (zie dat artikel). Men heeft nog geene volledige Turksche geschiedenis. Die van CANTEMIR wordt voor vrij naauwkeurig gehouden; maar is al te beknopt, voor het tijdvak, hetwelk zij omvat. Die van den abbé MIGNOT kan slechts als een compilatie beschouwd worden. RICAUD heeft er eene geschiedenis in het Engelsch van geleverd; doch dezelve bevat slechts de 17de eeuw. De geschiedenis der Turken kan slechts door die hunner vijanden gekend worden. Deze verhalen kunnen verdacht zijn; maar zij hebben echter geenen stempel van valsheid, zoo als de

Turksche jaarboeken; want volgens deze laatste, zouden de Turken onoverwinnelijke veroveraars zijn geweest. In die acten-stukken stelt de porte de Christen-vorsten voor, als geknield de goedertierenheid des overwinnaars afsmeekende. Men ontmoet zoowel in de Turksche geschiedenis als in hunne handvesten, de Oostersche pracht weder, die slechts eene belagchelijke optooijing is.

* SCHNEIDER (EULOGIE of naauwkeuriger JOANNES GEORGE), een Duitsche schrijver, die zich meer heeft bekend gemaakt in *Frankrijk*, door zijne demagogische buitensporigheden, dan door zijne werken, werd den 20 October 1756, te *Wipfeld*, een dorp in het bisdom *Wurzburg* geboren. Reeds in zijne jeugd was zijn gedrag berispelijk, en hij bragt zijne eerste jaren in eene groote ellende door, welke hij grootendeels aan zijne ondeugden moest toeschrijven. Hij werd desnietteenstaande in een franciskaner-klooster opgenomen, waarin hij, na het orde-gewaad te hebben aanvaard, negen jaren doorbragt. Daar zijne oversten in hem eenige talenten voor de kanselwelsprekendheid meenden te bespeuren, zonden zij hem als prediker naar *Augsburg*.

maar hij predikte er in den zin der nieuwicheden, welke JOZEF II was begonnen in te voeren, en die door het hof van Rome waren afgekeurd, en hij eindigde bij gelegenheid eener leerrede, welke hij over de verdraagzaamheid hield, met zich van zijne overheden af te scheiden. Door hertog KAREL van *Wurtemberg* werd SCHNEIDER naar het schitterende hof van *Stuttgart* beroepen, en tot hofprediker benoemd. Het was in deze stad, dat men hem eerst in de vrij-metselarij opnam, en hem vervolgens in de geheimen inwijdde der nieuwe orde, der *Illuminés* genaamd, kortelings door den hoogleeraar WEISHAUPt opgericht, en welke strekte tot de omkeering van *Duitschland*. Hij waande zich van toen af geroepen, om de wereld te hervormen, en bij het berigt der omwenteling, die in *Frankrijk* was uitgebarsten, verliet hij *Duitschland*, om zich te *Straatsburg* te gaan vestigen, alwaar hij eerst algemeen vikaris werd van BRENDDEL, constitutioneelen bisschop dier stad; maar deze betrekking was er verre af, zijne eer- en hebzucht te bevredigen. Tot burgerlijk commissaris, bij het leger in *Duitschland* benoemd, werd hij vervolgens tot maire van

Hagenau; en later tot openbaar beschuldiger, bij de crimineele regtbank van den *Neder-Rijn* benoemd, en in beide die betrekkingen, stelde hij zich voor, om in snoodheid de wreedste gedrochten, die den rouw over geheel *Frankrijk* verspreidden, te evenaren. Aan het hoofd van een revolutionnair leger, en door de guillotine gevolgd, doorkruiste hij den *Elsas*, en op de verklaring van twee zijner agenten, werden personen van elken ouderdom, van elk geslacht, armen en rijken, verdachten of niet verdachten ten dood gebracht. Onder het schrikbewind, dat is, in het treurige tijdvak, waarin alles aan de dwingelanden van *Frankrijk* geoorloofd was, ging SCHNEIDER, zoowel als de afschuwelijke LEBON, zelfs zijne volmagt te boven, door knevelarijen, geld-aspersingen, en de bloeddorstigste misbruiken, en hij schepte er behagen in, om vreedzame familiën, tegen welke men niet den minsten zweem van beschuldiging kon aanvoeren, te onderdrukken, te bestelen, de eer, de fortuin en het leven te benemen. Men liet hem echter gedurende een geheel jaar deze gruwelijke bediening waarnemen. De trekken, welke men van dezen booswicht verhaalt, doen

de natuur sidderen. Wij willen ons bepalen tot het aanhalen der volgende. Hij komt eens binnen eene gemeente, en doet aan de municipaliteit bevelen, hem vijf hoofden naar zijne keus te leveren. Te vergeefs stelde men hem voor, dat men geene schuldigen kenden; men moest hem vijf slagtoffers overlaten, die op denzelfden oogenblik ten dood werden gebracht. Een andermaal in het dorp *Esig* aangekomen zijnde, begaf hij zich naar den vrede-regter des kantons, *KUHN* genaamd, en vond hem aan tafel. De meester des huizes noodigt hem tot den maaltijd uit, en de gasten haasten zich, hem de eereplaats in te ruimen, terwijl alle huisgenooten zich beijveren om hem te dienen. Te midden van smakelijke geregten en flesschen, schijnt hij zich te vervrolijken, en slaat weldra tot eene luidruchtige vreugde over; en terwijl hij zich eensklaps tot den vrede-regter wendt, vraagt hij hem koelbloedig, of hij veel van dergelijken wijn in zijnen kelder had. *KUHN* antwoordde hem, dat hij er nog eenige flesschen van bezit, die alle tot zijne dienst waren: » Welnu, hernam deze nieuwe *NERO*, haast u er eene te doen opzetten, want binnen drie kwartier-uurs zult gij er gee-

nen meer drinken.» Hij hield woord, want eenen oogenblik daarna, liet hij de guillotine op de plaats van zijnen gastheer brengen, en hem, ondanks de beden, de tranen, de troosteloosheid zijner vrouw, zijner kinderen, zijner vrienden en zijne bedienden, welke hij dwong bij dit verschrikkelijke tooneel tegenwoordig te zijn, onthoofden. Na deze executie steeg hij bedaard in zijn rijtuig, om elders nieuwe moorden te gaan plegen. Het voorbeeld van *CARRIER* deed in hem het denkbeeld ontstaan, om hem na te volgen, en, om zijne slagtoffers te vermenigvuldigen, liet hij te *Straatsburg noyaden* (verdrinkingen — zie *CARRIER*) in gereedheid brengen, overeenkomstig die van *Nantes*. Maar *SCHNEIDER* was te rijk geworden. Zijn overvloed en zijne trotschheid zelfs, hadden hem reeds talrijke vijanden gemaakt: hij spreidde daarenboven eene aanstootelijke pracht ten toon. Bij de terugkomst van eenen zijner togten, deed hij zijne intrede in *Straatsburg* in eene koets met zes paarden bespannen, door loopers omringd, en voorsafgegaan door lijfwachten met de bloote sabel in de hand. *SAINT-JUST* en *LEBAS* waren toenmaals te *Straatsburg* in hoe-

danigheid van commissarissen der conventie. Tot dusverre schenen zij niet verontwaardigd te zijn over de misdaden van SCHNEIDER; maar zij waren zulks door zijne trotschheid en zijne ijdelheid. Zij deden hem oogenblikkelijk in hechtenis nemen, en reeds den volgenden dag (21 December 1793), werd hij gedurende verscheiden uren openlijk op een schavot ten toon gesteld. Naar *Parijs* vervoerd hield men hem aldaar eenige maanden gevangen, en eindelijk voor de revolutionnaire regtbank betrokken, werd hij den 1 April 1794 ten dood veroordeeld en geëxecuteerd, als overtuigd van een *Oostenrijksch priester van Würzburg, verspieder des vijands* te zijn. Men heeft van SCHNEIDER eene Hoogduitsehe vertaling der *Homiliën van den H. CHRYSOSTOMUS, op het evangelie van den H. MATTHEUS, Augsburg, 1786, 4 dl.ⁿ in 8.vo*, en eene andere der *Homiliën van denzelfden kerkvader op het evangelie van den H. JOANNES, ibid. 1787, 3 dl.ⁿ in 8.vo*; hij heeft daarenboven nagelaten een boekdeel met *Gedichten*, dat in 1790, in het licht verscheen, en verscheiden malen herdrukt is; een ander met *Leerreden, Breslau, 1790, in 8.vo*, en ein-

delijk eene *Bespiegeling der schoone kunsten, Bonn, 1790, in 8.vo*

*SCHNEIDER (JOANNES GOTLOB), een beroemde Duitsche letter- en natuurkundige, in 1750, in het dorp *Kolm*, bij *Hubertsburg*, geboren, legde zich met roem toe op de beoefening der oude talen, en ging vervolgens, in den ouderdom van 18 jaren, te *Leipzig* de regtsgeleerdheid beoefenen; maar de kennis die hij met REISKE, FISCHER en REIZ maakte, bepaalde hem om zich aan de classieke letterkunde toetewijden. Hij begaf zich eerst naar *Göttingen*, alwaar hij eenige jaren in kommer leefde; in 1776 maakte hij kennis met BRUNCK, die hem met zich nam naar *Straatsburg*, ten einde hem in zijnen letterkundigen arbeid behulpzaam te zijn, en hij wist den tijd te vinden, om de natuurlijke historie, vooral de kruid- en dierkunde, te beoefenen, met oogmerk, om de kennissen der ouden, met de ontdekkingen der nieuweren te vergelijken. In 1767 werd hij te *Frankfort aan de Oder* tot hoogleeraar in de letterkunde benoemd. Nadat de universiteit dier stad, in 1811 naar *Breslau* was verplaatst, ging hij voort er denzelfden leerstoel te bekle-

den, en verkreeg in 1816 den post van eersten bibliothecaris, welke meer met zijnen smaak strookte. Hij overleed in 1822. Men ontwaart in zijne werken meer geleerdheid en talent, dan geest en zelfs oordeel. Behalve een aantal *Verhandelingen*, welke hij in verschillende verzamelingen heeft in het licht gegeven, heeft hij vele werken en uitgaven geleverd, waarvan men de lijst vindt in den *Letterkundigen Almanak* van MUESSEL, en van welke wij willen aanhalen: 1.º *Proeve over het leven en de schriften van PINDARUS*, 1774, in 8.vo; in het hoogduitsch; — 2.º eene uitgave der werken van PLUTARCHUS, *over de opvoeding*, 1775; — 3.º DEMETRIUS PHALERIUS, eene uitgave met een uitmuntend *Commentarium*, *Altenburg*, 1779, in 8.vo; — 4.º *Specimina aliquot zoologicae veterum ex hist. nat. piscium sumpta*, *Frankfort aan de Oder*, 1782, in 4.to; — 5.º *Ichthyologiae veterum specimina*, 1782, in 4.to; — 6.º *Verzameling van verschillende verhandelingen, ter opheldering der natuurlijke historie der dieren en der geschiedenis des handels*, in het hoogduitsch, *Berlijn*, 1784 in 8.vo; — 7.º *Analecta*

XXII. DEEL.

ad historiam metallicam veterum, 1788, in 4.to; — 8.º *Synonymia piscium graeca et latina sive historia piscium naturalis et litteraria*, *Leipzig*, 1789, in 4.to; — 9.º *Scriptores rei rusticae veteres latini*, 1794, 4 dl.ⁿ in 8.vo; — 10.º *Critisch woordenboek, grieksch-hoogduitsch*, 1797, 2 dl.ⁿ in 8.vo; voor het onderwijs bestemd, het beste van alle handwoordenboeken, die in *Duitschland* bestaan. — 11.º *Eplogae physicae*, 1801, 2 dl.ⁿ in 8.vo; — 12.º eene uitgave van VITRUVIUS, *Leipzig*, 1807, 3 dl.ⁿ in 8.vo; enz. enz. Hetgene wat de ware verdienste van SCHNEIDER uitmaakt, is te hebben opgemerkt, dat de werken der ouden over de natuurkundige wetenschappen juist degene zijn; welker critiek en verklaring door de letterkundigen en de critici het meest veronachtzaamd zijn, en deze onachtzaamheid te hebben hersteld, door er goede uitgaven, met uitmuntende aantekeningen van te leveren.

SCHNORRENBERG (ANNA), premonstratenzer kanonik, te *Keulen*, in 1667 geboren, werd in 1698 prior van het klooster van *Steinfeld*, en doctor in de godgeleerdheid in 1707, Syno-

daal-examinator te *Keulen*, en overleed den 11 Decem-ber 1715. Na zijnen dood heeft men in het licht gegeven: *Institutiones juris canonici, cum brevi commen-tario in reg. juris, Keu-len, 1729*, in 4.to Maar de religieuzen van *Steinfeld* erkenden dit werk niet voor het zijne, en in eene uitga-ve, welke zij van het wezen-lijke werk van hunnen orde-broeder, te *Keulen*, in 1740, in 4to, in het licht gaven, toonden zij aan, hoezeer hij in de eerste uitgave onken-nelijk was gemaakt.

* SCHNURRER (CHRISTIAAN FREDERIK), een godgeleerde en kenner der Oostersche talen, kanselier der univer-siteit van *Tubingen*, den 28 October 1742, te *Canstadt*, in het koninkrijk *Wurten-berg* geboren, werd hervormd predikant. Nadat eene leven-dige behoefte, om zich te onderwijzen, hem had doen besluiten om te reizen, ver-liet hij, in 1766, het pro-testantsch seminarie van *Tu-bingen*, bezocht bijna geheel *Europa*, en kwam eerst na verloop van 5 jaren terug. Bij zijne terugkomst, tot hoog-leeraar aan de universiteit van *Tubingen* benoemd, werd hij eenigen tijd later, met den titel van gewoon hoog-leeraar, tot de filozofische

faculteit toegelaten, en in 1777 aan het hoofd van het godgeleerde seminarie ge-plaatst. SCHNURRER bekleedde deze laatste betrekking ge-durende 29 jaren, waarna hij kanselier der universiteit van *Tubingen* werd (1806). In hetzelfde jaar werd hij in bezitting gesteld van den eersten leerstoel der godge-leerdheid en van het kerk-voogdijschap van *Lorch*. In het begin der staatkundige onlusten, welke *Wurten-berg* beroerden, stemde hij voor de monarchie, later veranderde hij van gevoelen, en verklaarde zich ten gunste der hervorming. In 1815, was hij lid van de staten des koninkrijks, en, na aan den nieuwen vorst, mishagd te hebben (1817), werd hij van zijne posten beroofd. SCHNUR-RER begaf zich naar *Stut-gard*, en overleed aldaar in 1822. Deze bekwame hoog-leeraar heeft een aantal wer-ken zamengesteld, waarvan de voornaamste zijn: 1.° *Biblio-theca arabica*, te *Halle*, in 1811, in 8.vo, gedrukt. Dit bibliographisch werk be-vat de lijst der boeken in de arabische taal in het licht gegeven en dergenen welke geschreven zijn om de beoe-fening dier taal gemakkelijk te maken, van af de spraak-kunst in 1505 te *Grenada* gedrukt, tot die van SYL-

VESTRE DE SACY, in 1810. Men betreurt er geen alphabetisch register der schrijvers in te vinden, ten einde het naslaan gemakkelijker te maken. Hetzelfde gebrek bestaat in het volgende werk: 2.º *Ophelderingen betrekkelijk de kerkelyke en letterkundige hervorming in Wurtemberg*, 1798, in 8.vo; in het hoogduitsch, een werk, vol bibliographische nasporingen; — 3.º *Vindicicæ veritatis christianæ revelatæ ab insultibus libelli*, 1765, in 4.to; — 4.º *de Codicum hebræorum V. T. Mss. cetera difficulter determinanda*, Tubingen, 1772, in 4.to; — 5.º Verscheiden *Letterkundige Verhandelingen* over het boek der *Spreuken*, over *JOB*, over verschillende psalmen enz. in 4.to; — 6.º *de Pentateucho arabico-polyglotto*, 1780, in 4.to; — 7.º *Dissertationes philologico-criticæ*, Gotha, 1790, in 8.vo; enz. Nog heeft men van hem verscheiden werken even zoo belangrijk als geleerd. SCHNURER was een ijverige voorstander der openbaring, en hierin was hij verre de afdwalingen van verscheiden zijner landgenooten te volgen. Als kenner der Oostersche talen, is hij in den eersten rang onder die van *Duitschland*. Zijne

critiek bezit eene juistheid en bondigheid, die tot voorbeeld kunnen dienen.

SCHODELER (WERNER), eerste ambtenaar (*avoyer*) der stad *Bremgarten* in *Zwitserland*, spoorde in 1532 zijne medeburgers aan, om tot den schoot der Catholijke Kerk terug te keeren. Men heeft van hem in het hoogduitsch eene *Kronijk van Zwitserland*, om hare naauwkeurigheid geacht.

SCHOEFFER (PETRUS), van *Gernsheim*, in het land van *Darmstadt*, wordt door sommigen met KOSTER, GUTTENBERG en FAUST (zie de beide eerste artikels) als een der eerste uitvinders der boekdrukkunst gehouden. Men wil dat hij het eerst op het denkbeeld zou gekomen zijn, om de houten letters, door beweegbare van metaal, in vormen gezet, te doen vervangen. Ook was hij de verbeteraar van den druk-inkt. [Hij had eerst het beroep van afschrijver uitgeoefend, te *Parijs*, alwaar hij zich in 1449 nog bevond. In 1450, begaf hij zich naar *Mentz*, en werd eerst de bediende, daarna de deelgenoot en schoonzoon van FAUST. Men ziet zijnen naam, in het onderschrift van het *Psalmboek*

van 1457. Het gezelschap van GUTTENBERG en FAUST, bediende zich van gegoten letters, welke zij verkreeg, door middel van evenzeer gegoten matrijzen. Het was SCHOEFFER die de stempels uitvond, en alzoo de uitvinding der boekdrukkunst voltooide. Het eerste met letters volgens deze vinding gedrukte werk is het *Durandi Rationale divinarum officiorum*, 1459, in fol. Na het overlijden van zijnen schoon-vader in 1466, werd SCHOEFFER alleen bezitter der boekdrukkerij, welke hij voortzette tot aan zijnen dood, in 1502 voorgevallen.]

* SCHOELL (FREDERIK), een boekverkooper en letterkundige, in 1767, in den *Elzas* geboren, wijdde zich, na zeer goede studiën volbragt te hebben, aan den boekhandel toe. Hij vestigde eerst zijne inrigting te *Berlijn*, verplaatste dezelve vervolgens naar *Zwitserland*, en bestuurde te *Bazel* langen tijd den boekhandel van DECKER. In 1804 in *Frankrijk* teruggekomen, rigtte hij te *Parijs* een aanzienlijk huis voor den boekhandel op, dat in korten tijd zeer bloeide, en in 1814 gaf hem de koning van *Pruisen*, na hem nuttiglijk in de diplomatie gebruikt te hebben, den titel van pruisisch legatie-raad te *Parijs*; in

1817 versierde hem dezelfde vorst met de orde van den roodenadelaar. SCHOELL werd, in de maand Augustus 1833, door eenen hevigen aanval van beroerte, aan de letteren, welke hij met roem had beoefend, en aan den handel, in welchen hij door zijne regtschapenheid aller achtung had verworven, ontrukkt. Hij was zeer ervaren in het openbare regt van *Europa*. Men heeft hem te danken: 1.º *Verzameling van akten, officieele stukken, reglementen en ordonnantiën, betrekkelijk de Rijn-confederatie*, 1808 in 8.vo; — 2.º *Uittreksels van oude letterkunde of keuze van grieksche en latijnsche classieke schrijvers*, 1808, 2 dl.ⁿ in 8.vo; — 3.º *Tafereel der volken van Europa, volgens hunne taal*, 1810, in 18.mo; 1812. in 8.vo; — 4.º *Beknopt overzicht der fransche omwenteling*, 1810, in 18.mo; — 5.º *Beknopte beschrijving van het oude Rome, volgens LIGORIUS*, 1811 in 18.mo; met platen. — 6.º *Grondregels der tijdrekenkunde*, 1812, 2 dl.ⁿ in 18.mo; — 7.º *Beknopte geschiedenis der grieksche letterkunde, sedert haren oorsprong tot op de inneming van Konstantinopel door de Turken*, 1813, 2 dl.ⁿ in 8.vo; — 8.º *Beknopte geschiedenis*

der romeinsche letterkunde, 1815, 4 dl.ⁿ in 8.vo; — 9.º *Latijnsche bibliotheek, of Verzameling van latijnsche schryvers, met Commentariën, enz.* — 10.º *Verzameling van officiële stukken, bestemd om de Franschen beter te onder- rigten, betrekkelijk de se- dert eenige jaren plaats ge- had hebbende gebeurtenissen, 1814—1816, 9 dl.ⁿ in 8.vo — 11.º *Congres van Wee- nen, Verzameling van offici- eele stukken, 1816, 2 dl.ⁿ in 8.vo; — 12.º *Beknopte geschiedenis der vredesver- dragen tusschen de Euro- pesche mogendheden, sedert den Munsterschen vrede, tot op het verdrag van Parijs, van den 20 Novem- ber 1815, een werk van KOCH, geheel ongewerkt, vermeerderd en voortgezet door SCHOELL, 1817 — 1818, 15 dl.ⁿ in 8.vo; — 13.º *Geschiedkundig overzicht der Europeische staten, sedert den val van het Westersche Romeinsche rijk, tot in 1789:* het is dit werk, waarvoor de schrijver de meeste voor- liefde koesterde: hij had het- zelve gedurende zijn geheele leven beoefend en overwogen, en er de vruchten zijner uit- gebreide geschiedkundige er- varenheid in ontwikkeld.***

SCHOENFELD (FRANCISCUS), te Praag, in 1747, uit eene aanzienlijke familie ge- boren, begaf zich onder de Jesuiten, onderwees er de wetenschappen en schoone letteren, en hield zich te gelij- ker tijd bezig met de zamen- stelling van een aantal wer- ken in het hoogduitsch en in het latijn, waarin eene gezonde redenering, een bon- dige, soms schitterende geest, ijver voor de Godsdienst, en de gevoelens eener ware gods- vrucht doorstralen. Men on- derscheidt de verhandeling: *De amore veritatis et veri- tate amoris, Praag, 1770;* en vier verhandelingen, die ten titel voeren: *Religio catholica ferventer est præ- dicanda, propugnanda pru- denter, 1783.* Onder zijne hoogduitsche werken, komen er gedichten voor, waarin verhevenheid en warmte doorstralen, en eenige god- geleerde en letterkundige verhandelingen, onder welke de *Invloed der goede en kwade geesten op den mensch* veel bijval heeft gevonden. Na de vernietiging der maat- schappij, werd hij deken van *Reichstadt* in den *Bunz- lauer-Kreits*. Hij leefde nog in 1784; het tijdstip van zijnen dood is onbekend. — Men moet hem niet verwar- ren met MARTINUS SCHOEN-

FELD, een Jesuit uit de provincie *Beijeren*, een even zoo vruchtbaaren als oordeelkundigen schrijver, wiens meeste hoogduitsche geschriften, sierlijk gedrukt, groote vruchten in de meeste der provinciën des keizerrijks, hebben voortgebracht, voornamelijk zijne *Beknopte geschiedenis des bijbels, tot het openbare onderwijs bestemd*, met platen, verre te verkiezen boven het dorre en vervelende van ROYAUMONT; de *Grondwaarheden der godsdienst, in derzelver natuurlijke orde en wederkeerige afhankelijkheid ontwikkeld*; de *Christen-wijsgeer in den tegenspoed*; het *ware sieraad der jeugd enz.*, *Regels uit de godsdienst en de rede geput, om de gezondheid te bewaren, enz.* Al deze werken zijn sierlijk, op eene natuurlijke en uitlokkende wijze geschreven, en dragen alle den stempel van de beminnelijke en overtuigende schoonheden der deugd. Hij leefde nog in 1786.

* SCHOENING of SCHIÖRNING (GERHARD), een geleerde Noorweger, in 1722 in het distrikt van *Lofaden*, der provincie *Northland*, in *Noorwegen* geboren, volbragt zijne eerste studiën in het collegie van *Drontheim*, en, wijl hij arm was, zoo

verschafte hem de rector van dat collegie, die hem toegeneegen was, de middelen, om dezelve in *Koppenhagen* voorttezetten. Snel waren zijne vorderingen, en niet lang duurde het of hij verwierf grooten roem. In 1751, werd hij beroepen tot het beheer der school van *Drontheim*. In 1765 tot hoogleeraar der geschiedenis en welsprekendheid te *Soroë* benoemd, deed hij, op last van den koning van *Denemarken*, eene *letterkundige reis door Noorwegen*, welke hij in 1773 ondernam, en in 1775 afbrak, naardien hij naar *Koppenhagen* was beroepen, alwaar genoemde vorst hem tot meester der geheime handvesten benoemde. Hij werd in 1776, tot lid der maatschappij benoemd, ingesteld, om de door ARNAS MAGNÆUS verzamelde ijslandsche *geschriften* in het licht te geven. Gezamenlijk met GUNNER, bisschop van *Drontheim* en *Suhm*, was hij de stichter der akademie van *Drontheim*, in 1760 opgerigt, en die in 1767, den naam van *koninklijke maatschappij van Noorwegen* aannam. Verscheiden geleerde akademiën, zoo als die van *Koppenhagen*, van *Göttingen*, enz. namen hem in haar midden op. Hij was een vriend der werken van

GROTIUS, van ERASMUS, van MELANCHTHON, van MUSEUS, van LECRERC: en zijn lievelingsboek was de *Theodicea* van LEIBNITZ. Men kan daaruit afleiden, welke de gevoelens van SCHOENING in het stuk van godsdienst waren. Hij overleed den 18 Julij 1780, en heeft nagelaten: 1.º *Disputationes quatuor de origine philosophiæ orientalis*, 1744—1747, in 8.vo De schrijver volgt in dezelve de geschiedenis der wijsbegeerte van BRUCKER; — 2.º *Oratio de antiquo jure succedendi*, Sorocé, 1767, in 4.to; — 3.º *Oratio de antiquissima reipublicæ constitutione regum, speciatim potentia et auctoritatè apud gentes borealis*, Sorocé, 1765, in 4.to; — 4.º *Programma de omni ratione apud veteres septentrionalis*, Sorocé, 1766; — 5.º *Programma de festo post occidui solis reditum in septentrione olim celebrato*, Sorocé, 1766, in 4.to; — 6.º *Fundamenta narrationis HERODOTI de Scythia, tribus programmatibus*, Sorocé, 1768—1770, in 4.to; — 7.º *Programma de sinu Codano et monte Savo*, Sorocé, 1772, in 4.to; enz. Hij heeft in het deensch geschreven. — 8.º eene *Verhandeling over het huwelijk der*

oude Noordsche volken, *Kopenhagen*, 1756, in 4.to; — 9.º *Proeve eener aardrijkskunde van het oude Noorwegen*, *Kopenhagen*, 1751, in 4.to; — 10.º *Beschrijving der hoofdkerk van Drontheim*, *ibid.* 1762, in 4.to; — 11.º *Geschiedenis van HARALD en HAARDRADE*, *koningen van Noorwegen*, en van AUGUSTINUS, *aartsbisschop van Drontheim*, om tot bijlage te dienen tot de oude geschiedenis van Denemarken en Noorwegen, *Kopenhagen*, 1757, in 4.to; — 12.º *Reis door Noorwegen*, *Kopenhagen*, 1778, in 4.to; — 13.º *Over den oorsprong der Noorwegers, en andere Noordsche volken*, Sorocé, 1761, in 4.to; — 14.º *Geschiedenis van Noorwegen*, van de hoogste oudheid, tot het jaar 995, 4 dl.^a, in 4.to, Sorocé en *Kopenhagen*, 1771—1781. Het laatste deel is na den dood des schrijvers, door SUUM in het licht gegeven. Deze geschiedenis, welke verdiende tot op onze dagen te worden voortgezet, wordt, wegens de nasporingen, den stijl en eene zeldzame naauwkeurigheid voor een meesterstuk in zijne soort gehouden. SCHOENING is de uitgever geweest, eener vertaling

van het werk van SNORRO STURLESON, een' beroemden Yslandschen geschiedschrijver der 13.de eeuw, en stond op het punt, er het 3 dl. van in het licht te doen verschijnen, toen hij door den dood verrast werd. Deze geleerde heeft verscheiden *Verhandelingen* geschreven, voorkomende in de *Verzameling* der koninklijke maatschappij van *Denemarken*. SCHOENING bezat eene uitgebreide geleerdheid, en was in bijna alle wetenschappen ingewijd.

SCHÖPFLEIN (JOANNES DANIEL), een geleerde criticus, in 1694, te *Sulzburg*, in *Breisgau* geboren, was reeds voor den ouderdom van 26 jaren, hoogleeraar in de geschiedenis en welsprekendheid aan de lutersche universiteit van *Straatsburg*. Eenige jaren later werd hij gemagtigd, om op kosten dier stad eene reis door *Frankrijk* en *Italië* te doen. Het 50.ste jaar van zijn professoraat, werd te *Straatsburg* als een openbaar feest gevierd. Hij overleed in 1771, en was raadsheer en geschiedschrijver van *Frankrijk*, lid der akademiën van *Petersburg* en *Florence*, der koninklijke maatschappij van *Londen* en corresponderend lid der akademie van opschrif-

ten en schoone letteren van *Parijs*. Behalve de *Verhandelingen*, welke laatstgenoemd genootschap in het 9.de 10.de 15.de 17.de 18.de en 23.ste dl. zijner verzamelingen van hem bezit, heeft hij zich doen kennen, door werken vol geleerde nasporingen: 1.º *Alsatia illustrata, celtica, romana, francisca, Colmar*, 1751—62, 2 dl.ⁿ in fol. Hoe geleerd de critiek des schrijvers ook wezen moge, heeft men echter gemeend dat hij eenige daadzaken, op eene al te beslissende wijze verwerpt, terwijl hij er eenige andere al te ligtzinniglijk aanneemt. Dit werk, hetwelk de *Algemeene geschiedenis van den Elzas*, van pater LA-GUILLE scheen geheel te zullen verdringen, heeft echter dit uitwerksel niet gehad. — 2.º *Alsatia diplomatica, Manheim*, 1 dl. in fol. — 3.º *Vindicæ, typographicæ, Straatsburg*, 1750, in 4.to In dit geschrift, stelt hij alle pogingen in het werk, om de uitvinding der boekdrukkunst aan de stad *Straatsburg*, te verzekeren (zie GUTTENBERG). — 4.º Verscheiden andere geleerde werken en *Verhandelingen*, in één dl. in 4.to vereenigd. VING heeft zijn *Leven* in het Latijn geleverd.

SCHOLARIUS (GEORGE), een der geleerdste Grieken der 15.de eeuw, was algemeen regter der Grieken, secretaris des keizers van *Konstantinopel*, en zijn gewone hof-kapellaan. Hij omhelsde vervolgens het kloosterleven, en nam den naam van GENNADIUS aan. Toen hij nog slechts leek was, was hij bij de kerkvergadering van *Florence* tegenwoordig, alwaar hij zich nadrukkelijk voor de vereeniging der Grieken met de Latijnen verklaarde; hij vervaardigde bij zijne terugkomst, een uitmuntend *Verdedigingschrift* der artikels in het besluit der kerkvergadering van *Florence* vervat. Hij schildert in hetzelfde met de wegslependste welsprekendheid, den toestand, waarin die ongelukkige stad van *Konstantinopel* zich bevond; maar nadat MARCUS van *Efeze*, hem later van gevoelen had doen veranderen, werd hij een der grootste tegenstanders der vereeniging. Na de inneming van *Konstantinopel* door de Turken, in 1453, werd GENNADIUS tot patriarch dier stad verkozen. Sultan MAHOMED II gaf hem de beleening volgens het gebruik der Grieksche keizers en stelde hem den herdersstaf in handen, maar, daar hij de onlusten zag vermeer-

deren, zonder hoop, dezelve te kunnen bevredigen, legde die patriarch in 1458 zijne waardigheid neder, en begaf zich in *Macedonië* in een klooster, waarin hij in 1480 overleed. Zijne voornaamste werken (welke men vindt in de *Conciliën* van pater LABBE en in de *Bibliotheek der Kerkvaders*) zijn: 1.º een *Brief* aan de Grieksche bisschoppen gerigt, betrekkelijk de vereeniging; — 2.º drie *Verhandelingen*, in de kerkvergadering van *Florence* uitgesproken, over de middelen om den vrede te verschaffen; — 3.º eene *Verhandeling over den uitgang van den H. Geest van Vader en Zoon tegen MARCUS van Efeze*; — eene over de *Voorbeschikking* in het latijn vertaald met goede aantekeningen, door KAREL LIBERTINUS, *Praag*, 1673; in 8.vo; en verscheiden andere waarvan de abbé RENAUDOT ons de catalogus in de *Créancé etc.* (*Geloofsleer der Oostersche kerk over de transsubstantiatie*). Eenige critici hebben beweerd dat SCHOLARIUS, patriarch en ijverige schismatiek verschillend was van dengenen, die de vereeniging met de Roomsche Kerk zoo nadrukkelijk verdedigd had.

SCHOLASTICA (*Heilige*), eene maagd, zuster van den **H. BENEDICTUS**, te *Nursië*, eene stad van *Italië*, op het einde der 5.^e eeuw geboren, volgde het ascetische leven, en stichtte eene gemeenschap van religieuzen. Zij ging jaarlijks haren broeder bezoeken, in het laatste jaar, waarin zij zulks deed, voorzeide zij hem zijnen op handen zijnden dood, die in het jaar 543 plaats had. Niets is belangrijker en treffend ongekunstelder dan het verhaal van den **H. GREGORIUS**, van eene dier bijeenkomsten, der heilige met haren broeder, waarin **BENEDICTUS**, ten gevolge van eene, op de bede van **SCHOLASTICA** ontstane regen-vlaag, genoodzaakt was den nacht met haar in gesprekken door te brengen, die met al het vuur eener hemelsche liefde bezielde waren. Zij overleed drie dagen na haren broeder.

SCHOLL (**HERMANUS**). — Zie **HARTZHEIM** (**JOZEF**).

SCHOMBERG (**PETRUS**), te *Wurtzburg* uit eene oude en adellijke familie geboren, was kanonik van *Bamberg*, later bisschop van *Augsburg* en kardinaal in 1439. Paus **EUGENIUS IV** en keizer **FREDERIK III** maakten veel gebruik van zijne kunde, en

raadpleegden hem in gewichtige aangelegenheden. Hij werd met verscheidene onderhandelingen belast, die den vrede tusschen *Engeland* en *Frankrijk* en de bevrediging der geschillen, tusschen de Duitse vorsten ontstaan, ten doel hadden. Hij overleed te *Dillingen* in 1467. — Men moet hem niet verwarren met **NICOLAAS SCHOMBERG**, mede kardinaal, uit het oude huis van *Schomberg* in *Meissen* gesproten. Na de regtsgeleerdheid te *Pisa* te hebben beoefend, werd hij zoo zeer getroffen over eene redevoering van **SAVONAROLA**, dat hij zich onder zijne leiding stelde, en in 1497 in de orde van den **H. DOMINICUS** trad. Zijne verdienste deed hem in 1520 op den bisschoppelijken stoel van *Capua* verheffen. Door **CLEMENS VII**, naar *Frankrijk* gezonden, droeg hij veel bij tot het sluiten van den vrede van *Kamerijk*, tusschen **KAREL V** en **FRANCISCUS I. PAULUS III** versierde hem in 1535 met het purper. Het scheelde weinig of hij werd in de conclaven, waarin **ADRIANUS VI** en **CLEMENS VII** verkozen werden, tot Paus verheven. Men heeft van hem vijf *Leerreden*, welke hij in 1505 voor **JULIUS II** uitsprak, en eenige *Brieven*, in de verzameling van die der

vorsten. Hij overleed te Rome den 9 September in den ouderdom van 65 jaren.

SCHOMBERG (HENDRIK DE), uit dezelfde familie, als de laatstgenoemde kardinaal, werd te Parijs in 1583 uit eenen tak geboren, die zich in Frankrijk gevestigd had, en diende in 1617 in Piémont, onder den maarschalk D'ESTRÉES, en in 1621 en 1622, onder LODEWIJK XIII tegen de Hugenoeten. Na zich bij verschillende gelegenheden te hebben onderscheiden, werd hij in 1625 met den maarschalks staf van Frankrijk vereerd. Hij bewees deze onderscheiding waardig te zijn, door het verslaan der Engelschen in 1627, in het gevecht van het eiland Ré, en door het bemagtigen van den bergpas van Susa, in 1629. In dezen laatsten strijd, werd hij door een' musketkogel in de lendenen gekwetst; en zoodra hij genezen was, maakte hij zich meester van Pignerol in 1630, en sprong Casal bij. Tegen de muitelingen naar Languedoc gezonden, won hij in 1632, den slag van Castelnaudary, waarin de hertog van MONTMORENCY gekwetst en gevangen genomen werd. Deze zegepraal verschafte aan den maarschalk DE SCHOMBERG het landvoog-

dijschap van Languedoc, waarvan hij echter niet lang genot had, daar hij reeds den 17 November deszelfden jaars, te Bordeaux aan eenen aanval van beroerte overleed. Er bestaat van hem *Relation etc.* (*Verslag van den oorlog in Italië*), aan welken veldtogt hij zulk een aanmerkelijk deel heeft gehad. Dit werk werd in 1630 in 4to gedrukt, en in 1669 en 1682 herdrukt. — Zijn zoon KAREL DE SCHOMBERG, was hertog van Halluin (en werd gewoonlijk onder dien naam aangeduid), door zijne vrouw ANNA, hertogin van Halluin. Hij werd in 1601, te Nanteuil geboren, was landvoogd van Languedoc, en ontving in 1637, na op de Spanjaards bij Leucate in Roussillon, eene overwinning te hebben behaald, den maarschalks staf van Frankrijk. In den loop van dien oorlog behaalde hij verscheidene andere voordeelen op de Spanjaarden en nam in 1648 de stad Tortosa stormenderhand in. Hij overleed te Parijs in 1656. De maarschalk DE SCHOMBERG, was de eerste beschermer van BOSSUET, en droeg veel bij, om hem aan het hof bekend te maken.

SCHOMBERG (FREDERIK ARMAND DE), maarschalk van Frankrijk, in 1619, uit

eene beroemde, doch van de voorgaande verschillende familie geboren, droeg de wapens onder FREDERIK HENDRIK, prins van *Oranje*, en later onder diens zoon, prins WILLEM II. Zijn naam was in *Frankrijk* doorgedrongen; hij ging over in dienst dier mogendheid, en verkreeg de landvoogdijschappen van *Gravelingen*, *Veurne* en naburige landen. In 1661, werd hij naar *Portugal* gezonden, en voerde er zoo gelukkig het bevel, dat *Spanje* genoodzaakt was, in 1668 den vrede te sluiten, en het huis van *Braganza*, als wettigen erfgenaam van het koninkrijk *Portugal* te erkennen. Nadat SCHOMBERG in 1672, met evenveel geluk in *Katalonië* had gestreden, verkreeg hij, ofschoon protestant zijnde, in 1675, den maarschalks-staf van *Frankrijk*. Hij begaf zich vervolgens naar de *Nederlanden*, alwaar hij de belegeringen van *Maastricht* en *Charleroi* deed opbreken. In 1685, het jaar der intrekking van het edikt van *Nantes*, begaf hij zich naar *Portugal*, dat hij weldra weder verliet om zich naar *Duitschland* te begeven, vervolgens stak hij naar *Engeland* over, met WILLEM III, prins van *Oranje*, die zich van dat rijk ging meester

maken. Deze prins zond hem in 1689 om het bevel te voeren in *Ierland*, en na zich in het volgende jaar derwaarts te hebben begeven, geraakte hij aldaar slaags met het leger van koning JACOBUS, aan gene zijde der rivier de *Boïne* gecampeerd. SCHOMBERG behaalde de overwinning, maar sneuvelde in den strijd. Zijne afstammelingen zijn in dienst van *Engeland* gebleven. De *Beknopte Levensschets van SCHOMBERG*, door LUSANCY, is in 1690 te *Amsterdam*, in 12.mo gedrukt.

SCHOMBERG (JOANNA DE), Hertogin van *Liancourt*. — Zie LIANCOURT.

SCHOMER (JUSTUS CHRISTOFFEL), te *Lubek*, in 1648 geboren, en in 1696 overleden, was hoogleeraar der godgeleerdheid te *Rostok*. Hij gaf, in 1690, zijne *Theologia moralis sibi constans*, in het licht. De titel maakt eene zinspeling op de omwentelingen, welke de zedeleer, zoowel als het *dogma*, bij de protestanten had ondergaan, en welke de schrijver trachtte te beteugelen. De beste uitgave van dat werk is die van 1707. Nog heeft men van SCHOMER *Commentariën* op de Brieven van den H. PAULUS, 3 dl.ⁿ, in 4.to

SCHONÆUS of DE SCHOONE (CORNELIUS), een Latijnsch dichter, in 1541, te Gouda geboren, heeft *Treurzangen*, *Puntdichten*, enz. vervaardigd. Maar hetgene, waardoor hij zich vooral heeft bekend gemaakt, zijn zijne *Gewijde Blijspelen*, waarin hij den stijl van TERENTIUS zeer is nabij gekomen; welke stukken nog achtenswaardiger zijn door de bedoeling des schrijvers en de wijsheid zijner inzichten, dan door de sierlijkheid en zuiverheid des stijls. Degene die weten, welke verwoestingen de oude en nieuwere tooneelkluchten in de zeden hebben aangerigt, kunnen eenen arbeid niet dan op hoogen prijs stellen, welke aan den geest en het hart der jonge lieden, eene soort van afwisseling schenkt, die hen aan onschuldige voorwerpen boeit, en die het najagen of betreuren van ligtzinnige schouwtooneelen voorkomt. (Zie CYGNE). De roem, welken hij verwierf, gevoegd bij de regelmatigheid van zijn gedrag, verschaftte hem het rectoraat der Latijnsche school van Haarlem; welken post hij met het beste gevolg, gedurende 25 jaren bekleedde. Hij overleed aldaar den 23 November 1611. Hij had altijd eene onschendbare verkleefdheid aan de Godsdienst zijner vaderen be-

houden, in eenen tijd, waarin de nieuwe ketterijen alle hoofden opwonden. SCHONÆUS is door de beste schrijvers van zijnen tijd geprezen. Men heeft een aantal uitgaven, zijner *Gewijde Blijspelen*, onder den titel van *Terentius christianus*, in het licht gegeven. De meeste gezochte zijn die van *Amsterdam*, 1629; *Keulen*, 1652, en *Frankfort*, 1712, 2 dl.ⁿ in 8.vo

SCHONER (JOANNES), een wiskunstenaar, te *Karlstadt*, in *Frankenland*, in 1477 geboren, overleden in 1547, bekleedde eenen leerstoel voor de wiskunde te *Neurenberg*. Zijne *Sterrekundige tafelen* (*Wittenberg*, 1588, in 4.to), welke hij na die van REGIOMONTANUS in het licht gaf, werden, nithoofde van derzelve duidelijkheid, *Resolutæ* genaamd, en verwierven hem eenen beroemden naam. Nog heeft men van hem de verzameling zijner *Wiskundige werken*, *Neurenberg*, 1551, in fol.

SCHONLEBEN (JOANNES LO-DEWIJK), te *Laybach*, in *Krain*, geboren, beoefende met het beste gevolg de geschiedenis, en verdiende tot hoogleeraar derzelve benoemd te worden in zijne geboorteplaats. Zijne souvereinen

die hem vereerden, werden op hunne beurt door hem vereerd. Hij schreef eene geleerde geschiedenis van hun huis, getiteld: *Dissertatio de prima origine domus Hapsburgo-Austriacæ*, in fol. Na deze letterkundige hulde aan zijne meesters te hebben bewezen, bewees hij eene dergelijke aan zijn land: hij schreef de geschiedenis deszelve onder dezen titel: *Carniola antiqua et nova*, tot het jaar 1000, 3 dl.ⁿ in fol. Deze schrijver overleed in het begin der 18.de eeuw.

SCHOOCKIUS (MARTINUS), te *Utrecht*, in 1614 geboren, was achtereenvolgend hoogleeraar in de talen, de welsprekendheid, de geschiedenis, de natuurkunde en de logica, te *Utrecht*, *Deventer*, *Groningen*, en eindelijk te *Frankfort aan de Oder*, alwaar hij in 1669 overleed. Men heeft van hem een aantal werken over de critiek, de wijsbegeerte, de godgeleerdheid, de letterkunde, de geschiedenis enz. in 12.mo; en in 8.vo; in welke hij slechts heeft gecompileerd. De voornaamste zijn: 1.º *Exercitationes variae*, 1663, in 4.to; welk op nieuw in het licht zijn verschenen onder dezen titel: *Martini Themidis exercitationes*,

1688, in 4.to; — 2.º *Verhandelingen over de boter*; — 3.º *Over den afkeer van den kaas*; — 4.º *Over het ei en het kuiken*; — 5.º *Over de overstromingen*; — 6.º *De harengs, seu halecibus*; — 7.º *De signaturis fetus*; — 8.º *De ciconiis*; — 9.º *De scepticismo*; — 10.º *De sternutatione*; — 11.º *De cerevisia*; — 12.º *Tractatus de truffis*; — 13.º *De statu reipublicæ foederati Belgii*; — 14.º *De imperio maritimo*; — 15.º *De naturali soni*; — 16.º *De nihilo*; — 17.º *De lingua hellenistica*; — 18.º *Admiranda methodus novæ philosophicæ*, tegen DESCARTES; — 19.º *Twistschriften*, die bewijzen dat hij de onderwerpen van boter en kaas beter wist te behandelen dan die der godsdienst. VOSSIUS, door zijne hekelzuchtige inborst beleedigd, noemde hem *impudentissima bestia*.

SCHOONHOVIUS of SCHOONHOVEN (FLORIS), in 1594, te *Gouda* geboren, legde zich op de dichtkunde toe. Nadat de geschillen der verschillende sekten van zijn vaderland hem de noodzakelijkheid van eenen zichtbaren regter hadden doen inzien, werd hij Catholijk, en overleed in 1648, na in het licht te hebben gegeven:

1.º *Poemata, Leyden, 1613*, bestaande uit *Herderszangen* en *Lierdichten*. — 2.º *Emblemata, Amsterdam, 1618*, in 4.to Deze werken hebben hem eenen rang verzekerd onder de dichters der middelbare klasse,

SCHOPP. — Zie SCIOPPIUS.

SCHOREL of SCHOORL (JOANNES VAN), een schilder, in het dorp *Schoorl*, in *Noord-Holland*, geboren, studeerde eenigen tijd, onder ALBERT DURER. Een religieus, die zich naar *Jeruzalem* begaf, spoorde SCHOREL aan, hem te volgen. Deze reis verschafte hem de gelegenheid, om de plaatsen afteteekenen, door de tegenwoordigheid van J. C. geheiligd, en andere voorwerpen, die de belangstelling of godsvrucht kunnen opwekken. Hij doorkruiste vervolgens *Europa*. Na zich eenigen tijd in *Italië* te hebben opgehouden, gaf Paus ADRIANUS VI hem het opzicht over de werken van het gebouw het *Belvedere*; maar de dood van dien opperpriester, die een jaar later plaats had, spoorde SCHOREL aan, om naar zijn vaderland terug te keeren; en op zijnen weg, trok hij door *Frankrijk*, alwaar FRANCISCUS I, vruchteloos trachtte hem terug te hou-

den. Deze schilder, die zich evenzeer aanbeval door zijne ervarenheid, in de dicht- en toonkunst en in de talen, als door de zuiverheid zijner zeden, overleed in 1572, in den ouderdom van 76 jaren. De koning van *Zweden*, voor wien hij eene schilderij van de *H. Maagd* had vervaardigd, had hem eenen gouden ring van groote waarde, ten geschenke gegeven.

SCHORUS (ANTONIUS), een taalkundige, te *Hoogstraten*, in de Belgische provincie *Antwerpen* geboren, ging tot de protestantsche sekte over, en overleed te *Lausanne*, in 1552. Men heeft van hem verscheiden taalkundige werken, waarvan de latere schrijvers over die wetenschap dikwerf gebruik hebben gemaakt, zonder dezelve aan te halen. De voornaamste zijn: 1.º *Thesaurus ciceronianus, Straatsburg, 1570*, in 4.to; — 2.º *Phrases linguae latinae e Cicerone collectae*, in 8.vo; *Basel, 1550*, en *Tubingen, 1728*; — 3.º *Ratio discendae, docendae que linguae latinae ac graecae*, in 8.vo; — 4.º een Latijnsch blijspel, getiteld: *Eusebia, sive Religio*, hetwelk hij in 1550, te *Heidelberg*, alwaar hij onderwijzer der

schoone letteren was deed uitvoeren; en wyl hij door dit hekelachtige stuk wilde bewijzen, dat de grooten de godsdienst miskenden, en dat zij slechts bij het volk ingang vond, zoo deed de keizer hem uit de stad verdrijven. — Men is van gevoelen dat HENDRIK SCHORUS, in 1590 overleden, mede door verscheiden taalkundige werken bekend, die te *Straatsburg* gedrukt zijn, de zoon van ANTONIUS was.

SCHOT of SCOT (REGINALD), een Engelsch edelman, is de schrijver van een Latijnsch werk, waarin hij tracht te bewijzen, dat alles wat men van de toovenaars en duivelbezweerders zegt, fabelachtig is, of door natuurlijke redenen kan verklaard worden, hetzelfde kwam in 1584, in 4.to, in het licht, en werd in *Engeland* ten vure gedoemd. — Zie DELRIO, HAAN, MEAD.

SCHOTANUS (CHRISTIAAN), een protestantsch predikant. in 1603, in een Vriesch dorp geboren, was hoogleeraar in de Grieksche taal en de kerkelijke geschiedenis, en predikant te *Franeker*. Hij overleed aldaar in 1671. na in het licht te hebben gegeven: 1.º *Beschrijving van Vriesland*,

met platen, 1656, in 4.to; — 2.º *Geschiedenis van Vriesland tot in 1558*, in fol. Hij spreekt in deze beide werken over de Catholijken met de aan de protestanten zoo gewone partijdigheid; — 3.º *Continuatio historiae sacrae Sulpitii Severi, Franeker*, 1658, in 12.mo; — 4.º *Bibliotheca historiae sacrae veteris Testamenti, sive exercitationes sacrae in historiam sacram Sulpitii Severii et Josephi*, 1664, 2 dl.ⁿ in fol. Bij het zien van den titel zou men vermoeden, dat dit werk een commentarium was, ter opheldering dier geschiedschrijvers volgens de regels der critiek, en in de daad is zulks slechts het wanstallige resultaat der lessen des schrijvers — SCHOTANUS had een zoon, JOANNES genaamd, die hoogleeraar der wijsbegeerte te *Franeker* was, en die in 1699 overleed. Hij heeft be-rijmde *Omschrijvingen* op de *Overwegingen* van DESCARTES vervaardigd, waarin hij in het strijdperk treedt met den geleerden HUET, en het werk van dien prelaat, over de cartesiaansche wijsbegeerte, hoewel zeer zwakkelijk aanrandt.

† SCHOTEL (JOANNES CHRISTIANUS), den 11 November 1787, te *Dordrecht* gebo-

ren, een der beroemdste Nederlandsche schilders van het begin der 19.^e eeuw, bereikte den hoogsten graad van kunstbekwaamheid, in het schilderen van woelende watergezigten en onstuimige zeeën. Na VAN DE VELDE en BAKHUYZEN (zie beide artikels), had geen Hollandsch meester in dit vak zijne hoogte bereikt. Bij zijne schildergave bezat hij ook het talent van teekenen. Zijn werk werd niet alleen hoog gewaardeerd en verzameld door zijne kunstlievende landgenooten; maar ook door vreemdelingen, die als wedijverden om hunne kabinetten en portefeuilles met zijne kunstvoortbrengselen te verrijken. De koning der *Nederlanden* erkende zijne verdiensten, door hem tot ridder van den Nederlandschen leeuw, — en het koninklijk Nederl. Instituut door hem tot lid harer vierde klasse te benoemen. Voorts was hij lid van de akademiën van beeldende kunsten te *Amsterdam*, te *Berlijn*, te *Brussel*, te *Antwerpen* en te *Gend*. Den 28 Junij 1806, was SCHOTEL in den echt getreden met mejufvrouw PETRONELLA ELIZABETH VAN STEENBERGEN, die hij bij zijn overlijden, den 21 December 1838 voor gevallen, als weduwe met zes

XXII. DEEL,

kinderen naliet. Bij zijne begraafing, werden door den dichter JAN SCHOUTEN, op zijn graf de volgende dichtregels uitgesproken :

Zoo legden we aan een' Vriend den laat-
 (sten) lijkpligt af!
 Zoo hebben wij weêr eijns gebragt aan
 ('t vragtig graf; —
 Een eijns van hooge waarde, aan Gade ont-
 (rakt en Loten; —
 Do bloem, het kroon-sieraad van onze
 (Stadgenooten!
 Wat zeg ik? Neen! — 't sieraad van 't
 (Vaderland, dat hem
 Den hoogen eerrang schonk, met alge-
 (meene stem,
 Dien 't vroeger toevees aan de kunst van
 (VAN DE VELDE.
 Wel wigtig viel zijn lijk onze armen op
 (de baar:
 Wij tilden ook een hoofd, van kroon en
 (lauwren zwaar,
 Hem toegereikt van *Senne* en *Amstel*, *Spree*
 (en *Scheide!*
 Als Gade en Vader, Vriend en Broeder
 (goed en trouw,
 Start zijn te vroeg verliez ons aller hart
 (in rouw;
 Maar heeft zijn zig't're vorm ons stoflijk oog
 (bogeven,
 Zijn naam blijft in ons hart geschroven,
 En zijne onschat'bre Kunst toeft een on-
 (sterflijk levent!

SCHOTT (ANDREAS), te *Antwerpen*, in 1552 geboren, volbragt zijne studiën te *Leuven*, en later te *Parijs*, alwaar hij in vriendschapsbetrekking kwam met BUSBECQ, en verscheiden geleerden. Hij begaf zich naar *Spanje*, en verkreeg, bij een vergelijkend examen, eenen leerstoel voor de Grieksche taal te *Salamanka*. ANTONIUS AUGUSTINUS, aartsbisschop van *Tarragona*, wilde hem bij zich hebben: hij leefde eenigen tijd met dien prelaat, werd in 1586 Jesuit, en te *Rome* tot hoogleeraar

F f

in de welsprekendheid be-
noemd. Hij keerde naar *Ant-
werpen* terug, alwaar hij
tot aan zijnen dood, in 1629
voorgevallen, met roem het
Grieksch onderwees. Hij was
een werkzaam, openhartig,
edelmoedig, beschaafd, ge-
dienstig man. De onregtzin-
nigen hebben hem evenzeer
geprezen als de Catholijken.
Men heeft van hem: 1.º *Ver-
taling* van PHOTIUS, *Parijs*,
1606, in fol.; dezelve schiet
in nauwkeurigheid en juist-
heid te kort. — 2.º De eer-
ste *Uitgave* der *Historia*
Augusta, van SEXTUS AU-
RELIUS, 1579; — 3.º *Uit-
gaven* van CORNELIUS NE-
POS, *Frankfort*, 1600, in
fol.; van POMPONIUS MELA,
Antwerpen, 1582, in 4.to;
van SENECA, den redenaar,
met *bijvoegsels*, waar er ga-
pingen bestonden, *Parijs*,
1606, in fol.; van den heil-
igen BASILIUS den Grooten,
met *aanteekeningen*, 1616,
in fol.; van *Commentariën*
op de boeken van MOZES,
van den heiligen CYRILLUS,
Grieksch en Latijn; van de
Brieven van den H. ISIDORUS
van *Pelusium*, Grieksch en
Latijn, *Rome*, 1629; van de
Romeinsche oudheden, van
ROSIN, met *bijvoegsels*, *Keu-
len*, 1645, in 4.to; van de
Brieven van PAULUS MANU-
TIUS, *Keulen*, 1624; van
de *Werken* van LODEWIJK

VAN GRENADA, 1628; van
het *Sicilia*, *Magna Græ-
cia*, enz.; van HUBERTUS
GOLTZIUS, met *aanteekening-
en*, 1617, in fol.; van de
Fasti Romani, deszelfden
schrijvers, 1618, in fol.;
van de *Werken* van ENNO-
DIUS, van CLAUDIANUS MA-
MERTIUS enz. — 4.º *Vitæ*
comparatæ ARISTOTELIS et
DEMOSTHENIS, *Augsburg*,
1603, in 4.to; — 5.º *Lijk-
rede* van ANTONIUS AU-
GUSTINUS, *Aartsbisschop*
van *Tarragona*, 1586, met
de *Zamenspraken* van dien
prelaat, met *aanteekeningen*
door STEPHANUS BALUZE in
het licht gegeven. — 6.º
*De bono silentii religioso-
rum et sæcularium*; — 7.º
*De sacris et catholicis sanc-
tæ scripturæ interpretibus*,
Keulen, 1618, in 4.to; —
8.º *Adagia sacra novi*
Testamenti Græce et Latine,
Antwerpen, 1629, in 4.to;
— 9.º *Litteræ japonicæ*;
— 10.º *Tabulæ rei num-
maricæ*, 1615, in 8.vo Dit
werk is ontleend uit BUDÉ,
AGRICOLA en CIACONIUS. —
11.º *Hispania illustrata*,
*seu rerum urbiumque His-
paniæ, Lusitanicæ scripto-
res*, *Frankfort*, 1606—
1608, 4 dl.ⁿ in fol.; — 12.º
De prisca religione ac diis
gentium; enz. Al deze ge-
schriften verraden eene diepe
kunde en geleerdheid. —

FRANCISCUS SCROTT, zijn broeder, lid der regering van *Antwerpen*, in 1622 overleden, is bekend door zijn *Itinerarium Italicæ, Germanicæ, Gallicæ, Hispanicæ, Weenen*, 1601, in 8.º

SCROTT (GASPARUS), een natuurkundige en Jesuït, in 1608, te *Königshofen*, in het diocees van *Wurzburg*, geboren, begaf zich in 1627 onder de Jesuiten, en werd naar *Palermo*, in *Sicilië*, gezonden, om aldaar de natuur- en wiskunde te onderwijzen, hetwelk hij gedurende verscheiden jaren met eenen schitterenden roem deed. Hij begaf zich vervolgens naar *Rome*, en kwam aldaar met den beroemden pater KIRCHER, in vriendschapsbetrekkingen, die de gelijkvormigheid van smaak vertrouwelijk maakte. Hij keerde naar zijn vaderland terug alwaar hij, na de wiskunde te hebben onderwezen, den 20 Mei 1666 overleed. Er bestaan van hem verscheiden werken, die den stempel eener diepe geleerdheid dragen. De meest bekende zijn: 1.º *Physica curiosa, sive Mirabilia naturæ et artis*. Dit vreemdsoortige werk, bestaat uit 2 dl.ⁿ in 4.to De schrijver deelt in hetzelfde verscheiden

zonderlingheden mede, betrekkelijk de menschen, dieren en luchtverschijnselen. Men vindt in hetzelfde nasporingen over de gedroegten en over de verschillende verschijnselen, waarin de natuur van hare wetten schijnt af te wijken. De schrijver openbaart op sommige plaatsen even zoo vele ligtgeloovigheid als kunde; hij zegt dat de dieren, die *Amerika* hebben bevolkt, er waarschijnlijk door de engelen gebragt zijn. Het gedeelte wat de *mirabilia artis* bevat, wordt het meeste op prijs gesteld. — 2.º *Magia naturalis et artificialis*, 1677, 7 dl.ⁿ, in 4.to, vol geleerde, natuur- en zwaartekundige nasporingen. — 3.º *Technica curiosa, Neurenberg*, 1664, in 4.to; — 4.º *Machina hydraulico-pneumatica*, 1657, in 4.to; — 5.º *Pantometrum kircherianum, sive instrumentum geometricum novum*, 1660. — 6.º *Itinerarium staticum kircherianum*, 1660. — 7.º *Encyclopediæ*, 1661. Dit is eene wiskunstige verhandeling. — 8.º *Mathesis Ctesarea*, 1662, 2 dl.ⁿ in 4.to; — 9.º *Anatomia physico-hydrostatica fontium et fluminum*, 1663, in 8.º; — 10.º *Arithmetica practica generalis et speculativa*, 1663 in

8.vo; — 11.º *Schola steganographica*, 1664, in 4.to; — 12.º *Organum mathematicum*, 1668, in 4.to De gebruikelijke en proefondervindelijke natuurkunde was het voornaamste voorwerp zijner nasporingen en werkzaamheden. Men maakt tegenwoordig weinig proefnemingen, waarvan men het beloop, de uitkomst en de toepassing niet vindt in de geschriften van pater SCHOTT; en echter wordt hij bijna nergens aangehaald; men gevoelt er ligtelijk de reden van. MERCIER, abbé van *Saint-LÉGER*, te *Soissons* heeft een *Beredeneerd verslag der werken van pater SCHOTT* geleverd, *Parijs*, 1785, in 8.vo Hij toont er in aan dat deze geleerde zich heeft bezig gehouden of liever vermaakt met die ontdekkingen, welke tegenwoordig zoo veel gerucht maken: zoo als de sprekende hoofden, het onderwijs der doofstommen, de herleving der planten, het wandelen op het water, het verborgen schrift, enz. De onkunde, waarin men algemeen verkeert, betrekkelijk die geheimen, in eene eeuw, waarin men slechts brochures van den dag leest, heeft laetdunkende schrijvers vermetel genoeg gemaakt, zich dezelve toe te eigenen. Door deze diefstallen aan den waren

eigenaar terug te geven, heeft de abbé MERCIER, ofschoon de klaagtoonen der hedendaagsche kwakzalvers doende aanstemmen, de goedkeuring van een regtvaardig en onpartijdig publiek weggedragen. De beruchte BAYLE, eerlijker en meer waarheidlievend, dan die letterdieven, bekent dat pater SCHOTT, hem de eerste denkbeelden van zijn luchtkundig werktuig heeft gegeven. — Zie KIRCHER (ATHANASIOS).

SCHOUTEN (CORNELIS) — Zie LEMAIRE.

* SCHOUWALOFF. — Zie SCHUWALOW.

SCHRÆDER of SKYTTE (JOANNES), minister van *Zweden*, van geringe ouders, te *Nicoping* geboren, en te *Stokholm*, in 1645 overleden, was de leermeester geweest van GUSTAAF ADOLF, die hem tot vrijheer verhief, en in verschillende gezantschappen gebruikte. Men heeft van hem *Redevoeringen* en andere werken.

* SCHREBER (JOANNES CHRISTIAAN DANIEL VON), een Duitse arts en natuurkundige, in 1739, te *Weissensee*, in *Thuringen* geboren, was een der beroemdste leerlingen van LINNÆUS, en droeg

veel bij, om de leeringen zijns meesters te bekrachtigen, en voornamelijk het gebruik van het geslachtstelsel. Hij hield eerst geneeskundige leergangen aan de school van *Bützow*, welke hij in 1764 verliet, om *Leipzig* te gaan bewonen, alwaar hij tot lid was benoemd van de huishoudelijke maatschappij, van welke hij weldra secretaris werd. In 1769, werd hij tot de universiteit van *Erlangen* beroepen, als gewoon hoogleeraar der geneeskunde, natuurlijke historie, kruidkunde, terwijl hij tevens, met den titel van hofraad, met het geldelijk beheer werd belast; eindelijk werd hij tot president der keizerlijke akademie van natuurkundigen, en keizerlijken raad benoemd, en door den keizer tot den adeldom verheven. Hij overleed den 10 December 1810. Aan weinige geleerden is in *Duitschland* zulk een groote roem ten deel gevallen. Hij was lid van 40 geleerde genootschappen, zoo van zijn vaderland als van vreemde landen. Men heeft van hem: 1.° *Icones plantarum minus cognitarum decas*, in fol.; *Halle*, 1766; — 2.° *Beschreibung der Gräser*, *Leipzig*, 1769—74, 2 dl.ⁿ in fol.; met 54 platen, de af-

beeldingen van 70 gekleurde grasplanten voorstellende. — 3.° *De phaseo observationes*, in 4.to; *Leipzig*, 1770. — 4.° *Spicilegium Floræ Lipsicæ*, *Leipzig*, 1771, in 8.vo; een niet zeer gezocht werk. — 5.° *Plantarum verticillatarum unilabiatarum genera et species*, 1774, in 4.to; — 6.° *Ueber die Säugthiere*, *Erlangen*, 1775—92, 15 afleveringen in 4.to; een werk met teekeningen, meestal aan andere schrijvers ontleend. Het wordt gezocht, ofschoon het zonder eenige systematische orde is zamengesteld. — 7.° *Mantissa editiones 4 materiae medicæ LINNÆI*, 1782, in 8.vo; — 8.° *De persœa Ægyptiorum*, 1787, in fol.; — 9.° eene 8. ste uitgave van het *Genera plantarum* van LINNÆUS, *Frankfort*, 1789, in 8.vo, die groote veranderingen heeft ondergaan, en in *Duitschland* zeer gezocht wordt, enz.

* SCHREIBER (JOANNES GODFRIDUS), den 5 Augustus, 1746, te *Roberschau*, bij *Marienberg*, in *Saksen*, geboren; was de zoon van eenen eenvoudigen mijnwerker, vader van een talrijk gezin, doch die ondanks zijne armoede, zijne kinderen zeer wel opvoedde. JOANNES GO-

DEFRIDUS, die het negende kind was, na de eerste jaren zijner jeugd, met den hand-arbeid der uitdelvingen te hebben doorgebracht, werd in den ouderdom van 24 jaren waardig gekeurd, om naar de akademie van mijnwerken van *Freyberg* te worden gezonden, teneinde er de theoretische kundigheden op te doen, die in eenen officier der mijnen gevorderd worden. Hij studeerde tien jaren in dat gesticht, en verwierf de achting en vriendschap zijner meesters en der leden van administratie. Hij werd eerst belast met het opzigt over de werkzaamheden, van verscheiden uitdelvingen in zijn vaderland, vervolgens werd hij, op verzoek van MONSIEUR, graaf van *Provence*, die den Franschen gezant aan het hof van *Saksen* gelast had, eenen zeer kundigen officier der mijnen te vragen, ten einde de goud- en zilver-mijnen van *Dauphiné*, welke aan hem waren afgestaan, te exploiteren, naar *Frankrijk* gezonden. Hij kwam aldaar met een' meester mijnwerker in September 1771, aan, en sedert dien tijd is hij onafgebroken in dienst geweest, hetzij van MONSIEUR, hetzij van de hoofden der verschillende besturen, welke elkander gedurende de omwenteling zijn

opgevolgd. Sedert 1813 had hij den rang van divisionnair-inspecteur, en men belastte hem, volgens zijn verlangens, met het opzigt over de 4.^e delfstoffelijke afdeeling, waarvan de hoofdplaats te *Grenoble* was. De koning benoemde hem in 1820 tot ridder van het legioen van eer, en schonk hem naturalisatie-brieven. Kort daarna werd hij naar het dep.^t der *Loire* gezonden, om aan de ontwikkeling der nieuwe delfstoffelijke industrie, door den heer GALLOIS ontworpen, medetewerken. Hij deed nog verscheiden reizen naar *Savooije*; teindelijk door den ouderdom verzwakt, vragde hij zijn ontslag, dat hem verleend werd, met het brevet van honorair algemeen-inspecteur en het behoud van beeraadslagende stem, in den algemeenen raad der mijnwerken. Hij is te *Grenoble* den 10 Mei 1827 overleden. Hij was corresponderend lid van het Instituut; en in 1815 werd hij behouden als correspondent der koninklijke akademie van wetenschappen; hij was ook bij verscheiden geleerde genootschappen van verschillende landen ingeschreven. Men heeft van hem: *Verhandeling over de wetenschap van de uitdelving der mijnen, zoo theoretisch als praktisch*, in het Hoog-

duitsch, mede in het Fransch vertaald, en verscheiden verhandelings voorkomende in het *Journal de physique*, en in het *Journal des mines*.

SCHREVELIUS (CORNELIUS), een letterkundige, te *Haarlem*, in 1615 geboren, werd rector der Latijnsche school te *Leyden*, in 1642, en bekleedde dien post tot aan zijnen dood, den 11 September 1664 voorgevallen. SCHREVELIUS heeft meer dan eenig ander, medegewerkt, aan de uitgaven van klassieke schrijvers, in *Holland* ondernomen, en onder den naam van *Variorum* bekend, die zeer schoon en naauwkeurig zijn, maar dikwerf met aantekeningen overladen, die in smaak en oordeel te kort schieten. Men heeft van hem een *Lexicon manuale Græco-Latinum*, *Leyden*, 1645, in 8.vo, vermeerderd door JOZEF HILL, 1676, in 4.to De beste uitgaven zijn die van *Amsterdam*, 1710, *Parijs*, 1752, en *Dresden*, 1762: [de laatste is geleverd te *Parijs*, in 1820, door FLEURY-LECLUSE, in 8.vo] Dit is het beste werk van SCHREVELIUS; men bediende zich van hetzelfde in verscheiden collegiën. Men zou wel hebben gedaan er eene laffe scherts

betrekkelijk het vagevuur uit wegtelaten: maar zoodanig is de secte-geest, hij besmet alles wat hij aanraakt: hij moet dogmatiseren, zelfs in taalkundige werken. — Zijn vader THEODORUS SCHREVELIUS, onderscheidde zich ook in de schoone letteren, was rector der Latijnsche scholen van *Haarlem* en *Leyden*, en gaf in het Latijn eene *Geschiedenis der stad Haarlem* in het licht, *Leyden*, 1647, in 4.to

SCHRIJVER. — Zie GRAPHÆUS.

* SCHROECK (JOHANN MATHIAS), een Duitsche geschiedschrijver, te *Weenen*, in 1733 geboren, was de kleinzoon van MATHIAS BEL, schrijver van het *Aparatus ad historiam Hungariæ*, en even als deze, wijdde hij zich uitsluitend aan de beoefening der geschiedenis toe. Na zijne studiën te *Leipzig* volbragt te hebben, werd hij surnumerair hoogleraar der wijsbegeerte in dezelfde stad: in 1775, verkreeg hij te *Wittenberg*, den geschiedkundigen leerstoel, welken hij gedurende verscheiden jaren met roem bekleedde. Hij overleed in die stad, den 1 Augustus 1808. Men heeft van hem

een aantal werken, waarvan de voornaamste zijn: 1.º *Algemeine Biographie*, 1767—1792, 8 dl.ⁿ in 8.vo; — 2.º *Weltgeschichte für Kinder*, 4 dl.ⁿ in 6 gesplitst, 1779 — 1804; het is deze *Algemeene geschiedenis*, door de maatschappij tot nut van 't algemeen in het Nederduitsch in het licht gegeven, welke wegens hare partijdige en de Catholijken grievende voorstelling van daadzaken, bij het onderwijs volstrekt niet als handleiding kan gevolgd worden; er bestaat ook eene Fransche vertaling derzelve. — 3.º *Christliche Kirchengeschichte*, eindigende met de hervorming, *Leipzig*, 1768 — 1803, 35 dl.ⁿ in 8.vo; — 4.º *Kirchengeschichte seit der Reformation*, *Leipzig*, 1804 — 1819, 10 dl.ⁿ, waarvan de beide laatste door Tzschirner zijn bezorgd. De stijl van dezen schrijver is edel, eenvoudig, zonder schoolgeleerdheid of gemaktheid.

SCHROEDER (JOANNES), in 1600, in *Westfalen* geboren, legde zich op de geneeskunde toe, oefende zijn beroep uit in het Zweedsche leger, en werd tot natuurkundige der stad *Frankfort* benoemd, alwaar hij den 30 Januarij 1684 overleed. Men heeft van hem: *Pharmacopœa*

medico-chymica, *Frankfort*, 1677, in 4.to; en in het Hoogduitsch, *Neurenberg*, 1685, in 4.to BOERHAVE spreekt met lof over dit werk, in zijne *Methodus studii medici*, maar HALLER in zijne aantekeningen op het *Methodus*, spreekt er minder gunstig over.

* SCHROETER (JOANNES SAMUEL), een protestantsch predikant, den 25 Februarij 1735, te *Rastenburg* in *Thuringen*, geboren, legde zich op de beoefening der natuurlijke historie toe, en verwierf eenen grooten roem van bekwaamheid in de delfstoffen in de schelpkunde. Men heeft hem verscheiden in het Hoogduitsch geschrevene werken over—de verschillende takken der natuurlijke historie te danken, zoo als: 1.º *Steenkundig Woordenboek*, *Berlijn*, 1772—88, 8 dl.ⁿ in 8.vo; — 2.º *Dagboek voor de liefhebbers van het mineraal-rijk en de schelpkunde*, *Weimar*, 1773 — 80, 6 dl.ⁿ in 8.vo; — 3.º *Volledige inleiding tot de kennis en de geschiedenis der steenen en der versteeningen*, *Allenberg*, 1774 — 84, 4 dl.ⁿ in 8.vo; — 4.º *Verhandelingen over verschillende voorwerpen der natuurlijke historie*, *Halle*, 1776, 2 dl.ⁿ in 8.vo; — 5.º

Inleiding tot de schelpkunde, volgens LINNÆUS, *Halle*, 1783 — 86, 3 dl.ⁿ in 8.vo; — 6.º *Aanmerkingen en waarnemingen over de natuurlijke historie*, voornamelijk over de schelpen en de delfstoffen, *Leipzig*, 1784 — 87, 4 dl.ⁿ in 8.vo en een aantal artikels, in verschillende tijdschriften. Nog heeft men van hem: *De ouderdom, of onfeilbaar middel om hoge jaren te bereiken*, nieuwe uitgave, *Berlijn*, 1805, in 8.vo, waarin men zeer belangrijke en nuttige wenken aantrest. SCHROETER, is den 24 Maart 1808, te *Bukstädt* overleden.

* SCHTSCHERBATOW (de prins MICHAËL MICHAËLOWITSCH), Russisch staatsman en letterkundige, in 1733 geboren, en te *Moskau* in 1792 overleden, volgde eerst de loopbaan der wapens, welke hij verliet voor die der burgerlijke administratie, in welke hij zich tot de eerste posten verhief. Onder CATHARINA II had hij grootelijks deel, aan de organisatie van het openbaar onderwijs en de regterlijke magt. Hij is de schrijver eener *Geschiedenis van Rusland*, 1770, en volgende jaren, 5 dl.ⁿ in 4.to; die slechts loopt tot de regering van den Czaar MI-

CHAËL THEODOROWITSCH. Deze geschiedenis is heviglijk geheld, zoowel met betrekking tot den stijl als de nauwkeurigheid. Men heeft nog van hem verscheiden kleine stukken, afzonderlijk gedrukt, of in verschillende verzamelingen van den tijd opgenomen, zoo als eene *Verhandeling over de oude graden van adel in Rusland*, *Moskau*, 1784, en *Geschiedkundige Verhandeling over het geslacht-register der Russische vorsten van RURIK afstammende*, *ibid.* 1785. Hij is ook de uitgever eener *Beknopte geschiedenis der Russische overweldigers*, *St. Petersburg*, 1744, der *Koninklijke jaarboeken*, *ibid.* 1772, der *Jaarboeken der onlusten van Rusland*, *ibid.* 1771, van het *Leven van PETER den Grooten*, met den oorspronkelijken tekst, en aantekeningen, *Venetië*, 1771, 2 dl.ⁿ enz.

* SCHUBART VAN KLEEFELD (JOANNES CHRISTIAAN), een beroemde akkerbouwkundige van *Duitschland*, te *Zeitz* in 1734 geboren, en den 1 Mei 1787 overleden; was eerst huisknecht bij den minister van *Saksen* aan het hof van *Weenen*. Na verscheiden andere betrekkingen te hebben waargenomen,

werd hij hofraad, in dienst van *Hessen-Darmstadt*, en eindelijk geheim-raad van *Saalfeld-Coburg*. Hij legde zich toe op het aankweeken van planten. Zijn stelsel helde er toe over om van het aankweeken der voeder-kruiden, het voornaamste doel der akkerbouw-kunde te maken. Het is voornamelijk aan zijnen ijver voor het aankweeken van klaver, dat hij zijnen naam van vrijheer van KLEEFELD (*Klaverveld*) te danken heeft. Zijne inzigten zijn opgeteekend in zijne verzameling van *Geschriften over de land-huishoudkunde, Leipzig*, 1786, 6 dl.ⁿ in 8vo; en in zijne *Land-huishoudelijke briefwisseling*, *ibid*, 4 afleveringen, in 8vo; met platen.

* SCHUBERT (FREDERIK THEODORUS), een sterrekundige, den 30 October 1758, te *Helmstadt* in het hertogdom *Brunswijk* geboren, volbragt zijne studiën te *Greifswald* bij *Straalsund*, daarna te *Göttingen*, en gaf vervolgens bijzondere lessen aan jonge lieden. Hij legde zich voornamelijk op de wiskunde toe, en begaf zich in 1785 naar *St. Petersburg*, alwaar hij als aardrijkskundige aan de akademie van wetenschappen was verbonden, die hem in 1789, onder hare leden

opnam. Hij opende alstoen praktische sterrekundige leer-gangen, die veel bijval vonden. Jaarlijks heeft hij den *Almanak der Akademie* in het licht gegeven, en verder een aantal belangrijke artikels geleverd, in de *Gedenkschriften der Akademie van wetenschappen*, en verscheiden andere werken, van welke men onderscheidt: 1.º *Bespiegelende sterrekunde*, 1798, in het Hoogduitsch, welke hij, op verzoek van den H.^r LA PLACE, zelf in het Fransch vertaalde, *St. Petersburg*, 1823, 3 dl.ⁿ in 4.to; — 2.º *Volks-sterrekunde*, 3 dl.ⁿ in 8.vo; — 3.º *Mengelwerken*, *Stuttgart*, 1823, in 8.vo; de beide laatste in het Hoogduitsch. Hij is in de maand October 1825 overleden. Keizer ALEXANDER had hem met verscheiden orden versierd, en hij genoot den rang van staatsraad.

* SCHUCHHARD (LODEWIJK HENDRIK), een Duitsche taalkundige, den 24 September 1795 bij *Amorbach* in *Beieren* geboren, volbragt zijne studiën in *Saksen*, en kwam vroegtijdig te *Parijs*, om naar den post van onderwijzer in de Hoogduitsche taal aan de school van *la Flèche* te dingen: hij verkreeg denzelfden; en hield zijne leer-

gangen, volgens eene nieuwe leerwijze, met het beste gevolg. Door het onvolledige der toenmaals in gebruik zijnde spraakkunsten van GOTTSCHEDE, JUNKER en MEIDINGER getroffen, ondernam hij, om, volgens een nieuw plan, eene spraakkunst te leveren, vrij van onbepaalde en blindelings opeengestapelde regels, die eene eenvoudige verdeling der grondbeginsels aanbod, het werktuigelijke van den Hoogduitschen tongval deed kennen, en duidelijke en naauwkeurige ontwikkelingen over de zamenstelling en de genie dier taal mededeelde. Dezelve is voor de koninklijke militaire scholen aangenomen, en onder dezen titel in het licht gegeven: *Grammaire etc.* (Hoogduitsche spraakkunst door wijlen L. H. SCHUCHHARD,) Parijs, 1825, in 8.º De heeren HASE en LETRONNE, met het onderzoek dezer spraakkunst belast, hebben dezelve geplaatst verre boven al degene die tot dusverre in Frankrijk waren uitgegeven. SCHUCHHARD overleed in la Flèche, aan eene borstkwaal, den 26 Januarij 1824.

* SCHUDT (JOANNES JACOBUS), een protestantsche geleerde en predikant, te Frankfort aan de Mein,

den 14 Januarij 1664 geboren, was de zoon van eenen predikant dier stad, welke niets verzuimde, om van hem eenen geleerde te maken, en die de voldoening smaakte, hem aan zijne zorgen, te zien beantwoorden. SCHUDT, in 1680 te Wittenberg zijnde, verdedigde er met veel roem zijne thesis. In 1684 begaf hij zich naar Hamburg, alwaar de beroemde EDGARDI met bijval de Oostersche talen onderwees. SCHUDT beoefende dezelve onder hem, en werd er zeer bekwaam in. In Frankfort teruggekeerd, wijdde hij zich toe aan het predik-ambt. In 1691 werd hij benoemd tot eersten onderwijzer van het collegie, in 1695 tot hulp-rector, en eindelijk in 1717 tot rector. Men heeft van hem: 1.º *Trifolium hebræo-philologicum*; — 2.º *Compendium historię judaicę*; — 3.º *Delicię Hebręorum philologicę*; — 4.º *Vita JEPHTHÆ*; — 5.º *Funiculus gręcus*; — 6.º *Judęus Christianida*; — 7.º *Genius et indolens lingue sanctę*; — 8.º *Commentarius in psalmos*; — 9.º *Memorabilia judaica*; — 10.º *Monita paterna ad filium*; — 11.º *De probabili mundorum pluralitate*; — 12.º *Vita HUGONIS GROTHII*; — 13.º *ELIAS corvorum in deserto*

alumnus. Men erkent in de werken van dezen beroemden geleerde een' in de Oostersche talen ervaren en in de schrijfkunst geoeffenden man. Hij overleed den 14 Februarij 1722.

SCHULEMBERG (JOANNES DE), graaf van *Mondejeu*, werd, na langen tijd tegen de Spanjaarden te hebben gediend, in 1652, landvoogd van *Atrecht*. Twee jaren later hield hij het beleg dier stad, met zoo vele bekwaamheid uit, dat hij de Spanjaards noodzaakte hetzelfde, met achterlating hunner bagaasje, krijgsvoorraad en artillerie, op te breken. Deze dienst verwierf hem, in 1658, den veldmaarschalks-staf van *Frankrijk*. Hij overleed 10 jaren later, zonder nakomelingschap, na, in 1661, met den titel van ridder der orden des konings, vereerd te zijn.

SCHULEMBERG (JOANNES MATTHIAS, graaf van), een bekwaam veldheer, in 1661, te *Cendan* bij *Maagdenburg* geboren, wijdde zich reeds in zijne vroegste jeugd aan het krijgsmansvak toe. Hij volbragt zijne eerste veldtogten onder den Deenschen standaard; maar nadat de heldendaden van SOBIESKI, zijnen najver hadden opge-

wekt, begaf hij zich in 1679; als eenvoudig vrijwilliger in dienst van *Polen*. Hij ontscheidde zich in den veldtogt ter verovering van *Moldavië*. Hij verkreeg vervolgens, onder den generaal FLEMMING, een bevelheberschap, en tijdens den inval van KAREL XII in *Lijfland*, redde hij, den 19 Julij 1700, de overblijfselen van het Saksische leger, hetwelk in den slag van *Riga* de nederlaag had bekomen. Deze heldendaad verschafte hem den rang van luitenant-generaal. FREDERIK AUGUSTUS, keurvorst van *Saksen* en koning van *Polen*, vertrouwde hem in 1704, de Saksische troepen in *Groot-Polen* toe. SCHULEMBERG, door koning KAREL XII achtervolgd, en zich aan het hoofd van een ontmoedigd leger ziende, was er meer op bedacht om de troepen van zijnen meester te behouden, dan om te overwinnen. Na met zijn klein legerkorps den 7 November van dat jaar, bij *Pilnitz*, door den koning van *Zweden*, met 1000 man ruitery te zijn aangetast, wist hij zulk eene voordeelige stelling aan te nemen, dat hij al zijne maatregelen verijdelde. Na vijf aanvallen, zag KAREL zich verplicht den aftogt te blazen, en de Saksers meester van het slagveld

te laten. Deze zegepraal werd als een meesterstuk beschouwd, en KAREL XII kon zich niet onthouden te zeggen: *Thans heeft SCHULEMBURG ons overwonnen.* In het volgende jaar werd deze held geslagen, zonder dat echter zijne nederlagen zijnen roem benadeelden. In 1708 verkreeg hij het bevel over 9000 manschappen, welke koning AUGUSTUS in soldij der Hollanders stelde, en in het volgende jaar was hij bij den slag van *Malplaquet* tegenwoordig. Prins EUGENIUS getuigde van zijnen moed, valte de welmeenendste achtiging voor hem op. Nadat SCHULEMBURG, in 1711, de Poolsche dienst had verlaten, om in die van *Venetie* over te gaan, beval genoemde prins hem in zulke nadrukkelijke bewoordingen aan, dat de republiek hem 10,000 Sequinen jaarlijks, en het bevel over hare geheele landmagt gaf. Zijn moed was den Venetianen weldra noodig. De Turken sloegen in 1716, hunne blikken op het eiland *Corfu*, dat als de voormuur van *Venetie* is. Zij landden op dat eiland, met dertig duizend man, met eene sterke artillerie voorzien, en deden dezelve naar de vesting naderen, welke zij heviglijk begonnen aantetasten. SCHULEMBURG,

die er zich vroegtijdig in had opgesloten, bood zoo moedig het hoofd aan de aanvallen, en deed zulke hevige uitvallen, dat de Turken, in den nacht van den 21 Augustus, genoodzaakt waren het beleg dier plaats op te breken. Zij verlieten hunne legerplaats, hunne artillerie, verscheiden duizende buffels en kameelen, en lieten een aanzienlijk aantal dooden zonder grafplaats achter. SCHULEMBURG deed herstellen al wat beschadigd was geweest; hij vormde ontwerpen om het eiland *Corfu* beter te versterken, en legde eene bezetting op het eiland MAURA, dat de Turken verlaten hadden. Na alles te hebben gedaan, wat men van eenen beproefden generaal kan verwachten, keerde hij tegen het einde des jaars naar *Venetie* terug. In 1726, deed hij eene reis naar *Engeland*, om zijne zuster te bezoeken, die gravin van *Kendale* was; GEORGE I ontving hem met onderscheiding. Na met eerbewijzen te zijn overladen, keerde hij naar *Verona* terug, alwaar hij in 1747 overleed. SCHULEMBURG was gedurende 28 jaren generaal in dienst der republiek.

SCHULTENS (ALBERTUS), de hersteller der Oostersche letterkunde in de 18.^e eeuw,

in 1686 te *Groningen* geboren, openbaarde vele zucht voor de Arabische letterkunde. Hij werd predikant van *Wassenaar*, en twee jaren later hoogleeraar der Oostersche talen te *Franeker*. Eindelijk beriep men hem naar *Leijden*, alwaar hij tot aan zijnen dood, den 26 Januarij 1750 voorgevallen, het Hebreuwsch en de Oostersche talen met roem onderwees. Men heeft van hem een aantal werken, even zoo belangrijk door de juistheid der critiek als door de diepe geleerdheid. De voornaamste zijn: 1.º *Animadversiones in JOBUM*, 2 dl.ⁿ in 4.to; — 2.º een werk getiteld: *Vetus et regia via hebraisandi*, in 4.to; — 3.º eene Latijnsche vertaling van het Arabische boek van *HARICI*; — 4.º Verscheidene geschriften tegen het stelsel van *Gousser*. Hij beweert in dezelve, dat, om het Hebreuwsch volmaakt wel te verstaan, het met de beoefening van het Arabisch moet gepaard gaan. — 5.º *Leven van SALADIN*, uit het Arabisch vertaald, *Leyden*, 1732, in fol.; — 6.º *Animadversiones philologicae et criticae ad varia loca veteris Testamenti*, — 7.º eene goede *Hebreuwsche spraakkunst*. 8.º *De palma ardente*, *Franeker*, 1729. — [Zijn zoon

JAN JAKOB drukte de loffelike voetstappen zijns vaders hij werd in 1716, te *Franeker* geboren, en verdedigde in 1742 onder voorzitting zijns vaders de Akademische verhandeling: *De utilitate Dialectum Orientalium ad tuendam integritatem codicis Hebraei*. Hij werd eerst als hoogleeraar in de Oostersche talen te *Herborn*, en in 1749, in dezelfde betrekking te *Leyden* be-roepen, en verbleef aldaar tot aan zijnen dood, den 27 November 1778. voorgevallen]. —

* *SCHULTET* (*DANIËL SEVERINUS*), zoon van *JOACHIM SCHULTET*, predikant te *Hamburg*, werd in die stad in 1645 geboren. Hij beoefende aldaar de schoone letteren, en legde zich op de geleerde talen toe, onder de leiding van den geleerden *ESDRAS EDZARDI*, welke dezelve in die stad onderwees. Na drie jaren aan deze studie te hebben toegewijd, bezocht hij de voornaamste universiteiten van *Duitschland*, zoo als die van *Wittenberg*, van *Leipzig*, van *Jena*, van *Giessen*, van *Straatsburg*, en volgde er de lessen van de beroemde hoogleeraren, welke er de godgeleerdheid onderwezen. Te *Hamburg* teruggekeerd, wees hij elke bediening van

de hand, ten einde zich ongestoorder aan de wetenschappen, en voornamelijk aan zijnen smaak voor de geloofsgeschillen (*controversæ*), te kunnen overgeven. Hij randde alle kerkgenootschappen aan, schreef tegen de Catholijken, de hervormden, de doopsgezinden, de socinianen enz.; en had tegelijkertijd te doen met BOSSUET, met JURIEU, met PICTET van Genève enz. Hij had ook het denkbeeld opgevat van een vereenigingsplan tusschen de luthersche en hervormde kerken, een ontwerp dat in onze dagen voor een gedeelte is verwezenlijkt, en dat waarschijnlijk niet zou hebben plaats gehad indien men het middel had te baat genomen, door SCHULTET voorgesteld. Het was namelijk, om de in geschil staande punten, aan eene openbare betwisting te onderwerpen; onder voorwaarde, dat de overwonnene het geloof des overwinnaars zoude aannemen. De onderzanding bewijst, dat alsdan iedereen zich verrijdt, meer en meer in zijn eigen gevoelen bevestigd. Men heeft van SCHULTET een aantal werken, waarvan de volgende de voornaamste zijn: 1.º *Antididogma quo probatur doctrinam a JACOBO BENIGNO-BOSSUETO, episcopo Condomensi, expositam, et*

ab INNOCENTIO, pontifice romano, egregie laudatam, admitti non posse, etc. 1684, in 4.to; — 2.º *Epicrisis ad articulos argentinenses nuperos unionem Ecclesiæ evangelicæ et romano-catholicæ concernentes;* 1686, in 8.vo; — 3.º *Diagraphice verum fidei inter evangelicos reformatos et romano-catholicos controversarum,* 1686, in 8.vo; — 4.º *Animadversiones ad nuperum scriptum PETRI JURIEI theologi, professoris roterodamensis, unionem Ecclesiæ evangelicæ et reformatæ concernentes,* 1687, in 8.vo; — 5.º *Judicium supremum a Deo luculentissime atque uberrime factum in scripturis prophetarum atque apostolorum, de causa evangelicam inter reformatamque Ecclesiam disceptata, ad demonstrandam doctrinæ evangelicæ veritatem, et ad promovendam piam protestantium harmoniam ex hebræo, græcoque fonte, exhibitum et D. PHIL. JAC. SPENERO inscriptum,* 1689, in 8.vo; — 6.º *Panoplia sacra,* 1691; — 7.º *Stereoma doctrinæ evangelicæ,* 1692, in 8.vo; — 8.º *Iterata Ecclesiæ reformatæ invitatio ad pium in doctrina fidei consensum,* 1697; — 9.º *Disceptatio amica cum BENEDICTIO PICTETO,*

theologo genevensi, 1699; — 10.º *Assertio amplissima divinæ gratiæ*, 1701; — 11.º *Universalissimi reformati discussio*, 1703; — 12.º *Paraphrasis continua in novum Testamentum a VEN. MICH. BORCHOLTO, gymnasii lunenburgensis professore, cum observationibus*, 1720, in fol.; enz. SCHULTET is ook de schrijver van verscheiden werken in het Hoogduitsch. Hij overleed te *Hamburg* den 29 December 1712. Hij was één man van eene uitgebreide geleerdheid.

SCHULTING (CORNELIUS), te *Steenwijk*, in *Overijsel*, in 1540 geboren, kanonik van den H. ANDREAS te *Keulen*, den 23 April 1604 overleden, heeft vele werken in het licht gegeven, waarin hij vele geleerdheid, en genoegzame critiek voor den tijd, waarin hij leefde, openbaarde. De voornaamste zijn: 1.º *Confessio Hieronymiana ex omnibus germanis B. HIERONYMI operibus*, *Keulen*, 1585, in fol.; — 2.º *Bibliotheca ecclesiastica, seu commentaria sacra de expositione et illustratione missalis et breviarii*, *Keulen*, 1599, 4 dl.ⁿ in fol. Hij toont in hetzelfde de oudheid der kerkelijke getijden aan, en bestrijdt de liturgien der pro-

testanten. Dit werk dat on-eindige nasporingen heeft gevorderd, is zeldzaam. — 3.º *Bibliotheca catholica contra theologiam calvinianum*, *Keulen*, 1602, 2 dl.ⁿ in 4.to; — 4.º *Hierarchica anacrysis*, *Keulen*, 1604, in fol. Hij geeft in dit werk eene beredeneerde lijst op der bijeenkomsten, welke de verschillende sekten der protestanten onderling gehouden hebben, en toont aan hoezeer dezelve van de kerkvergaderingen der Catholijke Kerk verschillen.

SCHULZE (JOANNES HENDRIK), een beroemde arts, te *Colbitz*, in het hertogdom *Maagdeburg*, in 1687 geboren, was hoogleeraar te *Halle*, en overleed in 1744. Hij bezat vele bekwaamheid, vooral in de ontleedkunde, en was de Grieksche en Arabische talen zeer wel meester. Men heeft van hem: 1.º *Historia medicinæ a rerum initio ad annum urbis Romæ 535 deducta*, *Leipzig*, 1728, in 4.to Men vindt in deze geschiedenis vele bijzonderheden, doch volgens weinig geloofwaardige gedenkschriften, over de geneeskunde der Sinezen, Malabaren en Egyptenaren, geboekstaafd; de *Geschiedenis der geneeskunde* van DANIEL LE CLERC is

hem grootelijks van nut geweest. — 2.º *Physiologia medica*, Halle, 1746, in 8.vo. Hij vermijdt in dit werk alles wat het voorkomen van stelsel heeft. — 3.º *Pathologia generalis et specialis*, 1747, — 4.º *De materia medica*, — 5.º *Dissertationes medicæ et historicæ*.

* SCHULZE (GOTTLÖB ERNST), in 1761, te *Heldringen* in *Thuringen*, geboren, onderscheeds sedert 1810, aan de universiteit van *Göttingen*, alwaar hij den 14 Januarij 1833 overleed. Onafhankelijk wijsgeer zijnde, schaarde zich SCHULZE onder geenerlei banier der heerschende wijsbegeerten van het tijdvak, en wierp tegen alle eene geduchte critiek op. Als tegenstander van het leerstellige, bestreed hij hetzelfde met de wapens van een geleerd *scepticismus*, en zijn *Enesideine*, 1792, en in zijne *Kritiek der bespiegelende wijsbegeerte*, 1801, 2 dl.ⁿ in 8.vo; intusschen erkende zijn *scepticismus* de uitwerkselen des gewetens en verzachtte met den tijd. SCHULZE sloot zich zelfs eenigzins der wijsbegeerte van JACOBI aan. Zijne *Encyclopedie der wijsgeerige wetenschappen* heeft drie uitgaven gehad; hetwelk voor dergelij-

XXII. DEEL.

ke werken in *Duitschland* als ongemeen mag beschouwd worden; de laatste uitgave is van 1824. Zijne *Natuurkundige Anthropologie* wordt zeer op prijs gesteld, 3.de uitgave, 1826. In 1832 heeft hij een laatste werk *Ueber die menschliche Erkenntniss*, in het licht gegeven, *Göttingen*, in 8.vo; hetwelk als zijn wijsgeerig testament kan worden beschouwd.

SCHUPPACH (MICHAËL), een geneesheer, in 1707, te *Biglen*, in het kanton *Bern* geboren, en in 1781 overleden, maakte zich beroemd door het gebruik hetwelk hij van de geneeskundige kruiden van zijn land maakte, en door zijne begaafdheid, om op het gezigt des pis-waters over de ziekten te oordeelen, hetwelk hem door VOLTAIRE den naam van *médecin des urines* (*Pis-arts*), heeft doen geven. Het is bewezen dat hij een aantal genezingen te weeg bragt, dat zijne wijze, om over de ziekten te oordeelen juist was, dat hij de kenteekens derzelve zeer wel waarnam, dat zijne geneesmiddelen niets verontrustends noch gewaagds hadden, en dat hij de geneeskunde tot haar eerste beginsel scheen te willen terugbrengen, door dezelve

tot den gang en de neiging der natuur te doen naderen. BERNARDUS PALISSY maakt gewag van eenen geneesheer uit *Poitou*, die zich ook eenen grooten roem door het pis-kijken verwierf, doch door listige kunstgrepen, een geleerd man onwaardig, van den toestand des zieken trachtte onderrigt te worden. Maar het is zeker dat de goede SCHUPPACH, nooit zulke kunstgrepen heeft aangewend.

SCHUPPIUS JOANNES BALTHASAR), te *Giessen* in 1610 geboren, deed letterkundige reizen, en bekleedde verschillende betrekkingen, onder anderen, in 1661, die van predikant te *Hamburg*. Men heeft van hem letterkundige en wijsgeerige werken, te *Frankfort*, in 1701, in 2 dl.ⁿ in 8.vo; gedrukt. Zijne *Latijnsche redevoeringen* worden op prijs gesteld, zoowel als eene kleine verhandeling getiteld: *De vriend in den nood*. Hij bezat geest en bekwaamheden, maar was al te hekelzuchtig.

SCHURMAN (ANNA MARIA VAN), veelal verkeerdelijk SCHUURMAN of SCHUURMANS genoemd, in 1607. te *Keulen* van calviniste ouders geboren. Hare ouders begaven zich naar *Holland*, om er aan hunne kinderen de scho-

len hunner godsdienst te doen bezoeken. Zij legde zich toe op de toon-, schilder- en graveerkunst, en slaagde in alles volkomenlijk. Zij was vooral bekwaam om in miniatuur te schilderen, en om met de punt van eenen diamant portretten op glas te vervaardigen. Het Latijn, het Grieksch, het Hebreuewsch waren haar zoo gemeenzaam, dat de bekwaamsten er over verbaasd stonden. Zij sprak met de grootste gemakkelijheid, Fransch, Italiaansch, Engelsch, en was in de aardrijkskunde zeer ervaren. In 1669, te *Utrecht* zijnde; drong LABADIË zich bij haar in, die haar al zijne dweeperijen inboezemde. Zij verkocht hare goederen, liet de letteren varen, en begaf zich naar *Wiewert* of *Wieuwerd*, een dorp in *Vriesland*, alwaar zij den 4 Mei 1678 overleed. Nooit konden de protestanten haar tot hunne gevoelens terugbrengen, zij wilde, even als LUTHER en CALVIJN, de grondlegster van haar geloof zijn. Tegen den geest der sekte, waarin zij was opgevoed, had zij gelofte van zuiverheid gedaan; intusschen doen eenige schrijvers haar met LABADIË in den echt treden; het schijnt echter, dat zulks zonder grond is. Men zegt, dat zij er veel van hield om spinnekoppen te eten. Men

heeft van haar verschillende werken, die de geestdrift niet regtvaardigden, welke zij inboezemde. De voornaamste zijn: 1.º *Opuscula Hebraea, Graeca, Latina, Gallica, Prosaica et metrica*, waarvan de beste uitgave is die van *Utrecht*, 1652, in 8.vo; — 2.º *Twee Brieven*, handelende de eene over de voorbeschikking, de andere over het mirakel van den blindgeborene; — 3.º *Latijnsche Gedichten*; — 4.º eene *Latijnsche Verhandeling* over de vraag: *Of het aan de vrouwen betaamt te studeren*, *Leijden*, 1641, in 8.vo Men begrijpt dat zij het bevestigende verdedigde; maar haar gedrag, en de toestand van haar hoofd zijn een daadzakelijk bewijs van het ontkenkende. [Zij had te *Wiewert*, den beruchten *WILLIAM PENN* leeren kennen, die toenmaals *Europa* doorkruiste, en haar de grootste bewondering voor zijne talenten, en godsdienstige gebruiken, veel naar die der kwakers gelijkende, inboezemde. Mejufvrouw *SCHURMAN* sneed in palmhout haar borst-beeld en dat harer beide ouders. Een beroemde schilder bood voor het eerste twee duizend guldens. Zij boetseerde er een model van in was, waaron-

der men deze dichtregelen las:

Non mihi propositum est humanam eludere
(sortem
 Aut vultus solido sculpero in mro meos:
 Hac nostra effigies, quam cera expressimus,
(occe
 Materia fragili, mox peritura, damus.]

SCHURTZFLEISCH (**KOENRAAD SAMUËL**), in 1641, te *Corbach*, in het graafschap *Waldeck*, geboren, leeraar van *Wittenberg*, verkreeg in die universiteit eenen leerstoel voor de geschiedenis, later dien der dichtkunde, en eindelijk dien voor de Grieksche taal. Deze betrekkingen beletteden hem niet letterkundige reizen door *Duitschland*, *Engeland*, *Frankrijk* en *Italië* te doen. In 1700 te *Wittenberg* teruggekeerd, werd hij hoogleeraar der welsprekendheid, raad en bibliothecaris van den hertog van *Saksen-Weimar*, en overleed in 1708. Men heeft van hem een aantal geschied-, dicht-, letterkundige en critische werken. De meest bekende zijn: 1.º *Disputationes historicae civiles*, *Leipzig*, 1699, 3 dl.ⁿ in 4.to; — 2.º *Brieven*, 3 dl.ⁿ in 8.vo; — 3.º een *Vervolg* van *SLEIDAN*, tot in 1678; — 4.º een aantal *Verhandelingen* en losse stukken over verschillende onderwerpen, in welke meer aanhalingen dan redeneringen

voorkomen. Hij schreef ongedwongen en zuiver.— Men moet hem niet verwarren met zijnen broeder HENDRIK LEONARDUS SCHURTZFLEISCH, van wien men ook eenige werken heeft, onder anderen *Historia ensiferorum ordinis teutonici*, *Wittenberg*, 1701, in 12.mo

SCHUT (CORNELIUS), een schilder, en kweekeling van RUBENS, te *Antwerpen*, in 1600 geboren. Zijne schilderijen worden zeer gezocht en bieden eene geestige vinding aan. Verscheiden kerken van *Antwerpen* zijn met dezelfde versierd. Deze meester heeft eenige stukken met sterk water geëitst. Ook heeft men volgens hem gegraveerd. — Men moet hem niet verwarren met CORNELIUS SCHUT, zijn' neef, een' portret-schilder, te *Sevilla*, in 1676, overleden.

* SCHUWALOW (JOANNES, graaf van), Russisch senator en veldheer, was de zoon van PETRUS JOANNES, graaf van SCHUWALOW, veldmaarschalk in dienst van *Rusland*, en een' der eerste gunstelingen van ELIZABETH. Deze hoofd-officier, in 1762 overleden, vond houwitserbommen uit, die zijnen naam voeren. — Zijn zoon, de graaf JOANNES, werd in 1727

te *Moskau* geboren, en overleed in 1798. Hij deelde, even gelijk zijn vader, grootelijks in de gunst van ELIZABETH, wier kamerheer hij was. Hij had alle gewesten van *Europa* bezocht, en vervaardigde zeer wel verzen in de fransche taal. Men vindt verscheiden zijner stukken in verschillende verzamelingen of almanakken, zoo als b. v. b. den *Brief aan NINON* en dien aan *VOLTAIRE*. Hij had aan dien schrijver berigten geleverd voor de zamenstelling zijner *Geschiedenis van Rusland onder PETER den groote*. De *Biographie universelle* geeft hem bij vergissing den naam van ANDREAS, en bepaalt het tijdstip van zijnen dood op het jaar 1789. — SCHUWALOW (PAULUS, graaf van), zoon van den voorgaande, trad vroeg in de loopbaan der wapens, diende eerst onder de bevelen van SUWAROW, en ontving het kruis van ST. GEORGE bij de bestorming van *Praga*. In 1799 maakte hij den veldtogt van *Italië* mede, onder denzelfden veldheer, en werd hem bij den overtogt van den ST. GOTHARD, de knie verbrijzeld, eindelijk werd hij in den ouderdom van 25 jaren tot veldheer benoemd, en onderscheidde hij zich bij verschillende ge-

legenheden, in den veldtocht van 1807. Niet minder roem behaalde hij in 1809. Na eenen bekwamen en stouten tocht, te midden eener menigte hinderpalen, drong hij door *Tornea* op het Zweedsche grondgebied door, maakte zich meester van *Schelesta*, en van 8000 Zweedsche krijgsgevangenen, veroverde 120 stukken geschuts en 24 vaandels. Deze schitterende veldtocht verwierf hem den rang van luitenant-generaal. In het begin van den veldtocht van 1812, voerde hij het 4.de leger-corps aan; maar zag zich, wegens ziekte, genoodzaakt hetzelfde te verlaten. In den volgenden veldtocht was hij adjudant van keizer ALEXANDER, en, na de inneming van *Parijs*, werd hij belast, MARIA LOUISE te *Blois* aftehalen, en vervolgens BONAPARTE naar het eiland *Elba* te begeleiden. Vele moeite had hij, om hem te *Avignon*, en in andere steden, welke hij met zijnen gevangene doortrok, tegen de volkswuede te verdedigen. In 1817 volgde hij zijnen souverain naar het congres van *Aken*. Hij overleed plotseling te *St. Petersburg*, den 1 December 1823, de keizer wilde zijne lijkstaatsie met zijne tegenwoordigheid vereeren. De graaf

van SCHUWALOW, heeft over de zending, met welke hij bij BONAPARTE belast was, en over andere staatkundige gebeurtenissen, *Memoriën* nagelaten, die niet gedrukt zijn.

* SCHWAB (JOANNES CHRISTOFFEL), een Duitsche schrijver, den 10 December 1743, te *Ilsfeld* in *Wurtemberg* geboren, bestuurde eerst eenige bijzondere opvoedingen, en was vervolgens, als hoogleeraar, aan het gymnasium van *Stutgard* verbonden. Na er de wijsbegeerte, de wiskunde en de critiek te hebben onderwezen, werd hij geheim-secretaris van den hertog van *Wurtemberg*, daarna hofraad, en eindelijk voorzitter van den geheimen raad. Na den dood van den hertog, zijnen beschermmer, vatte hij zijne wetenschappelijke werkzaamheden weder op, en verkreeg in 1816 den post van koninklijken raad van het openbaar onderwijs. Hij overleed te *Stutgard*, den 15 April 1821, als lid der akademiën van *St. Petersburg* en van *Berlijn*, en van de maatschappij van wetenschappen te *Haarlem*. Zijne voornaamste werken zijn: 1.º *Dichterlijke mengelingen*, 2.de uitgave 1782.

— 2.º *Verhandeling over de oorzaken der algemeenheid van de Fransche taal, en de waarschijnlijkste duurzaamheid van haren voorrang, Stutgard, 1784.* De akademie van *Berlijn*, die dit onderwerp, als prijsvraag had uitgeschreven, verdeelde den prijs tusschen SCHWAB en RIVAROL. Deze laatste is meer schitterend, maar de Duitsche schrijver is diepzinniger, zijne *logica* is gestrenger, en hij heeft op zijnen mededinger het voorrecht der geleerdheid. — 3.º *Onderzoek naar den invloed van vreemde letterkonden op die der Duitschers, Berlijn, 1788,* door dezelfde akademie bekroond, — 4.º *Over den voortgang der bovennatuurkunde sedert LEIBNITZ en WOLF, Berlijn, 1796;* welke verhandeling den dubbelen door de akademie voorgestelden prijs deelde; hij heeft verscheiden andere lauwers behaald bij de maatschappijen van *Haarlem* en *Leijden*, voor Latijnsche verhandelingen, en hij heeft niet gevreesd zich den tegenstander der wijsbegeerte van KANT te verklaren, welke toenmaals zoo veel opgang maakte.

SCHWANENBURG (ADOLF, graaf van), uit eene beroemde Keulsche familie, werd proost

der kerk van *Luik*, kanonik van *Keulen*, en coadjutor van ADOLF HERMAN VON WEDDE, of WIED, aartsbisschop van *Keulen*, die wegens zijne verkleefdheid aan de nieuwe dwalingen, in 1546, werd afgezet. SCHWANENBURG, in zijne plaats verkozen, werd den 24 Januarij 1547, gehuldigd. Zijne eerste zorg was, de oude godsdienst in al hare regten te herstellen, en aan dezelve haren eersten luister terug te geven. Hij werkte met zeer veel ijver aan de hervorming zijner geestelijkheid, was, in 1551, met roem bij de kerkvergadering van *Trente* tegenwoordig. In 1552 in zijn diocees teruggekeerd, bevestigde hij in het Catholijke geloof drie zijner suffragaan-bisschoppen, die schenen te wankelen, en overleed den 20 September 1556. De *Acten of Handelingen* van acht synoden, welke hij hield, om in de rampen te voorzien, welke de ketterij in zijn diocees had te weeg gebragt, zijn in 1544 gedrukt. — Zie GROPPER.

SCHWARTZ (BERTHOLD), een Franciskaner-monnik van het einde der 15.de eeuw, oorspronkelijk van *Freiburg* in *Duitschland*, wordt gehouden voor den uitvinder van het buskruid en der

vuurwapens. Sommige schrijvers hebben deze ontdekking aan RUTGER BACO (zie dat artikel) toegekend; maar zij behoort met meer waarschijnlijkheid aan SCHWARTZ toe, zoo als zulks bewijst de vrijheer VAN BIELFELD (*Vorderingen der Duitschers in de wetenschappen*, enz. 1752, blz. 40). De heer KOCH heeft in zijn *Tafereel der omwentelingen, Straatsburg*, 1790, dit ontwerp op eene losse en willekeurige wijze behandeld. Reeds in 1300 bedienden de Venetianen zich van kanonnen, de Engelschen kort daarna, en de Franschen in 1338, zoo als DU CANGE, zulks volgens de registers der rekenkamer opmerkt. Men heeft veel getwist over den aard dezer ontdekking, die de eene als een der grootste onheilen der menschheid, en anderen als een minder verwoestend middel, dan diegene, welke in den oorlog der ouden dienden, beschouwen. Men kan in de daad aannemen, dat er vroeger meer volk in de veldslagen sneuvelde; maar één veldslag besliste ook over het lot der volken, in plaats dat de soort van taktiek, welke het buskruid heeft doen ontstaan, de veldslagen, belegeringen en allerlei krijgsvorgingen vermenigvuldigt,

gedurende eene lange reeks van jaren, de volken, nu als overwonnenen; dan als overwinnaars, opoffert, en bijna nooit door eene duurzame rust gevolgd wordt; daarbij moet men voegen, dat zij de hulpmiddelen der dapperheid, des persoonlijken moeds, de voorregten der kracht en genie, zoowel van den bevelhebber als van den soldaat heeft verzwakt, door aan de meer of min groote massa van het donderend metaal, de beslissing eener zegepraal overtelaten, die door het personeel niet meer kan bepaald worden. Wegens dezelfde reden, heeft zij de muren der vrijheid omvergeworpen; het despotismus alleen heeft bij haar den waarborg zijner wetten gevonden, wijl dit alleen de middelen bezit, om dezelve in werking te brengen. (Zie POLI — MARTINUS —).

SCHWARTZ (CHRISTOFFEL), een schilder, te *Ingolstadt*, in 1550 geboren, overleed te *München*, in 1594. De uitmuntendheid zijner talenten deed hem den RAPHAËL van *Duitschland* noemen. Hij werkte te *Venetie* onder TITIAAN; en de ijver, waarmede hij zich op de studie der stukken van TINTORETO toelégde, deed hem de manier

van dezen beroemden kunstenaar navolgen. SCHWARTZ slaagde in de groote zamenstellingen; hij bezat een goed koloriet en was los in zijne behandeling. Hij heeft zowel op natte kalk als met olie-verw geschilderd. De keurvorst van *Beijeren* benoemde hem tot zijnen eersten schilder, en hield hem veel bezig met het versieren van zijn paleis.

SCHWARTZ (IGNATIUS), in 1690, in *Zwaben* geboren, begaf zich onder de Jesuiten, onderwees de zedekunde en de geschiedenis, aan de universiteit van *Ingolstadt*, en overleed te *Augsburg* in 1763, na in het licht te hebben gegeven 1.° *Collegia historica*, 1734—1737, 9 dl.ⁿ in 8.°; een zeer geacht werk, vol geleerde nasporingen en van eene gezonde critiek, dat men als een der laatste vruchten kan beschouwen der genie van de geschiedenis, sedert langen tijd aan de luimen en vooroordeelen van onbeduidende schrijvers, die er zich algemeen van hebben meester gemaakt, overgelaten. — 2.° *Institutiones historicae*, 2 dl.ⁿ in 8.°; 1729, dit is, als ware het, de inleiding tot het voorgaande werk, — 3.° *Institutiones juris universalis*, *Augsburg*, 1745, enz.

* SCHWARZEL (KAREL), een Duitsche godgeleerde, in 1746 geboren, was der hervormingen van keizer JOZEF II zeer toegedaan, en na achtereenvolgend, tot hoogleeraar in de godgeleerdheid te *Insprück* en te *Freiburg in Brisgau* te zijn benoemd, in welke laatste stad hij te gelijkertijd pastoor was, hing het van hem niet af om ook dezelfde leer in zijne school voortestaan. Hij weigerde den gewonen eed op de Onbevleete ontvangenis der heilige Maagd, en haalde zich de verachting van verstandige en godsdienstige menschen op den hals. Hij werd voor het overige toenmaals gerugsteund door het hof van *Weenen*, dat de nieuwigheden verlangde en begunstigde. In 1798, gaf hij over de geldigheid der Sacramenten, in den *Elzas* door beëdigde priesters bediend, een *Gevoelen* in het licht, dat gerucht maakte. Het begunstigde de constitutioneelen, en plaatste hen op hun gemak. Het moest echter wel, dat men er geene zeer voordeelige gevolgtrekking ten hunnen gunste uit kon maken, vermits de *Nouvelles ecclésiastiques*, die zij in hun belang hadden, er veel op vonden afte wijzen. Het gouvernement van zijne zijde, welks stelsel sedert

den dood van JOZEF II zeer veranderd was, keurde het *Gevoelen* af, en deed SCHWARZEL doorhalen. Men heeft van dezen geestelijke: 1.º *Elenchus sanctorum Patrum*, 1779, — 2.º *Prælectiones theologico-polemicæ*, 1781, — 3.º *Inleiding tot de pastoraal-theologie*; — 4.º eene *Vertaling* der Psalmen, in Hoogduitsche verzen; — 5.º eene *Latijnsche Vertaling* der Handelingen van de vergadering van *Florence*, in 1787, 6 dl.ⁿ (Zie RICCI—SCIPIO—); — 6.º eene *Vertaling* van den herderlijken brief van den aartsbischop van *Tours*, RASTIGNAC, *over de Christelijke regtvaardigheid met betrekking tot de sacramenten van boetvaardigheid en der eucharistie* (Zie CHAT of CHAPT-DE RASTIGNAC-LOD. JAC DE-). SCHWARZEL overleed in 1812.

* SCHWARZENBERG (KAREL PHILIPPUS, vorst von), Oostenrijksch veldmaarschalk; te *Weenen*, den 15 April 1771 geboren, sproot uit eenen tak der vrijheeren, thans graven van *Seinsheim*, een oud geslacht uit *Frankenland*. De vrijheer ERKINGEN nam den naam van SCHWARZENBERG aan, naar dien eener heerlijkheid, welke hij in 1420 kocht, en kwam in

familie-hetrekking met keizer SIGISMUNDUS, door zijn huwelijk met eene zuster der keizerin. Zijn afstammeling, JOHAN ADOLF, werd, in 1559, tot rijksvorst verheven. Vorst JOZEF, vader van KAREL PHILIPPUS, stond, tijdens de Rijn-confederatie, in 1812, zijn landgraafschap in *Frankenland*, aan den groot-hertog van *Baden* af. Zijne familie is Catholijk. De landgoederen, welke Vorst JOZEF in *Oostenrijk* en in *Beijeren* bezat, hebben eene oppervlakte van 116 vierkante mijlen, met eene bevolking van 115,000 zielen, en een inkomen van 250,000 Guldens. KAREL PHILIPPUS, het onderwerp van dit artikel, trad vroeg in de loopbaan der wapens, en geraakte tot den rang van luitenant-kolonel. Hij doorliep snel al de rangen des legers, en werd adjudant van den generaal CLAIRFAIT. Hij had reeds twee veldtogten tegen de Turken gemaakt, en werd reeds in het begin van den oorlog tegen *Frankrijk*, in activiteit gesteld: hij onderscheidde zich in verscheiden gevechten, en bijzonder den 1 Mei 1792, in den slag van *Quiévrain*. In 1793, voerde hij het bevel over een gedeelte der voorhoede, onder den prins van COBURG, on-

derscheidde zich bij *Valenciennes* en in dezen geheelen veldtogt. Hij drong naar *Guise* en *Saint Quentin* door, spreidde, den 27 April 1794, tusschen *Bouchain* en *Kortrijk*, eenen grooten moed ten toon, en ontving op het slagveld de orde van *MARIA THERESIA*. Tot kolonel der kurassiers van *Zeschwitz* benoemd, diende hij in 1796, aan den *Neder-Rijn*, onder den generaal *Wartensleben*, en na den slag van *Wurzburg* (3 September), werd hij tot den rang van generaal-majoor verheven. Drie jaren later was hij luitenant generaal. Na den dood van den Czaar, zond het hof van *Weenen* hem naar *St. Petersburg*, om *Alexander I*, met zijne komst tot den keizerlijken troon van *Rusland* geluk te wenschen, en om de vriendschapsbetrekkingen te herstellen, welke tusschen de beide gouvernementen gedurende twee jaren geschort waren. In 1805 was hij een der drie veldheeren, benoemd om met den vrijheer van *Wintzingerode*, te onderhandelen, betrekkelijk het plan van veldtogt in den nieuwen oorlog tegen *Napoleon* te volgen, en werd hij onder de bevelen van den generaal *Mack* gesteld. Hij was voor *Ulm* bij het gevecht van den 11 October tegenwoordig, en

na het verlies van den slag, week hij af met den aarts-hertog *Ferdinand*, en een gedeelte der Oostenrijksche ruitery, waarover hij het bevel voerde. Hij streed ook in den slag van *Austerlitz*, naar men zegt, tegen zijnen raad geleverd. In 1809 op nieuw tot afgezant te *St. Petersburg* benoemd, verliet hij dien post, om weder een bevelhebberschap bij het leger te komen op zich nemen, en kwam kort voor den slag van *Wagram* terug. Bij den vrede, tot afgezant bij *Napoleon* verkozen, had hij, zegt men, grootelijks deel aan de onderhandelingen, welke het huwelijk van dien tot dusverre gelukkigen krijgsman, met de aartshertogin *Maria Louise*, ten gevolge hadden. Maar anderen hebben met meer grond beweerd, dat zulks geheel buiten hem is geschied. Hij gaf bij deze gelegenheid (in Julij 1810), in zijn hôtél een luisterrijk feest, waarbij een brand uitbarstte, te midden van welken, zijne schoonzuster, de prinses *Pauline van Aremberg*, als slagtoffer harer moederlijke liefde, sneefde. In 1812, werd hij aan het hoofd van een Oostenrijksch leger van 30,000 man geplaatst, hetwelk, gezamenlijk met *Napoleon*, tegen *Rusland* moest optrekken. Vorst

KAREL PHILIPPUS achtervolgde gestadiglijk de Russen, en maakte zich meester van *Pinsk*, in *Polen*; in de maand Augustus, voerde hij het bevel over den regtervleugel en het zevende corps, uit Saksische troepen bestaande, met welke hij den veldheer TORMAZOW sloeg; maar op zijne beurt door TORMAZOW en Tschitchakoff geslagen, week hij naar het hertogdom *Warschau* terug, en behaalde den 16, 17 en 18 Augustus, op den generaal SAKEN verscheiden voordeelen, die echter, in tegenpraak met de Fransche dagbladen, door de Russische bulletins geloochend werden. Gedurende de laatste maanden, van genoemd jaar 1812, hield zich de vorst von SCHWARZENBERG, die welligt aan de veranderde gezindheid van *Oostenrijk* begon te twijfelen, in het hertogdom *Warschau* geconcentreerd, alwaar hij de stelling van *Pultusk* bezette. Hij was nog daar na de ongelukkige retraite van *Moskau*, en zelfs nog in Februarij 1813. Zijn Souverein gaf hem alstoen den veldmaarschalksstaf; BONAPARTE zeide hem al glimlagchende: *Gij hebt eene schoonen veldtocht gemaakt, GIS...!!!* terwijl hij dit laatste woord met zeer veel nadruk uitsprak. Hij begaf

zich naar *Weenen*, en verkreeg het bevel over het leger, dat in die stad werd zamensteld, om deel te nemen aan het Europeesch bondgenootschap tegen NAPOLEON: hij trok daarop naar *Dresden*, vereenigde zich met de Russische en Pruissische legerscharen, en nam deel aan de gevechten van den 26 en 27 Augustus. Hij volgde den 28 de beweging der bondgenooten, en plaatste zich in bergpassen, tusschen *Saksen* en *Bohemen*. Daar wachtte hij de Fransche veldheeren, VANDAMME en VICTOR af, die de *Elbe* waren overgetrokken, hetwelk aanleiding gaf tot den slag van *Culm*, waarin het corps van VANDAMME verpletterd werd. Op den 16 October, dag van den slag van *Leipzig*, welke de Franschen noodzaakte *Duitschland* te verlaten, voerde de vorst von SCHWARZENBERG het opperbevel over het leger der bondgenooten, en ging voort met zulks te voeren, over al de legerscharen, tot op het einde van dien beruchten veldtocht, in welke hij groote militaire bekwaamheden ontwikkelde. Den 22 December viel hij in *Zwitserland*, en, in Januarij 1814 rigtte hij eene proclamatie aan het *Fransche volk*, waarin hij verklaarde enkel gekomen te zijn, om den

vrede van *Europa* te herstellen. Hij zond gedetacheerde corps naar *Geneve*, *Hunningen* en *Belfort*, trok al de Fransche vestingen voorbij, en na zich met **BLÜCHER**, veldheer van het Pruisische leger, vereenigd te hebben, nam hij den 14 Januarij deel aan het gevecht van *Brienne*, en ontving bij die gelegenheid, van Keizer **ALEXANDER**, eenen rijken degen. Op den 3 Maart viel de stad *Troyes* in zijne magt, en hij achtervolgde de Franschen op den weg van *Nogent*. Bij den aanval van *Parijs*, op den 30 Maart, vaardigde de vorst **VON SCHWARZENBERG** eene nieuwe proclamatie uit, bij welke hij de Parijzenaars uitnoodigde, om het voorbeeld der inwoners van *Bordeaux* na te volgen, en het juk van **NAPOLEON** af te schudden. Het provisioneel bestuur en de senaat verklaarden den 3 April **BONAPARTE** van den troon vervallen, en beriepen de **BOURBONS** tot denzelyen. De vorst **VON SCHWARZENBERG** zond aan den maarschalk **MARMONT** alle openbare papieren en vereischte documenten, om hem het besluit van den senaat en van het provisioneel bestuur bekend te maken. Men weet dat de Fransche maarschalk, na er in bewilligd te hebben, den bepaalden uitslag der ge-

beurtenissen grootendeels be-
sliste. Met gunstbewijzen van alle vorsten, en vooral van **LODEWIJK XVIII**, overladen, keerde de vorst **VON SCHWARZENBERG** naar *Weenen* terug, en nam in 1815, bij de terugkomst van **NAPOLEON** van het eiland *Elba* de wapens weder op. Den 15 Junij 1815, trok hij aan het hoofd van het Opperrijnsche leger, over den *Rijn*, en na den slag van *Waterloo*, die de magt van **BONAPARTE** vernietigd had, vereenigde hij zich onder de muren van *Parijs*, met de Engelschen en Pruisen. Ofschoon hij in dezen veldtogt de gelegenheid miste, om, even als in den vorigen, zijne talenten aan den dag te leggen, versierde hem echter elk der verbondene mogendheden, met eene der eerste orden van haar rijk. De keizer van *Oostenrijk* had hem eene erfelijke heerlijkheid in *Hongarijē* gegeven, en hem benoemd tot president van den hofkrijgsraad. Hij was te *Leipzig*, toen hij eens te paard rijdende eenen zwaren val deed, die hem den 15 October 1820 in het graf sleepte. Drie jaren te voren was hij door eene hevige beroerte aangetast geweest, die hem de geheele regterzijde verlamde. Hij was gehuwd, met **ANNA**, gravin van *Hoën-*

feld, weduwe van den laatsten prins van ESTERHAZY, bij wie hij vijf kinderen verwekte. De Heer PROKESCH, een Oostenrijksche officier, heeft in het Hoogduitsch, eene Levensbeschrijving van dien vorst in het licht gegeven, *Weenen*, 1823.

SCHWEDENBORG. — Zie SWE-
DENBORG.

* SCHWEDIAUER (FRANCIS-
CUS XAVERIUS), een arts, den
24 Maart 1748, te *Steit*, in
Neder-Oostenrijk, uit eene
oorspronkelijk Zweedsche fa-
milie geboren, beoefende de
verschillende takken der ge-
neeskunde te *Weenen*, en
volgde gedurende drie jaren
de *clinique* van Dr HAEN.
Hij bezocht vervolgens een
gedeelte van *Europa*, hield
zich eenigen tijd in *Engel-
land* op, alwaar hij met het
beste gevolg zijne kunst uit-
oefende, begaf zich in 1784
naar *Schotland*, en kwam
vijf jaren later zich te *Pa-
rijs* vestigen, alwaar hij zich
deed naturaliseren. Hij is in
die hoofdstad den 27 Augustus
1824 overleden. Men
heeft van hem: 1.º eene La-
tijnsche *Verhandeling*, be-
vattende de beschrijving der
ontleedkundige toebereidingen,
en der heilkundige
werktuigen, in het bezit der
geneeskundige faculteit van

Weenen, *Weenen*, 1777,
in 8.vo; — 2.º *Geneeswijze*
*tegenwoordig in de zieken-
huizen van Londen gevolgd*,
Weenen, 1777, in 8.vo; —
3.º *Praktische waarnemin-
gen, betrekkelijk de hard-
nekkigste en meest verou-
derde Venus-ziekten*, in het
Engelsch, *Londen*, 1784, in
8.vo; 3.^e uitgave, *Edimburg*,
1788, door den schrijver
zelven in het Hoogduitsch
vertaald, *Weenen*, 1786;
— 4.º *Volledige verhande-
ling over de kenteekenen,
de uitwerkselen, den aard
en de behandeling der si-
philitische ziekten*, in het
Fransch, *Parijs*, 1798;
7.^e uitgave, 1817, 2 dl.ⁿ
in 8.vo; enz. SCHWEDI-
AUER had te *Londen*, met
twee zijner medeleerlingen
van *Weenen*, de doctoren
NOOTH en MILMANN, de uit-
gave van een geneeskundig
tijdschrift (*Foreign med. Re-
view*) ondernomen, waarvan
hij twee jaren later de re-
dactie met Dr SIMMONS deel-
de, en dat alstoen den titel
van *London medical journal*
aannam. Doctor SWEDIAUER
had zich bijzonder bezig ge-
houden met de ziekten, welke
de ligtzinnigheid na zich
sleept, en het is treurig er
bij te moeten voegen, dat in
verschillende landen, waarin
hij zijne praktijk uitoefende,
zijne cliënten zeer talrijk

waren. Deze arts stond in betrekking met verscheiden invloedrijke personen der liberale partij, en hij behoorde tot degene, die zich als borgen inschreven, voor de heeren COMTE en DUNOYER, redacteurs van den *Censeur Européen*, tijdens het eerste staatkundige proces, dat hun ten opzichte van hun tijdschrift werd aangedaan.

† SCHWEICKHARDT (CATHARINA WILHELMINA), eene beroemde Nederlandsche dichteres, den 3 Julij 1777 te 's Gravenhage geboren, uit eene Duitsche, doch sedert het midden der 17.e eeuw in *Nederland* gevestigde familie. Haar vader, HENDRIK WILLEM SCHWEICKHARDT, was een verdienstelijk landschapschilder, en heeft in die betrekking billijken roem verworven, hij overleed te *Londen*, den 8 Julij 1797. Reeds in den jeugdigen leeftijd van 9 jaren naar *Engeland* verplaatst, en aldaar onderwezen, in alles wat gerekend wordt tot eene beschaafde opvoeding te behooren, moest noodwendig bij CATHARINA WILHELMINA de Engelsche letterkunde al spoedig het meest beoefend worden; en hoewel zij door afkomst en geboorte de Hoogen Nederduitsche talen als haar volkomen eigen mogt

aanmerken, en reeds zeer vroeg met de Fransche, Spaansche en Italiaansche letteren bekend was, bepaalden zich toch vooral hare meeste oefeningen tot het Engelsch. BILDERDIJK, die reeds vroeger het gezin SCHWEICKHARDT, te 's Gravenhage gekend had, en toenmaals het hoofd deszelve als advokaat in een regtsgeding had bijgestaan, vond, toen hij, ten gevolge der omwenteling van het jaar 1795, uit het land werd gebannen, en uit *Hamburg* zich naar *Londen* had begeven, bij zijnen vriend SCHWEICKHARDT ondubbelzinnige blijken van vriendschap en onbekrompene gastvrijheid. Onderlinge overeenstemming van gevoelens, gemeenschappelijke letteroefening, en gedurige omgang bragten weldra nauwere betrekkingen te weeg tusschen BILDERDIJK en de oudste dochter van SCHWEICKHARDT, die spoedig in het volgende jaar, door het hechten van den huwelijksband werd bekroond. Blijkens de jaarteekening van vele dichtstukken in de vier deelen *Poëzij* door BILDERDIJK uitgegeven, voorhanden, waar al de verzen, niet met B. maar C. W. of S., of ook wel K. W. B. geteekend, door onze dichteres zijn vervaardigd, moet zij zich vooral in de jaren 1796 en 1797,

onder de leiding van BILDERDIJK aan de Nederduitsche dichtkunde hebben toegewijd. Ook in de oude en zelfs in de Oostersche talen maakte zij geene geringe vorderingen. Nog vóór het overlijden haars vaders, verliet zij in 1797 *Londen* met BILDERDIJK, en heeft van dien tijd af zich met haren echtgenoot in *Duitschland* opgehouden, eerst te *Hamburg* en daarna te *Brunswijk*, terwijl in 1800 en 1801, eene langdurige verwijdering tusschen de echtgenooten plaats had, die later zich in *Brunswijk* weder hebben vereenigd, hij welke gelegenheid zij een dichtstuk vervaardigde getiteld: *Aan mijnen gemaal, bij onze hereeniging te Brunswijk, na eene langdurige afzondering*, voorkomende in het 3.de dl. der *Poëzij*, blz. 145. In 1806 werd BILDERDIJK in het vaderland teruggeroepen, en vestigde zich na een kort verblijf te *Gouda*, met zijne echtgenoot te 's *Gravenhage*, later te *Lejden*. In het jaar 1808 hun verblijf te *Katwijk* houdende, verwisselden zij deze woonplaats spoedig met *Amsterdam*. Na een verblijf van zeven jaren in die stad verplaatsten zij zich in 1817, andermaal naar *Lejden*, en in 1827 naar *Haarlem*, alwaar mevrouwe CATHARINA

WILHELMINA BILDERDIJK geb. SCHWEICKHARDT, den 16 April 1830 overleed. Hare uitgebreide taalkennis en wetenschappelijke beschaving, ging gepaard met eene uitstekende bekwaamheid, in de schoone kunsten. In toonen zangkunst werden hare gaven hoogelijk geroemd en in het teekenen van bloemstukken en landschappen in waterverw heeft zij bewonderenswaardige proeven geleverd, terwijl hare bekwaamheid en kiesche smaak in het borduren van landschappen met de naald zoo groot was, dat deze stukken een verrassend zinbedrog te weeg bragten, en weinige kunstenaressen haar in dit vak mogten gelijk geacht worden. Bij al deze uitstekende talenten paarde zij een' voortreffelijken dichtgeest, die de sierlijkheid van uitdrukking bij de kracht van denkbelden wist te voegen, waardoor zij sedert ruim 30 jaren onder de dichters met onverwelb'ren luister op den Nederlandschen zangberg heeft mogen schitteren. Zachtheid en vloeiendheid van toon, ernstige verhevenheid van denkbelden, betooverende gemakelijkheid van versbouw kenschetsten hare dichterlijke genie, terwijl zij daarbij nergens het eigenaardige zachte harer kunne verzaakt of ver-

liest. Hare meeste dichtvruchten van vroeger tijd zijn als bijdragen opgenomen in de dichtbundels, door haar' echtgenoot in het licht gegeven de voornaamste derzelve zijn: 1.º *LYCIDAS en EGGLE*, beurtzang ter verjaring van H. K. H. mevrouw de prinses van *Oranje-Nassau*. — 2.º *ELFRIDE* een oorspronkelijk treurspel. — 3.º *IFIGENIA in Aulis*, naar *RACINE* gevolgd, verder leverde zij navolgingen van deze Dichtstukjes: — 4.º *de Schaapijens* naar mevr. *DESHOULIÈRES*, *Graaf LAUZUNE*, naar *BLUMAUER*; *LEONORE* naar *BÜRGER*, alle op eene wijze behandeld, die den roem van oorspronkelijkheid daaraan toeëigent. — 5.º *De Overstroming*, een oorspronkelijk dichtstuk, ter gelegenheid van de rampen, die *Nederland*, in 1809, door watervloedden hebben getroffen. Ook bestaat er van hare hand: — 6.º een bundeltje *Gedichten voor kinderen*, lieve, eenvoudige, juist in den waren kindertoon opgestelde stukjes. — Behalve deze en vele andere onder de werken van haren echtgenoot opgenomen stukken, behaalde zij, wat waardig is van eene vrouw te vermelden, in 1816, den eersten prijs bij de koninklijke maatschappij van schoone kunsten te *Gend*,

voor eene Nederduitsche cantate op den *Veldslag van Waterloo*. Ook de koninklijke maatschappij van *Vaderlandsche taal- en letterkunde*, te *Brugge*, deed eene billijke hulde aan hare uitmentende talenten, door haar in 1828 tot eereleid van dit genootschap te verkiezen. Zie verder het artikel *BIJDERDIJK*, in het Bijvoegsel tot dit werk.

* *SCHWEIGHÄUSER* (*JOANNES*), oud deken, en honorair hoogleeraar der Grieksche letterkunde der akademie van *Straatsburg*, hoogleeraar der Oostersche talen en Grieksche letterkunde aan het protestantsch seminarie, vrijlid der akademie van opschriften en schoone letteren, ridder van het legioen van eer, enz., te *Straatsburg*, den 25 Junij 1742 geboren. Zijn vader was predikant en kanonik van *St. THOMAS*. Reeds in den ouderdom van vijf jaren, volgde de jonge *SCHWEIGHÄUSER* de lessen van het gymnasium, en onderscheidde er zich door snelle vorderingen. In 1755 werd hij onder de studenten der universiteit ingeschreven. Hij volgde eerst de leergangen voor het Latijn, het Grieksch, het Hebreuwsch en de geschiedenis. De beoefening der letterkundige geschiedenis, der wis- en natuurkunde

en der wijsbegeerte, bereidde hem tot die der godgeleerdheid; hij bestemde zich voor de evangelie-dienst. Intusschen door eenen bepaalden smaak voor de kruidkunde medegesleept, legde hij zich met ijver op dezelve toe, hij volgde evenzeer de scheikundige lessen, beoefende de genees- ontleed- en sterrekunde. De wijsbegeerte, in verband tot de godsdienst, was hem voornamelijk dierbaar. De eerste vrucht zijner wijsgeerige en godsdienstige studiën was eene Latijnsche verhandeling over het *Zedelijk stelsel des heelals*; hij verdedigde dezelve in 1767, en zij verwierf zulk eene goedkeuring, dat men hem de universitaire eerbewijzen toekende, enkel voor die kweekelingen bestemd, welke zich onder alle andere onderscheidden. Na den dood van eenen tachtigjarigen vader, kon SCHWEIGHÄUSER aan eene zucht voor het reizen voldoen, waaraan tot dusverre kinderliefde hem niet had vergund toe te geven. Hij begaf zich eerst naar *Parijs*, alwaar hij tien maanden verbleef, zorgvuldig de museums bezoekkende, terwijl hij nasporingen in de bibliotheken maakte, en met verscheiden geleerden, die hem met hunne welwillend-

heid vereerden, in betrekking kwam. Hij volgde de leergangen van het Arabisch en Syrisch, door DE GUIGNES in het *Collège de France* voorgedragen. Hij stond op het punt om naar *Engeland* overtesteken, toen een kweekeling van MICHAELIS van *Göttingen*, hem aanraadde, de beoefening der Oostersche talen, onder de leiding van dien beroemden hoogleeraar te gaan voortzetten. SCHWEIGHÄUSER vertrok in 1768 naar *Göttingen*. Hij maakte er kennis met verscheiden beroemde mannen, onder welke men kan noemen FEDER en HEYNE. Van daar begaf hij zich naar *Saksen*, en te *Halle* gekomen, maakte hij gebruik van de lessen van de bekwame letterkundigen REISKE en DATHE; met den eerste zette hij de beoefening van het Arabisch en Grieksch, met den tweede die van het Syrisch voort. SCHWEIGHÄUSER begaf zich achtereenvolgend naar *Leipzig*, *Dresden*, *Berlijn*; in deze laatste stad werd hij door de leden der akademie op de eervolste wijze ontvangen, en bragt het grootste gedeelte van zijnen tijd door in het gezelschap der BASEDOW's, der SULTER's, der BÜSCHING's, der MENDELSONN's. Hij kwam vervolgens te *Leipzig* terug; begaf zich

van daar naar *Neder-Saksen*, en bezocht te *Brunswijk* den beroemden LESSING; eindelijk scheepte hij zich op de *Elbe* in, en kwam te *Londen*, waar hij voedsel vond voor zijne wetenschappelijke nieuwsgierigheid. Met aanbevelingsbrieven voor *Oxford* voorzien, vond hij aan die beroemde universiteit een even zoo welwillend onthaal als te *Londen*. Hij bragt er kostbare oogenblikken door, in het gezelschap van verscheiden mannen van verdienste, onder anderen den bisschop LOWTH. De Bodleiansche bibliotheek, werd door den vice-kanselier der universiteit plegtiglijk voor hem geopend. In 1769, keerde hij naar zijn vaderland terug, en maakte op zijne doorreis door *Holland*, kennis met RUHNKENIUS. Bij zijne komst te *Straatsburg* kwam hij in vriendschapsbetrekking met den beroemden hellenist BRUNCK, dien hij later behulpzaam was, in zijne uitgave eener keuze van grieksche treurspelen, SCHWEIGHÄUSER was voor het vak van onderwijs geboren: niet lang duurde het of hij volgde zijne roeping. Hij begon met verscheiden zijner vrienden, in de beoefening der Oostersche talen opteleiden. Met ijver legde hij zich op nieuw op de wijs-

begeerte toe, en in 1770 werd hij tot adjunct-hoogleeraar der redeneer- en boven-natuurkunde aan de universiteit van *Straatsburg*, benoemd. Hij nam bezit van zijnen leerstoel met eene verhandeling, waarin hij trachtte te bewijzen, dat *de mensch eene duidelijker kennis van zijnen geest dan van de uitwendige zaken heeft*. Het is omtrent dit tijdstip van zijn leven, dat men zijne verhandelingen over den *zedelijken zin*, en zijne *Wijsgeerige denkbeelden*, over de *Godgeleerdheid van SOCRATES*, en over de *zedes van dien wijsgeer*, moet plaatsen. Al deze stukken, zijn door den schrijver later (1806), in zijne *Wijsgeerige werken* gezamenlijk in het licht gegeven. Hij heeft er een *aanhangsel* bijgevoegd *over de menschelijke ziel*, uit een Hoogduitsch leesboek vertaald, hetwelk hij niet beneden zich had geacht, voor het gymnasium zamen te stellen. Zijne wijsbegeerte neemt geen enkel uitsluitend gevoelen aan. Daarenboven heeft zij iets van hetgene wat de Schotsche school onderscheidt, met eene verklaarde tint van christendom. SCHWEIGHÄUSER was in 1775 in den echt getreden. Hij werd vader van twee zonen, waarvan de eene dezelfde

loopbaan heeft gevolgd, en met eer in zijne voetstappen treedt. In 1778 werd hij tot den leerstoel voor het Grisksch en de Oostersche talen beroepen. Hij opende zijnen leergang met eene verhandeling, waarin hij de beoefening der wijsbegeerte met die der talen vergeleek, en trachtte te bewijzen, dat dezelve onderling minder verschillen, dan men gewoonlijk meent. SCHWEIGHÄUSER werd door BRUNCK in betrekking gebracht met SAMUEL MUSGRAVE, uitgever der treurspelen van EURIPIDES. MUSGRAVE had het ontwerp gevormd, eene nieuwe uitgave van APPIANUS te leveren. Hij nam SCHWEIGHÄUSER tot medewerker. De dood, die den geleerden Engeland ver-raste, liet aan den Straatsburger den geheelen roem der uitgave. Zij verscheen te *Leipzig* in 1785. Hij gaf in 1789, taal- en geschiedkundige verbeteringen in het licht, om in het *Lexicon* van SUIDAS aantebrenge-n. Dit zelfde jaar zag het 1.ste deel eener nieuwe uitgave van POLYBIUS in het licht verschijnen, welke, in weerwil der vervolgingen, waaraan de onvermoeide letterkundige gedurende het schrikbewind was blootgesteld, in 1795 ten einde werd gebracht.

Na eenigen tijd van ballingschap keerde hij naar zijne haardstede terug, en gaf achtereenvolgend, te beginnen met 1798, zijne uitgave van den *MANUCTIUS* van EPICETUS, en van de door ARRIANUS verzamelde *redevoeringen* van dien wijsgeer, van het *Commentarium van SIMPLICIUS* enz. in het licht. Van 1801 tot 1807 verscheen zijne uitgave van *ATHENEUS*. Intusschen was *Frankrijk* tot rust gekomen, en de verdienste nam hare plaats weder in. Het nationale instituut had zijne eerste regeling ontvangen, en SCHWEIGHÄUSER was er in begrepen als corresponderend lid der derde klasse. Toen in 1816 de reorganisatie der geleerde genootschappen plaats had, ontving hij den titel van vrij lid der akademie van opschriften en schoone letteren. Hij was daarenboven lid van verscheiden andere geleerde genootschappen, en had tot belooning voor zijne werkzaamheden het kruis van het legioen van eer ontvangen. Onder zoo vele vleijende onderscheidingen, moeten wij niet vergeten de gouden medaille, die hem in 1826, door de koninklijke letterkundige maatschappij van *Londen* werd toegekend. Tijdens de oprigting der centraal-

scholen, was SCHWEIGHÄUSER tot hoogleeraar der oude letterkunde aan de centraal school van den *Neder-Rijn* benoemd. Bij de oprigting der universiteit, werd hij tot den leerstoel der Grieksche letterkunde beroepen, en tot deken der faculteit van letteren der akademie van *Straatsburg* benoemd. Hij nam deze bedieningen tot in 1814 waar. Ook had hij weder bezit genomen van den leerstoel voor het Grieksch en de Oostersche talen, die vroeger aan de universiteit verbonden, thans tot het protestantsch seminarie was overgegaan. Het in het licht verschijnen zijner uitgave van HERODOTUS, welke verdienste, die der voorgaande evenaart, begon in 1816 en het laatste deel verscheen in 1824. Dit deel alleen, zou een voldoende gedenkteeken zijn, om SCHWEIGHÄUSER, in den rang der eerste hellenisten van *Europa* te plaatsen. Het is een *Lexicon*, in den smaak van datgene wat hij voor POLYBIUS had vervaardigd; en deze beide werken verspreiden een groot licht, niet alleen over de schrijvers, aan welke zij zijn toegevoegd, maar over eene menigte, ter beoefening van de Grieksche taal, belangrijke punten. Hij is te *Straatsburg* den 19 Januarij 1830 overleden. De

heer CUIVIER, hoogleeraar der geschiedenis bij de letterkundige faculteit van *Straatsburg*, sprak in de algemeene vergadering van de vijf akademieën dier stad, den 25 Februarij deszelfden jaars, zijne geschiedkundige Lofrede uit.

SCHWENCKFELD (KASPAR VON), in 1490, op zijn kasteel van *Ossig*, in het hertogdom *Lignitz*, in *Silezië*, geboren, verdedigde in het begin de partij der protestanten; maar kort daarna randde hij hen aan, in eene *Verhandeling over het misbruik dat men van het evangelie maakt, ten gunste van de vleeschelijke zorgeloosheid*. Dit werk wikkelde hem in 1525 in een mondigesprek met LUTHER. Zijne bijzondere dwalingen deden hem evenzeer verwerpen door de Catholijken, de Lutheranen en de Calvinisten. Aan alle partijen hatelijk geworden, werd hij uit *Silezië* verdreven, alwaar hij reeds een aantal aanhangelingen had gewonnen. Hij dwaalde van de eene plaats naar de andere, zonder bijna ergens in veiligheid te zijn, en overleed te *Ulm* in 1561. Al zijne *Werken* zijn gezamenlijk uitgegeven in 1564, in fol.; en in 1592, in 4 dl.ⁿ in 4, to LUTHER zeide dat het

de duivel was; die dezelve had uitgebraakt. Men vindt nog tegenwoordig in eenige dorpen van *Silezië* Schwenckfeldianen. Zijne verhandeling *De statu, officio et cognitione CHRISTI*, 1546, in 8.vo; is zeer zeldzaam en wordt door de liefhebbers gezocht. JOANNES MILAN heeft een uitmuntend werk in het licht gegeven, over de dwalingen dezer kettters, en over de middelen om hen tot de eenheid terug te brengen, onder dezen titel: *Quinque demonstrationes ex principiis a quolibet christiano admissis, neminem sanæ mentis et salutis amantem in secta Schwenckfeldiana perseverare posse*. Neiss, 1720, in 8.vo; met de verdediging van dat werk, *Praag*, 1721.

SCHWENTER (DANIEL), te *Neurenberg* geboren, onderwees gedurende 28 jaren te *Altdorf* de wiskunde, tot in 1636, in welk jaar hij in zijn 51.ste jaar overleed; zijne vrouw was hem eenige dagen in den noodlottigen overgang voorgegaan, zoo als ook tweelingzonen, waarvan zij bevallen was. Een zelfde graf vereenigde hen alle vier. Men heeft van SCHWENTER: 1.º Wijsgeerige en wiskundige uitspanningen, getiteld: *Deliciae physico-mathemati-*

cæ; — 2.º eene *Beoefenende meetkunde*, enz.

SCHWERIN (CHRISTOFFEL, graaf van), gouverneur van *Neiss* en van *Brieg*, generaal veld-maarschalk; in dienst des konings van *Pruissen*, den 26 October 1684, in *Zweedsch-Pommeren* geboren, verhief zich door zijne verdiensten, en won den 10 April 1741, den slag van *Molwitz*, juist op het tijdstip, dat de *Pruissen* denzelven voor verloren achtten. Zelfs FREDERIK II, in zijn werk: *Geschiedenis van mijnen tijd*, zegt uitdrukkelijk, dat in zijn leger toenmaals slechts de maarschalk SCHWERIN, een man van verstand en een ondervindingrijke generaal kon genoemd worden. Men weet dat deze zegpraal aan de *Pruissen* het bezit van *Silezië* verzekerde. SCHWERIN onderscheidde zich in alle gevechten, welke sedert dien tijd tegen de Oostenrijkers geleverd werden, en sneuvelde in den slag van *Praag*, in 1757. De koning van *Pruissen* liet hem in 1769, op het *Willems-plein* te *Berlyn*, een marmeren standbeeld oprigten, en keizer JOZEF II, in 1783, een gedenkteeken op de plaats waar hij sneuvelde.

SCIOPIUS (**GASPARUS SCHOPP**, meer bekend onder den Latijnschen naam van), in 1576, in den *Opper-Palts* geboren, studeerde met zoo veel roem aan de universiteiten van zijn vaderland dat hij reeds in den ouderdom van 16 jaren als een goede schrijver bekend was. Zijn hart beantwoordde niet aan zijnen geest; hij was van natuur driftig en boosaardig. Hij zwoer in 1599 het protestantismus af, en werd Catholijk, maar zonder daarom zijne inborst te veranderen. Hij werd de **ATTILA** der schrijvers, en bezat al de eigenschappen om die rol wel te spelen: verbeeldingskracht, geheugen, veel letterkunde en eene bovenmatige laatlundheid. De smaadwoorden aller talen waren hem bekend, en dikwerf maakte hij gebruik van dezelve. Met deze schoone geleerdheid paarde hij eene volslagene onkunde met de gebruiken der wereld; hij was noch bescheiden in gezelschap, noch eerbiedig bij de grooten. Hij was een razende van eene nieuwe soort, die koelbloedig de gruwelijkste lasteringen uitbraakte. **JOZEF SCALIGER** was vooral het voorwerp zijner woede en zijner hekelingen. Nadat deze verwaande man eene zoogenaamde geschiedenis zijner fami-

lie, volgens hem aan vorsten verwant, had in het licht gegeven, verijdelde **SCIOPIUS** al de aanmatigingen van **SCALIGER**, die op zijne beurt al de vlakken der familie zijner tegenpartij aan het licht bragt. Zijn libel, getiteld, *Het leven en de bloedverwanten van GASPARUS SCIOPIUS*, deelt ons het geslachtregister van dezen **CERBERUS** der letterkunde mede. Maar de gruwelen betrekkelijk de familie van **SCIOPIUS** in het licht gegeven, schenen hem slechts eene uitnoodiging te zijn, om nog verder te gaan. Hij verzamelde alle kwaadsprekingen en lasteringen tegen **SCALIGER** verspreid, vervaardigde er een groot boekdeel van, onder hetwelk hij trachtte hem te verpletteren. **BAILLET** zeide dat **SCIOPIUS** in dit geschrift de grenzen van een' collegie-corrector, ja zelfs van eenen scherpreghter overschreed. Niemand verstond beter dan hij, om weerwraak te gebruiken. Hij behandelde in zijnen *Ecclesiasticus, Harburg*, 1611, in 4.to; met de verregaandste minachting **JACOBUS I**, koning van *Engeland*, en zijne beide ijverigste voorstanders, **CASAUBON** en **DU PLESSIS-MORNAY**, wjl zij hem in een punt van geleerdheid hadden tegengesproken. Zijn

libel werd te *Londen* openlijk verbrand; en zijn afbeeldsel, in eene tooneelvoorstelling, waarbij de vorst tegenwoordig was, opgehangen. JACOBUS liet hem daarenboven door zijnen afgezant in *Spanje* stokslagen geven, terwijl de wraak hem zoo ver dreef dat hij de zotternijen van zijnen tegenstrever in ernstige overweging nam. Men weet dat de koning van *Engeland*, door HENDRIK IV, van *Frankrijk*, Meester JACOB genoemd, veeleer eene misdaad van gekwetste majesteit zou hebben vergeven, dan de minste aanranding zijner kunde of geleerdheid. In zijne geschillen met de Jesuiten, gaf SCIOPPIUS, meer dan dertig schotschriften tegen de maatschappij in het licht, waarvan de lijst bestaat. Op het einde zijner dagen hield hij zich bezig met de verklaring van het *Boek der openbaring*, en overleed te *Padua*, in 1649. Er bestaan van hem 104 werken, in welke men letterkunde en eenigen geest ontwaart. De voornaamste zijn: 1.º *Verisimilium libri IV*, 1596, in 8.vo; — 2.º *Commentarius de arti critica*, 1662, in 8.vo; — 3.º *De sua ad catholicos migratione*, 1600, in 8.vo; — 4.º *Notationes*

criticae in Phedrum, in Priapeia, Padua, 1664, in 8.vo; welke men bij de *Variorum* kan voegen; — 5.º *Suspectarum lectionum libri V*, 1664, in 8.vo; — 6.º *Classicum belli sacri*, 1619, in 4.to; — 7.º *Collyrium regium*, 1611, in 8.vo; een goed werk, dat in de daad de oogen van JACOBUS I had kunnen openen, indien zijne dogmatiserende inborst dezelve niet voor het licht had gesloten gehouden; — 8.º *Grammatica philosophica*, 1664, in 8.vo; — 9.º *Relatio ad reges et principes de strategematibus, etc. societatis JESU*, 1641, in 12.mo Hij gaf dit libel onder den naam van ALFONSUS DE VARGAS in het licht. Vroeger was hij met de Jesuiten zeer bevriend geweest; maar na dat die vaders niet gunstig waren geweest, ten opzichte van een rekwest, hetwelk hij in 1630, aan den rijksdag van *Regensburg* had aangeboden, ten einde eene jaarwedde te bekomen, welk rekwest aan de Jesuiten werd verzonden, als zijnde de biechtvaders des keizers en der keurvorsten, keerde SCIOPPIUS zijn geheele geschut tegen hen. BELLARMINUS had echter in hem geprezen *Peritiam scripturarum sacra-*

rum, zelum conversiones hæreticorum, libertatem in Thuano reprehendendo, enz. maar SCIOPPIUS vergat dezen lof; om zich enkel met de weigering bezig te houden, welke hij aan hen toeschreef.

SCIPIO (PUBLIUS CORNELIUS), bijgenaamd *Africanus*, zoon van PUBLIUS CORNELIUS SCIPIO, Romeinsch consul; in het jaar 218 vóór J. C., was nog geen 18 jaren, toen hij in den slag van *Ticinus*, aan zijnen vader het leven redde. Na dien van *Cannæ* belette hij den Romeinschen adel *Rome* te verlaten. Nadat zijn vader en zijn oom, tegen de Carthagers strijdende, het leven hadden verloren, werd hij in den ouderdom van 24 jaren naar *Spanje* gezonden. Hij veroverde hetzelfde in minder dan vier jaren, sloeg het vijandelijke leger, en nam in eenen enkelen dag *Carthagera* in. Daar de vrouw van MARDONIUS en de kinderen van INDIBILIS, die tot de voornaamsten des lands behoorden, zich onder de krijgsgevangenen bevonden, liet de edelmoedige overwinnaar, dezelve op eene eervolle wijze naar hunne bloedverwanten terugvoeren. Dit gedrag droeg evenveel bij tot zijne overwinningen als zijn moed. Hij maakte een einde aan den oorlog met *Spanje*

door eenen grooten veldslag; welken hij in *Bætica* leverde, waarin hij meer dan 50,000 man voetvolk en 4000 ruiters versloeg. In het jaar 205 vóór J. C. werd hij tot consul verkozen. SCIPIO bragt den oorlog naar *Afrika* over. Hij sloeg HASDRUBAL, een der beste Carthaagsche veldheeren, en overwon SYPHAX, koning van *Numidië*, in 203 vóór J. C. Hij overrompelde eerst zijne legerplaats gedurende den nacht, stak dezelve in den brand, en versloeg hem vervolgens in geregelde slag-orde. De gevolgen dezer overwinning waren verbazend, en welligt waren zij zulks nog meer geweest, indien SCIPIO recht toe op *Carthago* was afgegaan. De oogenblik scheen gunstig; maar hij meende, even gelijk HANNIBAL voor de poorten van *Rome*, dat alvorens eene hoofdstad te belegeren, men zich vast in het land moest vestigen. In het volgende jaar had er tusschen deze beide beroemde veldheeren eene bijeenkomst plaats, ten einde er over den vrede te spreken; maar zij scheidten weder, zonder het omtrent een enkel punt eens te worden, en snelden weder te wapen. De slag van *Zama* werd geleverd; hij besliste tusschen *Rome* en *Carthago*. Nadat HANNIBAL langen tijd den grond betwist had, zag

hij zich verplicht de vlugt te nemen. Twintig duizend Carthagers bleven op het slagveld, en even zoo veel werden er krijgsgevangen gemaakt. Deze overwinning verschaftte aan Rome den voordeeligsten vrede. SCIPIO werd met den zegetogt en met den bijnaam van *Afrikaner* vereerd. Men schonk aan elk zijner soldaten twee morgen lands, voor elk jaar dat zij in *Spanje* en in *Afrika* de wapens hadden gevoerd (hetwelk bewijst hoe weinig dat *Italië* omtrent dien tijd nog bevolkt was). In het jaar 194 vóór J. C. werd hij ten tweeden male tot consul verkozen; maar de kuiperijen zijner mededingers verzwakten zijnen invloed. Moede van tegen hen te worstelen, begaf hij zich naar *Azië*, alwaar hij gezamenlijk met zijnen broeder, in het jaar 189 v. J. C. den Syrischen koning, ANTIUCHUS, versloeg. In Rome teruggekomen, nadat ANTIUCHUS zich aan de hem voorgeschrevene voorwaarden onderworpen had, werd hij door de beide PETILIUSSEN voor het volk gebracht. Deze beide gemeensmannen beschuldigden hem, op verzoek van CATO, die van gevoelen was dat de zegespralen de misslagen der veldheeren niet moesten be-

dekken, van landdieverrij. Zij beweerden dat hij groote sommen van ANTIUCHUS had ontvangen, ten einde hem eenen voordeeligen vrede te verschaffen. De overwinnaar van HANNIBAL van SYPHAX en van *Carthago*, zag zich verplicht de treurige rol van beschuldigde te spelen. Hij stelde zich te vreden den eersten dag een verhaal zijner heldendaden en diensten te doen. Deze verdediging werd met toejuching aangehoord. De tweede dag was nog roemrijker voor hem: » Gemeensmannen, zeide hij, en gij burgers, het is op dergelijken dag, dat ik HANNIBAL en de Carthagers overwonnen heb: komt, Romeinen, laat ons tempelwaarts gaan, om aan de goden plegtige dankbetuigingen op te dragen!" Men volgde hem in de daad, en de gemeensmannen bleven alleen met den oproeper van den beschuldigde. De zaak werd voor de derde maal aangehaald; maar SCIPIO was niet meer te Rome; hij had zich naar zijn landgoed te *Linternum* begeven, alwaar hij kort daarna, in het jaar 180 vóór J. C. overleed, den roem nalatende van eenen veldheer, die met groote inzigten eene vaardige uitvoering paarde. Men kent het voorbeeld van zelfbeheer-

sching, hetwelk hij gedurende den oorlog van *Spanje* gaf. Bij de inneming van *Carthagena* bragten zijne soldaten bij hem een jong Spaansch meisje, hetwelk zij in de stad gevonden hadden. Hare schoonheid overtrof den glans harer geboorte, en zij werd smoorlijk bemind van een' Ceteberisch vorst ALLUTIUS (zie dat artikel) genaamd, aan wien zij verloofd was. SCIPIO zag zijne gevangene, en gaf haar ongeschonden aan haren vader en aan haren minnaar terug. Deze daad verrukte de Spanjaarden van bewondering, zij lieten voor SCIPIO een zilveren schild vervaardigen, waarop zij in half-verheven beeldwerk was voorgesteld. Dit schild, in 1656, in de *Rhône*, bij *Avignon*, teruggevonden, wordt in de koninklijke bibliotheek van *Frankrijk* bewaard. De overige natiën, en de schrijvers aller volgende eeuwen, hebben dezen trek van onthouding, onder de heldhaftigste daden der oudheid gerangschikt. Zij was echter in SCIPIO eene soort van tegenstrijdigheid (*inconsequentie*); want deze Romein was niets minder dan knuisch. Hij was buitengemeen aan de zinnelijke vermaken overgegeven, en bevredigde dezelve met weinig kieschheid. Hij week dus bij deze gelegen-

heid van zijne grondbeginselen of van zijne gewoonte af: hetzij dat de roem, welke hij voorzag, dat de vrucht moest zijn, eener geruchtmakende zelf-beteugeling, hem verkieslijk scheen boven een voorbijgaand genot; of dat de verzading hem op dezen oogenblik ongevoelig voor dit nieuwe voorwerp van liefde had gemaakt. Volgens PLUTARCHUS, is het enkel uit aanmerking van zijn openbaar karakter, dat SCIPIO deze gelegenheid ter voldoening van vleeschelijken lust liet voorbijgaan: *Perlibenter accepissem si privatus neque cum imperio essem*. Een beroemde redenaar heeft tusschen de handelwijze van SCIPIO, en die welke elke christelijke soldaat in dergelijk geval zou te baat nemen, de volgende vergelijking gemaakt. » Hoe groot uwe daad ook wezen moge, zegt hij, het woord tot den Romein wendende, hoe verheven de deugd ook wezen moge, die dezelve heeft voortgebracht, de deugd des christens is nog edeler, nog zuiverder. De zorgen eens belangrijken oorlogs, waarmede gij belast waart, hebben uwe groote ziel van de gewone vermaken kunnen afrekken; de vijanden van uw naam, welke gij tot stilzwijgen moest brengen;

twee beroemde mededingers ; een' oom en een vader, welke gij moest bereiken en overtreffen ; volken, welke gij door de wapens overwinnen, door uwe weldaden winnen, ten minste door uwe edelmoedigheid moest verwonderen, waren even zoovele beweegredenen, welke u evenzeer tot dit offer konden aansporen. Maar die vergeten christen, die in de laatste gelederen van zijn legioen vergeten soldaat, die van wege de menschen niets te hopen of te vreezen heeft, die noch wegens zijne misdaad gestraft, noch wegens zijne deugd zal geprezen worden, zal zich noch minder zuiver, noch minder ingetogen toonen, in het gedruisch en de ongeregeldeheid, welke zijne losbandigheid begunstigen, of in duisternissen, welke zijne ingetogenheid verbergen, dan alsof de geheele wereld de oogen op hem gevestigd hield, om zijne betuigeling toetejuichen, en dat de faam zich gereed hield om dezelve wereldkundig te maken. De abbé SÉRAN DE LA TOUR heeft in 1738, eene op prijs gestelde *Geschiedenis* van dien beroemden Romein geleverd, om tot vervolg te dienen op de *Beroemde mannen* van PLUTARCHUS, met de aanmerkingen van den ridder

FOLLARD op den slag van *Zama, Parijs*, in 12.mo ; — PUBLIUS CORNELIUS SCIPIO, zijn zoon, werd in den Aziatischen oorlog gevangen genomen, en nam den zoon van PAULUS ÆMILIUS, in kindsplaats aan, die de *jonge SCIPIO de Afrikaner*, genoemd werd, en het onderwerp uitmaakt van het artikel, dat men na het volgende leest.

SCIPIO (LUCIUS CORNELIUS), bijgenaamd *Asiaticus*, broeder van SCIPIO *Africanus*, volgde hem in *Spanje* en in *Afrika*. Zijne diensten verwierven hem in het jaar 190 vóór J. C. het consulaat. Men gaf hem de leiding van den oorlog in *Azië*, tegen den Syrischen koning ANTIUCHUS, aan wien hij gezamenlijk met zijnen broeder in de velden van *Magnesia*, bij *Sardes*, eenen bloedigen slag leverde, waarin de Aziaten een groot verlies leden. De zegetogt, en de bijnaam van *Asiaticus* waren de belooning zijner zegepraal; maar bij zijne terugkomst te *Rome*, deed CATO, de *ensor*, eene wet uitvaardigen, om naar de sommen gelds te onderzoeken, welke hij van ANTIUCHUS had ontvangen, en LUCIUS SCIPIO werd tot eene boete veroordeeld, om dezelfde misdaad van landdieverij, waarvan men zijn broe-

der beschuldigd had. Zijne goederen werden verkocht en de geringheid van derzelve prijs scheen hem te regtvardigen, intusschen heeft dezelfde beschuldiging, tegen de beide broeders gerigt, treurige indrukken omtrent hunne onbaatzuchtigheid nagelaten.

SCIPIO (PUBLIUS ÆMILIANUS), de jongere, mede bijgenaamd de *Afrikaner*, was de zoon van **PAULUS ÆMILIUS** en werd door **SCIPIO**, zoon van den *Afrikaner*, in kindsplaats aangenomen. Na onder zijnen vader de wapens te hebben gevoerd, ging hij als legioens-hoofdman in *Spanje* dienen. Ofschoon pas 30 jaren oud, gaf hij door zijne deugden en zijne dapperheid reeds te kennen wat hij eenmaal zijn zoude. Nadat een Spanjaard van eene reusachtige gestalte aan de Romeinen eene uitdaging gedaan had, nam **SCIPIO** dezelve aan, en was overwinnaar. Deze overwinning bespoedigde de inneming van *Intercatie*. De jonge held begon het eerst de bestorming, en verkreeg eene muurkroon. Van *Spanje* stak hij naar *Afrika* over, en overtrof er al zijne mededingers. **PHAMEAS**, veldheer der vijandelijke ruitery, vreesde hem zoo zeer, dat hij niet te voorschijn durfde ko-

men, wanneer het zijne beurt was, om hem het hoofd te bieden. Doordrongen van achting voor dezen grooten veldheer, ging hij eindelijk tot de legerplaats der Romeinen over, teneinde onder zijne tucht te leven. De koning **MASSINISSA** gaf hem geen minder bewijs zijner hoogachting: bij zijn overlijden verzocht hij hem, de verdeeling zijner staten, onder zijne drie zonen te regelen. Nadat **SCIPIO** den post van bouwmeester bekuipt had, werd hij in het jaar 147 vóór J. C. tot consul benoemd, ofschoon hij den tot dezen post vereischten ouderdom nog niet bereikt had; maar *Rome* wist uitzonderingen te maken, en **SCIPIO** verdiende dezelve. Hij had, even als zijn aangenomen grootvader, het voorregt van met den oorlog van *Afrika* belast te zijn, met de vergunning van zelf zijnen ambtgenoot te kunnen kiezen; en, door eenen nieuwen trek van onderlinge gelijkens, deed hij zich op zijne krijgsgogten, door zijnen boezemvriend **LELIUS** vergezellen, die de zoon was van dien anderen **LELIUS**, die eertijds de dapperheid van den grooten **SCIPIO** zoo krachtadig ondersteund had. De romeinsche veldheer vond het beleg van *Carthago*, minder gevorderd, dan het bij het

einde van den eersten veldtogt was: de liniën der belegeraars waren niet genoeg in een gedrongen; om in dit gebrek te voorzien, sloeg hij zijne legerplaats op, op eene landtong, welke eene gemeenschap daarstelde tusschen het vaste land en het schiereiland, waarop *Carthago* gelegen is. Door dit middel benam hij aan de belegerden, alle hoop, om van dien kant levensmiddelen te kunnen ontvangen, maar zij konden dezelve van de zee-zijde doen komen, vermits de Romeinsche schepen, niet onder het bereik der krijgswerktuigen durfden komen, die dezelve zouden hebben doen bezwijken. *Scipio* ontnam hun ook dit laatste redmiddel door den ingang hunner haven met eenen langen en breeden steendijk af te sluiten, deze dijk zegt men, was op deszelfs kruin 24, en aan deszelfs grondslag 92 voeten breed; een onnoemelijk en bijna ongeloofelijk werk. De *Carthagers* echter vervaardigden er een dat nog verbazender was. Hunne stad bevatte (volgens de steeds overdrevene berekeningen der ouden) 700,000 inwoners, die alle om strijd mannen, vrouwen en kinderen, de handen aan het werk sloegen, om eene nieuwe haven te graven, en eene vloot te bouwen. De Romei-

nen hadden alle vrees van overrompeld te worden, toen zij midden uit de duinen, 50 galeijen zagen te voorschijn komen, die in de schoonste orde naderden, allen gereed om slag te leveren, en om de convooijen te beschermen, welke men hun mogt toezenden. Men is van meening dat de *Carthagers* eenen grooten misslag begingen, in deze eerste verrassing de Romeinsche schepen niet aan te tasten; eerst drie dagen daarna leverden zij slag, die niet tot hun voordeel uitviel. De consul maakte zich meester van een terras, hetwelk van de zee-zijde de stad bestreek verschanste zich op hetzelfde, en liet er 4000 soldaten op achter, om er den winter door te brengen. Het gevolg dezer krijgsverrigtingen was de inneming van *Carthago*, dat aan de vlammen werd ter prooi gegeven. In *Rome* teruggekeerd, viel hem de eer van den zegelogt te beurt, en maakte hij zich den bijnaam van *Afrikaner* eigen, welchen hij reeds bij erfopvolging voerde. Voor de tweede maal werd hem in het jaar 134 vóór J. C. het consulaat opgedragen: de eerste maal had hij het bekomen om *Carthago* te gaan vernielen; thans viel het hem te beurt om *Numantia* te gaan verdelgen. Hij had het

geluk hetzelfde te bemagtigen, eenen tweeden zegetogt en den bijnaam van *Numantinus* te erlangen. Nadat SCIPIO, eenigen tijd daarna, naar het dictatorschap had gedongen, deden de driemannen hem in zijn bed verwurgen. Dus sneefde de tweede Afrikaner, die door zijnen ijver voor de krijgstucht, den overwinnaar van HANNIBAL, evenaarde of zelfs overtrof; maar die deze hoedanigheden door zijne heerschezucht bezoedelde. SCIPIO had reeds vroegtijdig het gewigt van het gevaar gevoeld, waaraan buitensporige rijkdommen zijn vaderland zouden blootstellen. Toen hij eens in zijne hoedanigheid van censor of zedemeester het *lustrum* vierde, zeide hem de griffier, bij het gewone offer van dien plegtigen dag, de bede voor, waardoor men de goden smeekten, de aangelegenheden van het Romeinsche volk, beter en luisterrijker te maken: » Zij zijn zulks genoeg, zeide hij, en ik bid hen, dezelve altijd in denzelfden staat te behouden.» Hij deed oogenblikkelijk de bede in dien zin veranderen; en sedert dien tijd hebben de censors, uit eerbied zich van het laatstgenoemde formulier bediend.

SCIPIO-NASICA, zoon van CNÉIUS SCIPIO CALVUS, en

neef van SCIPIO, den eersten *Afrikaner*, leefde steeds buiten alle betrekking, en was daardoor des te gelukkiger. De hoedanigheden van zijn hart deden hem door het Romeinsche volk beminnen. Hij had een' zoon, die niet minder achtenswaardig was, en die wegens zijne edele hoedanigheden, den bijnaam van *Wellust der Romeinen* verdiende.

Scocco. — Zie CALA.

SCOPAS, een bouwkansteenaar en beeldhouwer van het eiland *Paros*, alwaar hij in het jaar 460 of 462 vóór J. C. kort voor den dood van PHIDIAS geboren werd. Hij bouwde den tempel van MINERVA te *Tegea*, en het beruchte praalgraf, hetwelk ARTEMISIA, ter eere van haren echtgenoot, in de stad *Halicarnassus* liet oprigten, en dat onder den naam van mausolisch-graf, als een der zeven wereld-wonderen werd beschouwd. Ook vervaardigde hij te *Efeze* eene zuil, beroemd door de schoonheden, waarmede de bekwaame kunstenaar dezelve had versierd. Maar onder zijne voortbrengselen wordt vooral gewag gemaakt van eene *Venus*, die naar *Rome* werd vervoerd, en die PLINIUS (*Hist. Nat. lib. 36 Cap. 4.*)

oordeelde die van PRAXITELES te overtreffen, ofschoon dezelve te Rome minder bewonderd werd, dan de andere te Gnide, uithoofde van de menigte meesterstukken, welke de hoofdstad der wereld bevatte; want zekerlijk is dit de zin der aangehaalde plaats van PLINIUS, waaraan FALCONET en LALANDE al te ligtzinniglijk eene tegenspraak hebben verweten, en welke pater BROTIER en de heer LE BLOND, terwijl zij dezelve trachtten te regtvaardigen, niet beter begrepen hebben.

SCORZA (SINIBALDO), een schilder en graveur van *Voltaggio*, in het grondgebied van *Genua*, overleed in deze laatste stad, in 1631, in den ouderdom van 41 jaren. Met eenen bijzonderen smaak voor de teekening geboren, copieerde hij met de pen de platen van ALBERT DURER, op eene wijze dat de kenners er door bedrogen werden, die dezelve gegraveerd waanden, of ze zelfs voor oorspronkelijke hielden. Hij muntte ook uit, in het schilderen van dieren, bloemen en landschappen.

SCOT (JOANNES), — Zie DUNS.

SCOT (JOANNES), ook wel ERIGENUS genaamd; stak na

eenige vorderingen in de schoone letteren en de wijsbegeerte te hebben gemaakt, onder de regering van KAREL den Kale, naar Frankrijk, over; deze vorst, een beminnaar der wetenschappen, vatte eene groote achting voor hem op. Hij schepte behagen in zijne vrolijke inborst, zoodat hij hem zelfs aan zijne tafel toeliet, en zich gemeenzaam met hem onderhield. Terwijl ERIGENUS zich op de bescherming des konings verliet, waande hij zich alles geoorloofd. Eens vraagde hem KAREL welke afstand er tusschen een' SCOT of *Schot* en eenen *zot* bestond: » Heer! antwoordde hij, er bestaat tusschen hen, geen andere afstand dan die van deze tafel." Hij bezat eenen levendigen en stouten geest, maar was weinig in het stuk van godsdienst ervaren; desniettegenstaande wilde hij zich met godgeleerde onderwerpen inlaten, en terwijl hij aan zijne valsche genie den teugelvierde, bespote hij de H. Schrift en de overlevering en verviel in verscheiden dwalingen. Zijne geschriften bragten weldra, al degene, die het met de godsdienst wel meenden, in beweging. Paus NICOLAAS I beklagde zich bij den dezen vermetelen schrijver beschermenden vorst: men weet niet

of die klagten indruk op den geest van KAREL den Kale maakten; zeker schijnt het echter dat JOANNES SCOT, in Frankrijk zijne dagen eindigde, eenige jaren voor dien vorst, die in 877 overleed. Het is dus eene dwaling te zeggen, dat hij naar Engeland teruggekeerd, en aldaar in 883; door zijne scholieren, met pennemessteken zou gedood zijn. Zijne *Verhandeling over de eucharistie tegen PASCHASIUS RATBERT*, bestaat niet meer. Dit werk, hetwelk, naar men beweert, de eerste kiem bevatte, van hetgene, wat later tegen de transsubstantiatie en de wezenlijke tegenwoordigheid is geschreven, werd door verscheiden conciliën veroordeeld, en door dat van Rome in 1059, ten vure gedoemd. Maar nog heeft men van hem de *Verhandeling over de goddelijke voorbeschikking*, welke hij zamenstelde op verzoek van HINCMAR van Reims, en komt voor in *Vindiciæ prædestinationis et gratiæ*, 1650, 2 dl.ⁿ in 4.to Degene, die begeerig mogten zijn naar meerdere bijzonderheden, en wenschten te weten, welk oordeel men over JOANNES SCOT moet vellen, kunnen lezen *Acta sanct. ord. S. BENED.* in præfat. sect. 4. Parijs, 1680.

* SCOTT (JOANNES), een Engelsche dichter, te Londen, den 9 Januarij 1730 geboren, was de zoon van een' lakenkooper, tot de sekte der kwakers behoorende, die aan zijnen zoon eene zorgvuldige opvoeding deed geven. Deze bezat veel aanleg voor de dichtkunde, en het was in den ouderdom van zeventien jaren, te midden der genoegelijkheden des land-levens, dat hij de eerste indrukseelen zijner dichtelijke genie gevoelde. Het was van eenen metselaar, een' man van verstand en smaak, dat hij raadgevingen omtrent zijne eerste zamenstellingen ontving. Na gedurende twintig jaren zich te Amwel, in het graafschap Hertford, alwaar zijn vader handel in mout dreef, te hebben opgehouden, begon hij in 1760 van tijd tot tijd korte bezoeken te Londen te doen, alwaar hij vier *Beschrijvende en zedelijke treurzangen* in het licht gaf, die een vrij gunstig onthaal genoten. Hij gaf verscheiden andere werken in het licht, die ook veel bijval vonden, en overleed te Radcliff, bij Londen, den 12 December 1783. Er bestaat van hem: 1.º *Aanmerkingen over den tegenwoordigen staat der parochiearmen, en van degene, die gene vaste woonplaats heb-*

ben, Londen, 1773, in 8. vo.; een geschrift dat aan SCOTT tot eere verstrekt, zoo wegens de menschlievendheid van zijn hart, als om de wijsheid zijner inzigten; — 2.º *Codex der gaauwdieven en beurzensnijders*; welke hij schreef om de aandacht des bestuurs op de kwaaddoeners te vestigen; — 3.º *Pamphlet over de echtheid der gedichten van ROWLEY*; — 4.º *Werken van SCOTT*, bevattende zijne gedichten; te weten: *Oden, Herderszangen, Treurzangen*, enz. De stijl van dezen dichter is naauwkeurig, welluidend, en hij verdient eene plaats onder de goede Engelsche dichters. Niet zeer te vreden over eenige artikels van JOHNSON, in de *Levensbeschrijvingen der dichters*, had hij bijzonderheden en aanmerkingen verzameld over DENHAM, MILTON, POPE, DRYDEN, GOLDSMITH en THOMPSON, en zijn werk, is in 1785, door de zorg van HOOLE, met een leven des schrijvers, onder den titel van *Critical-Essays*, in het licht gegeven.

* SCOTT (Sir WALTER), een Engelsche dichter en roman-schrijver, den 15 Augustus 1771, te *Edimburg* geboren. Zijne familie was eene der oudste van *Schot-*

land, en zijne voorouders hadden zich, tijdens de burgeroorlogen, door hunne verkleefdheid aan de zaak der STUARTS onderscheiden. Zijn vader was een der *Writers of the signet*, (zegel schrijvers), wiens betrekkingen veel met die van notaris overeenkomen. Zijne moeder, beroemd, wegens haren beschaafden geest, was de dochter van DAVID RUTHERFORD, een vermaard advokaat, die haar eene aanzienlijke fortuna naliet. WALTER SCOTT bragt zijne eerste jaren door in de woning van *Smailholm*, bij zijnen moederlijken grootvader, en openbaarde geenszins, die schitterende vroegrijpheid, welke soms de kindschheid der groote mannen kenmerkt. Vrij, om in zijne studiën zijnen bijzonderen smaak te volgen, waren hem, in den ouderdom van 15 jaren de balladen van zijn land gemeenzaam bekend. Hij schepte er vooral vermaak in de oude overleveringen der bergbewoners op te sporen, en om aan zijne makers, de legenden, die hij had kunnen ontdekken te verhalen. Ook las hij gaarne de ongekunstelde gedichten van BURNS, die in de Schotsche landschappen zijne ingevingen had geput. Daar zijn vader hem intusschen voor de pleit-

zaal bestemde, zoo deed hij hem gevoelen, van hoeveel belang het voor hem was, om zich bij zijne intrede in die loopbaan, eene onafhankelijke stelling te verschaffen. Aan dit verlangen toegevend, deed de jonge SCOTT, zich te *Edimburg*, in 1792, als advokaat aannemen. Maar in plaats van zich geheel en al aan zijn beroep toe te wijden, legde hij zich toe op de beoefening van vreemde talen en vervaardigde hij verzen. De vrees van zich het misnoegen zijner familie op den hals te halen, belette hem, om onder zijn naam in het licht te geven, eene vertaling der balladen van BÜRGER en van GÖTZ VAN BERLICHINGEN, door GÖTHE, de proefstukken van zijn dichttalent. In 1798 trad hij in den echt met miss CARPENTER, die hem vier kinderen heeft geschonken, twee zoons en twee dochters. WALTER SCOTT, met eene bijzondere zachtheid van inborst begaafd, bragt in deze vereeniging, alle dengden welke het huiselijk geluk kunnen verzekeren. Na den dood van zijnen vader, zeide hij der balie vaarwel, en verkreeg, door den invloed van den aan zijne familie verbonden hertog van BUCCLEUGH, den post van landregter (*shérif*) van het graafschap *Selkirk*. Op deze

wijze voor de toekomst gewaarborgd; hervatte hij met vreugde zijne letterkundige werkzaamheden; hij zond talrijke artikels aan de *Review's* van *Edimburg* en *Londen*, en liet een deel met volksgezangen drukken, onder den titel van *Minstrelsy of the Scottisch-Border*. In 1806, zond WALTER SCOTT aan den minister PITT, een exemplaar van zijnen *Klaagzang van den laatsten volkszanger*, met het aanzoek om den post van *geregtelijk bijzitter in Schotland*, welke post was komen opentestaan. Ofschoon PITT eenige uren te voren, zijn ontslag ingediend en de zegels van den staat overgegeven had, onderteekende hij de benoeming des dichters, en toen men hem deed opmerken, dat deze handelwijze gevaarlijk kon zijn, antwoordde hij: *Er is niets gevaarlijks in het belang des talents*. WALTER SCOTT bewoonde *Edimburg*, gedurende de zitting der regtbanken, en gedurende het overige des jaars, ging hij zijne dichterlijke ingevingen aan de oevers der *Tweed* putten. De *klaagzang van den laatsten volkszanger*, die hij in 1805 in het licht had gegeven, maakte zulk een' opgang dat er in weinig jaren meer dan dertig duizend exemplaren van verkocht

werden. Hij deed achtereenvolgend in het licht verschijnen *Marmion*, *De dame van het meer*, *Rokeby*, *de lord der eilanden*, *Harold*, enz. werken, welke hem in den eersten rang der schrijvers van *Groot-Brittannië* plaatsen. Maar de zegepalm der dichtkunde was bewaard voor eenen jongeling, die omtrent denzelfden tijd preludeerde, en die reeds in zijne proeven, die sombere ondernemende genie ontwikkelde welke zoo diepafgedrukt zijn, in de werken, welke zijnen roem hebben verzekerd: deze dichter was lord BYRON. WALTER SCOTT gevoelde dat hij tegen eenen zoo geduchten kampvechter niet kon worstelen, en hij bedacht zich niet lang, eenen nieuwen weg te kiezen; hij koos den historischen roman. Laat ons echter zeggen dat zijne gedichten, hoewel beneden die van den schrijver van *Child-Harold*, wat de kracht der gevoelens, en het diepzinnige der denkbeelden betreft, zich echter door eene bekoorlijkheid onderscheiden, die aan dezelve bijzonder eigen is. Men vindt in zijne dichtprodukten, losheid, natuur, een' grooten beschrijvenden rijkdom, eene innemende verscheidenheid, en eene verleidende welluidendheid.

Men bespeurt in dezelve ook eene levendige, treffende en vurige beschrijving der leentijden, en men wordt bekoord door de nieuwe en schitterende tafereelen, welke die krijgsvuchtige zeden, die woeste grootheid, en die zoo bekwam voorgestelde contrasten aanbieden. Om het uitwerkselen en de begoocheling zijner gezangen te vermeerderen, kwam WALTER SCOTT op het denkbeeld om ze in dezelfde klankmaat der oude ballade zamentestellen. Intusschen moest zijne genie zich met meer voordeel in een vak openbaren, dat de verhevenheid der denkbeelden, en de volmaaktheid des stijls niet vordert, welke mengaarne in een dichtstuk ontmoet. Zijne geschiedkundige romans wekten de algemeene aandacht. Het belang der onderwerpen, het tooneelkundig karakter des verhaals, de schildering der zeden, de waarheid der redewisseling, en zelfs de angstvallige getrouwheid des schrijvers, in de beschrijving der schotsche landschappen, moesten het goede onthaal dezer samenstellingen verzekeren, die daarenboven beantwoordden aan den tegenwoordig algemeen verspreiden smaak der geschiedkundige studiën. De uitgave van *Waverley*, die

in 1814 in het licht verscheen, deed de geheele uitgebreidheid van het talent van WALTER SCOTT kennen. Dit werk, waarin zich een oorspronkelijke geest openbaarde, wekte eene levendige belangstelling, en eene algemeene nieuwsgierigheid, welke het terughouden van den naam des schrijvers nog vermeerde. Men kende het beurtelings toe aan de beroemdste schrijvers van *Engeland*. Eene zoo vleijende vergissing voor den schrijver was zeer geschikt om hem aan te moedigen. Met eene verbazende vruchtbaarheid begaafd, deed WALTER SCOTT, met korte tusschenpozingen in het licht verschijnen *de Puriteinen van Schotland*, *de Geheimzinnige dwerg*, *Rob-Roy*, *de Gevangenis van Edimburg*, *de Officier van fortuin*, *Ivanhoë*, *de Abt*, *de Oudheidskenner* enz. In al deze werken stralen eene diepe kennis door van de gebruiken, zeden en kronijken van het oude *Schotland*. De plaatselijke kleur, wordt in dezelve op eene bewonderenswaardige wijze in acht genomen; en deze zamenstellingen zijn ware meesterstukken, waarin men nu het dichtvuur en den majestueusen rijkdom van het heldendicht, zoo als in *Ivanhoë* dan de belangwekking en

het aandoenlijke van het drama, zoo als in *de Gevangenis van Edimburg* aantrest. De roem van WALTER SCOTT breidde zich snel uit, zijne werken werden in verscheiden talen vertolkt, en weldra werd zijn roem, door de algemeene goedkeuring van het geletterde *Europa* gewettigd. Intusschen bemerkte de critiek in zijne werken een' overvloed van bijzonderheden, die somtijds naar langdradigheid gelijkt. Men verweet hem onvolledigheid in zijne ontwerpen, en de wederaanvoering derzelfde karakters, bij welker herhaalde verschijning, op eenige schakeringen na, men zich vermoeide. De gelijkenis van de profetes Norna, in den zeeroover, de ELSPETH in den *Oudheidskenner*, MAGDALENA GRÆMES, in den *Abt*, en de arme zinneloze MADGE WILDFINE, in *de Gevangenis van Edimburg*, was al te zeer in het oogloopend, om niet opgemerkt te worden. Ook in de zwakste werken van WALTER SCOTT merkte men het misbruik op van het boertige en het wonderbare; dit dubbele gebrek vindt men in eenen hoogen graad in de *Wateren van St. Ronan*. In het algemeen beantwoorden de laatste romans van WALTER SCOTT niet, aan zijne eerste mees-

terstukken. Men ontwaart in dezelve de vermoedheid der genie, die de rijkste aderen, der mijn, welke zij uitdelft, heeft uitgeput. In de laatste jaren zijn levens, liet hij voor de geschiedenis den schrijftrant varen, aan welken hij zijnen uitgebreiden roem te danken had; maar zijne proeven in deze nieuwe loopbaan bewijzen dat de gestrengte nauwkeurigheid des geschiedschrijvers, geene hoedanigheid van zijn talent was. De *Brieven van PAULUS aan zijne familie* zijn met partijdigheid geschreven; en de *Geschiedenis van NAPOLEON*, waartoe hij in 1827, in *Frankrijk* de bouwstoffen kwam inzamelen, bewees, dat de schrijver verre beneden de door hem ondernomene taak was gebleven. Dit werk is eene soort van roman, waarvan slechts de personen historisch zijn, en waarin de voorstelling der daadzaken, door talrijke onnauwkeurigheden misvormd wordt. In zijne *Proeve over de Geschiedenis van Schotland*, heeft WALTER SCOTT tegen ROBERTSON geworsteld; maar hij heeft hem niet kunnen doen vergeten. Aan den schrijver van *Waverley* heeft men ook eene *Algemeene Geschiedenis der tooneelkunst* te danken, gevolgd

door eene letterkundige proeve over *MOLIERE*, dien hij aan het hoofd der blijfjelschrijvers aller landen en aller tijden plaatst, en zulks ondanks het bij de Engelschen zoo diep ingewortelde nationale vooroordeel. Een leerling van FROISSART en een bewonderaar van MONTAIGNE zijnde, toonde hij steeds eene bijzondere voorliefde voor de Fransche letterkunde, en hij herhaalde dikwijls dat *Gil Blas* de eerste der romans was. Deze regtvaardigheid, welke hij aan de Fransche schrijvers deed wedervaren, werd ruimschoots vergoed, door den bijval, welke zijne werken in *Frankrijk* vonden. De boekverkooper GOSSRLIN, of zijne deelgenooten, hebben, zegt men, meer dan 1,400,000 boekdeelen der vertalingen zijner werken verkocht. Weinig boeken zijn meer populair geweest. De sluijer van het naamlooze, waarmede hij zich bij de uitgave zijner werken bedekt had, werd opgeligt, ten gevolge van valsche winstberekeningen van zijnen boekverkooper CONSTABLE, die hem voor bijna twee millioen in de waagschaal stelde. De curators in de bankbreuk vonden bij dezen laatste de handschriften der romans van SCOTT, door dezelfde hand geschre-

ven als zijne gedichten, waarvan iedereen de schrijverkende, en van dien oogeblik af, was het geheim verraden. Deze handschriften werden bij opbod verkocht. Moediglijk verdroeg WALTER SCOTT het verlies zijner fortuin. Hij verbond zich, om binnen tien jaren de door zijne schuld-eischers gevorderde som, met de intressen te betalen, en hij hield woord. Men heeft berekend, dat hij van af 1804, tot het einde zijns levens, zes millioenen als prijs zijner werken had ontvangen. Het is waar dat deze werken uit 15 deelen gedichten, en 90 deelen proza bestonden. In al de omstandigheden zijns levens ontving WALTER SCOTT schitterende bewijzen van de achting en bewondering, welke hij had ingeboezemd. GEORGE IV gaf hem den titel van ridder-baronnet, en hij werd in 1828 benoemd, tot lord-rector der universiteit van *Glasgow*, welken belangrijke post hij van de hand wees. Ofschoon hij door zijne gevoelens tot de tory-partij behoorde, wist hij zoo vele gematigdheid in zijn gedrag te brengen, dat hij geen en enkelen vriend verloor. Hij leefde in vertrouwelijke vriendschap met WOODSWORTH, SOUTHEY, COLERIDGE, JEFFREY, CAMPBELL, en

hij is welligt de eenige man van zijn tijdvak, wiens inborst door lord BYRON zonder uitzondering geprezen is. Ofschoon protestantsch, en aan die godsdienst verkleefd, heeft hij aan het catholicismus regt doen wedervaren; en aan hetzelfde, vooral in den *Abt*, lof toegezwaid. Men moet er echter bijvoegen, dat hij, soms aan het protestantsche vooroordeel toegevend, tegen de paussen eenige onregtvaardige aanvallen heeft gerigt, die den sektegeest verraden. In het begin van het jaar 1832, begon de gezondheid van WALTER SCOTT te verzwakken. Hij ging naar *Italië*, den heilzamen invloed van een zachter klimaat zoeken. Het onthaal hetwelk hem te *Napels*, te *Rome*, te *Florence*, te beurt viel, was voor hem een ware zegetogt. Op zijnen terugtogt, op de *Waal* voor *Nymegen*, door eenen aanval van beroerte overvallen, zette hij niettemin zijne reis naar *Londen* voort, van waar hij weldra vertrok, om zich weder naar *Schotland* te begeven. Hij hoopte dat de lucht zijns vaderlands, en het gezigt der plaatsen, aan welke zich voor hem, zoo vele dichterlijke aandoeningen en zachte herinneringen verbonden, zijne krachten weder zouden opwekken. Den

16 Julij te *Edimburg* aangekomen, liet hij zich naar zijn kasteel van *Abbotsford* vervoeren, van waar hij zijne heerlijke balladen kon hooren, die zijne jeugd bekoord hadden. Maar zijne krachten verzwakten hoe langer zoo meer, en na eene lange maar vreedzame zieletoeging, overleed hij den 21 September 1832. Sedert verscheiden jaren weduwnaar, liet hij vier kinderen na. Zijne oudste dochter is gehuwd met den heer *LOCKHART*, redacteur van de *Quarterly-Review*, en schrijver van een aantal geachte geschriften. *WALTER SCOTT* bezat een sterken lichaamsbouw; de athletische breedte zijner borst en schouders gaven eene weinig gewone kracht te kennen; zijn voorhoofd was hoog, maar smal, en zijn gelaat drukte schranderheid en zachtheid uit. Een ongeval, dat hij in den ouderdom van twee jaren ondervond, had hem kreupel gemaakt, en in dit gebrek stond hij met *BYRON* gelijk. De zeden van den schrijver van *Waverley* waren aartsvaderlijk. Wanneer vreemdelingen hem in zijn kasteel van *Abbotsford* kwamen bezoeken, gaf hij hun een edel en waardig onthaal, hetwelk minder geestdrift dan wel goedheid verraadde.

Bij eene eerste ontmoeting scheen hij koel; maar weldra werd zijn gesprek meer en meer hartelijk; en hij was ten uiterste beleefd met aan zijne gasten, den geheelen rijkdom zijner verzamelingen, boeken, wapentui- gen en oudheden van allerlei aard te doen kennen; eindelijk hij werd evenzeer bemind om zijn karakter en zijne maatschappelijke deugden, als bewonderd, wegens zijne genie, en zijne werken. Behalve de reeds genoemde, zijn de voornaamste derzelve: 1.º *Sir Tristrem*, 1804; — 2.º *Verzameling van balladen en liederdichten*, 1806; — 3.º *Marmion, of de slag van Flodden-Field*, 1808; — 4.º *Uitgaven der volledige werken van DRYDEN*, 1808; — 5.º *de Verschijning van don RODRIGO*, 1811; — 6.º *Uitgave der werken van SWIFT*, 1814; — 7.º *Het slagveld van Waterloo*, 1815; — 8.º *Guido Mannering*, 1815; — 9.º *de Bruid van Lammermoor*, 1819; — 10.º *de Legende van Montrose*, 1819; — 11.º *het Klooster*, 1820; — 12.º *het Kasteel van Kenilworth*; — 13.º *de Lotgevallen van Nigel*, 1822; — 14.º *Quentin-Durward*, 1823; — 15.º *Redgawallet*, 1824;

— 16.º *de Talisman*; — 17.º *de Connestabel van Chester*, 1823; — 18.º *Woodstok, of de ruiter*, 1826; — 19.º *de Spiegel mijner moei MARGARETHA*, en eene menigte andere, en zoo als reeds gezegd is, in bijna alle talen, voornamelijk in het Fransch vertolkte, geschiedkundige romans.

* SCOTTI (N. de abbé), te *Milane*, in 1752 geboren, was geen geestelijke; maar volgens het in *Italië* gevolgde gebruik of misbruik, nemen verscheiden regtsgeleerden, artsen en letterkundigen, de kleeding der abbé's aan; het is onder dezen laatsten titel, dat SCOTTI hetzelfde droeg. Het ontbrak hem niet aan talenten voor het lier- en tooneeldicht; maar hij werd steeds door de kwade fortuin achtervolgd. Men juichte zijne oden, zijne klinkdichten en zijne tooneelstukken toe, en men liet hem in de ellende versmachten. Wyl hij zich verbeeldde daardoor zijn lot te zullen verbeteren, vervaardigde hij eene *Ode*, ter eere van den aartshertog FERDINAND, landvoogd van *Oostenrijksch-Lombardije*; men ontbaalde hem zeer wel aan het hof van dien vorst, doch de dichter ontving slechts loftuitingen. Wars van de wereld,

gelukte het hem in een Franskaner klooster in eene eenzame plaats, op eenige mijlen afstands van *Milane* gelegen te worden opgenomen: hij aanvaardde er het klooster-gewaad, leidde een voorbeeldig leven, en overleed tegen het einde der 18.^e eeuw. Hij heeft nagelaten: 1.º *Gedichten*, wegens de welluidendheid der verzen, en de juistheid der denkbeelden op prijs gesteld; — 2.º verscheidene *Treurspelen*, waaronder het belangrijkste *de Prinsen van Este*, te *Milane* in 1784, ten tooneele gevoerd, dat veel bijval vond, en verscheiden malen herdrukt werd. Bij het zamenstellen van dit stuk, had de dichter, de Fransche klassieke schrijvers tot voorbeelden genomen. — 3.º *Brieven en Verhandelingen*, over verscheiden letterkundige onderwerpen, waarin men eene gezonde critiek, en vele geleerde aanmerkingen aantreft.

* SCOTTI (COSMUS-GALEAS), een Italiaansche letterkundige, in 1759, te *Merate*, een Milaneesch dorp, geboren, maakte zich eerst bekend, door eenige losse dichtstukjes, en oefende zich later met het beste gevolg in de tooneelpoëzij. In den ouderdom van 32 jaren, verliet hij de loopbaan, welke hij

op, zulk eene gelukkige wijze was ingetreden, om zich onder de barnabiten te begeven, die hem naar *Milane* zonden, om aldaar de welsprekkunde te onderwijzen. Hij verbleef aldaar tot in 1801, en werd naar *Cremona* beroepen, om er den leerstoel der welsprekendheid te bekleeden, hij verwisselde denzelven voor dien der geschiedenis, welken men er nieuwelings gesticht had, en bekleedde denzelven tot aan zijnen dood, den 13 Julij 1821 voorgevallen. Onder zijne werken willen wij aanvoeren: 1.° *Giornate del Brembo, colle veglie di Belgiojoso, Cremona*, 1806, 6 dl.ⁿ, in 8.°; — 2.° *Accademia Borromea*, waarvan slechts het eerste gedeelte in het licht is gegeven. Deze beide werken bevatten geachte verhalen.

SCOUVILLE (PHILIPPUS), een Jesuit, in 1622, te *Champion*, bij *Marche*, in het hertogdom *Luxemburg*, geboren, wijdde zich geheel en al toe aan het onderwijs der inwoners van dat gewest en de naburige landen. In eenen verheven graad met kunde, ijver, en de tot die gewigtige betrekking noodige versterving begaafd, was zijn bijzondere grondregel, dat de

predikers en zielenherders, er zich niet genoeg op toelagden, om de geesten te treffen, en de harten met het denkbeeld der godheid te ontroeren; dat hij gebrek van op dezen grondslag te rusten, het geheele gebouw des onderwijs en der heiligmaking der menschen waggelt. » Men vermoeit zich, zeide hij, met in te scherpen dat God deze of geene zaak beveelt of verbiedt, dat men Hem moet vreezen, en zijnen toorn door boetvaardigheid bevredigen; en te gelijkertijd vergeet men aan het volk eene zoodanige kennis van God in te prenten, als vereischt wordt om de lessen krachtdadig te maken, die het moeten verbeteren. » Het is van dit groote, onophoudelijk herhaalde, in levendige en diepe trekken geëtste en verheven denkbeeld van God, dat hij de ziel en het groote beweegrad zijner prediking, den steun en de heiliging der leerstellingen der christelijke zedeleer maakte (Zie MOZES). Ook stichtte hij verbazend veel nut, en het tijdverloop zijner apostolische togten werd dat eener zedelijke omwenteling onder de volken, die het voorwerp zijner werkzaamheden waren. Hij overleed den 17 November 1701, na on-

geloofelijke vermoeyenissen en bezwaren, met meer zelfvoldoening en waren roem, dan de overwinnaars der natiën; daar hij in plaats van verval, de ondeugd en de onwetendheid verbannen, en de menschen beter onderrigt en meer christelijk zag. Den tijd, die hem overschoot, wendde hij aan tot het vervaardigen van bondige en stichtelijke werken, die de vruchten zijner werkzaamheden verzekerd hebben en nog onderhouden. Tot dezelve behooren: 1.º een *Catechismus*, in het Hoogduitsch, *Keulen*, 1685, 7 dl.ⁿ in 8.vo Dit is eene beknopte leerstellige en zedekundige godgeleerdheid, uitmuntend geschikt voor missionarissen en pastoors; — 2.º *Verkorte Catechismus*; deze was lang de catechismus van het diocees van *Trier*, en het ware te wenschen, dat hij zulks nog was, in plaats van die, welke de kwakzalverij der nieuwigheid in zijne plaats heeft gesteld; dezelve is onbetwistbaar, een der beste, welke er bestaan, wegens de duidelijkheid, de orde, de waardigheid in de ontwikkeling van het dogma, en vooral wegens eene oordeelkundige verhouding met het begrip der kinderen en des volks. Alleen ware het te wenschen, dat men er

volstrekt zekere zaken van die welke betwist kunnen worden beter in had onderscheiden. — 3.º *Santa sanctorum sanclè tractanda* enz. Men heeft zijne *Levensbeschrijving* in het Latijn in het licht gegeven, *Coblentz*, 1703, in 4.to Dezelve is eenvoudig maarnaauwkeurig geschreven.

SCRIBANI (KAREL), een Jesuit, te *Brussel* in 1561 geboren, en in 1629 overleden, was hoogleeraar en daarna rector van *Brussel* en *Antwerpen*, en eindelijk provinciaal van *Vlaanderen*. Gedurende 40 jaren, dat hij te *Antwerpen* leefde, beschouwde men hem als den scheidsmen aller geschillen dier stad. Het is aan zijne zorgen, dat men het professie-huis te *Antwerpen*, het collegie, en het noviciaat-gebouw van *Mechelen* te danken heeft. Pater SCRIBANI sprak met gemakkelijke bijna alle levende talen. Verscheiden vorsten, onder anderen FERDINAND II, PHILIPPUS IV, de aartshertog ALBERTUS, gaven hem schitterende bewijzen hunner achtig. Hij heeft verscheiden werken nagelaten. Het meest geruehtmakende van dezelve is zijn *Amphitheatrum honoris adversus calvinistas*, *Namen*, 1605, in 4.to, hetwelk hij onder den naam van

CLARIUS BONARSCIUS, een letterkeer van den zijnen, in het licht gaf. Het is niet te verwonderen, dat men zoo veel kwaads van dit boek heeft gezegd. De listen en kuiperijen der calvinisten, zijn in hetzelfde in een te helder daglicht gesteld, om hen niet te verbitteren. CASAUBON zegt dat dit boek *Amphitheatrum horroris* zou kunnen genoemd worden; en zulks is waar, doch in eenen anderen zin, dan dien, waarin hij het begreep. Men drong er bij HENDRIK IV sterk op aan, dit boek te doen verbranden; maar welke was de verwondering der tegenstanders van SCRIBANI, toen zij vernamen, dat HENDRIK IV, eene lofspraak aan den schrijver had gerigt, en dezelve met brieven van naturalisatie had doen gepaard gaan! Nog heeft men van hem: 1.° eene *Geschiedenis der burgeroorlogen in de Nederlanden*, in het Latijn, 1627, in 8.°; — 2.° *Antverpia*, 1610, in 4.° Dit is eene lofspraak op de burgers van Antwerpen; — 3.° *Origines Antuerpiensium*, in 4.° wel geschreven; de schrijver heeft zich van de fabels verwijderd welke den oorsprong dier stad betreffen. Men moet dit werk niet verwarren met de *Origines Antverpianæ* van GOROPHIUS. — 4.° *Orthodoxæ*

fidei controversa, Antwerpen. ROBERTI heeft er een gedeelte van opgenomen in zijn *Bibliotheca maxima pontifica*, 7.° dl. — 5.° *Ars mentiendi calvinistica*. Dit is de wederlegging van de lasteringen der calvinisten tegen de maatschappij, en daarenboven een tafereel der onheilen, door de zoogenaamde hervorming te weeg gebracht: men vindt in dezelve, zoo als op den titel gezegd wordt, *Belli civilis apud Gallos, apud Belgas, sanguinis causas, auctores, initia, progressus*. — 6.° *Meditationes sacræ*, Latijn en Vlaamsch, 1615, 2 dl.ⁿ in 8.°; — 7.° *Medicus religiosus*, 1619. In dit werk spreekt hij over de ziekten der ziel en derzelver genezing. — 8.° *Superior religiosus*, 1619, in 12.°; — 9.° *Cænobiarcha*, 1624, in 8.° Deze drie laatste werken bieden uitmuntende raadgevingen aan, de vrucht eener lange en doordachte ondervinding en behoorden, de handleiding der religieuze oversten te zijn. — 10.° *Politico-Christianus*, 1624, in 4.° vol wijze inzichten, welke, indien zij opgevolgd werden, de staten en de burgers gelukkig zouden maken. — 11.° *Defensio Lipsii posthuma*, sierlijk en oordeelkundig geschreven.

SCRIBONIUS-LARGUS, een arts ten tijde van keizer CLAUDIUS, heeft in het licht gegeven eene verzameling van geneesmiddelen, door hem aan JULIUS CALLISTIUS, een' vrij gelatene van CLAUDIUS, opgedragen. Dit werk vond een gunstig onthaal, ofschoon het slechts formulieren van geneesmiddelen bevatte, die meestal ijdel en bijgeloovig waren. FREIND schildert den schrijver af als eenen kwakzalver, en PORTAL heeft in denzelfden zin over hem gesproken. Deze verzameling is in het licht verschenen onder den titel van *De compositione medicamentorum liber*, Parijs, 1529, en onder de *Medicæ artis principes*, ib. 1567, in fol.; Padua, 1655, in 4.to; met aantekeningen van JOANNES RHODIUS. Sommige critici hebben beweerd, dat deze verhandeling in het Grieksch was geschreven, en dat het Latijn, hetwelk er nog van bestaat, slechts eene vertaling van lateren tijd is, wyl het niet beantwoordt aan de zuiverheid, welke die taal ten tijde van CLAUDIUS bezat; maar de heer GOULIN heeft onwedersprekelijk bewezen, dat deze verhandeling in het Latijn geschreven, en oorspronkelijk is.

SCRINGER (HENDRIK), een

geleerde Schot, te *Dondée*, uit eene oude familie geboren, en te *Genève*, in 1571, in den ouderdom van 65 jaren overleden, stak naar *Duitschland* over, alwaar hij zich verbond aan ULRICH FUYGER, een' weldoener der geletterden, die hem vele Grieksche en Latijnsche handschriften verschaftte. Hij begaf zich naar *Genève*, om dezelve met de *Instellingen* van JUSTINIANUS, door HENDRIK ETIENNE te doen drukken. Na gedurende twee jaren in die stad de wijsbegeerte te hebben onderwezen, was hij de eerste, die er de regtsgeleerdheid onderwees. Men heeft van hem eene *Geschiedenis van Schotland*, onder den titel van HENDRIK van Schotland gedrukt.

SCRIVERIUS of SCHRIJVER (PÉTRUS), een dichter, geschiedschrijver en letterkundige, in 1576 te *Haarlem* geboren, in 1660 overleden, heeft zich doen kennen door verscheiden werken, zoo als: 1.º *Batavia illustrata*, *Leyden*, 1609, in 4.to; dit is eene verzameling van geschriften over de *Vereenigde provinciën*, hij heeft het aanmerkelijk vermeerderd in het licht gegeven, onder den titel van *Inferiorus Germaniæ provinciarum unitarum antiquitates*, 1611, in 4.to;

— 2.º *Kronijk van Holland*, enz. *Amsterdam*, 1663, in 4.to; — 3.º *Over de oude Batavieren*, *Leyden*, 1606, in 8.vo; — 4.º *Principes Hollandiæ*, met platen, *Haarlem*, 1650, in fol. [Men heeft hem ook verscheiden uitgaven te danken van Latijnsche schrijvers met aantekeningen, en verscheiden Latijnsche *Gedichten*, opgenomen in den *Parnassus Latino-Belgicus*, *Amsterdam*, 1819, in 8.vo].

SCUDÉRI (GEORGE DE), een schrijver, in 1601, uit eene adellijke, van *Abt* in *Provence* oorspronkelijke, familie, te *Havre-de-Grace* geboren. Na eenigen tijd in *Havre* te hebben doorgebracht, begaf hij zich in de loopbaan der wapens, die hij in 1630 weder verliet, om in de hoofdstad de letteren te komen aankweeken, en voor het tooneel te werken. De Fransche akademie nam hem in 1650, in haar midden op. Hij was toenmaals gouverneur van *Notre dame de la Garde*, in *Provence*, eene onbeduidende betrekking, waarin hij echter veel belang stelde. In een dichtstuk maakte hij eene heerlijke beschrijving van zijn gouvernement, ofschoon er, volgens *CAPELLE* en *BACHAUMONT*, geene andere wacht

was, dan een met zijnen hellebaard, op de deur geschilderden Zwitser. Men moet echter het belagchelijke niet gaaf aannemen, hetwelk deze beide reizigers, zoowel als *BOILEAU*, op *SCUDÉRI* hebben willen werpen. Hij had, wel is waar, verkeerdheden, was veel te veel met zijne verdiensten ingenomen, en liet aan die van anderen niet genoeg regt wedervaren; maar hij bezat ook goede hoedanigheden, en ofschoon hij het soms zeer bekrompen had, haalt men van hem trekken van belangeloosheid en edelmoedigheid aan, waarop zijne tegenstanders, in dezelfde omstandigheden, zich welligt niet zouden hebben kunnen beroepen. Men kan hem ook geen vernuft ontzeggen; maar hij maakte misbruik van zijne vlugheid, en het scheelt veel dat hij onberispelijk zoude zijn, zoo min met betrekking tot den stijl, als tot het oordeel. Zie hier hoe hij in eene zijner Voorreden over zich zelve spreekt: »Ligtelijk, lezer! zult gij over de fouten heen stappen, welke ik niet heb opgemerkt, indien gij wilt vernemen, dat ik, het grootste gedeelte van den ouderdom, welchen ik heb bereikt, heb aangewend, met het grootste gedeelte van *Europa* te bezoeken, en dat ik meer jaren onder de wa-

pens dan uren in mijne studeerkamer heb doorgebracht, en veel meer *lonten* in vuurroeren, dan *pitten* in kaarsen heb gebruikt (*); zoodat ik beter de soldaten dan de woorden kan rangschikken, en beter de bataillons dan de volzinnen derzelve plaats kan doen innemen." Deze dichter overleed te *Parijs*, in 1667. Zijne werken zijn: 1.º *Zestien tooneelstukken*, van 1629 tot 1643 voorgesteld. Dezelve zijn ontsierd door straat-intrigues en even zoo plat als lomp geschreven; — 2.º *het Kabinet of Mengeldichten op schilderyen, platen enz.*; — 3.º *Verzameling van verschillende gedichten*, in welke men, behalve 101 klinkdichten en 30 puntgedichten, oden, rustgedichten, rondeelen, treurzangen enz. aantreft. — 4.º *ALARICH of Rome overwonnen*; een heldendicht in 10 boeken, door BOILEAU met de *Pucelle* van CHAPELAIN gelijk gesteld; — 5.º *de Tempel*, een dichtstuk, in fol.; — 6.º *Aanmerkingen op den CID*, door LAHARPE het toppunt van onbeschaamdheid genoemd; — 7.º *Verdediging van het tooneel*,

— 8.º *Staatkundige Verhandelingen*; — 9.º *Redevoeringen*; die meer vruchtbaarheid dan genie aanduiden.

SCUDÉRI (MAGDALENA DE), zuster van den voorgaande, zoo als hij te *Havre-de-Grâce* in 1607 geboren, werd schrijfster uit noodzakelijkheid. Zij kwam vroegtijdig te *Parijs*, en alles werkte mede, om aldaar van haar te doen spreken; de bevalligheden van haren geest, de wanstalligheid van haar aangezicht, en vooral de romans, waarmede zij onder den naam haars broeders het publiek overstroemde, en die de hekelachtige DESPRÉAUX een' *gèsnap-winkel* (*boutique de verbiage*) noemde. De meeste dergene, welke zij heeft zamengesteld, zijn slechts het tafereel van hetgene er aan het hof van *Frankrijk* omging. Zij overleed in 1701. Hare *Verhandeling over den roem*, behaalde in 1671 den eersten prijs van welsprekendheid, welke de Fransche akademie heeft uitgereikt. De koningin CHRISTINA van *Zweden*, de kardinaal MAZARIN, de kanselier BOUCHE-RAT, en LODEWIJK XIV ga-

(*) Het is niet mogelijk aan deze uitdrukking het eigenaardige van het oorspronkelijke wedertegeven; de lont van een vuurroer, en de pit eener kaars toch, worden in het Fransch beide door het woord *mèche* uitgedrukt.

ven haar jaarwedden. Men kan niet ontkennen dat zij scherpzinnigheid en bevaligheid in hare verzen heeft verspreid; haar proza biedt zulks soms niet minder aan. Hare voornaamste werken zijn: 1.º *CLÉLIE*, eene Romeinsche geschiedenis, 10 dl.ⁿ in 8.vo; 1656—1731. Deze roman herinnert aan de navolgende dichtregels van BOILEAU:

Gardez-vous de donner, ainsi que dans
(CLÉLIE,
l'Air ni l'esprit Français à l'antique *Italie*;
Et sous des noms romains faisant notre por-
(trait,
Peindre CATON galant et BRUTUS dameret.

2.º *ARTAMENUS* of de groote *CYRUS*, 1650—1658, 10 dl.ⁿ in 8.vo; — 3.º *La promenade, etc.* (*De wandeling van Versailles*), 1698, in 12.mo; — 4.º *IBRAHIM* of de doortuchtige *Bassa*, 1641, 4 dl.ⁿ in 8.vo; — 5.º *ALMAHIDE* of de slavinkoningin, 1660, 8 dl.ⁿ in 8.vo; — 6.º *CELINE*, in 8.vo; — 7.º *MATHILDE van Aguilar*, in 8.vo; — 8.º *Zamenspraken en Gesprekken*, 10 dl.ⁿ enz. Dit laatste werk is het beste wat zij geschreven heeft. Eertijds las men hare geschriften, om zich naar de goede manieren en de wellevendheid te voegen; maar wijl de toon des verkeers sedert dien tijd zeer veranderd is, zou men er thans niets uit leeren, dan om zich belag-

chelijk te maken. Men heeft in 1766, in 12.mo, in het licht gegeven: *Esprit etc.* (*Geest van mejufvrouw DE SCUDÉRI*). De prinsen en prinsessen der koninklijke familie bewezen haar vele vriendschap; en zij was zeer gemeenzaam met PELLISSON, wiens buitengewone leelijkheid met de hare zeer wel strookte.

SCULTET (ABRAHAM), te *Grumberg*, in *Silezië*, in 1566 geboren, onderscheidde zich door zijne kanselwelsprekendheid. Tot hoogleeraar in de godgeleerdheid te *Heidelberg* benoemd, werd hij naar de synode van *Dordrecht* gezonden, alwaar hij vruchteloos werkte, om den vrede tusschen de protestanten te herstellen. Het is natuurlijk dat degene die het gezag der algemeene Kerk hadden verworpen, zich om de uitspraak hunner gelijken weinig bekreunden. Men heeft van hem een boek, getiteld: *Medulla Patrum*, 1634, in 4.to; en verscheiden andere godgeleerde werken. Hij overleed te *Emden*, in 1626. Zijne zucht voor den arbeid, had hem boven de deur zijner studeerkamer, het volgende opschrift doen plaatsen, hetwelk tegelijkertijd eene uitnoodiging voor de geleerden, en een moelik voor de

lediggangers was :

Amice, quis-quis huc venit,
Aut agito paucis, aut abi,
Aut me laborantem adjuva.

SCUOLI (pater LAURENTIUS), te *Otrante*, in het koningrijk *Napels*, in 1530 geboren, onderscheidde zich in de congregatie der theatijnen, door zijne geregelde waarneming der kloosterregels, zijne versterving, zijnen ijver en zijne kunde, en overleed in den geur van heiligheid te *Napels*, in 1601. Men schrijft hem gewoonlijk toe den *Geestelyke stryd*, eene uitmuntende verhandeling over de zedekunde en christelijke volmaaktheid, in het Latijn vertaald door LORICHIUS, hoogleeraar aan de universiteit van *Freiburg*, in *Brisgau*, en in het Fransch door pater OLYMPIUS MASSOTTI, een theatijner, en pater JOANNES BRIGNON (zie dit artikel). De heilige FRANCISCUS VAN SALES droeg dit boek steeds bij zich, hetwelk dit gemeen heeft met de *Navolging van J. C.*, dat men veel getwist heeft om er den schrijver van te kennen. De benedictijnen en Jesuiten hebben er beide aanspraak op gemaakt. Men kan over dit geschil eene Latijnsche verhandeling lezen, door pater CONTINI, te *Verona* in 1747 gedrukt. Sommige vromen hebben ge-

meend hetzelfde te kunnen verkiezen boven het onnavolgbare werk *De imitatione CHRISTI*, waarin zij niet veel oordeel aan den dag gelegd, noch liefde voor de ware godsvrucht getoond hebben; want ofschoon het werk van den theatijner bondig en geschikt is, om de zielen voor de heiligheid te vormen, is het echter verre beneden dat van THOMAS A KEMPIS. Zie hier de vergelijking welke een onpartijdige schrijver van de beide werken heeft gemaakt: »Het eene geleidt tot de deugd door de bespiegeling van strijden en gevechten, die, als 't ware, het leven des christens op aarde uitmaken; het andere, door de beschouwing van het uitmuntendste voorbeeld, en de lessen van den grootsten meester. Het eene is meer beredeneerd, meer stelselmatig; het andere komt, door eenen lichtgevenden en snellen indruk, het uitwetsel aller redenering en aller stelselmatigheid voor. Het eene helt meer tot den arbeid en de kunst over; het andere is het werk des harten, der zalving en der kennis Gods, waarvan de bewegingen noch regels noch berekeningen kennen. Deschrijver van het eene heeft welligt meer overwogen, de andere meer gevoeld.» — Zie KEMPIS.

SCYLAX, een wiskunste- naar en aardrijkskundige van het eiland *Cariande* in *Carië*, bloeide onder de regering van *DARIUS*, zoon van *HYSTASPES*, in het jaar 522 vóór J. C. Deze vorst zond hem uit, ter ontdekking van *Indië*, waarvan hij een win- gewest wilde maken. Na eene reis van 30 maanden, land- de SCYLAX in *Egypte*, en gaf hem een naauwkeurig verslag zijner waarnemingen; Verscheiden geleerden schrij- ven hem de uitvinding der *geographische tafels* toe. Er bestaat, onder zijnen naam, eene *Zeereis* door *HOESCHELIUS*, met andere oude aard- rijkskundigen in het licht gegeven, *Leyden*, 1697, in 4.to; andere critici bewij- zen dat dit werk van veel later dagteekening is.

SCYLITZES (JOANNES), bij- genaamd *Curopolates*, groot- meester van het huis des keizers van *Konstantinopel*, schreef in het Grieksch in de 11.de eeuw, de beknopte *Geschiedenis* van dat keizer- rijk van af de 9.de eeuw tot het jaar 1081, waarin deze schrijver leefde. CEDRENIUS heeft, zoo als hij zulks zelf in zijne voorrede bekend, een gedeelte dezer geschie- denis in de zijne afgeschre- ven, die te *Parijs* in 1647,

XXII. DEEL.

in 2 dl.ⁿ in fol. is gedrukt. Het geheele werk van SCY- LITZES, in het Latijn ver- taald, door P. J. B. GABIO, is te *Venetie*, in 1570, in het licht verschenen.

SCYLLA. — Zie CHARYBDIS.

* SEABURG (SAMOEL), eerste bisschop der kerk van de *Vereenigde-Staten*, in 1796 overleden, heeft nagelaten: 1.º *Leerreden*, 3 dl.ⁿ, waar- onder een deel in 1798 in het licht gegeven; — 2.º de *Pligt om op de wegen te letten welke wij volgen*; — 3.º eene *redevoering*, te *Portsmouth*, bij de zalving van ROBERT FOWLE uitge- sproken.

SEBA, uit het geslacht van BENJAMIN, was een der me- depligtigen van den opstand van ABSALON tegen zijnen vader. Wel verre van na den dood van dien oproeri- gen zoon, zijne misdaad te verfoeijen, belette hij aan elf der stammen van *Israël*, DAVID voor hunnen koning te erkennen. Hij had weldra reden, om zijne handelwijze te betreuren. Om zich aan de vervolgingen van JOAB, veldheer van DAVID, te ont- trekken, was hij zich in de stad *Abela* gaan opsluiten; de ontstelde inwoners hieuwen

K k

hem, in het jaar 1023 voor de christelijke tijdrekening, het hoofd af, en wierpen het over den muur heên. Zoodra als JOAB dit gezien had, brak hij het beleg op.

SEBA (ALBERTUS), een artsenijbereider, in 1765 te *Etzel*, in *Oost-Friesland* geboren, lid der akademie van natuuronderzoekers, is de schrijver eener uitgebreide verzameling over de *Natuurlijke historie*, die hij te *Amsterdam*, in 1734, en volgende jaren, in 4 dl.ⁿ in fol. deed drukken en graveren, 1.ste dl. 1734, met 111 platen; 2.de dl. 1735, met 114 platen, 3.de dl. 1761, met 116 platen; 4.de dl. 1765, met 108 platen. De tekst is in het Latijn en in het Fransch. [Het werk voert ten titel: *Locupletissimi rerum naturalium thesauri accurata descriptio, et iconibus artificiosissimis expressio, etc.* De grootste verdienste van dit werk bestaat in de platen, ofschoon men als medewerkers aan den tekst noemt GAUBIUS, MUSSCHENBROEK, den ridder DE JAUCOURT, MASSUET en ARTEDI. SEBA had zijnen leertijd doorgebracht bij eenen apothecar van *Neustadt-Gædens*, een groot vlek in den omtrek zijner geboorteplaats. Hij oefende

vervolgens zijne kunst uit in de voornaamste apotheken van *Amsterdam*, daarna op verscheiden koopvaardij-schepen en deed eindelijk verscheiden reizen naar de beide *Indiën*. Deze verschillende togten verschaften hem de gelegenheid, eene schoone verzameling te maken van voorwerpen tot de natuurlijke historie behoorende, welke door *PETER den Groote*, gekocht werd. SEBA bragt eene tweede bij elkaar die veel rijker was, welke na zijnen dood bij opbod verkocht en geheel verspreid werd. Hij was zich met ter woon te *Amsterdam* komen vestigen, alwaar hij eene aanzienlijke fortuin maakte, en in 1736 overleed. In 1827 heeft men de zes eerste afleveringen der platen eener nieuwe uitgave van het werk van SEBA, onder dezen titel in het licht gegeven: *Planches, etc. (Platen van SEBA, begeleid door eenen verklarenden tekst enz. door eene vereeniging van geleerden, door de zorg van E. GUÉRIN)*. Deze geleerden waren CUVIER, GEOFFROY, SAINT-HILAIRE, AUDOUIN enz.]

SEBASTIAAN (don), koning van *Portugal*, zoon van den infant JOANNES, en van JOANNA, dochter van keizer KAREL V, werd in 1554, na

den dood van zijnen vader, geboren; hij beklom den troon in 1557, na JOANNES III, zijnen grootvader. Zijn moed en zijn ijver voor de godsdienst, deden hem in 1574, eenen togt naar *Afrika* tegen de Mooren ondernemen, welke onderneming echter met eenen slechts gedeeltelijk goeden uitslag bekroond werd. Eenigen tijd daarna vraagde MULEI-MOHAMMED, zoon van ABDALLA, koning van *Marokko*, hem hulp tegen MOLUC, zijnen oom, die zich van het rijk had meester gemaakt. Don SEBASTIAAN geleidde de bloem van den Portugeschen adel derwaarts, en landde te *Tanger*, den 29 Julij 1578. Den 4 Augustus daaropvolgende werd er een groote slag geleverd, waarin bijna de geheele adel sneuvelde. MOHAMMED kwam in een moeras om het leven, en SEBASTIAAN sneuvelde in het 25.ste jaar van zijnen ouderdom. Wijl men zijn lijk niet wervond, en het gerucht zich had verspreid, dat hij uit den slag was gevlugt, om in eene woestijn boetvaardigheid over zijne zonden te gaan doen, zag *Portugal* eensklaps twee valsche SEBASTIANEN opstaan. Degene, die zich te *Venetië* voor zoodanig uitgaf, heeft het meeste ge-

rucht gemaakt, en ware het in de magt der lasteraars van PHILIPPUS II, nog tegenwoordig zou hij voor den waren SEBASTIAAN gehouden worden. Om gezond hierover te oordeelen, behoeft men slechts het verhaal aan te hooren, hetwelk MATTHIEU er in het 4.^e boek zijner *Geschiedenis van HENDRIK IV* van levert. » Naardien de fabels, zegt hij, gaarne meer geloof en toejuiching vinden dan de waarheid, zoo verspreidden de Portugezen oogenblikkelijk dit gerucht, namelijk dat don SEBASTIAAN niet gesneuveld was. Het was godverzaking onder hen zulks niet te gelooven, onmensche-lijkheid van de vorsten en gemeenebesten van *Europa* hem niet bij te springen, en onregtvaardigheid hem niet als koning te behandelen. Reeds sedert 20 jaren hadden de vrienden en gunstelingen van dezen jeugdigen koning zijn ongeluk beweend; de Mooren hadden er zich over verheugd; na het bericht dat zijn lijk gevonden, en naar de stad *Septa* vervoerd was, had *Portugal* zijne lijkplegtigheid gevierd; de koning van *Spanje* had honderd duizend kroonen uitgeloofd, om dit lijk te ontdekken; als men de verheffing van don ANTONIUS me-

dereken hadden vier koningen sedert dien tijd geregeerd: en echter werd er een man gevonden, wiens voorhoofd zoo schaamteloos was, dat hij, het kostte wat het wilde, aan iedereen wilde doen gelooven, dat hij de ware koning don SEBASTIAAN was."

SEBASTIAAN DEL PIOMBO, een schilder, is ook bekend onder den naam van SEBASTIAAN van Venetië, en van FRA BASTIAAN. Hij werd te Venetië, in 1485 geboren, en overleed in 1547. Zijn ontluikende roem deed hem naar Rome beroepen, alwaar hij zich aan MICHAEL ANGELO verbond. SEBASTIAAN werkte met moeijelijkheid, en zijne besluiteloosheid deed hem verscheiden stukken beginnen, welke hij niet ten einde bragt. Het beste slaagde hij in het vak van portretten, ook heeft hij er verscheiden vervaardigd, die alle uitmuntend zijn. Hij gebruikte soms het marmer en andere dergelijke steenen, welker natuurlijke kleuren hij tot grond zijner schilderijen deed dienen. De post van zegelaar in de kanselarij, welke Paus CLEMENS VII hem gaf, deed hem den geestelijken staat omhelzen, en maakte zijnen toestand zoo onbekrompen, dat hij de schilderkunde liet varen, De

teekeningen van SEBASTIAAN zijn in den smaak van MICHAEL ANGELO. Het Museum van het Louvre bezit drie zijner hoog gewaardeerde schilderijen: 1.º het portret van BACCIO BANDINELLI, een Florentijnsch schilder en beeldhouwer; — 2.º de Bezoeking der H. Maagd; — 3.º Engelen, de noodige voorwerpen aanbrengeude, om het kind JESUS te rust te leggen.

SEBASTIAAN VAN DEN HEILIGEN PAULUS, te Enguien, in 1630 geboren, karmeliet van den ouden regel, te Brussel, den 2 Augustus 1706 overleden, is bekend door eenige werken, waarin hij de bollandisten aanrandt, die eenige gevoelens, betrekkelijk de orde der karmelieten, welke met de gezonde critiek niet zeer overeen schenen te komen, verworpen hadden. Pater COSMUS DE VILLERS, zijn orde-broeder bekennt in zijne Bibliotheek, dat hij de regels der gematigdheid en bescheidenheid, welke bij dergelijke geschilden moeten in acht genomen worden, geheel uit het oog verloren had. Zie PAPERBOEK.

SEBASTIAAN (Pater). — Zie TRUCHET.

* SEBASTIANI-DELLA-PORTA

(LODEWIJK), deken van het episkopaat, den 25 Maart 1745, te *Porta d' Ampugnani*, in *Corsika* geboren, was pastoor voor de omwenteling, en werd in 1802, tot het bisdom benoemd, hetwelk, volgens de bulle van het concordaat, het geheele eiland *Corsika* bevatte: de plegtigheid zijner zalving had plaats den 24 Junij deszelfden jaars. Hij was in 1811 bij het concilie van *Parijs* tegenwoordig, en overleed te *Ajaccio*, in de maand December 1831. Op den dag zijner uitvaart werden er twee *Lijkreden* uitgesproken: de eene door den heer CERATTI, principaal van het collegie, de andere door den heer MOLTEDO, pastoor van VICO. Deze prelaat was de oom van den generaal SEBASTIANI, die door de omwenteling van 1830, in *Frankrijk* tot het ministerie van buitenlandsche zaken werd bevorderd.

SEBASTIANUS (*Heilige*), onderscheidde zich zoo zeer door zijnen ijver voor het christelijk geloof, en door het aantal beroemde mannen, welke hij voor J. C. won, dat, na zich daardoor den haat der heidenen op den hals te hebben gehaald, hij den 20 Januarij 288 ten dood werd gebracht. De Handelingen van

zijnen marteldood verklaren, dat hij met pijlen werd doorschoten, en op de plaats als dood achtergelaten; dat hij daarvan genas, en vervolgens door stokslagen, van het leven werd beroofd. Deze Handelingen zijn niet van eenen tijdgenoot, en schijnen tot de 4.^e eeuw te behooren. BOLLANDUS schrijft dezelve aan den heiligen AMBROSIIUS toe. Zeker is het dat dezelve van vroeger dagteekening dan het jaar 403 zijn, wijl er van zwaardvechters in gesproken wordt, die in dat jaar, bij een besluit van keizer HONORIUS werden vernietigd.

SEBASTIANUS, jongste broeder van JOVINUS, tiran in *Gallië*, werd in 412, door zijnen broeder in de souvereiniteit mede aangenomen; maar koning ATALPHUS, die uit *Italië* was gekomen, om *Gallië* met JOVINUS te deelen kon een' dergelijken mededinger niet dulden. Na zich met HONORIUS verzoend te hebben, zwoer hij den ondergang der beide broeders. Hij vervolgde het eerst SEBASTIANUS, die in 413 te *Narbonne* gevangen genomen en onthoofd werd. JOVINUS onderging kort daarna hetzelfde lot.... SEBASTIANUS, een der vermogendste Galli-

sche heeren, leefde gelukkig, maar hij verloor het door hem genotene geluk, zoodra hij zich tot de bereiking der bedoelingen van eenen heerschzuchtigen broeder geleend had. De hoofden der beide broeders werden als die van twee verachtelijke misdadigers ten toon gesteld. — Zie JOVINUS.

SEBIZIUS of SEBISH (MELCHIOR), in 1578 geboren, was hoogleeraar in de geneeskunde te *Straatsburg*, zijne geboorteplaats, kanonik van den heiligen THOMAS in dezelfde stad, hij werd in 1657 deken van zijn kapittel, en in 1668 proost. Zijn roem in hoedanigheid van geneesheer had hem in 1630 door keizer FERDINAND II doen verheffen tot de waardigheid van paltsgraaf. Hij overleed in 1674. Men heeft van hem een aantal werken, waarin volgens HALLER, vele geleerde aanmerkingen voorkomen, doch waaruit voor een' geneesheer weinig te putten valt. De voornaamste zijn: 1.º *Exercitationes medicæ*; — 2.º *Miscellaneæ quæstiones medicæ*; — 3.º *Speculum medicinæ practicum*, 1661, 2 dl.ⁿ in 8.vo; — 4.º *Commentariën* op bijna al de werken van GALLENUS; — 5.º een aantal akademische *Verhandelingen*.

SEBONDE (RAYMUNDUS), een Spaansche wijsgeer der 15.^e eeuw, hoogleeraar in de godgeleerdheid en in de heilige Schrift te *Toulouse*, alwaar hij in 1436 onderwees, heeft zich bekend gemaakt door eene weinig gewone *Verhandeling*, in het Latijn, *over de natuurlijke godgeleerdheid*, *Straatsburg*, 1496, in fol. in gothische letters. Dezelve bevatten vele dwaalingen, welke aan de wijsgeeren van dien tijd behaagden, en welke door de volgende eeuw herhaald werden. MONTAIGNE vond hem op verscheiden plaatsen overeenkomstig zijne gevoelens, en vervaardigde er eene vertaling van in het Fransch, te *Parijs*, in 1581 in 8.vo gedrukt.

* SECCHI (NICOLAAS), een regtsgeleerde en letterkundige, te *Brescia*, in 1600 geboren, was diep onderwezen in de wetten, en in de Latijnsche en Italiaansche letterkunde. FERDINAND de *Catholijke* beriep hem aan zijn hof, en vertrouwde hem verscheiden moeilijke zendingen toe, waarvan hij zich met roem kweet. Na den dood van dien vorst, behield KAREL V, zijn kleinzoon en opvolger, hem bij zich, en gaf hem toegang in zijnen raad en in zijn leger. Hij volgde dien keizer bij zijne

eerste veldtogten van *Italië*, waarin hij tot de hoofdrangen opklom. KAREL V gebruikte hem bij verschillende hoven van *Duitschland*, en in 1542 zond hij hem naar SOLIMAN, keizer der Turken. In deze gewigtige betrekking logenstrafte hij zijnen roem van bekwaamheid niet, en kwam met geschenken van den grooten heer overladen, terug. KAREL V kende hem eene rijke jaarwedde toe, en verleende hem tegelijkertijd de Kastiliaansche adelbrieven. Na eenen hoogen ouderdom te hebben bereikt, begaf hij zich naar *Montechiaro*, en overleed te *Rome*, op het einde der 16. eeuw. Hij heeft nagelaten: 1.° eene uitmuntende *Zamenspraak over de eer*; — 2.° *Blijsspeelen*, in hunnen tijd zeer toegejuicht; — 3.° een goed Latijnsch dichtstuk, getiteld *De origine Pilæ majoris*, en andere *Latijnsche gedichten*.

SECKENDORF (GUIDO LODIEWIJK VON), te *Herzogen-Aurach*, bij *Neurenburg*, in 1626, uit een oud huis geboren, geheimraad van den keurvorst van *Brandenburg* en kanselier der universiteit van *Halle*, heeft in het licht gegeven: 1.° *Geschiedenis van het Lutherdom*,

Frankfort, 1686 — 1692, 3 dl.ⁿ in fol., in 1694 herdrukt, in het latijn, op eene verwarde wijze geschreven, en waarin het onderwerp met even zoo veel langdradigheid als vooringenomenheid behandeld wordt. Het is eene zoogenaamde wederlegging van de *Histoire du luthéranisme*, van pater MAIMBOURG. — 2.° *Toestand der Vorsten van Duitschland*, in 8.vo; — 3.° *Beschrijving van het Duitse rijk*, in 8.vo Deze beide werken zijn in het hoogduitsch, en worden voor zeer nauwkeurig gehouden. — 4.° *Verhandeling tegen de Mis*, zoodanig als men dezelve van eenen Sakramentaris moest verwachten. Hij had zich behooren te herinneren dat onder alle zintwisten, die welke de H. Mis betreffen, altijd het meest ten nadeele der ketters zijn uitgevallen. De beruchte DU PLESSIS-MORNAY had er eene geduchte ondervinding van gemaakt, die zijne geheele sekte ontroerde, en die voor SECKENDORF eene waarschouwing kon zijn. Men noemt nog andere werken van hem, onder anderen zijn *Jus publicum romano-germanicum*, *Frankfort*, 1687, in 8.vo; SECKENDORF overleed in 1692.

SECKENDORF (FREDERIK HENON, graaf van), veldheer der legerscharen van keizer KAROL VI, in 1673 te *Koningsbergen*, in *Frankenland* geboren, versloeg de Fransen te *Clausen*, in 1735, voerde het bevel over het Christelijke leger, gedurende den ongelukkigen oorlog tegen de Turken, in 1737, en overleed eenigen tijd daarna. Hij was lutersch, bezat eene norsche en opvliegende inborst, die de belangen zijns meesters zeer benadeelden. [Eene *Levensbeschrijving* van dezen veldmaarschalk, uit zijne papieren ontleend, is door zijnen achter-neef, in 1790, in 4 dl.ⁿ in 8. vo in het licht gegeven].

SECONDAT (KAREL DE). — Zie MONTESQUIEU.

SECOUSSE (DIONYSIUS FRANCISCUS), een geschiedschrijver, in 1691, te *Parijs*, uit eene aanzienlijke familie geboren, was een der eerste leerlingen, van den beroemden ROLLIN, met wien hij in naauwe vriendschapsbetrekking stond. Na eenige zaken met den besten uitslag bepleit te hebben, verliet hij de balie, voor welke hij geenerlei smaak gevoelde, en legde zich geheel en al toe, op de beoefening der schoone letteren en der ge-

schiedenis van *Frankrijk*. De akademie van schoone letteren nam hem, in 1723, in haar midden op, en de kanselier D'AGUESSEAU belastte hem in 1728, met de voortzetting der *Verzameling van ordonnantiën der koningen van Frankrijk*, door LAURIÈRE begonnen. SECOUSSE beantwoordde aan al de inzigten van dien staatsman. Gedurende de beide laatste jaren zijns levens verloor hij langzamerhand zijn gezigt, en hij overleed te *Parijs*; in 1754. Zijne werken zijn: 1.º het reeds genoemde *Vervolg op de Verzameling* enz. van het 2.de tot het 9.de dl. ingesloten. De heer DE VILLEVAUT, raadsheer bij het hof der gemeenlands-middelen, gaf dit laatste deel in 1755, in het licht, en verrijkte hetzelfde met de lofede des schrijvers, en heeft daarenboven het werk voortgezet. — 2.º *Mémoires etc. (Gedenkschriften om te dienen tot de geschiedenis van KAREL den kwade)*, 1755—58, 2 dl.ⁿ in 4.to; — 3.º verscheiden *Verhandelingen* in de Gedenkschriften der akademie van opschriften. Men vindt in dezelve nasporingen, orde en eene sierlijke eenvoudigheid.

SECUNDINI, waren eene

Romeinsche familie, in *Belgisch-Gallië* gevestigd, en die tegenwoordig niet anders bekend is, dan door het praalgraf of den graftoren, die in het dorp *Igel* aan de *Moëzel*, tusschen *Luxemburg* en *Trier* bestaat, en die als een der schoonste overblijfselen, van de Romeinsche oudheid aan deze zijde der *Alpen*, kan beschouwd worden. JOANNES HEROLD (*De Germaniæ primæ antiquitatibus*), en de schrijver eener verhandeling, in 1769 gedrukt, beweren dat dit monument de geboorte van CALIGULA aanduidt, die, volgens hen, in dat dorp *Igel*, het eerste levenslicht aanschouwde. Het is waar dat PLINIUS de jonge, CALIGULA in het land van *Trier* doet geboren worden; maar SUTTONIUS wederlegt dit beweren, dat, indien het waar mogt zijn, niets ten gunste van een met het opschrift van het monument, en met eenemenigte beslissende waarnemingen, strijdig stelsel zou bewijzen. Een ander gevoelen, dat er een gedenkteken van maakt ter eere van CONSTANTIUS CHLORIS opgericht, is evenzeer bondig wederlegd. — De geschiedenis maakt gewag van verscheiden SECUNDINI, onder anderen van eenen redenaar,

in wiens lof QUINTILIANUS uitweidt, van eenen consul, in 511 na J. C., en van eenen gezant van THEODEBERTUS; maar niets bewijst, dat zij van dezelfde familie zijn geweest, als die waarvan, de herinnering ons door het gedenkteken van *Igel* wordt bewaard. BROUWER (Zie BROUWER-CHRISTOPHORUS —) heeft denzelfden naam, op verscheiden bouwvallen van grafplaatsen gevonden.

SECUNDUS (JOANNES), een Latijnsche dichter, den 10 November 1511 te 's *Gravenhage* geboren, uit eene familie, die den naam van EVERARD droeg, beoefende de regtsgeleerdheid te *Bourges*, begaf zich naar *Rome*, alwaar hij secretaris werd van PAULUS IV, later nam hij dezelfde betrekking waar bij JOANNES TAVERA, kardinaal en aartsbisschop van *Toledo*, volgde KAREL V op den togt naar *Tunis*, kwam in zijn vaderland terug, genoot het vertrouwen van GEORGIUS EGMONDANUS, bisschop van *Utrecht*, die hem tot zijnen secretaris benoemde, welken post hij niet lang bekleedde, daar hij reeds in 1536 overleed. Hij werd te *St. Amand* begraven. Nadat zijn graf in 1546, door de woede der

ketters verwoest was, deed CAROLUS DE PAR, abt van *St. Amand* hetzelfde herstellen. SECUNDUS heeft een aantal werken nagelaten, waarin men ongedwongenheid en kieschheid waarneemt. Er bestaan van hem drie boeken met treurzangen, een met puntdichten, twee met brieven, een met oden, een met bosch- en een met lijkzangen en minnedichten, welke laatste geen groot denkbeeld van zijne zeden geven, en deze dichtregels deden ontstaan :

Non bone JOHANNEM sequeris, lascivæ Se-
(cunde?)
 Tu veneris cultor, Virginia ille fuit.

Deze *Juvinilia* zijn verzameld door BARBOU, en in één boekdeel gedrukt met de *Gedichten van BEZA, van MURET* enz. 1757. De verzameling der gedichten van JOANNES SECUNDUS, verscheen te *Lejden*, in 1612, en in 1631; [Zij is herdrukt te *Lejden*, in 1821, 2 dl.ⁿ in 8.vo, door de zorg van den heer BOSSCHA, zoon]. SECUNDUS was de broeder van NICOLAAS GRUDIUS en ADRIANUS MARIUS; beide door hunne gedichten bekend (Zie hunne artikels). Hun vader, NICOLAAS EVERARD, president van den hoogen raad van *Holland* en *Zee-land*, te *Mechelen*, in 1532, in den ouderdom van 70 jaren overleden, is de schrij-

ver van twee werken in fol.; getiteld, het eene *Topica juris*, *Leuven*, 1552, het andere *Concilia*, *Antwerpen*, 1643.

* SEDAINÉ (MICHAEL JOANNES), een Fransche tooneelschrijver te *Parijs*, den 4 Julij 1719 geboren; zijn vader, die een bouwkunstenaar was, zag zich, na zijne geheele fortuin verkwist te hebben in de onmogelijkheid, om aan zijnen zoon eene fatsoenlijke opvoeding te geven. Deze tot den staat van behoefte gebragt, zag zich, wjl hij daarenboven in het onderhoud zijner moeder, en twee zijner jongere broeders moest voorzien, genoodzaakt steenhouwer te worden; en door vlijt en arbeidzaamheid, werd hij eindelijk metselaarsbaas. SEDAINÉ was een vriend van lezen, terwijl hij zich tevens al meer en meer oefende. Nadat BURON (de grootvader van DAVID), een bouwkunstenaar in wiens dienst hij arbeidde, hem, met een boek in de hand had verrast, ondervraagde hij hem, stelde hij eene levendige belangstelling in hem, nam hem onder het getal zijner kweekelingen aan, en verbond hem vervolgens aan zijne werkzaamheden. Vrijer geworden zijnde, vierde SEDAINÉ al meer en meer den teu-

gel aan zjnen smaak voor de letterkunde, en verbond zich met onderscheidene dichters. Hij begon zich te doen opmerken door eenige dichtstukjes en vooral door eenen *Brief aan zjnen kleed gerigt*, die veel bijval vond. Hij trad in 1756, de tooneelkundige loopbaan in, door een stukje getiteld: *le Diable à quatre* (*Het helsch getier*); hij was alstoen 37 jaren oud; en las het aan eenige zjner vrienden voor, die hem aanmoedigden om hetzelfde ten tooneele te doen voeren. De bijval die hetzelfde vond, bepaalde de roeping des schrijvers geheel en al. Intusschen bezat SEDAINÉ geenerlei onderwijs; ook kunnen zjne geschriften de toets eener naauwkeurige lezing niet ondergaan, zjz stijl is onnaauwkeurig, maar hij kende de uitwerkselen der theatrale begoocheling volkomen wel, en dit heeft bijgedragen tot het welgelukken zjner stukken, die hem roem en geld verschaften. Men moet bekennen dat hij er nooit misbruik van maakte, en dat hij bestendig de steun zjner moeder en familie was. Zjne zeden waren eenvoudig, en ofschoon hij, volgens LAHARPE, eenigzins opgeblazen was, wist hij de eigenliefde te ontveinzen, waarmede de algemeene bijval hem kittel-

de. Hij overleed te *Parijs*, den 17 Mei 1797, en heeft nagelaten: 1.º *Poesies etc.* (*Verstrooide gedichten*); — 2.º een *Dichtstuk* in vier gezangen, over het *Volkslied*, *Parijs*, 1756, in 8.vo; — 3.º *le Philosophe etc.* (*De wijsgeer zonder het te weten*), een blijspel in vijf bedrijven, waarvan de standen wel aangevoerd zjz, de grondslag zedelijk is, en dat ten doel heeft, om het barbaarsche gebruik der tweegevechten uitteroeijen. ALBERGATI, een Italiaansche schrijver, schreef omtrent denzelfden tijd een blijspel over hetzelfde onderwerp, aan hetwelke hij den titel gaf van de *Vooroordeelen der valsche eer*, het werd in 1765, ten tooneele gevoerd. — 4.º *la Gageure etc.* (*De onvoorziene weddingschap*), in één bedrijf, 1768. Deze stukken zjz dikwerf gespeeld en toegejuicht. Onder zjne talrijke boertige operas willen wij enkel noemen: — 5.º *ALINE*, koningin van *Golconde*; — 6.º *Amphitryon*; — 7.º *Protogenes*; — 8.º *de Tuinman en zjz heer*; — 9.º *de Koning en de pachter*; — 1762, in drie bedrijven naar het Engelsch gevolgd, dat eerst uitgefloten, en later tot honderd malen ten tooneele gevoerd werd; — 10.º *de Deserteur*;

in drie bedrijven, 1769; had mede honderd voorstellingen; — 11.º *de Pracht-lievende*; in drie bedrijven, 1773; — 12.º *FELIX of het gevonden kind*; in drie bedrijven, 1773; — 13.º *RICHARD LEEUWENHART*, 1784, in drie bedrijven, werd den 7 April, 1788, voor de 90.ste maal ten tooneele gevoerd, enz. enz. De muziek voor deze stukken, is beurtelings vervaardigd door DUNI, PHILIDOR, MONSIGNI en GRÉTRY. SEDAINE was lid der Fransche akademie, en secretaris van die der bouwkunde. Zijne *Tooneelstukken*, ten getale van 32, zijn afzonderlijk gedrukt. In 1813, is er eene stereotype uitgave in het licht verschenen der *Uitgelezene werken van SEDAINE*, met eene biographische schets door AUGER, *Parijs*, 3 dl.ⁿ in 18.mo; De *Lofrede van SEDAINE*, is in het *Lyceum der kunsten* voorgelezen door mevrouw, de vorstin CONSTANTIA VON SALM, 1797, in 8.vo

* SEDANO (don JUAN-JOZEF LOPEZ DE), ridder der koninklijke orde van KAREL III, en lid der geschiedkundige akademie van *Madrid*, te *Alcala de Hénarès*, in 1729, geboren, en te *Madrid*, in 1801 overleden, volbragt zijne studiën te *Salamanka*,

daarna in de hoofdstad van *Spanje*, alwaar hij aan de universiteit van den H. ISIDORUS werd aangesteld; later verkreeg hij bij de koninklijke bibliotheek, het opzicht over het kabinet, van gedenkpenningen. Hij beoefende gedurende zijn geheele leven de letteren, en redigeerde gedurende verscheiden jaren het tijdschrift, getiteld: *El Balianus literario*. Men heeft hem te danken de *Spaansche Parnassus*, of verzameling der beste stukken van de beroemdste dichters dier natie, met hunne levensschets en afbeelding, eene onderneming die aan zijnen ijver en zijne geleerdheid evenzeer tot eer verstrekte. Nog heeft men van hem eene *verhandeling*, over de oude gedenkpenningen en monumenten in *Spanje* gevonden. *Madrid*, 1789, in 4.to; en de *verklaring* der opschriften en gedenkpenningen, in de steden *Carthagena* en *Valencia* gevonden, *ibid.* 1794, in 8.vo

SEDECAS, vroeger MATTHATHIAS genaamd, zoon van IOSIAS en AMITAL. NABUCHODONOSOR stelde hem in de plaats van zijnen neef Jechonias of JOACHIN, in het jaar 599 voor J. C. op den troon van JUDA. Deze vorst was toenmaals 21 jaren oud,

en hij regeerde er elf in de goddeloosheid en losbandigheid. Hij verachtte de raadgevingen van JEREMIAS, en vergat de weldaden van NABUCHODONOSOR, die, om zijne kwade trouw te straffen, met een magtig leger in *Judea* viel, alwaar hij alles te vuur en te zwaard verdelgde; en, na alle plaatsen geplunderd te hebben, kwam hij de hoofdstad belegeren. De stad werd ingenomen, en de Chaldeërs vielen met groote scharen in dezelve. Daar SEDECIAAS geene hoop zag, om den vijand te bedwingen, zoo zocht hij zijn heil in de vlugt; maar hij werd weldra ingehaald, met kluisters beladen, en naar NABUCHODONOSOR gevoerd, die te *Reblatha*, in het land van *Emath* was. Na dat hij zijne beide zonen had zien ombrengen, werden hem zelve de oogen uitgerukt, en hij werd naar de hoofdstad van *Assyrië* vervoerd. Hij overleed aldaar in de boeijen, en met hem eindigde het koninkrijk *Juda*, in het jaar 588 vóór J. C.

SEDECIAAS, zoon van CHAANAANA, valsch profeet van *Samarië*, een dergenen, welke ACHAB, koning van *Israël*, raadpleegde, wegens den oorlog, dien JOSAPHAT en hij der stad *Ramoth* in

Galaad wilden gaan aandoen. Deze bedriegers voorzeiden aan den koning eenen gelukkigen tuitslag. SEDECIAAS, die zich ijzeren hoornen had doen vervaardigen, bootste de beweging van den woedenden stier na, die met zijne hoornen alles omver werpt, wat hij op zijnen weg vindt. Deze logen-profeet had de smart van juist het tegendeel te zien gebeuren, van hetgene wat hij voorzegt had.— Men moet hem niet verwarren met SEDECIAAS, zoon van MAASIAS, eenen valschen profeet, welken NABUCHODONOSOR in eenen gloeienden oven deed braden.— Zie ACHAB, zoon van CHOLIAS.

* SÉDILLOT (JOANNES JACOBUS EMMANUEL), een geleerde kenner der Oostersche talen en sterrekundige, den 26 April 1777, te *Montmorency* geboren, en den 9 Augustus 1832, te *Parijs* overleden, kwam in de polytechnieke school, en was een der eerste kweekelingen, der in het jaar 3 (1795) gestichte school, voor het onderwijs der levende Oostersche talen, uit welke zoo vele beroemde mannen zijn voortgesproten. SÉDILLOT legde zich met ijver toe op de beoefening van het Arabisch, het Perzisch en het Turksch, en werd weldra aan die zelfde

school verbonden, om de hoogleeraars in hunne wetenschappelijke werkzaamheden behulpzaam te zijn. Later werd hij er adjunct-hoog-leraar, voor het onderwijs der Turksche taal, eene betrekking, welke beweegredenen van bezuiniging, in 1816 deden opheffen. Reeds in het jaar 1814, had het bureau van lengten de noodzakelijkheid ingezien, om toevlugt te nemen tot de schrijvers van het Oosten, ten einde tot de kennis te geraken der bijzonderheden betrekkelijk de geschiedenis en de vorderingen der wiskundige wetenschappen en der sterrekunde, bij de volken van Azië, en voornamelijk bij de Arabieren en Perzers. Dien ten gevolge werd er aan genoemd bureau een post van adjunct daargesteld, voor de geschiedenis der sterrekunde bij de Oosterlingen: SÉDILLOT, die eene bijzondere studie van de wiskunde en van hare toepassing had gemaakt, verkreeg dien post. Zijne werkzaamheden door DELAMBRE en LAPLACE op prijs gesteld, hebben bijgedragen tot den goeden uitslag hunner nasporingen. Een belangrijk werk van SÉDILLOT, dat niet in het licht is gegeven, maar dat, ondernomen, om naar de tienjarige prijzen te din-

gen, waardig was geoordeeld om bekroond te worden, is zijne vertaling van het eerste deel der verhandeling over de sterrekunde, van *ABOUL-HASAN*, welke de vervaardiging van sterrekundige werktuigen ten onderwerp heeft. De zedigheid van SÉDILLOT alleen, heeft deze door de geleerden zoo vurig verlangde uitgave belet, en die reeds plaats zou hebben gehad, indien dit werk aan de commissie van werkzaamheden der Aziatische maatschappij van Engeland was aangeboden. SÉDILLOT heeft andere niet minder belangrijke handschriften nagelaten. Hij heeft in het licht gegeven: 1.º *Notice etc. (Verslag van het letterkundig gedeelte der Aziatische nasporingen)*, 1.ste en 2.de dl.; — 2.º *Notice etc. (Verslag van de Arabische spraak-kunst van SYLVESTRE DE SACY;)* — 3.º *Notice etc. (Verslag van het verhaal van Egypte)* door ABD-ABDALLATIF. SÉDILLOT was, bij zijn overlijden, secretaris der bijzondere school voor de Oostersche talen, aan de koninklijke bibliotheek. De baron SYLVESTRE DE SACY, wiens kweekeling hij was, heeft in het *Journal des Débats*, van 12 Augustus 1832, eene *Levensschets* van hem geleverd.

* **SEDLEY** (Sir **KAREL**), een beroemde Engelsche dichter, in 1639, te *Aglesford*, in het graafschap *Kent*, geboren, studeerde aan de universiteit van *Oxford*, doch werd aldaar tot geenerlei graad bevorderd. Daar zijne familie zich bij de koningsgezinde partij had aangesloten, zoo leefde hij in de afzondering, en vertoonde zich niet eerder te *Londen*, dan bij de herstelling van **KAREL II**. Zijne eerste voortbrengselen, zoowel in het lier- als in het tooneeldicht, verwierven hem zoo veel roem, dat geen werk opgang kon maken, indien het de goedkeuring van **SEDLEY** niet verwierf. Men beschouwde hem als een orakel onder de dichters. De beroemde lord **ROCHESTER** haalt hem aan als den besten regter in het stuk van dichtkunde, welke in zijnen tijd bestond, en zwaait hem in zijne gedichten den grootsten lof toe. Koning **KAREL II** vereerde hem met zijne welwillendheid, en noemde hem, als schertsende, *de onderkoning van APOLLO*. Hij verwierf dezelfde gunst van **JACOBUS II**. Intusschen bevond hij zich, ondanks de koninklijke weldadigheid van dien vorst, de opbrengst zijner *werken* en zijnen letterkundigen roem, steeds vol schulden, en gaf

hij zich aan de walgelijkste losbandigheid over. Op zekeren tijd was hij met lord **BOOKHURST**, Sir **THOMAS OGLE** en andere jonge losbollen in eene drinkpartij, wanneer zij dronken van wijn en sterke dranken, zich op een balkon plaatsten, en hun gevoeg op straat deden. **SEDLEY** dreef de onbetamelijkeheid zoo ver, dat hij zich voor het gemeen uitkleedde, hetwelk dit aanstootelijk tooneel, onder de vensters verzameld had, en, in dezen staat van naaktheid, begon hij hetzelfde aan te spreken, zich daarbij bedienende van de ongerijmdste en onbeschaamdste uitdrukkingen. Het verontwaardigde volk, wilde de deuren openbreken, maar wyl het daarin niet kon slaagen, sloeg het de glazen in, wierp met steenen naar den bekroonden dichter, en noodzaakte hem eindelijk met zijne onbeschaamde makkers, den aftogt te blazen. Men beklaagde zich bij de regtbanken, en **SEDLEY** werd tot eene geldboete van 500 ponden sterlings veroordeeld; maar hij vond het middel, om door eene even zoo onbetamelijke boerterij, als het plaats gehad hebbend tooneel, vrijgesproken te worden. Ondanks het gerucht, dat dit schandaal in *Londen* had gemaakt, verkreeg **SED-**

LEY, voor eene kleine stad in het graafschap *Kent*, zitting in het parlement. Hij had eenen oogenblik de letterkunde verlaten, om zich met de staatkunde bezig te houden, en hij toonde zich als een der vurigste voorstanders der omwenteling. Zijne ondankbaarheid jegens JACOBUS II verwonderde zelfs degenen die tot zijne partij behoorden; maar niet lang duurde het, of men ontdekte er de ware oorzaak van. Deze koning beminde de dochter van SEDLEY, en had haar tot gravin van *Dorchester* verheven. Deze verheffing scheen aan Sir KAREL toe als eene nieuwe rechtvaardigheid aan zijne oneer en aan de zwakheid zijner dochter gegeven, en hij zwoer eene onverzoenbare wraak aan JACOBUS II. En in de daad, hij verzuimde niets, om het aantal vijanden van dien vorst te vermeerderen. Nadat iemand hem eenige verwijten over zijn gedrag had gedaan, antwoordde hij koeltjes. »Ik handel alzoo enkel uit een gevoel van dankbaarheid. Z. M. heeft mijne dochter tot gravin verheven, en het is billijk, dat ik op mijne beurt mijne pogingen in het werk stel, om aan de zijne de kroon te geven.» Vrienden des konings trachtten vruchteloos, om hem weder

aan het hof te verbinden; hij weigerde hardnekkiglijk zijne dochter weder te zien, en hij wilde haar nooit eenen misslag vergeven, waartoe het voorbeeld zijner ondeugden veel had bijgedragen. Hij overleed in 1720, en heeft nagelaten *Gedichten* en *Blijspelen*, waarin hij, volgens den hertog van *Buckingham*, kwade grondbeginselen, in eenen sierlijken en naauwkeurigen stijl heeft gepredikt. Zijne *Gezamenlijke werken*, zijn te *Londen*, door den heer AYLOFF in het licht gegeven, 1722, in 8.vo

SEDULIUS (CAJUS CÆLIUS of COECILIUS), een priester en dichter der 5.de eeuw, is weinig anders bekend, dan door zijn Latijnsch dichtstuk over het *Leven van J. C.* getiteld: *Paschale carmen*, eerst zonder jaartal in 4.to; en later te *Leipzig*, in 1499 in het licht gegeven. Hetzelve is geen meesterstuk, maar biedt gelukkige dichtregels aan. Men vindt het in de *Bibliotheek der kerkvaders*. De ALDES hebben er eene schoone uitgave van geleverd, in eene verzameling, in 8.vo, 1502, welke die van JUVENCUS, ARATOR en van verscheiden gewijde schrijvers bevat. CELLARIUS heeft er eene goede uitgave van geleverd, *Halle*, 1704,

in 12.mo Men vindt het ook in het *Corpus poetarum* van MAITTAIRE.

SEDULIUS (HENDRIK), een geleerde franciskaner monnik, te Kleef, in 1547 geboren, werd tot de eerste posten zijner provincie verheven, en overleed te Antwerpen, in 1621, na in het licht te hebben gegeven: 1.º *Historia sancti FRANCISCI illustriumque virorum et feminarum etc. Antwerpen, 1613*, in fol.; met platen. Dit zijn de oorsponkelijke Akten van de levens der heiligen en van verscheiden martelaren zijner orde, met aanteekeningen. — 2.º *Leven van den H. FRANCISCUS van Assisi*, door den H. BONAVENTURA, met aanteekeningen, Antwerpen, 1597, in 8.vo; — 3.º *Apologeticus adversus Alcoranum franciscanorum, pro libro conformitatum*, Antwerpen, 1607, in 4.to; SEDULIUS zou beter gedaan hebben, dit verdedig-schrift niet te ondernemen. (Zie ALBIZI). — 4.º *Præscriptiones adversus hæreses*, Antwerpen, 1606, in 4.to; — 5.º *Martiria F. F. Minorum Alcmariensium, Gorcomiensium etc. Antwerpen, 1613*, in 4.to; met pl. Dit is de geschiedenis der religieuzen zijner orde, door

XXII, DEEL.

de ketters der 16.e eeuw in Holland ten dood gebragt. — 6.º *Imagines religiosorum ord. sancti FRANCISCI in eis incisæ cum elogiis*, 1602; — 7.º *Commentarius in vitam sancti LUDOVICI, episcopi Tolosani*, 1602.

SÉEDORFF (FRANCISCUS), te Freyburg, in Zwitserland, uit eene adellijke familie geboren, Jesuit der provincie van den Opper-Rijn, biechtvader van KAREL PHILIPPUS, en daarna van KAREL THEODORUS, palts-keurvorst, overleed den 10 Julij 1758, in den ouderdom van 66 jaren, in de keurvorstelijke residentie Schwetzingen. Men heeft van hem twaalf zintwistende Brieven, voor de tweede maal te Mannheim, in 1749, in 2 dl.ⁿ in 8.vo, gedrukt. Dezelve werden zamengesteld voor het onderwijs van prins FREDERIK, palts-graaf, vóór dat hij de Catholijke godsdienst omhelsd had, en zijn een bondig werk. Paus BENEDICTUS XIV, betuigde hem zijne tevredenheid over hetzelfde. De schrijver betuigt zelf dat hij veel nut heeft getrokken uit het lezen der brieven van pater SCHEFFMACHER. De heer PFAFF, die tegen dezen had geschreven, schreef ook tegen pater SÉEDORFF, in het la-

L I

tijn, in eene godgeleerde thesis; en in het fransch, in een zwaar boekdeel. *Overwegingen, Tübingen, 1750*, in 8.vo; Pater SÉEDORFF antwoordde hem, onder den naam van een' *Dr. in de godgeleerdheid aan de universiteit van Ingolstadt*, door een even zoo zwaar boekdeel, *Manheim, 1752 en 1753*, in 8.vo De persoonlijkheden, die er in voorkomen, maken er het lezen minder nuttig van, dan dat der 12 brieven.

* SÉE-MA-KOANG, of SSE-MA-KOUANG, een geleerde Sinees, wiens roem van wijsheid en deugd, tot in *Europa* doordrong, was in het jaar 1018 der christelijke tijdrekening geboren, en was de zoon van eenen minister van keizer YINGTSONG. Hij werd zelf minister van dien vorst en van drie zijner opvolgers, en overleed in het jaar 1086, na J. C. Men verhaalt van hem den volgende trek: nauwelijks 4 jaren oud zijnde, vermaakte hij zich eens met zijne jonge makers, met visschen te zien zwemmen in eene groote kom van gebakken steen; een dier kinderen viel in het water, en was op het punt van te verdrinken, toen hij de voor zijnen ouderdom zeldzame tegenwoordigheid van geest had, eenen scherpen

keisteen te nemen, en daarmee op de kom te slaan tot dat dezelve brak. Het water liep af en het kind was gered. Deze trek is dikwerf herhaald en door de Sinesche dichters en schilders gevierd. Nog jong zijnde bezat hij reeds uitgebreide kundigheden; en, in den ouderdom van 25 jaren, werd hij tot mandarijn eener groote provincie verheven, alwaar hij zich evenzeer door zijne regtvaardigheid, als door zijne weldadigheid deed beminnen. Daarna bekleedde hij andere aanzienlijke ambten. In eenen gevorderden ouderdom, begaf hij zich naar een eenzaam verblijf, hetwelk hij slechts verliet, als de keizer hem riep, om zijnen raad te vernemen, om den vrede in de huisgezinnen te herstellen, of om weldaden te verspreiden. Het is in deze schuilplaats, dat hij 15 jaren besteedde, aan de samenstelling eener *Geschiedenis van Sina*, die 14 eeuwen bevat, en met het jaar 403 vóór de Christelijke jaartelling begint. Dit werk bevat 294 boeken tekst, 30 met tabellen, en 30 met verhandelingen. De Sinezen stellen dit werk grootelijks op prijs, dat het beste is, hetwelk zij in dat vak bezitten. Men schrijft nogaan SÉR-MA-KOANG verscheiden *Verhandelingen*

over de zedekunde toe, die daarenboven onder de Sinezzen zoo talrijk zijn. Zie hier eenige grondregels van dezen geleerde: *Raad, en beveel niet. — Overtuig, en beslis niet. — Wat is de opperste grootheid? het vermogen om wel te doen. — Wees regtvaardig alvorens milddadig; Wees menschlievend alvorens regtvaardig te zijn. — De trotschheid kan soms nederig schijnen, nooit de ijdelheid. — De arme is de mensch tot zijne waarde terug gebracht; ontbloot van alles wat hem vermomt. — De weldadigheid schiet bijna altijd in overleg, en de dankbaarheid in oprechtheid te kort. — De tranen der verdrukte onschuld zijn de dampen, die den bliksem voortbrengen. — Geene vonk mag verwaarloosd worden. — Wacht u vermaken te genieten, die aan uwen broeder tranen kosten. — Vraag slechts een enkel maal voor u zelve, maar schaam u niet, om tot vervelens toe voor anderen te vragen. — Eer uwen vader in eenen grijsaard, en in een kind bemin uwen zoon. — De godsdienst is de eerste breidel des menschen; de wijsheid is slechts de tweede, enz. enz.* Indien het waar is dat deze grondregels aan

SÉE-MA-KOANG toebehooren; strekken zij ongetwijfeld tot eer van zijne talenten en van zijn hart.

SÉGAUD (WILLEM DE), een prediker, te *Parijs*, in 1674 geboren, en in dezelfde stad, in 1748 overleden, aanvaardde het Jesuiten-gewaad in den ouderdom van 16 jaren. Zijne oversten verkozen hem, om de humaniora te onderwijzen, eerst in het collegie van *LODEWIJK den Grooten* te *Parijs*, daarna te *Rennes* en te *Rouanen*. Nadat eene der plaatsen van regent der rhetorica te *Parijs* was komen opentestaan, weifelden de Jesuiten tusschen *PORÉE* en *SÉGAUD*. De eerste behield de overhand, en de tweede, hoezeer hij er ook naar haakte, om het Evangelie aan de ongeloofigen te gaan verkondigen, werd voor den kansel bestemd. Het was te *Rouanen*, dat pater *SÉGAUD* het eerst zijne talenten beproefde. Hij begon te *Parijs*, in 1729 te prediken. Niet lang duurde het of men bewonderde hem aldaar. Gedurende drie vasten aan het hof be-roepen, voldeed hij den koning zoo wel, dat hij hem eene jaarwedde van 1200 livres schonk. Pater *SÉGAUD* leefde op eene wijze overeenkomstig de zedeleer, welke

hij predikte: getrouw aan al zijne godvruchtige oefeningen, gestreng voor zich zelve, en geene andere uitspanningen kennende, dan die, welke door zijnen regel waren voorgeschreven. Na het einde van eenen advent of eene vaste, ging hij met ijver missiën op het platte land houden. Zijne zachte, eenvoudige manieren, zijn bebescheiden voorkomen, wonen hem de harten van het geheele volk. De grootste zondaars vloeiden tot hem toe, in de regtbank van boetvaardigheid. Hij werd evenzeer gezocht door de grooten en de geringen, vooral bij het aannaderen des doods; men achtte zich gelukkig in zijne armen te mogen sterven. Men vindt in zijne *Leerreden*, het leerzame met het sierlijke en krachtvolle gepaard, en vooral bezitten zij die zalving, welke de ziel doordringt, en dezelve geschikt maakt, om zich de Evangelische waarheden ten nutte te maken. Zij zijn te *Parijs* in 1750 en 1752, in 6 dl.ⁿ in 12.mo gedrukt, onder opzigt van pater BERRUYER, zoo bekend door zijne *Geschiedenis van Gods volk*. Pater SÉGAUD heeft ook verscheiden kleine *dichtstukken* vervaardigd, die de goedkeuring der kenners hebben weggedragen: het voornaamste is

zijn latijnsche dichtstuk op de legerplaats van *Compiègne*, *Castra compediensa*.

SEGHERS (Pater DANIEL), een schilder, in 1590, te *Antwerpen* geboren, en in dezelfde stad in 1660 overleden. Hij maakte zich niet, zoo als zijn broeder, de schilderkunst tot een beroep; maar, Jesuit zijnde, koos hij dezelve tot eene uitspanning. Hij muntte uit in het schilderen van bloemen; men kan de kunst niet genoeg bewonderen, waarmede hij het schitterend koloriet voortbragt, aan die *genre* van schilderkunde eigen; zijne penseelstreken waren los en bijzonder frisch. Zijne stukken zijn kostbaar, en werden des te meer gezocht, naardien men dezelve voor geld niet kon bekomen.

SEGHERS (GERARDUS), broeder van den voorgaande, te *Antwerpen* in 1589 geboren, en aldaar in 1651 overleden, volgde den smaak van RUBENS en VAN DIJK na. Zijne eerste schilderijen bezitten een krachtvol koloriet, de schaduwen zijn zeer zwaar in dezelve, en zijne beelden bijna rond. Hij liet deze wijze weldra varen, om eene meer schitterende en bevallige aan te nemen. De stukken op deze verschillende manieren door hem vervaardigd, wor-

den allen evenzeer gezocht. Hij heeft vele godsdienstige onderwerpen vervaardigd: ook schilderde hij nu en dan bijeenkomsten van spelers en muzikanten.

SEGLA (JOANNA DE). — Zie MONTÉGUT.

SEGNERI (PAULUS), een prediker, te *Nettuno*, in het *Campagna di Roma*, in 1624, uit eene van *Rome* oorspronkelijke familie geboren, openbaarde reeds in zijne jeugd vele neiging voor den religieuzen staat. Hij begaf zich onder de Jesuiten en schitterde in die orde, door de zuiverheid zijner zeden, en den bijval, dien zijne predikatiën vonden. Met het predikambt, nam hij ook missiën waar, en zulks gedurende 27 jaren, met eenen waarlijk apostolischen ijver. De Italianen beschouwen hem als den *BOURDALOUE* van hun land; maar hij bezat noch de welsprekendheid noch de scherpzinnigheid van den Franschen Jesuit. Zijne leerreden zijn meer opgevuld met woorden dan met zaken, met ernstige waarheden, en uitmuntende redeneringen, vereenigt hij platte aanmerkingen en volkssprookjes. Paus *INNOCENTIUS XII* beriep hem naar *Rome*, om er de posten

van zijnen gewonen prediker, en godgeleerde van de afluatkamer te bekleeden; maar hij nam dezelve niet lang waar. Deze heilige religieus, deze onvermoeide gewetensbestuurder, door werkzaamheden en verstervingen uitgeput, verviel in eene soort van kwijning, die hem in 1694 in het graf sleepte. Al zijne werken werden na zijnen dood in 3 dl.ⁿ in fol. in het licht gegeven. Zij bestaan uit 1.º *Overwegingen*. — 2.º *de Ongeloovige zonder versooning*; — 3.º *het Hemelsche manna of het Voedsel der ziel*; — 4.º *de Praktijk van de pligten der pastoors*, een belangrijk werk, vol zalving, ijver en licht. — 5.º *de Bekwame Biechtvader*; — 6.º *de Wel onderwezen boeiling*; — 7.º *de Overeenstemming der handeling en der rust in het gebed*; — 8.º *de Begoochelingen der Quietisten*; — 9.º *de Dienaar van MARIA*; enz. Zijne *Leerreden* bestaan uit 7 dl.ⁿ in 12.mo

* *SEgni* (JOANNES BAPTISTA), een Bolonees, en regulier kanonik van de congregatie des Heiligen Verlossers, leefde in de 16.^e eeuw. Hij was diep ervaren in de godgeleerdheid, welke wetenschap hij te *Ferrara* en te

Urbino onderwees. Ook had hij zorgvuldig de gewijde en ongewijde ouden beoefend, en bezat zoo vele grondige geleerdheid, dat hij de achting der bekwaamste mannen verwierf. SEGNI had in zijne congregatie verscheiden eervolle posten bekleed. Hij overleed te *Ferrara* in 1610, en heeft de volgende werken nagelaten: 1.º *De ordine ac statu canonico libri quatuor*, *Bologna*, 1601, in dezelfde stad, in 1611, door de zorg van den prior generaal, BIAGIO BAGNI, van dezelfde congregatie, herdrukt. — 2.º *Peregrinatio bonorum spirituum ad impetrandam confirmationem veri status religiosi ac praecipue canonici*, *Ferrara*, 1592, dit werk is aan CLEMENS VIII opgedragen. — 3.º *Reliquiarum, sive de reliquis et veneratione sanctorum liber unus*, enz., *Bologna*, 1610; — 4.º *De optimo episcopo*, 1606; — 5.º *Il vero studio christiano contra l'arte planetaria, cabalistica, lunaria, clavicola di Salomone, ed altre superstizione*, *Ferrara*, 1592; — 6.º *Trattato de' sogni*, *Urbino*, 1591. Bij dit alles moet men nog verscheiden onuitgegeven schriften voegen.

* SEGNI (BERNARDUS), een

geschiedschrijver, in 1500, te *Florence*, uit eene oude familie geboren, volbragt zijne studiën aan de universiteit van *Padua*, en maakte zich zeer ervaren in de Grieksche en Latijnsche talen. Hij werd secretaris van de handvesten, der republiek van *Florence*, die hem tot onderscheidene gezantschappen gebruikte, als naar *Rome*, tot KAREL V enz., van welke hij zich steeds met eere kweet. In 1545 werd SEGNI benoemd tot consul der beroemde akademie *del Crusca*, toenmaals zeer bloeiende. Hij overleed in zijne geboorteplaats in 1558. Behalve verscheiden zeer geachte *Gedichten*, en die in verschillende Verzamelingen van Toskaansche dichters voorkomen, heeft hij nagelaten: 1.º eene *Vertaling* in het italiaansch, van verschillende verhandelingen van ARISTOTELES en van den *Oedipus* van SOPHOCLES, in handschrift; maar hij had voornamelijk zijnen roem te danken, aan zijne *Geschiedenis van Florence*, van 1527 tot 1555, een hoogst belangrijk werk, wegens de nauwkeurigheid der daadzaken, de zuiverheid en sierlijkheid des stijls. Deze geschiedenis verscheen voor het eerst in het licht te *Augsburg*, in fol., en werd ook

te *Palermo* gedrukt, 1778, 2 dl.ⁿ in 4.to

SEGRAIS (JOANNES REGNAULD of RENAUD DE), in 1624, te *Caen*, uit eene adellijke familie geboren, werd in het begin tot den geestelijken staat bestemd. Hij was pas 20 jaren, toen de graaf DE FIESQUE, van het hof verwijderd, zich naar die stad begaf. Deze hoveling, door zijnen geest bekoord, nam hem mede naar *Parijs*, en plaatste hem bij mejufvrouw MONTPENSIER, die hem den titel gaf van haren gewonen aalmoezener, met het voorzangerschap der stiftkerk van *Mortain*, en later de hoedanigheid van haren gewonen edelman. Nadat SEGRAIS, het huwelijk dier prinses met LAUZUN niet had goedgekeurd, zag hij zich verplicht haar te verlaten. Hij nam zijnen intrek bij mevrouw DE LA FAYETTE, en werkte mede aan de zamenstelling van *Zaïde*, en van de andere romans, onder den naam dier dame in het licht gegeven. De groote wereld eindelijk moede, keerde hij naar zijne geboorteplaats terug, alwaar hij, na zijn testament te hebben gemaakt, waarin de godsdienstige gevoelens zijn uitgedrukt, waarmede hij doordrongen was

gewees, in 1701 overleed. Hij heeft zich beroemd gemaakt door zijne *Herderszangen* (*Egiogues*), *Amsterdam*, 1723, in 12.mo, waarin hij de zachtheid en naïviteit, aan deze soort van gedichten passend, heeft weten te behouden; oordeelkundiger dan FONTENELLE, die van zijne herderinnen, pronksters heeft gemaakt, die onder gezochte uitdrukkingen verliefde zinspreuken uitkramen. Zijne *Vertaling* der *Landgedichten* en van den *Aeneïs* van VIRGILIUS, in Fransche verzen, beide in 8.vo; hebben veel bijval gevonden. De laatste verscheen in 1681, Er komen zeer wel overgebrachte stukken in voor; doch in het algemeen, is zijne versificatie flauw en slepend. De vertaling der *Landgedichten*, die in 1712, in 8.vo in het licht verscheen, is beter; maar dezelve is verdrongen door die van POMPIGNAN en DELILLE. Nog heeft men van SEGRAIS *Mengeldichten*, en zijn gezang *ATHIS*, waarin hij soms de edele eenvoudigheid van de herderszangen der ouden heeft bereikt. Zijne prozaische werken zijn: 1.º *Nouvelles etc.* (*Fransche geestige verhalen*), *Parijs*, 1722, in 12.mo, 2 dl.ⁿ Dit is eene verzameling van eenige vertellingen,

aan het hof van mejufvrouw DE MONTPENSIER verhaald. — 2.º *Segraisiana* of *Geschied. en letterkundige mengelingen*, in 8.vo, 1722, *Parijs*, onder den titel van 's *Gravenhage* en te *Amsterdam*, 1723, in 12.mo deze laatste uitgave is veel schooner. Onder eenige zeldzame en belangrijke bijzonderheden, vindt men er een aantal die beuzelachtig. en valsch zijn.

SEGUENOT (CLAUDIUS), te *Avallon* in 1596 geboren, begaf zich, na te *Dijon* en te *Parijs* in de pleitzaal geschitterd te hebben, in het *Oratorium*. Hij werd overste van verscheidene huizen; maar na in 1638, eene *Fransche vertaling* van het boek over den maagdelijken staat van den H. AUGUSTINUS, met aantekeningen in het licht te hebben gegeven, censureerde de *Sorbonne* het werk, en de schrijver werd in de *Bastille* gezet. Hij misprijst in hetzelfde de Evangelische armoede, ondermijnt de grondslagen van het kloosterleven, en berooft het van alle verdienste. Terwijl hij de kloostergeloften veroordeelt, beweert hij, dat het loffelijker is, het goede uit vrijen wil te doen, dan er zich door geloften toe te noodzaken, even alsof die gelofte niet vrij was, en bij

gevolg niet vrij maakte alles wat er het uitwerksel van is. Nadat SEQUENOT weder in vrijheid was gesteld, werd hij tot assistent van den overste benoemd, en overleed te *Parijs*, in 1676, na eenige nieuwe onaangenaamheden te hebben ondervonden, welke hij aan zijne verstandhoudingen met de leden van *Port-Royal* te wijten had. Men heeft van hem verscheiden andere geschriften.

SÉGUI (JOZEF), te *Rhodes*, in 1689, geboren, wijdde zich reeds vroegtijdig aan de welsprekendheid en de dichtkunde toe. In 1732, behaalde hij bij de Fransche akademie den prijs voor de dichtkunde, en met roem besteed hij de kansels van het hof en de hoofdstad. Deze schrijver overleed in 1761, na in het licht te hebben gegeven: 1.º de verzameling zijner *Lofreden*, 2 dl.ⁿ, in 12.mo; — 2.º zijne *Leerreden*, 2 dl.ⁿ en 3.º *Academische Redevoeringen*, in 1 dl. De Fransche akademie had hem als lid aangenomen. De abbé SÉGUI schreef met verhevenheid en zuiverheid; maar men moet bij hem niet zoeken die uitstekende schilderijen, die meesterstukken van genie, die treffende trekken, welke men bij BOSSUET en BOURDALOUE aantrest. Hij

was geschikt om de gebaande wegen te bewandelen, en niet om eene nieuwe loopbaan aan te leggen.

SÉQUIER (PETRUS), president met de fluweelen muts bij het parlement van *Parijs*, in 1504, uit eene oude, in de magistratuur en de wapens beroemde familie geboren, bewees gewigtige diensten aan de koningen FRANCISCUS I, HENDRIK II en KARL IX. Deze vorsten belastten hem met verschillende onderhandelingen; in alle deed hij eene weinig gewone welsprekendheid en schranderheid schitteren. Hij overleed in 1580, met eer en goederen overladen. Men heeft van hem *Redevoeringen*, en eene verhandeling getiteld: *Rudimenta de cognitione Dei et sui*.

SÉQUIER (ANTONIUS), zoon van den voorgaande, bekleedde achtereenvolgend de posten van rekwest-meester, staatsraad, advokaat-generaal bij het parlement van *Parijs*, en eindelijk van president bij hetzelfde. Hij werd in 1598, in hoedanigheid van afgezant naar *Venetie* gezonden, welken post hij met roem waarnam. Zijn dood, in 1624 voorgevallen, was een gevoelig verlies voor alle

weldenkenden. Bij zijnen uitersten wil, stichtte hij het gasthuis *des Cent Filles* genaamd, in de voorstad *St. Marcel*, te *Parijs* gelegen.

SÉQUIER (PETRUS), te *Parijs*, in 1588 geboren, was de zoon van JOANNES; hij bekleedde de posten van raadsheer bij het parlement, van rekwestmeester, van president, en eindelijk van zegelbewaarder en kanselier van *Frankrijk*; in 1635. Nadat er in *Normandijë* volksbewegingen ontstaan waren, begaf hij zich in 1639 naar dat gewest, en bevredigde hetzelfde. Hij onderscheidde zich niet minder tijdens de onlusten der straatschansen (*Barricades*), en durfde het hoofd bieden, aan het tegen het bestuur in opstand zijnde parlement. De zegels werden hem in 1650 en 1652 ontnomen; maar in 1656 gaf men hem dezelve weder, en hij behield ze tot aan zijnen dood in 1672 te *Saint Germain-en-Laye* voorgevallen. Hij liet slechts twee dochters na: MARIA, die eerst met den markies DE COISLIN en later met den markies, DE LAVAL, in den echt trad, en in 1710 overleed; en CHARLOTTE, eerst hertogin DE SULLY, en later hertogin DE VERNEUIL, in 1704 over-

leden. Maar de zijtakken van zijn huis, hebben andere beroemde overheidspersonen opgeleverd, onder anderen ANTONIUS LODEWIJK SÉQUIER, algemeen advokaat bij het parlement van *Parijs*. (Zie lager.)

SÉQUIER (JOANNES FRANCISCUS), te *Nimes*, in 1703 geboren, legde zich in den beginne op de regsgeleerdheid toe; maar toen hij den tuin met zeldzame planten van zijnen stadgenoot PETRUS BAUX zag, schepte hij smaak in de kruidkunde, en slaagde zoowel in die wetenschap, dat de abbé BIGNON, bibliothekaris des konings van *Frankrijk*, hem belastte met het in orde brengen, der kostbare kruidkundige verzamelingen dier prachtige bibliotheek. Het is terwyl hij zich van dezen last kweet, dat hij aan het werk arbeide hetwelk ten titel voert: *Bibliotheca botanica, 's Gravenhage*, 1740, in 4.to; *Lejden*, 1769, in 4.to; in het licht gegeven door de zorgen van LAURENTIUS THEODORUS GRONOVIVS, die er een *supplement* bijgevoegd heeft. Dit werk bevat eenen catalogus der schrijvers en werken, die over de kruidkunde handelen. Hij had verscheiden reizen gedaan, om zijne kundigheden uit te

breiden. Het vruchtbare veld van *Veronesa*, boeide langen tijd zijne nasporingen, en deed hem in het licht geven: *Plantæ Veronenses*, 2 dl.ⁿ *Verona*, 1745, in 8.vo Hij leverde een derde deel tot hetzelfde, *ibid*, 1754, in 8.vo

* SÉQUIER (ANTONIUS LODEWIJK), algemeen advokaat bij het parlement van *Parijs*, behoort tot de familie van den kanselier van dien naam. Te *Parijs*, den 1 December 1726 geboren, werd hij door de Jesuïten van *la Fleche*, en van het collegie van *LODEWIJK den Grooten*, te *Parijs*, opgevoed. Reeds vroegtijdig openbaarde hij den gelukkigsten aanleg voor de welsprekendheid. Zijn geheugen was verbazend: na eene redevoering te hebben aangehoord, waarvan het handschrift was verloren geraakt, bracht hij dezelve in eenen nacht in haar geheel weder op het papier. Reeds in 1748 werd hij met den post van advokaat des konings bij de regtbank het *Châtelet* bekleed; in 1751, werd hij benoemd tot advokaat-generaal bij den grooten raad, en in 1755 bij het parlement van *Parijs*, waarbij hij tot in 1790 verbleef, in welk jaar dat collegie ontbonden werd. Hij had den beroem-

den D'AGUESSEAU vervangen, en toonde zich door zijne welsprekendheid en zijne deugden, zulk eenen voorganger waardig. Hij worstelde langen tijd tegen de filozofen en de staatkundige nieuwgezinden, en maakte zich vele vijanden door zijne geregtsvordering van 1770; een gedenkstuk van moed en wijsheid, bestaande uit 35 bladzijden, in 4.to, en die op uitdrukkelijke last van LOUWIK XV gedrukt werd. SÉGUIER kenmerkte in dit stuk den oorsprong der valsche wijsbegeerte, de overdreven vrijheid der drukpers, en de pogingen eener vermogende partij om de geesten te bederven, den invloed der godsdienst te verzwakken, hare gebruiken in een belagchelijk daglicht te stellen, en de volken, in plaats van dezelve voor te lichten, tot opstand aan te sporen. Hij ontleedde te gelijkertijd verscheiden aangeklaagde geschriften, en deed er het vergif en het gevaar van gevoelen. Het parlement had gewijfeld, om er den druk van te bevelen. Het was niet de eerste maal dat deze advokaat-generaal, zijnen ijver tegen de losbandigheid der drukpers openbaarde, in 1775 klaagde hij een pamphlet van VOLTAIRE aan; in 1777, verhief hij zijne stem, wegens een geschrift dat den

aartsbisschop van *Lyon* aanrandde, tegen de *snoodheid, waarmede men verdeeldheid onder de geestelijken trachtte te zaaijen, en de kudde tegen haren herder op te ruijen*; zijne geregtelijke vordering (*requisitorium*), van den 25 Mei 1781, tegen de *Wijsgeerige Geschiedenis van RAYNAL* was een nadrukkelijk vertoog tegen de ergernis dezer vermetele uitgave; hij toonde het gevaar aan dier hoogdravende uitvaringen, dier ligtzinnige schilderingen, dier onbeschaamde uitdagingen, daar het boek vol van is: hij noemt het eene *opeenstapeling van hersenschimmen en onbetamelijkheden, eene verzamelpplaats van gal en bederf*; hij toonde aan, dat, onder voorwendsel van de misbruiken aanteranden, RAYNAL er naar streefde, om de godsdienst en het gezag hatelijk te maken; naar aanleiding dier uiteenzetting werd de *Wijsgeerige geschiedenis*, ten vure gedoemd, en de schrijver in staat van beschuldiging verklaard. Toen de oorlog losbarstte tusschen het hof en het parlement, en dat de nieuwe magistratuur, bij bespotting het parlement *Maupeou* genaamd, in bezitneming gesteld werd, nam SÉGUIER zijn ontslag en verwijderde zich. In 1774 trad

hij met het oude collegie weder op; en, getrouw aan zijne grondbeginselen, ging hij voort, om met nadruk de nieuwe gevoelens te bestrijden; maar daar hij zijne pogingen bij hét begin der omwenteling onvermogen zag, begaf hij zich naar den schoot zijner familie, en wees den post van maire van *Parijs* van de hand, hem door eene vermogende partij aangeboden. Eindelijk aangeduid door een libel, getiteld: *SÉQUIER behandeld zoo als hij het verdient*, nam hij het besluit *Frankrijk* te verlaten, en begaf zich naar *Doornik*, alwaar hij den 25 Januarij 1792, aan eene beroerte overleed. Zijn oudste zoon heeft op zijn graf een opschrift doen plaatsen, hetwelk aldus eindigt: » Hij was een onomkoopbaar regter, een welsprekend overheidspersoon: een verlicht verdediger der godsdienst, een getrouw onderdaan van zijnen koning, *Non habebis ossa ejus, ingrata patria.*” *SÉQUIER* heeft nagelaten *pleitreden, verslagen aan de vergaderingen der kamers, requisitoren, redevoeringen*, die hem ten allen tijde tot eer zullen verstreken, maar zijne gedrukte voortbrengselen zijn verspreid en moeijelijk te vinden. Zijne *Lofrede* is in het instituut uitge-

sproken den 2 Januarij 1806, door den graaf *PORTALIS*. In 1757 was hij tot lid der Fransche akademie benoemd, om de door *FONTENELLE* opengelatene plaats te bekleeden. Onder de talrijke requisitoren, waarin de waardigheid der taal, de duidelijkheid, de keuze en de naauwkeurigheid der uitdrukkingen gewoonlijk zoo wel overeenstemmen, met de juistheid en de kracht der redeneringen, onderscheidt men dat van den 18 Augustus 1770, waarin de oorzaken en het tafereel der omwenteling van 1789, omtrent 20 jaren vóór de gebeurtenis, met zoo veel waarheid zijn voorgesteld.

* *SÉGUIN* (*KAREL ANTONIUS*), een regtsgeleerde, den 20 Maart 1708, te *Vaivres* bij *Vesoul* geboren, werd hoogleeraar in de regtsgeleerdheid te *Besançon*, alwaar hij verscheiden jaren vertoefde. *SÉGUIN* bezat vele welsprekendheid, en schreef even zuiver in het fransch als in het latijn; hij overleed op zijn landgoed *Jallerange* bij *Dôle*, den 19 September 1790. Hij was een achtenswaardig man en de beroemde *COURVOISIER* sluit de *Lofrede* van dezen regtsgeleerde met deze woorden: *Nemo in virtute colenda tempus illud felicius con-*

sumpsit, quod in virtute querenda philosophi terunt. Hij heeft nagelaten: 1.º zeer op prijs gestelde *Commentariën*, op de *Instellingen* van JUSTINIANUS, *Besançon*, 1805, in 8.vo; nieuwe uitgave, *ibid* 1812; — 2.º *Dissertation, etc.* (*Verhandeling over het getal der Bourgondische koningen vóór GONDEBAUD*), 1752; — 3.º *Discours etc.* (*Verhandeling over de voordeelen, welke men uit de beoefening der geschiedenis kan trekken*), 1752; — 4.º *Dissertation etc.* (*Verhandeling over den waren uitvaardiger der Bourgondische wetten*), 1753. De akademie van *Besançon* bewaart in hare registers eenige *Verhandelingen* van SÉGUIN, over bij *Jallerange* gevondene oudheden, en zijne lofreden, in eene harer vergaderingen door den heer GENISSET, hoogleeraar der welsprekendheid, voorgelezen, is te *Besançon*, in 1809 in het licht gegeven.

SÉGUR (JOANNES KAREL DE), zoon van den markies DE SÉGUR, kolonel eens regiments van zijnen naam, werd te *Parijs*, in 1695 geboren. Na eenigen tijd in de krijgsdienst te zijn geweest, begaf hij zich in de congregatie van het *Oratorium*,

en appelleerde tegen de bulle *Unigenitus*. De groote gunst, waarin zijne familie onder het regentschap van den hertog van *Orléans* stond, boezemde hem eerezucht in. Hij herriep zijn appèl, en werd voorzien met de abdij van *Vertmand*. Hij verliet het *Oratorium*, werd groot-vikaris van den heer DE SAINT-ALBIN, bisschop van *Laon*, en eindelijk bisschop van *Saint-Papoul*. Hij stichtte gedurende eenigen tijd zijne kudde door zijne godsvrucht en zijne onderwerping aan de besluiten der Kerk; maar in 1735, herriep hij bij een mandement, alles wat hij ten gunste der bulle gedaan had, en deed afstand van zijn bisdom. Sedert dien tijd leefde hij nog 13 jaren in de vergetelheid, en overleed te *Parijs*, in 1748. Men heeft van hem eene *Beknopte Levensschets*, te *Utrecht*, 1749, in 12.mo; in het licht gegeven. De Jansenisten maken van hem bijna eenen heilige.

* SÉGUR (HENDRIK FRANCISCUS, graaf DE), broeder van den voorgaande, en hoofd-officier, in 1689 geboren. Hij diende bij het corps van zijnen vader, dien hij in den rang van kolonel opvolgde. *Spanje, de Nederlanden en Italië* waren de tooneelen van zijnen krijgsoeroem; hij

werd gekwetst in den slag van *Guastalla*, streed in *Lotharingen*, onder den graaf DE BELLE-ISLE, en voerde met roem het bevel in *Duitschland* en in *Vlaanderen*. Na achtereenvolgend tot overste van een regiment ruitery, bevelhebber, veldmaarschalk, en luitenant-generaal te zijn benoemd, overleed hij te *Metz*, in 1751,

* SÉGUR (PHILIPPUS HENDRIK, markies DE), maarschalk van *Frankrijk*, zoon en neef der beide voorgaanden, werd den 20 Januarij 1724 geboren, en trad vroegtijdig in dienst: hij deed zich opmerken in de oorlogen van *Boheme*, *Italië* en *Vlaanderen*. Nadat hem te *Lafeld*; den arm verbrijzeld was, ging hij niettemin voort, met het bevel te voeren, uit vrees dat zijne verwijdering den moed der soldaten mogt doen verslaauwen; hij overweldigde de verschanzingen, en verliet zijnen post niet dan na de overwinning: waarna hij zich aan eene smartelijke afzetting onderwierp. Hij klom achtereenvolgend op tot de rangen van veldmaarschalk en luitenant-generaal. De markies de SÉGUR onderscheidde zich evenzeer in de veldtogten van *Hanover*, ontzette een legercorps te *Varburg*, en

werd te *Klosterkamp* krijgsgevangen gemaakt. Bij het sluiten van den vrede, tot inspecteur der infanterie benoemd, verkreeg hij eenigen tijd daarna het bevelhebberschap over *Franche-Comté*; in 1781 verkreeg hij de portefeuille van het ministerie van oorlog, en werd bijna gelijktijdig tot de waardigheid van maarschalk van *Frankrijk* verheven. Aan hem hadden de soldaten het te danken van niet meer verplicht te zijn, met drie man te zamen te moeten slapen, en hij bragt ook vele verbeteringen in de dienst der hospitalen. Toen de kardinaal LOMÉNIE DE BRIENNE aan het ministerie kwam, verliet SÉGUR hetzelve. Hij leefde van dien oogenblik af in de afzondering, en werd later in de gevangenissen geworpen, waarin hij verscheiden maanden doorbragt, maar hij ontsnapte aan de vervolgingen van het schrikbewind, en overleed te *Parijs*, den 8 October 1801. Hij is de schrijver van een goed werk over de *Krijgskunde*.

* SÉGUR (JOZEF ALEXANDER, burggraaf DE), een letterkundige, 2de zoon van den voorgaande, te *Parijs*, in 1752 geboren. Hij omhelsde den militairen stand, en in den ouderdom van 15

jaren begaf hij zich in het corps der gendarmerie, ging vervolgens als tweede kolonel tot het dragonder-regiment van *Noailles*, en later tot dat van *Lotharingen* over, en eindelijk verkreeg hij den rang van kolonel der dragonders van zijnen naam. In het begin der omwenteling (1790) was hij veldmaarschalk; maar hij verliet de dienst, en wijdde zich uitsluitend aan de letterkunde toe. Hij was met eenen doordringenden geest en een fijn gevoel begaafd; zijn onderhoud was zeer levendig; hij vervaardigde vrij aardige verzen, en was zeer scherpzinnig in het geven van vaardige antwoorden. In die ongelukkige tijden, waarin de *gelijkheid* aan de orde van den dag was, kwam een vrij middelmatig tooneelspeler op den inval, om hem op eene niet zeer bescheidene wijze aantespreken. SÉGUR zeide hem met de grootste bedaardheid: » Pas op, mijn heer, gij behandelt mij zeer onbeleefd; gij vergeet dat, sedert de omwenteling, wij gelijk zijn, en ik dus zoo veel ben als gij zijt." Het schijnt dat hij gedurende de staatkundige onlusten in *Frankrijk* geenerlei rol, ten minste van eenig belang speelde. Hij was bij de wateren van *Bagnères* toen hij door

eene borstzinking werd aangetast, die hem den 27 Julij 1805, in het graf sleepte. Men heeft van hem: 1.º *Correspondance etc.* (*Briefwisseling tusschen mejufvrouw NINON DE LENCLOS, den markies DE VILLARCEAUX, en mevrouw DE M... — MAINTENON—*), *Parijs*, 1790, in 8.vo; of 2 dl.ⁿ in 12.mo; — 2.º *Essai etc.* (*Proeve over het gevoelen, als eene der voornaamste oorzaken onzer omwenteling van 1789 beschouwd*), *Parijs*, 1790, in 8.vo; wel geschreven en waarin men wijze overzigten aantreft. Men leest in eene aantekening blz. 46, deze merkwaardige woorden: » De ware oorzaak onzer tegenwoordige ongelukken, is de verbazende middelmatigheid, die alle personen gelijk maakt. Mogt er een man van genie opdagen, hij zou de meester zijn." — 3.º *La femme etc.* (*De jaloersche vrouw of de Baronnes DE VERSAC*), een roman in brieven, *Parijs*, 1790, in 8.vo; — 4.º *Les Femmes* (*De vrouwen*), een geschiedkundige roman, waarin de bevalligheden des stijls, niet schadeloos stellen voor het gebrek aan plan en belangwekking. Hij heeft daarenboven verschillende tooneelstukjes nagelaten; doch in

het algemeen, onderscheidde hij zich niet zeer in den dramatischen stijl. Het ontbreekt zijnen stukken niet aan belangwekking, en de zamenspraak derzelve is levendig en natuurlijk; maar zij zondigen in plan en leiding. SÉGUR is de uitgever geweest der *Gedenkschriften van den vrijheer de BESSEVAL*.

* SÉGUR (LODEWIJK PHILIPPUS, graaf de), broeder van den voorgaande, te *Parijs*, den 11 December 1753 geboren. Na de militaire loopbaan te zijn ingetreden, werd hij eerst tweede luitenant, in 1771 kapitein, en, in 1776, op verzoek van den hertog van *Orléans*, benoemde de koning hem tot tweeden kolonel, van het *Orléans-dragonder-regiment*. De jonge graaf besteedde zijnen tijd niet zoo als andere jonge heeren, met beuzelachtige vermakelijkheden. Hij ging te *Straatsburg* eenen leergang voor het openbare recht volgen, en vormde zich aldaar voor de beoefening der diplomatie. LE KAIN leerde hem later de kunst om wel te lezen, en wel voor te dragen; hij zocht het gezelschap der beroemdste geleerden en geletterden, en bezocht de bijeenkomsten van mevrouwen GLOFFRIN en DU

DEFFANT, D'ALEMBERT, CHAMFORT, SUARD, de abbé BARTHÉLEMY, de abbé ARNOUD, RULHIÈRE, de ridders DE BOUFLERS en DE CHASTELUX, de abbé DE LILLE enz. waren zijne vrienden, en de graaf D'ARRANDA stond hem bij met zijnen raad. LAHARPE en MARMONTEL deelden hem ook wijze raadgevingen mede, en hij genoot de welwillendheid van MALESHERBES. Bij het losbarsten des oorlogs, wegens de Amerikaanse onafhankelijkheid, verzocht de graaf DE SÉGUR de vergunning, om met LAFAYETTE en NOAILLES in de gelederen der opstandelingen te gaan strijden, maar hij verkreeg dezelve eerst in 1782, in welk jaar hij tot tweeden kolonel van het regiment van *Soissons* werd benoemd, ter vervanging van den burggraaf DE NOAILLES, die, na de inneming van *Yorktown*, herroepen was, om over een regiment in *Frankrijk* het bevel te voeren. Dadelijk na zijne terugkomst uit *Amerika*, alwaar de graaf DE SÉGUR geenerlei gelegenheid had gevonden, om zich te onderscheiden, werd hij, onder het ministerie VERGENNES, in 1783, in hoedanigheid van gevolmagtigd minister, naar het hof van *Rusland* gezonden. Zijne zending had

ten gevolge de herstelling der goede verstandhouding, die sedert langen tijd had opgehouden tusschen de beide mogendheden te bestaan. CATHARINA gaf aan den graaf bewijzen harer bijzondere welwillendheid, en, in 1785, stelde zij hem voor, om haar te vergezellen op eene reis, welke zij door de binnenlanden des rijks ondernam, om de door haar verordende werken te bezoeken, ten einde de hinderpalen te boven te komen, welke groote waterstoringen, aan het be- varen van een kanaal stelden, ondernomen, om de *Kaspische Zee*, door het meer *Ladoga*, de *Wolchiff*, het meer *Ilmen*, de *Msta*, de *Twerza*, en de *Wolga*, met de *Oost-zee* te vereenigen. In 1787, vergezelde hij andermaal deze vorstin op hare reis door *Taurica*. DE SÉGUR had de voldoening gesmaakt van vijf dagen voor zijn vertrek (11 Jan. 1787,) een handelverdrag te onder- teekenen, dat aan *Frankrijk* zeer nuttig was, en hij had daarenboven het beleid om *Rusland* te beletten, een nieuw handel-traktaat met *Engeland* te sluiten, het- welk zich alzoo genoodzaakt zag, zijn oud verdrag te vernieuwen, hetwelk veel minder voordeelen aanbood dan

dat, hetwelk *Frankrijk* had bekomen. Toen in 1789, de oorlog tusschen *Turkije* en *Rusland* losbarstte, deed hij de bemiddeling van *Frankrijk* aannemen, en verkreeg de belofte van het ondertee- kenen van een viervoudig verbond tusschen *Frankrijk*, *Rusland*, *Pruissen*, en *Spanje*. Tegen het einde deszelfden jaars, naar *Frankrijk* teruggeroepen, werd hij in 1790 tot veld-maar- schalk benoemd, en stond op het punt, om zich als gezant naar *Rome* te bege- ven, toen de geschillen tus- schen den heiligen Stoel en het Fransche bestuur ontstaan, zijn vertrek verhinderden. Door LODEWIJK XVI, tegen het einde van 1790 naar *Berlijn* gezonden, ten einde den oorlog te vertragen, vol- bragt hij zijne zending met het beste gevolg. In 1792 deed de commissie van algemeene veiligheid, hem in hechte- nis nemen, met zijnen va- der, die, even als hij, geweig- erd had uittewijken, maar het gelukte hun het schavot te ontgaan. De graaf DE SÉ- GUR, wiens fortuin door de omwenteling was vernield, schepte zich hulpmiddelen door zijne letterkundige werk- zaamheden. Later lid van het wetgevend ligchaam gewor- den zijnde, stemde hij voor

het levenslange consulaat; in 1803 werd hij tot den staatsraad beroepen, en verkreeg onder het keizerrijk den post van groot-ceremoniemeester. In 1813 werd hij tot Senateur benoemd, en in 1814 tot buitengewoon commissaris in de 18.^e militaire afdeeling. **LODEWIJK XVIII** benoemde hem in hetzelfde jaar tot pair van *Frankrijk*, welken titel hij na de honderd dagen verloor, gedurende welk tijdvak hij de bedieningen van groot ceremonie-meester weder had waargenomen. In 1815, kwam hij echter weder in de kamer der pairs, en stemde er met de oppositie. Hij was sedert 1803, lid van het Instituut, en hij is vervangen geworden door den heer **VIENNET**, die deszelfs lofrede tot onderwerp koos zijner opnemingsrede, den 5 Mei 1831 uitgesproken. De graaf **DE SÉGUR** heeft den 27 Augustus 1830, een leven geëindigd, dat aan vele wisselvalligheden onderhevig was. » Het toeval, zegt hij zelf, heeft gewild, dat ik achter-eenvolgend, kolonel, hoofd-officier, reiziger, zeevaarder, hoyeling, zoon eens ministers, afgezant, onderhandelaar, gevangene, landbouwer, soldaat, stemgerechtigde, dichter, tooneelschrijver, dagbladschrijver, publicist, geschiedschrijver, afgevaardig-

de, staatsraad, senator, academicus en pair van *Frankrijk* was." De beroemde criticus **DUSSAULT**, zegt, terwijl hij aan **DE SÉGUR** als schrijver lof toezwaait, dat zijn oordeel even zoo zuiver als zijn hart regtschappen was. Zijne vrouw, **ANTOINETTE ELIZABETH MARIA**, gravin **DE SÉGUR**, te *Parijs*, in 1756 geboren, en in dezelfde stad, den 5 Maart 1828 overleden, was de dochter van den staatsraad **D'AGUESSEAU**, en klein-dochter van den beroemden kanselier **D'AGUESSEAU**. Met alle huisselijke deugden begaafd, deed zij zich door haren echtgenoot beminnen, van wien zij in zeker opzigt de secretaris was. Om de zwakheid van zijn gezigt te sparen, schreef zij onder zijn dictamen, verscheiden zware deelen van de *Algemeene Geschiedenis te Brussel*, in 1834, onder den titel van *Histoire universelle, ancienne et moderne*, in 15 dl.ⁿ in 12.mo in het licht gegeven en de graaf **DE SÉGUR** heeft dit handschrift aan zijne kinderen nagelaten, als een vroom, eerwaardig en gewijd le-gaat. Men heeft van hem: 1.º *Pensées etc. (Staatkundige gedachten)*, in 8.vo; — 2.º *Théâtre etc. (Tooneel van l'Ermitage)*, 1798, 2 dl.ⁿ in 8.vo; — 3.º *Histoire*

etc. (*Geschiedenis der voornaamste gebeurtenissen der regering van FRÉDERIK WILLEM II, en staatkundig tafereel van Europa, van 1786 tot 1796*), 1801, 3 dl.ⁿ in 12.mo; 1803, 3 dl.ⁿ in 8.vo; — 4.º *Politique etc.* (*Staatkunde van alle kabinetten van Europa gedurende de regeringen van LODEWIJK XV en LODEWIJK XVI*), 2.de nitg. 1801, 3 dl.ⁿ in 8.vo; — 5.º *Contes etc.* (*Vertelsels, fabels, liederen en verzen*), 1801, en 1808 in 8.vo; — 6.º *Histoire etc.* (*Geschiedenis van het tegenwoordige Europa*), 1816 in 8.vo; — 7.º *Galerie etc.* (*Zedelijke en staatkundige galerij*), 1817 — 1823, 3 dl.ⁿ in 8.vo; — 8.º *Abrégé etc.* (*Kort begrip der oude en nieuwere geschiedenis*), ten gebruikte der jeugd, 1817, in 18.vo; — 9.º *Les quatre etc.* (*De vier tijdperken des levens, een geschenk aan alle ouderdommen*), 1819, in 8.vo; — 10.º *Pensées etc.* (*Gedachten, Grondregels, Overwegingen van den graaf DE SÉGUR*), 1822, in 18.mo; — 11.º *Notice etc.* (*Bijzonderheden betreffende den kanselier D'AGUESSEAU*), 1822, in 8.vo; — 12.º *Mémoires etc.* (*Gedenkschriften, herinneringen en*

bijzonderheden), de 3 eerste deelen uitmakende der *Oeuvres complètes etc.* (*Volledige werken van den graaf DE SÉGUR*), 1824 — 1829, 36 dl.ⁿ, in 8.vo Deze Gedenkschriften bevatten belangrijke bijzonderheden, de meeste bekend, betrekkelijk de beroemdste personen van het einde der vorige eeuw. » Hun tijdgenoot en vriend, heeft een criticus gezegd, de heer DE SÉGUR, is te midden van het tegenwoordige geslacht gebleven, als belast om aan hetzelfde over te brengen, de voorbeelden en daadzaken, waarvan hij voortaan eenige getuige is; de natuur heeft onder het gewigt des lijdens de frischheid der denkbeelden, het vermogen des geheugens, en de volheid gelaten, van eene door rede, bevalligheid en scherpzinnigheid schitterende heegaafdheid.” — 13.º *Recueil etc.* (*Verzameling voor huisgezinnen*), aan mevrouw de gravin DE SÉGUR opgedragen, 1826, in 8.vo, slechts tot een klein getal exemplaren gedrukt. — 14.º *Histoire etc.* (*Geschiedenis der Joden*), 1827, in 32.mo — De graaf DE SÉGUR, zijn zoon, is in de letterkunde eervol bekend door eene *Histoire de la campagne de 1812*, mede in het Nederduitsch

vertaald, en in het licht gegeven, onder den titel van *Geschiedenis van NAPOLEON en het groote leger gedurende het jaar 1812*, 2.e druk, Amsterdam, 1834, 3 dl.ⁿ in kl. 8.vo, met de portretten van NAPOLEON, MURAT en NEY.

* SÉID-MUSTAPHA, Turksche krijgswetkundige, in het midden der achttiende eeuw te Konstantinopel geboren, openbaarde reeds in zijne kindschheid den besten aanleg voor de kunsten en wetenschappen. Hij verstond de grondbeginselen van EUCLIDES, en al de fragmenten van oude in het Arabisch vertaalde schrijvers, welke hij zich kon verschaffen, bezocht vervolgens de scholen der Turksche meesters, en leerde van een' hunner de berekening der logarithmussen. Hij besloot ook de Fransche taal te beoefenen, als diegene zijnde, welke hem het beste in staat zoude stellen, om de wetenschappen, aan welke hij zijnen tijd toewijde, te doorgronden. Weldra was hij in staat de werken van WOLF, OZANAM, BELIDOR en van verscheiden andere wiskunstenaars te lezen, en door ingespannen arbeid, maakte hij zich gemeenzaam met de grondregels der algebra. Nadat sultan SELIM

III, eene nieuwe school voor de wiskunde had gesticht, werd SEID-MUSTAPHA, wiens geschiktheid reeds bekend was, als blijvend en bezoldigd kweekeling bij dezelve geplaatst, en werd een der bekwaamste krijgswetkundigen, die zich in dezelve vormden. In 1803 liet hij in het Fransch in de typografische inrigting van SCOTARI, een werk drukken, getiteld: *Diatribes etc. (Verhandeling van den krijgswetkundige SEID-MUSTAPHA, over den tegenwoordigen staat der krijgswetkunde, der genie en der wetenschappen te Konstantinopel)*, herdrukt te Parijs, in 1810, in 8.vo; volgens de oorspronkelijke uitgave, door de zorg van den heer LANGLES, die er eene voorrede en aantekeningen bij gevoegd heeft. » De kunsten en de wetenschappen, zegt SÉID-MUSTAPHA, in deze belangrijke brochure, wandelen de wereld rond: de natiën van Europa, thans zoo zeer verlicht, hebben de Latijnen tot meesters gehad; deze waren de kweekelingen der Grieken geweest; en het is in Perzie, Egypte en Indië, dat eertijds het brandpunt van verlichting was. In de eerste tijden hadden de Ottomannen, geene kennis van driehoeks-meting noodig,

om vijanden te overwinnen, even zoo onkundig als zij. Later bragten de Christelijke natiën van *Europa*, hunne legerkunde en wapens tot grootere volmaaktheid, terwijl de Muzelmannen genoegzaam zijn blijven stilstaan, en alzoo allerlei tegenspoeden ondervonden. De sultan SÉLIM heeft dezen staat van zaken willen doen ophouden, en zijne onderdanen met de overige natiën gelijk stellen." Men is van gevoelen dat SÉID-MUSTAPHA sneuvelde in de gevechten, die in 1807, tusschen de Janitsaren, en de nieuw geligte troepen, tijdens de omwenteling, die SÉLIM III, van den troon stortte, geleverd werden.

* SEILER (GEORGE FRIEDRICH), een Duitsche godgeleerde en volksschrijver, te *Creissen* bij *Baireuth*, den 24 October 1733 geboren, en den 13 Mei 1807 overleden; werd eerste hoogleeraar aan de universiteit van *Erlangen*, en een der diepzinnigste godgeleerden van *Duitschland*. Ook als predikant genoot hij eenen grooten roem. *Das gelehrte Deutschland* heeft eene lijst zijner werken geleverd, welker getal 170 bedraagt, en eenige derzelve zijn tot 500,000 exemplaren getrokken. Wij

willen enkel de navolgende aanhalen: 1.º *Baireuth, der Kunst-Sitz unter der Regierung FRIEDRICHS*, 1757; — 2.º *Geist und Gesinnungen des vernunftmässigen Christenthums*, 1764; — 3.º *Geschichte der geoffenbarten Religion*; — 4.º *Kleine biblische Erbauungsbuch*; men heeft getracht deze beide laatste geschriften omte werken, en alzoo ook voor Catholijken dienstbaar te maken. — 5.º *Religion der Unmündigen*, tot 17 malen herdrukt; — 6.º *Lesebuch für den Bürger und Landmann*, het nuttigste zijner volksschriften, mede tot 15 malen herdrukt. —

SEJANUS (ÆLIUS), te *Bolsena* (*Vulsinium*), in *Toscane* geboren, was de zoon van eenen romeinschen ridder, volgde in den beginne de fortuin van CAJUS CÆSAR, klein-zoon van AUGUSTUS. Hij verbond zich later aan TIBERIUS, aan wien hij zich aangenaam maakte door de buigzaamheid zijner inborst en de levendigheid van zijnen geest. In den arbeid gehard, vermetel, bekwaam om zijne ondeugden te verbergen, en die van anderen te doen uitkomen, beurtelings onbeschoft en vleijend, uitwendig zedig, maar in-

wendig door de heerszucht verslonden, wendde hij beurtelings, tot dat doel, nu de pracht en de mildheid, dan de vlijt en de waakzaamheid aan. Hij stelde bij TIBERIUS zoo vele list in het werk; dat die vorst, voor iedereen geheimzinnig, voor hem zonder geheim en zonder wantrouwen was. SEJANUS maakte op eene wreede wijze gebruik van zijnen invloed: zoodra hij iemand, die hem in den weg stond, wilde doen omkomen, bloosde hij niet, zegt PHÆDRUS, de rol van aanklager, van getuige en van regter te spelen:

Quod si accusator alius SEJANO foret,
Si testis alius, si iudex alius denique;
Dignum existimarem me tantis malis.

TIBERIUS verhieft hem tot hoofd der pretoriaansche krijgsbende, terwijl hij hem alom als de *deelgenoot zijner werkzaamheden* noemde, en duldde dat de standbeelden van zijnen gunsteling op de tooneelen en openbare pleinen geplaatst werden. Een gevaar, waaraan TIBERIUS was blootgesteld, vermeerderde nog de gunst van SEJANUS. Hij nuttigde den avondmaaltijd met den keizer in eene grot, waarvan de ingang instortte en verscheiden bedienden verpletterde. SEJANUS maakte van zijn ligchaam een' schutswal voor TIBERIUS, en redde

hem van eenen bijna zekeren dood; hij zelf ontving slechts ligte kwetsingen. SEJANUS, tot den hoogsten trap van magt gestegen, zonder zijne heerszucht te hebben verzadigd, haakte naar den keizerlijken troon. Door de schandelijkste list deed hij al de zonen en klein-zonen van TIBERIUS omkomen. Toen DRUSUS, zoon van dien vorst hem eenen klap had gegeven, vond hij geen zekerder middel om zich te wreken, dan om LIVIA, zijne echtgenoot omtkoopden, die haren man vergiftigde. Daarna wilde hij met LIVIA in den echt treden, maar TIBERIUS weigerde hem zulks. Buiten zich zelven van toorn, beroemde hij zich, »dat hij keizer van Rome en TIBERIUS slechts prins van het eiland *Caprea* was,» alwaar de vorst zich toenmaals bevond. Hij durfde hem op het tooneel te doen spelen. Eene zoodanige vermetelheid kon niet lang ongestraft blijven. TIBERIUS beval aan den senaat hem zijn proces op te maken. Dit bevel werd weldra ten uitvoer gelegd, en op denzelfden dag van het jaar 31 na J. C., werd hij in hechtenis genomen, en in de gevangenis gewurgd. Het volk verscheurde zijn lijk, en wierp de ellendige overblijfselen deszelfs in den *Tiber*. Ook

zijne kinderen werden ten dood gebragt, en TIBERIUS betrok in zijnen val, al degene, die hem verdacht waren, en waarover hij zich wilde wreken.

SELDEN (JOANNES), een Engelsch publicist, te *Salvington*, in *Sussex*, in 1584 geboren, volbragt zijne studiën te *Chichester*, daarna te *Oxford*, en legde er zich voornamelijk toe op de kennis des regts, en der gewijde en ongewijde oudheid. Na een zacht en arbeidzaam leven te hebben geleid, overleed hij in 1654. Hij had voor spreuk aangenomen: *De vrijheid in alles*. Deze vrijheid, welke hij, zoowel in zijne redeneringen als in zijn gedrag openbaarde, bragt hem soms in oneenigheid met JACOBUS I en KAREL I. Maar wjl de ijver veeleer dan de hekelzucht zijne redeneringen bezielde, vergaf men hem zulks ligter dan aan ieder ander. Men heeft van hem: 1.º *De successionebus in bona defuncti, secundum Hebræos*; — 2.º *De jure naturali et gentium, juxta disciplinam Hebræorum*; — 3.º *De nummis*; — 4.º *De diis syris*, Amsterdam, 1680, in 8.vo; een werk vol geleerde nasporingen; — 5.º *Uxor*

hebraica; — 6.º *De laudibus legum Angliæ*; — 7.º *Jani Anglorum facies altera*; — 8.º *Mare clausum*. De schrijver geeft in hetzelfde gebied der vier zeeën aan zijne natie. GROTIUS heeft hem het *Mare librum* tegenovergesteld. — 9.º *Analecton Anglo-britannicum*, een belangrijk werk, waarin men de geschiedenis vindt van het bestuur van Engeland, tot aan de regering van WILHELM, den veroveraar; — 10.º *De synedriis Hebræorum*; eene geleerde en geachte verhandeling; — 11.º *Verhandeling over de tienden*, die de Engelsche geestelijkheid zeer beleedigde; — 12.º eene andere *over den oorsprong van het tweegevecht*. Hij is het ook die het boek van EUTYCHIUS van *Alexandrië* heeft in het licht gegeven. Al de werken van SELDEN, zoowel latijnsche als engelsche, zijn te *Londen*, in 1726, in 3 dl.ⁿ in fol.; gedrukt. Deze verzameling wordt gezocht, ofschoon men aan den schrijver eenen zeer duisteren stijl verwijt. Onder den titel van *Seldeniana*, heeft men in het engelsch eene verzameling der merkwaardige gezegden van dezen bekwamen regtsgeleerde gedrukt.

SELEUCUS I, *Nicanor*, (dat is *zegepralend*), koning van *Syrië*, zoon van ANTIOCHUS, in het jaar 354 vóór J. C. geboren, was een der voornaamste veldheeren van *ALEXANDER den groote*, geweest. Na den dood van dien overwinnaar, vestigde hij zich te *Babylon*, waaruit hij echter door ANTIGONUS verdreven werd, en naar *Egypte*, tot PTOLEMEUS de wijk nam. Om zich op zijnen vijand te wreken, verbond hij zich met PTOLEMEUS, CASANDER en LYSIMACHUS, tegen ANTIGONUS, die in het jaar 301 na J. C. in den slag van *Ipsus*, sneuvelde. Na met de overwinnaars de gewesten verdeeld te hebben, die de vrucht hunner overwinning waren, begon SELEUCUS het koninkrijk *Syrië*, dat naar zijnen naam *het rijk der Seleuciden* werd genaamd. Gerust op den troon, deed hij DEMETRIUS den oorlog aan, wapende zich tegen LYSIMACHUS, en doodde hem in eenen slag, in het jaar 282 vóór J. C. geleverd. Hij stond op het punt om *Thracië* en *Macedonië* aan te vallen, toen PTOLEMEUS CERAUNUS, een zijner hovelingen, tegen hem in zamenzwering trad, en hem in hetzelfde jaar te *Argon* doodde. Deze vorst was een beminnaar der wetenschappen; hij zond aan

de Grieken de boeken en kostbare gedenkteekenen terug, welke XERXES hun ontveldigd had; ook gaf hij hun onder anderen de standbeelden weder van HARMODIUS en ARISTOGITON, die vurige verdedigers der vrijheid. Uit erkentenis plaatsen de Grieken zijn standbeeld, aan den ingang van den zuilengang hunner akademie. Deze koning deed in *Azië* tot 34 steden bouwen, en bevolkte dezelve met Grieksche koloniën, die in dat gedeelte der wereld, hunne taal, hunne zeden en hunne godsdienst overbragten.

+ SELEUCUS II, bijgenaamd *Callinicus*, of de *schoone overwinnaar*, 4. de koning van het geslacht der *Seleuciden*, was de zoon van ANTIOCHUS II, bijgenaamd *Deus*, en van LAODICEA. Zijn vader was, na eenen langen en bloedigen oorlog tegen den koning van *Egypte*, PTOLEMEUS-PHILADELPHUS, in den echt getreden met BERENICE, dochter van dien vorst, en had bepaald, dat de kroon van *Syrië*, aan de uit dat huwelijk gesproten kinderen zou ten deel vallen, ten nadeele van die, welke uit LAODICEA, die nog steeds leefde, waren geboren. Nadat PHILADELPHUS, in 247 vóór J. C. overleden was, nam ANTIO-

ENUS *de God*, zijne eerste vrouw weder aan, verstiet de tweede, waarbij hij eenen zoon had verwekt, en stierf kort daarna. Niet lang duurde het, of LAODICEA liet hare mededingster, en den zoon, dien zij van wijlen den koning had, ombrengen. Maar de vrouwen der Egyptische vorsten, verspreidden het gerucht, dat zij slechts gekwetst was, en spoorden den koning van *Egypte*, toenmaals PTOLEMEUS EVERGETES, tot wraak aan; deze, na het rijk van SELEUCUS verwoest te hebben, verleende hem eenen wapen-stilstand van tien jaren. Intusschen maakten de Parthers, steeds gereed, om tegen de Syrische vorsten op te staan, van deze gunstige gelegenheid gebruik, om zich meester te maken van *Parthyene* en aangrenzende gewesten, alwaar hun aanvoerder TYRIDATES den titel van koning aannam. Van eenen anderen kant had SELEUCUS te worstelen, en worstelde hij met verschillende kansen tegen zijnen jongeren broeder ANTIOCHUS *Hierax*, die, door hem met het bestuur van *Klein-Azië* belast, er zich onafhankelijk had verklaard. Om de ongerustheid van den Syrischen koning ten top te doen stijgen, verbrak PTOLEMEUS den wapen-stil-

stand. — Het geheele tijdvak der regering van SELEUCUS werd aangewend, om die geduchte vijanden te bestrijden, en de talrijke zegepraalen, welke hij behaalde, zonder dat het hem echter kon gelukken, zich van hen te ontslaan, verwierven hem zijnen bijnaam. Hij overleed in het jaar 225 vóór J. C. het 21.ste zijner regering. Onder de marmertafelen, door den graaf van *Arundel* verzameld, bevindt zich een breedvoerig opschrift, een verdrag van bondgenootschap bevattende tusschen de Smyrniënen en Margneten, ten gunste van SELEUCUS II (Zie *Marmora oxon.* van CHANDLER enz).

† SELEUCUS III, zoon en opvolger van den voorgaande, deed, als ware het, niet anders dan den troon van *Syrië*, dien hij, nog zeer jong zijnde, erfde, slechts even betreden. Hij had echter den tijd, om door zijnen moed, den bijnaam van *Ceraunus* (*Bliksem*) te verdienen. Zijne eerste en eenige onderneming had ten doel om zijn gezag in *Klein-Azië* te herstellen. Hij werd door twee zijner veldheeren, in het jaar 222 vóór J. C. en alvorens hij zijn doel geheel had kunnen bereiken, in het

3.de jaar zijner regering, vergeven.

SELEUCUS IV, zoon van *ANTIOCHUS den Grooten*, volgde zijnen vader, in het jaar 187 vóór J. C. op, en werd *Philopator* bijgenaamd. Uit eerbied voor den priester ONIAS, verschaftte deze vorst jaarlijks alles wat tot de offeranden van den tempel noodig was; maar wyl hij een zwak vorst was, bewogen hem zijne vleijers om HELIODORUS aftezenden, ten einde den tempel van *Jeruzalem* te plunderen. Eenigen tijd daarna werd hij door denzelfden HELIODORUS vergeven. Hij regeerde 12 jaren.

SELEUCUS V, die niets meer deed dan op den troon van *Syrië* verschijnen, was de zoon van DEMETRIUS NICANOR. CLEOPATRA, zijne schoon-moeder, eene heerschezuchtige en ontaarde vrouw, wilde alleen regeren, en na op zekeren nacht in de appartementen van den jongen vorst te zijn doorgedrongen, doorstak zij hem in zijn bed met dolksteken, in het jaar 124 vóór J. C. Haar andere schoon-zoon ANTIOCHUS GRYPUS, vergaf haar zelve eenigen tijd, daarna, en trad alzoo weder in zijne regten.

SELEUCUS VI, zoon van

ANTIOCHUS GRYPUS, dien hij op den Syrischen troon opvolgde, werd, na zich billijker wijze den haat zijner onderdanen op den hals te hebben gehaald, door hen van denzelfden verdreven. Hij dwaalde langen tijd onbekend rond, en nam eindelijk de wijk naar *Cilicië*; maar daar de algemeene vijandschap hem alom vervolgde, verbrandde het volk van dat gewest het paleis, hetwelk hij tot schuilplaats had gekozen, en de vorst sneefde te midden der vlammen.

SELEUCUS, [bijgenaamd *Cybiosactes*, de laatste der Seleucidische vorsten, regeerde eenige maanden in *Egypte*, in het jaar 56 vóór J. C., ten tijde dat PTOLEMEUS-AULETES, door zijne onderdanen werd verdreven, en genoodzaakt de wijk naar *Rome* te nemen. Hij had regt op de kroon van *Egypte* door zijne moeder CLEOPATRA-SELENE, zuster van PTOLEMEUS SOTER II. Bij het beklimmen van den troon, trad hij in den echt met BERENICE, dochter en erfgename van PTOLEMEUS AULETES]. Reeds in zijne prilste jeugd openbaarde hij lage neigingen, eene verregaande gierigheid, en eene groote wreedheid. Nauwelijks had hij den troon bestegen, of hij maakte zich